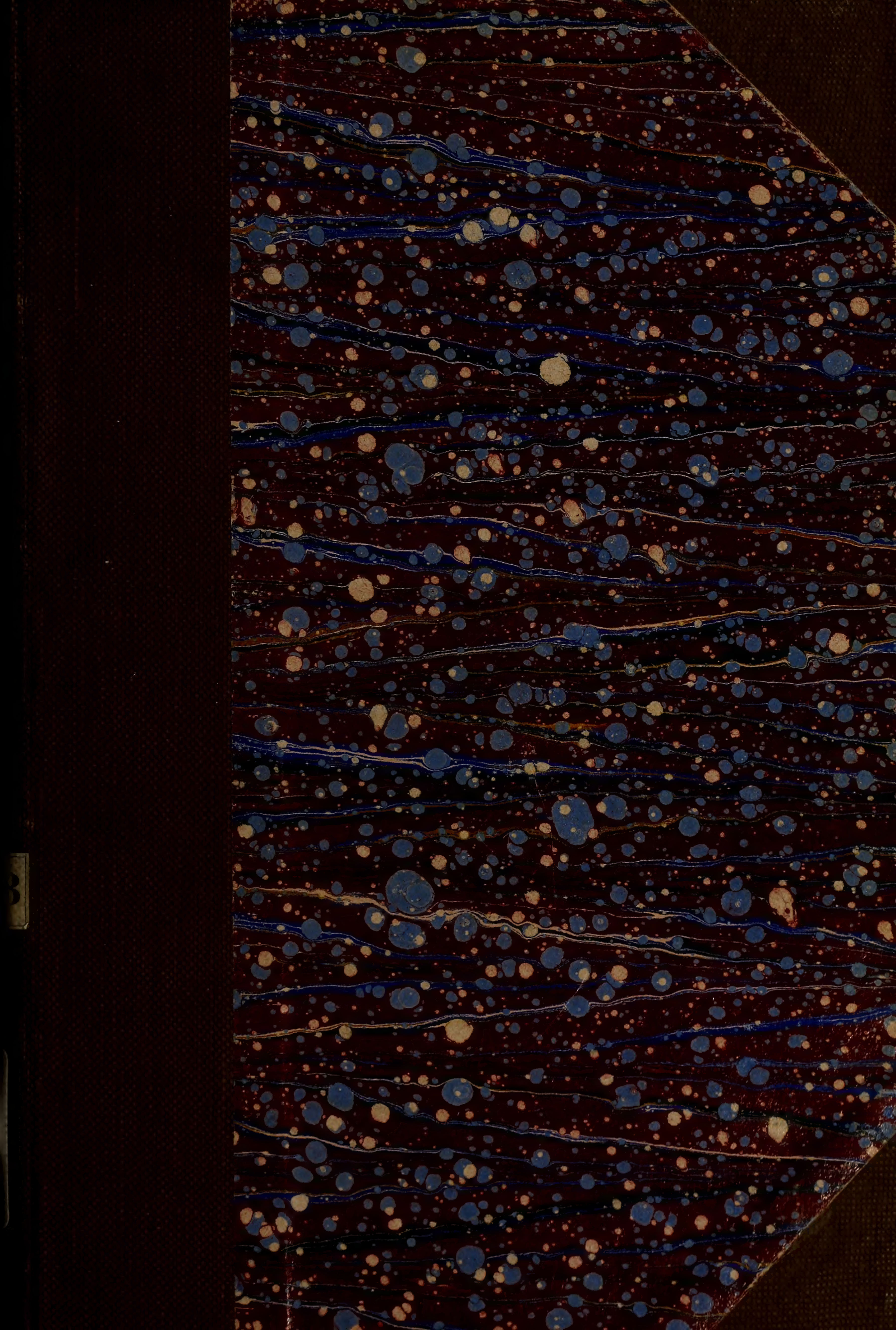

VERHANDELINGEN

VAN HET

BATAVIAASCH GENOOTSCHAP

VAN

KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN.

Deel XXXV.

BATAVIA,
BRUINING & WIJT.
1870.

VERHANDELINGEN

VAN HET

BATAVIAASCH GENOOTSCHAP

VAN

KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN.

VERHANDELINGEN

VAN HET

BATAVIAASCH GENOOTSCHAP

VAN

KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN.

Deel XXXV.

BATAVIA,
BRUINING & WIJT.
1870.

DE NEDERLANDERS

IN

DJOHOR EN SIAK.

1602 tot 1865.

HISTORISCHE BESCHRIJVING

DOOR

E. NETSCHER.

BATAVIA,
BRUINING & WIJT.
1870.

INHOUD.

INLEIDING.

De geschiedenis der afkomst van de Maleische vorsten ligt nog in het duister. Er bestaat wel eene vrij uitvoerige Maleische kronijk ([1]), waarin zij met namen genoemd en bijzonderheden omtrent hen vermeld worden, maar die geschiedenis is zóó oppervlakkig en zóó met fabelen doorweven, dat men er geen weg in kan vinden. Evenwel, het is niet onmogelijk dat eenmaal de kritiek ook hierover licht verspreidt. Maar voor het doel van dit werk is het niet noodig, dat wij er ons thans te zeer in verdiepen. Wij zouden er toch niet veel nieuws omtrent weten bij te brengen. Daarom, en in afwachting dat wij eenmaal de gelegenheid krijgen om de geschiedenis van het Maleische rijk, vóór de komst der Portugezen, nader te onderzoeken, zullen wij ons bepalen tot eene zeer korte vermelding van hetgeen in de Sedjarah Melajoe en, daaruit overgenomen, door Europesche schrijvers is vermeld.

Na de opsomming van een aantal fabelachtige Indische vorsten, afstammelingen van Alexander den Groote, komt men, in de 12e eeuw, op zekeren vorst Sri Tri Boewana, die in Palembang aanlandde, van daar naar het Maleische schiereiland ging en Singapoera stichtte.

Zijne opvolging, van vader op zoon, zou zijn geweest als volgt:

Sri Pakrama Wira. . . . . in 1208.
Sri Retna Wikrama. . . . . 〃 1223.

([1]) Sedjarah Melajoe. Hiervan bestaat eene vertaling in het Engelsch door dr. John Leijden, 1821.

Sri Maharadja. . . . . in 1236.
Sri Iskander Sjah (stichter van Malakka). . . . . „ 1249.
Sulthan Magat . . . . „ 1274.
Radja Tengah . . . . „ 1276.
Sulthan Mohamad Sjah. . . . . „ 1276.
Sulthan Aboe Sjahid. . . . . „ 1333.
Sulthan Moethafar Sjah (broeder van den voorgaande) . . . . . . „ 1334.
Sulthan Mansoer Sjah. . . . . „ 1374.
Sulthan Ala'oedin Rajat Sjah . . . . „ 1447.
Sulthan Mahmoed Sjah. . . . . „ 1477.

Omtrent dezen laatsten Sulthan is het een en ander met genoegzame historische zekerheid bekend. Zijn voornaamste rijksgroote, de bandahara Sri Maharadja, had eene schoone dochter, genaamd Fatimah, gehuwd met Tan Ali. De Sulthan zag haar en wenschte haar tot zijne vrouw te hebben. Te dien einde liet hij haren vader en haren man dooden en nam haar tot zich. Zij kon echter in hare hooge waardigheid geen troost vinden voor het rampzalig uiteinde van hen, die haar het meest dierbaar waren geweest, en zij liet niet na haren nieuwen echtgenoot dit herhaaldelijk te verwijten.

Hetzij dat Sulthan Mahmoed hierover leed gevoelde, — zoo als de Maleische kronijkschrijver verzekert, maar, met het oog op het karakter des Sulthans, niet gemakkelijk aan te nemen is, — dan wel dat andere redenen hem daartoe noopten, Sulthan Mahmoed besloot van de regering afstand te doen ten behoeve van zijnen zoon Ahmad, geboren uit zijn eerste huwelijk met eene dochter van Sulthan Mahmoed van Pahang.

Deze beklom den troon onder den naam en titel van Sulthan Ahmad Sjah, en Sulthan Mahmoed vestigde zich in eenzaamheid te Kajoe-ara, boven Malakka. Desniettemin schijnt hij toch als de wezenlijke vorst te zijn beschouwd; want, terwijl men in de groote Maleische kronijk leest, dat Alfonso d'Albuquerque onder de regering van Sulthan Ahmad te Malakka kwam (in 1511), vindt men in de geheel of gedeeltelijk uit Portugesche bronnen zamengestelde Geschiedenis der verovering van Malakka en der oorlogen tusschen de Portugezen en Maleijers, door J. Hageman Jcz. (1), Sulthan Mahmoed genoemd als vorst van Malakka. Ook komt daarin voor, dat Sulthan Mahmoed toenmaals een zoon had, genaamd Aladin (Ala'oedin), terwijl deze zoon, volgens de Maleische kronijk, geboren werd na de inname van Malakka door de Portugezen.

Wij zullen, in afwachting van de gelegenheid om dienaangaande een nader onderzoek uit Portugesche bronnen te kunnen instellen, de Maleische kronijk volgen, en daaruit kort aanteekenen, dat, na de inname van Malakka door de Portugezen, Sulthan Ahmad de wijk nam naar Pagoeh en van daar naar Ben–

(1) Verhandelingen van het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, deel 24.

tajan, waar hij zich versterkte, terwijl Sulthan Mahmoed zich begaf naar Batoe-hampar. Pagoeh viel spoedig mede voor de wapenen der Portugezen, en de beide vorsten, vader en zoon, trokken naar Penarigan en van daar naar Pahang, waar zij een goed onthaal genoten.

Na eenigen tijd te Pahang doorgebragt te hebben, verhuisden zij naar Djohor, waar zij eene versterkte plaats stichtten; maar daar dit punt door den verren afstand van de zee min gunstig gekozen was, werd van daar opgebroken en verhuisd naar het eiland Bintan. Sulthan Ahmad koos tot woonplaats de Soengei Batoe-pelaboehan en Sulthan Mahmoed Tebing-tinggi, beide plaatsen nabij den oever van de baai van Bintan.

Sulthan Ahmad maakte zich bij de bejaarde grooten, die hem hadden vergezeld, gehaat door de voorkeur, die hij gaf aan den omgang met jonge lieden, en zijn vader, Sulthan Mahmoed, achtte zich daardoor geregtigd om hem door vergif het leven te doen benemen; zijn lijk werd begraven te Boekit-batoe, mede in de nabijheid der baai van Bintan.

Sulthan Mahmoed plaatste in naam zijnen zoon Radja Moeda op den troon, maar behield in werkelijkheid het gezag, daar de nieuwe vorst nog zeer jong was en onderrigt behoefde. Deze werd door zijnen vader uitgehuwelijkt aan Tan Trang, de dochter uit het eerste huwelijk van zijne vrouw Fatimah met Tan Ali. Uit dit huwelijk werd geboren een zoon, genaamd Radja Mansoer.

Sulthan Mahmoed vestigde en versterkte zich daarna te Kopak, nabij Boekit-batoe, en aldaar beviel zijne vrouw Fatimah voor het eerst van een zoon, die den naam kreeg van Radja Ali en den bijnaam van Radja ketjil besar, en door zijnen vader dadelijk in meer aanzien werd gesteld dan zijn halfbroeder Radja Moeda. Reeds veertig dagen na zijne geboorte werd aan Radja Ali de naam en de titel geschonken van Sulthan Ala'oedin Rajat Sjah, alias Sulthan Moeda. Dit geschiedde omdat Radja Fatimah, uit verdriet wegens den moord, gepleegd aan haren vader en haren eersten man, zich op Sulthan Mahmoed wilde wreken, door steeds, wanneer zij zwanger was, de vrucht af te drijven, totdat Sulthan Mahmoed haar beloofd had, dat, zoo zij een zoon ter wereld bragt, deze op den Maleischen troon zou geplaatst worden.

Sulthan Mahmoed bleef niet lang in rust te Kopak. De Portugezen rustten te Malakka tegen hem eene expeditie uit, die, op haren togt naar Bintan, Bengkalis (in Siak) en Boelang verwoestte.

Sulthan Mahmoed werd door de Portugezen uit Kopak verdreven en, na eenigen tijd in de wildernis te hebben rondgezworven, redde hij zich met zijn gezin en de meesten zijner grooten naar Kampar op de Oostkust van Sumatra.

De leenvorst van Kampar, Radja Abd'oellah, was kort te voren door de Portugezen, met wie hij getracht had zich te verbinden ten einde op den Maleischen troon verheven te worden, gevangen genomen en naar Goa gevoerd. Sul-

than Mahmoed werd door de Kamparsche grooten met open armen ontvangen en vestigde daar den zetel van zijn rijk.

Weinig tijds daarna stierf Radja Fatimah en ook weldra Sulthan Mahmoed, die opgevolgd werd door zijnen zoon, den Sulthan Moeda, met den naam en titel van Sulthan Ala'oedin Rajat Sjah, hem reeds vroeger door zijnen vader gegeven.

Sulthan Ala'oedin verliet weldra Kampar en begaf zich naar Pahang, waar hij in het huwelijk trad met de dochter van Sulthan Mansoer, genaamd Radja Koesoema Dewi, met welke hij naar de rivier van Djohor vertrok, alwaar hij zich eene stad bouwde, die weldra zeer bloeijend werd.

Ook Rotjo, op het eiland Bintan, werd, onder het beheer van den laksamana Hang Nadim, eene zeer volkrijke plaats, waar groote handel werd gedreven. Sulthan Ala'oedin had drie kinderen, genaamd Radja Moeda Ferdana, Radja Ismail (zoons), en Radja Fatimah (dochter). Hij overleed te Djohor-lama en werd opgevolgd door zijnen negentienjarigen oudsten zoon Radja Moeda Ferdana, met den naam en titel van Sulthan Moethafar Sjah, die den zetel des bestuurs verplaatste naar Seloejoet, nabij oud-Djohor. Deze nieuwe residentie kreeg ook den naam van Djohor.

Er bevond zich toen te Djohor zekere Radja Oemar, een kleinzoon van den Sulthan Mansoer van Pahang en gehuwd met Radja Fatimah, de dochter van wijlen Sulthan Ala'oedin. Radja Oemar had bovendien nog tot vrouw eene dochter van Sri Nara di Radja, een rijksgroote van Pahang, die hem een zoon had geschonken, genaamd Radja Mansoer.

Toen Radja Fatimah op het punt was een kind ter wereld te brengen, kreeg Radja Oemar een afkeer van zijne andere vrouw en gaf haar terug aan haren vader, met magtiging om haar aan een ander uit te huwelijken.

Sulthan Moethafar zag deze vrouw en werd verliefd op haar, zoodat hij haar huwde, echter in het geheim en met medeweten slechts van Sri Nara di Radja, den bandahara, en eenen priester, ten einde geen nijd bij Radja Oemar op te wekken.

De vrouw werd weldra zwanger en, om het ware vaderschap te beter te verbergen, gaf Nara di Radja daarvan kennis aan Radja Oemar en zijne vrouw.

Radja Oemar meende, dat hij de vrouw, voordat hij ze verstootte, had bezwangerd en wilde haar bij Nara di Radja laten verblijven. Deze achtte dit echter minder gepast, waarop Radja Fatimah verzocht, dat zij bij haar zou worden gebragt en verzorgd. Dit geschiedde en de vrouw baarde een zoon, die door Sulthan Moethafar Sjah als kind werd aangenomen en van hem den naam kreeg van Radja Abd'oel Djalil.

Tien jaren later trad Sulthan Moethafar openbaar in het huwelijk met de moeder van zijnen zoon, die hem nog een zoon baarde, welke den naam kreeg van Radja Abd'oellah.

In het daarop volgende jaar stierf Sulthan Moethafar Sjah. Toen hij zijn einde voelde naderen, beval hij den bandahara en de overige grooten aan, om zijnen zoon Abd'oel Djalil in zijne plaats op den troon te verheffen. Dit geschiedde, maar tot groote spijt van Radja Fatimah, die had gewild, dat haar man, Radja Oemar, tot de vorstelijke waardigheid ware geroepen.

Sulthan Abd'oel Djalil had veel te lijden van de Portugezen. Wel sloeg hij een aanval van hen op zijne hoofdplaats Seloejoet, aan de Djohor-rivier, af, maar hij was toch verpligt zijn zetel over te brengen naar Batoe-Sawar, hooger de rivier op. Hij noemde die plaats Mekain Toehied.

Hij had drie onechte zoons, genaamd Radja Hasan, Radja Hoesin en Radja Mahmoed. Van hen kreeg in apanage, de eerste het rijk Siak, de tweede Kalantan, de derde Kampar. Voorts had hij twee echte zoons, genaamd Radja Mansoer en Radja Abd'oellah. Bij zijn overlijden werd hij opgevolgd door Radja Mansoer, onder den naam en titel van Sulthan Ala'oedin Rajat Sjah.

Het was onder de regering van dezen vorst, dat de eerste Nederlanders in Djohor kwamen.

HOOFDSTUK I.

DJOHOR.

[1603—1611.]

Komst der eerste Hollanders in Djohor, onder van Heemskerck. — Jacob Buijsen daar achtergelaten. — Goede gezindheid van Sulthan Ala'oedin jegens de Hollanders. — Gezantschap van Djohor naar Holland. — Jacob Pieterz van Enkhuizen te Djohor. — Sulthan Ala'oedin en zijn broeder Radja Sabrang. — Wijbrand van Warwijck te Djohor. — Cornelis Francx daar achtergelaten. — Cornelis Matelief te Djohor. — Brief van Radja Sabrang aan hem. — Karakter der Djohorsche vorsten. — Radja Sabrang komt bij de vloot te Malakka. — Onderhandelingen over een tractaat. — Contract van 17 Mei 1606. — Mislukte poging van Matelief om Malakka te veroveren. — Hij verzeilt naar Djohor. — Tweede verbond tusschen Matelief en den Sulthan, van 23 September 1606. — Matelief vertrekt uit de Djohorsche wateren. — A. van den Broek en M. Apius te Djohor. — De Sulthan is op het punt voor de Portugezen te bukken. — Admiraal P. W. Verhoeff voor Malakka. — Verzeilt naar Djohor. — Mislukte onderhandelingen over eene vestiging aldaar. — Verhoeff laat personeel en twee schepen te Djohor achter en vertrekt naar Bantam. — Brief van den Sulthan aan de Staten-Generaal en den Stadhouder. — Wat er tusschen partijen omtrent de vestiging verhandeld is. — De te Djohor gelaten schepen vertrekken naar China. — Brief van den Sulthan aan Prins Maurits. — Nederlandsch personeel te Djohor. — Plan om den zetel der Indische Regering te Djohor te vestigen.

Valentijn, deel V, bl. 328, zegt: „de eerste van onze natie, die mij voor„komt eenigen handel met den koning van Djohor gehad te hebben, is waar„schijnlijk de zeevoogd Jacob Heemskerck geweest, die, uit China komende, „en die groote kraak der Portugezen genomen hebbende, op Djohor aangegierd „is, en aldaar eenen Jacob Buijsen, omtrent 1603, gelaten heeft, verzekerd „dat hij daar wel zoude zijn, alzoo die koning, nevens ons, een doodelijk vijand „van de Portugezen was, en zijn best deed om hen alle afbreuk te doen."

Sulthan Ala'oedin was te meer genegen om de Hollanders als vrienden te

beschouwen, omdat hij op hunne hulp hoopte om eene vete met Patani door geweld van wapenen te beslechten. Dit lag hem zoodanig ter harte, dat hij met Heemskerck een gezant naar Holland zond tot het overbrengen van eenen brief aan den stadhouder (1).

Deze ambassade bereikte niet het gewenschte doel; want de gezant Magat Mansoer, die mondeling de wenschen des Sulthans moest overbrengen, overleed op de reis en van den inhoud van den brief des vorsten, waarvan hij de overbrenger was, is niets bekend, evenmin als van het antwoord. Het bezoek van Heemskerck te Djohor moet hebben plaats gehad in 1602 of uiterlijk in het begin van het volgende jaar (2).

De eerste bevelhebber, die, na Heemskerck, Djohor bezocht, was Jacob Pietersz, van Enkhuizen, het gezag voerende over de schepen *Zierikzee* en *de Hollandsche Tuin*, benevens een jagt, die vroeger gestaan hadden onder Sebald de Weert, welke vlootvoogd op Ceilon vermoord was. Waarschijnlijk was dit smaldeel bestemd naar Patani. In October 1603 omtrent straat Singapore gekomen, vernam Pietersz, door brieven van den door Heemskerck achtergelaten Jacob Buijsen en van den Sulthan, dat de hoofdplaats Batoe Sawar door de Portugezen was belegerd en dat er Portugesche schepen in de buurt waren, om verwacht wordende koopvaarders naar Malakka te begeleiden. Pietersz verjoeg deze schepen en maakte daarna kennis met de Djohorsche vorsten.

In Djohor werd toen inderdaad de regering gedeeld door Sulthan Ala'oedin Rajat Sjah, die, zoowel volgens de getuigenis van Valentijn als van de Maleische kronijken, zich volstrekt niet met de zaken bemoeide, maar zich aan den wijn en de vrouwen overgaf, en zijn broeder Radja Abd'oellah, ook genaamd Radja Bongsoe, d. i. de jongere, of Radja di Ilir, d. i. de rivier afwaarts wonende, maar meer algemeen Radja Sabrang, wijl hij aan de overzijde der rivier woonde.

Deze vorsten schijnen voortdurend den Nederlanders genegen te zijn ge-

---

(1) Zie het verder aangeteekende omtrent het bezoek van Djohor door den admiraal Verhoeff.

(2) Aan de bereidwilligheid van Jhr. Mr. J. K. J. de Jonge, den verdienstelijken schrijver van: „de opkomst van het Nederlandsch gezag in Oost-Indië," zijn wij de volgende mededeelingen verschuldigd, waaruit althans blijkt de tijd der aankomst van het gevolg van den gezant in Nederland. Op 's Rijks archief vond hij in de Notulen van de Kamer Amsterdam, op dato 22 Julij 1604 het volgende: „omme te accordeeren met de lootsluyden die 't schip *den Witten Leeuw* in Texel ge„bracht hebben, zijn gecommitteerd enz., omme te reysen nae de Eems en de caracque tot assis„tentie, enz. enz." Heemskerck was dus toen binnengevallen; want hij voerde de vlag op *den Witten Leeuw*, en men leest in de Notulen onmiddelijk daaronder: „omme opzicht te nemen op de Indianen, „die gecomen zijn met de ambaxadors van den Coninck van Jor, dezelve een huys te bestellen ende „voorts redelijc onderhout te doen, zijn gecommitteert, enz." Hieruit mag worden afgeleid, dat de ambassade werkelijk met Heemskerck is aangekomen. Verder komt voor in de resolutie van Heeren Zeventienen, dd. 7 Sept. 1604: „Is geresolveert dat de costen van de Ambaxadors van den Coninck a„vn Jor zullen comen ten laste van de vereenighde Compagnie."

bleven. Althans in 1605 kwam de vlootvoogd Wijbrand van Warwijck, die in het vorige jaar ook Djohor had bezocht, aldaar met eenige Portugesche prijzen aan en werd goed ontvangen. Hij liet daar als hoofd van den handel achter Cornelis Francken of Franck, waarschijnlijk ter vervanging van Jacob Buijsen (1), die redenen tot klagten schijnt te hebben gegeven, daar, volgens de Notulen van de Kamer te Amsterdam op den 1sten Sept. 1606: „Is geresol„veerd dat men den kommies, tot Djohor zijnde, doordien men verstaat dat hij „hem niet wel en draagt van daar zal doen ligten en een bekwaam persoon in „zijne plaats stellen." In aanmerking nemende de langdurigheid der Oost-Indische reizen van die dagen schijnt men te moeten aannemen dat die kommies Jacob Buijsen was.

Gedurende het grootste gedeelte van het jaar 1605 waren er Nederlandsche schepen te Djohor, waardoor een voorgenomen aanval van de Portugezen op die plaats verijdeld werd. De Sulthan had immer den Portugeschen Gouverneur van Malakka geweigerd de Nederlanders uit zijn rijk te weren.

In 1606 werd het eerste verbond tusschen de Nederlanders en den Sulthan van Djohor gesloten. Het gezantschap, dat door Heemskerck naar Nederland was medegenomen, was, door het overlijden van den gezant Magat Mansoer, als mislukt te beschouwen, maar het schijnt toch dat hij vergezeld was van eenen persoon, genaamd Intjeh Kamar, die voor hem optrad, en dat de brief, door den Sulthan medegegeven, voldoende gronden bevatte om de O. I. Compagnie te doen besluiten te trachten de Portugezen van Malakka te verdrijven. Men vindt althans in het reisverhaal van den admiraal Cornelis Matelief de Jonge vermeld, dat hij den geheimen last had om, ware het mogelijk, Malakka te veroveren (2).

Uit het reisverhaal van Matelief laten wij hier volgen hetgeen daarin voorkomt omtrent zijne aanrakingen met den Sulthan van Djohor.

Op den 30sten April 1606 begon Matelief een aanval op Malakka en op denzelfden dag zond hij Lodewijk Isaacsen en Hans van Hagen benevens Intjeh Kamar naar den vorst van Djohor, om hem kennis te geven van zijne komst, met uitnoodiging om zich met al zijne magt bij hem te vervoegen.

De Sulthan had reeds de komst der Hollanders vernomen en den Sabandar van Singapoera, genaamd Sri Radja Negara, afgezonden om zich daarvan te vergewissen. Deze kwam den 5den Mei in de vloot voor Malakka.

Op de zending van den admiraal kwam ook spoedig antwoord.

„Den 13den Mei," leest men in het reisverhaal, „is de chaloep van Djohor wedergekomen, tijding brengende, dat de koning binnen vier dagen zoude vol-

(1) Dit zegt ook Valentijn, deel V, bl. 359.

(2) Zie het reisverhaal in: Begin en Voortgang der Vereenigde Nederlandsche Geoctroijeerde Oost-Indische Compagnie, ed. 1646, deel II, bl. 6.

gen, met zooveel volk als hij konde, gelijk hij dan alreeds boden over al zijn land gezonden had, om volk en amunitie te vergaderen. Den 14den is den admiraal een brief van den koning van Djohor behandigd, door de duitschen, aldaar wonende, in onze spraak overgezet en door hem onderteekend, luidende als volgt:

„De koning van Djohor, genaamd Radja Sabrang (d. i. koning van de „overzijde) wenscht den admiraal geluk en voorspoed in hetgeen hij voorgeno-„men heeft. Gij (t. w. de Heer admiraal), die hier door den koning van „Holland gezonden zijt, om onze en U. E. aller vijanden te bestrijden, onge-„twijfeld U. E. naam en faam zal meriteeren over de gansche wereld verbreid „te worden, om reden dat U. E. zich niet ontziet hier te lande almede in U. E. „land zich te stellen tegen de tirannie van de Portugezen. Ik acht mij ge-„lukkig gezien te hebben degenen die U. E. gezonden heeft, namelijk Lodewijk „Isaaksz en Hans van Hagen, die mij van U. E. komst voor Malakka geäd-„verteerd hebben; ja, die gekomen zijn om ons arm volk uit de slavernij der „Portugezen te redimeren. De dienst die Uwe koning mij, onwaardige, gedaan „heeft, zal (ik) dezen bode recompenseren naar mijn klein vermogen, aan den-„genen dien Uwe koning hier gezonden heeft. Geen koning op de aarde zou „mij zoodanige dienst kunnen doen, als gereede Uw Koning al gedaan heeft. „Ik zend U. E Intjeh Amar met Intjeh Kamar, om U. E. mijne komst te ad-„viseren, zoo God 't belieft. Ik verwacht mijne roeijers; zoo wanneer die zul-„len gekomen wezen, zal ik niet tarderen te komen. Ja, indien ik galeijen „gereed hadde, zoude ik terstond zelf komen. Ik verwacht nog vele bantings. „Ik zal dezelven met den allereersten zenden. U. E. ambassadeurs Lodewijk „Isaaksz en Hans van Hagen houd ik bij mij; zullen met mij in mijne galei „treden en zoo gelijkelijk komen om de entreprise zoo te helpen effectueren. „Zijne Excellentie heeft mij zoo veel eer bewezen, dat ik dezelve niet kan re-„compenseren. Voorts ben ik aan U. E. en aan allen die gezonden zijn om „ons te verlossen zoo verobligeerd, dat ik het ten geenen tijd kan verschuldi-„gen, aangezien wij een arm volk zijn."

„Den 17den Mei kreeg de admiraal tijding, dat de koning van Djohor alreeds bij de schepen was met zijne galeijen en fusten, waarop hij in alles mogt hebben omtrent 300 man, meest slaven. Het was Radja Bongsoe of Radja Sabrang, dezelfde die de gezanten in Holland geschikt had met het present aan zijne Excellentie. — Om wiens gelegenheid te beter te verstaan men weten moet, dat de oude koning van Djohor, die een goed krijgsman was en ook dikwijls tegen de Portugezen geoorloogd heeft, vier zonen heeft nagelaten, waarvan de oudste, nu tegenwoordig regerende, door de Maleijers genoemd wordt Jang di pertoean, hetwelk nogtans niet zijn naam maar zijn titel schijnt te wezen (1).

(1) Dit is thans nog zoo.

Van eene andere vrouw heeft hij gehad Radja Siak, 't welk te zeggen is koning van Siak, dat een leen is van de kroon van Djohor. Deze heeft getrouwd de dochter van Patani, zijnde een man van klein bedrijf en niet met eenige koninklijke deugden versiert, maar een slechte bloed, die zich altijd houdt binnen Siak en weinig komt te Djohor. De koning Jan di pertoean is ook een persoon van weinig bedrijf, gewoon tot bij den middag te slapen, dan te eten en zich te wasschen, en voorts zich dronken te drinken, zoodat na den middag met hem niet is te handelen, want men moet almede met hem drinken en dronkemans dingen doen. Hij bemoeit zich met geen dingen, maar laat het al op de edelen en Radja Sabrang staan; mag van geene zwarigheid hooren, en als men hem aanspreekt van iets te doen, als volk op te brengen, of diergelijken, zoo zwijgt hij al; en al vraagt men hem twee- of driemaal, het is al hetzelfde. In somma is nergens min bekwaam toe als tot koning te wezen. Denkt noch op rijk, noch op onderdanen, als hij slechts wijn heeft en vrouwen. Nog heeft de koning van Djohor, bij zijne tweede vrouw, gehad Radja Bongsoe, die nu wordt genoemd Radja Sabrang, d. i. koning van de andere zijde, doordien dat hij aan de andere zijde van de rivier woont, tegenover de stad Batoe Sawar, daar hij ook eene sterkte heeft en een deel onderdanen, doch is leenman van Jang di pertoean; een man van omtrent 35 jaren, bijna wit, de grootste niet, maar discreet, lankmoedig, niet coleriek, en ver ziende; een vijand van de Portugezen; naarstig in zijne zaken, die hij ook wel hard drijven zoude, indien hij magt had; in somma, waardig koning van Djohor en Malakka te wezen, door wien ook de hulp, die men aan hem besteden zoude, wel erkend zoude worden, en die, zooveel men aan hem bemerken konde, den onzen heel was toegedaan; zijn broeder, Jang di pertoean, altijd respecterende, die ook veel van dezen houdt, doch heimelijk laat er niet al wat jalouzie bij den Jang di pertoean te wezen. Bij zijne derde vrouw heeft de oude koning van Djohor een zoon, genaamd Radja Laoet, dat is koning van de zee; een man, nergens bekwaam toe als om tabak en arak te drinken en betal daarop te eeten; ja waardig handen en voeten gebonden en in zee gezonken te worden; een groote dronkaard, doodslager en hoereerder, die alles, wat aan die drie punten dependeert, van buiten geleerd heeft. — Al de broeders drinken wijn, uitgenomen Radja Sabrang, die nooit wijn of sterken drank geproefd heeft, en, gelijk de heer is, zoo zijn ook de edellieden van al deze koningen."

„De admiraal is Radja Bongsoe of Sabrang met sloepen en booten te gemoet getoogen en heeft hem met schieten vereerd, waarop zij voorts elkander welkom geheeten hebben, en schonk de voors. koning aan den admiraal eene gouden kris, met eenige steenen van kleine waarde daarin. Na gehouden maaltijd binnen scheepsboord begonnen zij met elkander te spreken over hunne zaken; want de admiraal wilde niet aan land zonder eerst te weten op wat voet en wat hulp de koning tot het beleg zoude geven, om zijne rekening daarnaar

te mogen maken. Maar als men begon te spreken van hulp, kon men van hem niet anders of zekers krijgen, dan dat hij een arme koning was, die weinig magt had, doch zoude evenwel doen wat hij mogt, en daar zoude aan en aan volk komen; wat zijn broeder bijbrengen zoude, dat wist hij niet. In somma, hoe de admiraal sprak of kalde, hij kon niet weten wat bijstand hij tot de aanstaande belegering zoude geven; altijd was hij een arme koning en had om die oorzaak aan den koning van Holland geschreven om hulp tegen de Portugezen, en, ware het dat hij alleen magtig genoeg was, hij zou de onzen niet geroepen hebben, — en diergelijken. Zoodat de admiraal op het eind van zijne hulp moest zwijgen en voorts van de artikelen spreken tusschen hen beiden."

„Na lange protestatiën, wie van beiden eerst zijne eisch zoude doen, heeft de admiraal hem toch moeten toegeven, en zijnen eisch gedaan, begerende de stad te mogen hebben om te negotiëren en zijne goederen daarin te bewaren, als ook dezelve met Nederlanders te bezetten. Voorts zou de koning het geheele land hebben, en zij zouden elkander helpen als broeders tegen alle vijanden in defensie en tegen de Portugezen en Spanjaarden in offensie."

„Hierop heeft de koning geantwoord, dat, als hij de stad niet hebben zoude, waartoe hij ze dan uit der Portugezen handen zoude begeren genomen te hebben? Aangaande het platte land, daar maakte hij geen werk van; want hij had twintig maal meer land dan hij met zijne onderzaten kon bevolken. Dat overzulks dit geene hulp mogt heeten, maar alleen verandering van kwader tot beter geburen, 'twelk de tijd ook nog wel anders mogt leeren, indien de onzen gelijk de Portugezen waren, daar hij geene zekerheid omtrent had; zoodat het dan niet heeten mogt dat wij hem, maar dat hij ons te hulp kwam, om zijn eigen land eenen vreemder te geven dan die het nu had, alleen op hoop van beter gebuurschap; hetwelk, of het regt en billijk was, dat mogten de onzen zelf beoordeelen, die den naam wilden hebben van niemands goed te begeeren en altijd klaagden over het onregt hun door de Portugezen aangedaan, waarover zij ook de wapenen tegen hen voerden."

„De admiraal vroeg wederom, wat dan het loon van den krijg voor de onzen zoude wezen, als zij hem geholpen hadden? Waarop hij zeide, dat hij hun plaats wilde geven om een huis te bouwen, waar zij al hunne waren tolvrij zouden mogen inbrengen. Zulks, antwoordde de admiraal, ware geen vrijheid, daar men eenig werk van mogt maken; want de onzen (hadden) weinig waren in zijn land te brengen, en plaats om een huis te bouwen zoude hij zijnen vijanden wel geven, om negotie in zijn land te maken, gelijk dan de koningen van Bantam, Atjeh en Ternate den onzen zulks wel gaven, zonder hun eenigen dienst gedaan te hebben. Voegende eindelijk daarbij, dat hij niets van het zijne begeerd had; want de stad, gelijk die nu is, hadden zijne voorouders niet gebouwd, maar alles was der Portugezen werk, zoodat de onzen van hem alleen

zooveel land zouden genieten als de stad van Malakka groot is; want wat er op staat behoorde hem noch zijnen voorvaders toe."

„Als hij nu, na lange woorden en wederwoorden, bemerkte, dat hij de stad niet krijgen mogt en niet verder kon, zeide hij, dat hij te vreden was de stad aan den admiraal te laten, mits dat hij hem eene bede vergunnen zoude. Waarop de admiraal antwoordde, indien dezelve in zijne magt ware en ook in reden gefondeerd, zoo wilde hij hem daarin te wille zijn. Daarop heeft hij den admiraal met den tolk alleen geroepen en in het oor gezegd, dat hij begeerde dat men met hem een togt naar Atjeh doen zoude, om den koning te verdrijven. Maar de admiraal zeide, dat zulks niet redelijk was, dewijl de onzen met dien van Atjeh in vrede stonden; maar wel wilde hij hem beloven, indien die van Atjeh hem kwam bekrijgen, dat de onzen hem met alle magt zouden helpen beschermen, of liever hun best doen om dien van Atjeh met hem te vereenigen."

„Eindelijk zijn zij met elkander verdragen en hebben dit navolgende contract gemaakt, dat in het Duitsch en Maleisch werd gesteld en door beide koningen daarna voor Malakka onderteekend en bezworen."

De korte inhoud van dat contract was als volgt (1):

Artikel 1.

Matelief zal, op verzoek van den koning van Djohor, hem helpen om de stad Malakka aan de Portugezen te ontweldigen. De stad zal voor de Staten behouden worden, zonder belasting of overheid te erkennen. Het geheele land zal aan den vorst blijven, maar er zal zooveel van genomen kunnen worden als noodig is voor de stad.

Artikel 2.

De Nederlanders mogen in 's Sulthans land hout kappen voor scheepsbouw en benoodigdheid van de stad.

Artikel 3.

De Nederlanders zijn tolvrij in de stad.

Artikel 4.

Geen Europeanen mogen in 's Sulthans landen handelen zonder verlof van onzen landvoogd van Malakka.

Artikel 5.

De Sulthan zal de afgebrande voorstad Kampong Kling weder bevolken en buiten onze bemoeijenis regeren. Zoo mogelijk zal hij zich daar vestigen.

Artikel 6.

Al het veroverde geschut is voor den Sulthan, maar hij zal er de helft van in de stad laten, totdat de Nederlanders ander hebben aangevoerd.

Artikel 7.

De buit, die in de stad gemaakt wordt, wordt verdeeld tusschen beide partijen, ieder de helft.

(1) Het is in zijn geheel opgenomen als bijlage I.

Artikel 8.

De koopmanschappen, niet behoorende aan onderdanen van de Staten, worden gelost op 's Sulthans gebied in de voorstad. De onderdanen van de Staten mogen die daar koopen en in de stad brengen.

Artikel 9.

Getrouwe wederzijdsche bijstand tegen de Portugezen en Spanjaarden, maar anders niet, tenzij verdedigenderwijs.

Artikel 10.

Geene der partijen mag vrede maken met den koning van Spanje, zonder toestemming van de andere partij.

Artikel 11.

Die schandaal maakt in zaken van Godsdienst wordt aangeklaagd bij en gestraft door zijne overheid.

Artikel 12.

Bij schuldvordering, enz. wordt de verweerder voor zijne overheid geroepen.

Artikel 13.

Overloopers worden wederzijds uitgeleverd.

Dit contract werd gesloten aan boord van het schip *Oranje*, liggende ter reede van Malakka, op 17 Mei 1606, en bevestigd met de volgende eedsformulieren:

„Wij Jang di pertoean en Radja Sabrang, koningen tot Djohor, beloven „mits deze te onderhouden het bovengeschreven accoord, in al zijne punten en „artikelen, zonder daar in eenige maniere tegen te doen. Zoo waarlijk moet „ons God helpen."

„Ik, Cornelis Matelief de Jonge, uit den naam van de Edel Mogende Heeren „Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden, beloof mits deze al de boven„geschrevene artikelen in al hunne deelen na te komen, zonder daar in eenige „maniere tegen te doen. Zoo waarlijk moet mij God helpen."

Na het sluiten van deze overeenkomst gaf de admiraal aan Radja Sabrang over een brief en geschenken van Prins Maurits en geschenken van de Bewindhebbers der O. I. Compagnie aan den vorst van Djohor.

Matelief begon daarop dadelijk te trachten aan de eerste voorwaarde van het contract, namelijk het veroveren van Malakka, uitvoering te geven, en deed reeds op 18 Mei 1606 eene landing. Daar hij echter weinig of geene ondersteuning van Djohor ondervond en zijne eigene magt, bijkans geheel uit zeelieden bestaande, vrij ongebonden was, zoo vorderde het beleg zeer weinig, en in Augustus naderde eene sterke Portugesche vloot, die de admiraal te gemoet ging en met voordeel bevocht. Hij moest echter het beleg van Malakka opbreken en zeilde met zijne vloot naar Djohor, waar hij op 13 September aankwam,

met het doel om zich te ververschen, te trachten meer Nederlandsche schepen, die hij meende te Atjeh te zijn, onder zijn bevel te krijgen, en den Sulthan te bewegen om zijne hoofdplaats Batoe Sawar voldoende te versterken om een aanval van de Portugezen af te slaan.

Er werd aldaar, tusschen den admiraal en den Sulthan, op 23 September 1606, een tweede verbond aangegaan (1), omdat het eerste niet dadelijk kon worden ten uitvoer gelegd. Daarbij werd het eerste bevestigd, maar, wat aangaat de verovering van Malakka, tot later uitgesteld. De Sulthan schonk aan de Staten-Generaal een stuk grond, waar zij dat in zijne landen zouden begeeren, om daar huizen en woningen te bouwen, en te bezitten als Malakka.

Daarop keerde de admiraal Matelief naar Malakka terug, waar hij de Portugesche vloot eenen gevoeligen slag toebragt; maar hij kon het beleg van de stad niet hervatten en zeilde naar Keddah, waarna eenige schepen naar het vaderland terugkeerden en de admiraal met de overigen over Bantam naar de Molukkos vertrok.

Uit het verhaal van deze expeditie van den admiraal Matelief, opgenomen in het tweede deel van „Begin en Voortgang der O. I. Compagnie," waaraan het vorenstaande grootendeels ontleend is, blijkt dat de toestand van Djohor voor twee en eene halve eeuw niet beter was dan die van eenigen Maleischen staat ten huidigen dage. De vorsten waren grootsprekers, zonder werkelijke magt; tuk op geld en er steeds op bedacht om dat, onverschillig op welke wijze, te verkrijgen; de grooten deden niets en lieten de mindere klassen voor zich werken; de geringe man was gedemoraliseerd en slechts door dwang tot handelen te krijgen. Het land was rijk, maar de bevolking bleef arm, daar zij van de vruchtbaarheid van den grond geen voordeel wist te trekken (2).

Na eene reize door de Molukkos en naar China gemaakt te hebben, kwam de admiraal Cornelis Matelief in October 1607 met drie schepen op de Oostkust van het Maleische schiereiland. Daarvan zou het schip *Mauritius* laden te Patani, waar toen reeds een Nederlandsch kantoor was. Het schip *Erasmus* zou trachten te Djohor eene lading te krijgen, en het admiraalschip *Oranje* zou naar Bantam zeilen. Dit laatste deed echter nog eerst Pahang aan en liet aldaar den koopman Abraham van den Broeck, bestemd om naar Djohor te gaan, werwaarts ook de fiskaal Martinus Apius zich met de *Erasmus* begaf. Deze bevond dat de opperkoopman Cornelis Francx de zaken zeer in de war gebragt had, en vertrok in December 1607 naar Bantam, na den Sulthan van Djohor nogmaals ernstig te hebben geraden zijne hoofdplaats te versterken. Hij bragt echter slechts

(1) Zie bijlage II.

(2) Eene zeer gunstige uitzondering op de Maleische vorsten maakt de tegenwoordige Toemenggoeng van Djohor, Aboe Bakar. Hij heeft te Singapoera eene goede Europesche opvoeding genoten en heeft zijn land tot eenen grooten trap van welvaart gebragt. Hij is een vermogend man en spaart kosten noch moeite om door goed onderwijs zijne bevolking te beschaven.

tijding mede van de gezindheid des Sulthans jegens de Nederlanders, en was van oordeel, dat, zoo er niet spoedig Nederlandsche schepen te Djohor kwamen, de vorst met de Portugezen vrede zou sluiten, waartoe reeds gezanten van Malakka waren gekomen, tot zeer groot nadeel van de Compagnie. Dit ligchaam had toen te Djohor een kapitaal uitstaan van 10,000 en te Patani een van 63,000 realen. In een Advies aan den admiraal van Caerden, dd. 4 Januarij 1608, zegt Matelief: „de groote koning drinkt veel; de orang-kaja's zijn Portugeesch gezind; Radja Solvang heeft geen magt" (1).

De admiraal Matelief wenschte dat de zeevoogd Paulus van Caerden, die op 6 Januarij 1608 met zeven schepen en een jacht uit het vaderland te Bantam was aangekomen, naar Djohor zou vertrekken, om den Sulthan te weerhouden van stappen ten onzen nadeele. Het was ook steeds de begeerte van de Bewindhebbers der O. I. Compagnie, dat men zich te Djohor zou vestigen (2). Maar het werd van meer belang geacht, dat deze magt naar Ternate zou zeilen, om dat eiland te ontzetten van den aanval der Spanjaarden, zoodat er vooreerst geene schepen naar Djohor konden worden gezonden.

Het is ons niet gebleken, dat gedurende de eerste elf maanden van het jaar 1608 Nederlandsche schepen Djohor bezochten, hoezeer het wel waarschijnlijk is, dat men onze kooplieden aldaar niet geheel aan hun lot zal hebben overgelaten, te minder omdat met de nabijliggende kantoren te Patani, te Djambi en te Atjeh toch ook gemeenschap moest worden onderhouden. Ook in Nederland schijnt men het door den admiraal Matelief aangevangen werk ten opzigte van Malakka te hebben willen voortzetten. Althans toen de admiraal Pieter Willemsz Verhoeff, met eene vloot van dertien schepen, op 22 December 1607 Nederland verliet, had hij in last te trachten het door Matelief met den vorst van Djohor aangegaan contract te voltrekken, door Malakka van de zeezijde te belegeren, terwijl de Sulthan het van de landzijde zou doen (3).

Den 24sten November 1608 met zijne schepen nabij Malakka gekomen zijnde, werd dien dag een brief aan den koopman te Djohor gezonden, om den Sulthan het voorstel tot het beleg te doen. Deze koopman, zijnde de door Matelief te Djohor gelatene Abraham van den Broeck, kwam den 12den December bij de vloot.

De inlichtingen die van den Broeck en een zendeling van den Sulthan aan den admiraal gaven, betreffende de verdedigingsmiddelen van Malakka, gaven aan den breeden raad van de vloot de overtuiging, dat een aanval op die plaats geen vooruitzigt op welslagen had, vooral niet omdat van de zijde van Djohor slechts eene geringe magt kon worden bijgebragt en de ondervinding in 1606

(1) Zie „Opkomst van het Ned. gezag in O. I.," door Jhr. Mr. J. K. J. de Jonge, deel III, bl. 234.

(2) Ib., blz. 233.

(3) Reis van den admiraal Verhoeff in Begin en Voortgang enz. bl. 38

bewezen had, dat de krijgsmagt, waarover de Sulthan kon beschikken, niets te beteekenen had en, door hare lafhartigheid en ongebondenheid, eigenlijk meer last veroorzaakte dan hulp verschafte.

De vloot zeilde daarom, op 29 December, naar Djohor of Batoe Sawar en ankerde op 5 Januarij 1609 voor de monding van de rivier van Djohor. Den 8sten Januarij bragt de admiraal den Sulthan een bezoek en werd zeer vriendschappelijk ontvangen. Het duurde tot den 12den eer het tot de behandeling van zaken kwam, en toen openbaarde de admiraal de reden van zijne komst, namelijk om te onderhandelen over het bouwen van een fort te Djohor (1), tot bescherming van den Sulthan tegen de Portugezen en om hen van daaruit afbreuk te kunnen doen. De Sulthan zeide dit nog niet te kunnen toestaan, maar verzocht te worden geholpen met geld en amunitie. Bij nadere onderhandeling bleek het, dat de reden van deze weigering daarin lag, dat de Sulthan vreesde, dat de Hollanders, even als de Portugezen, met de inlandsche vrouwen zouden omgaan; dit werd althans voorgewend. De admiraal bepaalde er zich dus toe een paar schepen, *de Roode Leeuw met Pijlen* en *de Griffioen*, tot 1 Julij 1609 ter bescherming bij Djohor te laten, alwaar hij aanstelde Jacques Obelaer tot opperkoopman, Abraham Willemsz de Rijck tot onderkoopman en Hector Roos tot diamantkenner nevens drie assistenten en eenige andere personen. Van het vorige personeel bleef daar ook nog de onderkoopman Cornelis Francx (2). Van den Broeck werd benoemd tot opperkoopman op *de Roode Leeuw met Pijlen*. Nicolaas Puijck vervulde die betrekking op de *Griffioen*. De Sulthan werd nog voorzien van 3000 realen van achten en eenig kruid en lood.

Den 6den Februarij 1609 zeilde de vloot naar Bantam.

De Sulthan gaf den admiraal mede een brief aan de Staten-Generaal en den Stadhouder, luidende als volgt (3):

„In den Naam Gods, overhoofd van alles dat in de wereld geschapen is, „en van den profeet Mohamad, in zijnen naam geroepen en gezonden.

„Dit schrijven is van Jang di pertoean, koning van Djohor en Malakka, „als ook van Radja Sabrang, broeder van Jang di pertoean, die vast en eeuwig-

(1) Dit was den vlootvoogd in het bijzonder opgedragen bij de geheime Instructie van Bewindhebbers, dd. 13 October 1607. Zie „Opkomst van het Ned. gezag in O. I.," door Jhr. Mr. J. K. J. de Jonge, deel III, bl. 72.

(2) In „Iets over onze vroegste betrekkingen met Japan," door Mr. L. C. D. van Dijk, wordt hij, op 4 Mei 1609, genoemd als opvolger van den kort te voren overleden onderkoopman Abraham de Riche, die wel dezelfde zal zijn als Abraham Willemsz de Rijck.

(3) Men vindt dezen brief en de volgende schrifturen opgenomen in de reis van den admiraal Pieter Willemsz Verhoeff, beschreven in het tweede deel van „Begin en Voortgang der Vereenigde Nederlandsche geoctroijeerde Oost-Indische Compagnie," uitgaaf van 1646. In margine van bl. 204 wordt gezegd dat de brief is geschreven in October 1625. Het geheele verband der zaak doet echter zien dat dit eene vergissing is. Bovendien waren Sulthan Ala'oedin en Radja Sabrang toen reeds lang dood.

„lijk vriendschap onderhouden met de Hoog Mogende Heeren Staten-Generaal en „Zijne Prinselijke Excellentie, alsmede de admiraals en kapiteins die herwaarts „komen en zijn; die door hunne wijsheid zijn beschermende de stad en het land „van Jang di pertoean."

„Deze dan behandigende aan de Hoog Mogende Heeren Staten-Generaal en „Zijne Prinselijke Excellentie in Holland, regters ter land en ter zee, en over „het gansche geweld van de Geunieërde Provinciën, die zij in hunne magt heb„ben, en geen gevonden wordt die hen kan tegenstaan en verdrijven; door „welken de koningen, die overlast van hunne vijanden geleden hebben en be„drogen zijn, hun nood klagende, geholpen worden, als zij het begeeren of „verzoeken; waardoor hun naam op het hoogste verheven en geprezen wordt: „verwachten wij hulp mede, die eischende van de voorschreven Heeren."

„Wat belangt de versmaadheid of beschaamdheid, ons door die van Malakka „aangedaan: daar is eene plaats of stad, die genaamd is Patani, volkrijker dan „wij zijn, waartegen wij geene magt hebben om te vergelden de beschaamdheid „ons aangedaan. Want, ten tijde wij aan onzen broeder naar Holland schreven, „hadden wij in dat schrijven alles niet gesteld, opdat het niet bij vele personen „bekend zou worden, doch hebben mondeling daarmede belast een man van „magt, van onze maagschap zijnde, dien wij voor ambassadeur aan de Hoog „Mogende Heeren Staten en Zijne Prinselijke Excellentie, onzen broeder, naar „Holland gezonden hebben, in compagnie van den admiraal Jakob Heemskerck, „genaamd Magat Mansoer. Dan hij is aldaar bij onzen broeder niet gearriveerd, „alzoo hij in zee gestorven is, en de andere overgeblevenen, in Holland geko„men, waren allen maar slaven. Zoodat Pieter Willemsz Verhoeff, admiraal, „voor Malakka komende en van daar te Djohor, hebben wij met dien admiraal „getracteerd en gezamelijk overgeslagen, dat de vloot, die dezelfde admiraal „medebragt, noch onze magt, Malakka voor ditmaal niet mogt veroveren. Zoo „is het dat wij evenwel ons hart niet langer hebben kunnen onthouden, maar „hebben den admiraal moeten verklaren de versmaadheid en de schande die ons „geschied is, en hem verzocht de stad Patani voor ons te veroveren. Waarop „de admiraal met zijnen raad geresolveerd en ons geantwoord heeft het niet te „durven bestaan, bevreesd zijnde zulks aan te gaan, alzoo hij daartoe door de „Hoog Mogende Heeren Staten niet gezonden was, maar alleen om Malakka of „de Molukkos te veroveren; zoodat de admiraal ons aanzeide, dat, zoo wij die „stad wilden innemen met zijne hulp, wij zulks aan de H. H. Staten en Zijne „Prinselijke Excellentie, onzen broeder, schrijven zouden, en zoo die daartoe „wilden verstaan, mogten eenige admiraals die zonder (met?) kleine moeite „veroveren."

„Om deze oorzaakswille is het dat wij schrijven aan de Hoog Mogende „Heeren Staten en Zijne Prinselijke Excellentie, onzen broeder, waarin wij ver„zoeken hun eenige hulp, om de versmaadheid ons aangedaan neder te leggen.

„Ook is ons gevoelen en de opregte meening van ons hart, zoo die stad vero-„verd mogt worden, zal daardoor de magt der H. H. Staten en van Zijne Prin-„selijke Excellentie, onzen broeder, alsmede de onze, zeer toenemen, ja meer „dan door het veroveren van Malakka; eensdeels mede, opdat alle andere plaat-„sen mogen zien en merken de regte en magtige hulp van onzen broeder te „onswaarts, zijnde (wij) alsnu een persoon ten einde van onze magt en middelen."

„Zoo nu de Heeren Staten en Zijne Prinselijke Excellentie, onze broeder, „met opregte harten en liefde ons te hulp willen komen met eenige schepen, „die herwaarts gezonden zouden worden, dan verzoeken wij schrijven van zulks „aan ons te adresseren, om, naar onze begeerte, met volle magt, uit den naam „van de H. H. Staten en Zijne Prinselijke Excellentie, onzen broeder, ons te „helpen, opdat ook alle omliggende plaatsen mogen bekennen, zoo van daar als „hier, dat onze broeder ons door zijne hulp wil onderhouden en verhoogen."

„Verder zullen wij verhalen het verzoek van den admiraal Pieter Willemsz „Verhoeff, bij zijn arriveren in onze stad en land, alwaar hij verzocht eene „plaats lands om een fort te maken; waarop wij geen antwoord gaven, dan „alleen het accoord van Cornelis Matelief de Jonge, toen ter tijd gemaakt, ge-„translateerd of vertolkt door Lodewijk Isaacsz, 'twelk de admiraal (Matelief?) „van ons eischte, maar niet vermeldde van eenige plaatsen tot forten te geven, „maar alleen land tot huizingen te bouwen of koopmanschap te doen, of eenige „eilanden om schepen te repareren, alsmede ankering voor schepen, zoo in de „stad als op onze eilanden; zoodat van hetzelve accoord de admiraal Pieter „Willemsz Verhoeff kopij genomen heeft, om naar Holland te zenden en den „Hoog Mogenden Heeren Staten en Zijne Prinselijke Excellentie te vertoonen. Wij „verzoeken mede het accoord, tusschen ons en den admiraal Cornelis Matelief „de Jonge gemaakt, niet te willen meer veranderen, en wij zullen het ook ten „langste volgen en houden. Dat ook eenige admiraals, die uit Holland komen, „geen ander accoord meer dan datzelfde maken. Dan, ingeval de stad Patani „veroverd wordt, die ons de versmaadheid aangedaan heeft, alsdan eenig accoord „gemaakt mogt worden, boven het accoord van Malakka met den admiraal „Matelief gemaakt. Wij zouden daar groote begeerte toe hebben, wanneer door „de Ed. H. H. Staten en Zijne Prinselijke Excellentie, onzen broeder, de aan-„gedane versmaadheid mogt vergolden worden, die deze was:

„In den eersten zijn wij geweest met zes broeders; 'twelk van den koning „van Patani verstaan zijnde, heeft die koning verzocht onzen oudsten broeder „ten huwelijk met zijne dochter, 'twelk door onzen vader geconsenteerd en hij „derwaarts gezonden werd, benevens nog eenigen van onze jonge broeders, om „in gezelschap aldaar van onzen ouden broeder te zijn. Na aldaar een langen „tijd geweest te zijn heeft zich onze jonge broeder misgaan aan de huisvrouw „van onzen ouden broeder, aldaar getrouwd, waarvoor onze jonge broeder door „den oudsten ter dood gebragt is geworden. Daarna is ook ter dood gebragt,

„door onzen ouden broeder, zijne eigene huisvrouw, dochter van den koning „van Patani, wegens hare misdaad begaan met onzen jongsten broeder. Daar- „over heeft de koning van Patani, de vader, onzen oudsten broeder mede het „leven benomen, anders geene oorzaak hebbende dan dat onze oudste broeder „heeft willen uitdoen de versmaadheid hem en ons aangedaan. Zoodat, naar „ons verstand, ten ware onze jonger broeder zich aan zoodanige grove fout „begaan hadde met onzer oudsten broeders huisvrouw, hij zoude onregtelijk ter „dood gebragt zijn. Kennisse van de zaak door onzen oudsten broeder genomen „zijnde, heeft hij den jongsten te regt gedood. Daarvoor heeft de koning van „Patani onzen oudsten broeder ook laten ter dood brengen; — en dit is de „schande en de versmaadheid ons geschied, die wij zijn voordragende aan de „Hoog Mogende H. H. Staten en Zijne Prinselijke Excellentie, onzen broeder, „want hier te lande zijn overal de regten, wetten en gebruiken, dat, zoo eene „vrouw zich misgaat, de partij of de boel op dezelfde manier ter dood gebragt „wordt. Dit is, zeggen wij, de schande ons aangedaan, dat, boven eene geregte „zaak van justitie van onzen oudsten broeder over den jongsten, de koning van „Patani daarna den oudsten zoo te onregte ter dood heeft laten brengen; 'twelk „wij verzoeken dat vergolden mogt worden door uwlieder hulp en dat alzoo „onze schade en smaad mag uitgewischt worden voor alle koningen, zoo aldaar „bij ulieden als alhier."

Deze brief is geheel geschreven in den geest der kortzigtige, steeds naar uitbreiding van grondgebied hakende Maleische vorsten. Terwijl een magtige Europesche vijand de voornaamste stad van het Djohorsche rijk, de voornaamste handelsplaats misschien van het gansche oosten, in zijne magt hield en van daar uit herhaaldelijk des Sulthans hoofdstad bedreigde, waren 's vorsten zinnen er uitsluitend op gezet, om eene beleediging, zijner familie aangedaan, te wreken op eene wijs waardoor tevens zijn rijk zou worden uitgebreid. En deze beleediging was niet van jonge dagteekening; want de Sulthan had zijnen zendeling, die met Heemskerck naar Holland ging, opgedragen er de Staten over te spreken. Dit was in 1602 of 1603 geschied en Verhoeff kwam te Djohor in 1609. Deze zaak lag den Sulthan zoo na aan 't hart, dat hij, tot loon voor de verovering van Patani voor hem, het vooruitzigt opende dat aan de Compagnie zou worden toegestaan het bouwen van een fort te Djohor, waartoe de admiraal Verhoeff vergeefs aanzoek deed.

Hetgeen hieromtrent voorgevallen is volgt hier, in de bewoordingen van het aanhangsel op de beschrijving der reis van Verhoeff.

„Kort hierna heeft de admiraal Verhoeff den koning van Djohor, Radja Sabrang, 't contract tusschen Zijne Majesteit Jang di pertoean en den admiraal Matelief gemaakt, weder gegeven, (na) 'tzelve overgelaten te hebben, vragende of Zijne Majesteit hetzelve begeerde na te komen. Waarop geantwoord: ja. In derzelver voege heeft de admiraal Zijne Majesteit geantwoord, hetzelve contract

in waarde te houden en te willen nakomen, Zijne Majesteit voorhoudende het punt in 't tweede contract tusschen Zijne Majesteit en den admiraal Matelief gemaakt. Op 'twelk Zijne Majesteit antwoordde, dat dat punt te niet was, „alzoo Malakka niet veroverd was en ook van zulks in zijn accoord in het Maleisch geene mentie gemaakt was van deze confirmatiën der artikelen van Malakka. Dat er ook zoude staan in het derde artikel van het contract voorschreven: „En alzoo het noodig is dat de Hoog Mogende Heeren Staten" etc., — antwoort Zijne Majesteit hetzelfde artikel, als ook het geheele contract, in al zijne punten, volgens de translatie in het Maleisch, volbragt en nagekomen te hebben, als: plaatsen te geven aan de Compagnie, die in zijn land resideren, als ook lijf- en scheepsberging in zijne havens en alle noodige reparatie toe te laten."

„Hierop heeft de Heer admiraal, achtervolgens het contract in 't Duitsch (1) eene plaats verzocht om een fort of eene sterkte te maken, om Zijner Majesteits en onze vijanden nevens hem te resisteren, hetwelk Zijne Majesteit gansch afzeide, omdat de admiraal Matelief zulks nooit verzocht had en daarvan in zijn Maleisch contract geene mentie werd gemaakt, maar alleen van plaats om woningen te bouwen voor de kooplieden, en den schepen reeden en havens te geven om te ankeren, zoowel op 't vaste land als op de eilanden. Op hetwelk de admiraal andermaal heeft gevraagd: dewijl Zijne Majesteit zeide het contract voldaan te hebben, of Zijne Majesteit niet gezind was, tot defensie tegen onze vijanden een fort te laten bouwen in zijn land, 't zij verre van of nabij zijne plaats gelegen? Waarop Zijne Majesteit tot antwoord gaf, dat geen twee admiraals in ééne vloot konden regeren, of hij noch zijn broeder Jang di pertoean waren daartoe niet gezind, niet kunnende verstaan of 't goed of kwaad zoude zijn."

„Waarop de admiraal Zijne Majesteit vroeg: naardien hij verzocht secours en assistentie aan H. H. Staten tegen zijne vijanden, waarmede en in welker voege en met welke middelen, als hij niet wilde toelaten het bouwen van een fort, men hem zou kunnen helpen en, op zijn verzoek, hem tegen zijne vijanden beschermen? Hierop heeft Zijne Majesteit geantwoord: dat de assistentie, door hem verzocht, was geweest om Malakka te veroveren, waarvan tot nog toe niets gevallen was; maar om zijn land te beschermen, nooit de meening geweest was om hulp te verzoeken, dewijl zij ten allen tijde, zonder hulp van anderen, zich met hun eigen volk wel hebben kunnen bewaren en den vijand tegenstaan; dat zij nu om assistentie roepen of verzoeken, is dat zij zich zwak vinden, en sedert het verzoek om assistentie aan den admiraal Heemskerck, door den continuëlen oorlog hunne middelen hebben geconsumeerd, alzoo dat hun die te voren zoo zwaar niet viel, omdat zij nog wat inkomen hadden; maar nu, het land

(1) Het verdient opmerking, dat ook in den Nederduitschen tekst van de contracten door Matelief gesloten geen woord voorkomt omtrent het oprigten van forten of versterkingen. Er wordt alleen gesproken van „eene verzekerde en vaste plaats om huizingen en woningen" op te bouwen.

gesloten zijnde en zonder inkomen of negotie, daarom verzoeken zij der Nederlanders hulp, en voegden daarbij, dat, zoo de admiraal Verhoeff hen begeerde te helpen, hij de effectie toonen zou en met een, wat zwarigheid hij daarin had, om alles neder te leggen."

„Waarop de admiraal verklaarde alleenlijk tot die intentie daar gekomen te zijn, dat hij een fort leggen zou, opdat zijne landen en havens te vrijer en zekerder zijn zouden en daardoor al de negotie tot zich trekken en uit alle kwartieren floreren, als die van Patani en Atjeh, en groote profijten genieten. Doch, begeerde Zijne Majesteit ander secours, hij wilde zijn verzoek en intentie wel hooren, om te overleggen of zulks tot verzekering van 't land en bevordering van de negotie strekken zou, dan wilde hij zich daarop beraden. Hierop antwoordde Jang di pertoean tot geene forten voor vreemde natiën gezind te zijn, dewijl hij (zich) met minder negotie liet genoegen als die van Bantam of Patani; mede dat er veel tot een fort behoefde en veel kosten en moeite inhebben zou om te bewaren; derhalve hij die onkosten niet noodig achtte, te minder daar Holland zoo ver van hen gelegen was en zij hunne stad Batavia (1) nu op eene plaats hadden, waar zij getroost waren hunnen vijand te verwachten en te resisteren; alleenlijk begeerende van den admiraal secours van geld en amunitie, en dat in zulke quantiteit als de admiraal, zijnde een man in den oorlog ervaren, bevinden zoude noodig te zijn."

„Waarop de admiraal tot verscheidene malen begeerd heeft, dat Zijne Majesteit een eisch doen zoude, doch deze was weigerachtig, alleenlijk zeggende, dat de admiraal wel considereren kon wat hun noodig was, en hunnen nood, die nu bekend was, wilde inzien en die op het hoogste gerecommandeerd wilde houden, bedroefd zijnde over 't misverstand in het translateren van 't contract, dewijl het den H. H. Staten aangediend zoude worden, dat zij een fort in zijn landen hebben zouden, dat hij nooit gemeend had. Op hetwelk Abraham van den Broeck zeide, in presentie van Zijne Majesteit gehoord te hebben, dat het den tolk belast was hetzelve alzoo aan te dienen, volgens het contract in 't Duitsch gemaakt; waarvan hij begeerde de kopie van het translaat in 't Maleisch naar Holland gezonden zoude worden, opdat men zien zoude dat hij niet te beschuldigen was."

Hierop werd ingediend de volgende:

„Remonstrantie, wegens den admiraal Verhoeff, vice-admiraal en den bree-
„den raad, uit den naam van de Heeren Staten-Generaal der Vereenigde Neder-
„landsche Provinciën, Zijne Prinselijke Excellentie en de Heeren Bewindhebberen
„van de Oost-Indische Compagnie, aan de Majesteit van Djohor."

„Alzoo door den Heer admiraal Verhoeff aan zijnen breeden raad voorge-
„dragen is de propositie en remonstrantie, door den Heer vice-admiraal en eenigen

(1) Dit moet blijkbaar zijn: „Bantam". Batavia werd eerst in 1619 gesticht.

„van zijnen breeden raad aan de Majesteit te Batoe Sawar gedaan, en het ant-„woord met de repliek daarop, waaruit verstaan wordt, dat Zijne Majesteit „gansch niet van meening zoude zijn om ons te consenteren een fort in zijn „land, tot defensie van Zijner Majesteits onderdanen en de onzen, en offensie „der gemeene vijanden, 'twelk geheel was contrariërende de meening van voor-„schreven raad, als expresselijk last van de Hoog Mogende Heeren Staten-Gene-„raal, Zijne Prinselijke Excellentie en hunne meesters tot oprigting van een fort „hebbende, waarin zij verstaan geheel de welvaart van Zijne Majesteit en van „ons gelegen te zijn. Is geresolveerd: andermaal Zijne Majesteit de zwarigheden „voor te dragen, die hieruit zouden mogen ontstaan, om, alzoo daarvan te voren „gewaarschuwd zijnde, Zijne Majesteit te zien tot eene redelijke conditie en „accoord met ons aantegaan te brengen."

„Vooreerst: alzoo het notoir is, dat de Portugezen met eene geweldige magt „van volk, binnen den tijd van vier maanden, naar alle apparentie, alhier de „Majesteit zouden mogen over den hals komen, en wij zien nog geene suffisante „plaatsen, waardoor Zijne Majesteit hen zoude kunnen afweren, zoodat Zijne „Majesteit en zijne onderdanen, als ook wij en onze goederen en cargasoenen „hier latende, in groot perikel loopen en de uiterste ruïne te verwachten hebben, „ten ware Zijne Majesteit het verzoek avoijeerde."

„Belangende de zwarigheid die Zijne Majesteit heeft, dat ons volk, naar de „manier der Portugezen, zich aan hunne vrouwen, goederen of anderzins inte-„resseren zouden mogen, zoo zijn wij presenterende dienaangaande zoodanig „contract en verbindtenis te maken als tot volkomen contentement van Zijne „Majesteit strekken zal, waardoor alle insolentiën zullen afgeweerd worden."

„Dat Zijne Majesteit sustineert, dat er geen twee admiraals in éene vloot „zouden kunnen wezen, zoo zal Zijne Majesteit gelieven te verstaan, dat onze „meening niet is met denzelven in zijne autoriteit of bevelheid te treden, maar „hem in alle manieren souverein van zijn land te erkennen, en dat wij ons „zouden contenteren met het fort met eenen kapitein te regeren, die Zijne Ma-„jesteit den eed van getrouwheid, nevens de H. H. Staten, zoude doen."

„Zoo dan Zijne Majesteit ons verzoek avoijeerde zouden wij eenige schepen „hier kunnen laten, om wacht te houden tegen de vijanden, om de vrienden „te beschermen, en wat buit er veroverd zoude mogen worden daarvan Zijne „Majesteit al zulks gedeeld te laten, als wij met elkander zouden kunnen accor-„deren. Waardoor Zijne Majesteit nering en welvaart in zijne rijken te ver-„wachten heeft, boven dat wij Zijne Majesteit, in nood zijnde van belegeringen, „met middelen van geld als anderzins in zulk geval zouden hebben te assisteren. „In voegen dat wij van de kust van Koromandel en Bengalen een cargasoen „kleedjes alhier als een stapel laten zouden, waarmede de omliggende landen „ook zouden kunnen geprovideerd worden, en in zulker voege als anderzins de „negotie zoeken en alhier te trekken, en door onze schepen zooveel als mogelijk

„is den handel op Malakka te beletten. Uit hetwelk Zijne Majesteit geen klein „profijt te verwachten heeft, verhopende dat Zijne Majesteit, deze remonstrantie „rijpelijk overwogen hebbende, ligtelijk zal kunnen verstaan dat die grootelijks „tot deszelfs voordeel is strekkende."

Het antwoord van den Sulthan van Djohor en van Radja Abd'oellah luidde alleen: „dat de koningen tegenwoordig in grooten nood en benaauwdheid waren, „en daarin vervallen door de alliantie en de verbindtenis met de Nederlanders „gemaakt, en dat zij daardoor in het perikel van declineren stonden; mede, dat „zij nu, zonder assistentie van geld en amunitie, van oorlog en schepen, niet „wisten hunne en onze vijanden te resisteren."

Dit antwoord gaf aanleiding tot de volgende overweging en resolutie bij den breeden raad van Verhoeffs vloot:

„Wij zekere kennis hebbende, dat de koning Jang di pertoean, op het vertrek „van den Heer admiraal Matelief eenig voordeelig accoord heeft gezocht te maken „met de Portugezen, 'twelk directelijk tot nadeel van de Hoog Mogende Heeren „Staten-Generaal en de Bewindhebberen gestrekt zoude hebben; blijkende uit „het originele door den Heer admiraal Matelief aan de H. H. Bewindhebberen „overgezonden, van hetwelk de admiraal Verhoeff kopij gezien heeft; en gelet „hebbende, dat ingeval wij de koningen tot fortificatie en opbouwing van hunne „stad geen behulp (volgens het verzoek) deden, die in onwil tegen ons zouden „kunnen vervallen; te meer doordien geen gabellen, tollen, ankerages, waaggeld „van koopmanschappen enz. zijn betalende, in voege dat de koningen kleine of „geen profijten uit ons en onze bijwoning zijn trekkende, waarom zij billijk het „verzoek afsloegen, en om hunne onderdanen, die door den oorlog in ellende zijn „geraakt, ons zouden mogen verlaten en eene voordeeliger partij kiezen; zoodat „te vreezen zou staan dat niet alleen deze plaats en dit rijk naar alle apparentie „te eeniger tijd, als die van Patani en Bantam ons zouden kunnen afvallen;"

„Zoo is vooreerst eenzamelijk, in consideratie van 't voorschrevene, bij den „Heer admiraal, vice-admiraal en den breeden raad geresolveerd, dat men de „voorschrevene koningen assisteren zal met eene som gelds en twee schepen „voor of omtrent hunne rivier te laten, te weten 't schip *de Leeuw met Pijlen* en „'t jacht *de Griffioen*, tot bescherming van hunne Majesteits onderdanen tegen „de vijanden, of dezelven nevens de vrienden vrij en libre acces tot der koningen „havens zouden mogen hebben, en mede waar te nemen de vijanden van Macao „komende, alsmede van China en eenige andere plaatsen. Welke schepen, „kommandeurs derzelven en 't volk, zich zullen hebben te regelen naar de in- „structie van den Heer admiraal, vice-admiraal en den breeden raad, die op dit „stuk beraadslagen zullen en op alles orde stellen."

„Waartegen aan de voorschrevene koningen hebben te verzoeken en ver- „volgen van het nabeschreven concept van 't contract; zonder verkrijgen van „'twelk deze bovengeschrevene resolutie in nader consideratie zal staan:

„Vooreerst: dat de koningen in geene onderhandeling met de Portugezen „of anderen, onze vijanden, in materie van pais, treves of anderzins zullen „treden, zonder ons advies; van gelijken zullen wij mededoen en in alle con- „tracten de voorschrevene koningen begrijpen;

„dat de koningen, boven in de nieuwe stad met hun volk gaande wonen „en wij overzulks omtrent onze loge van volk ontbloot zijnde en dangereus „aldaar te blijven en 't cargasoen te avonturen, zullen ter plaatse waar wij het „goed vinden ons vergunnen zoodanige groote plaats, om eene woning van hout „en steen, als noodig zal wezen, vergunnen te bouwen tot conservatie van ons;

„dat de koningen ons gelieven toe te laten den vrijen handel in al hunne „landen, zonder dien tot eenigen stond te doen verbieden of ophouden;

„dat de peper, hunne natiën toekomende, zuiver en klaar door ons ont- „vangen mag worden, zonder zakken voor peper te leveren;

„dat wij ons eigen gewigt, maten en datjin in ontvangen en leveren van „de waren mogen gebruiken;

„dat Hunne Majesteiten ons van brieven van adres en recommandatie „zullen voorzien aan hunne sujetten en naburen, om door dat middel te ge- „nieten het voordeel en de preëminentie die hunne huisgezinnen en onderdanen „zijn hebbende;

„dat de koningen ons gelieven te vergunnen, gelijk tot nog toe geschied „is, vrijheid van tollen, gabellen, ankeragiën en alle andere impositiën en lasten „over en door hunne landen;

„dat Zijne Majesteit ons behulpzaam zij in 't invorderen van de schulden, „door zijne onderzaten als ook vreemde natiën aan ons gemaakt; meest op den „handel van de Chinezen ziende, die niet kan geschieden dan met eerst geld „op de hand te geven; zoo zij dan ons willen frauderen en met de penningen „achterblijven, zullen de onzen hunne revenge of betaling onder de eerstkomende „chinesche jonken verzoeken, achtervolgens de regten van China, mits hun de „obligatiën van de achtergebleven personen in handen gevende, waarmede zij, „in China komende, hunne betaling kunnen bekomen; — alzoo zij van zins „waren den handel in 't werk te stellen tot voordeel van Zijne Majesteit."

De hoofdbedoeling van deze overeenkomst was het openen van den weg tot het bouwen van eene versterking in Djohor, want, de woning van hout en steen, die Verhoeff noodig achtte tot „conservatie" der Nederlanders, zou wel spoedig even sterk zijn gemaakt als de meeste forten van dien tijd.

Deze artikelen werden niet door den Sulthan van Djohor aangenomen.

Maar hij schijnt althans iets van het verzochte te hebben toegestaan, misschien slechts mondeling, omdat de admiraal niet „in nadere consideratie" nam het besluit om twee schepen tijdelijk te Djohor achter te laten. Van het bouwen van een fort of eene versterkte woning is echter niets gekomen, en

Valentijn zegt: „hoe menigmaal onze Maatschappij getracht heeft hier eene vesting te mogen bouwen, hebben zij echter dat nooit willen toestaan."

Toen de admiraal Verhoeff op 15 Februarij 1609 te Bantam terugkwam vond hij het noodig de te Djohor achtergelatene schepen *de Roode Leeuw met Pijlen* en *de Griffioen* te doen vertrekken naar Patani en van daar naar de kust van China, om een Portugeesch schip te onderscheppen, en eindelijk, zoo dit niet gelukte, te gaan naar Japan. Hij zond den last daartoe met eene chaloep van het schip *Delft,* die op 4 Mei 1609 te Djohor aankwam.

Met die gelegenheid werd, volgens Mr. L. C. D. van Dijk (1) overgebragt een brief van den admiraal Verhoeff aan den Sulthan van Djohor. Waarschijnlijk strekte die brief ten geleide van een schrijven van Prins Maurits aan den Sulthan.

De opperkooplieden A. van den Broeck en N. Puijck vertrokken op 10 Mei 1609 met de twee bovengenoemde schepen naar Patani en van daar naar Japan, de verdere onderhandeling over het sluiten van een nieuw contract en het bouwen van een fort in Djohor overlatende aan den opperkoopman Jacques Obelaer. Op hunne terugreis naar Bantam in November en December 1609 deden zij Djohor nog aan, om een beslissend antwoord te verzoeken van den Sulthan omtrent het contract, waartoe deze echter nog niet had kunnen besluiten. Hij gaf hun op 8 December eenen brief aan Prins Maurits over, luidende, volgens de vertaling van Cornelis Francx, als volgt (2):

„De grootmagtige koning van Djohor, gebieder van al de omliggende plaat-„sen en eilanden, benevens Radja di Ilier of Bongsoe [Radja Sabrang], zijn „broeder van gelijke afkomst, in al zijn doen standvastig,

„aan Maurits van Oranje, graaf van Nassau en Catzenellenbogen, Vianen, „Dietz, Meurs, markies van der Vere en Vlissingen, gouverneur van 't her-„togdom van Gelder en van de graafschappen van Holland en Zeeland, Zutphen „en van de heerlijkheid van Oost-Vriesland, van Utrecht, Overijssel, admiraal „en kapitein-generaal van de zee,

„dient deze, (dat) 't voorder schrijven van Zijne Prinselijke Excellentie „ons met groote blijdschap behandigd is en de inhoud van dien wel verstaan, „mits de goede affectie van onzen broeder nog te onswaart continuërende vol-„gens ons verbond, onze hope ook anders niet staande, dan alleen op onzen „broeder, die vermag Malakka ons weder te geven."

„Dan heeft ons vooreerst inwendig zeer bedroefd aan te hooren, dat onze „broeder met den koning van Portugal in eenig accoord getreden is, want over „zulks op wien mogen wij onze hoop meer stellen, om de stad van Malakka

(1) „Iets over onze vroegste betrekkingen met Japan," bl. 22.

(2) Als boven, bl. 32, en „Opkomst van het Ned. Gezag in O.-I.," door Jhr. Mr. J. K. J. de Jonge, dl. III, bl. 305.

„weder te verkrijgen, zoo 'tzelve accoord met den koning van Portugal voort-„gang heeft."

„Derhalve zoo nog eenige genegenheid en affectie te onswaarts is, dat men „ons toch eerst behulpig zij om Malakka weder aan ons te brengen, waardoor „de naam van onzen broeder vereerd en over de gansche wereld verbreid „mag worden; onze eenige hope en vertrouwe overzulks op onzen broeder nog „stellende."

„Verder wordt in 't schrijven van onzen broeder verzocht ons voorgaande „verbond te vermeerderen of vernieuwen. Waarom dan toch telkens veranderd „of vernieuwd? 't ware derhalve wel onze begeerte, dat onze broeder gelieve „eens een persoon van aanzien met volle magt en autoriteit herwaarts te willen „zenden, opdat met dien een onverbrekelijk accoord mag gemaakt worden, „'twelk moge duren tot den dag des oordeels toe. Al kwamen er dan twintig „of dertig admiraals, zoo ware er geene verandering meer aan; want nu, zoo „komt een admiraal, met welken wij een goed accoord hebben gemaakt, komt „daarna een ander en verandert 'tzelve. Zoo doende zal 't geen eind hebben „accoorden te maken. Dan, mogt het zoo geschieden, als wij hier verhaald „hebben, zoo ware het eens ten einde van contracten te maken en er ware „niemand, die die meer zoude mogen veranderen."

(Was gezegeld met het zegel van Radja di Ilier of Bongsoe).

Deze brief was een antwoord op een geschrift, onderteekend door den Stad-houder, waarbij het ophanden zijn van eenen vrede of wapenstilstand tusschen de Vereenigde Nederlanden en Spanje aan verschillende inlandsche vorsten werd aangekondigd.

Den 4den Mei 1609 was te Djohor eene sloep van Bantam aangekomen, met instructiën voor de bedienden aldaar, waarbij hun werd opgedragen, de in-landsche vorsten met groote voorzigtigheid op de tijding van dien aanstaanden wapenstilstand vóór te bereiden (1).

Na het vertrek van van den Broeck en Puijck werden de belangen van 's Compagnie's handel te Djohor opgedragen aan Jacques Obelaer. Waarschijnlijk was daar ook nog de koopman Cornelis Francx (2), want deze was de vertaler van den hiervoren bedoelden brief van de Djohorsche vorsten aan Prins Mau-rits (3). Door het lang uitblijven van Hollandsche schepen te Djohor hadden deze bedienden geen invloed genoeg, om de Portugeesch gezinde partij tegen te gaan en te verhinderen, dat eene Portugesche zendeling van Malakka te Djohor kwam, om over den vrede te onderhandelen, die op 16 October 1610 tot stand

(1) „Opkomst van het Ned. Gezag in O.-I.," deel III, bl. 82, 307 en vlg.

(2) Valentijn, deel V, bl. 359, zegt dat ook Adriaan Ilsevier als opperhoofd te Djohor gelegen heeft, maar hij geeft het jaar niet op.

(3) Zie Mr. L. C. D. van Dijk, „Iets over onze vroegste betrekkingen met Japan," bl. 32.

kwam. Radja Abd'oellah voerde tot verschooning aan, dat hij er „door armoede" toe genoodzaakt was, en hij zond zijnen bovenomschreven brief aan Prins Maurits, bij wijze van excuus (1).

De Indische Regering dacht echter niet aan het opbreken van het etablissement te Djohor, want zij achtte die plaats zóó belangrijk, dat in 1611 zelfs het plan bestond, om den zetel des bestuurs daar te plaatsen. Men leest dienaangaande het volgende, in de resolutie van 1 Januarij 1611, op de reede voor Bantam (2): „En alzoo hier te Bantam geene gelegenheid is om het generaal „kantoor te houden, door de weinige vrijheid die wij hier hebben en andere „zwarigheden: is goedgevonden, dat men op Zaturdag toekomende zal gaan naar „Jakatra, om te zien of men, boven het contract met hem bij l'Hermite nu „kortelings gemaakt, zoude kunnen verkrijgen vrijheid om een bekwaam fort „tot onze verzekering te maken, want zonder 'tzelve ook veel zwarigheden in „deze zake zijn gelegen; en indien 'tzelve niet wil consenteren, gelijk vastelijk „gesuspiceerd wordt, dat men dan volgens 't contract met hem gemaakt, een „huis daar zal beginnen te bouwen en hem in goede devotie houden, tot dat „ondertusschen de plaats van Joor (Djohor), die tot des Gouverneurs residentie „of eenige andere daaromtrent gelegen, die bekwaamst achten, verzochten en „zien of men daar beter te wege zal kunnen geraken, in welke gevallen deze „plaatsen ligtelijk voorbij kunnen worden geschoven.

„(*w. g.*) P. Both.
„Jacques l'Hermite (de Jonge).
„Steven Doenszen.
„Abraham Theunemans.
„Heindric van Westereen."

Bij art. 11 van zijne Instructie dd. 14 November 1609, was den Gouverneur-Generaal Pieter Both opgedragen te overwegen waar hij zich vooreerst zou ophouden, hetzij te Bantam, Djohor of elders. Djohor wordt bij art. 24 van diezelfde Instructie genoemd als een der landen, waarmede „alliantie, vriendschap en trafique" moest worden onderhouden, en waar kommiezen en kantoren moesten worden gelegd (3)

(1) „Opkomst van het Ned. Gezag in O.-I.," door Jhr. Mr. J. K. J. de Jonge, dl. III, bl. 305.
(2) Mr. L. C. D. van Dijk, „Zes jaren uit het leven van Wemmer van Berchem, bl. 10.
(3) Mr. P. Mijer, „Verzameling van Instructiën" enz.

HOOFDSTUK II.

DJOHOR. — SIAK.

[1611—1713].

Vrede tusschen Djohor en de Portugezen. — Inneming van Djohor door de Atjehnezen, die den Sulthan medevoeren. — Hij keert naar Djohor terug. — Djohor op nieuw door de Atjehnezen genomen, die Sulthan Ala'oedin ter dood brengen. — Hij wordt opgevolgd door Sulthan Abd'oellah (Radja Sabrang). — Nieuwe verovering van Djohor door de Atjehnezen. — Dood van Sulthan Abd'oellah. — Opgevolgd door Sulthan Abd'oeldjalil. — Aanslagen van de O. I. Compagnie tegen Malakka. — Verovering van Malakka in 1641. — Djohorsche ambassade naar Nederland, door Valentijn vermeld. — Contract tusschen de O. I. Comp. en den Sulthan van Djohor in 1648. — Siak onder Sabandars van Djohor gesteld. — Verovering van Djohor door de Djambiërs. — Vlugt van den Sulthan naar Pahang. — Zijn dood aldaar in 1677. — Opgevolgd door Sulthan Ibrahim. — Gezantschap naar Batavia. — Zijn dood in 1685. — Opgevolgd door Sulthan Mahmoed. — Contract tusschen de O. I. Comp. en Djohor van 6 April 1685. — Kwestie over de geldigheid daarvan. — De aandacht der O. I. Compagnie valt op Siak. — Handel aldaar. — Nader contract van 9 April 1689. — Tinhandel met Siak en hoogere binnenlanden. — Toestand van Bengkalis in 1678. — Poging van Djohor om het contract te verbreken. — Karakter van Sulthan Mahmoed. — Zijn dood in 1699. — Opgevolgd door Sulthan Abd'oeldjalil. — Zijne ongunstige stemming jegens de O. I. Compagnie. — Zijn gezantschap naar Batavia. — Contract van 19 Augustus 1713.

Niet lang na de gebeurtenissen in het vorige hoofdstuk vermeld, is Djohor door de Nederlanders verlaten.

De vrede, op 16 October 1610 tusschen Sulthan Ala'oedin en de Portugezen gesloten, was voornamelijk bewerkt door de bemiddeling en het aandringen van zijnen onechten broeder, den vorst van Siak, met wiens dochter de oudste zoon des Sulthans op 18 Januarij 1610 was getrouwd. Radja Abd'oellah was er tegen, maar kon de onderhandelingen niet tegenhouden. Deze vrede schijnt Sulthan Ala'oedin de vijandschap te hebben berokkend van den met de

Portugezen oorlogvoerenden Sulthan van Atjeh, die op 6 Junij 1613 Djohor innam, en den Sulthan met zijne vrouw en kinderen, benevens zijn broeder Radja Abd'oellah en drie of vier andere vorstenkinderen, zoomede de rijksgrooten en de Nederlanders naar Atjeh overvoerde. Dit werd, van Atjeh uit, gemeld aan de Hooge Indische Regering door A. Theunemans, die daar het hoofd van den handel was (1).

Kort daarna vergunde de Sulthan van Atjeh aan de gevangen genomen vorsten naar Djohor terug te keeren. Althans de opperkoopman Adr. van der Dussen, die door den Gouverneur-Generaal Pieter Both naar Djohor was afgevaardigd, schreef op 25 Augustus 1614, dat de Sulthan weder te Batoe Sawar was, werwaarts hij met zijne grooten was overgebragt door den Atjehnees Radja Lela Wangsa. Zelfs voegden zich drie Atjehsche galeijen bij eene vloot van twintig vaartuigen, die de Sulthan van Djohor naar Pahang zond, om de dochter van den overleden vorst van dat land af te halen, die aan den zoon van den Sulthan van Djohor ten huwelijk beloofd was, maar die de Pahangsche grooten weigerden te laten vertrekken (2).

Het is waarschijnlijk dat de Djohorsche vorsten hunne in vrijheid stelling van den Sulthan van Atjeh verkregen op voorwaarde van hem in den oorlog tegen de Portugezen bij te staan, maar dat die van Djohor onmagtig of onwillig waren om daaraan te voldoen, en dat zij daaraan in 1615 een nieuwen aanval van Atjeh te wijten hadden.

Dienaangaande schrijft de admiraal Steven van der Haghen, in een brief zonder dagteekening, doch hoogst waarschijnlijk geschreven in den aanvang van 1616 (3), het volgende:

„Aangezien de resolutie op ons arrivement in Indië genomen, over 't verzekeren van 't eiland Karimon en de plaats van Djohor, om verscheidene wigtige „redenen, dewelke UEd. voor dezen wel zullen verstaan hebben, niet heeft „kunnen in 't werk gesteld worden, was door den Heer generaal Gerardt Reijnst „zal. mitsgaders die van den Rade van Indië, in October laatstleden (1615?) goedgevonden dat ik mij met de schepen *Nieu-Seelandt*, *Hollandia*, *Middelburgh*, *de* „*Sonne* en *de Maene* naar de kwartieren van Djohor zoude vervoegen, om den „vijand alle mogelijke afbreuk te doen en de karak van Makao komende te „verwachten."

„Wij hebben aldaar een geheel anderen stand gevonden dan wij wel verhoopt en gewaand hadden. De koning van Atjeh was met wel 300 zeilen, op„hebbende 30 à 40 duizend man, in de rivier van Djohor geweest en had de „ledige stad verbrand, waarvan wij anders geen oorzaak hebben kunnen verstaan dan de overgroote tirannie en ambitie van den voorn. koning."

(1) Brief van Jacques Obelaer dd. 6 Julij 1610, op 's Rijks Archief.
(2) Kort verhaal van A. van der Dussen, op 's Rijks Archief.
(3) Op 's Rijks Archief.

„De koning van Djohor niet magtig genoeg zijnde den koning van Atjeh „te wederstaan, was op 't gerucht van de komst dezer armade gevlugt en hield „zich in praauwen en ander vaartuig onder de eilanden van Bintang, daarom„trent gelegen, om den koning van Atjeh te ontduisteren. Die van Malakka, „dewelken met den koning van Djohor vrede of treves gemaakt en tot confirmatie „van dezelve des konings zoon met fregatten naar Pahang geconvoijeerd hadden „om de possessie van 'tzelve rijk, hem opgedragen, te aanvaarden, waren af„gekomen tot assistentie van den koning van Djohor" (1).

Omtrent deze zaak wordt nog eenig licht verspreid door een brief, op 12 December 1637 geschreven aan de Indische Regering door Cornelis Simonsz van der Veer (2). Deze was, als kommandeur van eenige Compagnies vaartuigen, van 1636 tot 1639 belast met het benadeelen der Portugezen in den omtrek van Malakka (3). Hij moest daartoe den Sulthan van Djohor tot vriend houden en was daardoor in de gelegenheid goede inlichtingen omtrent de gebeurtenissen in dat rijk te krijgen.

Uit dien brief blijkt, dat de Sulthan van Djohor, na de verwoesting van die plaats, is medegevoerd naar Atjeh en aldaar gedood, „omdat volkomenlijk „den Atjender niet geassisteerd had tegen de Portugezen." Hij werd opgevolgd door zijn broeder Radja Bongsoe (Abd'oellah), die aan eene zuster van den overleden Sulthan van Atjeh werd gehuwd.

Sulthan Ala'oedin is dus, af te leiden uit het vorenstaande, om het leven gebragt omstreeks 1615 (4). Zijn broeder, Radja Abd'oellah, nam den naam aan van Sulthan Hammat Sjah. Ook hij was niet gelukkig in zijne regering, want hoezeer hij zijne residentie vestigde op Lingga, in stede van te Djohor of Batoe Sawar, werd hij in Maart 1623 aldaar door de Atjehnezen aangevallen, welligt ook omdat hij zijne vrouw, de princes van Atjeh, derwaarts had teruggezonden. Zijne nieuwe stad werd verwoest, een aantal Djohorezen medegevoerd en de vorst gedwongen de wijk te nemen, tengevolge waarvan, zooals de Indische Regering schrijft aan Heeren XVIIen bij brief van 3 Januarij 1624 (5): „de „veldvlugtige koning van hartzeer is overleden, waarmede apparent 't vermaarde „rijk van Djohor een einde neemt." De weduwe van Sulthan Hammat vlugtte

(1) De Portugezen werden toen door de Atjehnezen geslagen.

(2) Zie „Stukken betrekkelijk het beleg en de verovering van Malakka in 1640—1641," door P. A. Leupe. Bijlage I.

(3) Volgens art. 51 der Instructie voor den Gouverneur-Generaal Hendrik Brouwer, dd. 17 Maart 1632, achtten de Heeren XVIIen het niet geraden Malakka te belegeren, zoowel omdat 's Compagnies gelegenheid het niet toeliet, als omdat men de plaats niet in vrede zou kunnen bezitten. Het werd echter noodig geoordeeld het vaarwater benoorden Malakka door eene vloot bezet te houden, om den vijand daar werk te geven. — Zie Mr. P. Mijer, Instructiën enz.

(4) De Maleische kronijken vermelden niet dat Ala'oedin te Atjeh gedood zou zijn.

(5) Op 's Rijks Archief.

met haar zoontje naar haren vader den vorst van Djambi, van wien de Sulthan van Atjeh hen deed opeischen (1).

Volgens den voren aangehaalden brief van C. S. van der Veer, van 12 December 1637 en volgens de Maleische Kronijken, is Sulthan Hammat gestorven op het eiland Tambelan, tusschen Riouw en Borneo, en is hij opgevolgd door zijn neef, den zoon van den omstreeks 1615 gedooden Sulthan Ala'oedin, die den naam en titel aannam van Sulthan Abd'oeldjalil Sjah.

Het rijk van Djohor was door al de aanvallen van Atjeh zeer achteruitgegaan. Zoo leest men in eene Schriftelijke deductie ofte sommier ontleedinge concernerende den ommeslag van de Nederl. Geoctroyeerde Comp. in India, door Philip Lucasz van 1634, het volgende:

„Djohor en Pahang. Hoe de koningrijken van Djohor en Pahang door den „Atjender geïncorporeerd, deszelfs koningen en inhabitanten verjaagd zijn, werd „ongetwijfeld UEd. voor dezes, kond gedaan. Sedert hebben deze bovengemelde „plaatsen tot retablissement van haren vervallen staat geen bijzondere devoiren „aangewend dezelven te releveren, anders als dat in Patani, Makassar (?), de „eilanden van Thymon (Krimon, Karimon?), Lauwer (?), Pisang en andere sterile „plaatsen met aanplanten van terreste commoditeiten en visschen zich zeer „soberlijk erneren, except Pahang, dewelke redelijke quantiteit peper, kamfer, „etc. etc. jaarlijks rendeert, doch van zeer geringe consideratie in voege van deze „verarmde koningrijken . . . . geen of weinig soulaas voor de Com„pagnie te verwachten is (2)."

Onder Sulthan Abd'oeldjalil hadden belangrijke gebeurtenissen plaats. De O. I. Compagnie had het er immer opgezet om Malakka aan de Portugezen te ontweldigen, en, na eene poging daartoe door den admiraal Verhoeff in 1608, werd die nog in 1623 en 1627 herhaald, doch even vruchteloos (3). De Portugezen bleven echter steeds op hunne hoede, en onze zeemagt kon hen alleen te water benadeelen en toevoer van buiten belemmeren, zoo als vooral van 1636 tot 1639 door Cornelis Simonsz van der Veer met goed gevolg gedaan werd. Deze kommandenr trachtte ook den Sulthan van Djohor te bewegen tot het bijbrengen van eene voldoende magt, om Malakka te helpen aanvallen, ten gevolge waarvan, in 1639, de Sulthan, die zich toen op het eiland Bintang ophield, naar Batavia zond, om met de Indische Regering eene nieuwe overeen-

(1) Brief van de Ind. Regering aan de Heeren XVIIen, dd. 27 Januarij 1625, op 's Rijks Archief.

(2) Een jaar na dit rapport werd een nieuwe aanval van Atjeh ondervonden. Het jacht *Nassau* kwam op 25 November 1635 in Straat Malakka de vloot van Atjeh tegen, groot 90 zeilen, waaronder 21 met marszeils, die Pahang, Bintang en omliggende kwartieren hadden afgeloopen en veel gevangenen medevoerden. — Journaal van Ph. Lucasz, 1636, in Kronijk van het Historisch Genootschap te Utrecht, deel 9.

(3) Valentijn, 5 dl. 1e stuk, bl. 339.

komst aan te gaan. Het resultaat daarvan is ons niet bekend, maar de Regering maakte ernstige aanstalten om Malakka te vermeesteren, hetgeen, na eene blokkade en een beleg van Junij 1640 tot 14 Januarij 1641, eindelijk gelukte. Onze magt stond onder het bevel van den kommandeur Minne Willemsz. Caertekoe. De Sulthan van Djohor had met eenige Maleijers het beleg ondersteund, hoezeer er al luttel dienst in het strijden van hen werd ondervonden. Zij waren alleen te gebruiken voor het opwerpen van aardewerken. De Atjehnezen, die onze hulp hadden verzocht om Malakka aan de Portugezen te ontweldigen, boden in het geheel geene medewerking, daar zij met Djohor in vijandschap waren. De laksamana van Djohor deed zijn best om de Nederlandsche magt te ondersteunen, maar kon de vreesachtigheid en ongebondenheid der Maleische troepen niet overwinnen.

Eene der eerste daden van den Gouverneur van Malakka Joan van Twist was het zenden van den sabandar Jan Jansz. Menie naar Djohor, — of Makam Tolhied, zoo als toen nog de zetelplaats des Sulthans heette, — om te trachten den vrede tusschen Djohor en Atjeh te bewerken, waarin deze in Augustus 1641 ook slaagde.

Malakka werd voor de O. I. Compagnie behouden, buiten eenige bemoeijenis van den Sulthan van Djohor. Het is ons niet bekend, dat dienaangaande nader met den Sulthan gehandeld is.

Valentijn meldt ook, dat Sulthan Abd'oeldjalil twee gezanten, genaamd Radja Indra Lela en Magat Mansoer naar Nederland gezonden heeft. Er is ons echter niets van die ambassade gebleken. Wij hebben alleen gevonden, dat hij in 1648 een contract sloot met de O. I. Compagnie. Van den inhoud is ons echter niets anders bekend, dan het beding van uitlevering van voortvlugtigen en het aandoen van Malakka door vaartuigen, bestemd naar Atjeh, om passen te halen (1). Ook zond de Sulthan van Djohor in 1650 een gezantschap naar Batavia, om een pas te vragen voor zijne naar de kust van Koromandel bestemde vaartuigen. Hij wenschte dien pas doorloopend te hebben, maar verkreeg dien slechts voor 1651.

Het schijnt, dat omtrent dien tijd de banden tusschen Djohor en Siak min of meer verslapt waren; althans Siak had omstreeks 1662 geen afzonderlijken vorst meer, en zoowel de rivier van Siak als die van Rekkan werden door den Sulthan van Djohor onder regtstreeksch beheer gesteld van sabandars of stedehouders, belast met het heffen van belastingen.

Ook in Indragiri breidde zich het gezag van Djohor uit, doordien de Jang di pertoean moeda in 1669 daar het bestuur aanvaardde.

Hoezeer dus het gezag van Sulthan Abd'oeldjalil zich langzamerhand herstelde, ondervond hij echter minder gemakkelijk te overkomen moeijelijkheden met den vorst van Djambi, van wien eene dochter met zijnen neef, die den

(1) Reeds in 1685 was dit contract niet meer in de Archieven te Batavia aanwezig.

titel voerde van Jang di pertoean moeda, was getrouwd. Den 14[den] Junij 1664 schreven Andries Bogaert Blocq en de raad te Djambi aan de Hooge Regering, dat ter zake van dat huwelijk misverstand tusschen de vorsten was gerezen, zoodat die van Djambi meenden Djohor den oorlog te moeten aandoen (¹).

Die oorlog brak werkelijk uit.

In het laatst van 1666 was de dispensier van Malakka Jacob Jorisz. Pits in kommissie te Djohor, alwaar hij van verschillende kanten bijzonderheden omtrent de zaak vernam. De Pangeran Ratoe van Djambi had, nabij Lingga, den Jang di pertoean moeda van Djohor, die zijne vrouw kwam afhalen, verradelijk aangevallen, maar was afgeslagen, en de Djohorsche vorsten zouden gezanten zenden naar Batavia, om de zaak aan de beslissing van de Indische Regering te onderwerpen.

Of dit geschiedde is ons niet gebleken, evenmin als dat de Pangeran Ratoe van Djambi, op het aanraden van den Heer Bogaert Blocq, dit zou hebben gedaan. Maar dit is zeker, dat de oorlog tusschen Djambi en Djohor niet gunstig uitviel voor dit laatste rijk.

De hoofdplaats Djohor werd in 1673 door de Djambiërs verwoest, en de Sulthan nam de wijk naar Pahang. Hij is daar, op 22 November 1677, overleden. Dit blijkt, behalve uit stukken op 's Rijks Archief te 's Gravenhage, uit het volgende extract uit de memorie van overgave van den aftredenden Gouverneur van Malakka, Balthasar Bort, aan zijnen opvolger Jacob Jorisz. Pits, gedagteekend 6 October 1678: „Djohor, door de Djambiërs in 1673 verdestruëerd „zijnde, is de koning met al zijne onderdanen gaan logeren te Pahang, eene „plaats tot zijn rijk gehoorende en gelegen op 't vaste land, 36 mijlen benoorden „de Straat Singapoera, alwaar hij in hoogen ouderdom, zonder kinderen na te „laten, gestorven en zijn cousijn in deszelfs plaats gesuccedeerd is, die bezig „zoude zijn om Djohor weder te laten bewonen en zelfs daar zijn rijkszetel te „begrijpen. Deze nieuwe koning heeft ons den dood van den anderen, bij een' „brief, aangeschreven, dat ook de laksamana (onthoudende zich op 't eiland Bin„tang, dat wel gepopuleerd is) gedaan heeft, zijnde hij een bejaard man van „groot vermogen, welker beide brieven wij 9 Februarij verleden (1678) beant„woord en toezegging gedaan hebben ter bekwamer tijd een gequalificeerd per„soon aan den koning te zenden, om hem nader te congratuleren, mitsgaders „te vernieuwen en te bevestigen de alliantie, vrede en vriendschap tusschen „Djohor en Malakka altoos onderhouden, dat tot nog uitgesteld is."

Die „cousijn" was, volgens eene Boegische kronijk, een kleinzoon van wijlen Sulthan Hammat (Radja Abd'oellah of Sabrang) en zijn vader was Jang di pertoean moeda (onderkoning) van Pahang geweest. Hij heette Ibrahim, onder welken naam hij ook den troon beklom.

(¹) Deze brief is op 's Rijks Archief.

Sulthan Ibrahim verhuisde, volgens de Boegische kronijk, in 1678 naar Riouw, en liet van daar uit Djambi beöorlogen, en in 1682 in Siak zekeren Radja Hitam aanvallen, die overwonnen werd. Deze Radja Hitam was kort te voren van Borneo overgekomen en door de Menangkabauërs aan de Siak-rivier, die de heerschappij van Djohor afwierpen, als vorst erkend en gehuldigd. Radja Hitam zelf was een Menangkabauër van geboorte, en waarschijnlijk was het deze persoon, die men later onder den naam van Radja Ketjil terugvindt.

Sulthan Ibrahim zocht steun bij de O. I. Compagnie en zond in het begin van 1682 een gezantschap naar Batavia, bestaande uit de orang-kaja's Sri Bidji Pakrama en Toen Lela Wangsa. Zij bragten een' brief over aan den Gouverneur-Generaal Cornelis Speelman, waarin o. a. het volgende voorkomt: „waar-„mede (met den brief) ik uitdruk mijne vriendschap en genegenheid, gelijk voor „dezen; want de Djohorezen hebben voor alle anderen altijd vriendschap met „de Hollanders, ten tijde van den ouden Sulthan Ala'oedin, koning van Djohor, „gehouden, wanneer hij gezanten naar Holland tot de stad Amsterdam heeft ge-„zonden, met name Magat Mansoer, van welken tijd af tot nu toe de Djoho-„rezen met de Hollanders altijd in vriend- en bondgenootschap zijn geweest, en „de Djohorees is ook de eerste van alle plaatsen hier beneden winds, die met „de Hollanders vriendschap heeft gehouden."

De Sulthan noemde zich in dien brief: Jang di pertoean, koning van het rijk van Djohor en Pahang.

De Gouverneur-Generaal Speelman antwoordde bij brief van 12 April 1682 (1) in even vriendschappelijke bewoordingen, en deed daarbij het verzoek, dat aan de O. I. Compagnie de alleenhandel in 's vorsten rijk zou worden toegestaan. Tot het treffen van eene overeenkomst daartoe werd de Sulthan verwezen naar den Gouverneur van Malakka.

Sulthan Ibrahim stierf te Riouw in 1685. Men leest dat in de Bataviasche Nouvelles (2) van dat jaar: „Men deed aldaar te (Malakka) berigt, dat de koning „van Djohor den 16den Februarij 1685 overleden en dat de zoon van eene zijner „vrouwen, nog zeer jong, tot koning zoude aangenomen zijn, tot wiens meer-„derjarigheid de koningin de regering zou blijven waarnemen."

In de generale missive naar Patria van 11 December 1685 (3) staat: „. . . . . de dood van den koning van Djohor, Radja Ibrahim, dien men „vermoedt, dat door drie zijner vrouwen vergeven zou wezen. Zijn zoon was „tot koning gesuccedeerd, doch de weduwe, vermits zijne minderjarigheid, in

(1) Beide brieven zijn op 's Rijks Archief. Uit dien van den Gouverneur-Generaal blijkt, dat er vroeger ook gezanten van Djohor te Batavia waren geweest.

(2) De Bataviasche Nouvelles waren eene soort van geschreven courant, waardoor de Hooge Regering te Batavia de bestuurders van de Buitengewesten op de hoogte hield van hetgeen er voorviel.

(3) Op 's Rijks Archief.

„'t bestier gelaten, gevolgelijk de zeevoogd Padoeka Radja, wiens dochter zij „is, in effecte de eigenlijke regent."

Het is dus onjuist, als Valentijn zegt, dat Sulthan Ibrahim stierf in 1681. De Boegische kronijk meldt 1684 en komt dus nader bij de waarheid.

Hij werd opgevolgd door zijn' zoon Mahmoed, maar het bestuur werd gevoerd door den bandahara Padoeka Radja, die in de bovenaangehaalde missive van de Indische Regering ten onregte wordt getiteld: zeevoogd.

Met dezen rijksgroote, handelende voor den Sulthan, werd op 6 April 1685, namens den Gouverneur van Malakka Nicolaas Schagen, een contract gesloten door den sabandar François van der Beeke en den luitenant Jan Roosdom, die daartoe naar Riouw afgezonden waren. Het luidt in substantie als volgt (1):

Artikel 1.

Belofte van bestendigen vrede.

Artikel 2.

Uitsluitende en tolvrije handel in lijnwaden, contanten, tin en goud van de O. I. Compagnie op de rivier van Siak, zonder daar een huis of loge op te rigten. Padoeka Radja mag jaarlijks een vaartuigje met kleeden daar zenden.

Dit artikel geldt slechts tot aan de meerderjarigheid van den Sulthan.

Artikel 3.

De Djohorezen hebben vrijheid van handel op de rivier van Siak in maintementos en provisiën, behalve zout. De Compagnie heeft het regt hunne vaartuigen te visiteren en de verbodene waren te confisqueren.

Artikel 4.

Aan geene Europesche natie zal in 's konings landen de handel in kleeden toegestaan worden.

Artikel 5.

Wederzijdsche uitlevering van overloopers en gedroste slaven.

Artikel 6.

Geen overlast zal door 's Compagnies kruisers den Djohorschen vaartuigen worden aangedaan, op de rivier van Siak of te Bengkalis.

Artikel 7.

De rijksgrooten nemen aan de geschillen tusschen die van Indragiri, Djambi en Palembang te helpen beslissen.

Artikel 8.

Zoomede 's Compagnies voordeel te behartigen en dit contract te onderhouden.

Het besprokene van dat contract was echter op eene geheel andere wijze ten papiere gesteld door den bandahara Padoeka Radja en de overige rijksgroo-

---

(1) Het contract is opgenomen als bijlage III, naar eene kopij van 's Rijks Archief.

ten, bij eene acte, gedagteekend 3 April 1685 (1). In de daad werden bijna al de bedingen van het contract er door gewijzigd en voor de Compagnie bezwaard. Het schijnt, dat dit geschiedde door onkunde van de gecommitteerden in de Maleische taal, waardoor beide partijen de wederzijdsche stukken onderteekenden, waarvan zij den inhoud òf niet goed begrepen òf dien elkander verkeerd voorhielden. Dit kan men afleiden uit den brief van de Hooge Regering aan het bestuur van Malakka van 15 November 1685 (2), waarbij de zaak besproken wordt.

„Wij hebben tot heden gereserveerd de principale rescriptie op UEds. ontvangene missives, om hetwelk ordentelijk te doen een aanvang zullen maken „van 's E. Compagnies zaken in Djohor en op de rivier Siak, van welke eerstgenoemde plaats ons gebleken is op hoedanige wijs en met wat conditiën, over „en weder, men getracht heeft van de bestierders van 't rijk, nadat de koning „aldaar overleden was, eene favorabele negotie op de laatstgenoemde plaats te „bedingen, welke conditiën ook zeer wel en goed zouden geweest zijn. Maar „'t blijkt, dat Padoeka Radja daartoe den grootsten zin niet gehad heeft en daarom „het contract in 't Maleisch weinig tot voordeel en respect van d'E. Compagnie „geclausuleerd heeft, 'tgeen wel met wat accurater toezigt door de gecommitteerden kon voorgekomen zijn, indien zij zoo wel aan zich zelven de kracht „der Maleische stellingen door den tolk hadden laten expliceren, als zij nu wel „zeggen de kracht van het Nederduitsch aan Padoeka Radja en de hofgrooten, „eer zij het teekenden, beduid te hebben. Dat de Djohorsche grooten door het „teekenen van het Nederduitsch zich tot het contenue deszelfs verbonden hebben, „is wel waar, maar niet min zeker, dat zij altijd zullen excipiëren, dat zij het „niet wel verstaan hebben, en in alle gevallen dat ook onze gecommitteerden „aan de andere zijde het Maleisch nevens hen geteekend hebben, zoodat zekerlijk „de E. Compagnie, die zich doorgaans meer dan zijlieden van allerlei tolken „voorziet en daarvoor bij een ieder bekend staat, in 't ongelijk gesteld zoude „worden. Daarom hebben U. E. zeer wel gedaan het Duitsch in 't Maleisch te „laten translateren en, terwijl de zaak nog versch was, te bezoeken of Padoeka „Radja te bewegen zoude zijn, om het vorige geteekende Maleische te roijeren „en het nieuwe translaat in plaats van dien te laten teekenen en verzegelen, „had het maar eenig succes willen nemen; maar, naar het gevolg geleerd heeft, „is er niets meer door geöbtineerd als de concessie van een bamboezen loods „tot het bergen onzer zieken en pakken. Men zal zich dan tot de meerderjarigheid des konings ten beste met dit contract, zoo als het is, moeten behelpen, „onderwijl dat 't zich nader zal ontdekken, wat er voor d'E. Compagnie in den „handel op de rivier van Siak te doen valt, vermijdende alle offensie en verwijdering met den Djohoriet, als 's Compagnies oudsten bondgenoot zijnde, gelijk

(1) Deze acte is opgenomen als bijlage IV, naar eene kopij op 's Rijks Archief.
(2) Op het Archief te Malakka.

„wij ook zien dat U. E. van intentie zijn, en daarbij van gevoelen, dat er uit „den handel van Siak weinig onlusten met Padoeka Radja gevreesd worden, „alzoo hij zich daaraan niet zonderling, maar meer aan Bengkalis gelegen liet „zijn, om de onzen van daar te weren.”

Tevens werd besloten tot een naauwkeurig onderzoek naar de kansen van den handel op de rivier van Siak, daar de regering niet kon begrijpen, dat men, zoo als de onderkoopman Casper Temmer gerapporteerd had, daar maar op 50 à 60 baren tin zou kunnen rekenen, „daar men bevorens wel hoop gesteld heeft „op 3 à 400 baren, in vredige tijden (1).

Het contract van 6 April 1635 is dus niet in werking gekomen. Het werd ook spoedig door een nieuw vervangen. Misschien waren de omstandigheden tot onderhandelen gunstiger geworden, doordien de bandahara Padoeka Radja in 1688 van Riouw was uitgeweken naar Trengganoe, waar hij overleed (2). Hij was vervangen door Datoe Sri Maharadja, die nog in hetzelfde jaar den jongen Sulthan Mahmoed deed verhuizen naar Djohor.

Aldaar kwamen de sabandar François van der Beeke en de onderkoopman Johannes Bonket, namens den Gouverneur van Malakka Thomas Slicher, om over een nieuw contract te onderhandelen, dat reeds den 9den April 1689 tot stand kwam en in het kort luidt als volgt (3):

Artikel 1.

Vernieuwing en bevestiging van al de vroegere tractaten.

Artikel 2.

Uitsluitende en tolvrije handel der Compagnie in 's konings landen.

Artikel 3.

Geene vestiging van Mooren of Jentieven in de Djohorsche landen wordt toegelaten. Ten handel komende, worden zij zwaar belast.

Artikel 4.

Tolvrije handel van Djohor op Malakka.

Artikel 5.

Tot de meerderjarigheid van den Sulthan wordt aan de Compagnie toegestaan tolvrije alleenhandel in lijnwaden, contanten, tin en goud op de rivier van Siak, met vrijheid om er een houten huis op te rigten. Een klein vaartuig met lijnwaden van den bandahara zal jaarlijks daar toegelaten worden.

---

(1) In hetzelfde jaar 1685 werd de Assistent Teunis Jansz. van Kleef door den Gouverneur van Malakka benoemd tot hoofd van de negotie en bezending op de rivier van Siak.

(2) In de generale missive der Indische Regering, dd. 30 December 1689 (op 's Rijks Archief), wordt hij genoemd: „de trouwelooze en malicieuze Datoe Padoeka Radja, wiens kwade gedoentens „en gedachtenis de Djohorist zelf betoond heeft te verfoeijen, in stukken scheurende en verachtelijk „wegwerpende de contracten ten tijde zijner regering tusschen hem en de Edele Compagnie opgerigt „en gesloten.”

(3) Het is in zijn geheel opgenomen als bijlage V, naar eene kopij van 's Rijks Archief.

Artikel 6.

De bevolking langs de rivier van Siak en affluenten heeft het regt om houtwerken aan de Compagnie te verkoopen.

De Djohorsche sabandar van Sebauwa zal 's Compagnies handel niet mogen tegenwerken.

Artikel 7.

De onderdanen van Djohor mogen op de rivier van Siak handelen in provisiën en kleinigheden. Hunne vaartuigen zijn onderworpen aan visitering door 's Compagnies vaartuigen en aan confiscatie van verbodene waar.

Artikel 8.

Wederzijdsche uitlevering van weggeloopen slaven en overloopers. Menschenroof wordt met den dood gestraft. Ook de eerste vrijwillig weggeloopen slaaf wordt, tot afschrik, met den dood gestraft.

Artikel 9.

Onderdanen van Djohor zal geen overlast worden aangedaan door 's Compagnies kruisers op de rivier van Siak of Bengkalis.

Djohorezen, aanleiding tot ongenoegen gevende, zullen worden gestraft.

Artikel 10.

Djohor zal 's Compagnies belang zooveel mogelijk behartigen en het contract trouw naleven.

Het groote voordeel van dit contract voor de O. I. Compagnie was, naar de zienswijs van die dagen, het bedingen van den tolvrijen alleenhandel. Dat voorregt bezat de Compagnie tot nog toe niet, en het was, werden er geene belemmeringen in ondervonden, van zeer groot belang, omdat het Djohorsche rijk niet alleen bevatte het Maleische schiereiland, maar ook het uitgestrekte land van Siak. Door zich den handel langs de rivier van Siak te verzekeren, was de Compagnie meester van bijkans het geheele verkeer in de binnenlanden van Sumatra tot in de gewesten, die thans tot de Residentie Padangsche Bovenlanden behooren; want in dien tijd liep de handelsweg meer naar de Oost- dan naar de Westkust van Sumatra, waar toen nog geene handelsplaatsen van eenig belang waren. Er werd dan ook onmiddelijk gebruik gemaakt van het bij art. 5 bedongen regt, door te Petapahan, hoog op aan de Siak-rivier gelegen, een houten loge op te rigten, die echter reeds in 1690 weder ontruimd werd.

Het bestuur van Malakka had zich moeite gegeven, om met den toestand van de landen aan het hooger gedeelte van de rivier van Siak gelegen, bekend te worden. Niet alleen kan men uit den voren aangehaalden brief van de Hooge Regering aan het bestuur van Malakka van 15 November 1685 afleiden, dat reeds voor dien tijd de onderkoopman Casper Temmer derwaarts in zending was geweest, maar reeds zoo vroeg als 11 Januarij 1676 had de Gouverneur Balthasar Bort met de hoofden der binnenlandsche negorijen Kota-Rena, Kabon en

Gitti een contract gesloten voor de uitsluitende levering van het daar gewonnen tin aan de Compagnie [1].

Niet onbelangrijk is hetgeen de Gouverneur Bort dienaangaande zegt in zijne memorie van overgave van 6 October 1678. Na de plaatsen opgenoemd te hebben van waar het tin verkregen werd, vervolgt hij:

„waartoe nog over vier jaren nieuwe tinmijnen op Sumatra's Oostkust „ontdekt en daarvan een vrij volk, niemands heerschappij onderworpen, mees-„ter is, tot dewelke men komt langs de rivier Siak. De hoofden van deze „tinmijnen, wezende Maleijers, anno 1676, hier bij ons in Malakka verschenen „zijnde, hebben vrijwillig zich bij geschrifte (door hen zelven naar eigen believen „ingesteld), verbonden al het tin in hunne woonplaatsen, genaamd Kota-Rena, „Kabon en Gitti, vallende, in 't geheel binnen Malakka of de rivier Siak aan „d'E. Compagnie te leveren, mits genietende 40 rds. voor de baar van 375 ℔, „en ook belofte gedaan hunne geburen, de hoofden van Tondon, met hunne „onderhoorige plaatsen, daartoe ook te bewegen.

„De leverancie van dit tin nam 't eerst een goed begin en duurt nog, maar „niet in zulke quantiteit als te voren, bijkomende eensdeels, omdat de volkeren „aldaar, onder malkanderen twistig geworden zijnde, nu zoo veel van dat „mineraal niet gegraven wordt, en ten anderen overmits de Djohorsche sabandar, „voor aan in de rivier Siak liggende, als gezaghebber over de daar wonende „Maleijers, zich bemoeit om het afkomende tin aan te houden en de lieden te „dwingen dat aan hem te verkoopen, hetwelk dan naar Riouw, op 't eiland „Bintang (daar de Djohorsche laksamana zich onthoudt), vervoerd wordt. Dit „aanhouden van het tin, als de lieden dat aan de E. Compagnie willen leveren, „dient U. E. niet te gedoogen, maar gezegden sabander te constringeren hetzelve „te largeren, gelijk hij eens door onze bezending derwaarts gedaan heeft, wor-„dende geoordeeld, van deze tinmijnen, als de lieden daar in rust en vrede „komen te leven, jaarlijks wel 400 baren zouden kunnen getrokken worden, „welke d'E. Compagnie zich niet behoorde te laten ontfutselen, te meer de be-„zitters daarvan eerst hunne toevlugt hier in Malakka tot ons genomen en volk „bekomen hebben zich op 't graven en smelten van het tin verstaande, dat „dan ook mede eene van de beweegredenen is geweest waarom zij d'E. Compagnie „in dien handel voor anderen hebben willen prefereren en op hun verzoek van „ons met een Prinsen vlag tot hun gebruik zijn voorzien geworden."

Het contract met Djohor van 9 April 1689 moest al de belemmeringen van den bovenlandschen tinhandel doen verdwijnen, maar het valt te betwijfelen

---

(1) Dit contract is opgenomen als bijlage VI, naar eene kopij op het Archief te Malakka.

Op de kaart van Sumatra's Westkust door Beijerinck vindt men Kabon in het landschap Tapong, onder Siak, en Kota Rena in Pangkalan di baroe, Padangsche Bovenlanden. Gitti heb ik er niet op gevonden.

of dit doel wel bereikt werd; wij hebben althans nergens eenige gunstige resultaten vermeld gevonden.

Maar ook voor handel in andere waren was de opening van de rivier van Siak voor de Compagnie van veel belang. De handel daar was toen zeer beduidend, en wanneer men den toestand van Bengkalis, zoo als die was in het jaar 1860, vergelijkt met dien welken de Gouverneur Bort in dezelfde memorie van 1678 beschrijft, dan valt het moeijelijk te begrijpen, hoe de druk van wanbestuur zóó groot kon zijn, dat een aanzienlijke handel, op eene allergunstigst gelegene plaats, geheel en al werd vernietigd.

In 1860 zullen er te Bengkalis ongeveer twintig Maleische en Chinesche woningen geweest zijn, zonder eenigen handel.

In 1678 schilderde de Heer Bort de plaats als volgt:

„Bengkalis, behoorende, als voorzegd, onder Djohor, ligt op een eiland, „omtrent eene mijl van Sumatra, is maar een visschersdorp, hebbende de lieden „tot hoofd over zich eenen sabandar, die de zaken van den Djohorschen koning „bezorgt [1]. Doch hoewel een visschersdorp zijnde, zoo is daar eene groote vaart „van Maleijers, Javanen en Mooren, komende daar bij elkander om hunnen „koophandel te doen van de Javaansche kust, Palembang, Djambi, Indragiri, „Atjeh, Keddah, Pera, Kalang, Djohor, Pahang, Patani, Siam, Kambodja, „Koetjin-China, en de Menangkabauers, die Sumatra bewonen, verschijnen daar „in menigte, trekken veel zout en rijst als ook de visch, die daar, op zekere „tijden van het jaar, meest gevangen wordt door de Selatters, — dat zijn Ma„leische ongemanierde volkeren, die zich met vrouwen en kinderen onder de „eilanden onthouden en hier en daar zwerven, — welke visch, nevens schoone „kuit die ze heeft, gedroogd en gezouten wordt en waarnaar deze inlandsche „natiën zeer gretig zijn."

Het lag in het systeem van de O. I. Compagnie, om dezen uitgebreiden handel tot zich te trekken en daartoe moest het contract van 1689 den weg openen. Dat contract schijnt echter den bandahara Sri Maharadja en den Sulthan spoedig te drukkend te zijn voorgekomen. Althans zij zonden in April 1691 een gezantschap aan de Regering, om te verzoeken van dat contract ontslagen te worden. Sulthan Mahmoed schreef bij die gelegenheid, dat de bandahara niet bevoegd was geweest den uitsluitenden handel toe te staan. De inwilliging van dat verzoek werd uitgesteld, in afwachting dat een ander gezantschap zou komen, om over eene nieuwe overeenkomst te onderhandelen, hetgeen echter niet geschiedde.

Sulthan Mahmoed was in dien tijd te Djohor gevestigd, en het schijnt wel dat de bandahara Sri Maharadja, die het bewind voor hem voerde, weinig zorg

---

(1) Nog in 1706 waren er Djohorsche beambten in Siak. Dit blijkt uit een brief van het bestuur te Malakka aan de Hooge Regering van 25 Januarij van dat jaar, nog voorhanden op het Archief aldaar.

droeg voor zijne opvoeding en ontwikkeling. Althans, de jonge Sulthan wordt in alle inlandsche kronijken zeer ongunstig afgeschilderd. Hij wordt gezegd betooverd te zijn geweest door eene vrouwelijke geest, ten gevolge waarvan hij een afschuw had van alle wereldsche vrouwen. Hij was bovendien uitermate wreed en gaf daarvan het bewijs door eene hoog zwangere vrouw, die haren lust naar eene enkele pit van eene voor den Sulthan bestemde nangka-vrucht niet had kunnen bedwingen, den buik te laten opensnijden.

De echtgenoot van deze ongelukkige, genaamd Maga Sri Rama, besloot zich te wreken en wendde zich tot den bandahara Sri Maharadja, om dien over te halen, tot afval van den vorst. Deze en de meeste overige aanzienlijke grooten waren het gedrag van den Sulthan reeds lang moede en kwamen met elkander overeen, om zich van hem te ontdoen. Bij welslagen van het plan zou de bandahara Sri Maharadja worden verheven tot Jang di pertoean besar (Sulthan) en zijn broeder de Toemenggoeng tot Jang di pertoean moeda of onderkoning.

Deze toeleg werd in haar geheel uitgevoerd. Magat Sri Rama wachtte den Sulthan op, terwijl hij zich naar de moskee begaf, schrijdelings zittende op de schouders van eenen drager. In die houding werd de Sulthan gedood, en dientengevolge wordt hij in de groote Maleische kronijk genoemd: „marhoem mangkat di djoelang," dat is: „die stierf terwijl hij schrijdelings zittende gedragen werd." Hij wordt ook genaamd: „marhoem Kota Tinggi," dat is: „de te Kota Tinggi gestorvene." Deze moord geschiedde, volgens de Boegische kronijk in Augustus of September 1699. Ook Valentijn geeft dit jaar op als dat van Sulthan Mahmoed's dood, zonder de bijzonderheden te vermelden.

In eenige Maleische kronijken wordt vermeld, dat Sulthan Mahmoed, zoo als voren aangehaald, een afschuw van vrouwen zou hebben gehad, en dat hij slechts eenmaal, kort voor zijnen dood, eene vrouw, genaamd Intjeh Apoeng, eene dochter van den Laksamana, zou hebben bezwangerd, ten gevolge waarvan, na des Sulthans overlijden, een zoon werd geboren, die, na vele lotgevallen, den troon zijns vaders heroverde, zoo als later zal blijken.

Dit verhaal heeft echter waarheid tot grondslag, althans het werd door het bestuur van Malakka in 1745 daarvoor aangenomen. Men leest in eene instructie voor Frans Lodewijk Piaszoll, gedagteekend 23 Augustus van dat jaar [1], het volgende:

„...... Marhoem Kota Tinggi, dewelke, met krankzinnigheid bezocht, veel-„maals de buiken opensneed van deszelfs bevruchte wijven. Dan, de moeder van „Radja Ketjil even pas zwanger zijnde, werd hij vermoord door den vader van den „thans (1745) regerenden koning Radja Soleiman, en deze vrouw genomen in pro-„tectie van den Menangkabauschen koning van Pagerroejoeng, die hem, na 's moe-„ders bevalling, heeft laten opkweeken en eindelijk teruggezonden naar Djohor."

---

(1) Bijlage VII, naar de minuut op het Archief te Malakka.

Alvorens den levensloop van den zoon van Intjeh Apoeng te volgen zullen wij overzien, wat ons blijkt van de verhouding van den opvolger van Sulthan Mahmoed tot de Oost-Indische Compagnie.

De bandahara Sri Maharadja beklom den troon van Djohor op 3 September 1699. Hij nam aan den titel en den naam van Sulthan Abd'oeljalil Rajat Sjah. Zijn medepligtige, de Toemenggoeng, werd verheven tot Jang di pertoean moeda.

Aanvankelijk schijnt de nieuwe Sulthan zich niet veel aan de vriendschap der O. I. Compagnie te hebben laten gelegen liggen. Althans in 1705 ontving hij de zendelingen van den Gouverneur van Malakka, zijnde de luitenant Jan Pietersz. Theelen en de boekhouder Simon Willem Decker, wel is waar niet onbehoorlijk, maar noch hij, noch de bandahara wilden hen te woord staan over het eigenlijke doel van hunne zending. Bovendien schreven zij aan den Gouverneur, dat het contract van 1689 slechts tot 's konings meerderjarigheid (dus dié van den vermoorden Sulthan Mahmoed) van kracht was geweest. Zij kondigden tevens aan het zenden van gezanten naar Malakka. In afwachting daarvan liet de Gouverneur de zaak van het contract rusten en ging voort met dat van 1689 als werkende te beschouwen. Onder anderen werd de handel in Siak gedreven zoo als dat contract toestond, en men leest, dat in Mei 1706 de adsistent Nicolaas van Cuijlenburg en de onderstuurman Abraham Boone met de chaloep *Elizabeth* in kommissie naar Petapahan vertrokken, tot het van de hand zetten van kleeden tegen tin en goud; het tin te berekenen tegen 30 tot 32 rds. de baar van 375 ponden, en het goud tegen 20 à 21½ rds. de tail van 18 maas. Eene dergelijke zending, bestaande uit den koopman Fleur, den onderkoopman Johan de Wolff en den vaandrig van Walcheren, werd te gelijker tijd afgevaardigd naar Djohor en de zoogenaamde tin-kwartieren. Zij bevond, dat aan den handel van de Compagnie veel nadeel werd gedaan door een dêpot van handelswaren, dat eenige Malakkasche burgers op het eiland Pantjor, nabij de kust van Sumatra en den Riouw-archipel, hadden gevestigd.

Eerst in 1710 vinden wij melding van een gezantschap van Djohor naar Malakka, dat met „impertinente en onregtmatige pretentiën" te berde kwam. De Hooge Regering gelastte den Gouverneur Willem Six, bij brief van 24 October van dat jaar (1), om, wanneer de Sulthan daarbij bleef persisteren „goede zorg „te dragen, dat noch door den koning van Djohor, noch door iemand anders „eenige infractie aan het regt, de Compagnie competerende, worde gedaan, veel- „min te lijden, dat door dezelven aan ons de wet zoude gesteld worden; maar „U. E. zullen ons goed regt tegen dezen onredelijken vorst moeten maintineren „en handhaven. Maar ook aan den anderen kant moeten U. E. die voorziening „doen, om, zooveel in uwe magt is, te beletten, dat onze handelaars aldaar „mesures gebruiken, waardoor 't konde gebeuren dat dien koning of zijne

(1) Op het Archief te Malakka.

„onderdanen door de Menangkabous aldaar eenig leed aangedaan of kwalijk „gehandeld worden."

Uit deze aanhaling schijnt te blijken dat er kwestiën gerezen waren over 's Compagnies handel in Siak en dat toen reeds de Menangkabausche stammen, die dat land bewoonden, vijandig jegens Djohor gezind waren. Dit wordt nog daardoor bevestigd, dat de stemming des Sulthans jegens de O. I. Compagnie weldra veranderde.

Meer en meer had hij te kampen met een tal van vijanden, voornamelijk van Menangkabau en van Patani, vereenigd met zwervende Boegies. Waarschijnlijk was het om hunne aanvallers te beter te kunnen wederstaan, dat hij in 1709 met zijne rijksgrooten naar Riouw verhuisd was, waar hij zich achter in de baai vestigde (1). In 1710 voerde hij oorlog te Batoe Bara en Deli, en in 1714 te Indragiri. Wat de oorzaak van die algemeene vijandschap geweest is, hebben wij niet kunnen nagaan; maar het is waarschijnlijk, dat de aanhang van de familie van den vermoorden Sulthan die aangestookt had. Sulthan Abd'oeldjalil gevoelde daardoor behoefte aan steun van vreemden, en daarom zond hij, in 1713, een gezantschap naar Batavia, om met de O. I. Compagnie een contract aan te gaan.

Het gezantschap bestond uit Sri Nara di Radja, Sri Bidji Wangsa en Radja Lela Poetra, die in April aankwamen, maar, even alsof de Sulthan bevreesd was tot eene beslissende stap over te gaan, waren zij slechts overbrengers van eenen brief van den Jang di pertoean moeda (onderkoning) aan de Regering, waarvan het belangrijkste gedeelte luidt als volgt (2):

„Brief van den jongen koning van Djohor (ontvangen in April 1713)."

„Deze brief van zuivere en opregte vriendschap, mitsgaders volkomene en „altoosdurende genegenheid, komt van wege Jang di pertoean moeda, die het „bewind en bestier heeft over al de volken van Djohor en Pahang en al de „verdere daaronder behoorende landen, aan onzen goeden vriend den Heer Gou„verneur-Generaal te Batavia, mitsgaders aan al de Raden van Nederlandsch-Indië.

„Wijders maak ik bij deze aan den Heer Gouverneur-Generaal en de Raden „van Indië bekend, dat de koning en ik voor tegenwoordig kome af te zenden „den Orang Kaja Sri Nara di Radja, den Orang Kaja Sri Bidji Wangsa en Radja „Lela Poetra naar Batavia, om den Heer Gouverneur-Generaal en de Raden van „Indië te ontmoeten tot meer en meer aanbinding van de oudere verbonden en „bondgenootschappen en tot bewijs van eer en hoogachting, mitsgaders om naar „den welstand des Heeren Gouverneur-Generaal te vernemen, achtervolgens de

(1) In de Bataviasche Nouvelles leest men als een berigt van Malakka over December 1709, dat dit „door toedoen van den Radja Indra Bongsoe was geschied, alzoo de koning genoegzaam gedwongen was zich naar den wil van dien minister te schikken, die hem en zijn hof naar zijne pijpen wist te doen dansen."

(2) Naar een afschrift op het Archief te Malakka.

„oude gewoonte, opdat de bondgenootschap geenzins worde veranderd of daaraan „eenig misverstand of verschillendheid toegebragt, maar dat dezelve in hare volle „kracht bestendig en vereenigd blijve, zoolang de zon en de maan hun schijnsel „geven, overmits de Compagnie en de Hollanders die boven- en benedenwinds „zijn van overlang en al van oude tijden af vrienden van den koning en mij en „van de gezamenlijke Rijksgrooten van Djohor geweest zijn, en dat in eene „altoos wederzijdsche vriendschap en hulpbewijzing, in alle zaken daar 't be- „hoorlijk en betamelijk is.

„Voorts verzoek ik om de hulp en gunst van den Gouverneur-Generaal en „de Raden van Indië, om met eene partij buskruid en kogels te mogen geriefd „worden; en indien de Heer Gouverneur-Generaal en de Raden van Nederlandsch- „Indië aan mij hunne hulp en goedertieren gunst gelieven te bewijzen aangaande „den handel van Siak, die door de Edele Compagnie ten tijde van Datoe Padoeka „Radja is begeerd, zoo is het dat ik tegenwoordig maar eenlijk verzoek dat de „Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië dat vooreerst nog wat gelieven „in te zien. De reden waarom ik dusdanig naar waarheid en geregtigheid deze „betuiging kom te doen is ten aanzien en omdat de Edele Compagnie en de „Hollanders die boven- en benedenwinds zijn, van alle oude tijden af altoos „opregte vrienden van de Djohorezen zijn geweest en met dezelven steeds in „onderlinge vriendschap geleefd hebben zonder een eenig verschil aangaande de „contracten en de vriendschap te hebben gehad. Aangaande de handelsvaartui- „gen, die van Java met rijst naar Djohor ten handel willen komen, diewegens „heb ik gehoord dat dezelve door de bedienden van de Compagnie, die tot Java „zijn, daarin worden belet, welker 'twegen ik verzoek dat de Heer Gouverneur- „Generaal en de Raden van Indië gelieven te voorzien, dat die volken daarin „niet belet maar toegestaan moge worden, om, met believen en vergunning van „de Edele Compagnie en van den Heer Gouverneur-Generaal en de Raden van „Indië, alle jaren met rijst naar Djohor te komen, overmits de Hollanders en „de Djohorezen als één volk zijn, dewelke zich nooit van elkander gesepareerd of „eenig verschil gehad, maar altoos betracht hebben den regten weg te bewandelen."

(Het vervolg handelt over het aanhouden van een Djohorsch vaartuig te Nagapatnam).

Door de Hooge Regering werden de Leden van den Raad van Indië Pieter Roselaar en Samuel Timmerman gecommitteerd, om met de gezanten te onderhandelen over het contract, dat zij begeerden te sluiten. Deze overeenkomst werd gesloten op 19 Augustus 1713 ([1]), en luidt in substantie als volgt:

Artikel 1.

Bevestiging van de oude vriend- en bondgenootschap tusschen de O. I. Compagnie en Djohor.

([1]) Dit contract is opgenomen als bijlage VIII, naar de kopij op het Archief te Malakka.

Artikel 2.

Vrije handel van de Compagnie en hare onderdanen in de landen van Djohor en van de onderdanen van Djohor in het ressort van Malakka, mits de gewone tollen betalende; handel in opium door Djohorezen verboden.

Artikel 3.

Vrije handel der Malakkasche ingezetenen met 's Compagnies passen op de rivier van Siak en hare spruiten, zonder tol te betalen wanneer geene lading wordt gelost of ingenomen. Ditzelfde voor Djohorsche vaartuigen op Malakka, mits binnen drie dagen vertrekkende.

Artikel 4.

Malakkasche vaartuigen, naar Petapahan gaande, betalen eene vaste som als tol aan den Djohorschen sabandar.

Artikel 5.

Vrije aankap of inkoop van hout in Siak door de Compagnie en de Malakkasche ingezetenen.

Artikel 6.

Uitlevering van gedroste slaven of schuldenaren.

Artikel 7.

Wederzijds te verhinderen dat de onderdanen elkander benadeelen.

Artikel 8.

Djohor zal niet beletten den verkoop van tin te Malakka tegen 36 rijksdaalders de baar van 375 pond.

Artikel 9.

De koning van Djohor belooft teruggave van een aangehouden vrijmans vaartuig van Malakka.

Artikel 10.

Na de ratificatie van dit contract zal aan den koning van Djohor worden betaald de opbrengst van een vaartuig des Konings, bij Nagapatnam gestrand.

Dit contract is van de zijde van Djohor geratificeerd door Sulthan Abd'oel-djalil Rajat Sjah en den „regerenden Doela Jang di pertoean moeda, die het land van Djohor, Pahang en deszelfs onderhoorige plaatsen en volk bestuurt." Het is voor het eerst, dat men in de geschiedenis van het Djohorsche rijk van eenen „Onderkoning" gewag ziet maken.

HOOFDSTUK III.

DJOHOR. — SIAK.

[1699—1735.]

Geheimzinnige geboorte van een zoon van Sulthan Mahmoed. — Eerste levensjaren van dat kind, onder den naam van Toewan Boedjang. — Zijn huwelijk te Rawa in Palembang. — Geboorte van zijn zoon Radja Alam. — Toewan Boedjang krijgt den naam van Radja Ketjil. — Hij wordt ondersteund door den vorst van Menangkabau. — Hij krijgt gezag en aanhang in Siak. — Hij verbindt zich met Boegische zwervers. — Hij verovert Djohor. — Sulthan Abd'oeldjalil wordt door Radja Ketjil tot bandahara aangesteld. — Radja Ketjil neemt den naam aan van Abd'oeldjalil Rahmat Sjah. — Hij trouwt Tongkoe Kamarijah, eene dochter van zijn voorganger. — Verbond tusschen de Boegies en Radja Soleiman, oudsten zoon van den onttroonden Sulthan. — Huwelijk van Daing Parani met Tongkoe Tengah, zuster van Radja Soleiman. — Vlugt van den onttroonden Sulthan, Radja Soleiman en Tongkoe Tengah. — De eerste wordt gedood. — Sulthan Abd'oeldjalil (Radja Ketjil) verhuist naar Riouw. — Die plaats wordt door de Boegies en Radja Soleiman ingenomen. — Radja Ketjil herovert Riouw. — Riouw valt weder in handen der Boegies. — Radja Ketjil trekt naar Siak, waar hij zich vestigt. — Verschillende lezingen omtrent de regtmatigheid der opvolging in Djohor. — Radja Soleiman wordt Sulthan van Djohor onder den naam van Sulthan Soleiman Radi'oelalam Sjah, en Daing Marewah wordt onderkoning. — Verbond tusschen de Maleijers en de Boegies van 4 October 1722. — Geboorte van Radja Boeang, zoon van Radja Ketjil en Tongkoe Kamarijah. — Vrede tusschen Radja Ketjil en de Boegies in 1727. — Hij keert weder naar Siak. — De oorlog breekt weder uit, zonder voordeel voor Radja Ketjil. — Staatkunde der Boegies in Djohor. — Dood van Daing Marewah, als onderkoning opgevolgd door zijn broeder Daing Pali of Tjelak. — Nieuw verbond tusschen de Maleijers en de Boegies. — Aanvallen van Riouw door Radja Ketjil, Radja Alam en Daing Matakan.

Hiervoren is vermeld, dat Sulthan Mahmoed (Marhoem Kota-tinggi of Marhoem mangkat di djoelang), kort voordat hij vermoord werd (1699), eene vrouw genaamd Intje Apoeng, had bezwangerd. Volgens de groote Maleische kronijk beviel zij, onder geheimzinnige omstandigheden, van eenen zoon, die later eene

groote rol speelde in Djohor. De kronijk zegt van zijnen levensloop het volgende:

Onmiddelijk na het overlijden van Sulthan Mahmoed, begaf zich de Bandahara naar het vorstelijk paleis en deed door vroedvrouwen onderzoeken, welke vrouwelijke hofbedienden in zwangeren staat waren. Van haar, die zoodanig werden bevonden, werd op eede afgevraagd, of zij door wijlen den Sulthan bezwangerd waren. Waarschijnlijk uit vrees van het leven te zullen verliezen, zwoer ook Intji Apoeng, dat, zoo zij van den Sulthan zwanger mogt zijn, zij haar kind nimmer wilde aanschouwen.

Intusschen had Intji Apoeng haar geheim medegedeeld aan haren vader, den Laksamana, die haar op eene afgezonderde plaats verborg, alwaar zij van eenen zoon beviel. Getrouw aan de woorden, zoo niet aan de bedoeling, van haren voor den toenmaligen bandahara afgelegden eed, wilde zij haar kind bij de geboorte niet zien en deed het onmiddelijk van zich verwijderen. De Laksamana zag om naar een middel om het kind zonder gevaar groot te brengen en wendde zich daartoe tot Radja Negara, hoofd van Singapoera, door wiens tusschenkomst het kind werd toevertrouwd aan den Toemenggoeng van Moewar, die het liet doorgaan als een kind van Radja Negara, dat hij als het zijne had aangenomen.

Toen het kind zeven jaren oud was, nam de Toemenggoeng van Moewar, bij gelegenheid, dat hij ten hove moest verschijnen, het mede naar Djohor, om het den Laksamana te vertoonen. Op het gerucht van de sprekende gelijkenis van het kind op wijlen Sulthan Mahmoed, waarbij verhalen werden gevoegd van de sterke neiging van het kind om het graf van dien vorst te bezoeken, kreeg Sulthan Abd'oeldjalil eenige achterdocht en gaf hij last om het te zoeken.

De Laksamana, hiervan onderrigt, haastte zich het kind toe te vertrouwen aan eenen in Menangkabau op Sumatra te huis behoorenden handelaar, genaamd nakoda Malim, wien hij tevens het geheim der geboorte openbaarde. Nakoda Malim nam de zorg voor het kind op zich en vertrok er mede naar Djambi, terwijl hij het den naam gaf van Toean Boedjang. Van Djambi bragt nakoda Malim zijn voedsterzoon naar Pagarroejoeng, alwaar hij hem aan den vorst van Menangkabau, Jang toean Sakti, onder mededeeling van het geheim zijner geboorte, voorstelde. Deze vorst en zijne moeder waren uitermate met Toewan Boedjang ingenomen, namen hem als hun kind aan en deden het mogelijke om hem overeenkomstig zijne afkomst op te voeden. Den leeftijd van dertien jaren bereikt hebbende verzocht en kreeg Toewan Boedjang verlof van den vorst van Menangkabau om te gaan reizen, ten einde zich te bekwamen.

Hij trok door de binnenlanden van Djambi naar Palembang, alwaar hij als sirih-doosdrager in dienst trad bij Sulthan Lemah-Abang. Deze vorst was in twist met twee andere pretendenten op den troon van Palembang, zijnde Sulthan Anom en Sulthan Agong. Hij moest het onderspit delven en vertrok naar Djohor, met het doel te trachten eene dochter van den Sulthan ten hu-

welijk te krijgen en daardoor hulp te erlangen om zijne tegenstanders te overwinnen. Toewan Boedjang vergezelde hem.

De Sulthan van Djohor was echter niet genegen de partij van Sulthan Lemah-Abang op te nemen en wees het aanzoek naar de hand van eene zijner dochters af, onder voorwendsel dat zij nog te jong waren; daarbij de troost voegende, dat Sulthan Lemah-Abang op zijn aanzoek zou kunnen terugkomen, wanneer hij in Palembang zou zijn wedergekeerd.

Sulthan Lemah-Abang trok dus af en begaf zich, na een kort verblijf op Siantan, naar Bangka-Kota, waar hij toebereidselen maakte tot eenen inval in Palembang. Hij nam daartoe de hulp aan van eenige Boegische zwervers, aan wier hoofd stonden twee broeders, genaamd Daing Parani en Daing Tjelak, ook genaamd Daing Pali.

Ter hoofdplaats Palembang was eene invloedrijke partij, die de zaak van Sulthan Lemah-Abang wilde ondersteunen en hem uitnoodigde naar Palembang over te komen, zonder echter de Boegies mede te brengen, wier gewelddadigheden men vreesde. De Sulthan vertrok daarop des nachts van Bangka-Kota, zonder zijne Boegische bondgenooten te waarschuwen. Toen hij te Palembang kwam, was een deel der bevolking op zijne hand en het andere op dat van zijnen tegenstander Sulthan Anom.

Deze zond een gezantschap naar Batavia om de hulp der O. I. Compagnie in te roepen. Maar toen dit ter oore kwam van Sulthan Lemah-Abang, vaardigde hij mede zendelingen naar Batavia af, die bewerkten, dat aan hem eene scheepsmagt ter hulp werd gezonden, die Sulthan Anom gevangen maakte en aan zijnen tegenstander uitleverde, welke hem in de bovenlanden een verblijf aanwees.

Toewan Boedjang nam, na deze gebeurtenissen, zijn afscheid van Sulthan Lemah-Abang en trok naar de binnenlanden. Te Rawas huwde hij eene dochter van den dipati van Batoe Koetjing, die hem een zoon baarde, genaamd Radja Alam. Hij vertrok van Rawas, met achterlating van zijne vrouw en kind, nam deel aan eenen burgerkrijg in Djambi, waarbij hij in de linkerheup gewond werd, en kwam van daar terug te Pagarroejoeng bij Jang toean Sakti, die uitermate verheugd was hem weder te zien en hem openbaar tot den vorstenstand verhief met den naam en titel van Jang di pertoean Radja Ketjil.

Radja Ketjil, — onder dezen naam is hij steeds in de geschiedenis bekend gebleven, — verliet daarop Pagarroejoeng om zijn fortuin te zoeken en den moord aan zijnen vader, Sulthan Abd'oeldjalil gepleegd, te wreken. Jang toean Sakti voorzag hem van een zegelschrift, waarbij hij verklaarde de zaak van Radja Ketjil tot de zijne te maken en alle onderdanen van Menangkabau aan de kusten en op de zeeën van Sumatra gelastte hem ten dienst te staan.

Zoodanig toegerust kwam hij in het rijk van Siak en vestigde zich eenigen tijd te Boekit-batoe aan de Brouwerstraat, waar hij zich geneerde met den

handel naar de binnenlanden. Siak behoorde toen tot het Djohorsche rijk en er waren, zoo als wij vroeger zagen, Djohorsche beambten in geplaatst.

Dit bezit werd echter door Menangkabau betwist; want in 1691 had de Sulthan van dat land zijn zoon Akirsama afgezonden om de strandvolken te regeren. Er waren dus twee partijen in het land, waarvan de Menangkabausche wel de sterkste zal zijn geweest, zoowel omdat vele bovenlanders zich aan de stranden nederzetten, als omdat hun handelsweg naar Malakka door Siak liep. Vele Menangkabauërs bewoonden het eiland Bengkalis en genoten daar eene groote mate van welvaart. Derwaarts begaf zich dan ook Radja Ketjil, toen hij ontevreden was over eene boete, die de Djohorsche van Boekit Batoe, waar hij zich tot nog toe had opgehouden, hem oplag.

Hij toonde aan de Menangkabauërs het bevelschrift van den vorst van Pagerroejoeng en allen stelden zich onmiddelijk te zijner beschikking en beloofden hem gehoorzaamheid. Van Bengkalis ging hij naar Batoe-bara, waar zich ook veel Menangkabauërs ophielden. Hij stelde daar het Menangkabausche Soekoebestuur, met vier panghoeloes, in, en ook Tanah-poetih en Koeboe, evenals Batoe-bara aan straat Malakka gelegen, erkenden zijn gezag.

Hierna keerde Radja Ketjil naar Bengkalis terug, om zich voor te bereiden tot eenen aanval op Djohor. Te Bengkalis kwamen tot hem de Boegische zwervers, die hij te Bangka-kota had leeren kennen, toen hij bij Sulthan Lemah-Abang van Palembang in dienst was. Hunne hoofden, Daing Parani en Daing Pali of Tjelak, boden Radja Ketjil hunne hulp aan, en er werd bedongen, dat, bij welslagen, Radja Ketjil zou worden Jang di pertoean besar en Daing Parani Jang di pertoean moeda van Djohor.

De Boegische vrijbuiters vertrokken daarop naar Langat, op het Maleische schiereiland, om hunne magt te versterken met hunne landslieden, die zich daar ophielden.

Middelerwijl zond Radja Ketjil een brief aan den vorst van Djohor om hem kennis te geven van zijn voornemen om den dood zijns vaders te komen wreken. De vorst nam deze mededeeling ter harte, en gaf onmiddelijk bevelen om alle versterkingen in staat van tegenweer te stellen. Het nieuws, dat de zoon van wijlen Sulthan Mahmoed zijne regten op den troon wilde doen gelden, werd intusschen spoedig algemeen bekend en al de zeebewoners (rajat), met Radja Negara aan het hoofd, togen naar Bengkalis om hem als heer van Djohor te erkennen.

Door deze versterking aan volk zich magtig genoeg gevoelende, trok Radja Ketjil, zonder zijne Boegische bondgenooten af te wachten, naar Djohor, waar hij dadelijk door een aantal lieden als de ware vorst werd erkend.

Voor de hoofdstad gekomen werd er schijn van verzet gedaan, maar men mag aannemen, dat het niet ernstig gemeend was en dat er verraad in de plaats schuilde, daar, zoo als in de kronijk waarschijnlijk in figuurlijken zin,

vermeld wordt, de kanonnen geen vuur konden geven, omdat zij met water geladen waren. Onder deze omstandigheid ging de verovering van het vorstelijk paleis gemakkelijk. Inlandsche kronijken stellen die gebeurtenis op 21 Maart 1717. De Jang di pertoean besar vlugtte naar de kampong, die hij als Bandahara bewoond had, en zijn broeder de Jang di pertoean moeda (onderkoning) maakte in een amok zijne vrouw en kinderen, op eene dochter na, af, met het voornemen om het amok in het vorstelijk paleis voort te zetten; maar daartoe ontbrak het hem ten laatste aan moed en hij vlugtte in de wildernis. De Jang di pertoean besar daarentegen wilde zijn noodlot afwachten, en, hetzij dat hij geen kans zag om te vlugten of dat hij reden had om op de grootmoedigheid van zijnen overwinnaar te bouwen, begaf hij zich geheel alleen en ongewapend tot Radja Ketjil en stelde zijn lot in diens handen. Radja Ketjil schonk hem het leven niet alleen, maar behield hem in zijne vorige betrekking van Bandahara. De onderkoning daarentegen werd gedood.

Radja Ketjil aanvaardde de vorstelijke waardigheid onder den naam en titel van Sulthan Abd'oeldjalil Rahmat Sjah.

De thans onttroonde Sulthan Abd'oel-Djalil Rajat Sjah had verscheidene kinderen. Reeds als Bandahara had hij eenige zoons, waarvan hij een verhief tot Bandahara, een tot Toemenggoeng, een tot Radja moeda, en een tot Indra Bongsoe. Toen hij den Djohorschen troon overweldigd had, verwekte hij bij eene bijzit van Atjehsche geboorte, maar van lage afkomst, geheeten Intjih Noesamah, twee zoons, genaamd Radja Soleiman en Tongkoe Abd'oel Rahman, benevens drie dochters, geheeten Tongkoe Tengah, Tongkoe Kamarijah en Tongkoe Mandah. Hoewel deze kinderen onecht waren, gaf hij hun de voorkeur boven zijne echte zoons; zoo verhaald wordt, omdat zij geboren werden terwijl hij Sulthan was, maar waarschijnlijk wel, omdat hij onder den invloed was van hunne moeder Noesamah, iets dat bij de Maleische vorsten volstrekt niet ongewoon is.

Waarschijnlijk om hem tot vriend te houden en het opstaan van eene partij ten zijnen gunste te voorkomen, vroeg Sulthan Abd'oeldjalil Rahmat Sjah of Radja Ketjil zoo als wij hem ter onderscheiding zullen blijven noemen, om de hand van des gewezenen Sulthans dochter, Tongkoe Tengah; maar toen het huwelijk op het punt was van te worden gesloten, zag hij hare jongste zuster, Tongkoe Kamarijah, ook genaamd Bongsoe, d. i. de jongste, en brak het voorgenomen huwelijk af om deze tot vrouw te nemen. Niet lang daarna kwam de aanvoerder der Boegies, Daing Parani, te Djohor en vroeg om de hem toegezegde betrekking van onderkoning, daar zijnerzijds de door hem met Radja Ketjil te Bengkalis aangegane overeenkomst niet geschonden was, maar deze, zonder hem af te wachten, den aanslag op Djohor ondernomen had. Radja Ketjil wilde echter zijne belofte niet gestand doen, daar al de Maleische grooten er tegen waren. Daing Parani was hierover zeer verbolgen, en van deze omstandigheid werd gebruik gemaakt door Radja Soleiman, den oudsten zoon van

den afgetreden vorst, om te trachten eene omwenteling te bewerken. Hij vond daartoe eene magtige bondgenoot in zijne zuster Tongkoe Tengah, die zich op Radja Ketjil wilde wreken wegens den smaad, dien hij haar had aangedaan, door zijn voorgenomen huwelijk met haar af te breken en aan hare jongere zuster de voorkeur te geven.

De Maleische kronijken verhalen op eene misschien romantische wijze, hoedanig het werd aangelegd om Daing Parani tot de Djohorsche belangen over te halen. Radja Soleiman verzocht hem op zekeren dag ten middagmaal en onderhield hem toen over zijne plannen. Eensklaps werd een gordijn, dat eene deur bedekte, opgerold en Tongkoe Tengah vertoonde zich in een prachtig gewaad voor de oogen van den Boegischen vrijbuiter, dien zij volgenderwijs toesprak: „O Boegische vorst! zoo gij wilt medewerken om mij te verlossen van de „schande, die op mij rust, dan wil ik uwe dienstmaagd worden, zoo geheel in „uwe magt als de rijst, die gij kaauwt, en in wat gij ook van mij moogt ver„langen zal ik u gehoorzamen.” Dit was voldoende om Daing Parani tot een besluit te doen komen, en hij kwam met Radja Soleiman overeen, dat, bij welslagen van hunne plannen, deze zou worden Jang di pertoean besar en hijzelf Jang di pertoean moeda.

Daing Parani verbond zich hierop in den echt met Tongkoe Tengah, en de zamenzweerders kwamen met elkander overeen, dat Daing Parani den Sulthan (Radja Ketjil) zou vermoorden, en dat Tongkoe Tengah zich door list zou meester maken van diens echtgenoote, hare zuster Kamarijah. Dit laatste gelukte, doordien Tongkoe Tengah zich naar het vorstelijk paleis begaf, terwijl de Sulthan aan het gebed was, en hare zuster medenam naar de woning van haren vader den Bandahara.

Op het vernemen van deze stoute daad werd de Sulthan zeer verbolgen en gaf hij last om onmiddelijk de woning van den Bandahara aan te vallen.

Dit geschiedde en Tongkoe Kamarijah werd uit hare gevangenschap verlost. De Bandahara nam met Radja Soleiman en Tongkoe Tengah de vlugt naar Pahang, terwijl Daing Parani zich in aller ijl naar Langat begaf om de daar aanwezige Boegies af te halen en met hen Djohor aan te vallen.

Radja Ketjil intusschen zond den Laksamana Sakam met eenige praauwen af, om den Bandahara te achterhalen. De Laksamana ontmoette hem aan de monding der rivier van Pahang en deelde hem het bevel des Sulthans mede. De Bandahara antwoordde, dat hij zich te zeer schuldig gevoelde om voor zijnen vorst te verschijnen en verzocht, als eene gunst, om te mogen worden gedood. Daar de Laksamana vreesde, dat, indien de Bandahara naar Pahang mogt ontkomen, zulks aanleiding tot groote verwikkelingen voor Djohor zou geven, besloot hij aan zijnen wensch toe te geven, en zond eenige lieden af om hem het leven te benemen.

Na zich met zijne dochter Tongkoe Tengah eenigen tijd te hebben verdedigd

werd de Bandahara afgemaakt. Sedert is deze Bandahara en gewezen Sulthan in de geschiedenis bekend onder den naam van Marhoem mangkat di koewala Pahang (de aan de monding der rivier van Pahang gestorvene). Tongkoe Tengah werd door den Laksamana naar Djohor teruggevoerd, en Radja Soleiman wist te ontkomen naar de bovenlanden van Pahang.

Radja Ketjil was niet zeer tevreden wegens het dooden van den Bandahara, te minder omdat zijne vrouw zeer aan haren vader was gehecht en diens verlies diep betreurde. Hij kreeg daarom een afkeer van zijn verblijf te Djohor, welke plaats reeds het tooneel van zooveel gruwelen was geweest, en hij besloot zich te Riouw neder te zetten, alwaar hij eene steenen versterking en de noodige gebouwen voor een vorstelijk verblijf deed oprigten. Misschien ook was de ware reden van zijn verhuizen, dat hij Riouw beter te verdedigen achtte.

Het hof was pas een jaar naar Riouw overgebragt, toen de plaats door Daing Parani en Radja Soleiman met eene Boegische krijgsmagt werd aangevallen en ingenomen. Radja Ketjil moest met een enkel vaartuig de wijk nemen naar Lingga, waar hij echter ook door de Boegies werd vervolgd. Hij keerde daarom naar de wateren van Riouw terug en had het geluk daar drie Boegische padoewakans (groote handelsvaartuigen) meester te worden, die door den Laksamana ten oorlog werden toegerust. Met deze vaartuigen kwam hij voor de hoofdplaats Riouw, en met behulp van de daar aanwezige Menangkabauërs gelukte het hem de plaats te veroveren en Daing Parani op de vlugt te jagen.

Daing Parani tastte Riouw spoedig weder aan, en de oorlog bleef met afwisselend geluk gaande, met slechts korte tusschenpozen van rust, gedurende welke de Sulthan en Daing Parani elkander vriendschappelijk ontmoetten. De vijandelijkheden werden dan ook niet hervat dan na wederzijdsche waarschuwing.

Eindelijk gelukte het Radja Ketjil Daing Parani van Riouw te verdrijven. Deze nam de wijk naar Selangoer, waar hij eene vloot van dertig praauwen uitrustte, waarmede hij Linggi, eene onderhoorigheid van Djohor nabij Malakka, aantastte. Het hoofd van Linggi verzocht den Sulthan om hulp, en deze begaf zich met al zijne strijdmiddelen derwaarts, zoodat Riouw onbeschermd bleef en daar bijkans niet dan vrouwen achterbleven.

Te Linggi gekomen tastte Radja Ketjil de krijgsmagt der Boegies aan, en deze verzonnen eene list, die hun geheel gelukte. Zij namen den schijn aan van voor de magt des Sulthans te moeten bukken en overhaast te vlugten, maar in den nacht zeilden zij in goede orde naar Riouw. De bevolking meende, dat de vloot van Radja Ketjil terugkeerde, zoodat de Boegies ongehinderd konden landen en zich meester maken van de plaats en de daar aanwezige vrouwen, waaronder ook die van den Sulthan.

Hierop kwam Radja Soleiman van Pahang naar Riouw over, terwijl Radja Ketjil, op raad van zijne voornaamste hoofden, vooreerst afzag van een aanval op die plaats, ten einde niet het leven van zijne vrouw, Tongkoe Kamarijah,

in de waagschaal te stellen. Hij begaf zich naar Siak en vestigde zich te Boewantan. Hij heeft het oude Djohorsche rijk nimmermeer veroverd, zoodat wij hem voortaan alleen moeten beschouwen als vorst van Siak (1).

Het vorenstaand verhaal van de daden van Radja Ketjil is getrokken uit de groote Maleische kronijk (Sedjarah Malaijoe). Het komt in het kort daarop neder, dat Radja Ketjil de wettige Sulthan van Djohor was, terwijl zijn voorganger den troon slechts tijdelijk overweldigd had en dus hij noch zijne afstammelingen daarop regt hadden. De Boegische hoofden, die de partij van deze afstammelingen en met name van Radja Soleiman kozen, zouden dus eene slechte zaak voorgestaan en zich omtrent het wettige vorstenhuis van Djohor gansch niet verdienstelijk gemaakt hebben.

Er is echter eene andere lezing van dat tijdperk van de Djohorsche geschiedenis, maar de bron waaruit die komt, is niet boven verdenking van partij-

(1) Boewantan bleef de zetelplaats van Radja Ketjil. Hij vestigde er het Menangkabausche Soekoebestuur, waarschijnlijk omdat Siak voornamelijk van de Sumatrasche binnenlanden uit bevolkt werd, en omdat hij, zoo niet in Menangkabau geboren, daar toch vele jaren doorgebragt had. Volgens die inrigting van bestuur bestonden er in Siak de vier Soekoes of stammen, die men ook op Sumatra's Westkust vindt, genaamd Lima Poeloe, Pasisir, Tanah Datar en Kampar. Elke Soekoe had haar eigen hoofd, dat alleen regt sprak over de leden der Soekoe. Alleen halszaken werden door den Sulthan gerigt. De inkomsten des lands werden verdeeld tusschen den Sulthan en de Soekoehoofden, die ook in de politieke zaken moesten worden gekend. De vorst genoot de eene helft der inkomsten, en de gezamenlijke Soekoehoofden de andere.

In de hoofdtrekken bestaat die regeling nog, hoewel de Sulthans er steeds op zijn uit geweest om het aanzien der Soekoehoofden te verminderen.

Sedert de instelling van het Soekoebestuur door Radja Ketjil tot heden, is de opvolging geweest als volgt:

Soekoe Lima Poeloe:

Ongkoe Radja Senara.
Ongkoe Bidji Wangsa.
Datoe Maharadja Sri Sandra Moeda.
Datoe Bidji Wangsa.
Datoe Sri Indra Moeda (heden).

Soekoe Pasisir:

Datoe Sila Pahlawan.
Maharadja Lela Moeda.
Datoe Sila Pahlawan (heden).

Soekoe Tanah Datar:

Datoe Sri Kamaradja.
Maharadja Sri Asmara.
Datoe Sri Kamaradja (heden).

Soekoe Kampar:

Padoeka Sri Dewa.
(Zijn opvolger had geen titel).
Padoeka Sri Dewa (heden).

De opvolging heeft gewoonlijk plaats van vader op zoon of van broeder op broeder.

digheid. Er bestaat namelijk eene geschrevene geschiedenis van dat tijdperk, afkomstig van de Boegische onderkoningen van Riouw, wier belang natuurlijk medebragt daden van hunne voorvaderen in het schoonste licht te plaatsen en hunne magt en hunnen invloed te doen rusten op de groote diensten, die zij aan de Djohorsche dynastie hebben bewezen.

Zoo als het verhaal van hunne zijde luidt, erkennen zij den te Pahang vermoorden Bandahara als den wettigen Sulthan van Djohor en hebben hunne voorvaderen zich eeuwige regten op de dankbaarheid der dynastie verworven door de standvastigheid en de trouw, waarmede zij haar tegen Radja Ketjil en diens afstammelingen, de vorsten van Siak, hebben gehandhaafd, hoezeer de Boegies ook aan de haat der Maleische grooten hebben blootgestaan. Is nu de Sedjarah Malaijoe op de hand der Maleijers, de geschiedenis der onderkoningen is zekerlijk op die der Boegies, en daar er geene derde, van onpartijdigen afkomstige geschiedenis van die tijden bestaat, mogen wij de laatste niet stilzwijgend voorbijgaan. Zie hier dus het verhaal beknopt wedergegeven.

De Sulthan, die bekend is onder den naam van Marhoem mangkat di koewala Pahang (de Bandahara, die den troon had overweldigd, maar omtrent wiens regten het verhaal zwijgt) had een ouderen broeder, genaamd Tan Hoesin, geboren uit dezelfde ouders. Tan Hoesin, hoewel ouder, was slechts Bandahara van zijnen broeder, en zelfs was hij minder dan de zoon zijns broeders, daar deze tot Radja Moeda was verheven. Dit maakte Tan Hoesin ontevreden en deed hem omzien naar middelen om zich, ten koste van zijnen broeder en van diens zoon, te verheffen. Hij bewerkte daartoe een huwelijk tusschen de dochter zijns broeders, Tongkoe Bongsoe of Kamarijah, met Radja Ketjil van Siak, maar, zoodra was dit huwelijk niet tot stand gekomen, of hij stookte beide partijen tegen elkander op, ten gevolge waarvan Radja Ketjil allerhande beleedigingen werden aangedaan; zelfs werd zijne vrouw door hare zuster, Tongkoe Tengah, hem ontroofd. Radja Ketjil, deze behandeling moede, verliet Djohor, maar de Bandahara Tan Hoesin bleef in verstandhouding met hem, en haalde hem over tot eenen aanval op Djohor, waarin Tan Hoesin hem binnen de stad zou ondersteunen. De aanval gelukte; Djohor werd veroverd; de Radja Moeda maakte amok, waarin hij door de Menangkabauërs, die Radja Ketjil hadden gevolgd, werd afgemaakt, en de Sulthan vlood met zijne kinderen, waaronder Radja Soleiman, Tongkoe Tengah en Tongkoe Kamarijah, naar Pahang. Hij werd echter door Radja Ketjil gevolgd, in de monding der rivier van Pahang achterhaald, en aan boord van zijne praauw door de Menangkabauërs gedood, terwijl hij zat op het tapijt, waarop hij zijne gebeden deed.

Volgens eene andere kronijk van Boegischen oorsprong, genaamd Hikajat Djohor (Verhaal van Djohor), zou dit zijn voorgevallen in 1716. Radja Ketjil nam zijne vrouw weder tot zich, maar maakte zijn zwager Radja Soleiman en diens zuster Tongkoe Tengah, tot zijne sirihdoos- en zwaarddragers.

Hij vestigde zich te Riouw, alwaar hij het vorstelijk gezag over Djohor uitoefende, en zich eene fraaije en vorstelijk versierde woning bouwde. De Bandahara Tan Hoesin was over dezen loop der gebeurtenissen niet te vreden. Hij had Radja Ketjil willen gebruiken als een instrument om op den Djohorschen troon te geraken. Toen nu Radja Ketjil zich het gezag had aangematigd, begreep Tan Hoesin dat hij slechts door zijne gunst zijn doel zou kunnen bereiken. Hij wendde zich dus herhaaldelijk tot Radja Ketjil om te betoogen, dat het noodzakelijk was iemand tot Sulthan van Djohor te verheffen; – dat Radja Soleiman te jong en bovendien van lage afkomst was, zijnde zijne moeder eene Atjehsche slavin geweest, die in der tijd voor een deksel van eene rijstpot was geruild – en dat dus niemand meer aanspraak had op den troon dan hij, Bandahara. Radja Ketjil had daar echter geene ooren naar en bleef er bij, dat hij Radja Soleiman op den troon zou plaatsen, zoodra hij den gevorderden leeftijd zou hebben bereikt. Deze edelmoedigheid, zoo het verhaal waarheid bevat, iets waaraan men, in aanmerking nemende het Maleische karakter, wel eenigszins mag twijfelen, bevredigde Bandahara Tan Hoesin volstrekt niet. Hij bezon dus een middel om zich ook van Radja Ketjil te ontdoen, en zond een vertrouwd persoon naar Boegies, om den prins Daing Marewah, later genaamd Kalana Djaja Poetra, uit te noodigen met eene krijgsmagt naar Riouw te komen, ten einde Radja Soleiman te onttrekken aan het juk van Radja Ketjil en zijne Menangkabauërs. Daing Marewah gaf daaraan gehoor; hij kwam naar Riouw over en versloeg en verjoeg de Menangkabauërs. Maar ook thans werden de plannen van den Bandahara Tan Hoesin verijdeld; want, toen hij bij Daing Marewah dezelfde gronden aanvoerde als bij Radja Ketjil, om tot Sulthan van Djohor verheven te worden, zeide ook deze, dat hij slechts gekomen was om Radja Soleiman te bevrijden en op den troon zijner voorvaderen te herstellen, hetgeen zou geschieden, zoodra hij oud genoeg zou zijn. En dit gebeurde; want reeds spoedig bevestigde Daing Marewah Radja Soleiman op den Djohorschen troon, onder den naam van Sulthan Soleiman Badr'oel alam Sjah, en hij bleef zelf bij hem, om hem gedurende de eerste jaren van zijn bestuur te kunnen bijstaan en beschermen.

Men ziet het, dit verhaal van Boegineschen oorsprong wijkt zeer af van het Maleische. Al dadelijk valt in het oog dat, volgens de Maleijers, Radja Soleiman reeds op zekeren leeftijd was gekomen, toen de Boegies Djohor voor hem veroverden, terwijl hij, volgens de Boegies, toenmaals nog slechts een jonge knaap zou zijn geweest. Ook verdient het opmerking, dat volgens het Maleische verhaal Daing Parani, en volgens het Boegiesche Daing Marewah, de hoofdpersoon der Boegies zou zijn geweest.

Er is nog eene omstandigheid, die den twijfel omtrent den persoon van Radja Ketjil vermeerdert. Indien men aanneemt dat hij de zoon was van Sulthan Mahmoed en Intjeh Apoeng, dan is hij geboren in 1699. Hij zou dus slechts

17 of 18 jaren oud geweest zijn toen hij Djohor veroverde. Maar in de Instructie van den onderkoopman Claas de Wind, dd. 15 Februarij 1745, wordt hij gezegd: „thans *in eenen hoogen ouderdom* te laboreren aan eene razende ziekte." Ware hij in 1699 geboren, dan had hij toenmaals toch niet ouder dan 46 jaren kunnen geweest zijn.

Hieruit zou men moeten afleiden, dat Radja Ketjil niet een in 1699 ter wereld gekomen zoon van Sulthan Mahmoed was. En er zijn andere omstandigheden, die grond geven tot de veronderstelling, dat hij in de daad niet anders was dan een Menangkabausch avonturier. Men leest in de Bataviasche Nouvelles van 1685 het volgende onder het hoofd Djambi:

„Van Keddah had men aldaar (Djambi, 20 December 1684) tijding, dat de Makassaren van Blitong zich onder den Boegischen Hadji Besaar met 12 kloeke goentings vermengd hebbende, in meeninge die plaats (Keddah) afteloopen, zoodanig te gast gekomen waren, dat genoemde Hadji nevens het Makassaarsche hoofd en wel 30 à 40 anderen het wederkeeren vergeten hadden. Doch aan de Keddasche zijde waren mede eenigen gesneuveld.

„Een Menangkabausche Radja Jang di pertoean was met een gevolg van 5 praauwen en 200 koppen naar Blitong vertrokken en en passant de koewala van Djambi aangegierd en gelast dat al zijne onderzaten, die aldaar mogten komen te verschijnen, hem op stond zouden hebben te volgen; doch wist men van zijne intentie niet."

Voorts leest men in een extract-missive van de Hooge Regering aan het bestuur te Hoogli, dd. 25 Mei 1686:

„En met wat voor een wrok de Djohorieten, Djambinezen, ja zelfs Palembangers jegens de E. Compagnie ingenomen zijn, kon den Heer Raad Extraordinair Nicolaas Schagen niet onbekend wezen. Behalve dat na ZEd. vertrek van Malakka zich opgedaan heeft een Jang di pertoean of anders genaamd Radja Ibrahim, een zoon uit den huize van de keizers van Menangkabau, die ongeveer over drie jaren misnoegd uit zijn land vertrokken zijnde, over zee gezworven en ten laatste zooveel toeloop gekregen heeft, dat hij thans te Blitong gezegd wordt sterk te wezen 300 vaartuigen, bemand met 4000 koppen, van allerhande te zaam gerotte volkeren, waarbij zich voegen, volgens bekomen berigt, de Djohorezen, Djambinezen en die kwaadaardige Pangeran Aria uit Palembang, zonder dat ons tot nog eenig waarschijnlijk berigt is toegekomen van hun voornemen en dessein."

In de Bataviasche Nouvelles wordt voorts, als een berigt van Djambi, gedagteekend 28 Maart 1711, gemeld, dat de Menangkabauër of bovenlander „zich latende noemen Radja Ibrahim, voorgevende van 't geslacht en afstammeling van den bekenden Jang di pertoean te zijn," met een gevolg van zes of zeven van zijne landslieden in de binnenlanden van Djambi gekomen was, voorzien van eene zilveren plaat met een opschrift, en de partij had gekozen

van Pangeran Pringga Raja tegen zijn broeder Kiai Gedee, Sulthan van Djambi.

Het komt zeer waarschijnlijk voor, dat de in deze stukken bedoelde Jang di pertoean niemand anders was dan Radja Ketjil. Immers de inlandsche bescheiden verhalen ook van Boegische vrijbuiters in de nabijheid van Bangka, die door Radja Ketjil werden bezocht en wier hulp tegen Djohor hij inriep, en overigens strookt dit veel beter met zijn waarschijnlijken leeftijd. Aangenomen dat hij in 1684 toen hij Djambi bezocht, 20 jaren oud ware, dan had hij in 1717, toen hij Djohor veroverde, den leeftijd van 53 jaren bereikt, en kon men in 1745, toen hij 81 jaren oud was (hij stierf in het volgende jaar) van zijn *hoogen ouderdom* spreken.

Het ware van de zaak zal wel immer twijfelachtig blijven, maar toch verdient het opmerking, dat het bestuur van Malakka, in 1745, dus slechts vijf en twintig jaren na de hier verhaalde gebeurtenissen, de Maleische voorstelling als de ware beschouwde en dus Radja Ketjil, niet Sulthan Soleiman, voor den waren Maleischen vorst hield (1). Misschien mag men ook daarom aan het Maleische verhaal meer geloof hechten dan aan dat der Boegies, omdat deze, als vreemde indringers, er het grootste belang bij hadden, dat zij zouden worden beschouwd als de redders der echte Djohorsche dynastie, en als men in acht neemt de ook van den Boegischen kant medegedeelde pogingen der Maleische grooten om Sulthan Soleiman aan den invloed der Boegies te onttrekken, dan wordt het waarschijnlijker, dat de Boegies meer door magt dan door regt zich wisten te handhaven. De verhalen van beide zijden doen zien, dat er voortdurend groote verwijdering tusschen de Maleijers en de Boegies bestond (2).

Dit echter staat vast, dat de Boegies, onder aanvoering van drie broeders, genaamd Daing Marewah of Kalana Djaja Poetra, Daing Parani en Daing Pali, ook genaamd Daing Tjelak, in het jaar 1134 (aanvangende 22 October A. D. 1721) den Sulthan Soleiman op den troon van Djohor, Riouw en Pahang hebben geholpen (3). De zetel van het rijk was toen te Riouw, in het achterste gedeelte der baai.

---

(1) Zie de Instructie voor den ordinaris klerk Frans Lodewijk Piaszoll, dd. 23 Augustus 1745, bijlage VII, naar eene kopij uit het archief te Malakka.

(2) Tijdgenooten, aan wier woorden geloof moet worden geschonken, schilderen de Boegische redders van de Djohorsche dynastie niet met schoone kleuren. Zoo vindt men in de Instructie, door het bestuur te Malakka aan den gezaghebber van de pantjalang *de koning*, van Djohor gaande naar Batavia, dd. 31 Januarij 1727, de volgende aanbeveling: „bij dag en bij nacht geene inlandsche „vaartuigen aan boord laten komen, om niet door de zwervende Boegische roofvaartuigen of andere „zeeschuimers, die het Malakkasche vaarwater onveilig maken, te worden verrast en overrompeld.”

(3) Een vierde broeder van deze familie was Daing Menambon, die zijne wapenen leende aan Sulthan Zein'Oedin, dien hij in het bezit van Soekadana herstelde. Hij huwde eene dochter van dien vorst en werd stamvader van de vorsten van Mampawa en noemde zich Pangeran Mas Soeria Negara. Een vijfde broeder was Daing Kamasih, die rijksbestierder van Sambas werd, met den titel van Pangeran Mangkoe Boemi.

De Boegische hoofden werden voor hunne diensten wel beloond, hetzij dan dat de Sulthan werd gedreven door dankbaarheid of door vrees. Daing Marewah of Kalana Djaja Poetra werd Radja Moeda of onderkoning van het Djohorsche rijk, met den titel van Sulthan Ala'oeddin Sjah, terwijl Daing Manompo, mede een aanzienlijke onder de Boegische vrijbuiters, werd verheven tot Radja Toewah met den titel van Sulthan Ibrahim. Hij volgde in rang op den onderkoning.

Nog naauwer werd het Djohorsche vorstenhuis aan de Boegies verbonden, of liever, nog meer werd het onder hunne magt gebragt, door een aantal huwelijken, die dadelijk na de verheffing van Sulthan Soleiman werden gesloten. Daing Marewah huwde Intjeh Ajoe, de weduwe van Sulthan Mahmoed, maar met wie deze nooit gemeenschap had gehad, wegens haren jeugdigen leeftijd (1). Daing Manompo kreeg tot vrouw Toen Tepati, eene tante van Sulthan Soleiman. Daing Sasoeroe en Daing Mengato huwden nichten van denzelfden, en minder aanzienlijke Boegies trouwden dochters van Maleische ambtenaren en hoofden. Hierdoor waren de Maleijers dadelijk verlamd in de pogingen, die zij mogten willen aanwenden om zich van hunne Boegische vrienden te ontslaan.

De wijdsche titels, die de Boegies aannamen, doen zien, hoezeer de Djohorsche Sulthan in magt en grootheid gedaald was, want hij was nu verpligt vreemde avonturiers eerbewijzen te geven, die nimmer te voren door een Djohorsch onderdaan waren genoten. Te gelijk werd door den Sulthan Soleiman met de Boegies een schriftelijk verbond aangegaan van den volgenden inhoud:

„In het jaar Ha, 1134, den 24sten der maand Hadji (4 October 1722) is „Sulthan Soleiman bevestigd in het gezag over het rijk van Djohor en Pahang, „door den Radja toewah (Daing Manompo) en den Radja moeda (Daing Marewah „of Kalana Djaja Poetra), ten tijde dat Datoe Sri Maharadja Bandahara was.

„Dientengevolge is door den Sulthan van Djohor met de Boegische vorsten „een verbond aangegaan van opregte vriendschap, hetwelk, zoo door hen als „door hunne kinderen en kindskinderen, onverbrekelijk zal worden onderhouden.

„De Boegische vorsten en de Sulthan van Djohor zullen elkander aanmerken „als broeders, en de belangen hunner wederzijdsche landen als die van een en „hetzelfde rijk beschouwen. Zoo een der partijen van deze overeenkomst afwijkt, „dan zal God zich van hem terugtrekken en hem geen zegen verleenen, noch „aan hem, noch aan zijne kinderen en kindskinderen.

„Als een blijk van erkentelijkheid voor de hem bewezene diensten en zijne „herstelling in het bezit van alle landen van het rijk van Djohor en Pahang, „heeft Sulthan Soleiman Daing Marewah tot zijnen broeder aangenomen, hem „tot Radja moeda (onderkoning) verheven, en hem den naam gegeven van Sul„than Ala'oeddin Sjah en aan Radja toewah (Daing Manompo) den naam ver„leend van Sulthan Ibrahim Sjah.

(1) Zij was eene dochter van Toemenggoeng Abd'oeldjamal van Djohor.

„Alle Boegies, Makassaren en inboorlingen van Bima en Soembawa zullen, „wanneer zij door menschen van de straat (Singapoera) genomen worden, aan „de Boegies uitgeleverd worden.

„In alle landen en havens van Djohor, zonder uitzondering, zal de toegang „voor de Boegies vrij zijn.

„Daar wij als broeders zullen leven, zoo zal het den Boegies en hunnen „afstammelingen ook vrijstaan, ten allen tijde de landen van Djohor te verlaten."

Volgens de inlandsche kronijken vonden de Boegies, kort na de verheffing van Sulthan Soleiman, weder een nieuw veld voor hunne zucht naar buit en avonturen. Daing Parani begaf zich met zijne broeders Menambon en Kamarih naar Selangoer, waar hij eene dochter van den Sulthan van dat rijkje huwde. Weldra ontving hij eene uitnoodiging van den vorst van Keddah, om hem te helpen tegen eenen jongeren broeder, die hem den troon betwistte. De drie Boegische gebroeders waren wel genegen die hulp te verleenen, maar wilden eerst hun broeder Daing Marewah, den onderkoning van Djohor, daarover onderhouden. Zij keerden dus naar Riouw terug, waar hun plan werd goedgekeurd, zoowel door Daing Marewah als door Sulthan Soleiman, hoewel deze laatste wel alleen voor den vorm er over zal gehoord zijn. Daing Marewah ging zelf met zijne broeders mede naar Keddah, waar zij er in slaagden den ouderen broeder der twee pretendenten op den troon te helpen. Hoewel hij hun voor die dienst vijftien bahra's zilver had beloofd, gaf hij er hun, misschien uit armoede, slechts drie, toen zij naar Riouw terugkeerden.

Dit geschiedde in 1722.

In het volgende jaar waren hunne diensten in Keddah weder noodig. De jongere pretendent had de hulp ingeroepen van Radja Ketjil van Siak (de verjaagde Sulthan Abd'oeldjalil van Djohor), terwijl zijn broeder weder de hulp der Boegies inriep. Ditmaal waren het alleen de onderkoning Daing Marewah met zijne broeders Daing Parani en Daing Tjelak, benevens de Radja Toewah Daing Manompo, die zich naar Keddah begaven; Daing Menambon en Daing Kamarih waren reeds naar Sambas en Matan vertrokken.

In een aanval op eene der versterkingen van Radja Ketjil sneuvelde Daing Parani, door een kanonkogel, die hem eene heup wegnam. Radja Ketjil moest echter het land ontruimen en keerde naar Siak terug, terwijl de oudere broeder pretendent door de Boegies ten tweede maal op den troon van Keddah werd bevestigd.

Intusschen had Sulthan Soleiman van de afwezigheid van de voornaamste Boegische hoofden willen gebruik maken om zich ook van zijne mindere bondgenooten te ontslaan. Dit was hem echter niet gelukt en hij moest Riouw verlaten om zich naar Boelang en van daar naar Kampar op Sumatra te begeven.

Terugkeerende van Keddah vernam Daing Marewah onder weg dat Sulthan Soleiman zich in Kampar ophield. Dit strookte niet met zijne plannen; de

Boegies waren nog niet sterk genoeg om zich ten eenenmale meester van het Maleische rijk te maken; zij konden dat slechts zijn zoolang zij eenen Maleischen Sulthan voorop schoven. Daarom werd de ongelukkige Soleiman onmiddelijk van Kampar afgehaald en naar Riouw teruggebragt.

Dit had plaats in 1723.

Het was den Boegischen vrijbuiters nog niet genoeg, dat zij zich met Djohorsche vorstendochters hadden in den echt begeven. Zij wilden ook den huwelijksband tusschen den verjaagden Radja Ketjil en Sulthan Soleiman verbroken zien door des eersten vrouw, Tongkoe Kamarijah, met een Boegies te doen huwen.

Daing Parani en zijne vrouw Tongkoe Tengah trachtten Tongkoe Kamarijah te dwingen om haar huwelijk met Radja Ketjil te doen ontbinden en zich in den echt te begeven met Daing Tjelak. Tongkoe Kamarijah bleef echter volstandig weigeren en vond steun in haren broeder Sulthan Soleiman en in Daing Pali zelven, die, zoo het verhaal zegt, genegen waren te voldoen aan het verzoek van Radja Ketjil om zijne vrouw tot hem terug te doen keeren; maar de invloed van Tongkoe Tengah behield de bovenhand. Het was voor de Boegies ook van veel belang de vrouw van Radja Ketjil in gevangenschap te houden. Daardoor toch konden zij hem altijd weerhouden van krachtige maatregelen om Djohor te heroveren, en dat zij niet verder gingen en door het leven van Tongkoe Kamarijah te bedreigen niet beproefden Radja Ketjil tot erkenning van hunne meerderheid te dwingen, zal wel alleen geweest zijn omdat zij tevens was de zuster van Sulthan Soleiman en zij dus wel met eenige onderscheiding diende te worden behandeld, om het geduld der Maleijers niet tot het uiterste te drijven.

Staatkunde en niet medelijden met de ongelukkige vorstin, – want medelijden was nimmer eene karaktertrek der Boegische zeeschuimers, – heeft hen dus weerhouden van de hand te slaan aan Tongkoe Kamarijah. De vrees voor het leven van zijne vrouw, door welke hij zoo naauw aan het Maleische vorstenhuis was verbonden, schijnt Radja Ketjil in der daad in zijne aanslagen tegen Riouw van doortastende handelingen te hebben weerhouden. Op 13 Mei 1725 verscheen hij met eene krijgsmagt voor de baai van Riouw. Met tusschenpozen werd er tegen de Boegies gestreden, maar gedurende de veelvuldige wapenstilstanden bezocht hij niet alleen Tongkoe Kamarijah, maar ook Daing Tjelak, die dus op zijne hand was. Eindelijk werd, op aandringen der aanzienlijken, den 30sten Augustus 1725 de vrede gesloten tusschen Sulthan Soleiman en Radja Ketjil, welke laatste naar Siak terugkeerde. Sommige verhalen melden, dat Tongkoe Kamarijah hem vergezelde, maar andere maken daarvan geen melding, en deze laatste komen voor het meest vertrouwen te verdienen, omdat het achterblijven van zijne vrouw Radja Ketjil noopte reeds in het volgende jaar een nieuwen aanslag op Riouw te doen.

Tongkoe Kamarijah toch was te Riouw bevallen van eenen zoon, dien zij,

wegens den verlaten toestand waarin hij zich bevond, den naam gaf van Radja Boewang (de verworpeling), en die de later beruchte Sulthan Mohamad van Siak werd. Zij vond gelegenheid om deze gebeurtenis ter kennis te doen komen van haren echtgenoot, maar zij voegde er bij, dat zij slechts dan tot hem zou terugkeeren, wanneer hij haar met de wapens bevrijdde.

Radja Ketjil besloot daarop nog eene stoute poging te wagen. Hij rustte vijf vaartuigen uit, die hij bemande met 150 vrijwilligers, wier vrouwen mede te Riouw werden aangehouden.

Onverwacht verscheen hij in de baai van Riouw en viel de versterkingen op het eilandje Bajan, midden in de baai gelegen, aan, terwijl hij iemand naar de hoofdkampong zond om in het geheim zijne vrouw te waarschuwen, dat zij zou trachten zijne praauw te bereiken. Dit plan gelukte. De Boegies hadden de handen zoo vol met zich gereed te maken tot de verdediging der versterkingen, dat de vrouw van Radja Ketjil en verscheidene harer lotgenooten gelegenheid vonden om de vaartuigen der aanvallers te bereiken. De Boegies leden een aanzienlijk verlies aan 50 dooden en een aantal wapenen, en hiermede tevreden keerde Radja Ketjil naar Siak terug, „zonder door de Boegies vervolgd te worden.”

Deze laatste aangehaalde woorden zijn overgenomen uit de Boegische kronijk; maar dat verhaal stelt de gansche zaak anders voor dan het Maleische. Van de Boegische zijde wordt gezegd, dat Radja Ketjil zijne vrouw slechts terugkreeg, nadat hij Sulthan Soleiman om haar had gesmeekt en in den tempel plegtig beloofd en bezworen had al de door hem bezette onderhoorigheden van Djohor aan den Sulthan terug te geven, en nooit of immer weder oorlog te voeren tegen Djohor of eenige onderhoorigheid van dat rijk. Dit zou, volgens die kronijk, geschied zijn in 1138 (aangevangen 8 September 1725).

Er bestaat dus eene groote tegenstrijdigheid tusschen het Maleische en het Boegiesche verhaal. Volgens het eerste zou Radja Ketjil zijne vrouw met de wapens hebben bevrijd; volgens het tweede heeft hij haar slechts op zijne bede en onder voorwaarden teruggekregen. Gelukkig hebben wij van dien tijd het getuigenis van eene derde partij, waardoor ook de opgave in de tijdrekening verzekerd wordt. Men vindt dat in brieven, die in dien tijd door den Gouverneur van Malakka H. van Suchtelen aan de Hooge Indische Regering werden geschreven (1). Den 31sten Januarij 1727 schreef deze gezaghebber het volgende:

„Uit nevensgaande kopie gewisselde briefjes zal UEGA. consteren het ver„zoek van Radja Maas, zijnde een subaltern hoofd over de oorlogsmagt van „Radja Ketjil, om ten behoeve van dien prins met buskruid te worden voorzien, „voor de somma van rksds. 40, die te dien einde, nevens voormeld briefje, aan „ons zijn overgezonden, en waarvoor wij, na volgens UEGA. verleende qualifi-

(1) In het Archief te Malakka.

„catie, 160 ℔ buskruid hebben verstrekt. Maar belangende de tegenwoordige „gesteldheid der strijdende partijen, daarvan valt niet veel bijzonders te noteeren, „als eenlijk dat zij van beide kanten sterk bezig zijn zich wederom ten strijd „te equiperen en zich van recruten te voorzien, om binnen kort met eene for-„midabele zeemagt den zoo lang gevoerd zijnden oorlog wederom met eenen „nieuwen moed te hervatten, waarvan de uitslag UEGA. in den tijd met ver-„schuldigden eerbied bekend gemaakt zal worden."

Het was met deze magt dat Radja Ketjil de Boegies tot den vrede dwong en zijne vrouw terugkreeg. Men leest dit als volgt in eenen brief van den Gouverneur van Suchtelen, van 10 November 1727.

„Het equiperen van eene sterke magt ter zee, door de strijdende partijen, „UEGA. schuldpligtig gecommuniceerd zijnde bij onzen brief van ultimo Januarij „jongstleden, heeft eindelijk een einde gemaakt aan den oorlog en de Boegies „genoodzaakt, nadat zij door Radja Ketjil op Riouw eenigen tijd belegerd ge-„weest en hunne oorlogsvaartuigen ten meerendeele verbrand waren, den vrede „te moeten zoeken, die hen door gemelden Radja Ketjil, als overwinnaar, ook „is gegund, mits dat zij alvorens aan hem zijne vrouw, zijnde de dochter van „den ouden Koning van Djohor, die tot Pahang vermoord is, en de verdere „koninklijke familie, dewelke gedurende den oorlog door de Boegies in goede „verzekering gehouden is, aan hem zouden hebben over te geven, hetgeen dan „volbragt wezende is Radja Ketjil met dien buit naar Siak vertrokken, alwaar „hij zich tegenwoordig onthoudt en Riouw aan de Boegies, die daar tot nog toe „de possessie hebben en op den naam van hunnen speelpop Radja Soleiman het „gebied voeren, ten prooije overlaat. Doch deze gemaakte vrede, die van de „Boegische zijde eenlijk uit gebrek aan amunitie en oorlogsvaartuigen schijnt „gezocht te wezen, zal, naar ons gevoelen, weder van weinig duur en voor „een korten tijd zijn, gelijk al meermalen geschied is, hoewel wij het tegendeel „wenschen, en voor de ingezetenen alhier, die door voorschreven oorlog mer-„kelijke schade geleden hebben en nog dagelijks door de zeeschuimers worden „gevexeerd, het beste willen hoopen."

Het was ook volstrekt niet het doel van Radja Ketjil om den vrede te be-waren. Op eene aanmerking van den Gouverneur van Suchtelen, in het begin van 1728 (¹), dat hij het rooven door zijne onderhoorigen behoorde tegen te

(¹) Hoezeer Radja Ketjil in Djohor en Riouw volstrekt geen magt meer had, werd hij, in de aan hem gerigte brieven, door het bestuur van Malakka nog steeds getiteld Sulthan Abd'oeldjalil Rahmat Sjah, hetgeen eene erkenning van zijn regt op den Djohorschen troon schijnt in zich te bevatten. Aan den anderen kant werden sommige regeringsdaden van Radja Ketjil door den Gouverneur van Malakka niet erkend. Onder anderen wilde deze in 1727 de aanstelling van zekeren Radja Katib tot vorst van Rembau door Radja Ketjil niet erkennen, en zond hij dien persoon naar Siak terug. Kalana Djaja Poetra of Daing Marewah wordt in stukken van dien tijd door het bestuur van Malakka alleen genoemd „hoofd der Boegies te Riouw," en in brieven aan hem wordt hem geenerlei titulatuur gegeven.

gaan, antwoordde hij, dat zijne onderdanen niet roofden, maar de Boegies, die de Compagnie gehouden was uit het rijk van Djohor te verdrijven, omdat zij daar geen regt op hadden, en dat dan eerst het Malakkasche vaarwater veilig zou zijn. De Gouverneur hield zich overtuigd, dat Radja Ketjil niet zou rusten voordat hij de Boegies verjaagd en den troon van Djohor heroverd zou hebben. De vrede tusschen Radja Ketjil en Sulthan Soleiman of zijne Boegische overheerschers was dan ook van slechts korten duur. Reeds in den aanvang van 1728 tastte Radja Ketjil te zamen met den Pangeran Dipata Anom van Palembang, Riouw weder aan, maar hij werd verslagen en tot in de rivier van Siak door de Boegies vervolgd. Ook in het volgende jaar blokkeerden de Boegies, onder Daing Manompo, die rivier, maar zij waren verpligt terug te trekken. Nog gedurende verscheidene jaren bleef de vijandschap tusschen beide partijen bestaan, en voornamelijk werd die gevoed door de afgunst die de aanzienlijke Djohorezen, welke nog tot de omgeving van Sulthan Soleiman behoorden, ten opzigte der boven hen bevoorregte Boegies koesterden. In 1735 lezen wij weder van eenen aanval van Radja Ketjil op Riouw, die echter, op 29 Junij, afgeslagen werd, waarna hij overhaast naar Siak terugkeerde. Het kon ook wel niet anders, of de Boegische gelukzoekers, die eenen vorstenzoon op den troon zijns vaders herstelden, – die zich met de dochters uit dat vorstenhuis in den echt verbonden, – die de verhevene betrekking van Jang di pertoean moeda bekleedden, – en door eene schriftelijke overeenkomst op eenen voet meer van gelijkheid dan van ondergeschiktheid tegenover den vorst kwamen, – verzuimden geene gelegenheid om zich meester te maken van de voornaamste betrekkingen, ten koste van de Maleische grooten. Zij toch hadden, als vreemdelingen, werkdadigen steun noodig, dien zij alleen konden vinden in getalsterkte en in invloed over het geringe volk. Om een en ander uit te breiden moesten velen hunner zich bij hen aansluiten en met magt bekleed worden, en dit kon niet geschieden dan ten koste der Maleijers. Zelfs voor misdaden deinsden zij niet terug. Althans in 1745 schreef de Gouverneur van Malakka, dat de onderkoning Daing Pali of Tjelak „gestadig de vrouwelijke aanverwanten zocht te verbinden aan het „Djohorsche bloed, die hij dan eerst de regering over de beste landen en daarna „het doodelijk vergif bezorgde, opdat zij, aan de Boegies hertrouwende, voorts „zouden afhangen van zijne willekeurige dispositie" (1).

Het laat zich dan ook ligt begrijpen, dat, zoo als de geschiedverhalen melden, vele Maleische grootten Riouw, den zetel des Sulthans, verlieten en een toevlugt zochten in de nog niet onder den Boegischen invloed staande Maleische Staten, zoo als Pahang en Keddah.

Door deze huwelijken werden de Boegies wel magtiger, maar hadden zij ook meer tegenstand van de zijde der Maleische grooten te ondervinden, „wier

(1) Zie bijlage VII, uit het Malakkasche Archief.

„zucht," zoo als de Gouverneur Albinus schrijft, „altijd voor het huis der oude „naturelle koningen zoude strekken;" en die op den achtergrond teruggeschoven werden naarmate de Boegies hunne plaatsen aan het hof innamen en, door het leggen van knoopen van aanverwantschap, feitelijken wederstand veelal bemoeijelijkten. Het is dus niet te verwonderen, dat men voortdurend leest van oorlogen met vroeger aan Djohor onderworpen en schatpligtige staatjes, zoo als Perak, Selangoer, Keddah. Dit bleef zoo gedurende het geheele leven van Daing Marewah (Kalana Djaja Poetra), die in A. H. 1141 (aangevangen A. D. 7 Augustus 1728), terwijl hij op reis was om de onderhoorigheden van Djohor op Sumatra te bezoeken, nabij het eiland Pitoeng stierf en te Soengei Baroe, in de binnenbaai van Riouw, begraven werd (1). Hij is sedert bekend onder de benaming van Marhoen Mangkat di Soengei Baroe, d. i. wijlen de te Soengei Baroe overledene.

In eenen brief van den Gouverneur van Malakka in Rade aan de Hooge Indische Regering, van 11 November 1728, leest men, dat de Boegische zwerver To Paserai, die zich bereids Sulthan te Linggi had doen noemen, van daar naar Riouw was vertrokken, om Daing Marewah op te volgen. Welke aanspraken To Paserai kon doen gelden is ons niet gebleken, maar hij werd geen onderkoning, want in October 1729 was hij nog hoofd te Linggi, en Daing Marewah was onmiddelijk opgevolgd door zijnen broeder Daing Pali, ook genaamd Daing Tjelak, die mede van Sulthan Soleiman den titel van Sulthan Ala'oedin Sjah ontving. Deze wist het Boegische element nog krachtiger te maken dan het zijnen broeder gelukt was te doen. Bij zijne bevestiging namelijk werd weder een verbondschrift aangegaan, door Sulthan Soleiman, den onderkoning (Daing Pali), den Bandahara, Radja Indra Bongsoe, en al de grooten en hoofden, zoo der Boegies als der Maleijers. Den tekst van dat stuk bezitten wij niet, maar den inhoud er van vinden wij opgegeven als volgt: zij zwoeren onverbreekbare trouw; wie heer over de Boegies was zou het evenzeer over de Maleijers zijn, en wie heer over de Maleijers was zou het evenzeer over de Boegies zijn; zoo iemand een vijand mogt zijn jegens de Boegies, zou hij ook een vijand zijn voor de Maleijers; en zoo iemand een vijand mogt zijn jegens de Maleijers, zou hij ook een vijand zijn voor de Boegies; degeen, die zich hiervan terugtrok, zou door God tot in zijne kinderen en kindskinderen verdorven worden (2).

(1) De Gouverneur van Malakka in Rade schrijft aan de Hooge Regering, onder dagteekening van 11 November 1728, dat „volgens Inlandsche berigten, de hoofdzwerver Daing Marewah op „Riouw, in het begin der maand October jongstleden, gestorven zoude zijn; — en onder dagteekening van 28 Januarij 1729: „dat de dood van Daing Marewah geconfirmeerd wordt." Beide brieven zijn in het Archief te Malakka.

(2) De oorspronkelijke tekst van dit verbondschrift schijnt niet meer te bestaan, maar de hier gegevene omschrijving er van is eene vertaling van een officiëel document, gezegeld door Sulthan Ahmad en den onderkoning Radja Hadji, waarin de verschillende verbindtenissen tusschen beide partijen zijn omschreven.

Door deze overeenkomst was de onderwerping der Djohorsche volken aan de Boegiesche indringers, althans in de daad, volbragt, want het wederkeerig beding, dat de Boegies zouden zijn onderdanen van den Djohorschen vorst, had, wegens het geringe aantal Boegies, in vergelijking met de talrijke Maleische bevolking, voor de Boegies niet slechts geen nadeel, maar had zelfs het voordeel, dat de minderheid op gelijken voet met de meerderheid kwam.

Daing Tjelak was pas tot onderkoning van Djohor verheven of hij voelde zich genoopt, ook elders den invloed der Boegies te helpen bevestigen. Zijn broeder, Daing Menambon, vond in Mampawa tegenstand en riep de hulp in van zijne broeders te Riouw. Daing Tjelak was dadelijk bereid, die hulp te verleenen, en Sulthan Soleiman had daartegen niet alleen geen bezwaar, maar hij wilde zelfs twintig gewapende vaartuigen te zijner beschikking stellen; misschien in de hoop van, door deze verzwakking van het Boegiesche element te Riouw, zich te gemakkelijker van al zijne Boegiesche vrienden te kunnen ontdoen. Maar Daing Tjelak, die dat wel zal hebben ingezien, stelde zich tevreden met zeven praauwen, waarmede hij naar Mampawa trok. Ook daar bleven de Boegies overwinnaars en Daing Tjelak keerde in 1729 naar Riouw terug, maar in de tweede helft van 1730 moest hij weder ten strijde gaan naar Selangoer, om zijn landgenoot Daing Matakan te verjagen, die daar voor eigen rekening het gezag wilde voeren. Daing Matakan werd verslagen, vlugtte naar Siak, waar hij met Radja Ketjil gemeene zaak tegen Riouw maakte, terwijl zijne vrouw door Daing Tjelak gevangen gemaakt en naar Riouw overgebragt werd.

Daing Matakan kwam in het volgende jaar zijne onderwerping aan Sulthan Soleiman aanbieden, om zijne vrouw terug te krijgen; maar deze werd hem door de Boegiesche hoofden geweigerd, die haar als onderpand van het rustig gedrag van haren man behielden. Dientengevolge voegde Daing Matakan zich bij Radja Ketjil, toen die in 1735 Riouw aantastte.

Ook in 1737 was Daing Matakan bij de Siaksche magt, die onder Radja Alam, den oudsten zoon van Radja Ketjil, en Radja Mas, een groote van Selangoer, met 90 vaartuigen Riouw aantastte. Aanvankelijk maakten de aanvallers goede vorderingen; zij namen een aantal vaartuigen en waren reeds voor een groot gedeelte meester van de baai van Riouw. De Boegies spanden echter al hunne krachten in en versloegen, op 15 Augustus, de Siaksche magt geheel en al, zoodat zij overhaast moest vlugten.

Dit was de laatste aanval, dien Riouw van Radja Ketjil en zijn aanhang ondervond. Kort daarna werd Radja Ketjil krankzinnig.

HOOFDSTUK IV.

DJOHOR. — SIAK.

[1735—1756.]

Dood van Daing Manompo, eerste Radja Toewah. — Nieuwe verbonden tusschen de Boegies en de Maleijers. — De O. I. Compagnie onthoudt zich van bemoeijenis met de zaken van Djohor. — Zending van Claas de Wind naar Riouw. — Zijne instructie. — Dood van Daing Pali, Radja Moeda. — Toenadering van Sulthan Soleiman tot de O. I. Compagnie. — Tweede zending van Claas de Wind. — Daing Kambodja, onderkoning. — Sulthan Soleiman staat Siak af aan de O. I. Compagnie. — De Sulthan bezoekt Malakka. — De Regering neemt geen daadwerkelijk bezit van Siak. — Nieuw verbond tusschen de Boegies en de Maleijers. — Staat van zaken in Siak. — Geschillen tusschen Radja Alam en Radja Mohamad (Boewang), zoons van Radja Ketjil. — Zij verjagen elkander beurtelings. — Radja Alam zet zich als roovershoofd te Siantan neder. — Radja Ketjil sterft en wordt opgevolgd door Radja Mohamad. — Radja Alam rooft in Straat Malakka. — Hij huwt eene zuster van Daing Kambodja. — Sulthan Soleiman wil zijn gezag in Siak herstellen. — Hij wordt door Radja Mohamad verraderlijk aangevallen en verjaagd. — Daing Kambodja verlaat Sulthan Soleiman en vestigt zich te Linggi. — Nieuw verbond tusschen de Boegies en de Maleijers. — Radja Alam verjaagt Radja Mohamad. — Hij is vijandig jegens de O. I. Compagnie. — Zending naar Siak vruchteloos afgeloopen. — Sulthan Soleiman wil met Radja Mohamad Radja Alam verjagen, en wordt ondersteund door de O. I. Compagnie. — De Compagnie verlangt vrede te bewerken. — Zending naar Sulthan Soleiman tot regeling der Siaksche zaken. — Voorloopige overeenkomst dienaangaande. — Die overeenkomst wordt te Malakka afgekeurd. — Nadere zending naar Sulthan Soleiman. — Het bestuur te Malakka ondersteunt Sulthan Soleiman tegen Radja Alam. — Vestiging van een post op het eiland Gontong. — De Hooge regering zendt versterking tegen Siak, waardoor Radja Alam verjaagd wordt. — Radja Alam vermoordt een gedeelte der equipagie van de *Woitkensdorp*. — Kontrakt tusschen Sulthan Soleiman en de O. I. Compagnie van 19 Januarij 1756.

Den 3[den] Mei 1735 (volgens verschillende schrifturen) stierf Daing Manompo, de eerste Radja Toewah. Hij schijnt reeds eenigen tijd te voren zijne betrekking

te hebben nedergelegd, want Toen Abd'oellah, die een neef van hem wordt genoemd (maar in welken graad zij elkander bestonden is ons niet duidelijk), had reeds den 17den April 1734 een nieuw verbondschrift tusschen de Maleijers en de Boegies mede onderteekend, nagenoeg van denzelfden inhoud als het vorige, zoodat ook daardoor het aanzien van de Boegies nader bevestigd werd (1). Toen Abd'oellah ontving eerst in 1737 den titel van Radja Toewah, en overleed op 23 April 1739.

De stemming van de Maleische rijksgrooten jegens de Boegies verbeterde natuurlijk niet door den voorspoed van de laatsten. Zij schijnt zelfs openlijk vijandig geworden te zijn, zoodanig dat de Boegies, op zelfbehoud bedacht, in A. H. 1154 (aangevangen A. D. 19 Maart 1741) onder elkander een verbond aangingen, dat voor de Maleijers stipt geheim gehouden werd en niet tot ons gekomen is.

Wie tot dit verbond behoorden is ons ook niet bekend geworden, maar hoogst waarschijnlijk hebben daartoe ook behoord de Boegische hoofden, die zich op verschillende plaatsen van de westkust van het Maleische schiereiland hadden meester gemaakt van het gezag, zoo als te Selangoer, Linggi, enz., waardoor zij den tinhandel van de O. I. Compagnie zeer benadeelden. Nog veel minder dan ooit de Djohorsche vorsten en grooten gedaan hadden, eerbiedigden zij de overeenkomsten, die dat ligchaam den alleenhandel in tin en lijnwaden verzekerden. Men vindt over dit tijdperk in de inlandsche geschriften onophoudelijk gewag gemaakt van reizen, door den Sulthan en door den onderkoning ondernomen; maar terwijl de eerste zich gewoonlijk, vergezeld van de voornaamste Maleische grooten, begaf naar Trengganoe en Pahang op de oostkust van het schiereiland, ging de onderkoning met de aanzienlijkste Boegische hoofden naar Selangoer, Perak en nabijgelegene plaatsen, waar zij hunne magt door onderlinge huwelijken aanhoudend uitbreidden. Ook middelen van dwang werden gebezigd, om aldaar den Boegischen invloed te bevestigen. Zoo werd in 1743 de Maleische vorst van Perak ten onder gebragt, alleen omdat hij, zoo als de kronijken zeggen, niet op de hand der Boegies was. Vooral te Selangoer, waar een zoon van Daing Tjelak, genaamd Radja Loemoe, onder den titel en naam van Jang di pertoean Sulthan Saleh, toen vorst was, bleef de onderkoning zich dikwerf lang ophouden, hoezeer zijne aanwezigheid te Riouw, voor de bescherming van die plaats tegen de aanvallen van Radja Ketjil en van diens zoon Radja Boewang, die toen den naam voerde van Radja Mohamad, en welke vorsten haar herhaaldelijk bedreigden, niet overbodig zou zijn geweest, daar, zoo als de Gouverneur van Malakka in een stuk van Februarij 1745 (2) zegt, Sulthan Soleiman en zijne voornaamste grooten dit eer in de hand werkten dan tegengingen.

(1) Zie bijlage IX.

(2) In het Archief te Malakka.

Sulthan Soleiman zocht zich steeds te versterken door naauwere verbindtenissen met de Maleische geslachten, en gaf in 1739 zijne dochter Radja Bakoel ten huwelijk aan Jang di pertoean Ketjil, zoon en opvolger van den Sulthan Zein'abidin van Trengganoe. Ook was hij zeer mild in het schenken van aanzienlijke titels aan Maleijers.

De Oost-Indische Compagnie bemoeide zich zoo weinig mogelijk met de inwendige zaken van het Djohorsche rijk. Hoezeer het haar niet moeijelijk zou zijn geweest, zich nieuwe voordeelen te doen toezeggen door de partij, die zij materiële hulp zou hebben kunnen aanbieden, onthield zij zich van alle inmenging, misschien verwachtende, dat hare tusschenkomst door de zwakste partij zou worden ingeroepen. Zij bepaalde zich tot het indienen van vertoogen wegens het schenden van hare privilegiën en tot het minnelijke aandringen op het handhaven daarvan.

Zoo werd, op last van de Hooge Regering te Batavia, in de maand Februarij 1745, de onderkoopman Claas de Wind, met de sloep *Gosewina*, bemand met een stuurman, een assistent (Frans Ulrich van Moesbergen) en 25 koppen, waaronder een korporaal en zes soldaten, benevens een onderchirurgijn, en geladen met eenige koopwaren, naar Riouw gezonden tot het overbrengen van brieven en geschenken van den Gouverneur en Raad te Malakka aan den Sulthan en aan den onderkoning: „om hen in ernstige doch echter vriendelijke termen te „vertoonen, dat de E. Compagnie, nu al eenigen tijd, tot haar leedwezen be- „speurd had de dagelijksche afwijking van het bezworen tractaat van vriend- „en bondgenootschap, wederzijds aangegaan in het jaar 1713, als zijnde dat van „A° 1689, bij minderjarigheid van den vorst, door den datoe Bandahara en „rijksgrooten naderhand gebleven ongeratificeerd, dus op grond van hetgeen in „A° 1606 gesloten was" (1).

Bij de instructie, gedagteekend 15 Februarij 1745 (2), die den onderkoopman de Wind werd medegegeven, en waaruit de bovenaangehaalde woorden zijn overgenomen, werd het doel van zijne zending verder omschreven als volgt:

„Waaruit" (namelijk uit de brieven aan den Sulthan en den rijksbestierder) „UE. dus wel kan nagaan, dat het oogmerk van deze zending voornamelijk „strekt, om, door mercantiele middelen de zeer schadelijke competiteurs in den „handel verkloekende, eindelijk weder meester te worden van den tin, gelijk „in de dagen van ouds. Hiertoe wordt UE. overzulks gekwalificeerd zich te „schikken naar den tijd, verkoopende de specerijen tot den gefixeerden prijs, „zonder juist op het uiterste avans boven denzelven te zien, opdat geen vreem- „deling daartegen markten kan, bedingende voor de andere koopmanschappen „de mogelijke winsten in troque van goud en tin, het eerste tot 17 rds. de

(1) De brieven aan den Sulthan en aan den rijksbestierder zijn opgenomen als bijlagen X en XI, naar kopijen van het Archief te Malakka.

(2) Mede in het Archief te Malakka.

„reaal fijn van 24 karaat, en het tweede tot 42 rds. de baar van 375 ℔ of drie „pikols zuiver; en verder aangerecommandeerd den prijs van den tin door be-„denkelijke middelen en wegen te verminderen, immers tot geene verhooging „te treden, want de ondervinding leert genoegzaam hoe traaglijk en met wat „een weerzin de inlander daarvan weder afteleiden is; des UE. met de meeste „industrie de zaken in dier voege bij het hof moet zien te dirigeren, dat alles „aan de E. Compagnie geleverd en de koning Radja Soleiman en rijksbestierder „Daing Tjelak door hun beider gunsteling Radja Indra Bongsoe gepersuadeerd „worden de benoodigheden van Malakka te ontvangen, om door dit kanaal de „kooplieden, inzonderheid de jonken van China, te diverteren naar Batavia, of „bij provisie dit heen; welkenthalve als een punt van nuttigheid voorkomt, dat „UE. zoekt te verkrijgen schriftelijke bevelbrieven aan de regenten van de „tinkwartieren, onder hetzelve gesubjugeerd, ten fine zij dat mineraal aan UE. „in der tijd komen te leveren (des doenlijk) naar de respectieve kontrakten, „immers dat het den vastgestelden prijs niet surpasseere, wanneer die van „Rombouw, Soengei Oedjoeng en bijliggende negorijen dan welhaast hun recours „zullen moeten nemen tot de E. Compagnie, in stede dat nu de tin naar de „zeeplaatsen vervoerd en afgehaald wordt voor Riouw, Trengganoe enz. langs „de rivieren van Linggi, Panagi en Moar; dienende voorts tot remarque hoe „de koning Radja Soleiman, uit verpligting wegens den beklommen rijkstroon „en noodzakelijkheid ten aanzien van de overmagt, is in bedwang van (quasi) „deszelfs rijksbestierder den voorn. Boegies Daing Tjelak, getrouwd met de zuster „van des konings vrouw, weshalve UE. hem wel wat voorzigtig cajoleren mag, „zonder nogtans te geven publieke jalousie. En al voedt Radja Soleiman tegen „Daing Tjelak eene heimelijke vijandschap, schijnt echter de beschrevene hu-„welijksverbindtenis die te houden buiten dadelijkheid. Evenwel behoort een „cauteleus gedrag beleefdelijk te ontwijken de minste discoursen van uitzigt, „nademaal het de E. Compagnie gansch niet conveniëert zich, buiten nood, met „inlandsche geschillen te meleren; niet dat het ondienstig ware dezelve tot in „den grond te onderzoeken, idem of Radja Ketjil, getrouwd aan de zuster van „Radja Soleiman, nadat hem Djohor in A° 1718 weder ontweldigd is, door de „zoogenaamde Boegische auxiliaire troepen, onder Daing Marewah geweest met „Daing Tjelak te zamen halve broeders, voor den presenten koning in plaats „van deszelfs toen vermoorden vader, wettig dan wel geweldadiglijk van die „kroon bezit Siak, Siantan, Bengkalis, enz., welke prins, van een woest en „veranderlijk naturel, thans in eenen hoogen ouderdom, men zegt te laboreren „aan eene razende ziekte, en daarom wert de tweede zoon, Radja Mohamad, „het oppergebied in stede van den oudsten, Radja Alam, die, als nog wreveliger, „van de hand gezonden zijnde, het gemelde eiland Siantan bestuurt; doch hij „(te weten Radja Mohamad), niet minder vijandig tegen Daing Tjelak en ambi-„tieus dan zijn vader, zoekt onophoudelijk dat rijk te verontrusten, hetgeen ter

„zake van eigene verdeeldheden met nadruk niet wordt tegengegaan, ja men „eerder gelooft dat Radja Soleiman en de vermogendste rijksgrooten dat bedek-„telijk favoreren en ondersteunen, om Daing Tjelak, in de oogen van Djohorezen „veel te magtig, van buiten wat amusement te bezorgen; dus is een diep stil-„zwijgen verre het raadzaamste."

Wat het resultaat van de zending van Claas de Wind is geweest hebben wij niet gevonden. Wij vermoeden slechts dat Sulthan Soleiman daarvan heeft trachten gebruik te maken om zich bij de Oost-Indische Compagnie aan te sluiten. Misschien achtte hij het tijdstip gunstig, om zich van het Boegische juk te ontslaan, want op den 7den Mei 1745 was de rijksbestierder Daing Tjelak of Daing Pali gestorven; — de Gouverneur van Malakka schreef: misschien wel door toegediend vergif (1). Dit kan dus zeer wel gebeurd zijn tijdens het aanwezen te Riouw van Claas de Wind, wiens instructie gedagteekend was van 15 Februarij te voren, en die dus zeer mogelijk in het begin van April te Riouw kwam. De Sulthan heeft dus waarschijnlijk met de Wind, of althans kort na diens vertrek, eenen brief gerigt aan den Gouverneur Generaal van Nederlandsch-Indië, waarvan men melding vindt in eenen brief van den Gouverneur en Raad te Malakka aan den Sulthan, gedagteekend den 16den November 1745 (2). Wat die brief van den Sulthan behelsde is niet vermeld in de te onzer beschikking staande stukken; maar hij bevatte, in elk geval, een belangrijk verzoek, want de Gouverneur en Raad drukten den Sulthan zeer op het hart, dat hij zijnerzijds ook bewijzen van goede gezindheid zou geven, opdat de Gouverneur Generaal en de Raad van Indië „een des te spoediger besluit op deszelfs verzoek „favorabel mogten nemen."

De brief, waarin deze aanbeveling vervat was, werd ook aan Sulthan Soleiman overgebragt door den onderkoopman Claas de Wind, met het jagt *de Lijdzaamheid*. Het hoofddoel van deze zending is in de instructie voor de Wind, gedagteekend 16 November 1745 (3) omschreven als te zijn het indienen van vertoogen wegens de stoute rooverijen in straat Malakka door de Maleijers en de Boegies, die „bij menigte van vaartuigen, hier benoorden en bezuiden steeds „zwervende, de gewone handelaars afschrikken en zonder de minste betaling „gewelddadig benemen hunne koopmanschappen en eetbare waren, onder pretext

(1) Eene kronijk van Boegischen oorsprong beschuldigt Radja Ketjil van Trengganoe van die vergiftiging. Hetzelfde verhaal plaatst het overlijden van Daing Tjelak op 20 Mei 1745. Aan dezen onderkoning is te danken het invoeren van de gambier-kultuur op de Riouw-eilanden. Hij liet daartoe zaad en planten van de kust van Sumatra komen. Deze kultuur kreeg eene zeer groote uitbreiding en werd gedreven door Boegies en Maleijers, die Chinezen als koelies bezigden. Tot in het begin van deze eeuw waren de Boegies en Maleijers eigenaars der gambier-plantages. Eerst sedert ruim vijftig jaren is die kultuur langzamerhand het eigendom geworden der Chinezen, zoodat thans geen enkele Maleijer of Boegies meer gambier plant of fabriceert.

(2) Bijlage XII, naar eene kopij in het Archief te Malakka.

(3) Mede in het Archief te Malakka.

„van eigene benoodiging, hetgeen die tot eenen excessiven prijs doet stijgen ....
„welke roovers, onder het kanon van de wallen, in ons aller gezigt, op den
„helderen middag, de visschers feitelijk komen te attakeeren en weg te rooven."

Van den rijksbestierder van Djohor is in de instructie voor Claas de Wind noch in den brief aan Sulthan Soleiman melding gemaakt. Integendeel, als de persoon, die op den goeden gang van zaken veel invloed kon hebben, werd genoemd Radja Indra Bongsoe, een Maleische rijksgroote, voor wien ook een beleefde brief en een geschenk werden medegegeven.

Er was toen toch al een onderkoning benoemd, ter vervanging van den in Mei 1745 gestorvenen Daing Tjelak. Het was diens neef Daing Kambodja, een zoon van den in 1723 gesneuvelden Daing Parani, bij diens eerste vrouw, eene dochter van Nakoda Alang te Siantan.

Daing Tjelak liet wel twee zoons na, die hem konden opvolgen, namelijk Radja Hadji en Radja Loemoe, maar de eerste was te jong, en de tweede behoorde, door zijne moeder, tot het vorstenhuis van Selangoer, dat eene van Djohor afgescheidene Boegische dynastie uitmaakte.

Uit de inlandsche geschriften blijkt, dat Daing Kambodja, tijdens het overlijden van Daing Tjelak, zich ophield te Selangoer en dáár door de Boegische hoofden tot onderkoning van Djohor werd verheven, in welke hoedanigheid hij eerst op 18 Januarij 1748 te Riouw bij Sulthan Soleiman kwam, en door dezen erkend of bevestigd werd. Bij die gelegenheid werd, op den 8sten Februarij, een nieuw verbondschrift tusschen de Maleijers en de Boegies aangegaan (1). Daing Kambodja keerde echter spoedig terug naar Selangoer, waar hij met Radja Aïsjah huwde.

De heer Claas de Wind werd ook nu door Sulthan Soleiman zeer goed ontvangen. Deze vorst gevoelde meer en meer den steun der O. I. Compagnie noodig te hebben, om zich tegenover de Boegies te handhaven. Om zich dien steun te verzekeren, was hij bereid tot oogenschijnlijk groote opofferingen, en daarom stond hij, bij acte van 14 December 1745 (2), het land Siak „in 't geheel „en voor altoos" aan d'E. Compagnie af, met bede om hulp, wanneer hij te eeniger tijd in moeijelijkheden en twist met naburige volken mogt geraken. Hij vertrouwde, volgens de acte, geheel op de E. Compagnie aangaande Selangoer, Kalang en Linggi. Deze landen waren toen reeds ten eenenmale in het bezit der Boegies en de Sulthan werd er in het geheel niet meer erkend.

De herhaalde en langdurige afwezigheid van zijnen rijksbestierder schijnt bij Sulthan Soleiman de hoop te hebben doen rijzen, om, met de hulp van de O. I. Compagnie, waarop hij op grond van den afstand van Siak meende te kunnen rekenen, geheel van hem ontslagen te worden. Hij zond in den aanvang

---

(1) Zie bijlage XV.

(2) Zie bijlage XIII, naar eene kopij in het Archief te Malakka.

van 1746 twee gezanten, genaamd Intjeh Boewang en Intjeh Riouw, naar den Gouverneur van Malakka, die overbrengers waren van eenen brief aan den Gouverneur Generaal van Nederlandsch-Indië, waarbij de schenking van Siak nader bekrachtigd werd. De geheele inhoud van des Sulthans brief aan de Hooge Regering is ons niet bekend; wij hebben alleen gevonden in den brief van den Gouverneur en den Raad van Malakka, gedagteekend 8 April 1746 (1), en die aan de terugkeerende gezanten werd medegegeven: „dankzegging (wegens tin-„zaken) voor Uwer Majesteits betoonde bereidwilligheid, bij de gedane konink-„lijke gifte van de rivier van Siak, deswegens en op Uw Majesteits brief aan „d'Edele Hooge Indische Regering geschreven, wij U nader hopen te onder-„houden."

Maar de gezanten namen tevens mede eenen afzonderlijken brief van den Gouverneur alleen aan den Sulthan, die ook handelt over de nieuwe regeling van den prijs van het tin uit de zoogenaamde tinkwartieren, maar waarin de volgende woorden voorkomen:

„Dan naardien ik zeer wel begrijp, dat Daing Kambodja en zijn Boegische „aanhang Uwe Majesteit mogelijk beletten kan hierin naar begeerte te werk te „gaan, zoo gelieve hij mij eens apartelijk aan te schrijven, hoe het daarmede „toch eigenlijk geschapen zij, en tot hoe ver de landen van Selangoer, Kalang „etc. onder Uwe Majesteit gesubordonneerd staan."

De schenking der rivier van Siak, in verband gebragt met de onderhandsche poging van den Gouverneur van Malakka, om regtstreeks met den Sulthan te corresponderen over zijne regten op landen, waar de Boegies toen alvermogend waren, mag met grond doen vermoeden, dat de Sulthan 's Gouverneurs hulp tegen de Boegies had ingeroepen. En dit vermoeden wordt nog versterkt door de omstandigheid, dat de Sulthan zich, onmiddelijk na de terugkomst te Riouw van zijne gezanten, vergezeld van zijnen zoon, den vermoedelijken troonsopvolger, en zijne verdere familie, naar Malakka begaf. Volgens eene Boegische kronijk, die trouwens niets omtrent het doel van dit bezoek meldt, werd de Sulthan door den Gouverneur plegtstatig ontvangen op den 26sten April 1746.

De Gouverneur van Malakka kon toen nog geen antwoord hebben ontvangen op zijne rapporten aan de Hooge Regering omtrent de verzoeken en aanbiedingen, die hem door Sulthan Soleiman waren gedaan. Er werd dus tusschen hen geene afdoende overeenkomst gesloten. Het bezoek van den Sulthan werd dan ook slechts bij eene acte, gedagteekend 23 Mei 1746 (2), geconstateerd. Daarbij werd aangeteekend, dat „voortaan het volk van Malakka met dat van „Djohor als één volk zal zijn, gelijk in de dagen van ouds, na het contract van „1713 met den Heer Koning zijn vader, zaliger gedachtenis, en de E. Compagnie;

(1) De minuut is in het Archief te Malakka.

(2) Bijlage XIV, volgens de minuut in het Archief te Malakka.

„blijvende de zaken van Siak, op het minnelijk aanraden van den Heer Gou-„verneur, als of het goede uur tot dies invasie nog niet gekomen was, daar „het anders de koning Soleiman op had toegelegd, met oogmerk om het dan „aan d'E. Compagnie te transporteren, in statu quo, tot de nadere schikking „van Zijne HoogEdelheid den Heere Gustaaf baron van Imhoff, Gouverneur „Generaal van Nederlandsch-Indie."

De Hooge Regering te Batavia schijnt te hebben opgezien tegen de gevolgen van het aannemen van de schenking van Siak, welk land ook nog eerst aan Radja Ketjil moest worden „ontweldigd," waartoe Sulthan Soleiman de hulp der O. I. Compagnie inriep. Indedaad, zij zou zich in het bezit van dat land niet hebben kunnen handhaven, zonder oorlog te voeren tegen Radja Ketjil en zijne zonen Radja Alam en Radja Mohamad; en Malakka was toen reeds zulk een drukkende lastpost, dat het allezins was aan te bevelen, te trachten door staatkunde te verkrijgen het eenige, waarvoor Siak in dien tijd nuttig werd beschouwd, namelijk den alleenhandel. De Gouverneur van Malakka ontving dus den last, den afstand van Siak als een middel te gebruiken om Radja Ketjil vrees aan te jagen en hem te dwingen, geen vreemde handelaars op de rivier van Siak toe te laten.

En wat Sulthan Soleiman aangaat, schreef de Hooge Regering aan het bestuur van Malakka, bij brief van 22 October 1746 (1), „dat wij ook niets „reprochabels gevonden hebben in UE. behandelingen, zoo omtrent Radja So-„leiman Sjah, koning van Djohor en Pahang, als deszelfs broeders zoon en „rijksopvolger Mansoer Sjah, reeds koning van Trengganoe (2), en de andere „grooten van dat rijk, wier vriendschap wij begeeren dat zoo veel mogelijk zal „worden gecultiveerd en aangebonden, en de oude contracten vernieuwd, gelijk „nu met den eerstgemelden geschied is, of nieuwe aangegaan tot favorisering „van den handel en uitsluiting der competiteuren, waaromtrent de Compagnie „ook van nut zal kunnen zijn de rivier en negorij van Siak, door Sulthan So-„leiman en Radja Indra Bongsoe aan de Compie afgestaan, niet noodig zijnde „dat Zijne Hoogheid die eerst gaat veroveren en aan Radja Ketjil ontweldigen, „alzoo de oude geschriften genoegzaam aantoonen, dat hij die niet anders dan „bij usurpatie bezit, en dat dezelven altoos aan het Djohorsche rijk hebben toe-

(1) In het Archief te Malakka.

(2) Deze uitdrukking van „deszelfs (Sulthan Soleimans) broeders zoon en rijksopvolger Mansoer Sjah, reeds koning van Trengganoe," is ons niet regt duidelijk. In 1725, — zoo vindt men in inlandsche kronijken, — werd Toen Zein Al-Abidin door Sulthan Soleiman en den onderkoning verheven tot vorst (radja) van Trengganoe met den titel van Sulthan. Deze stierf op 7 Maart 1733 en werd vervangen door zijn zoon Toen Dalam, met den titel van Sulthan Mansoer, maar meer bekend onder den naam van Radja Ketjil. Deze verheffing geschiedde mede door Sulthan Soleiman, met wiens dochter, Radja Boelang, Sultan Mansoer in 1739 trouwde.

„behoord [1]. Vooreerst genoeg zijnde, dat men hem daardoor gestadig in vrees „houdt en comtringeert geen van onze competiteurs toe te laten, zoo min als „eenige Chinesche jonken, en dat de smalle handel voor de Malakkasche inge- „zetenen vrij en open blijft, zoowel als ons regt tot het kappen van masthouten. „Zijnde wij daarvan niet vreemd om de vorsten van Djohor, Pahang en Treng- „ganoe etc. op dien voet in hunne wettige bezittingen te maintineren en, daar „het noodig is, met efficacieuze middelen bij te springen, om de van hen afge- „scheurde tinkwartieren wederom te doen bemagtigen, mits dat zij zich ver- „binden om met de Compie alleenhandel te drijven en van alle rooverijen ter „zee zullen afzien."

De woorden „bijspringen met efficacieuze middelen om de van Djohor, „Pahang en Trengganoe afgescheurde tinkwartieren wederom te doen bemagti- „gen," beteekenen in de daad den Maleischen vorsten hulp verleenen tegen de Boegies, want die hadden zich in het bezit gesteld van de landschappen Selangoer, Kalang, Linggi, Perak en de overige kleine Staten van het Maleische schiereiland, die het tin voortbragten. Zelfs was de bijzonder voordeelige tinhandel met de Engelschen, Portugezen en andere vreemde natiën de hoofdaanleiding, waarom Daing Tjelak en Daing Kambodja zich meer te Selangoer dan te Riouw bij den Sulthan ophielden.

Hoezeer nu de toenadering van Sulthan Soleiman tot de O. I. Compagnie dien vorst nog geenen daadwerkelijken steun tegenover zijne vijanden had verzekerd, werd Daing Kambodja niettemin, en ook niet zonder reden, bevreesd, dat het daartoe weldra zou komen. Hij keerde daarom, zoo als wij gezien hebben, in het jaar 1748 naar Riouw terug, om zijnen invloed op den Sulthan te verzekeren.

Soleiman zag daarom echter niet van zijne plannen af. Hij meende de hulp der O. I. Compagnie tegen de Boegies stellig te zullen verwerven, wanneer hij Siak aan haar overgaf, en, niettegenstaande het bestuur van Malakka hem daarin niet wilde bijstaan, besloot hij, toen Daing Kambodja weder naar Selangoer was teruggekeerd, met eigene middelen dat land te veroveren.

Het is hier de plaats om een blik te slaan op hetgeen middelerwijl in Siak was voorgevallen en hoedanig de verhouding van dat land tot Djohor was.

Hiervoren hebben wij reeds gezien, dat Radja Ketjil eerst was gehuwd met eene vrouw uit de binnenlanden van Palembang, die de moeder werd van Radja

---

(1) De Hooge Regering scheen hieromtrent anders te denken dan het bestuur te Malakka. Bij de instruktie voor den gecommitteerde F. L. Piazzoll, dd. 23 Augustus 1745 (bijlage VII) wordt duidelijk Radja Ketjil als de wettige Djohorsche vorst beschouwd. De Hooge Regering erkende misschien het op den troon zitten van Sulthan Soleiman als een fait accompli, waardoor alle aanspraken van anderen vervielen. In dat geval moest Siak ook worden aangemerkt als aan dien vorst te behooren.

Alam, en later met Tongkoe Kamarijah, de zuster van Sulthan Soleiman, welke Radja Boewang of Mohamad ter wereld bragt. Beide deze kinderen waren woeste jongelingen, roovers uit geaardheid, en tot alle misdaden in staat. Zij kregen dan ook weldra hevig geschil over den voorrang. Radja Alam beweerde de eerste te zijn als de oudste, en Radja Mohamad maakte daarop aanspraak door de hoogere afkomst van zijne moeder.

Toen Tongkoe Kamarijah overleed werd Radja Ketjil, zoo als de Maleische kronijk zegt, uit verdriet, nagenoeg krankzinnig, en trok hij zich van het bestuur terug. Hij belastte daarmede Radja Alam, onder den titel van Jang toean moeda (onderkoning), zijnen nog jongen zoon Radja Mohamad tot troonsopvolger bestemmende. Deze verhouding tusschen de beide broeders bleef echter niet lang rustig bestaan. Radja Alam kon niet verdragen het denkbeeld, dat Radja Mohamad eenmaal zijn vorst zou worden, en deze wilde Radja Alam niet eerbiedigen als onderkoning. Elk hunner had zijne partij, en weldra kwam het tot openlijke vijandelijkheden. Radja Alam werd verslagen en week uit, eerst naar Batoebara en van daar naar Palembang. De Sulthan van Palembang wist te bewerken, dat hij zich weder met zijnen vader verzoende, maar Radja Alam wilde of kon toch niet meer in Siak terugkeeren, maar hield zich te Batoebara en te Deli op.

Radja Mohamad bleef in Siak regeren. Niet alleen zijn vader had hem de vorstelijke waardigheid opgedragen, maar ook de vorst van Menangkabau, die nog altijd de souvereiniteit beweerde te bezitten over Siak, — dat vroeger als een leen van Menangkabau aan Djohor was afgestaan, — had dit in het laatst van 1744 gedaan.

Radja Alam bleef echter niet stil. Hij rustte te Batoebara een aantal vaartuigen uit, waarmede hij de rivier van Siak binnen voer en Radja Mohamad verdreef. Deze vlugtte naar Poeloe-Lawan en van daar naar Riouw bij zijnen oom Sulthan Soleiman, die hem de middelen gaf om Radja Alam weder te verslaan en te verdrijven.

Radja Alam, de binnenlanden ingevlugt zijnde, trok naar Menangkabau, waar hij van den vorst, Jang toean Sakti, hulp tegen Radja Mohamad wist te krijgen. Deze moest nu weder het onderspit delven en zocht op nieuw hulp bij Sulthan Soleiman, die ze hem verschafte. Daardoor was Radja Mohamad weder bij magte, Radja Alam te verjagen, die, na eene maand lang in het nijpendste gebrek door de wildernis te hebben gezworven, met behulp van eenige Bataks te Batoebara teregt kwam. Hij achtte zich daar echter niet meer veilig en begaf zich, met zoo veel volk als hij kon bijeenkrijgen, naar Siantan, een der Natoena-eilanden, aan den ingang van de Chinesche zee, waar hij zich als vorst opwierp en openlijk van zeeroof leefde. Hij had daar, in den aanvang van 1745, eene magt van ruim 500 zwervers van alle natiën, voorzien van een aantal geroofde vaartuigen, meer dan dertig stukken zwaar geschut en eene

menigte handgeweer. Het is zeker aan zijne schelmstukken te wijten, dat thans nog, in de Zeemansgids van Horsburgh, de zeevarenden worden gewaarschuwd tegen het verraderlijk karakter der bevolking van Siantan. In Radja Alam's tijd waren ook Europesche schepen op dat eiland niet veilig, want een rijkgeladen Engelsche Chinavaarder, de *Nancy*, gevoerd door kapitein Thomas Haines, werd in 1745 daar afgeloopen. Het lag in de staatkunde van de Maleische partij, om de pretentiën van Sulthan Soleiman's zwager, Radja Mohamad, tegenover Radja Alam, die niet aan het Djohorsche vorstenhuis vermaagschapt was, te ondersteunen, en het hoofd van die partij, de den Boegies zeer vijandige Radja Ketjik of Sulthan Mansoer van Trengganoe, wist zijn schoonvader Sulthan Soleiman te overreden, dat zij zouden trachten Radja Alam van Siantan te verdrijven. Daing Kambodja hield zich van die expeditie terug, omdat hij het in Selangoer met de Boegische belangen volhandig had. Sulthan Soleiman en Radja Ketjik bragten eene magt bijeen, waarmede zij op 5 October 1748 van Riouw naar Siantan vertrokken. Het gelukte hun echter niet hun doel te bereiken, zoodat zij, na vijf maanden van vergeefsche pogingen om Radja Alam ten onder te brengen, iemand naar Riouw zonden, om Daing Kambodja te verzoeken, hun spoedig te hulp te komen. Deze moest daartoe eerst nog een aantal Boegies van Selangoer doen komen, zoodat hij niet vóór 8 Julij 1749 van Riouw naar Siantan kon vertrekken. Daar bevond hij, dat ook Radja Mohamad, die in 1746 zijnen krankzinnig gestorven vader Radja Ketjil, met den titel van Sulthan, in Siak had opgevolgd, zich bij de Maleijers had gevoegd, om zijn broeder Radja Alam te verslaan. Daing Kambodja wist Mohamad echter te bewegen onzijdig te blijven, daar hij nimmer zeker er van kon zijn of hij niet nog meer op de Boegies dan op Radja Alam gebeten was, en slaagde er weldra in, om, na een scherp gevecht, Radja Alam te verslaan en hem te noodzaken de plaats te verlaten en met drie praauwen, beladen met zijne geroofde schatten, te wijken naar Matan, op de kust van Borneo, waar hij bij den vorst, Ratoe Mengkoerat, een goed onthaal vond. Daing Kambodja keerde in November 1749 naar Riouw terug, derwaarts in Maart van het volgende jaar gevolgd wordende door Sulthan Soleiman en Radja Ketjik, die bij elkander bleven.

Radja Alam bleef echter niet op Borneo. Hij kwam weldra in straat Malakka terug en maakte zich berucht en gevreesd door zijne stoute rooverijen; zelfs vaartuigen met 's Compagnies vlag en pas ontzag hij niet. Het moet omtrent dezen tijd geweest zijn, dat hij huwde met Tongkoe Poean, ook genaamd Daing Katidjah, eene echte dochter van Daing Parani en dus zuster van Daing Kambodja, den onderkoning van Djohor. Hierdoor verwierf hij zich een magtigen steun bij al de Boegische vorsten, zoo van Riouw als van Selangoer, Rembau en omliggende plaatsen (1).

(1) Wanneer het huwelijk van Radja Alam met Daing Katidjah heeft plaats gehad, is niet juist

Het was onder deze omstandigheden, dat Sulthan Soleiman beproefde met eigene middelen zijn gezag in Siak te herstellen, toen Sulthan Mohamad alweder zijne bescherming tegen Radja Alam inriep. Met eene aanzienlijke vloot praauwen trok hij, in October 1752, naar de rivier van Siak; maar Sulthan Mohamad, die waarschijnlijk bekend was met het plan van Sulthan Soleiman, om Siak geheel aan de O. I. Compagnie te schenken, bereidde hem eene onverwachte ontvangst. Aan de monding der rivier werd Sulthan Soleiman door Mohamad zeer vriendschappelijk ontvangen, met geschenken vereerd, en hem niet alleen de landing toegestaan, maar zelfs aangeboden om versterkingen op te werpen. Deze vriendschap was echter slechts geveinsd, want toen de Sulthan er zich door had laten verschalken, werd hij, op 17 Januarij 1753, onverhoeds door de Siakkers overvallen en met groot verlies aan manschappen en geschut verjaagd. Hij keerde naar Riouw terug, maar ook daar vond hij geene medewerking, want Daing Kambodja, die te beter Radja Alam kon helpen, nu Radja Mohamad zich den Sulthan tot vijand gemaakt had, en die niet bestand was tegen de toenemende vijandschap der Maleische partij onder Radja Ketjik van Trengganoe, onttrok zich geheel en al aan dien vorst en verliet, in hetzelfde jaar 1753, Riouw, medenemende zijne vrouw en kinderen benevens de voornaamste Boegies, en bovendien al het zware geschut van den Sulthan, om zich te begeven naar Linggi, benoorden Malakka en nabij Selangoer, waar hij zich als onafhankelijk vorst nederzette. Slechts zijn neef Radja Hadji, zoon van wijlen Daing Tjelak, bleef met de Boegies van gemengd bloed te Riouw achter. Zij bewoonden de soengei of spruit Setimon, achter in de baai van Riouw, waar zij eene uitgestrekte vesting hadden, waarvan de hechte muren thans nog bestaan (1).

Vóór zijne reeds eenigen tijd te voren beraamde uitwijking had Daing Kambodja nog de voorzorg genomen, de Boegische partij voor de toekomst aan de Maleijers te verbinden. Dit geschiedde door eene vernieuwing, op 16 Julij 1752, van het oude verbond van 1722 tusschen de Maleijers en de Boegies. Men vindt in die vernieuwing (2) „dat daarom Radja Boewang (Sulthan „Mohamad van Siak) zich niet spijtig zal behoeven te gevoelen en zich daarover „niet op de Maleijers of Boegies zal behoeven te wreken." Dit beduidt waarschijnlijk, dat, niettegenstaande Daing Kambodja op de hand was van Radja Alam, de verhouding tusschen de Maleijers en de Boegies toch niet was veranderd, zoodat Sulthan Mohamad dáárin geen reden van vijandschap jegens eene der beide partijen mogt zoeken.

Sulthan Mohamad plukte echter niet veel vruchten van zijn verraad jegens

---

bekend. Het is echter te veronderstellen, dat het na zijn terugkomst van Matan gesloten werd, omdat het niet waarschijnlijk is, dat Daing Kambodja hem te Siantan zou hebben bevochten, indien hij toen reeds diens zuster getrouwd had.

(1) Zie plaat, bijlage XVI.

(2) Bijlage XVII.

Sulthan Soleiman, want weldra bevond hij zich zoodanig door de magt van zijnen broeder Radja Alam omsingeld, dat de toevoer van levensmiddelen hem was afgesneden en hij zich genoodzaakt vond, in den nacht van 20 op 21 Mei 1753, zijne hoofdplaats te verlaten en naar Poeloe-Lawan te wijken.

Radja Alam was dus meester in Siak. Hij nam den naam en titel aan van Sulthan Atlim'oedin Radja Sjah. Weldra koesterde het bestuur te Malakka ernstige vrees voor den handel op dat land, daar Radja Alam een zeer hoogen toon aansloeg en zich van de uitstaande gelden der Malakkasche handelaren meester maakte.

Dit was een zware slag voor 's Comp[s]. handel in Siak. In 1752 was de Assistent Jan Frederik Bierman met een klein vaartuig en eene lading ter waarde van ruim ƒ 60,000.— naar de rivier van Siak gezonden, tot het opkoopen van goud. De onveiligheid in de bovenlanden verhinderde de goudhandelaars naar de benedenlanden te komen en Bierman kwam in het begin van 1753 te Malakka terug, in Siak eene niet onaanzienlijke uitstaande schuld achterlatende.

Toen nu Radja Alam weder het gezag in Siak voerde, wilde het bestuur van Malakka trachten, zijne medewerking te verzekeren om die schulden te innen en tevens bescherming van 's Compagnies handel te verzekeren. De onderkoopman Wiederholt werd met dat doel naar Siak gezonden, maar hij kwam met ongunstige tijding terug, want Radja Alam had hem gezegd, dat hij een vroeger nimmer geheven tol van 3 pCt. op 's Compagnies koopmanschappen zou heffen, zelfs van die, welke in het voorgaande jaar waren verkocht, en dat hij, tot de voldoening daarvan, vooreerst 's Compagnies goud, en, zoo dat niet toereikende was, dat van de particuliere handelaren van Malakka zou aanhouden, en dat hij het Compagnies en partikulier goud, dat mogt blijken nog over te zijn, niet zou overgeven, alvorens hem gebleken ware, dat Radja Mohamad niet de hulp van de Compagnie tegen hem ingeroepen en verkregen had. Indien echter de Compagnie hem honderd vaatjes buskruid en vier honderd zesponds kogels schenken, daarenboven hem, tegen betaling, voorzien van al wat hij noodig mogt hebben en de contracten, (¹) tusschen zijnen vader en de Compagnie gemaakt, onderhouden wilde, dan zou hij niet alleen de uitstaande schulden betalen, maar ook met de Compagnie steeds in goede vriendschap leven en haren handel beschermen.

Deze taal van Radja Alam vond het bestuur van Malakka wat al te sterk en de voorwaarden, om zijne vriendschap te verzekeren, wat al te strijdig met 's Compagnies waardigheid en met de heerschappij, die zij zoo lang in straat Malakka had gevoerd.

(¹) Hieruit blijkt, dat Radja Alam zijnen vader Radja Ketjil beschouwde als den wettigen vorst van Djohor. Deze heeft zelf geen contract met de O. I. Comp[ie]. gesloten, maar als Sulthan van Djohor waren de door zijne voorgangers aangegane overeenkomsten voor hem verbindend.

Malakka was echter niet in staat met eigene middelen Radja Alam te bedwingen, en de Gouverneur Pieter van Heemskerk zond daarom, in Julij 1753, den soldij-overdrager Arij Verbrugge naar Riouw, om te onderzoeken hoedanig Sulthan Soleiman over Radja Alam dacht, en wat hij oordeelde ten aanzien der Siaksche zaken noodig te zijn.

Den 30sten Augustus kwam de Heer Verbrugge terug met eenen brief van Sulthan Soleiman aan den Gouverneur en Raad te Malakka, behelzende: dat Radja Mohamad tot hem was gekomen en zich aan hem had onderworpen, maar dat te gelijker tijd Radja Alam zendelingen tot hem had afgevaardigd om het rijk Siak, met al de bewoners en de wapenen, aan des Sulthans voeten te leggen. Sulthan Soleiman en de Maleische rijksgrooten vertrouwden dit echter niet, waarschijnlijk omdat Radja Alam aan de Boegische partij verwant was. Zij zonden dus eerst eenen Maleischen penggawa naar Siak, om zich van de opregtheid der gevoelens van Radja Alam te vergewissen. Mogt die bevredigend bevonden worden, dan zouden zij niet ongenegen zijn vriendschap met hem te sluiten, „dat juist," — zoo schrijft het bestuur van Malakka, — „het favorabelste niet „voor Malakka kan zijn, nademaal wederzijds eene kloeke partij roofzuchtige „Boegies tot hunne aanhangers hebben, die, gewend zijnde van den buit te „leven, dit vaarwater zeer zouden ontveiligen."

De gevoelens van Radja Alam schijnen echter niet zoo zuiver bevonden te zijn als men hoopte; althans Sulthan Soleiman nam partij voor Radja Mohamad en lag in October 1753 weder met 75 vaartuigen van Riouw en 15 van Radja Mohamad aan den zuidelijken ingang van straat Malakka, in het gezigt der 75 zeilen sterke vloot van Radja Alam.

De Sulthan had daarbij hulp gevraagd van het bestuur te Malakka in vaarvaartuigen, amunitie en levensmiddelen. Vaartuigen kon dat bestuur hem niet geven, maar het zond hem 50 vaatjes kruid, 1500 geschut- en 1500 geweerkogels, benevens 20 kojans (100,000 Amst. ponden) rijst, met den Heer Verbrugge als gecommitteerde, om te trachten den Sulthan tot het sluiten van vrede te bewegen. Men had eene flaauwe hoop, dat Radja Alam door de hulp, welke de Compagnie zijnen tegenstanders bood, zou bevreesd worden en zich op de vlugt begeven. In dat geval zou de Sulthan hem, met veel kans van welslagen, hebben kunnen aantasten en vermeesteren, waardoor de vrees zou wijken voor eene vereeniging van de sterke magt van Radja Alam en die van zijnen zwager Daing Kambodja, waardoor, zooals de Gouverneur van Malakka schreef: „de zaak notoir zou gevaarlijker en absoluut alle toevoer uit het zuiden „belet worden."

Sulthan Soleiman en Radja Mohamad zagen echter geen kans om Radja Alam ten onder te brengen, en van onderhandeling met hem was niets te verwachten. Daarbij kwam de Noordmoeson invallen en het grootste gedeelte van het jaar 1754 verliep weder, zonder dat de zaken tot eenig resultaat kwamen.

Sulthan Soleiman bleef in voortdurende gemeenschap met het bestuur van Malakka, dat bovenal trachtte den vrede te bewerken, opdat de handel in Siak zou kunnen hervat en de veiligheid in straat Malakka hersteld worden. Vooral was het te doen om den handel op de rivier van Siak met uitsluiting van alle andere natiën in handen te krijgen, en daarom werd de Heer Verbrugge in het laatst van Augustus 1754 weder tot den Sulthan gezonden. Deze vorst, zeer wel inziende dat het handelsbelang der Compagnie hem haren steun kon verzekeren, beloofde gouden bergen, mits Radja Alam eerst bedwongen zou zijn. Met dit bescheid keerde Verbrugge naar Malakka terug, in het begin van October 1754, gevolgd wordende door eenen zendeling met eenen brief van Sulthan Soleiman, waarbij weder werd verzocht om amunitie en tevens om een bekwaam persoon waarmede hij over de rijkszaken kon raadplegen.

Daartoe werd thans afgevaardigd de koopman en sabandar Mr. Andries van Bockom, vergezeld van den onderkoopman Arij Verbrugge als secretaris. Zij vertrokken den 18den October met de bark *Weltevreden* van Malakka en ontmoetten den Sulthan op het eiland Boeroe, nabij de Karimon-eilanden, aan den zuidelijken ingang van straat Malakka.

Zij bragten den Sulthan het concept van een contract, dat het bestuur van Malakka met hem wenschte te sluiten, en dat zeven artikelen bevatte, die in substantie inhielden:

dat Sulthan Soleiman, wanneer Siak onder zijne gehoorzaamheid zou zijn gebragt, daar een bandahara zou aanstellen;

dat de Compagnie op het eilandje Gontong (in de rivier van Siak, niet ver van de monding) of elders eene bezetting mogt leggen;

dat lijnwaden alleen van Malakka zouden mogen worden aangevoerd;

dat niemand in de rivier van Siak zou mogen worden gelaten dan met een pas van Malakka, en niemand die zou verlaten zonder een pas van den bandar;

dat de Compagnie het regt van bekruising in de Siaksche wateren zou hebben;

dat de Compagnie tol- en lastvrij zijn en de helft der tolheffing van de particulieren genieten zou;

dat, om daarvan verzekerd te zijn, twee personen harentwege te Boewantan (hooger op aan de Siak-rivier gelegen) of elders bij den bandahara geplaatst zouden worden.

Sulthan Soleiman verklaarde dadelijk bereid te zijn deze punten van overeenkomst aan te nemen, maar hij verlangde er een artikel aan toegevoegd te zien, waarbij de Compagnie zich zou verpligten hem de behulpzame hand te bieden tegen zijne opgestane onderdanen, en mede tegen de Boegies, Menangkabaus of Maleijers, zoo die hem onregtmatig mogten beöorlogen, waartegen de Sulthan beloofde de Compagnie, zoo noodig, tegen dezelfde volken te zullen bijstaan, een en ander zonder op iets anders te mogen aanspraak maken, dan op vergoeding der gemaakte kosten.

De Heer van Bockom stemde in deze bijvoeging toe en het contract, in dier voege gesteld, werd op 3 November 1754 gesloten en uitgewisseld (1). De Sulthan verlangde echter nog dat de Heer van Bockom hem naar Boekit-Batoe, aan de Brouwerstraat, nabij de monding van de Siak-rivier, vergezelde, om van Radja Mohamad, die zich daar ophield, te vernemen, of hij zich mede tot de nakoming der overeengekomene artikelen wilde verbinden. Deze hiertoe bereid gevonden zijnde, keerde de Heer van Bockom naar Malakka terug, waar hij den 22sten November aankwam.

De Gouverneur en de Raad van Malakka waren echter volstrekt niet ingenomen met de door van Bockom toegestane bijvoeging van een artikel aan de zeven, die zij Sulthan Soleiman hadden doen voorhouden. Zij wantrouwden des vorsten opregtheid. Zij oordeelden het „eene zaak van zeer veel speculatie, „of hij alles maar niet had bewilligd uit angst, wijl hij, bevreesd voor de Boe„gies in zijn eigen rijk, bovendien Radja Mohamad mistrouwde." Zij oordeelden ook dat van Bockom, door het bijvoegen, op eigen gezag, van het achtste artikel, zijne bevoegdheid had overschreden, en dat, werd die handeling bekrachtigd, „men met reden had te vreezen van gestadig met de wapenen in de hand „ten dienste van 't Djohorsche rijk te zullen moeten klaar staan." Het bestuur besloot daarom aan Sulthan Soleiman te schrijven, dat men „na resumtie van „het gesloten contract met genoegen daaruit gezien had zijne goede gezindheid „en teekenen van vriendschap voor d'E. Compagnie, maar dat aan den anderen „kant, na rijp overleg, men tevens bevonden had, dat hij aan zijne zijde wat „al te liberaal was geweest in hetgeen te zijnen opzigte daarbij vermeld was, „en dat de Nederlandsche Maatschappij naar verbonden trachtte, die wederzijds „landen en onderdanen op den duur nuttig en smakelijk waren; uit welken „hoofde men te rade was geworden andermaal een gezantschap te zenden, om „eene nieuwe onderhandeling aan te gaan."

Deze zending werd opgedragen aan den onderkoopman en winkelier Everhard Cramer.

Het bestuur van Malakka meende echter in de bestaande omstandigheden, die dringend afdoende handeling vereischten, het bij deze nieuwe onderhandeling, waarbij men meer de toekomst dan het tegenwoordige op het oog had, niet te moeten laten, maar aan Sulthan Soleiman thans die daadwerkelijke hulp te moeten leenen, welke hij zoo dikwerf gevraagd had. Bij gebrek aan geschikte Compagnies vaartuigen werden van de Malakkasche ingezetenen geprest en „naar vermogen" bemand en gewapend een brigantijn en drie chaloepen, waarbij gevoegd werden de Compagnies galjoot *Cadauwa* en de tandjoeng poera (eene soort van inlandsch vaartuig) *Siak*, met welke geringe magt de winkelier Cramer, op 15 December 1754, naar de rivier van Siak vertrok.

(1) Deze overeenkomst is in haar geheel opgenomen als bijlage XVIII, naar eene kopij in het Archief te Malakka.

Deze expeditie kon echter niets uitrigten. Den 5^{den} Maart 1755 kwam Cramer te Malakka terug met het berigt, dat er noodwendig een Compagnies schip vereischt werd, om de vaartuigen van Radja Alam, die met acht- en twaalfponders gewapend waren, in hunne voordeelige positie aan te tasten. Ook Sulthan Soleiman vroeg schriftelijk dringend om meer hulp.

De Gouverneur en Raad van Malakka besloten daarop het Compagnies schip *Jerusalem*, dat in lading lag naar Batavia, eerst naar Siak te doen stevenen, om van daar regtstreeks naar de hoofdplaats te zeilen. De schipper Wargijn en de carga Zeeman van dien bodem werden de medegecommitteerden van Cramer.

De *Jerusalem* vertrok in het begin van Maart 1755 naar de rivier van Siak, maar verliet die weder op 19 April, om naar Batavia te zeilen, zonder iets degelijks te hebben uitgerigt. Men had niets gedaan dan het eilandje Gontong in bezit nemen en daar 37 europeanen en 30 inlanders, onder bevel van den luitenant Daniël Poppal, in bezetting leggen. De boekhouder Arij Verbrugge werd daarop naar Siak gezonden, om Sulthan Soleiman, bij gebrek aan iets beters, met raad ter zijde te staan.

De Hooge Regering te Batavia was zeer ontevreden over het gedrag der overheden van het schip *Jerusalem* en droeg een onderzoek daarnaar op aan den advocaat-fiskaal, „wiens rapport gansch niet strekte om over hun gedrag vol- „daan te zijn.” Zij begon intusschen ernstig ongerust te worden over dezen staat van zaken, die den handel van Malakka geheel te niet dreigde te doen gaan. Zij zond daarom het schip *de Herstelling*, met 60 militairen voor de bezetting van Gontong, benevens het fregat *Admiraal Tromp*, en de barken *de Kaaskooper*, *Weltevreden* en *Vriendschap* naar Malakka, „om den koning van Djohor „tegen Radja Alam bij te springen, den laatste met zijne complicen te verdel- „gen, en 't Malakkasche vaarwater te zuiveren.” De schepen kwamen in den loop van Julij 1755 te Malakka en werden den 31sten van die maand met den kommissaris Verbrugge naar de rivier van Siak gezonden.

Aldaar gekomen werd bevonden, dat het hoofd der Djohorsche magt met al zijne vaartuigen in stilte vertrokken was: „mogelijk omdat men ontdekt had, „hoe hij met Radja Alam heimelijk konkelde, schoon hij, volgens eenen brief „aan den kapitein der Maleijers te Malakka gerigt, de reden dezer wijking toe- „schreef aan de behandelingen van den kommandant van Poeloe Gontong, den „luitenant Poppal, die integendeel dezen panglima, niet alleen, met veel schijn „van waarheid, beschuldigde van traagheid tot vechten, maar dat hij bovendien „kleeden, drooge vischkuit, rijst, kruid en lood den vijand heeft toegestuurd.”

Er werd onmiddelijk een brief gezonden aan Sulthan Soleiman, die zich weder sedert eenigen tijd te Riouw ophield, om naar het gedrag van zijnen panglima onderzoek te doen en ten spoedigste, met al zijne magt, in persoon zich bij de Compagnies expeditie in Siak te voegen.

Alvorens de Riouwsche magt kon aankomen had het eskader der Compag-

nie, op 13 Augustus 1755, Radja Alams vloot verslagen en zijne versterkingen ingenomen; het gelukte echter niet hem in handen te krijgen, en hij week weder uit naar Batoe-Bara, waar hij op 30 en 31 Januarij 1756 door list zich meester maakte van twee sloepen met den schipper en 33 opvarenden van het schip *Woitkensdorp*, dat, onbewust van Radja Alams aanwezigheid, te Batoe-bara was gekomen om voor Malakka rijst te koopen, waaraan groot gebrek was. Radja Alams volk trachtte nog des nachts de *Woitkensdorp* te overrompelen; maar werd afgeslagen, en het schip keerde naar Malakka terug (1).

Sulthan Soleiman, vernomen hebbende, dat Siak door de Compagnie overwonnen en Radja Mohamad daar in het gezag hersteld was, begaf zich onmiddelijk tot verdere regeling der zaken naar Malakka, waar hij op 6 Januarij 1756 met eene vloot van meer dan veertig vaartuigen aankwam, vergezeld van den Djohorschen Bandahara Sri Maharadja, zijn zoon en vermoedelijken troonsopvolger Abd'oeldjalil, alias Radja di Baroeh, en zijn schoonzoon Sulthan Mansoer Sjah, alias Radja Ketjik, koning van Trengganoe, benevens een groot aantal Maleische prinsen en grooten. Onmiddelijk werd een aanvang gemaakt met het onderhandelen over een nieuw contract, van de zijde der Compagnie voornamelijk met het oog op nieuwe handelsvoordeelen, en van die van Sulthan Soleiman hoofdzakelijk tot het verkrijgen van steun tegen de Boegies. De vrees dat dezen zijne Residentie Riouw zouden overrompelen en verwoesten deed hem de onderhandelingen zeer bespoedigen, zoodat reeds op 19 Januarij 1756 het

(1) De gevangen gemaakte opvarenden waren:
schipper Pieter Berg,
bootsman Jan Frederik Stoffreegen,
konstapelsmaat Lukas van Wasbeek,
een Portugesche stuurman,
een kwartiermeester, } Europeanen.
tien matrozen,
een serang, } Inlanders.
een tandil,
veertien matrozen,
drie slaven.

Hiervan werden alleen gered de konstapelsmaat en een paar inlanders. De eerste was te Batoebara in slavernij gehouden en werd voor 150 Sp. realen vrijgekocht en naar Malakka gebragt door den Engelschen kapitein Peter Gallopin, wien de losprijs werd terugbetaald. Al de overige gevangen opvarenden werden op last van Radja Alam omgebragt, behalve vijf inlanders, die naar Deli werden vervoerd.

Deze Gallopin was een van die avonturiers, die in de vorige eeuw in de Oostersche zeeën eene zonderlinge rol speelden en niet zelden van zeeroof leefden. Gallopin verbond zich, om te rooven, in 1757, met Govert van der Wille, gezagvoerder van de Compagnies bark *Weltevreden*, wiens gansche equipage, grootendeels Europeanen, daarin toestemde. Van der Wille kwam eindelijk teregt op de Nikobar-eilanden, waar hij zijn schip verloor en dikwijls zijn leven moest verdedigen tegen zijne makkers. Hij werd ten laatste opgevat en, den 23sten Januarij 1762, te Malakka opgehangen.

contract tot stand kwam, en hij den 30sten van die maand met zijne gansche vloot naar Riouw terugkeerde.

Het contract luidt in 't kort als volgt:

Inleiding, waarbij vernietigd wordt de in 1754 gesloten overeenkomst.

Artikel 1.

De Compagnie zal haren ouden vriend naar tijdsgelegenheid, zooveel mogelijk, helpen om al de van Djohor afgevallen landen weder onder hem te brengen.

Artikel 2.

Siak, door de hulp der Compagnie genoegzaam onder de gehoorzaamheid van den Sulthan gebragt zijnde, zal deze daar een regent aanstellen, die de belangen der Compagnie zal behartigen.

Artikel 3.

Het blijft aan de Compagnie over om de bezetting op Gontong daar te laten of die te verplaatsen.

Artikel 4.

De Compagnie heeft het regt om voor de rivier van Siak te doen kruisen en overtredingen van dit contract te straffen.

Artikel 5.

Vaart op Siak zonder Compagnies of Sulthans pas verboden.

Artikel 6.

Alleenhandel der Compagnie en van den Sulthan in lijnwaden op de rivier van Siak.

Artikel 7.

Vrijdom van tol voor de Compagnie op de rivier van Siak. De gewone geregtigheden blijven onverdeeld aan den Sulthan.

Artikel 8.

Wanneer de Compagnie al de plaatsen en landen van Djohor zal hebben ten onder gebragt, zal zij door het gansche rijk tolvrij kunnen handelen.

Artikel 9.

Alleenhandel der Compagnie in tin te Selangoer, Kalang en Linggi.

Artikel 10.

Geene toelating van vreemde Europeanen in het rijk van Djohor, zonder pas van de Compagnie.

Slot.

„Dit contract zullen de koning en de Compagnie staande houden en daarvan niet afwijken, zoolang zon en maan hun schijnsel van zich geven. En op deze wijze zullen wij van onze vijanden ontslagen kunnen worden en d'E. Compagnie met gemak en naar genoegen haren handel drijven. Maar zoo d'E. Compagnie dit contract niet onderhoudt, zal zij ook den koning van Djohor niets kunnen wijten.

Wat aanbelangt de reeds gevallene en nog te maken kosten, zoo in 's Com-

pagnies als in 's konings dienst, zal een ieder, die ze gemaakt heeft of nog maken zal, die moeten dragen." (1)

Dit contract werd door de Hooge Regering ten volle goedgekeurd; alleen wenschte zij, dat bij gelegenheid nog een afzonderlijk artikel zou worden gemaakt, waarbij de Sulthan zich zou verbinden volstrekt geene vreemde Europesche natiën in zijn rijk toetelaten, al waren zij zelfs houders van Compagnies passen, ten einde voor te komen, dat onder dien dekmantel fraude of bedrog mogt worden gepleegd.

---

(1) Dit contract is in zijn geheel opgenomen als bijlage XIX, naar een afschrift van het Archief te Malakka.

Bij de aanbieding er van schreven de Gouverneur en Raad te Malakka aan de Hooge Regering: „Wij hadden wel gewenscht omtrent de peper van Trengganoe te hebben mogen treffen een „accoord naar het zevende punt door UHE. den onderkoopman Verbrugge voorgeschreven [om het „monopolie te verzekeren], maar alle daartoe aangewende moeite is vruchteloos geweest, wijl de „koning, Sulthan Mansoer Sjah, daar in 't geheel niet van hooren wilde, omdat de peper (zoo hij „zeide) zijne onderdanen toebehoorende, hij daarvan geen meester was; dat bovendien de prijs van „dezelve te ongestadig was, — den eenen tijd duurder dan den anderen; maar wel wilde hij beloo„ven, gelijk ook gedaan heeft, bij aankomst van een Compagnies schip of vaartuig, steeds te zullen „zorgen, dat die, mits betalende den marktprijs, vóór anderen geprefereerd worden in de erlanging „van eene lading."

Op deze les in de Staathuishoudkunde antwoordde de Hooge Regering alleen: „dat zij zich, „doch ongaarne, getroostte, dat met den koning van Trengganoe, om geallegueerde redenen, „geen contract wegens de peper is te sluiten geweest."

HOOFDSTUK V.

DJOHOR. — SIAK.

[1756—1761.]

Radja Alam vereenigt zich met Daing Kambodja tegen de Compagnie en Sulthan Soleiman.— Daing Kambodja weigert de Rijkswapens aan den Sulthan terug te geven. — Malakka geraakt in gevaar. — Mislukte onderhandeling tot den vrede met Selangoer. — Radja Hadji loopt tot den vijand over. — De Boegies verjaagd van Linggi. — Zij belegeren Malakka. — De Compagnie verjaagt Radja Alam van de Siak-rivier, en Daing Kambodja van Linggi. — Daing Kambodja sluit vrede met de O. I. Compagnie. — De Compagnie beschermt Sulthan Soleiman te Riouw teden aanvallen der Boegies.—Staatkunde der O. I. Compagnie ten opzigte van Djohor en Siak. — Onveiligheid van Straat Malakka. — De Hooge Regering wilde Radja Mohamad beteugelen, door middel van Radja Alam. — Radja Mohamad loopt 's Comps post op Gontong af. — Verzoening tusschen Sulthan Soleiman en Daing Kambodja. — Sulthan Soleiman draagt de Regering over op zijnen zoon Abd'oeldjalil. — Dood van Sulthan Soleiman en van Abd'oeldjalil. — Daing Kambodja vertrekt naar Riouw, en stelt zich voogd van Sulthan Ahmad van Djohor, die spoedig vervangen wordt door zijn jongeren broeder Mahmoed. — De O. I. Compagnie verzoent zich met Radja Alam, om Radja Mohamad aan te vallen. — Deze overlijdt.

De staat van zaken was in het begin van 1756 zeer ongunstig. Radja Alam had zich, na in Siak verslagen te zijn, begeven naar Linggi, 20 Engelsche mijlen benoorden Malakka, bij zijnen zwager Daing Kambodja, daar hij wist op diens ondersteuning tegen den Sulthan van Djohor te kunnen staat maken. Hij zelf was van alle middelen ontbloot; hij was in eene sampan (een nietig roeivaartuig) te Linggi gekomen, maar Daing Kambodja verschafte hem twee gewapende vaartuigen, waarmede hij naar Batoe-bara overstak, alwaar hij, zoo als hierboven is verhaald, het schip *Woitkensdorp* trachtte af te loopen, hetgeen zoowel het bestuur van Malakka als de Hooge Regering dringend noodig achtten schitterend op hem te wreken. Daing Kambodja was sedert 1753 niet te Riouw of bij zijnen vorst den Sulthan geweest, en, hoezeer hij zich nog niet openlijk vijandig had gedragen, deed alles aanzien dat hij daartoe weldra zou

overgaan. Sulthan Soleiman had, vóór zijn vertrek van Malakka naar Riouw, in Januarij 1756, aan Daing Kambodja, Radja Alam, Radja Toewah van Kalang en Sulthan Salehoe'ddin, vorst van Selangoer, brieven gezonden, waarbij hij hen tot onderwerping had gesommeerd en afgevraagd, of zij genegen waren hem als vorst te erkennen of niet.

De brenger van den brief aan Daing Kambodja had ook in last hem de rijkswapens van Djohor af te vragen, die hij bij het verlaten van Riouw had medegenomen. Hij weigerde die echter terug te geven, bewerende zich nog steeds op Djohorsch grondgebied te bevinden.

Radja Mohamad van Siak werd aan het hof van Djohor zeer gewantrouwd en gehaat; zelfs werd hij verdacht van zijnen broeder Radja Alam meer genegen te zijn dan Sulthan Soleiman.

De handel in Straat Malakka stond geheel stil. Het bestuur van Malakka stelde alles in het werk, om, door afdoende maatregelen, aan dezen treurigen stand van zaken een einde te maken. Wel had Sulthan Soleiman bij zijn vertrek van Malakka, op 30 Januarij 1756, beloofd, dat binnen eene maand de koning van Trengganoe, als zijn gevolmagtigde, met eene vloot te Malakka zou komen, en had Radja Mohamad, die van 2 tot 4 Februarij te Malakka vertoefde, beloofd alsdan ook met zijne magt te zullen overkomen; maar niettegenstaande de boekhouder Dirksz naar Riouw was gezonden, om de bewegingen te bespoedigen, duurde het tot 11 Junij 1756 eer de koning van Trengganoe te Malakka kwam opdagen. Er werd onmiddelijk aan Radja Mohamad geschreven om hem met eene oorlogsmagt te doen overkomen; maar deze gaf daaraan geen gehoor.

Intusschen gingen de vijanden voort zich te versterken, en zochten zij naar voorwendsels, om ook de Compagnie openlijk vijandig te bejegenen. Met dat doel zond Daing Kambodja eenen brief aan den Gouverneur van Malakka, om te klagen over het bekruisen van de kust van Linggi, waar hij zich versterkt had. Hij deed daarin vloeijen, dat er lieden waren, die hem zochten te belasteren. Maar de Gouverneur antwoordde, den 11den April 1756, dat het kruisen alleen was tegen vaartuigen, die zonder Compagnies pas voeren, en dat, wat het belasteren aanging, dit zijne eigene schuld was, omdat, zoo hij zich, volgens zijn pligt, aan zijnen wettigen heer, den Sulthan van Djohor, onderwierp, alles wel zou zijn en niemand zou trachten hem kwaad te doen. In dezen brief werd Daing Kambodja niet meer erkend als Radja Moeda of onderkoning van Djohor, maar eenvoudig Orang-kaja genoemd.

Weldra sloegen de verbonden Boegies tot daadwerkelijke vijandelijkheden tegen Malakka over, waarvan zij bewijzen gaven door herhaalde brandstichting, moord en menschenroof tot bij en in de voorsteden; ja, in den nacht van 29 op 30 April 1756 verbrandden zij een dertigtal kleine woningen, nagenoeg midden in de stad.

Hoe dringend noodig het ook ware te handelen, bleef de koning van Trengganoe steeds talmen en, onder voorwendsel van zijne vaartuigen te moeten herstellen, een aanval op de te Linggi vereenigde vijanden uitstellen. Intusschen trachtte hij, daarin ondersteund door den Gouverneur van Malakka, tot de Djohorsche partij over te halen hen, die daartoe te bewegen zouden zijn. In de eerste plaats meende hij te zullen slagen bij Sulthan Salehoe'ddin van Selangoer en zijn soelewatang of rijksbestierder, genaamd Daing Latani, die zich ook te Linggi ophielden, en die hij uitnoodigde tot eene zamenkomst te Malakka of te Tandjong Kling, zes Engelsche mijlen bewesten die plaats. De Sulthan van Selangoer nam dit aan, en op den 2den Julij 1756 kwam hij met den soelewatang en een groot aantal zeil- en roeivaartuigen, waarvan de gewapende opvarenden de vinger aan den trekker van het geweer hielden, te Tandjong Kling, waar hij werd ontmoet door den koning van Trengganoe, den onderkoopman Arij Verbrugge en den boekhouder Dirksz. De Sulthan van Selangoer en de soelewatang stapten over in het vaartuig, waarin zich de koning van Trengganoe en de Malakkasche gecommitteerden bevonden. De soelewatang was de woordvoerder en begon met te zeggen, dat hij reeds lang getracht had den vrede te bewerken. De koning van Trengganoe antwoordde, dat niets gemakkelijker was en dat daartoe de vorst van Selangoer en Daing Kambodja zich slechts aan hunnen vorst, den Sulthan van Djohor, hadden te onderwerpen en hem tegen zijne vijanden te helpen, zoo als de Oost-Indische Compagnie deed, die met den Sulthan een contract had gesloten. De vorst van Selangoer was nieuwsgierig naar den inhoud van dat contract, maar hij kreeg slechts ten antwoord, dat daardoor de Compagnie en Djohor nu als één waren en met elkander als vrienden handelen zouden. De vorst van Selangoer vroeg daarop, of het niet voldoende zou zijn, indien hij bewerkte dat Radja Alam en Daing Kambodja zich aan Djohor onderwierpen, zonder dat de laatste echter iets met de Compagnie zou uitstaan hebben; maar hij kreeg daarop ten antwoord, dat het daartoe nu te laat was, en dat, zoo hij niets anders voor te slaan had, de bijeenkomst onnoodig was geweest. Toen de Sulthan van Selangoer daarop te kennen gaf, dat hij geene magt had om verder te gaan, ontving hij van den vorst van Trengganoe den raad, om zich van Daing Kambodja af te scheiden en naar Selangoer terug te keeren (gelijk hij later ook deed), daar men voornemens was weldra Daing Kambodja geweldig aan te vallen, waarbij de Heer Verbrugge nog voegde de waarschuwing, dat allen, die Radja Alam de minste hulp bewezen, als vijanden van de Compagnie zouden worden aangemerkt. Hiermede was de conferentie afgeloopen en beide partijen keerden naar hunne verblijfplaatsen terug, maar de koning van Trengganoe had het verdriet van te zien, dat vier of vijf zijner vaartuigen hem verlieten en naar de vijanden te Linggi overgingen. Zij behoorden aan Radja Hadji, den in 1753 te Riouw achtergebleven neef van Daing Kambodja, die, hoezeer hij nog op 30 April 1756 met de overige Boegies

van Riouw aan Sulthan Soleiman in het openbaar op den Koran trouw en onderdanigheid gezworen had, van de gelegenheid gebruik maakte, om tot de tegen zijnen vorst opgestane Boegies over te loopen.

Daing Kambodja, die vast besloten scheen te hebben de Compagnie te beöorlogen, wachtte den uitslag van de bijeenkomst van den vorst van Selangoer en dien van Trengganoe niet af, maar schreef dezen eenen brief, die den 27sten Junij 1756 te Malakka werd ontvangen, en waarbij hij zijne kwade gezindheid jegens de Oost-Indische Compagnie duidelijk blootlegde, door zich voor te doen als de eenige wettige voorvechter van den Sulthan van Djohor tegen diens vijanden, zonder dat daartoe de hulp van eenige vreemde natie noodig was. De koning van Trengganoe had echter reeds genoeg geleerd wat het gevolg was van den invloed der Boegies in Djohor, om nog eenigszins het oor te leenen aan hunne betuigingen van trouw. Er werd dus te Malakka besloten, dat de versterkingen te Linggi zouden worden aangevallen.

Aan deze expeditie namen deel de Compagnies vaartuigen *Kievietsheuvel*, *de Brouwer*, *Admiraal Tromp*, *de Kaaskooper*, *Weltevreden*, *de Herderin* en *de Vriendschap*, versterkt met 100 militairen van het garnizoen te Malakka, benevens vier-en-twintig vaartuigen van den koning van Trengganoe. Deze magt, onder bevel van den kapitein ter zee Cornelis Eijke, viel, op 23 Julij 1756, den vijand te Linggi aan, versloeg hem, en noodzaakte hem zijn geschut en zijne vaartuigen achter te laten. Bij die gelegenheid werd Radja Hadji, de hiervoren genoemde neef van Daing Kambodja, door een geweerkogel ernstig aan de heup gewond. Onzerzijds bedroeg het verlies drie gesneuvelden en twaalf gekwetsten.

De vijand vlugtte echter niet ver, want weldra kwam hij in grooter getal weder opdagen, ditmaal tot voor de muren van Malakka, zoodat in den aanvang van October het bestuur van die plaats aan de Hooge Regering te Batavia moest schrijven, dat men zich zoo goed als belegerd vond, zijnde alles rondom de stad verbrand en verwoest door Daing Kambodja, bij wiens magt zich ook de Menangkabaus en de Rembauwers hadden gevoegd, terwijl de geringe getalsterkte van de militaire magt van de plaats, die in alles slechts 236 man telde, niet toeliet aanvallenderwijs te handelen. Er werd daarom dringend hulp van Batavia gevraagd.

De koning van Trengganoe was onmiddelijk na afloop der expeditie tegen Linggi met zijne gansche magt naar zijn land teruggekeerd, voorgevende, dat zijn lang afwezen onlusten onder de grooten zou doen ontstaan. Hij had echter beloofd op het eerste opontbod te zullen wederkomen.

Inmiddels had Radja Alam te Batoe-bara eene voldoende magt verzameld, om het landschap Koeboe, eene provincie ten noorden van eigenlijk Siak, te vermeesteren en daar eene vloot van 70 tot 80 vaartuigen bijeen te brengen, waarmede hij den ingang van de rivier van Siak bezet hield en onzen post op het eiland Gontang bedreigde. Het bestuur van Malakka zond onmiddelijk der-

waarts de schepen *Admiraal Tromp*, *de Haas*, *de Kaaskooper*, *de Herderin*, *de Cadanwa* en *de Standvastigheid*, meest kleine vaartuigen. Zij kregen, in de laatste dagen van Augustus 1756, den vijand in het gezigt, maar konden hem niet naderen dan met kleine roeivaartuigen, zoodat zij slechts een drietal praauwen konden vermeesteren. De overigen vlugtten. Een paar Compagnies vaartuigen bleven tot de beveiliging van de rivier van Siak achter en Radja Mohamad werd voorzien van geschut, buskruid en kogels, terwijl dringende brieven werden geschreven zoowel aan dien vorst als aan den Sulthan van Djohor, om met zoo veel vaartuigen en volk als mogelijk Malakka te hulp te komen, doch zonder gevolg.

De zaken van Malakka gingen van kwaad tot erger. De stad was aan de landzijde geheel omsingeld en belegerd. Eene expeditie onder bevel van den luitenant D. Poppal, tegen het op twee Engelsche mijlen bewesten Malakka gelegene Kelibang, op 20 December 1756, kwam met bebloede koppen terug. Groot gebrek aan levensmiddelen deed zich gevoelen, en, naarmate het garnizoen weinig kon uitrigten, vermeerderde de stoutheid van de vijanden. Eene, op hun verzoek, in Februarij 1757, door bemiddeling van een hoofd van Selangoer en een van Batoe-bara aangevangene onderhandeling tot vrede liep op niets uit, omdat Daing Kambodja en Radja Alam verlangden, dat de Compagnie zich van Sulthan Soleiman losmaken en hem aan zijn lot overlaten zou. Het verzoek om hulp van Batavia werd dan ook meer en meer dringend.

Eindelijk, in de maand Julij 1757, kwam die hulp opdagen. Zij bestond in zes, meest kleine vaartuigen en 200 militairen, onder bevel van den majoor Jan Jurgen Feber en den kapitein Frederik August van Marschal. Toen was Daing Kambodja, na in April eene tweede vergeefsche poging tot onderhandeling over den vrede aangewend te hebben, met zijne magt, op 5 Mei 1757 naar zijne versterkingen te Linggi teruggetrokken, alwaar de monding van de rivier dadelijk door 's Compagnies vaartuigen geblokkeerd werd. Onderhandelingen van daaruit, met het bestuur van Malakka aangeknoopt, liepen mede op niets uit, omdat de Compagnie den Sulthan van Djohor niet wilde afvallen en er geene reden bestond om de vijanden met meer dan gewone vergevensgezindheid te behandelen.

Langzamerhand begon ook de magt van Daing Kambodja te verloopen en stond hij nagenoeg alleen met zijnen persoonlijken aanhang.

Radja Alam had hem reeds verlaten en zocht naar den Sumatra-wal te ontkomen. De vorst van Selangoer had hem van den aanvang af ontraden de Compagnie aan te vallen, en het volk van Rembauw was ontevreden dat het geen buit kreeg, maar integendeel gebrek aan alles leed. Het gunstige oogenblik om den laatsten slag te slaan scheen dus aangebroken te zijn, en op 19 November 1757 vertrok eene sterke expeditie naar Linggi. Zij bestond, wat de scheepsmagt aangaat, uit het schip *Huijgewaert*, de chaloup *de Haak*, de hoeker

Don Quichot, de pantjalang *Soerabaija*, de brigantijn *de Buijs* en twee tot dien bodem behoorende roei-pantjalangs. De geheele magt werd aangevoerd door den majoor Feber. Den volgenden dag kwam eindelijk Sulthan Soleiman opdagen. Hij was vergezeld van zijnen schoonzoon, den koning van Trengganoe, en van den vermoedelijken troonsopvolger van Djohor, Radja Abd'oeldjalil, alias Radja di Baroeh, benevens eene aanzienlijke vloot praauwen. Sulthan Soleiman zag dat de kans nu schoon was om zich voor goed van het Boegische onderkoningschap te ontslaan, en daarom teekende hij, op 29 November 1757, eene volmagt op den koning van Trengganoe, om zijn persoon overal te representeren en uit dien hoofde contracten, verbonden, alliantiën enz., hetzij met de O. I. Compagnie dan wel met de inlandsche vorsten en grooten aan te gaan en te sluiten, in dier voege als hij raadzaam en nuttig zou bevinden, beloovende, op zijn koninklijk woord, voor vast, bondig en van waarde te zullen houden en doen houden al wat hij in zijne voorschreven kwaliteit, uit zijn (des Sulthans) naam, met de E. Compagnie of anderen zou komen te sluiten.

Denzelfden dag vertrok de koning van Trengganoe met eenige praauwen naar de Compagnies magt, die Daing Kambodja te Linggi zou aantasten. De aanval had plaats in de eerste dagen van December 1757. De verdediging was flaauw en de versterkingen des vijands werden zonder veel moeite genomen. De koning van Trengganoe keerde naar Malakka terug met een gedeelte van 's Compagnies eskader, en daar voltooide Sulthan Soleiman de scheiding van Daing Kambodja door, op 12 December, aan de Compagnie het gebied van Rembauw, Linggi en Kalang af te staan, met het verzoek, dat de Compagnie Daing Kambodja, Radja Alam, Radja Said, Radja Hadji, Radja Toeah van Kalang noch Radja Adil van Rembauw, „die Malakka geruïneerd hebben," groot zou maken (1).

Daing Kambodja, die vroeger niets van de O. I. Compagnie had willen weten, zag nu geene betere uitkomst dan zich aan haar te onderwerpen. Te zamen met Radja Toeah van Kalang en Radja Adil van Rembauw sloot hij op 1 Januarij 1758, in het haastig opgeworpen fortje Philippina te Linggi, met den majoor Feber en den kapitein van Marschal, als kommissarissen van de Compagnie, een „vredestractraat van getrouwe vriend- en bondgenootschap," waarbij de verbondene vorsten, onder anderen, zich aan de Compagnie onderwierpen en beloofden alle Compagnies vrienden voor hunne vrienden, en hare vijanden voor hunne vijanden te zullen houden, wordende in de eerste plaats speciaal de koning van Djohor en zijne onderdanen daaronder begrepen (2).

(1) De acte van schenking is opgenomen als bijlage XX. Een uitvoerig verhaal van dit beleg van Malakka is opgenomen in het Tijdschrift voor Indische Taal- Land- en Volkenkunde van het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, deel XIII. Een en ander is geput uit de Archieven te Malakka.

(2) Dit contract is opgenomen als bijlage XXI, naar eene kopij in het Archief te Malakka.

De Gouverneur en Raad te Malakka keurden deze overeenkomst goed, behoudens „dat zij Daing Kambodja niet konden erkennen voor hetgeen hij zich „zelven komt te noemen, namelijk Radja Moeda van Linggi, alzoo die plaats „thans in vollen eigendom toebehoort aan de E. Compagnie, die hem, bij een „geschikt gedrag, daar wel onder den titel van hoofd der Boegies zou kunnen „tolereren, zonder meer." Hoewel Daing Kambodja dan ook in de gedurende 1758 door het bestuur van Malakka aan hem gerigte brieven slechts genoemd wordt „onze vriend, die te Linggi verblijf houdt en het bestuur voert over al „de Boegies," ging hij niettemin voort zich den titel van Radja Moeda (onderkoning) aan te matigen, alsof hij daardoor wilde doen blijken, dat hij niet erkende het onderkoningschap van Djohor te hebben nedergelegd. Ja, het bestuur van Malakka duldde zelfs, dat hij, in een nieuw, op 11 November 1759 gesloten contract, waarbij hij zich weder verbond nimmer eenige vijandelijkheid jegens den Sulthan van Djohor te zullen plegen, zich bleef noemen Radja Moeda (1).

Ook de Hooge Regering bekrachtigde het contract van 1 Ianuarij 1758, zoomede dat van den 8sten dier maand, waarbij de vorst van Selangoer had gezworen Sulthan Soleiman, als zijnen eenigen heer en wettigen souverein, en de O. I. Compagnie als diens bondgenoot en geälliëerde houw en getrouw te zullen zijn. De Hooge Regering schreef echter te gelijker tijd, bij haren brief van 23 Mei 1758:

„Wijders recommanderen wij UE. naauwkeurig te letten op het gedrag en „de wegen van den door UE. tot hoofd der Boegies te Linggi aangestelden Daing „Kambodja, dewijl wij uit den jongsten brief van den koning van Trengganoe „gezien hebben, dat hij nu reeds drie malen zijnen eed en verbonden aan den „koning van Djohor, zijnen opperheer, verbroken heeft, waaruit zijne muitziekte „en oproerige aard zoo merkelijk doorstraalt, dat wij noodzakelijk oordeelen hem „steeds in het oog te houden, en op de eerste ontdekking, dat hij twist en „onlusten zoekt te brouwen, als een onderzaat der Maatschappij te corrigeren, „waarom het ons des te aangenamer geweest is te zien, dat UE. het reeds daar„heen gedirigeerd hebben, om zulks bij voorkomende gelegenheid faciel te kun„nen executeren (2); echter moet men daarom, zonder nieuwe redenen, hem niet „wantrouwend behandelen."

Niettegenstaande de behaalde overwinningen en de gesloten en bezworen vredestractaten, was Sulthan Soleiman nog ver van gerust tegen aanvallen der Boegies, en riep hij op nieuw de bescherming in van de O. I. Compagnie. De stand van zaken wordt kortelijk geschetst in het volgende uittreksel uit de in-

---

(1) Dit contract is opgenomen als bijlage XXII, mede naar eene kopij in het Archief te Malakka.

(2) Dit doelt waarschijnlijk op de oprigting van het fortje Philippina, aan de monding der rivier van Linggi. De aangehaalde brief is in het Archief te Malakka.

structie van het bestuur van Malakka voor den onderkoopman Arij Verbrugge: „om te dienen tot zijn narigt in eene kommissie naar Riouw; werwaarts gedes„tineerd, om met de chaloep *de Haak* en de roeigallei, geproviandeerd voor drie „maanden, die haven te secureren en te dekken tegen de aanvallen van buiten," gedagteekend 27 Julij 1758.

In die instructie leest men, onder anderen, het volgende:

„Hetzij genoeg te zeggen, dat de twistende partijen zijn geweest, nog zijn, „en misschien wel altoos blijven zullen de Maleijers en de Boegies. Onder de „eersten komt in den presenten tijd als de voornaamste voor: Radja Soleiman, „koning van Djohor en Pahang, geälliëerde en bondgenoot van d'E. Compagnie, „en dan Radja Mohamad van Siak; en onder de anderen zijn de principaalsten „dezen laatsten zijn halfbroeder Radja Alam, nevens deszelfs zwager Daing Kam„bodja, voormaals gewezen onderkoning van Riouw en regent van Selangoer, „Kalang en Linggi. Hoezeer dezen nu met hunne aanhangers, gedurende den „oorlog, getracht hebben d'E. Compagnie te persuaderen tot de neutraliteit tus„schen hen met hunne wederpartijders, Radja Soleiman en Radja Mohamad, is „mede onnoodig, als eene al te wel bekende zaak, om hier nader te detailleren, „al zoo min als dat d'E. Compagnie, uit hoofde van een onlangs vernieuwd ver„bond met Djohor, onmogelijk die partij kon verlaten, noch wat redenen er „voor waren, om Radja Mohamad te moeten maintineeren. Het sufficeert dan „te noteren, dat d'E. Compagnie de aanvaarding dezer neutraliteit volstrekt „weigerde, zelfs in een tijd dat Malakka van de landzijde als rondom door hen „omsingeld en als belegerd was, waardoor dan ook eene begonnen vredehande„ling, in de maand Maart 1757, vruchteloos te niet liep en de vijandelijkheden „tegen d'E. Compagnie en deze kolonie weder heviger dan te voren werden „hervat. Dan nog zijlieden, dat spel, door den tijd, ook moede wordende, te „meer omdat zij er niets bij profiteerden, is eindelijk, op laatstleden nieuwjaars„dag, te Linggi met Daing Kambodja, Radja Toewah van Kalang en Radja „Adil van Rembauw gesloten een vredesverdrag, volgens welks 11de artikel zij „aangenomen hebben alle Compagnies vrienden voor hunne vrienden en vijanden „voor hunne vijanden te zullen houden, en waaronder speciaal begrepen is ge„worden de koning van Djohor met zijne onderdanen. Diergelijk hebben Radja „Selangoer en de soelewatang, uit naam van de gansche Selangoersche gemeente, „den 8sten dier maand, alhier in vollen rade, bij het 12de en laatste van de door „den Djohorschen vorst hem ter observatie voorgeschreven artikelen, mede be„loofd, en is dat, zoo door den een als door den anderen, op de Koran bezworen. „Doch dat op deze en diergelijke bevestigingen der Inlanders weinig gebouwd „kan worden, heeft de ondervinding te meermalen geleerd, en Daing Kambodja „heeft openlijk zijne verbittering te kennen gegeven, wanneer hij voor 't sluiten „en in de handeling van den vrede, dikwerf gedeclareerd heeft zich nimmer aan „Djohor, daar hij eertijds nogtans een onderdaan van was, te zullen onder-

„werpen (¹). Desniettemin is te vermoeden, dat hij voor zich zelven alleen, uit „vrees voor d'E. Compagnie, niet ligt eenige feitelijkheden tegen dat hof onder-„nemen zoude, zoo Radja Alam, zijn zwager, die nergens in onderhandeling „gekomen is, hem hiertoe niet kwam aansporen; ten minste de geruchten lui-„den van vele kanten, dat er aan verscheidene oorden vaartuigen geëquipeerd „en geärmeerd worden, om Riouw te invaderen, terwijl Radja Mohamad te „Siak beducht is, dat het hem zal gelden. Doch om de wille van de bezetting, „die d'E. Compagnie vooralsnog te Poeloe Gontong heeft, houden wij, zoo de „berigten echt zijn, het eerste voor waarschijnlijker, en het is zeker, dat Radja „Soleiman, voor zulks mede zeer beducht, naauwelijks in zijn rijk durft blij-„ven; ja, bij zijnen laatsten brief, den 2den dezer hier aangebragt, verzocht hij „tot zijne dekking twee kitsen of chaloepen, met bijvoeging, dat, zoo hem dit „onverhoopt afgeslagen wordt, hij dan vast voorgenomen had met zijne gansche „huishouding van daar op te breken en de wijk naar Trengganoe te nemen. „En dewijl dit een weg zoude zijn om de Boegies, die in deze straat reeds meer „dan te groot zijn, faciel meester van Riouw te doèn worden, zoo hebben wij, „tot voorkoming van dien, ter sessie van 10 courant, geärresteerd, onder UEs. „directie, daarheen te schikken de vaartuigen in den hoofde dezes genoemd, „ten einde aldaar, op de bekwaamste plaats, eenigen tijd geposteerd te blijven."

Voor het geval dat Daing Kambodja of andere Boegies te Riouw mogten verschijnen had de Heer Verbrugge in last te trachten hen tot stille terugkeer te overreden, maar, bij weigering, hen daartoe met geweld te noodzaken (²).

Verbrugge keerde ter zijner tijd naar Malakka terug, zonder dat Riouw door de Boegies was ontrust geworden. Hij was er ook in geslaagd, overeenkomstig het verlangen der Hooge Indische Regering (³), het beding bij artikel 10 van het contract van 19 Januarij 1756, dat geene vreemde Europeanen in het rijk van Djohor zouden worden toegelaten, in dier voege gewijzigd te krijgen, dat zij in geen geval in die havens zouden mogen komen. Ook verkreeg hij, dat het af-voeren van tin uit de Malakkasche bovenlanden naar de Oostkust van het schier-eiland, op doodstraf, verboden werd. Dit een en ander droeg de „bijzondere approbatie" weg van de Hooge Regering.

De reis van Verbrugge had bovendien nog een gunstig gevolg, door dat zij de aanleiding werd tot eene naauwere aanraking van Daing Kambodja met het bestuur van Malakka. Hij bewerkte namelijk, dat eene te Riouw zich bevin-

(¹) Hieruit blijkt ten overvloede, dat Daing Kambodja en zijn Boegische aanhang volstrekt niet, zoo als in de Boegische kronijk steeds wordt op den voorgrond gesteld, slechts het heil van Djohor beoogden. Zij streefden naar onafhankelijke magt. Immers pas in Julij 1756 had Daing Kambodja niets met de O. I. Compagnie willen uitstaan hebben (zie blz. 90 hiervoren), en in Januarij 1758 wilde hij geen onderdaan van Djohor zijn.

(²) Deze instructie is in het Archief te Malakka.

(³) Zie bladz. 86 hiervoren.

dende dochter van Daing Kambodja naar haren vader te Linggi kon terugkeeren, en deze kwam daarvoor in Augustus 1759, in persoon zijnen dank te Malakka betuigen, van welke gelegenheid werd gebruik gemaakt om hem schriftelijk zijne pligten tegenover Djohor voor te houden.

Sulthan Soleiman was zeker te meer bereid aan al de eischen van de O. I. Compagnie toe te geven, daar hij de overtuiging had van zonder hare bescherming zich niet te kunnen handhaven en hij steeds in groote vrees leefde voor nieuwe aanvallen van de Boegies. Die vrees noopte hem ook bij de regering van Malakka aan te dringen op het vestigen van eenen Nederlandschen post van 25 Europesche militairen te Riouw. In het begin van 1759 zond hij zijnen schoonzoon, Sulthan Mansoer (Radja Ketjik) van Trengganoe, naar Malakka, om het verzoek daartoe te doen, maar deze verwierf niets dan de belofte van den Gouverneur, dat een paar vaartuigen naar Riouw zouden worden gezonden. Dit schreef de koning in eenen brief aan de Hooge Regering, gedagteekend 8 October 1759, waarin hij ook meldt, dat Sulthan Soleiman zijnen zoon Radja Moeda Sulthan Abd'oeldjalil (Radja di Baroeh) in stede van hem, koning van Trengganoe, tot gevolmagtigde heeft aangesteld, en dat hij, koning, de hulp van de Compagnie inroept, om in de daad de magt en heerschappij over Siak en Selangoer te voeren, „als wanneer de Compagnie van alle zoodanige goederen, „die op en langsstreeks Djohor te vinden zijn, meester zal wezen."

In Siak begonnen omstreeks dezen tijd de zaken eene slechte rigting te nemen. De O. I. Compagnie, in hare zucht om alles voor zich te willen hebben, zonder acht te slaan op de belangen van landzaten, ging wel eens te ver in de middelen om zich alleenhandel te verzekeren. Hare staatkunde omtrent Djohor, Siak en de andere tot het ressort van Malakka behoorende landen vindt men uiteengezet in eene memorie, tot opschrift voerende: „Poincten van aanmerking, noodig tot een goed bestier van Malakka, om hetzelve te houden in eene noodige gerustheid en verzekerdheid, en 's Compagnies negotie of inkomen nevens 't welvaren dezer kolonie te bevorderen," gedagteekend 8 Maart 1758, opgemaakt en ter tafel van de Hooge Regering gebragt door den Gouverneur-Generaal Jakob Mossel (1).

Na een woord over den pas geëindigden oorlog tegen Daing Kambodja, Radja Alam en hunnen aanhang, leest men in die memorie het volgende: „Dus „heeft men eenen oorlog geëindigd door partijen te verzwakken, en den vorst „van Djohor eene heerlijkheid bijgezet, waarvan hij lang was gedestitueërd ge„weest, wijl Daing Kambodja hem boven het hoofd gewassen was en Selangoers „regenten zich niet aan hem kreünden, en nog minder Radja Mohamad van „Siak. Uit hetwelk dan van zelve volgt, dat al dezen met eenen bijzonderen „tegenzin zich dus vernederd hebben voor hunnen ouden vorst, en dat men, om

(1) Van dit stuk is een gedrukt exemplaar in het Archief te Malakka.

„den vrede te conserveren; dat lijntje nu niet strakker trekken moet, als met „eene vriendelijke vermaning geschieden kan, en dat men den een en ander „maar speciaal aan de Compagnie moet geattacheerd houden.

„De politie ook niet vereischende, om de wille van den Djohorschen vorst „veel kosten en moeite te doen, als zijnde van hem noch van zijne roofzieke „onderdanen iets goeds te verwachten, dat de peine waard is; daarentegen is de „rivier Siak eene plaats van handel boven al de andere, voerende alle negotie-„waren in 't hart van Sumatra, welks goud in plaats der betaling strekt, en „Malakka aanzienlijk kan maken, leggende daarbij regt over, en maar een „dag varens van die plaats. . . . .

. . . .

„Siak heeft haren handel aan de Compagnie gecedeerd, en om die aan alle „anderen te beletten, ligt er een post op Poeloe Gontong, in den mond van de „rivier, hebbende doorgaans bij zich een bekwaam vaartuig, waardoor succes-„sief afgewezen worden, die zonder Malakkaschen pas daar komen te verschijnen.

. . . .

„De vaartuigen van de West komende, mogen geenzins handelen in amfioen, „tin en peper, en daarom van Bengalen niet te permitteren, en bij aankomst „van andere naauwkeurig te visiteren, die ook niet mogen varen naar eenige „plaats beoosten Malakka en mede niet naar Siak (1), dat alleen aan bekende „Malaksche inwoners, onder Compagnies pas, mag toegestaan worden. . . . .

. . . .

„Van Batavia kan de vaart naar Malakka opengelaten worden, en zoo vice „versa, doch van Java en Madura is 't wat hagchelijk, des niet kwaad was die „allen Batavia te doen aangieren. . . . .

. . . .

„Al de vaart van Batavia moet bepaald blijven met Malakka, en geen der „Makassarsche oosterlingen, om wat redenen 't ook zij, permissie gegeven naar „Siak of bewesten Malakka te stevenen; en zoo dat echter, met of zonder pas, „onderstaan werd, zouden de kruisers die, als wettige prijzen, moeten aanslaan „en opbrengen, daaronder begrepen die van Siak en allen, die beoosten Malakka „liggen, al waren het zelfs Djohoriten of Riouwers. . . . .

. . . .

„Dierhalve zal 't een ieder bekend inwoner van Malakka moeten vrij staan, „om met 's Compagnies pas te varen naar Siak en aldaar te handelen, mits niet „alleen direct terugkeerende met het goud en de verdere producten van daar, „maar ook 't goud tegen matigen prijs aan de Compagnie afstaande, dat eene „gewigtige ondersteuning voor Malakka zal wezen.

. . . .

(1) De vaart op Straat Malakka door Oostersche volken, namelijk van Celebes, Borneo, Sumbawa, was reeds bij verschillende contracten van oude dagteekening verboden.

„Echter kan het vredig genot van al het voormelde niet bereikt worden, „zonder in deze Straat eene noodige balans te houden onder de vorsten en re- „genten, waarvan de meesten Boegies en zeer tot den roof genegen zijn, en „onder welken Radja Alam de grootste woelgeest is, gelijk hij het hoofd van „den jongst zamengerotten hoop was, die door zijne vlugt naar Batoe-bara heeft „vermeden zich met de Compagnie te verzoenen of aan dezelve te onderwerpen, „en die nog al steeds in 't oog houden zal te Siak zijnen broeder te ontrusten, „en ten dien einde en ter bereiking zijner verdere oogmerken de correspondentie „met Daing Kambodja, een Compagnies onderdaan en hoofd te Linggi, en met „die van Selangoer betrachtten zal; hebbende echter al eenigen tijd werk, eer „weder een bekwaam getal vaartuigen in plaats der door ons volk geruïneerden „aan handen krijgt.

„Het middel daartegen is bij de Malakkasche ministers begrepen te wezen „de aanleg van een post te Poeloe Gontong, voor Siak's rivier, en een te Linggi, „nevens het houden van eenige kruisvaartuigen, dat zeker niet kwaad is. Doch „dit kost geld, en Malakka's voordeel kan niet veel bijbrokken, behalve dat 't „altijd dienstig is, 't geen men met weinig uitvoeren kan niet met veel te be- „zwaren. Poeloe Gontong is ongezond, en de bezetting van omtrent 20 man heeft „nog een vaartuig er bij van noode, dat in zoo verre wel was, om Radja Mo- „hamad te beschermen en de handelaars te gewennen, zich van die rivier te „onthouden, maar nu de vorst zich wel mainteneren kan was misschien een „kruisend vaartuig, zonder post aldaar genoeg.

. . . .

Wij zullen over het uit deze memorie van den Gouverneur-Generaal Mossel aangehaalde niet verder uitwijden, maar slechts betreuren, dat de Raad van Nederlandsch-Indië geene meer juiste inzigten had en ook dat ligchaam geloofde met drakonische wetten alles voor het eigenbelang der Compagnie te doen zwichten; — een eigenbelang, dat zoo verkeerd begrepen werd en ons jaren lang bij vele Inlandsche natiën gewantrouwd heeft doen zijn.

De Hooge Regering dan besloot, op de ingediende memorie, bij de resolutie van 13 April 1758, onder anderen: 1° het bestuur van Malakka aan te bevelen, om, indien Daing Kambodja, de koning van Selangoer of wel Radja Mohamad van Siak weder eens het hoofd mogt opsteken tegenover Sulthan Soleiman, „zich „in zulk een geval staatkundig te gedragen, mitsgaders tot conservatie van den „vrede onder de partijen geene verdere stappen te doen dan ernstige doch vrien- „delijke vermaningen tot onderlinge eenigheid, dewijl het veld genoeg gewonnen „zal wezen als de een zoo wel als de andere slechts aan de Comp^e verknocht „blijft;" — 2° geene vaartuigen van Bengalen komende te Malakka toe te laten, en al die van de West daar komen naauwkeurig te doen visiteren, „en wel „inzonderheid zulke vaartuigen niet te permitteren de reis naar deze of gene „plaatsen bezuidoosten Malakka gelegen voort te zetten of te ondernemen, waar-

„onder de rivier Siak speciaal begrepen wordt;” — 3° de vaart van Palembang en Banka naar Djohor en de Straat Malakka en omgekeerd te verbieden, om het sluiken van tin te beletten; — 4° de vaart van Batavia en van Makasser op Malakka slechts tot die plaats te bepalen, en dus, op poene van confiscatie van vaartuig en lading, te verbieden dat men handel ga drijven op eenige plaatsen over en benoordwesten Malakka gelegen; welke prohibitive order mede betrekking heeft op de rivier van Siak, terwijl die handel ook verboden wordt aan alle plaatsen beoosten Malakka, al waren het zelfs Djohorezen of Riouwers; — 5° aan bekende inwoners van Malakka de vaart op Sumatra's Westkust, aan den overwal en op de rivieren van Siak en Indragiri, met Compagnies passen, te vergunnen, op voorwaarde van al het genegotiëerde goud aan de Compagnie af te staan, tegen een matigen prijs van *f* 350,– of hoogstens *f* 370,– het mark fijn, op poene van confiscatie; — 6° den post op het eiland Gontong te doen opbreken en de rivier van Siak door een vaartuig te doen bekruisen, tot wering van ongepermitteerde handelaars; — 7° het bestuur van Malakka aan te bevelen voortdurend een waakzaam oog te houden op de stappen en het gedrag van den roover Radja Alam en hem te beteugelen, zoo hij de Compagnie of hare onderdanen beleedigen dan wel de rivier van Siak aandoen mogt.

Alsof deze voorschriften nog niet toereikende waren om den handel in Straat Malakka te vernietigen, deed de Hooge Regering op 23 Mei 1758 het bevel volgen, om volstrekt geene vaartuigen van Batavia of Java, al hadden zij Compagnies passen, in de rivier van Siak toe te laten (1).

Is het te verwonderen, dat zulke voorschriften algemeen ongenoegen verwekten? en wat bleef den inlander over, nu zijn handel en scheepvaart onmogelijk geworden waren, anders dan zich door zeeroof schadeloos te stellen? Het was dan ook natuurlijk, dat de zeeroof in Straat Malakka tot eene vroeger nimmer zoo gekende hoogte steeg en dat alle vaart ten eenenmale onmogelijk werd. Zelfs Radja Mohamad rustte vaartuigen uit ter roof, en het bestuur van Malakka hield zich overtuigd, dat hij in persoon daaraan deel zou gaan nemen, zoodra uitvoering zou zijn gegeven aan het bevel van de Hooge Regering, om het fortje te Gontong op te breken. Deze bedenking werd aan de Regering onderworpen, die bij brief van 15 October 1758 dan ook last gaf, om het intrekken van dezen post vooreerst uit te stellen. Dit verhinderde Radja Mohamad evenwel niet zijne rooverijen met toenemende stoutmoedigheid voort te zetten. Zelfs 's Compagnies schepen ontzag hij niet, en zijne handelingen begonnen de Hooge Regering ernstig bezorgd te maken, zoo als blijkt uit het volgende extract van hare besoigne van 21 December 1759: „Mits de ontvangst der nadere, zoo „secrete als algemeene adviezen van de Malaksche ministers, sedert de jongst „over dat Gouvernement sub dato gehoudene besoigne, gedateerd zijnde den 19den

(1) De aangehaalde resolutiën zijn in het Archief te Malakka.

„October pass°., en dat derzelver facheuse inhoud eene spoedige dispositie ver„eischte, werd, na verhandeling der ordinaire zaken, ter resolutie van heden „beschreven, op het voorstel van den Heer Gouverneur-Generaal goedgevonden „daarover eene expresse besoigne te houden, en zoodanige besluiten te nemen „als men oordeelen mogt in staat te wezen, om de zeerooverijen van 's Com„pagnies gesimuleerden vriend Radja Mohamad en zijnen aanhang tegen te kunnen „gaan, ter beveiliging der handeldrijvende ingezetenen in Straat Malakka. En „dien conform dan eerstelijk gelet zijnde op het attentaat, dat die roover, tot „twee keeren, op de bark *de Kaaskooper*, van de Zuid komende, bij het inloopen „van de Straat Drioen, den 7^den^ September, met verscheidene vaartuigen gedaan „heeft, en mogelijk ten derden male zoude hervat hebben, zoo niet een gunstige „wind den gezaghebber had doen resolveren hetzelve te ontzeilen, en dat dier„halve de Gouverneur Boelen, uit beduchting, dat die roovers het daarbij niet „zullen laten, maar alles wat hen ontmoet voor hunne magt doen buigen, zoo „als daarvan reeds verscheidene exempelen staan aangehaald bij den gemeenen „brief der ministers, bij zijn apart schrijven van den 19^den^ October voors. pro„poneert, om eenige formidable kruisvaartuigen in de maand Mei van het aan„staande jaar naar de Straat Banka af te zenden, ten einde op eene zekere „hoogte aldaar alle vaartuigen, die na eene voorafgaande preadvertentie van „Batavia of Java zich naar Malakka mogten willen laten convoijeren, in te „wachten: zoo is goedgevonden zich met die propositie te conformeren en mits„dien den Gouverneur, bij aftegane secrete missive, te adverteren, dat hij daarop „zoowel staat kan maken als op de toezending van 2 à 300 lasten rijst, waarom „verzoek heeft gedaan, terwijl de rendez-vousplaats en de manier van begeleiden „later zal worden geregeld met de expeditie van deze kruisvloot. Dan ofschoon „deze Regering ten opzigte van Radja Mohamad, mits zijn wispelturig humeur, „op verre na zoo vreemd niet voorkwam, dat hij, ondanks de hem in de voor„gaande onlusten zoo krachtdadig bewezene assistentie van de zijde der Com„pagnie, tot rooverijen ter zee zonder onderscheid getreden is, als der ministers „betuiging dat de oorzaken daarvan en waarom Malakka tegenwoordig van „verre veel heviger als in de vorige onlusten van nabij benaauwd wordt, niet „als bij bloote gissingen te penetreren zijn, zoo is, dewijl men daaruit beslui„ten moet, dat de kommandant Hansen, die op Poeloe Gontong post houdt, „een man is niet van die bekwaamheid als vereischt, om in tijds de noodige „berigten op te geven, die men vermeent dat bij ondernemingen van ruptures „onder diergelijke Inlandsche regeringsvormen, als die van voorm. Radja Mo„hamad in de rivier Siak, met weinig moeite vroegtijdig hadden kunnen worden „ontdekt, alzoo de geheimen van deszelfs equipagie van de ten zeeroof toege„ruste vaartuigen, ongetwijfeld bij de ingezetenen veel stof tot nadenken en „raisonnement zullen gegeven hebben, waaruit de conclusie van het interieure „dan van zelf op te maken was, daar nogtans beide zijne dienwegens geschre-

„vene brieven van den 27 Junij en 7 Julij dezes jaars weinig of niets van die „natuur behelzen, goedgevonden en verstaan op dien post Poeloe Gontong een „bekwaam pennist als hoofd te plaatsen in stede van voorm. vaandrig Hansen, „met vooruitzigt op eene betere correspondentie, die noodzakelijk is, verstaan „werd den Gouverneur in 't bijzonder te recommanderen, om al zulke booze „aanslagen te ontdekken en in de geboorte te doen smoren.

„Voorts in reflexie genomen zijnde, dat ofschoon niet consteerde, dat Radja „Mohamad zich bij de Compagnie geadresseerd had voor eenig opgevat misnoe-„gen, 't zij over hare postvatting in de rivier Siak, dat hij zich daardoor en „door de order dezer Regering van den 23 Mei 1758, volgens welke niemand, „buiten een Malakschen pas, daar ten handel geädmitteerd mag worden, te zeer „ingesloten mogt oordeelen, of eenige andere redenen, het nogtans wel moge-„lijk konde zijn, dat zulks door opgemelden kommandant Hansen verzwegen „was, om nog onbekende beweegredenen, zoo werd gearresteerd, bij af te gaan „secreet schrijven, den Gouverneur te gelasten, om daarnaar naauwkeurig te „informeren en aan deze Regering te suppediteren een waar verslag van 't ge-„drag van ged. Radja Mohamad, al ware het zelfs, dat dezelve, om zulks te „ervaren, indien het door geen andere of gevoeglijker middelen doenlijk zij, een „scherpen brief aan hem expediëerde.

„Intusschen in deliberatie genomen zijnde de correctie, die meerm. Siaksche „vorst Radja Mohamad wel verdiend heeft, en men wel gaarne wenschte te „extenderen tot privatie van zijn gebied en heerschappij in de rivier aldaar, „maar te gelijk ook in aanmerking gekomen zijnde, dat de Gouverneur aan deze „Regering niet heeft gesuppediteerd deszelfs consideratiën, wie daartoe in zijne „plaats weder zoude kunnen worden geëmploijeerd, veel min in hoever zulks „door de Compagnie geschieden kan, en hoedanig zich zoodanig een successeur „in dien post zoude kunnen maintineren, bij aldien men in dat voornemen kwam „te reüsseren, zoo is, ofschoon aan den anderen kant de bekwaamheid en be-„wezene trouw van Radja Trengganoe in verscheidene gelegenheden hem daartoe „wel eenigszins proponeren en in consideratie doen komen, maar aan den anderen „kant Radja Alam ook verder kan gebruikt worden als een bekwaam instrument „om Radja Mohamad met veel nadruk te doen straffen over zijn allezins ondank-„baar gedrag, dat hij thans ten klaarste toont altoos kwaadaardig en bedrieglijk „geweest te zijn, raadzaamst geoordeeld en mitsdien verstaan, voor daaromtrent „een finaal besluit te nemen, van den Gouverneur alvorens te vorderen deszelfs „consideratiën.

„Bij des Gouverneurs aparte missive van den 19 October meermalen gelezen „zijnde, dat dezelve Radja Alam, naarvolgens de order dezer Regering van „primo Mei 1759 naar Malakka ontboden hadde en zulks bij eene nadere gele-„genheid zoude renoveren, om, daarin reüsserende, hem met den koning van

„Djohor, des mogelijk, te doen verzoenen, op zoo eene wijze dat hem buiten „toestemming van den vorst en de Compagnie alle apparentie op de Siaksche „rivier in 't geheel benomen werd, — zoo is, wat het opontbod van Radja Alam „aangaat, verstaan hetzelve voor wel gedaan te houden; maar, aangezien uit „alle omstandigheden af te leiden is, dat Djohors koning, bevorens de magtig„ste en ontzaglijkste vorst van dien oord, tegenwoordig een weinig meer dan „een kind in 't stuk van regeren is, en het gedrag van Radja Mohamad het „politieke systema en de eertijds gegevene instructive order ten zijnen voordeele „en nadeel van Radja Alam, bij brieve voorm:, als dan zoozeer niet te pas „komende, veranderen doet, werd dienstig geacht, en over zulks besloten, om „laatstgem: bij de aanstaande onderhandelingen een weinig te cajoleren en omtrent „de rivier Siak in 't onzekere te laten.

„Laatstelijk reflexie geslagen zijnde op 't verzoek van den koning van Treng„ganoe betreffende Siak en Selangoer, waarvan dezelve zegt, dat wel in de „contracten gemeld wordt, maar hij enkel den naam draagt, ten einde die plaatsen „te beheerschen, met belofte dat de Compagnie alsdan meester zoude zijn van „alles wat langs de streek van Djohor viel, — zoo is gearresteerd dien vorst „daarop te antwoorden, dat deswege wederom het noodige breedvoerig aan den „Gouverneur van Malakka is aangeschreven, en dat men niet twijfelt of die zal „alles ten genoege uitvoeren."

Reeds vroeger had de Hooge Regering omgezien naar middelen om Radja Mohamad te bedwingen. Het was niet voor het eerst dat bij de omschrevene besoigne van 21 December 1759 eene verzoening met Radja Alam ter sprake kwam. In het laatst van 1758 had die vorst de bemiddeling van den Sulthan van Palembang ingeroepen om van de O. I. Compagnie vergiffenis te krijgen. Volgens de besoigne der Hooge Regering van 16 Maart 1759 werd besloten den Sulthan van Palembang „deugdelijk te vertoonen, dat Radja Alam, ten tijde „van 's Konings vader, het oog op Banka gehad, sedert te Malakka geoorlogd, „en veel ander kwaad gedaan heeft, doch dat de Compagnie echter, indien hij „zich thans stil houdt, het gepasseerde alsdan wel wil vergeten, onder verdere „voorhouding, dat Djohor 's Compagnies bondgenoot en Siak hare rivier is, en „laatstelijk, dat deze Regering verwachten en gaarne zien zal, dat zijne Hoogheid „zich voor de intrigues van meerm: Radja Alam zal blijven wachten."

Terwijl dus aan Radja Alam eenig vooruitzigt op verzoening met de Compagnie werd gegeven, gebruikte dat ligchaam hem te gelijk, om te trachten Radja Mohamad naar zijn zin te plooijen. Men vindt daarvan een sprekend bewijs in het volgende uittreksel uit de besoigne der Hooge Regering van 1 Mei 1759, dat, om de wille der volledigheid, hoe onaangenaam ons thans ook de stijl van diergelijke stukken moge klinken, wordt wedergegeven: „Mede is ver„staan, ingevolge het geremarkeerde door den afgaand Gouverneur bij des-

„zelfs memorie aan zijnen vervanger, den laatstgemelden bij aparte letteren aan „te schrijven, om Radja Mohamad, vorst van Siak, met alle zachtheid te leiden „en te persuaderen, om de vreemde negocianten het inkomen van de rivier en „het negociëren in zijn rijk zelf te beletten, te meer dezelve daartoe uit kracht „van zijn afstand, als door bewezene weldaden verpligt is, en zulks zekerlijk „het meeste effect zal hebben om Malakka's handel, met exclusie van anderen, „aldaar voort te zetten, nademaal de bekruisingen juist altoos niet even wel „reüsseren; onder voorhouding aan de ministers, dat het bekwaamste werktuig, „om denzelven daartoe aan te moedigen en als te noodzaken, zekerlijk is om „deszelfs vreeze en jaloezie, die hij heeft voor zijnen broeder Radja Alam, „welke, zich als vorst op Batoe-bara opgeworpen hebbende, daar tot heden „maintineert, te koesteren en te onderhouden, te meer de laatstgemelde, volgens „het reeds aangemerkte onder de besoigne over Palembang op den 16den Maart, „geene onduidelijke bewijzen geeft van deszelfs genegenheid tot het rijk van „Siak, in welk geval hij zonder 's Compagnies hulp niet zou kunnen bestaan, „maar dezelve tot een nieuwe verpligting alweder benoodigd wezen; om welke „reden tevens goedgevonden wordt de ministers te kennen te geven, dat men „met dat inzigt, onder gedachte besoigne op het aan deze Regering van wege „meerm: Radja Alam door het kanaal van den Palembangschen koning gedaan „verzoek tot pardon, geresolveerd heeft denzelven door laatstgemelden koning „te verwittigen, dat deze Regering 't gepasseerde wel wil vergeten, mits hij „zich in den aanstaande stil komt te houden, niet twijfelende of de ministers „zullen ten vollen in staat zijn, om van het voormelde, tot voldoening der in „deze bedoelde intentie, een gewenscht gebruik te maken."

Op het ontvangen van deze aanmoediging om weder in aanraking te komen met Radja Alam, die zoo kort te voren nog „een schurk, een bandiet, een „guit, en een zeeroover" genoemd, en wien wraak wegens zijne wandaden ten opzigte van de O. I. Compagnie was voorbehouden, — trachtte het bestuur van Malakka hem over te halen tot eene bespreking van de algemeene belangen. Te meer werd dit wenschelijk, omdat de vijandelijke gezindheid van Radja Mohamad meer en meer duidelijk werd. De politiek van de O. I. Compagnie, die toenmaals in vele gedeelten van hare bezittingen te zwak was om te bevelen, daar waar zij het regt er toe had, dwong haar ook in dit geval, om zelfs aan hen, die hare eigene Europesche onderdanen verraderlijk vermoord hadden, de hand te reiken, ten einde anderen te kunnen bedwingen. Er werd dus aan Radja Alam geschreven, om hem naar Malakka te doen overkomen. Misschien heeft Radja Mohamad daardoor wel achterdocht opgevat. Te meer is dit te veronderstellen, omdat Radja Alam toenmaals den vorst van Asahan, een onderdaan van Siak, op zijne hand had. Het is waarschijnlijk, dat hij, de toenadering van de Compagnie tot zijnen tegenstander bemerkende, gemeend heeft in ongenade gevallen en tot geene meerdere concessiën, dan hij reeds ge-

daan had, in staat te zijn. Het was hem reeds onmogelijk zijne onderdanen zoodanig in bedwang te houden, dat al het met de Compagnie omtrent den handel overeengekomene behoorlijk gehandhaafd werd. Van zijne onmagt bewust en beducht voor de gevolgen, die de schending van het tractaat met de Compagnie kon na zich slepen, gaf hij meer en meer toe aan het natuurlijke gevoel van wrevel, dat hem moest bezielen voor de magt, die den handel in zijn rijk vernietigde en daarenboven hem nog zijnen mededinger naar de kroon als een zwaard van Damocles voorhield. Zijne grooten en onderdanen zochten reeds hun heil in den zeeroof; weldra ging ook hij in persoon daartoe over; en eindelijk maakte hij een toeleg om de O. I. Compagnie geheel en al uit Siak te verdrijven. De toeleg, — wij zullen het straks zien, — was verraderlijk, maar waar zou Radja Mohamad loijauteit geleerd hebben? Zijne tijd en zijne omgeving waren niet geschikt om hem of eenigen anderen inlandschen vorst eerlijke denkbeelden te doen krijgen.

Alvorens de aanschrijving van de Hooge Regering van 21 December 1759, om te onderzoeken of misschien Radja Mohamad te knellende banden waren aangelegd, Malakka bereikt had, was hij reeds in volslagen verzet tegen de O. I. Compagnie gekomen en had hij dit betoond door eene afschuwelijke daad, die, hoe men ze ook moge verklaren door de tijdsomstandigheden, niettemin geheel onverschoonbaar blijft, wegens het aantal menschenlevens, dat hij, zonder de geringste noodzakelijkheid, aan zijnen wrevel opofferde. Hij overrompelde het fortje op Poeloe Gontong en deed de bezetting geheel uitmoorden. De bijzonderheden van dit ongelukkige geval zijn ons getrouw bekend.

Het bestuur van Malakka was reeds sedert eenigen tijd niet zeer gerust over het fortje op Poeloe Gontong. De bezetting aldaar was in Julij 1759 gebragt van 36 op 29 koppen, allen Europeanen. Weldra werd dit echter niet voldoende geacht, toen de rooverijen van Radja Mohamad bekend werden, en daarom werden in October 1759 nog 26 Europesche militairen naar Gontong gezonden. Het fortje was voorzien van negentien kanonnen, waarvan zes twaalfponders, drie draaibassen en een mortier. De wal was vier tot vijf voeten dik, en de omtrek was tot op een één-ponderschot ver geheel van geboomte en struiken gezuiverd, zoodat het, met de bezetting van 55 man, waaronder slechts vier inlanders, en ruim voorzien van amunitie, in genoegzamen staat van verdediging tegen eenen inlandschen vijand was. Buitendien lagen er voor het fortje nog een klein Compagnies vaartuig, de tandjong poera *Pera*, met vijf Europeanen en twee inlanders, en een ingehuurd particulier vaartuig, de pantjalang *de Vier Winden*, met drie Europeanen en zeven inlanders.

Radja Mohamad waagde dan ook geen openlijken aanval, maar bereikte zijn doel door een laag verraad. Volgens het berigt van twee ooggetuigen, inlandsche Christenen van Malakka, opvarenden van *de Vier Winden*, kwam Radja Mohamad in den morgen van 6 November 1759 voor Poeloe Gontong, met

eene vloot van veertig groote pendjadjaps, een kits en drie chaloepen. Onmiddelijk ging een priester of Arabier naar den kommandant, den vaandrig Hansen, om kennis te geven, dat Radja Mohamad met zijne pas getrouwde vrouw, eene dochter van den Sulthan van Djohor, van Riouw was gekomen (1), en den wil had rivier opwaarts. Tevens liet Radja Mohamad den kommandant de verzekering geven van zijne vurige gehechtheid aan de Compagnie, tot een bewijs waarvan hij voor de bezetting ten geschenke zond twee vaten arak, vijf zakken rijst, vier zakken katjang en twee pakken Javaansche kleedjes. Dit door den vaandrig Hansen aangenomen zijnde, volgde daarop een verzoek van Radja Mohamad, om hem binnen het fort te mogen spreken. Hoezeer dit den vaandrig door lieden, wien het gedrag van den vorst wantrouwen inboezemde, werd afgeraden, stemde hij daarin toe.

Des morgens ten 10 ure kwam dan ook Radja Mohamad met een gevolg van ongeveer 80 met donderbussen gewapende lieden binnen het fort, alwaar hij met een saluut van 7 kanonschoten werd ontvangen. De vaandrig had niet eens de voorzorg gebruikt van zijne manschappen zich te doen wapenen, zoodat allen ongewapend waren, behalve vijf man aan de hoofdwacht. Radja Mohamad werd door den kommandant op de verdieping van diens woning geleid, en daar gezeten zijnde overhandigde hij dezen nog een geschenk in wit lijnwaad gewikkeld, waarvoor de kommandant nog een saluut van vijf schoten liet doen. Kort daarna vertoonde zich een panglima van Radja Mohamad's vloot met een vijftigtal met krissen gewapende manschappen voor de geslotene poort van het fort, en ook zij werden, op verzoek van Radja Mohamad, binnen gelaten. De panglima boven gekomen zijnde wierp zich aanstonds neder voor de voeten van Radja Mohamad, „denkelijk" — zoo leest men in den brief van Malakka aan de Hooge Regering van 23 Februarij 1760, — „om hierdoor als stilzwijgend consent te „verzoeken tot het ontblooten van zijne kris, wijl zulks te doen in het bijzijn „van een prins, zonder voorafgaand verlof, onder deze volkeren een groot cri„men en zeer strafwaardige daad is."

Radja Mohamad vroeg den panglima welk nieuws of tijding hij bragt? Dit schijnt het afgesproken teeken geweest te zijn, want, zonder te antwoorden, sprong de panglima op, te gelijker tijd zijne kris trekkende, waarmede hij dadelijk den vaandrig Hansen overhoop stak (2). Onmiddelijk vielen de Inlanders de bezetting aan en vermoordden allen, behalve twee Europeanen, een Portugees van Malakka en een inlandschen matroos. De drie Christenen kregen lijfsbehoud, op voorwaarde dat zij tot het Mohamedaansch geloof zouden over-

---

(1) Dit was een verdichtsel. Sulthan Mohamad is nimmer met eene dochter van het Djohorsche vorstenhuis getrouwd geweest.

(2) In eene Boegische kronijk wordt deze panglima genaamd Said Oemar, een schoonzoon van Radja Mohamad, en de kris, die tot den moord gebezigd werd, wordt geheeten Djamboe Awan. Een schoonzoon van Mohamad, genaamd Oemar, is ons niet van elders bekend.

gaan. Er werden in het geheel omgebragt, van de bezetting . . . . 52 man
van het Compagnies vaartuig . . . . 6 „
van het particuliere vaartuig . . . . 7 „
te zamen 65 man

van het geheele aantal van 72 personen. Slechts drie opvarenden van het particuliere vaartuig wisten te ontsnappen en bragten de treurige tijding te Malakka over (1).

Na deze gruwelijke daad liet Radja Mohamad het fort op Poeloe Gontong geheel en al slechten, en de daarin voorhanden wapenen en amunitie overbrengen naar het hooger de rivier opgelegene Mapoera. De mede buitgemaakte vaartuigen voegde hij bij zijne reeds ongeveer vijftig groote praauwen sterke vloot, en zond daarvan een dertigtal af, om op de China- en Siamvaarders in straat Malakka te kruissen.

Ook bij Daing Kambodja te Linggi zocht hij medewerking om de O. I. Compagnie met kracht te beoorlogen. Hij rekende er waarschijnlijk op, dat Daing Kambodja's haat jegens de Compagnie sterker zou spreken dan zijne vijandigheid jegens den tegenstander van zijnen zwager Radja Alam. Maar Daing Kambodja achtte het voorzigtiger de gebeurtenissen eerst eenigen tijd aan te zien; want juist omtrent den tijd dat Radja Mohamad zijn aanzoek bij hem deed, had hij zijnen neef Radja Hadji met bijkans al zijne vaartuigen naar Riouw gezonden, om te trachten zich met Sulthan Soleiman te verzoenen, in de hoop van daardoor zijn vroeger aanzien in Djohor terug te krijgen.

De koning van Trengganoe, die al de Boegies van Riouw had doen verdrijven en dus de Maleische suprematie had hersteld, was toen niet aanwezig om deze vernieuwing van het voor de Maleijers zoo schadelijke verbond met de Boegies tegen te houden, en de zwakke Sulthan, wiens hooge ouderdom hem voor de behartiging der ware belangen van zijn volk ongeschikt maakte, viel

(1) Niet ten onregte was het bestuur van Malakka ten hoogste verstoord over de zorgeloosheid van den vaandrig Hansen. In eenen brief, waarbij den vaandrig Bartholomeus Meijer, kommandant te Pera, van het gebeurde te Gontong kennis gegeven en hem voorzigtigheid aanbevolen werd, zegt de Gouverneur: „dat (de overrompeling) naar het algemeen gevoelen dergeenen, die de situatie dier „post (Gontong) eenigzins bekend is, en weten hoedanig van een behoorlijk getal manschappen en „al het noodige ruim voorzien is geweest, genoegzaam onmogelijk ware geweest, zoo de kommandant „Hansen zich naar zijne schuldige pligt gedragen, de successief hem zoo dierbaar aanbevolen waak- „zaam- en oplettendheid beter geobserveerd en dezelve niet zoo schandelijk en op de allerstrafwaar- „digste wijze gevilipendeerd had, stellende daarentegen een te groot vertrouwen in den inlander, „waardoor hem dan ook alleen, en niemand anders te imputeren is dit al vrij importante verlies „en de rampzalige slagting van zoo vele miserabelen; zoodat zijne nageblevenen hem in deze omstan- „digheden waarlijk nog wel voor gelukkig mogen achten, dat hij de bloedige handen van zijnen „moordenaar niet ontkomen is, want hij anderzins onmogelijk eene exemplaire allerrigoureuste en „zelfs schandelijke straf had kunnen ontgaan, over zijn gedrag in deze gehouden." (Brief van 7 December 1759, in het Archief te Malakka).

in den hem gespannen strik. Hij nam de Boegies weder in genade aan en gaf hun terug het deel in de regering dat zij vroeger genoten hadden. Dit geschiedde in December 1759 en daardoor werd een invloed hersteld, die den Maleijers stroomen bloeds en schatten gelds gekost heeft, en waarvan het gevolg, nu, nadat er honderd jaren over heen gegaan zijn, niet anders is dan dat vreemde indringers, afstammelingen van zeeschuimers en bondbrekers, in luiheid en zedeloosheid rijke inkomsten genieten en de wettige landsheer betrekkelijk in armoede leeft.

De verzoening tusschen Daing Kambodja en Sulthan Soleiman had echter toenmaals voor de O. I. Compagnie het voordeel, dat het eigenbelang den eerste noopte om in het geschil tusschen de Compagnie en Radja Mohamad onzijdig te blijven. Want, had hij de partij van dezen getrokken, dan zou eene openbare vereeniging met 's Compagnies bondgenoot en opperheer van Siak natuurlijk onmogelijk geweest zijn. Maar, zoo hij al Radja Mohamad niet ondersteunde, hij deed het evenmin de Compagnie. Op de aanzoeken van het bestuur van Malakka om medewerking tot het beteugelen van Radja Mohamad, verontschuldigde hij zich onder voorwendsel van onvermogen. De Gouverneur van Malakka vertrouwde hem echter niet, en achtte zelfs de zwakke post van het fortje Philippina te Linggi in zijne nabijheid niet veilig, zoodat die in December 1759 wegens de onmogelijkheid van haar uit Malakka te versterken, tijdelijk werd opgebroken.

Niettegenstaande hij weder bij Sulthan Soleiman in genade was aangenomen bleef Daing Kambodja zich nog te Linggi ophouden. Het was den sluwen Boegies niet genoeg, dat de Sulthan zich met zijnen zendeling had verstaan; hij moest een meer schitterend en indrukwekkend bewijs hebben van zijne herstelling in magt en aanzien. En dat verkreeg hij. Tegelijkertijd dat Sulthan Soleiman in December 1759 zich met de Boegies verzoende, had hij de Regering nedergelegd en overgedragen op zijnen zoon Tongkoe Besar Abd'oeldjalil (Radja di Baroeh) met den orangkaja Toemenggoeng Padoeka Radja als rijksbestierder. Hoewel de Tongkoe Besar in de daad de vorst in Djohor was, werd hij in het midden van 1760, door zijnen vader naar Linggi gezonden om Daing Kambodja te verzoeken naar Riouw terug te keeren. Dus kwam de vorst zich verootmoedigen voor den afvalligen en trouwloozen vreemden dienaar.

Terwijl de Tongkoe Besar nog te Selangoer was (werwaarts hij met Daing Kambodja zich begeven had), stierf Sulthan Soleiman te Riouw, op 20 Augustus 1760. Hij werd begraven aan de Soengei Baroe, nabij eene versperring (batangan) in de rivier. Van daar wordt hij genoemd „marhoem mangkat di batangan." Pas was de tijding van Soleimans overlijden te Selangoer gekomen, of ook de Tongkoe Besar werd ziek en overleed aldaar in Januarij 1761. Het bestuur van Malakka, in December 1760 over de ziekte van den Tongkoe Besar aan de Hooge Regering schrijvende (1), teekende daarbij aan:

---

(1) Naar de minuut in het Archief te Malakka.

„Het komt ons wat bedenkelijk voor, of de Boegies en in 't bijzonder Daing „Kambodja niet wel voor mogten hebben, om zich dezen hinderpaal kwijt te „maken, ten einde te beter meester van Riouw te worden en de reeds aan „'t onderspit geraakte Maleijers verder ten onder te brengen en in 't geheel van „hen afhankelijk te maken, zoo als zij op de meeste plaatsen in deze Straat, „voormaals onder het Djohorsche gebied gesorteerd hebbende, reeds bij het leven „van Radja Soleiman van voor vele jaren geworden zijn, dermate zelfs dat men „met waarheid zeggen kan, dat hij van zijn eertijds al vrij ver uitgestrekt ge- „bied, naauwelijks meer dan de bloote schaduw en den simpelen naam eens „konings, zonder de wezenlijke voorregten der souvereiniteit, bezeten heeft, en „dat er voor d'E. Compagnie nimmer veel heil van hem was te wachten, want, „was hij een regtschapen vorst en trouw bondgenoot van dezelve geweest, die „moed en magt genoeg bezeten had, om openlijke blijken van zijne opregte „aankleving te kunnen en durven geven, zoo had hij, na bekomen kennis van „het zeerooven van Radja Mohamad, denzelven, toen die, na zijn schrijven, ont- „vangen den 18den December 1759, op Riouw kwam, moeten aanhouden en aan „d'E. Compagnie overgeven. Doch verre van daar zoo heeft hij, na een met „hem gehouden mondgesprek, dat aan de zijde van Radja Mohamad vrij nadruk- „kelijk was, denzelven weder ongemolesteerd laten vertrekken. En hoe lafhartig „en flaauw hij zich verder in deze gedragen heeft, mitsgaders hoe weinig dege- „lijks er met dien suffenden vorst aan te vangen is geweest, zal UHEds mid- „dagklaar consteren, wanneer zij gelieven aan te merken, dat wij hem over de „komst van Radja Mohamads zoon Ismaïl, met 30 of 40 roofvaartuigen op „Riouw, bij brief van den 9den Mei dezes jaars (1760) op eene zeer nadrukkelijke „wijze onderhouden en deswegens onze verwondering betuigd hebben, hij echter „daarop bij den zijnen, ontvangen den 13den Junij, niets anders geantwoord heeft, „dan dat hij, Ismaïl, zich wel drie dagen aan den mond van Riouw opgehouden „had, maar daarna, zonder iets te verrigten of zich ergens over uit te laten, „veelmin eenige voorslagen tot eene verbondbreking met d'E. Compagnie te doen, „weder was vertrokken, zonder te melden, dat hij zich eenigzins had bevlijtigd „(gelijk hij, als een trouw bondgenoot van d'E. Compagnie verpligt was geweest) „van hem, op de eene of andere wijze, in zijne magt te krijgen, terwijl nopens „de verzochte openbaring zijner gedachten wegens het door ons hem voorgedragen „verzoek van Radja Alam, om het land van Siak, bij gedachten brief al verder „antwoordde daarop nog niet te kunnen repliceren, wijl hij niets doen wilde „voor en aleer hij met Daing Kambodja van Linggi daarover geaboucheerd had."

't Is waar, het bestuur van Malakka had niet te roemen over de medewerking, die zij van Sulthan Soleiman had ondervonden, in vergelding van de dienst, die hem bewezen was door het ten onderbrengen der Boegies. Maar men mag ook niet uit het oog verliezen, dat het voor hem moeijelijk was zich geheel te onttrekken aan den invloed van eene partij, die niets ontzag om haar

doel te bereiken. Vrees voor zijn leven, misschien slechts de wensch om van de beslommeringen, die de haspelarijen tusschen de Maleijers en de Boegies veroorzaakten, ontslagen te worden, zal Sulthan Soleiman weder overgegeven hebben aan de magt van Daing Kambodja, dien hij zeker, beter nog dan het bestuur van Malakka, tot alle misdaden in staat kende. Waartoe Daing Kambodja al kon overgaan, blijkt uit de vergiftiging, op zijn last, van den Tongkoe Besar, en dat dit niet een bloot vermoeden was van het bestuur van Malakka, uitgedrukt in de voorgaande aanhaling uit diens brief van 26 December 1760, blijkt uit de groote Maleische kronijk, waarin het feit met ronde woorden staat opgeteekend. Dit verhinderde Daing Kambodja niet, in termen van de diepste droefheid, het overlijden van Sulthan Soleiman en van den Tongkoe Besar aan den Gouverneur van Malakka mede te deelen; maar dat hij te gelijker tijd zich, in de toenmalige omstandigheden, tot niets wilde verbinden bleek daaruit, dat hij op zijne reis van Linggi naar Riouw, met ongeveer 45 praauwen, waarmede hij het lijk van den Tongkoe Besar en tevens zijn ganschen aanhang overbragt, ter reede van Malakka liggende, op 20 Februarij 1761, zich, onder gezochte voorwendsels, verschoonde van eene ontmoeting met den Gouverneur.

Wel behelsde de brief, dien hij toen schreef, vele verzekeringen van vriendschap en trouw jegens de Compagnie, maar opmerkelijk en niet geruststellend voor den vrede in de toekomst was de zinsnede waarin Daing Kambodja zeide, „dat het nog niet beslist was, wie koning van Djohor worden zou”.

Den 22sten Februarij 1761 zeilde Daing Kambodja met zijne gansche vloot naar Riouw. Het lijk van den Tongkoe Besar werd begraven op de vorstelijke begraafplaats aan de Soengei Baroeh, naast het graf van zijnen vader. Daing Kambodja wierp zich op als voogd van den zoon van wijlen Radja di Baroeh, dien hij onder den naam van Sulthan Ahmad Rajat Sjah tot vorst van Djohor verhief. Sulthan Ahmad was toen slechts acht of negen jaren oud, en de op dien leeftijd zoo noodige leiding van zijne moeder Tongkoe Poetih mogt hij niet ondervinden. Ook zij stierf weinige weken na haren man, den Tongkoe Besar Abd'oeldjalil, nadat zij, tijdens het laatste verblijf van haren man te Selangoer, dus in het einde van 1760, was bevallen van een tweeden zoon, die den naam ontving van Radja Mahmoed.

Daing Kambodja trok geheel het bestuur van Djohor tot zich en maakte in de daad, hoewel niet in naam, zijn neef Radja Hadji tot zijn onderkoning, met den titel van Kalana.

Sulthan Ahmad heeft maar weinig jaren geleefd. De overlevering zegt, dat ook hij vergiftigd werd. Dat dit eene vrij algemeene opinie was, laat zich daaruit afleiden, dat, volgens de inlandsche kronijken, de Maleijers er sterk op aandrongen, dat Ahmad zou worden vervangen door een der volwassen broeders van wijlen Sulthan Soleiman. Zij zouden dan weder een vorst van hunne natie, niet alleen in naam, maar ook in de daad, aan hun hoofd gehad hebben.

De Boegies daarentegen kozen Radja Mahmoed, den jongeren broeder van Sulthan Ahmad, toen nog een zeer klein kind, dat gedragen werd, en de Maleijers moesten toegeven. Daing Kambodja maakte van al die omstandigheden gebruik om Riouw geheel onafhankelijk te regeren, al de inkomsten tot zich te nemen en de Boegies den baas te doen spelen. Die aanmatiging werd door het bestuur van Malakka zeer gevreesd. Het doorgrondde, dat de Boegies in den persoon van Daing Kambodja zich in de opperheerschappij van Djohor zouden trachten te bevestigen, en de Hooge Regering, overwegende, dat het te wenschen ware door voorzigtige maatregelen dit te beletten, „opdat de Boegies niet te magtig en ten eenemaal toome-„loos zouden worden, tot merkelijk nadeel van velen", gelastte den Gouverneur van Malakka hierop, „als eene zaak van veel aangelegenheid", naauwkeurig te doen acht slaan en de Regering op de hoogte er van te houden (1).

Intusschen had het afgeloopen jaar 1760 zich gekenmerkt door ongehoorde stoutheid der Siaksche zeeroovers, die de vaart op Malakka, vooral van de Zuid, bijkans onmogelijk maakten. Wel behaalden de Compagnies kruisers nu en dan een voordeel op hen, maar het aantal roovers was te groot, dan dat dit van veel invloed zou kunnen zijn. Aan eenen aanval tegen Sulthan Mohamad in Siak zelf viel niet te denken, wanneer niet een inlandsch bondgenoot eenige magt kon verstrekken, waarmede men den vijand tot in zijne bosschen en kreken kon nazetten. Geen meer belanghebbend persoon was daartoe te vinden dan Radja Alam, die reeds in Februarij 1760 werd uitgenoodigd, om van Batoebara te Malakka te komen. Het was echter eerst op den 25sten September, dat hij, na herhaalde aansporing, daaraan voldeed. Hij verscheen te Malakka met tien tamelijk groote en acht kleine vaartuigen, te zamen bemand met 255 koppen, „al meest opgeraapt en ongedresseerd volk, arm en berooid, hebbende ge-„brek aan alles."

Hij was vergezeld van zijnen schoonzoon Said Osman en van den vorst van Asahan. Radja Alam toonde zich natuurlijk dadelijk bereid om met de Compagnie eene verbindtenis te sluiten, die hem op den troon van Siak moest herstellen, maar, zonder meer inlandsche magt dan hij aanbragt, was er niet aan te denken in dat land oorlog te voeren. Radja Alam zou dus trachten elders hulp te krijgen. In de eerste plaats begaf hij zich naar Daing Kambodja, die toen te Selangoer was, maar deze verklaarde niet bij magte te zijn iets te doen, daar hij al zijn volk noodig had voor de reis naar Riouw. Het is ook natuurlijk, dat hij op die plaats terugkomende zich zoo veel mogelijk tegen de hem kwaadgezinde Maleijers versterken wilde. Van Selangoer ging Radja Alam naar Rembauw en daar kreeg hij de toezegging van met eenige honderden manschappen te zullen worden bijgestaan.

Terwijl op de komst van dat volk te Malakka gewacht werd, ontving de

(1) Besoigne der Hooge Regering dd. 28 April 1761, aangehaald in een brief in het Archief te Malakka.

Gouverneur, op 12 November 1760, een brief van Sulthan Mohamad, vol bezwaren tegen de Compagnie en vooral heftig tegen de vereeniging met haar van Radja Alam.

Van elders vernam men dat hij het vaste plan had, om, indien hij in Siak werd aangevallen, met zijne gansche magt naar Malakka over te steken en die plaats aan te tasten.

Maar zijn loopbaan liep toen reeds ten einde; na eene kwijnende ziekte stierf hij den 23sten November 1760.

HOOFDSTUK VI.

SIAK.

[1761—1781.]

Gebeurtenissen in Siak na den dood van Sulthan Mohamad. — Twisten over de opvolging tusschen Radja Mohamad Ali en Radja Ismaïl. — De laatste wil zich met de O. I. Compagnie verzoenen. — Verbond tusschen de Compagnie en Radja Alam van 16 Januarij 1761. — Expeditie van Malakka naar Siak, onder J. J. Visboom, A. Verbrugge en later J. Driese. — Wederoprigting van den post op Gontong. — Verovering van Siak door de wapenen van de O. I. Compagnie op 17 Junij 1761. — Radja Alam bestijgt den troon van Siak. — E. Cramer als kommissaris in Siak. — Verovering van Poeloe Lawan door Radja Alam. — Radja Alam is nalatig in het afdoen zijner schuld aan de Compagnie. — Zijn zoon Mohamad Ali neemt op zich die te betalen. — Slechte geldelijke uitkomsten van Siak voor de Compagnie. — D. A. de Neufville en van Moesbergen in kommissie naar Radja Alam. — Zijn slecht bestuur. — Op zee zwervende Siakkers onder Radja Ismaïl doen de Boegies van Riouw den oorlog aan. — Dood van Radja Alam, opgevolgd door Mohamad Ali. — Intrekking van den post op Poeloe Gontong. — Radja Ismaïl valt in Siak en onttroont Mohamad Ali. — Schikking tusschen deze vorsten. — Hunne goede gezindheid jegens de O. I. Compagnie. — Dood van Radja Ismaïl.

De dood van Sulthan Mohamad (Radja Boeang) was het sein tot nieuwe beroeringen in Siak. Zijn zoon Radja Ismaïl was door hem tot opvolger benoemd, maar deze opvolging werd betwist door den zoon van Radja Alam, Mohamad Ali, die voor zijnen vader optrad, bewerende, dat het billijk ware, dat de zoon van Sulthan Mohamad thans Radja Alam diende, nadat de zoon van dezen zoo lang Sulthan Mohamad gediend had. Radja Ismaïl en zijn half-oom Tongkoe Boesoe, ook genaamd Radja Ibrahim, riepen zelfs de tusschenkomst in van Daing Kambodja, om vergiffenis van de Compagnie te erlangen met vergunning om ergens, al ware het op Djohorsch gebied, vrij verblijf te mogen houden. De Gouverneur van Malakka leende daaraan echter geen gehoor, zoo-

wel omdat hij de Siaksche vorsten wantrouwde, als omdat hij hoopte, dat de twist tusschen de zoons van Sulthan Mohamad en van Radja Alam, eene voor de Compagnie gunstige wending aan de zaken geven en het in Siak te verwachten verzet verzwakken zou. Alles werd dus gereed gemaakt om in den aanvang van 1761 een aanval te doen.

Vooraf werd het met Radja Alam overeengekomene op 16 Januarij 1761 schriftelijk geregeld, en, na vele onderhandelingen, gebragt in den vorm van een contract, dat in substantie luidt als volgt (1):

Artikel 1.

Radja Alam onderwerpt zich aan de Compagnie en belooft vriendschap jegens den koning van Djohor.

Artikel 2.

De vijandelijkheden van Radja Alam enz. zullen voor altijd ophouden.

Artikel 3.

Wanneer Siak door de hulp der Compagnie aan het bestuur van Radja Alam zal zijn toevertrouwd, zal hij het door Radja Mohamad geroofde en diens schuld van de Compagnie overnemen.

Artikel 4.

Geen doorgraving van rivieren mag plaats hebben.

Artikel 5.

De Compagnie zal dadelijk Poeloe Goentoeng weder bezetten en het regt hebben ook elders in Siak vestingen te bouwen, en de rivier te laten bekruisen.

Artikel 6.

Indien de Compagnie, wegens de hulp aan Radja Alam verleend „en de „daaruit voortgevloeide successie," wordt aangevallen, zal Radja Alam zich met de Compagnie vereenigen ter bestraffing.

Artikel 7.

Alleenhandel der Compagnie in lijnwaden.

Artikel 8.

Visitatie der vaartuigen op de rivier van Siak.

Artikel 9.

Vrijdom van tol voor de Compagnie. Radja Alam mag van anderen heffen 2½ pCt. inkomend en uitgaand regt.

Artikel 10.

De hoofden van „het moordgespuis" overleveren aan de Compagnie.

Artikel 11.

's Compagnies vrienden zijn ook die van Radja Alam, en hare vijanden ook de zijnen. Hij zal medewerken om straat Malakka van roovers te zuiveren.

Artikel 12.

Op verzoek van Radja Alam wordt aan zijn zoon Mohamad Ali vergiffenis

(1) Dit contract is in zijn geheel opgenomen als bijlage XXIII, naar het afschrift in het Archief te Malakka.

geschonken, mits hij zich, bij de komst van 's Compagnies magt in Siak, onderwerpt; anders wordt hij, als de overige hoofden der moordenaars, uitgeleverd.

Artikel 13.

De opvolging in Siak staat aan de goedkeuring der Hooge Regering. De opvolgers van Radja Alam zullen deze artikelen moeten bezweren.

Deze overeenkomst werd door de Hooge Indische Regering „ten volle goedgekeurd, als in zich bevattende al hetgeen dat voornamelijk tot welvaart en voordeel van de Compagnie en de kolonie te bedingen is geweest, en aan de zijde van Radja Alam, omtrent wien de redelijkheid in allen deele is plaats gegeven, onverbrekelijk kan onderhouden worden" (1). Alleen werd opgemerkt, dat, bijaldien de door Radja Mohamad veroorzaakte schade door Radja Alam werd vergoed, de daarvoor toegestane afschrijving van het verlorene werd ingetrokken; — dat omtrent de visitatie der vaartuigen „wel expresselijk werd begeerd, dat daarbij met alle discretie en zonder het geringste uit de vaartuigen tot zich te nemen, werde te werk gegaan;" — dat het inkomend en uitgaand regt van 2½ pCt., door Radja Alam te genieten, alleen moest worden geheven van vaartuigen van Malakka komende, maar het dubbele van alle andere. Ook werd goedgekeurd, dat aan Radja Alam, zoo aan kontanten als benoodigdheden, eene som van 5,000 rijksdaalders was voorgeschoten.

Zóó geheel en al wilde de Hooge Regering al hare oude grieven tegen Radja Alam ter zijde stellen, dat zij hem eenen vleijenden brief schreef; een brief, die men niet zou wanen gerigt te zijn aan „een schurk, een bandiet," maar veeleer aan een vorst, die immer de beproefde vriend van de Compagnie was geweest. Die brief luidt als volgt:

„Wijders maken de Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië bekend, „dat zij uit Uw Hoogheids brief met genoegen hebben gezien het gesloten con„tract met hunnen Gouverneur op Malakka, hetgeen zij ten volle hebben goed„gekeurd, te meer wijl Uwe Hoogheid met zooveel teekens van opregtheid ver„zekert hetzelve zonder afwijking te zullen nakomen, en wij daardoor reden „hebben te veronderstellen, dat de wederzijdsche volkeren, boven alle naburige, „die op eene ongepermitteerde wijze handel zullen drijven, zullen komen te „floreren; het is dierhalve, dat de Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië „zeer gaarne verzekeren, dat van 's Compagnies zijde het bij voormeld contract „overeengekomen, in alle opregtheid zal worden nagekomen; zijnde het den „Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië almede in het bijzonder aangenaam, „dat de Malakkasche Gouverneur met Uwe Hoogheid in eene gewenschte har„monie is levende, waarvan zij de continuatie verhoopen te vernemen, en in„tusschen betuigen, dat zij zeer gaarne zullen reflectie slaan op het verzochte

(1) Brief der Hooge Regering dd. 28 April 1761 aan den Gouverneur en Raad te Malakka.

„van Uwe Hoogheid in het aanstellen van een anderen Gouverneur, bijaldien de „tegenwoordige Gouverneur Boelen van daar mogt worden verlost, opdat zijn ver„vanger zij, even als dezelve, goed, opregt en in het vertrouwen van Uwe Hoogheid.

„Laatstelijk hopen de Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië, dat de „voorgenomene verovering van de rivier van Siak, van een goed succes zal ge„volgd wezen, en dat Uw Hoogheid niet alleen bereids zich zal gesteld zien in „eene vredige bezitting derzelve en de daarbij behoorende landen, maar ook dat „U, door beleid en eene zachte beheering van dien, dezelve brengen zal in hare „vorige aangename hoedanigheid.

„Terwijl de Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië niet kunnen na„laten Uwe Hoogheid nog te communiceren, dat het den Almogende naar Zijnen „onveranderlijken wil behaagd heeft den Heer Gouverneur-Generaal Jacob Mos„sel, op den 15den dezer, uit dit aardsche op zich te nemen, in wiens plaats „ten zelfden dage in Rade van Indië tot die luisterrijke waardigheid verkozen „is de Heer Eerste Raad en Directeur-Generaal Petrus Albertus Van der Parra.

„Geschreven in het kasteel Batavia, op het eiland Groot-Java, den 29sten „Mei 1761” (1).

Intusschen had het bestuur van Malakka alles in gereedheid gebragt, om te trachten in Siak eene schitterende wraak te nemen over de beleedigingen, der O. I. Compagnie aangedaan, en haren nieuwen vriend, Radja Alam, op den troon van dat rijk te plaatsen. Om daaraan uitvoering te geven werden in kommissie gesteld de heeren Jan Jansz. Visboom, kapitein kommandant van het garnizoen te Malakka, en Arij Verbrugge, onderkoopman aldaar. Zij werden voorzien van eene instructie van wege den Gouverneur en Raad te Malakka, onder dagteekening van 21 Januarij 1761.

Bij die instructie wordt gezegd, dat de oorzaak, waarom men heeft moeten overgaan tot het afzenden der expeditie-vaartuigen naar Siak, welke bestonden in vier brigantijns en eene pantjalang, genaamd de *Draak*, het *Zeepaard*, de *Vrijheid*, de *Buis* en de *Paarl d'amour*, gevoerd door den luitenant Ls. Buijs en de opperstuurlieden Jacob Wiek, Sjouke Jansz. Westerhout en Hendrik Stuurman, buiten de opvarenden, bemand met 89 Europesche en 91 Boeginesche militairen (2),

(1) In afschrift op het Archief te Malakka.

(2) Deze vaartuigen waren bemand en bewapend als volgt:

	ZEEVARENDE.	MILITAIREN.		GESCHUT.				
		Europ.	Boeg.	4 pond.	3 pond.	2 pond.	1 pond.	
De Draak	24	12	13	2	12	—	4	te zamen 18
Het Zeepaard	26	10	10	6	—	8	4	„ 18
De Vrijheid	21	10	10	—	12	—	4	„ 16
De Buis	31	11	12	—	14	—	4	„ 18
De Paarl d'amour	8	—	—	—	—	—	12	„ 12
	113	43	45	8	38	8	28	te zamen 82.

Het geschut was van ijzer, uitgezonderd de één-ponders, die metalen staartstukjes en kamerbussen waren.

en vereenigd met de magt van Radja Alam, was „het straffen en beteugelen „der Siaksche roovers en moordenaars, om verder, langs dien weg, voormelden „Radja Alam te stellen in plaats van den door den dood verslondenen en „niet. . . . . verrader Radja Mohamad," die verder genoemd wordt „alleen „als de primitieve en waarachtige oorzaak van al die gruwelijkheden, welke door „zijne onderdanen, op deszelfs expres en streng bevel, zijn gepleegd, te moeten „worden aangemerkt."

Desniettemin zegt de instructie, dat „om van onze zijde geen onnoodig „bloed te plengen en die landen niet geheel te ruïneren, men wel genegen was „al die verregaande excessen en moorderijen met den mantel der bescheidenheid „en ontferming te bedekken, in zoover zulks niet strijdende is met het 10de „artikel van het geannexeerde contract (van 16 Januarij te voren), en zij, op „de eerste aankomst van ons eskader aldaar, zich dadelijk aan de E. Compagnie „en Radja Alam gehoorzaam onderwerpen en blijken van berouw en getrou„wigheid (waarop echter niet ligtvaardig moet worden gecijferd) komen te geven."

Zoo geene vredelievende beëindiging mogelijk werd bevonden, moest tot geweld van wapenen overgegaan worden „met algemeen overleg van Radja Alam."

Verder behoorde tot de pligten der kommissie, om „al aanstonds en zoo „spoedig mogelijk weder eene formidable vesting op Poeloe Goentoeng te extruë„ren," waartoe gereedschappen en materialen werden medegegeven.

De gansche inhoud dezer instructie toont aan den ernstigen wil van den Gouverneur Boelen en den Raad van Malakka, om eene schitterende genoegdoening te verkrijgen wegens het afloopen van Poeloe Goentoeng, en om 's Compagnies regten in Siak op eene afdoende wijze te herstellen.

De kommissarissen talmden niet met het aanvaarden der hun opgedragen taak, want, op denzelfden dag waarop hunne instructie geärresteerd was (21 Januarij 1761), begaven zij zich aan boord van de *Draak* en gingen met de overige barken en de praauwen van Radja Alam, die zich aan boord van de *Vrijheid* bevond, onder zeil.

Het volgende verhaal van de gebeurtenissen in Siak is getrokken uit het journaal van Visboom en uit al de aan het bestuur van Malakka gezonden verslagen. Het is hier uitvoerig vermeld, omdat het een niet onbelangrijk wapenfeit aangaat, dat nergens elders beschreven is.

Den 25sten Januarij kwam het eskader, zonder vijanden ontmoet te hebben, ten anker voor het eiland Goentoeng, alwaar nog dienzelfden dag de Nederlandsche vlag weder geheschen werd. Men vond al dadelijk een aantal doodsbeenderen van de vermoorde bezetting, en nog meer, toen men den volgenden dag begon de overblijfselen van de vroegere sterkte van ruigte te zuiveren, om op de grondslagen eene nieuwe vesting te bouwen. Men vond verscheidene blijken hoe wreed en moorddadig het roofgespuis daar had huis gehouden, „en

„zoowel de soldaat als de matroos was aangedaan door het deerniswaardig spek-„takel van de hier en daar op den grond verspreid liggende doodsbeenderen van „de ongelukkige vermoorde Europesche bezettelingen."

Van het fort bestonden nog alleen gedeelten van den kruidkelder en van de keuken.

Men begon onmiddelijk met het bouwen van de nieuwe sterkte, die op den 21sten Februarij reeds zoover gereed en bewapend was, dat het bevel er over kon worden opgedragen aan den vaandrig August Hieronimus Seijdel, als kommandant van het garnizoen, bestaande uit:

één sergeant,
drie korporaals,
dertig soldaten,
één tamboer,
één konstapelsmaat,
één bosschieter,
één ondermeester,

allen Europeanen.

Terwijl buiten het fort nog lagen één sergeant, twee korporaals en twee-en-twintig soldaten, allen Boegies, die echter, na de bevrediging van het land, weder zouden worden ingetrokken.

Radja Alam trachtte in dien tusschentijd, door brieven en zendelingen, zich met de vijandige hoofden in aanraking te stellen; maar al zijne voorslagen tot eene vredelievende beëindiging der zaken bleven zonder uitwerking. Zelfs wilde men zijne vrouw en kinderen niet toestaan zich tot hem te begeven, tenzij hij de zaak der O. I. Compagnie verliet en zich naar Batoe-bara of Assahan terugtrok.

De vijand ging voort met zich tot den oorlog voor te bereiden en verontrustte van tijd tot tijd ons eskader, terwijl hij de huizen der vreedzame ingezetenen langs den rivier-oever verbrandde, om de bewoners te dwingen gemeene zaak met hem te maken.

Achttien vaartuigen van Radja Alam, versterkt met een kapitein, een sergeant, een korporaal en twintig soldaten van de ingescheepte Boegische troepen, vertrokken, onder bevel van Radja Alam's schoonzoon Said Osman en den Radja van Assahan naar Kampar (Poeloe Lawan), om ook daar den vijand afbreuk te doen, en hadden daar zware gevechten vol te houden. In eene versterking op den wal waren vier stukken zwaar geschut, afkomstig van de afgeloopen vesting te Poeloe Goentoeng, geplaatst.

Intusschen bleef Radja Alam, uit vrees, dat zijne vrouw en kinderen leed zou geschieden, steeds dralen met het nemen van doortastende maatregelen, waartoe de kommissarissen wenschten over te gaan. De Gouverneur en de Raad te Malakka besloten daaraan een einde te maken en zonden, in het begin der

maand April 1761, het schip *Pasgeld* (1), onder bevel van den schipper Joseph Driese, ter versterking van de krijgsmagt naar Poeloe Goentoeng, met last aan de kommissarissen, om van dat schip het noodige gebruik te maken „en, zonder „langer delai, alles te bewerkstelligen, wat tot eene finale destructie der vijanden „werd noodzakelijk bevonden, wijl het hopeloos voorkwam, dat de vijanden „van zelf bijdraaijen en genade verzoeken zouden." Radja Alam moest zijne vrouw en kinderen „ter zijde stellen en overwegen wat voor zijn belang het „zwaarste woog."

Het schip *Pasgeld* vertrok den 7den April 1761 van Malakka en kwam den 10den bij de scheepsmagt, die om Poeloe Goentoeng heen verdeeld lag, ten anker. Het journaal van schipper Driese geeft een uitvoerig verhaal van alles, wat er sedert dat tijdstip tot de verovering der vijandelijke sterkten is voorgevallen en daaruit hebben wij het volgende overgenomen, aangevuld uit de rapporten van kommissarissen aan den Gouverneur van Malakka.

De kommissarissen namen hun verblijf op het *Pasgeld* en belegden op den 13den April 1761 eenen algemeenen raad.

Men besloot dadelijk tot offensieve maatregelen over te gaan.

Mitsdien werd eene sloep van elk der schepen *Pasgeld*, de *Vrijheid* en de *Buis*, onder bevel van stuurman Samuel van Egten, bewesten het eiland Goentoeng om gezonden, om te zien of zich daar ook vijanden bevonden.

De *Draak* en de *Vrijheid* bleven op brandwacht liggen, even beneden het fort, om vaartuigen, die misschien van achter het eiland zouden willen ontsnappen, te onderscheppen. Het *Pasgeld*, het *Zeepaard*, de *Buis* en de *Paarl d'amour* zeilden de rivier op.

Bij den hoek van het eiland gekomen ontmoetten zij de sloepen, die het eiland hadden omgeroeid zonder vijanden te bespeuren. Daarop werd aan de *Draak* en de *Vrijheid* sein gedáan om bij de hoofdmagt te komen.

Te 4 ure des namiddags ontmoette men vijftien groote vaartuigen van den vijand, die dadelijk op de in de voorhoede zijnde barken het *Zeepaard* en de *Buis*

---

(1) *Het Pasgeld* was bemand met:

69	zeevarenden			
22	Europesche militairen			
14	Boegische „			
105	te zamen; en bewapend met:			
2	ijzeren	12-ponders		
20	„	6	„	
2	„	4	„	
6	„	3	„	
6	metalen	1	„	kamerbussen op de boot
2	„	1	„	staartstukjes in de groote mast
36	stukken te zamen.			

hun vuur openden. De barken beantwoordden dit met nadruk en deden, na een gevecht van een en een half uur (de overige vaartuigen konden, wegens den stroom, niet te hulp komen), den vijand achter eenen hoek terugdeinzen.

Het *Zeepaard* ontving bij dit eerste gevecht vijf schoten in den romp en had de blinde ra aan stukken, terwijl de *Buis* vier schoten bekwam.

Ter verduidelijking van het overzigt zullen wij het verhaal extractsgewijs uit het journaal van schipper Driese en de verdere rapporten vervolgen.

14 April. Na den middag dreef het eskader met den vloed de rivier op, tot nabij het tweede eiland, genaamd Sabalenga.

Dit eiland werd, ten einde den vijand het vlugten rivier-afwaarts te beletten, afgezet door de *Vrijheid*, de *Draak*, het *Pasgeld*, de *Buis* en het *Zeepaard*, onder den wester-, en door de *Paarl d'amour* onder den oosterwal.

Men ontwaarde tien vijandelijke vaartuigen, waaronder een gewezen ra-vaartuig, benevens een groot drijvend kasteel, kota bedjalan [1] genaamd en bezet met zwaar geschut, zoomede vier brandvlotten.

Volgens berigt van twee uit handen van den vijand ontvlugte Mooren had de kota bedjalan 16 groote en meerdere kleinere kanons. „Dat gevaarte vertoonde „zich zoodanig als men de arke van Noach in het Bijbelsch prentenboek ziet, „behalve dat hier zes groote schietgaten voor het 12ponder kanon in waren." (Journaal van Visboom).

Tegen zonsondergang maakte de vijand eene beweging naar het eskader en werden eenige schoten gewisseld.

15 April. Drie sloepen, onder stuurman Jan de Vries, werden op verkenning gezonden. Men zag daar tien praauwen.

Tegen middernacht zakten drie brandvlotten naar het eskader af, maar het vuur werd door de sloepen gebluscht.

16 April. Radja Alam kwam mede op het *Pasgeld* zijn verblijf nemen.

In eenen scheepsraad werd besloten, dat het *Pasgeld*, de *Vrijheid* en de *Paarl d'amour* met den eersten goeden wind den vijand zouden aantasten, en de overige vaartuigen voor het westergat zouden blijven liggen om den vijand het doorbreken te beletten.

17 April. Tegen zonsondergang werden eenige schoten gewisseld.

18 April. Het *Pasgeld*, het *Zeepaard*, de *Buis* en de *Draak* halen verder op in het westergat.

Te 9 ure 's morgens opent de vijand het vuur, dat aanhoudt tot 1 ure na den middag, waarop hij afdeinst.

19 April. Een gestrand brandvlot wordt aangehaald en 's avonds, met den vloed, brandende den vijand teruggezonden.

20 April. Het *Pasgeld*, de *Draak*, de *Vrijheid* en de *Paarl d'amour* ligten te

---

[1] Beweegbaar of drijvend kasteel.

$9^1/_2$ ure voormiddag het anker en drijven verder het oostergat in. De *Vrijheid*, die de voorhoede uitmaakt, verrast vier vijandelijke vaartuigen, die vlugten, maar met zes andere terugkeeren en op de *Vrijheid* vuren, die negen schoten door den romp krijgt, maar den vijand verjaagd.

's Avonds met den vloed wordt weder het anker geligt en drijft het eskader tot nabij de kota bedjalan, die bij den noord-oostelijken hoek van het eiland ligt.

's Nachts wil de vijand de kota rivier-opwaarts boegseren, maar wordt daarin door het vuur van de schepen verhindert.

21 April. De kota bedjalan opent het vuur op de *Draak*.

De *Paarl d'amour* wordt het westergat ingezonden om het *Zeepaard* en de *Buis* bij te staan in het tegenhouden van den vijand.

Het *Pasgeld*, de *Draak* en de *Vrijheid* drijven hooger op. De eerste valt de kota aan, terwijl de anderen twintig praauwen bezighouden. Het gevecht, zoo met geschut als handgeweer, duurt voort tot $1^1/_2$ ure 's namiddags, wanneer de vijand hooger op vlugt en dus geen kans meer had om achter het eiland om te ontkomen. In de kota bedjalan was in een kwart uur tijds door het *Pasgeld* zulk eene bres geschoten, dat men „met wagen en paarden daar wel door kon rijden." De schepen worden uit het bosch met geweervuur bestookt.

Het *Zeepaard*, de *Buis* en de *Paarl d'amour* komen door het westergat weder bij de overige schepen.

Slechts eenige weinige vijandelijke praauwen blijven in het gezigt van het eskader liggen.

Het *Pasgeld* had dien dag gekregen 25 schoten, meest 12ponds kogels in den romp, waarvan 18 aan bakboord, en veel schade aan het tuig.

's Avonds te 7 ure, met den vloed, drijft het eskader hooger op en ankert te 9 ure, wanneer eenige praauwen met schoten worden verjaagd.

's Nachts drijven twee brandvlotten af, echter zonder schade aan te rigten.

22 April. 's Morgens te 9 ure met vloed de rivier hooger op. Het kost veel moeite om vrij te blijven van de boomen aan den oever.

Vijf vijandelijke praauwen doen eenige schoten, maar worden spoedig verjaagd.

23 April. 's Morgens te 8 ure met den vloed hooger op. Te $8^1/_2$ ure begint een gevecht met vijftien praauwen, dat tot $12^1/_2$ ure aanhoudt, wanneer de stroom kentert en geankerd wordt.

De schepen ontvangen veel schoten, waardoor verscheidene opvarenden gekwetst worden.

Na den middag drijven twee brandvlotten af, zonder nadeel te doen.

24 April. Met veel moeite drijft men 's morgens de rivier op. Van 10 ure vóór tot 1 ure na den middag gevecht met den vijand, totdat de kentering van den stroom noodzaakt te ankeren.

25 April. De rivier hooger opgedreven en schermutseling met den vijand gehouden.

26 April. Weder, al schietende, de rivier opgedreven tot voorbij Soengei Radja. De pantjalang *Paarl d'amour* tot hospitaal ingerigt, daar dat vaartuig te zwak was om zich met eenen sterken vijand te meten.

27 April. Opgedreven tot voorbij Soengei Boewantan, en eenige schoten gewisseld.

28 April. Een weinig opgedreven zonder vijand te zien.

29 April. Met de dagwacht geankerd bij de Soengei Boewantan-ketjil en de verlatene kampong Boewantan.

In den namiddag begeven de kommissaris Visboom en de schipper Driese zich aan den wal, om de gesteldheid te verkennen, terwijl Radja Alam het graf zijns vaders bezoekt.

Een inlandsche spion wordt met een klein praauwtje de rivier opgezonden, om de positie van den vijand te verkennen. Hij verhaalt dat, een weinig beneden de uitwatering van de Mapoera- in de Siak-rivier, verscheidene praauwen in linie dwars over de rivier lagen, die daarenboven met een paalwerk was afgesloten, gedekt door bentings aan de oevers.

30 April. Ten anker gebleven.

Hier komt bij het eskader de vaandrig der Boegies Abd'oel Slam Batavia, komende van Kampar met tien man, waarvan vijf Boegische soldaten. Zij waren bij de rivier Rawa door twintig zoo groote als kleine vaartuigen, onder den panglima Tjampa, aangevallen. De vaandrig had zijn vaartuig moeten in de steek laten en zich in een klein praauwtje gered, met verlies van twee geweren en vier patroontasschen.

1 en 2 Mei. Niets bijzonders voorgevallen. Ten anker gebleven.

3 Mei. Hooger de rivier opgedreven, tot nabij de Soengei Pinang, waar eene versterking aan den wal wordt gezien. Stuurman Jan de Vries gaat met eene sloep op verkenning uit en ontdekt achter eenen hoek nog eenige versterkingen, praauwen en brandvlotten.

4 Mei. Nog wat hooger opgedreven. Al de scheepsgezaghebbers gaan zich vergewissen van de positie des vijands.

5 Mei. Een breede scheepsraad wordt belegd, waarin genomen wordt de volgende resolutie:

„Nadien wij thans met de van Malakka afgezondene bodems tot in het „gezigt der roovers hunne sterkten zijn genaderd, en bevonden dezelve te bestaan „uit vier koeboes (of batterijen) op de aarde nederstaande gemaakt, alle met grof „geschut en manschappen wel voorzien; daarenboven nog eene sterkte verheven „in de boomen, alwaar volk, klein geschut (of paardenkulletjes) en handgeweer „op was; alsmede eenige der zwaarste baloors tegen eenige masthouten (die „dwars over de rivier in 't water liggende vastgemaakt) aanlagen; alles met grof „geschut, 'twelk men vertrouwde te moeten bestaan uit twaalf-, acht-, zes- en „het minste vierponder kaliber, wijl men tot heden uit hun geschut nog geene

„ligtere kogels had ontwaard. Daarbij wordt hunne artillerie door ons geschat „te bestaan uit vijftig à zestig pees kanons van voornoemd kaliber.

„En nademaal wij allen oordeelden, het eene non-geautoriseerde zaak zoude „zijn, die men noch voor den Almagtigen noch wereldschen regter zoude kun- „nen verantwoorden, om met 't schip en de vier barkentijns met ons geschut „en weinige manschappen hunlieder sterkten aan te tasten, want 't schip (daar „zij het meest op doelen) in den grond geschoten wezende, zijn de barkentijns „niet van waarde, want dezelve haar geschut (gering van kaliber) aan beide „zijden te gelijk moetende gebruiken en de militie bij 't handgeweer staande, „zoo zijn ze veel te zwak bemand; daarbij, tien man op ieder vallende, kunnen „zij zich in 't minste niet redden, wijl de roovers haar aan boord zijn, want „men den wal aan iedere zijde kan begooijen als men te midden in de rivier „ligt; daarenboven is tegen al dit geweld de pantjalang in 't geheel niets, als „enkelijk om de patienten te herbergen.

„Dierhalve is met eenparigheid van stemmen geoordeeld 't best te zijn, den „Edelen Heer Gouverneur en Raden te Malakka t' allereerst daarvan kennis te „geven, en Hun Edelens geëerde order dienaangaande af te wachten.

„Aldus geresolveerd in 't schip, dato en jaar voors:

(*w. g.*) „J^N^. J^SZ^. VISBOOM.
„ „A^IJ^. VERBRUGGE.
„ „J. DRIESE.
„ „L^S^. BUIJS.
„ „J^S^. WIEK.
„ „F^K^. J^Z^. WESTERHOUT.
„ „H^K^. STUURMAN.
„ „A^M^. HOOSZEMA.
„ „J^N^. DE VRIES.
„ „JAN JANZE."

(De kommissaris Verbrugge, die ziek was, werd met de *Draak* naar Malakka gezonden, om verslag te doen van den staat van zaken. Hij kwam op 20 Mei daar aan).

6 t/m. 10 Mei. Niets bijzonders. Van tijd tot tijd geweerschoten met den wal gewisseld.

11 Mei. Twee inlanders, door Radja Alam naar zijne vrouw gezonden, komen terug en berigten, dat hooger de rivier op nog veel versterkingen zijn aangelegd, en dat in het gevecht van 21 April vier vijandelijke hoofden en al het volk van de kota bedjalan, op één na, zijn gesneuveld.

12 en 13 Mei. Niets bijzonders.

14 Mei. De *Draak* vertrekt naar Malakka, met depêches, gewonden en zieken, waaronder ook de tweede kommissaris Arij Verbrugge.

15 Mei. Niets bijzonders.

16 Mei. Uit het bosch wordt met geweer en geschut op het eskader geschoten, hetgeen door eenige schoten van de schepen tot zwijgen wordt gebragt.

17 Mei t/m. 1 Junij. Niets bijzonders, dan nu en dan het wisselen van schoten met den wal.

2 Junij. „Met de 2 glazen der 2de wacht kwamen elf branders van de „roovers afzakken, die een vreeselijk en gansch verschrikkelijk vuur maakten „en de geheele rivier dwars over bezetten, wijl zij allen met balken aan elkan„der vast waren. Korten zoo digt onder 't bosch op onze springers als mogelijk „was en zenden de schuiten heen om den brand (was 't mogelijk) te blusschen; „doch, door Gods dierbaren zegen, zijn dezelve tusschen ons allen door gedreven, „zonder iemand te beschadigen; doch digt langs ons schip heen.

„Ook schoot 't kanaille nu en dan met scherp op ons, waarop wij allen „weder los brandden, wijl men dacht, dat zij met hunne roofvaartuigen daar „achter mogten zijn."

3 Junij. Niets bijzonders.

4 Junij. Een brief van den Gouverneur en Raden te Malakka wordt in het eskader ontvangen, waaruit blijkt, dat de schipper J. Driese als 2de kommissaris, in stede van den nog zieken Heer A. Verbrugge, is benoemd.

De *Draak* en eene roei-galei (op 30 Mei van Malakka vertrokken) zijn in de rivier aangekomen.

5 en 6 Junij. Niets gepasseerd.

7 Junij. Schipper Driese doet eene verkenning met twee gewapende sloepen. Hij ontdekt een kabel van rotan, zoo dik als een zwaar scheepstouw, dwars over de rivier, dat hij verbreekt. Voorts vindt hij van dat punt naar de versterkingen paden, waar wel zes man naast elkander konden gaan.

8 Junij. Niets bijzonders.

9 Junij. De *Draak* met eene roei-galei en de pantjalang *Paarl d'amour* komen bij het eskader; voorts komen daar nog bij acht pendjadjaps en eenige kakaps, die onder bevel van den Radja van Assahan van Kampar terugkwamen.

10 Junij. Het met de *Draak* aangekomen geschut en de daarmede overgevoerde versterking van 50 Europesche militairen worden op de vaartuigen verdeeld.

11 en 12 Junij. Niets bijzonders. Eenige schoten worden gewisseld. Er werd uit de op de *Draak* geplaatste mortier ook eene bom met zand gevuld gewor„pen, die redelijk wel ging."

13 Junij. Een detachement van 48 Europesche en 50 Boegische militairen, zoomede 50 à 60 Maleijers, onder bevel van stuurman Jan de Vries, gaat aan wal om den toegang tot de versterkingen der roovers te verkennen. Men komt terug met het berigt, dat het terrein ten eenemale onbegaanbaar is, daar men tot de knieën in den modder zakt. Men had twee of drie versterkingen gezien, met geschut onder en boven.

Er werden weder schoten met den wal gewisseld. „Ook werd dezen avond

„in 't goed Hollandsch en in 't Maleisch infaam op ons gescholden door het „kanaille" (1).

14 Junij. In eenen breeden scheepsraad aan boord van het *Pasgeld* wordt genomen de volgende resolutie:

„Dewijl de bodems tot de expeditie geëquipeerd bij elkander en alle in volle „orde waren, om, onder Godes zegen (daar wij op hopen), de vastigheden der roovers „van Siak aantevallen, zoo is op heden na den middag, bij elkander vergaderd „wezende, goed gevonden, als dat het schip voornoemd benevens de barkentijns „de *Draak* en het *Zeepaard* tot eenen manmoedigen en dapperen aanval de voorsten „zullen zijn. Voorts zullen de barkentijns de *Vrijheid* en de *Buis* met de roei-galei „alsmede de andere vaartuigen, als de pantjalang en de pendjadjaps (of baloors) „van den prins Radja Alam zich alzoo op zij of achter ons in den besten rang „stellen, als maar eenigzins zullen bekwaamst zijn, om met hun grof geschut in „de vastigheden, als ook met 't handgeweer ter wederzijden in het bosch der „roovers alle schade toe te brengen, zoo veel doenlijk is. Ook zal de prins Radja „Alam, op ons verzoek, twee kakaps (inlandsche roei-vaartuigen) geven, om, „tot den boom (die over de rivier ligt) genaderd wezende, aldaar vier vrijwillige „Europezen in te zetten met bijlen, en dezelve alsdan open te kappen, om ons „alzoo eene vrije passage te bezorgen; waarop wij allen met elkander gesteld „hebben eene premie van vijftig spaansche matten, om dezelve te betalen aan „dengene, die zich daartoe vrijwillig aanbiedt, en ook ten uitvoer brengt. Ook, „zoo een derzelve of meer mogten komen te vallen, zoo zal gemelde portie aan „de verblijvenden worden ter hand gesteld.

„Edoch zoo er meer manschappen mogten bijkomen, zoo zal de verdeeling „aan de E. Heeren kommissarissen staan.

„Ook is geresolveerd als dat de aanval zal geschieden op morgen ochtend „te zeven ure, zijnde maandag den 15en Junij anno 1761, wezende als dan ter halver „getij van vloed.

„Waartoe wij hopen en wenschen, dat God Zijnen vaderlijken zegen zal geven. „Amen.

„Nog is bij deze, na rijpe overweging, vernomen naar de gesteldheid der „bodems hare lekkages, en bevonden, volgens ieders opgaaf, als dat men meest „allen gelijkgesteld waren, te weten, om de twee, drie, vier à vijf dagen (al na „'t weinig of veel regent) eens te pompen.

„Aldus geresolveerd ten overstaan en volkomen genoegen van den prins

---

(1) Het schelden in het Hollandsch zal waarschijnlijk zijn uitgegaan van den matroos Lambert Geijz, die op den 19den Maart „absent geraakt," of van den soldaat Anthonie Hamer, die den volgenden dag gedeserteerd is van Poeloe Goentoeng, terwijl ons eskader daar lag. Ook een viertal inlandsche militairen zijn achtereenvolgens gedeserteerd. Het blijkt niet dat een der deserteurs is teruggekregen.

„Radja Alam, in het schip voornoemd, den 14den Junij A°. 1761, in de rivier „van Siak.

(*w. g.*) „JN. J z. VISBOOM.

„ „J. DRIESE.

„ „Ls. BUIJS.

„ „Js. WIEK.

„ „Fk. Jz. WESTERHOUT.

„ „Hk. STUURMAN.

„ „Am. HOOSZEMA.

„ „Jn. DE VRIES.”

’s Avonds komt de pantjalang met 7 militairen bij het eskader terug van Poeloe Goentoeng.

’s Nachts doet de vijand eenige schoten.

15 Junij. ’s Morgens te 8 ure anker op, om op te drijven en den vijand aan te vallen, „doch konden, vermits er te veel en zelfs in de wind was, wijl „men gestadig in het bosch geraakte, niet tot ons voornemen komen.” In het drijven werden nu en dan eens kogels gewisseld en twee bommen werden van de *Draak* geworpen.

„Omtrent 4 ure werd er een vlotje opgevischt, daar een mast op stond, „waaraan een rood en een wit vlaggetje of wimpeltje was (’tgeen met de eb „door de roovers was afgezonden). Op voornoemde papieren vaantjes stond in „’t Maleisch geschreven, als dat wij hunnen God Mahomed zouden om genade „bidden, of dat wij allen zouden verbrand en als kaf in den wind zouden ver- „strooid worden, dan wel dat zij ons allen zouden in stukken kappen.

„’s Avonds werd met handgeweer sterk op ons geschoten, gelijk wij allen „wederom deden.

„’s Nachts met ’t zwaaijen geven wij de laag aan de roovers, wijl zij nu en „dan op ons schoten met grof geschut en kogels, doch al zonder ons te raken.”

16 Junij. „Met ’t begin der 1ste wacht deden sein, ligtten ankers, wijl „’t stil was, en dreven met den vloed naar de roovers, om (onder een vertrou- „wen op den zegen des Allerhoogsten en ’t aanroepen van Zijnen Heiligen Naam) „dezelven en hunne sterkten nader voor de vuist en met geweld aan te tasten; „waarop ’t vuur circa ten 9 ure (deez’ avond) is begonnen, van weerszijden met „force en moed. Hetzelve heeft ook gecontinueërd van een ieder met ’t uiterste „geweld en moedigheid den geheelen nacht door. Konden eenigzins bemerken „(doch door de zware mist en rook niet zien), dat de roovers in den nanacht „uit hunne sterkten begonnen af te zakken, wijl zij op ’t laatst zoo sterk met „’t grof geschut niet meer schoten als in ’t eerst, maar al meest met ’t hand- „geweer, ook nu en dan met ’t grof geschut, al op ’t schip daar zij het meest „op gemunt hadden.

„Te midden van ’t gevecht is de stuurman Samuel van Egten met 4 à 5

„man bij zich, van boord gevaren, om de tali oetan (of touwen) van den boom, „die dwars over de rivier lag, open te kappen, 'tgeen hun wel gelukte, en „kwamen een groot uur daarna weder aan boord, berigt brengende van vijf „touwen afgehakt te hebben, die van tali oetan (rotan) al vrij dik gemaakt „waren, waarvoor d'E. Heeren kommissarissen aan hem betaald hebben dertig „Spaansche matten."

De kommissaris Visboom zegt in zijn afzonderlijk rapport over dit gevecht, onder anderen het volgende: „Onderwijl sprongen vier man van Radja Alam „in het water en zaagden de drie eerste touwen door; daarna beloofden wij aan „degeen, die de nog vijf overige touwen zoude doorkappen, 30 spaansche realen, „hetwelk door den onderstuurman van Egten verrigt werd. De boom, die van „zware masthouten gemaakt was, kon men onmogelijk in die zware bataille „verbreken, maar dreven al vechtende met het schip en de vaartuigen daar„tegen aan, zoodat men een vreesselijk vuur moest uitstaan, van stuur- en „bakboord uit de vastigheden, en achter tegen onze billen hadden wij 9 van „de grootste vaartuigen, sommigen voorzien met 12-ponds kanon. De strijd „was zeer hardnekkig. Wij waren genoodzaakt nu en dan van het schip en „vaartuigen eens te joelen, opdat de vijanden het gekerm onzer gekwetsten niet „zou hooren."

17 Junij. 's Morgens en voor den middag 't gevecht nog al durende en „werd met 't aanbreken van den dageraad (wanneer de mist opklaarde) weder „met het uiterste geweld en dapperheid verdubbeld, zoo door 't kanaille als „van onze zijde, tot dat eerstgemelden 't eindelijk, door den zegen des Aller„hoogsten, begonnen op te geven, en wij door Zijne oneindige goedheid, circa „te 11 ure, veertien sterkten en een huis op 't water gebouwd (genaamd roe„mah madap), alle voorzien van geschut, in onze handen kregen en de roovers „allen op de vlugt gingen met hunne 9 pendjadjaps of baloors, naar boven de „rivier op, die terstond door de vaartuigen van den prins Radja Alam en dien „van Assahan werden vervolgd. Ook werden door HunEd., in ons gezigt 1 „groot en 2 kleine veroverd.

„Dankten God Almagtig voor de gelukkige overwinning en de behaalde „zege tegen dit onchristelijke volk. Amen!"

Dit laatste gevecht was inderdaad zeer hardnekkig en ernstig geweest. Ons verlies aan dooden en gekwetsten, alleen op het eskader van Malakka, zonder dat van het volk van Radja Alam te tellen, bedroeg als volgt:

NAMEN DER VAARTUIGEN.	AANTAL DOODEN.				AANTAL GEKWETSTEN.			
	Europeanen.		Inlanders.		Europeanen.		Inlanders.	
	Mil.	*Zeel.*	*Mil.*	*Zeel.*	*Mil.*	*Zeel.*	*Mil.*	*Zeel.*
Het Pasgeld........	2	3	—	—	3	5	—	—
De Draak...........	2	7	—	—	3	4	3	—
Het Zeepaard.......	1	2	1	—	2	—	2	—
De Buis............	2	2	—	—	1	5	—	—
De Vrijheid........	—	2	—	—	—	1	—	—
De Roei-galei......	—	—	—	—	—	—	—	1
De Paarl d'amour...	—	1	—	—	—	—	—	—
	7	17	1	—	9	15	5	1
	te zamen 25 dooden.				30 gekwetsten,			

waarvan verscheidenen later overleden.

Hoe groot het verlies van den vijand was kon men niet te weten komen, maar men kan aannemen, dat het zeer aanzienlijk was, daar er verscheidene lijken de rivier kwamen afdrijven, en de inlanders immer zeer zorgvuldig zijn om hunne dooden en gewonden aan den vijand te onttrekken.

In den romp van het schip *Pasgeld* alleen kon men 109 zware kogelschoten tellen, en bovendien was het tuig deerlijk beschadigd. De ketting op de groote ra werd twee malen aan stukken geschoten.

Bij eene opname der door den vijand verlatene sterkten en vaartuigen telde men 37 groote en kleine, meest zeer gehavende praauwen en meer dan honderd stukken geschut, waaronder verscheidene 12-ponders, gedeeltelijk afkomstig van den afgeloopen post op Poeloe Goentoeng (1).

Alzoo is op 17 Junij 1761 het rijk van Siak geworden een conquest van de Vereenigde Nederlandsche Oost-Indische Compagnie, welke dat rijk reeds regtens bezat door de acte van schenking door Sulthan Soleiman in 1745.

De vreugde wegens de behaalde overwinning paarde zich aan dankbaarheid voor de Goddelijke bescherming. Den 12den Julij werd een bededag gehouden, „voor den grooten zegen, dien God Almagtig ons zoo genadiglijk verleend heeft, „ja, dat het dien Oppermajesteit goedgunstig behagen mag ons meer en meer „bekwaam te maken, dat wij altoos mogen bereid zijn om voor Zijnen heiligen „naam, onze ware religie en ons lief vaderland dapperlijk te strijden, opdat wij „hier namaals, voor den oppersten krijgsheld Jezus zonder verschrikking mogen „verschijnen en aldaar de liefelijke stemme hooren: komt gij gezegenden mijns „Vaders, over weinigen zijt gij getrouw geweest, over velen zal ik u zetten." (Journaal van Visboom).

Ook te Malakka werd wegens de overwinning een dank- en bededag gehouden.

---

(1) Eene schets van de vorderingen der expeditie is bijgevoegd als bijlage XXIV.

Terwijl het eskader de geleden schade herstelde, had Radja Alam zich te Mapoera aan wal begeven om het voor hem bevochten gezag te bevestigen en zijne partij te versterken, zoomede om te trachten zijne vrouw en twee dochters te vinden, die bij den aanvang van het gevecht in de wildernis gevlugt waren, en eerst den 24sten Junij terugkwamen. Ook zijn met den vijand geheuld hebbende zoon Mohamad Ali kwam tot hem terug. Hij achtte zich alleen echter niet in staat om zijn gezag te doen gelden, want toen, op den 20sten Junij, de 1ste kommissaris Visboom naar Malakka vertrok om verslag te doen van het voorgevallene, bleven, op Radja Alams dringend verzoek, het schip *Pasgeld* en de meesten der kleinere vaartuigen tot zijne bescherming achter, die daartoe de rivier nog wat hooger opwerkten, tot voor Mapoera.

Terwijl het eskader daar lag werden aan boord van het *Pasgeld* gebragt de sergeant Hendrik Pothoven en een mesties matroos (1), de eerste afkomstig van de bezetting van het fort Poeloe Goentoeng, voordat het afgeloopen werd.

Het was wel een wonder, dat deze lieden gered werden en niet de slagtoffers zijn geworden van den moordlust hunner vijanden. De sergeant was bij of na de overrompeling van het fort gevangen gemaakt en door eenen priester, genaamd Aboe Bakar, voor 70 spaansche matten gekocht. Pothoven verklaarde van dien man veel goeds te hebben genoten en alleen aan diens bescherming het leven verschuldigd te zijn, daar een andere priester, afkomstig van Malakka, meer dan eens den Sulthan Mohamad, op zijne knieën had gebeden hem toe te staan Pothoven te mogen dooden.

Den 19den Julij kwam de kommissaris Visboom van Malakka bij het eskader terug met de blijde tijding, dat de vaartuigen naar Malakka zouden terugkeeren. Er werd met Radja Alam nog gehandeld over de verdeeling van het veroverde geschut, hetgeen hij scheen te rekken om de vaartuigen te langer in zijne nabijheid te hebben.

De kommissarissen Visboom en Driese, ziende, dat de zaken nog niet spoedig zouden vereffend zijn, verzochten, op grond van hunne slechte gezondheid, van hunne kommissie te worden ontheven.

---

(1) In een brief van schipper Driese komt het volgende omtrent deze personen voor. Hij meldt de verzending naar Malakka van „den sergeant Hendrik Pothoven, die *benevens zijne huishoudster „en kind* den 1sten dezer (Julij) aan boord is gezonden, door den grooten Said (of bijgenaamd Toewan „besar), ook een matroos, Jan Kuel, die den 3den dato van zijnen meester is weggeloopen en mede „bij mij is aan boord gekomen."

Het verdient opmerking, dat in dien brief de bovenstaande cursieve woorden zijn doorgehaald. Hoe kwam de Heer Driese er aan die woorden eerst te schrijven en daarna door te halen? Zouden werkelijk de huishoudster en het kind van Pothoven met hem gevangen geweest zijn? Ook in het journaal van Driese zijn dezelfde woorden doorgehaald.

Jan Kuel had niet tot de bezetting aldaar behoord, maar was den 9den November 1759, dus drie dagen na den moord, op een door de Siakkers veroverd handelsvaartuig van Malakka gevangen gemaakt.

De Gouverneur en de Raad van Malakka willigden dit verzoek in en droegen de voortzetting der regelingen met Radja Alam op aan den onderkoopman Everhard Cramer, welke den 12den Augustus voor Poeloe Goentoeng aankwam en daar de beide kommissarissen ontmoette, die, eenige mindere vaartuigen achterlatende, met het schip *Pasgeld* van Mapoera waren afgezakt.

Na inzage van zaken te hebben genomen vertrok de Heer Cramer onmiddelijk met de *Buis* en het *Zeepaard* naar Mapoera, en de kommissarissen keerden den 14den Augustus met het *Pasgeld* en de *Vrijheid* naar Malakka terug, na bevorens het garnizoen van Poeloe Goentoeng, volgens order van den Gouverneur, te hebben gebragt op de bepaalde formatie van 50 man, waarvan slechts 6 of 8 inlanders.

De kommissie van den Heer Cramer bepaalde zich hoofdzakelijk tot het overnemen van Radja Alam van een gedeelte van het veroverde geschut, waarna deze Heer den 19den Augustus 1761 te Malakka terugkeerde.

In de maand October van hetzelfde jaar werd de vaandrig Seijdel, wegens ziekte, als kommandant van het fort op Poeloe Goentoeng afgelost door den vaandrig Marcelis Baerselman. Deze werd, in October 1763, vervangen door den vaandrig Bartholomeus Meijer, wien werd toegevoegd de assistent Hendrik Willem Kaeks [1].

Na de nederlaag, die de Siakkers nabij Mapoera geleden hadden, had een gedeelte hunner naar Poeloe-Lawan de wijk genomen, alwaar Radja Boesoe (Ibrahim) en Radja Ismaïl zich tegen de gewapende magt van Radja Alam, onder bevel van zijnen schoonzoon Said Osman, bleven verzetten. Said Osman had nog maar weinig vorderingen gemaakt. Hij bleef de monding der rivier bezetten, maar kon den vijand niet met goed gevolg aantasten. Radja Alam zond dus, zoodra hij de handen vrij had, vier vaartuigen ter versterking naar Said Osman, terwijl hij zijn zoon Mohamad Ali met eenig volk, versterkt met 30 Boeginesche militairen en voorzien van twintig geleende geweren, over land naar Poeloe-Lawan zond, om den vijand in den rug aan te tasten. Dit gelukte, en in de eerste dagen van de maand Augustus 1761 werd Poeloe-Lawan na een scherp gevecht veroverd. Radja Ibrahim en Radja Ismaïl wisten echter te ontkomen.

Ook de zoon van Radja Alam, Mohamad Ali, wilde met zijn aanhang een zekeren graad van onafhankelijkheid bewaren en Poeloe-Lawan voor zich behouden. Het was eerst in 1762 dat hij zich geheel aan zijnen vader onderwierp en in Siak terugkwam, waarna hem en meer zwervende grooten door den Gouverneur en Raad te Malakka brieven van pardon, gedagteekend 30 April 1762,

---

(1) Omstreeks dien tijd werd de gemeenschap tusschen het bestuur te Malakka en Radja Alam druk onderhouden. Men vindt vermeld, dat brieven aan hem werden overgebragt in Augustus, November en December 1762, in Januarij, Maart en Julij 1763. In Januarij 1763 was ook weder de onderkoopman E. Cramer met eene zending naar Radja Alam belast.

werden uitgereikt. Hij werd door zijnen vader in datzelfde jaar aangesteld tot Radja Moeda of onderkoning, hetgeen door de Hooge Regering „ongaarne ge„passeerd" werd. Poeloe-Lawan werd door Radja Alam gesteld onder het beheer van eenen zoon van Said Osman, met name Said Abd'oerrahman of Drahman, die den titel voerde van Tongkoe besar. Deze werd reeds in 1768 vervangen door zijn zoon Tongkoe Hasim, die in 1830 is gestorven.

Radja Alam, hoezeer door de O. I. Compagnie op den troon van Siak hersteld, haastte zich niet zijne geldelijke verbindtenissen jegens dat ligchaam, welke voortvloeiden uit artikel drie van de overeenkomst van 16 Januarij 1761, te voldoen. Hij bleef voortdurend de betaling van zijne schuld verschuiven. Het bestuur te Malakka werd daarover ongerust, omdat „deze vorst, nevens „een hoogen ouderdom van bijna zestig jaren, door een ongeregeld leven conti„nuëel krukkende, en, zoo men vernam, door een toenemend verval van le„vensgeesten, veeltijds genoegzaam memorieloos, men menschelijker wijze kon „veronderstellen dat zijn einde genakende was." En daar het bestuur, zeer te regt, beducht was, dat, zoo hij kwam te overlijden alvorens zijne schuld afbetaald was, zijn zoon en opvolger, Radja Mohamad Ali, daarvan niets zou willen weten, maakte men gebruik van de aanwezigheid van Mohamad Ali, die door zijn vader tot onderkoning en panglima besar was verheven, te Malakka, waar hij op 12 Maart 1763, volgens artikel 13 van het contract van 1761 de stipte opvolging daarvan met plegtigen eede bezwoer (1), om van hem de schriftelijke verzekering te krijgen, dat hij de schuld zijns vaders, die deze bij zijn overlijden aan de Compagnie mogt achterlaten, voor zijne rekening nam.

Dat ook het herstel van Radja Alam in Siak geen zegen voor het land was, blijkt uit eenen brief van het bestuur te Malakka aan de Hooge Regering, van 29 Maart 1763, waarin geklaagd wordt over de belemmeringen, die hij aan den beneden- en den bovenlandschen handel deed ondervinden. De O. I. Compagnie kon dan ook geen regtstreeksch voordeel van Siak trekken, want de uitgaven voor den post te Poeloe Goentoeng waren nog al aanzienlijk. Zij bedroegen in het boekjaar van ultimo Augustus 1761 tot ultimo Augustus 1762 aan:

gewoon rantsoen	*f* 3568.12.–
gewone onkosten	„ 615. 7.–
buitengewone idem	„ 259.13.8
timmerage, reparatie en fortificatie	„ 112.13.–
doodkisten	„ 10.15.–
onkosten van chaloepen en mindere vaartuigen	„ 3. 8.8
Totaal	*f* 4570. 9.–.

Over het daarop volgende jaar waren de uitgaven *f* 5430.17.

(1) Bijlage XXV, in het Archief te Malakka.

Vertoogen bij Radja Alam ingebragt, om den handel in de bovenlanden niet te onderdrukken, hielpen niet. Te Petapa'an was in dien tijd eene groote marktplaats, waar de handelaren van de Sumatrasche binnenlanden zich van vreemde waren kwamen voorzien. Daar die plaats niet voldoende aan Radja Alam onderdanig was en hij dus niet zoo sterk kon knevelen als hij wenschte, trok hij, in het midden van 1763, met eene sterke magt derwaarts, om de markt te verleggen naar het meer benedenwaarts gelegene Soengei Pelem, en dat niettegenstaande de ernstige vertoogen daartegen door den Gouverneur en Raad te Malakka ingebragt. Hij antwoordde, dat hij in de binnenlanden zou handelen zoo als hem goeddunkte.

In November 1763 werden de onderkoopman D. A. de Neufville en de boekhouder Van Moesbergen tot Radja Alam afgevaardigd, om hem tot het betalen van zijne schuld aan de Compagnie aan te sporen. Zij ontvingen slechts eene geringe som in mindering daarvan, maar bevonden, dat Radja Alam zich te Soengei Pelem vestigde en zich aan de onbeschaamdste knevelarij overgaf. En, indien men de verklaringen van aanzienlijke Siakkers mag gelooven, poogde hij, door de hoofden van Panei, Assahan en Batoe-bara tot verzet jegens de Compagnie op te ruijen, een middel te vinden om zich van zijne verbindtenissen jegens dat ligchaam los te maken.

Het bestuur te Malakka achtte het noodig tegenover Radja Alam niet lijdelijk te blijven, en hem ontzag in te boezemen door streng aan 's Compagnie's regten vast te houden. Daar men nopens zijne bedoelingen in het onzekere verkeerde, werd in Maart 1764 de post Goentoeng versterkt met veertien man en tevens werden de onderkooplieden E. Cramer en A. F. Lemker tot hem gezonden, om te trachten hem te bewegen tot terugkeer naar de benedenlanden en om hem zijne verpligtingen jegens de Compagnie voor oogen te houden. Zij vonden Radja Alam nog steeds te Petapa'an verblijf houdende en hadden daar de gelegenheid, om waar te nemen hoezeer hij daar gehaat was. De bandahara van die plaats verzocht 's Compagnies bescherming en dat daar een post mogt worden opgerigt.

De kommissarissen hadden ook in last bijzonder er op aan te dringen, dat Radja Alam zijne hoofdplaats Mapoera (Siak) zou versterken; want sedert eenigen tijd liepen er weder zeer onrustbarende geruchten van eenen voorgenomen aanslag tegen Siak, in welk geval de post te Poeloe Goentoeng in groot gevaar had kunnen geraken van afgesneden te worden van alle gemeenschap, zoowel met de zee als met de binnenlanden. De Hooge Regering was dienaangaande zóó ongerust, dat zij regtstreeks aan Radja Alam een brief schreef, gedagteekend 31 Julij 1764, waarin, onder anderen, het volgende voorkomt: „De Gouverneur-„Generaal en de Raden van Indië willen Uwe Hoogheid de bescherming van „de Compagnie steeds doen ondervinden. Doch, dewijl de Gouverneur-Generaal „en de Raden van Indië, uit eene bijzondere genegenheid, zeer bezorgd zijn voor

„Uw Hoogheids altoos durende welstand, zoo hopen zij ook, dat Uw Hoogheid, „in deze onrustige tijden, wel zal gelieven meer en beter zorg te dragen voor „deszelfs eigene zekerheid en geloof geven aan den goeden raad van hunnen Gou-„verneur en Raad op Malakka, alzoo zulks ten uiterste noodig en dienstig is" (1).

Deze bezorgdheid van de Hooge Regering was dan ook volstrekt niet ongegrond. Nog steeds zwierven langs de kusten van Sumatra, van Borneo en van het Maleische schiereiland een aantal uitgeweken Siaksche grooten, roovers uit nood en uit liefhebberij. De voornaamsten hunner waren de Radjas Ismaïl (later Sulthan van dien naam) en zijne broeders Abd'oellah, Moesa en Abd'oer-rahman, allen zoons van wijlen Sulthan Mohamad, den voorganger van Radja Alam op den troon van Siak. Als het hoofd van deze bende werd beschouwd Radja Ismaïl, die er niet aan wanhoopte eenmaal zijnen oom Radja Alam op te volgen.

Sulthan Mangsoer van Trengganoe, die hiervoren reeds werd bekend gesteld als de doodvijand van Daing Kambodja en het gansche Boegische vorstengeslacht van Riouw, verbond zich met Radja Ismaïl, om hem den oorlog aan te doen. Hij gaf hem zelfs, in 1771, eene zijner dochters, genaamd Radja Nèh, tot vrouw. De zwervende Siakkers werden verzameld en de vijandelijkheden begonnen door het plunderen van Boegische vaartuigen en het postvatten in Straat Singapoera. De Sulthan van Trengganoe onthield zich echter van feitelijke medewerking. Welligt was dit het gevolg van eene waarschuwing van den Gouverneur van Malakka, althans in eene geheime missive van de Hooge Regering aan het bestuur van Malakka, dd. 3 Augustus 1764, leest men het volgende:

„Het besluit echter van den Malakschen Raad, om Radja Trengganoe van „'tgeen ten zijnen nadeele (alliantie met Radja Ismaïl tegen Siak) wordt verspreid, „kennis te geven en Radja Alam tot het prepareren eener goede defensie aan te „manen, laten wij ons welgevallen, UE. wijders op het nadrukkelijkste alle „omzigtigheid en voorzigtigheid aanbevelende, inzonderheid te zorgen, dat de „Compagnie niet buiten de uiterste noodzakelijkheid in eenige oorlogsbedrijven „gewikkeld worde, omdat die kostbaar zijn en zelden of nooit vergoed worden." Het waren dus de Siakkers alleen, die den oorlog tegen de Boegies voerden. Zij werden echter in Straat Singapoera verslagen en hervatten hunne strooptogten langs de kusten van Palembang, Djambi, Bangka, Billiton, Borneo en de daar omstreeks gelegene eilanden, die zij deerlijk teisterden en waar zij den handel zeer belemmerden. Volgens de inlandsche kronijken maakten de Boegies de Maleische grooten van Riouw en Trengganoe onschadelijk door hunne vrouwelijke aanverwanten onder streng toezigt als gijzelaars te houden, en hun al het geschut te ontnemen, dat op het eilandje Bajan, in de baai van Riouw, werd verzameld en bewaakt.

(1) In het Archief te Malakka.

De Siakkers bleven zoo eenige jaren zwerven en rooven, totdat Radja Ismaïl meende eene ernstige poging tot verovering van Siak te kunnen wagen.

Radja Alam was in het laatst van 1765 of het begin van 1766 te Senapalan, aan de Siak-rivier, gestorven en opgevolgd door zijn zoon Mohamad Ali, onder den naam en titel van Sulthan Abd'oeldjalil Moealim Sjah. Deze verhief zijn zwager Said Osman tot rijksbestierder en panglima besar. Said Osman overleed echter spoedig daarna en werd niet vervangen.

Mohamad Ali kwam onder ongunstige omstandigheden aan de regering. Hij was niet minder dan zijn vader gehaat, vooral in de bovenlanden, waar hij ruim deel had genomen aan de afpersingen, die zijn vader daar had gepleegd, maar bovendien miste hij een grooten steun door de intrekking van de post op Poeloe Goentoeng. Die vestiging had de Compagnie niets dan verlies opgeleverd, zoodat werd besloten ze op te breken (1), hoezeer het bestuur van Malakka zich herhaaldelijk daartegen had verklaard. De opbreking had plaats in October 1765, onder het toezigt van den fiskaal Richardson, die aan Radja Alam als reden moest opgegeven, dat Poeloe Goentoeng werd verlaten, omdat het doel der vestiging, namelijk de verlevendiging van den handel op de rivier van Siak, niet was bereikt. De gebouwen der Compagnie werden afgebroken, de grachten gedempt en al de Compagnie's goederen naar Malakka overgebragt. Op de plaats, waar de sterkte had gestaan, werd een steen opgerigt, waarin gebeiteld waren de wapens van de Generaliteit en van de O. I. Compagnie.

Sulthan Mohamad Ali was dus aan zich zelven overgelaten; want de bescherming, die hij van Malakka niet zou kunnen krijgen, zou een inval van zijne vijanden in zijn land niet kunnen beletten, daar de magt, waarover het bestuur van Malakka kon beschikken, op verre na niet toeliet voortdurend een gedeelte daarvan voor Siak af te zonderen. De Compagnie wilde zich ook zoo veel mogelijk buiten conflicten houden. Van daar dat het bestuur van Malakka, toen Radja Ismaïl, in 1768, schriftelijk aanbood, om zich aan de Compagnie te onderwerpen, door de Hooge Regering werd gemagtigd hem vergiffenis te schenken. Er kwam toen echter niets van. Hij ging voort met het rooven in straat Malakka, vooral tegen de Boegies, die hij uit de Maleische landen wilde verdrijven, en in 1773 deed hij een inval in Siak, maar werd teruggeslagen.

Het schijnt echter tot het jaar 1776 te hebben aangeloopen, alvorens hij openlijk als mededinger naar den troon van Siak optrad. In dat jaar wendde hij zich op nieuw, onder den naam en titel van Sulthan Abd'oeldjalil Rahmat Sjah, schriftelijk tot den Gouverneur van Malakka en deelde zijn voornemen mede, om zijnen neef Mohamad Ali in Siak aan te vallen, daarbij verzekerende, dat hij niets liever wenschte, dan met de Compagnie in vrede en vriendschap

(1) Zij kostte gemiddeld ƒ 13,500 's jaars.

te leven. De Gouverneur schreef hem terug, dat hij hem ernstig afried aan zijn voornemen gevolg te geven, onder aantooning van het gevaar, waaraan hij zich blootstelde, terwijl hij, Gouverneur, zijne bemiddeling aanbood om, indien er geschillen tusschen Radja Ismaïl en Sulthan Mohamad Ali bestonden, te trachten die uit den weg te ruimen en beide partijen met elkander te verzoenen. Radja Ismaïl werd tevens uitgenoodigd met zijne vloot tot bij Malakka te naderen, om, zoo als de Gouverneur hoopte, hem door mondelinge overreding van zijn voornemen terug te brengen.

Radja Ismaïl voldeed niet aan die uitnoodiging, maar verzocht uitstel daartoe. Kort daarop ondersteunde hij den Sulthan van Trengganoe in eenen oorlog tegen Kalantan, nabij Trengganoe gelegen, zoodat hij eerst in 1779 gereed was om Siak aan te vallen. In het begin van dat jaar bevond hij zich te Rekan, eene onderhoorigheid van Siak, gelegen aan de rivier van denzelfden naam, en trachtte van daar uit ondersteuning te verwerven van de hoofden van Panei, Assahan en Batoe-bara, waarin hij echter slechts weinig slaagde. Mohamad Ali gaf van deze handelingen kennis aan den Gouverneur van Malakka, die hem den 28sten April 1779 de bark *Geertruida Susanna* en de pantjalang *Java* zond, met een geschenk van twintig vaatjes kruid. Aan de weder herhaalde uitnoodiging van den Gouverneur om te Malakka te komen, gaf Radja Ismaïl evenmin als vroeger gehoor, maar, kort na het terugkeeren der genoemde vaartuigen naar Malakka, in of omstreeks de maand Julij 1779, schreef hij van Rekan eenen brief aan den Gouverneur en Raad, waarbij hij zijn voornemen mededeelde, om Siak aan te vallen. Hij verzekerde daarbij, dat hij zijn broeder (neef) Mohamad Ali niet vijandig zou bejegenen, zoo die hem niet daartoe noodzaakte. Hij verzocht, dat de Compagnie in het geschil onzijdig en op de hand van den overwinnaar blijven zou, daarbij verzekerende, dat hij, nog meer dan zijn neef, in de belangen der Compagnie zou handelen. Hij beschouwde zich toen reeds als Sulthan van Siak, want in het op den brief gestelde zegel noemde hij zich Sulthan Abd'oeldjalil Rahmat Sjah.

Hij wachtte op deze mededeeling geen antwoord af, maar vertrok dadelijk naar Siak. Sulthan Abd'oeldjalil Moealam Sjah of Mohamad Ali, liet de verdediging van zijne hoofdplaats over aan eenen panglima Hasan, die na een kort gevecht werd gedood. Hij zelf vlood naar de binnenlanden. Radja Ismaïl of, zoo als hij zich bleef noemen, Sulthan Abd'oeldjalil Ramât Sjah, gaf bij brief van 9 Saban 1193 (22 Augustus 1779) van zijne overwinning kennis aan het bestuur van Malakka, en voegde daarbij de verzekering van zijne genegenheid jegens de Compagnie. Hij schreef onder anderen: „ik onderwerp mij aan de „bevelen van mijnen vriend, want in mijn hart heerscht eene opregte genegen„heid. Ik verzoek derhalve, dat mijn vriend mij, gelijk mijn vriend mijnen „broeder (Mohamad Ali, eigenlijk zijn neef) gedaan heeft, handhave. Ik wil „insgelijks handelen gelijk mijn broeder gedaan heeft. Doch zoo mijn vriend

„niet genegen is mij in Siak te laten blijven, dan verzoek ik antwoord, ten „einde zulks te weten, gelijk ik ook verzoek onderrigt te worden indien mijn „vriend daartoe genegen is. Ik ben niet voornemens ooit of immer eenig kwaad „tegen mijn vriend te ondernemen. Geloof mij, mijn vriend, en wees niet on- „gerust omdat mijn vader niet zoo als het behoorde jegens de Compagnie ge- „handeld heeft."

Te gelijker tijd schreef Radja Ismaïl in denzelfden geest aan de Hooge Regering te Batavia. Hij maakte dus het behouden van den Siakschen troon afhankelijk van de inwilliging der O. I. Compagnie, hoezeer het wel twijfelachtig is of hij goedschiks daarvan weder afstand zou hebben gedaan, indien dat van hem geëischt ware.

De Gouverneur van Malakka in Rade schreef dadelijk aan Radja Ismaïl, dat hij zijne handeling streng afkeurde, daar hij geheel eigenmagtig 's Compagnie's bondgenoot had aangevallen. Het ware den Gouverneur zeker moeijelijk geweest dit ernstig te bestraffen, te meer omdat Mohamad Ali zelf volstrekt geen magt of invloed bezat om zijne regten te handhaven. Gelukkig kon de Gouverneur, zonder zijne waardigheid te kort te doen, weldra in de zaak berusten, daar Radja Ismaïl en Mohamad Ali een vergelijk met elkander troffen, waardoor de orde in Siak hersteld werd. Op uitnoodiging van den eerste kwam Mohamad Ali op 2 September 1779 uit de bovenlanden terug, erkende Ismaïl als Sulthan en stelde zich-zelf tevreden met het onderkoningschap en den titel van Sulthan Mohamad Ali Radja Moeda, zoo als hij zich ook op zijn zegel noemde. Hij bragt echter eenigen tijd in eene naauwe gevangenschap door, daar hij, werkelijk of verondersteld, krankzinnig was.

Radja Ismaïl deed zijn best om den Gouverneur van Malakka tevreden te stellen door de belofte van eene trouwe nakoming der contracten. Hij schreef, onder anderen, bij brief van 21 Sjaban 1193 (3 September 1779) (1): „aangaande „den brief, dien ik aan mijnen vriend, den Gouverneur-Generaal te Batavia, „geschreven heb en dien ik heb verzocht dat derwaarts mogt gezonden worden; „en betreffende het door mijnen vriend begeerde opregte en beslissende antwoord „wegens het onderhouden van eene opregte vriendschap en eensgezindheid, mits- „gaders het waarnemen der belangen van de Compagnie, gelieve mijn vriend te „weten, dat de contracten met de Compagnie afkomstig zijn van mijnen vader, „die te Senapalan overleden is (Radja Alam, eigenlijk de oom van Radja Ismaïl).

„En alzoo die allezins tot welvaart strekken, heeft deze mijn vader ze met „een alleropregtst hart onderhouden en 's Compagnie's belangen in de rivier van „Siak altijd behartigd. Door de beschikking van God is genoemde mijn vader „overleden, doch het voorschreven gecontracteerde is in zijne kracht gebleven en „door mijnen broeder (neef Mohamad Ali) onderhouden. Ook kan men van dat

(1) In het Archief te Malakka.

„contract nooit afwijken, alzoo de onderhouding de dienst is van de Compagnie, „die gedurig en altijd het oppergezag moet blijven behouden.

„Nademaal nu mijn broeder uit het bewind der zaken van Siak is en ik „zijn opvolger ben, om het gemelde door mijnen te Senapalan overleden vader „met de Compagnie eensgezind gesloten contract te onderhouden en in stand te „doen blijven, zal ik ook in geenen deele afwijken van dat verbond, door mijnen „meergemelden vader aangegaan, maar hetzelve, gelijk hij gedaan heeft, in „alles stiptelijk nakomen en 's Compagnie's belangen opregt behartigen. Bijaldien „het gebeurde dat ik van het meergemelde contract kwam af te wijken zou ik „zondigen jegens God en Zijn profeet en duidelijk doen blijken, dat ik gezind was „Siak te verderven. De Compagnie twijfele dus geenzins aan hetgeen ik gezegd „heb, want de onderhouding er van neem ik in alle opregtheid op mij.

„Geen handel, die bij de Compagnie verboden is, zal binnen Siak gedreven „worden; ook zullen de vreemde Europeanen geen ingang bij mij vinden."

Mohamad Ali, van zijn kant, schreef bij brief van 26 Sjawal 1193 (9 November 1779) aan den Gouverneur van Malakka het volgende:

„Ik heb thans niets om hiernevens te kunnen voegen, en zend derhalve, „hoewel het niet is zoo als het behoort, eenlijk dezen brief om mijnen vriend „van mijne tegenwoordige omstandigheden kennis te geven. Die zijn, dat ik „benevens mijnen broeder (neef) den Jang di pertoean besar, over Siak regeer „en het bestuur der zaken heb, en zulks eensgezind, zijnde geene verbittering „hoegenaamd in onze harten dan wel eenige goede of kwade verschillen tusschen „ons. Derhalve verzoek ik instantelijk, dat mijn vriend, gelijk mijn vriend eertijds „omtrent mij gedaan heeft, ook thans mij en mijnen broeder gelieve te hand„haven.

„Bijaldien er eenige bevelen in der tijd omtrent Siak mogten gesteld „worden, zal ik, benevens mijn broeder, die naar vermogen ten uitvoer leggen."

Bij al deze verzekeringen van getrouwe nakoming der contracten kon er voor de O. I. Compagnie geen bezwaar bestaan om de schikking tusschen Radja Ismaïl en Mohamad Ali goed te keuren. Zij had zich ook niet te verwijten, dat zij Mohamad Ali aan zijn lot had overgelaten, want zij had hem herhaaldelijk met aanzienlijke hoeveelheden amunitie bijgestaan, en desniettemin had hij zich niet weten te handhaven. De zaken in Siak bleven dus op dezen voet tot aan den dood van Radja Ismaïl, in het laatst van 1781. Na zijn overlijden werd hij genoemd: Marhoem Mangkat di balei, d. i. wijlen de in de vergaderzaal gestorvene.

HOOFDSTUK VII.

SIAK.

[1781—1811.]

Troonsbestijging van Sulthan Jahija in Siak. — Beëediging van het contract van 1761. — Overeenkomst nopens de levering van hulptroepen door Siak. — Brieven aan Sulthan Jahija. — Hulp van Siak tegen Selangoer. — Mohamad Ali door de O. I. Compagnie op den troon van Selangoer geplaatst. — Huwelijk van Sulthan Jahija en van Said Ali. — Plannen van Said Ali. — Zijn aanslag tegen Sambas. — De Gouverneur van Malakka poogt de woelzieke Siaksche prinsen tot den handel over te halen. — Mohamad Ali en Said Ali zetten zich neder in de bovenlanden van Siak, vanwaar zij worden verjaagd. — Rooverijen van Said Ali. — Verzet van Assahan tegen Siak. — Dood van Mohamad Ali. — Said Ali vermeestert den troon van Siak en verjaagt Sulthan Jahija. — Dood van Sulthan Jahija. — Said Ali neemt den titel en den naam aan van Sulthan Abd'oeldjalil Saif'oedin. — Zijne trouw jegens de Ned. O. I. Compagnie; verkeerde voorstelling der Engelschen dienaangaande. — Hij doet afstand van den troon aan zijn zoon Ibrahim (Sulthan Abd'oeldjalil Khalil'oedin). — Zijn dood.

Radja Ismaïl (Sulthan Ahmad Abd'oeldjalil Sjah) werd, na zijn overlijden, opgevolgd door zijnen zoon Jahija, die den titel aannam van Sulthan Ahmad Sjah. Deze, nog zeer jong zijnde, werd gesteld onder het toezigt van den gewezen Sulthan Mohamad Ali. Jahija, — of, in zijn naam, Mohamad Ali, — haastte zich de betrekkingen met de Nederlandsch Oost-Indische Compagnie te bevestigen, en, als een blijk van zijne opregtheid, zond hij aan den Gouverneur van Malakka een brief van den Engelschen kaperkapitein Mac Lary, waarbij deze hem uitnoodigde tot medewerking, wanneer de Engelschen Malakka zouden aanvallen.

's Vorsten zendeling, de Arabier Habib Oemar Assagaf, kwam in het midden van 1782 te Malakka. Deze persoon was getrouwd met Tongkoe Poetri, eene half-zuster van Sulthan Jahija, en is ook bekend onder den naam van Toean Besar. Op den 1sten Augustus 1782 nam hij aan en bezwoer hij, als gevolmagtigde van Sulthan Jahija, het contract van 16 Januarij 1761, waarbij

ook nog werd bedongen, dat Mohamad Ali en zijn aanhang, zoo lang zij de Oost-Indische Compagnie en den koning van Siak zouden getrouw blijven, niet zouden worden verontrust. Ook verbond zich de Sulthan, om, uit kracht van artikel 11 van het tractaat van 1761, ter beschikking van den Gouverneur van Malakka, wegens den oorlog met Engeland, te zenden twintig of meer gewapende krijgsbenden, ieder bestaande uit:

1 kapitein,
1 luitenant,
1 vaandrig,
4 sergeanten,
6 korporaals, en
96 gemeenen.

Deze lieden zouden worden bezoldigd door de Compagnie.

Ook zou het tin uit de mijnen van Rekan aan de Oost-Indische Compagnie te Malakka geleverd worden (1). Bij acte van 12 Maart 1783 werd deze conventie door Sulthan Jahija geratificeerd (2).

De goede gezindheid van Sulthan Jahija was der Regering zeer aangenaam. Hem werd dan ook geschreven, dat de Regering met het grootste genoegen had vernomen zijne handeling ten aanzien tot den brief van MacLary, terwijl hem de verzekering werd gegeven, „dat de Compagnie niet zou nalaten zijne aan„kleving en goede gezindheid te erkennen," — tot bewijs waarvan hem dadelijk buitengewone voorregten voor den handel op Java werden gegund. Hij werd ook geriefd met eenige vaatjes buskruid, omdat hij beducht was voor een aanval van Radja Hadji van Riouw, hoezeer het bestuur van Malakka hem schreef: „niet te kunnen gelooven, dat Radja Hadji een rijk zou komen ontrusten, het„geen onder de opperheerschappij en bescherming van de Compagnie staat, en „met welks inneming hij geene voordeelen behalen, maar de Compagnie tot „vijand krijgen kon."

Mohamad Ali bleef belast met het uitvoerend bewind, en het was daarom, dat in 1784 de Gouverneur van Malakka zijne hulp inriep tot het bevechten van Sulthan Ibrahim van Selangoer, den bondgenoot van Radja Hadji en de Riouwsche Boegies.

Mohamad Ali zond zijnen neef Said Ali bin Said Osman bin Sjahab, die ook den Maleischen naam van Tongkoe Oedoh voerde, met veertien praauwen naar Malakka, en, na de verovering van Selangoer en de verdrijving van Sulthan Ibrahim, werd Mohamad Ali geplaatst op den troon van Selangoer, waar hij Said Ali als zijn stedehouder liet. Reeds in het volgende jaar werden zij, benevens de Nederlandsche bezetting, door Sulthan Ibrahim uit Selangoer verjaagd en keerden zij naar Siak terug.

(1) De geheele conventie is opgenomen als bijlage XXVI, naar de kopij van het Archief te Malakka.
(2) De acte is opgenomen als bijlage XXVII, naar de kopij van het Archief te Malakka.

Sulthan Jahija huwde eene dochter van zijnen oom Tongkoe Moesa, genaamd Tongkoe Aminah, en eene zuster van deze, genaamd Tongkoe 'Woh of Saëdah, huwde den bovengenoemden Said Ali.

Said Ali was een zoon van Said Osman bin Sjahab, den schoonzoon van Radja Alam, wiens dochter, Tongkoe Emboeng Badarijah, hij gehuwd had. Hiervoren, bij de verovering van Siak en Kampar in 1761, hebben wij hem leeren kennen. Said Ali was een zeer ondernemend persoon, die eindigde met zich meester te maken van den troon van Siak.

Reeds dadelijk na zijne terugkomst van Selangoer trachtte Said Ali zich magt en aanzien te verwerven. Hij verkreeg, door toedoen van zijnen schoonvader Tongkoe Moesa, in 1788 het belangrijke Boekit Batoe in apanage en hij verbond zich met zijnen zwager (Tongkoe Moesa's oudsten zoon), den Jang di pertoean moeda of onderkoning Tongkoe Endoet, om elkander in lief en in leed bij te staan. Hij won daarbij, dat Tongkoe Endoet hem de beschikking over de vaartuigen en de wapens gaf.

Hij vergezelde in 1789 Sulthan Jahija naar Trengganoe, toen deze derwaarts ging om zijne moeder af te halen. Tongkoe Endoet was wel panglima besar of vlootvoogd op die reis, maar dat verhinderde niet, dat Said Osman, met een gedeelte der praauwen, Sanggora, eene onderhoorigheid van Trengganoe, aanviel en plunderde. Hij werd echter afgeslagen en keerde in het begin van 1790 naar Siak terug, door Sulthan Mahmoed van Djohor overgehaald zijnde om deel te nemen aan een verbond van de Maleische vorsten, dat ten doel had Sulthan Mahmoed, des noods met geweld, weder in het bezit van Riouw te stellen.

Een broeder van Said Ali, genaamd Said Abd'oerrahman, gewoonlijk genoemd Said Drahman, bleef nog langs de kust van Borneo en de Tambelan- en Natoena-eilanden zwerven en rooven. Hij wilde een aanval doen op Sambas en noodigde Said Ali uit, hem daarin behulpzaam te zijn. Said Ali rustte onmiddelijk dertig praauwen uit, om Abd'oerrahman te hulp te komen. Onder weg deed hij Lingga nog aan en verkreeg van Sulthan Mahmoed een lastbrief aan de hoofden der eilanden in de Chinesche zee, waarbij hun werd opgedragen Said Ali bij te staan.

Said Ali kwam met zijne vloot voor de rivier van Sambas, waar Said Abd'oerrahman, van Tambelan komende, zich bij hem vervoegde. De magt werd nog versterkt met eenige praauwen van Pontianak en met vijf praauwen, waarmede Said Hamid, ook genaamd Tongkoe Boedjang, een zoon van Said Abd'oerrahman, rondzwierf. Hiermede werd Sambas aangevallen, maar de aanvallers werden met zoodanig verlies afgeslagen, dat zij zich moesten verstrooijen, en Said Ali keerde naar Siak terug (1).

(1) Dit geschiedde, volgens eenen brief van het bestuur van Palembang aan dat van Malakka, in het begin van 1790.

Said Ali was door Sulthan Jahija zeer gevreesd. Het bestuur van Malakka was ook niet bij magte dien ondernemenden prins met geweld te bedwingen. De eenige kans om hem onschadelijk te maken was, hem door onderhandeling te bewegen om zich op een rustig bedrijf toe te leggen. Men leest dienaangaande in een brief van de Hooge Regering aan den Gouverneur van Malakka van 17 April 1789: „Men moet desniettemin de regenten van het rijk (Siak) uithoofde „van het contract en het regt dat de Compagnie op 'tzelve heeft, steeds zoo „veel mogelijk animeren om dien onrustigen prins tot bedaren te brengen en „smaak in den handel te doen krijgen, gelijk wij met genoegen ontwaard heb- „ben reeds door UE. geschied te zijn".

De Gouverneur van Malakka deed zijn best om Said Ali terug te houden van eene verbindtenis met 's Compagnie's vijanden. Hij deed aan Mohamad Ali „de gewisse ondergang van het gansche Siaksche rijk voor oogen houden, indien „men niet zorgde, dat de prinsen van dat rijk zich buiten verbindtenis met „'s Compagnie's vijanden hielden, en om hiertoe te beter te reüsseren had hij „(de Gouverneur) den ouden koning een plan van handel voor zijne neven voor „doen slaan, dat een prerogatief om in het rijk van Siak eeniglijk de amfioen „te mogen invoeren (mits van de Compagnie gekocht) behelsde, hetwelk tevens „de pas voor de Engelschen afsneed om dit artikel op eene clandestiene wijze, „door priesters en anderen, in het rijk te brengen; waarin Radja Mohamad Ali „veel genoegen heeft genomen en het wel bewerkt heeft, dat hij ten allersterkste „op de terugkomst van zijnen neef Said Ali heeft aangedrongen."

De goede gezindheid, die zoowel Mohamad Ali als Said Ali jegens de Compagnie in hunne brieven aan den dag legden, noopte den Gouverneur Couperus aan den laatsten den voorslag te doen, om zijne magt te vereenigen met die der Compagnie, ten einde de Hanoens uit Straat Malakka, waar zij deerlijk huishielden, te verdrijven. Maar deze vorsten hadden hunne eigene plannen, in de uitvoering waarvan zij meer voordeel zagen dan in eene zamenwerking tegen de Hanoens, wier hulp zij ten eenigen dage misschien zouden kunnen bezigen.

De oude Mohamad Ali, die meende van het avontuurlijk karakter van Said Ali tot zijn voordeel partij te kunnen trekken, beproefde zijnen invloed om hem een aandeel in het algemeen bestuur des rijks te doen verkrijgen, maar hij leed schipbreuk bij den Jang di pertoean moeda Tongkoe Endoet, die daarvan niets wilde weten. Hij zette zich daarop, met Said Ali, neder te Pekan-baroe, hoog aan de Siak-rivier gelegen, en trachtte van daar uit zich met geweld meester te maken van het nog verder gelegene Petapahan, toenmaals eene aanzienlijke handelsplaats, die vele inkomsten opleverde. De bandar van Petapahan, afgesneden van de gemeenschap met den Sulthan en den onderkoning, zocht hulp in het meer landwaarts in gelegen district Limakota. Het hoofd van dat landschap, genaamd Hadji di Padang, wien er veel aangelegen was, dat de vaart langs de Siak-rivier ongestoord bleef, nam de partij van Petapahan op en versloeg Said Ali

en zijne volgelingen. Deze keerde terug naar Mohamad Ali te Pekan-baroe en beiden schreven van daar brieven aan den Sulthan en den onderkoning, om hen te bewegen de schande, die hun was aangedaan, te wreken.

De onderkoning (Tongkoe Endoet) gaf daaraan in zoo ver gehoor, dat hij zich naar Petapahan begaf, doch Hadji di Padang beduidde hem spoedig, dat het volstrekt niet was gemunt geweest tegen den Sulthan van Siak, maar alleen tegen Said Ali, die de aanvaller was. De onderkoning sloot dan ook vrede met Hadji di Padang, en Said Ali keerde terug naar zijn apanage Boekit-batoe.

Omstreeks dien tijd hadden Palembang en het daaraan onderhoorige Bangka veel te lijden van Linggasche zeeroovers (1), waarschijnlijk doordien de van Riouw gevlugte grooten geene middelen van bestaan hadden. De Sulthan van Palembang, niet bij magte zijnde deze rooverijen tegen te gaan, riep daartoe de hulp in van Said Ali, die dadelijk genegen was de hand te leenen tot eenen togt tegen Lingga en daarin werd ondersteund door zijnen schoonvader Tongkoe Moesa.

Sulthan Mahmoed van Lingga hiervan berigt krijgende en geene hulp bij de Oost-Indische Compagnie durvende vragen, na het voorgevallene in 1787, wendde zich tot den Tongkoe Besar Abd'oellah, hoofd van Kampar, en noodigde hem uit tot eene bijeenkomst op het eiland Boelang. Tongkoe Abd'oellah voldeed daaraan en, op het smeeken van Sulthan Mahmoed, werd een schriftelijk verbond van wederzijdsche hulp tusschen Lingga en Kampar gesloten. De Tongkoe Besar vertrok daarop naar Siak om de plannen ten aanzien van Lingga tegen te werken, maar dat verhinderde niet, dat, tegen den zin van Sulthan Jahija, er toch eene vloot, onder bevel van Tongkoe Ibrahim, mede een zoon van Tongkoe Moesa, uitliep en roofde wat zij ontmoette, in vereeniging met vaartuigen van Palembang, welks hoofdplaats ook door de Siaksche vloot werd bezocht.

De oorlog- en roofondernemingen van de Siaksche grooten tot hun eigen voordeel moesten Sulthan Jahija te meer onaangenaam zijn, omdat hij er niet alleen geene winst van trok, maar buitendien al zijne strijdmiddelen noodig had om de onderdeelen van zijn rijk in gehoorzaamheid te houden. Doch Said Ali en zijne bloed- en aanverwanten hadden reeds lang alle gehoorzaamheid jegens den Sulthan laten varen en de onderhoorige vorsten van het Siaksche rijk vonden daarin eene schoone gelegenheid om zich aan de suprematie des Sulthans te onttrekken. Zoo kwam in 1791 de Radja van Assahan bij den Gouverneur Couperus zijn beklag maken over Sulthan Jahija en verzoeken, dat hij tegen diens wraakneming zou worden beschermd.

De Gouverneur vond zich echter niet geregtigd den vasal tegenover zijn suzerein te steunen. Hij bepaalde zich tot het schrijven van een brief aan Sulthan Jahija (dd. 6 Julij 1791), waarin hij hem, „uithoofde der naauwe betrekking

(1) Dit blijkt ook uit verscheidene brieven van 1790, door den Resident van Palembang aan het bestuur te Malakka geschreven.

„in welke de Sulthan met de Nederlandsche Compagnie stond," ten sterkste afried, om met zijne gewapende magt de rivier van Siak uit te loopen.

Sulthan Jahija schreef in antwoord daarop den volgenden brief, dien wij hier in zijn geheel laten volgen, als niet onbelangrijk voor de kennis der verhouding van Assahan tot Siak. Die brief luidt als volgt:

„Per de pantjalang *Blitong* heb ik mijn vriends brief ontvangen en diens „inhoud verstaan. Mijn vriends goede intentie in gemelde missive bedoeld, „omtrent het uitloopen, heb ik mede verstaan; echter verzoeke ik mijnen vriend, „mij voor deze reis te bewilligen, dat ik mijne voorgenomene reize om de Noord, „tot Batoe-bara mag ondernemen, om inspectie van mijne onderhoorige plaatsen „aldaar te nemen, welke sedert vervallen waren (buiten mijn toedoen). Mijn „eenige wil en begeerte is, om die plaatsen weder in behoorlijken stand te „brengen, doch zoo mijn vriend mijn uitloopen anders mogt opnemen, gelieve „mij als dan eenen kruiser mede te geven.

„Verder dient mijn vriend te weten, dat, ten tijde van mijnen overgroot„vader, Assahan een tijd lang onder zijne regering gestaan heeft en altoos van „het voorgevallene verslag gedaan. Doch in de regering van Bandara Boeko te „Asahan, onwillig getoond, zoodat mijn overgrootvader genoodzaakt was met „behulp van Batoe-bara, Assahan te beoorlogen en door kracht zijner wapenen „weder tot eene nieuwe gehoorzaamheid te brengen, gelijk ook geschied is; de „koning op de vlugt gedreven en twee honderd van de ingezetenen, zoowel „mannen, vrouwen als kinderen, gevangen gemaakt.

„Eenigen tijd na dezen oorlog is gemelde koning van Assahan bij genoem„den overgrootvader geweest, en heeft zich onderworpen, gelijk ook mijn over„grootvader de gevangenen weder teruggegeven heeft, en tot in de regering van „Radja Mohamad, Radja Alam, Radja Mohamad Ali en Radja Ismaïl aan Siak „onderworpen bleef; maar sedert mijne regering is Assahan weder onwillig en „ongehoorzaam geworden. Ik heb drie reizen den koning van Assahan laten ver„zoeken om bij mij te komen, doch hij heeft zulks geweigerd, en, in stede van „bij mij te komen, heeft hij mij bij mijnen vriend verklaagd. Mijn vriend kan „dit best beoordeelen. Den gezaghebber van het Europeesche vaartuig, die mijn „vriends brief aan mij besteld heeft, heb ik twee dagen langer verzocht hier te „vertoeven, om mijnen brief in gereedheid brengen. Naast God en mijn profeet „Mohamad vertrouw ik op mijnen vriend in alle opzigten, en ik zal niet af„wijken van mijn verbond met de Compagnie. Niets tén teeken des levens „hebbende, dan mijn gebed tot God om de welvaart van mijnen vriend.

„TAMAT.

„Geschreven op Zaturdag den 28sten dag van de maand dzoe'lkaidah in 't jaar 1205." (30 Julij 1791).

De Gouverneur Couperus trachtte alsnog den Sulthan van zijne oorlogzuchtige plannen terug te houden en sloeg, bij een brief van 5 September 1791,

voor, dat de Sulthan en de Radja van Assahan beiden te Malakka zouden komen om tot een minnelijk vergelijk gebragt te worden.

Maar de zaken van den Sulthan begonnen zoo slecht te staan, dat hij daaraan geen gevolg kon geven. Radja Mohamad Ali was in den loop van het jaar (1791) gestorven, en Said Ali, daardoor meer vrij in zijne handelingen geworden, maakte aanstalten om zich van den Siakschen troon meester te maken. Hij werd daarin ondersteund door zijnen schoonvader Tongkoe Moesa, die, door zijnen invloed op zijnen zoon Tongkoe Endoet, den onderkoning, wist tegen te houden, dat te Siak toebereidselen tot verdediging werden gemaakt, hoezeer het voornemen van Said Ali daar bekend was geworden.

Het kostte hem dus weinig moeite om de hoofdplaats Siak te vermeesteren, daarin voornamelijk geholpen door zijne neven Pangeran Said Zin of Tongkoe Pangeran, Tongkoe of Said Hamid en Tongkoe Long Poetih.

Sulthan Jahija vlood naar Boekit Batoe, van waar hij den volgenden brief schreef aan den Gouverneur van Malakka:

„Ik maak mijnen vriend bekend, dat ik van Siak vertrokken ben en thans „mij te Boekit Batoe bevind.

„Mijn wensch en begeeren is, dat, zoolang zon en maan hun schijnsel „geven, ik niet veranderen mag in mijne gedragingen omtrent mijnen vriend, „en dat ik ook mijnen vriend nimmer vergete.

„Wat dunkt mijn vriend wegens mijn vertrek van Siak? Mijn vriend is best „bewust, dat mij de magt benomen is om Siak en dies ressort te regeren, gelijk „mijne voorzaten gedaan hebben.

„Dit is hetgeen in mijn hart opgesloten lag en ik bij deze bekend maak.

„Mijn verblijf te Boekit Batoe is, eerstelijk, om mijn vriend kennis te geven, „en ten tweede om mijne oude lieden, Radja Daud en Radja Abd'oellah, af te „wachten.

„Ik verzoek van mijnen vriend hierop een uitsluitend antwoord, of mijn „vriend nog aan zijne belofte denkt, bij ons contract; — zoo ja, dan hoop ik, „dat mijn vriend tot mijn welzijn zal werken, en mij weder de regering van „Siak en onderhoorigheden in handen doen krijgen, en dat niemand buiten mij „voortaan regeren mag.

„Naast God en zijn heiligen profeet hoop ik, dat mijn vriend mij zal helpen „en ondersteunen, welke hoop blijft rusten op mijns vriends schouders.

„Niets ten teeken des levens hebbende dan mijne wenschen nacht en dag „tot mijnen vriend.

„TAMAT.

„Geschreven op den 21sten dag van de maand Safar, in het jaar 1206." (19 October 1791).

Het was uit dien brief wel duidelijk, dat de zaken van Sulthan Jahija slecht stonden, maar hoe het daarmede eigenlijk geschapen was en wie de personen

waren, die hem benadeelden, bleek er niet uit. En, waarschijnlijk om zich buiten alle geschillen te houden, beweerde de zendeling des Sulthans, die den brief overbragt, niets van de zaken af te weten.

De Gouverneur moest dus wel eenige nadere opheldering van den Sulthan vragen en daartoe schreef hij den volgenden brief:

„Niets is hartsgrondiger dan mijne betuigingen van achting, vriendschap en „genegenheid, die ik voor mijn vriend, voor zijn rijk en onderdanen hebbe.

„Ik houd mij verzekerd, dat mijn vriend, en elk ingezeten van het Siaksche „rijk, overtuigd moet zijn dat dit geen ijdele woordenklank is, alsmede dat ik „mijn vriend ook nimmer kan noch zal vergeten.

„Dan mijn vriend vraagt mij, wat ik denk van mijns vriends vertrek van „Siak. Dit betuig ik niet te weten. Hieromtrent is mijns vriends brief duister, „en voor mij volkomen raadselachtig, en, tot mijne grootste verwondering, kan „mijns vriends zendeling mij den inhoud van den brief niet ophelderen.

„Ik vraag hem en anderen, of mijn vriend gedwarsboomd wordt in het „bestier; zoo ja, door wien? en het antwoord van mijns vriends zendeling is: „ „door niemand." Op mijne vraag, wie of het bestier van Siak in handen „heeft, is weder het antwoord dat mijn vriend zulks heeft en niemand anders.

„Ik heb hem den inhoud van mijns vriends brief te verstaan gegeven, en „hem verzocht zich voor een oogenblik in mijne plaats te stellen, en hem ge- „vraagd, wat hij, als een opregt vriend van zijn vorst, zou doen, doch ook „hierin kon ik geen antwoord bekomen, dan dat hij van niets wist.

„Indien mijn vriend reden mogt hebben om in zijn brief zoodanig verbloemd „te moeten schrijven, verzoek ik dat mijn vriend aan zijnen zendeling tevens „de noodige onderrigting geve, opdat hij mij de meening van mijn vriend kan „expliceren, als wanneer het mij gemakkelijk zal zijn, mijn vriend een uitslui- „tend antwoord te geven, en het mij ook niet moeijelijk zal vallen zoodanige „maatregelen te nemen als het substerend contract, en het wederzijdsche belang „van het Siaksche rijk en de Nederlandsche Compagnie zullen komen te requi- „reren; terwijl ik mijn vriend nogmaals betuige, dat ik altoos bereid wil zijn, „om het mijne toe te brengen tot het welzijn van mijn vriend, de duurzaamheid „zijner regering en den voorspoed zijner onderdanen.

„TAMAT.

„Geschreven in de Fortresse Malakka, den 30sten October 1791" (1).

Deze brief schijnt Sulthan Jahija niet te hebben bereikt; althans er kwam geen antwoord op, en kort er na werd vernomen, dat de Sulthan en Tongkoe Endoet de wijk hadden genomen naar Kampar. Maar ook daar door Said Ali vervolgd wordende, vlugtten zij met den Tongkoe Besar Abd'oellah naar Lingga, in de hoop van bij Sulthan Mahmoed hulp te vinden. Deze was echter niet in

(1) Deze correspondentie bevindt zich in het Archief te Malakka.

staat die te verleenen. Het eenige, wat hij kon doen, was het afhalen en overbrengen naar Lingga van de Kamparsche bevolking, die voor Said Abd'oerrahman (den broeder van Said Ali), welke de Siaksche vorsten uit Kampar verjoeg, naar Indragiri gevlugt was.

De laatste levensjaren van Sulthan Jahija en zijnen onderkoning Tongkoe Endoet waren niet gelukkig. De eerste zwierf eenigen tijd rond; hij hield zich soms op te Lingga, soms te Ritteh, en eindigde met naar Trengganoe te gaan, waar hij krankzinnig werd en stierf. Tongkoe Endoet werd een volslagen zeeroover; hij sloot zich aan bij de Soloksche vrijbuiters, die langs de kust van Borneo roofden en daar vaste nederzettingen hadden. Hoe zijn uiteinde was, hebben wij niet aangeteekend gevonden.

Said Ali, dus meester zijnde van den troon van Siak, gaf zich den titel en den naam van Sulthan Abd'oeldjalil Saif'oedin.

Anderson, in zijne „Mission to the East coast of Sumatra", verhaalt, dat Said Ali, bevreesd, dat hij zich niet zou kunnen staande houden, wanneer de verdreven Sulthan Jahija hem mogt aanvallen, hulp zou hebben gevraagd van de Engelschen te Malakka, en dat zekere Heer Baker hem eene Engelsche vlag zou hebben geschonken, die hij twee en een half jaar lang te Siak zou hebben doen waaijen. Dezelfde Baker zou eenige maanden te Siak hebben doorgebragt (1).

Als waar is hetgeen Anderson, zonder bewijs, zegt omtrent de vriendschap van Said Ali jegens de Engelschen, niet minder waar (en dit wordt door bewijzen gestaafd) is, dat hij de vriendschap zocht van de Nederlandsche Oost-Indische Compagnie, en dat wel in een tijd, waarin Malakka geheel door de Engelschen beheerd werd en er geen vooruitzigt scheen te zijn, dat ooit de Nederlanders daar weder terug zouden komen. In het begin van 1798 zond hij zijnen schoonzoon Abd'oerrahman met eenen brief aan den Gouverneur-Generaal te Batavia, waarin hij de verzekering gaf van zijne trouw aan de Compagnie.

De eerste secretaris van de Hooge Regering antwoordde daarop, op last van den Gouverneur-Generaal, bij eenen uitvoerigen brief, gedagteekend 1 September 1798, waarin, onder anderen, het volgende voorkomt:

„De Gouverneur-Generaal heeft mij gelast Uwe Hoogheid, in antwoord op „den brief ter kennis te brengen, dat Zijne Hoog-Edelheid met veel genoegen „uit dien brief ontwaard heeft, dat de Padoeka Sri Sulthan even als Uw Hoog„heids voorvader Radja Alam en Radja Mohamad, de Compagnie steeds stand„vastig aanhangt en dus zijn vertrouwen op niemand anders stelt dan op de „Compagnie, en dat de Heer Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië, steeds

(1) Of die Heer Baker een particulier dan wel een ambtenaar of officier was, hebben wij niet kunnen nagaan. In het laatste geval zou hij den Siakschen vorst de Engelsche vlag niet anders hebben kunnen schenken dan voor en van wege den stadhouder Willem V, ten wiens behoeve Malakka in 1795 door de Engelschen was in bescherming genomen.

„onwankelbaar in Hoogstderzelver vriendschap, gaarne ook steeds alles zullen „toebrengen, wat tot geluk en voorspoed van den Padoeka Sri Sulthan en zijn „rijk zal kunnen strekken.

„De Heer Gouverneur-Generaal is vol overtuigd, dat, nu Malakka voor „een tijd door de Engelschen is veroverd, de Padoeka Sri Sulthan zich mede in „een staat bevindt als of zijn Hoogheids rijk zelf door die natie overmeesterd „was, dan dat Zijn Hoog Edelheid geen geloof zoude geven aan des Padoeka „Sri Sulthans verzekering, dat Zijn Hoogheids hart en vertrouwen daarom niet „veranderd zijn; en daar de Heer Gouverneur-Generaal alle reden heeft om te „mogen vaststellen, dat Malakka, zoowel als alle andere Compagnies bezittin„gen, weldra door de Engelschen aan de Compagnie terug gegeven zal moeten „worden, zoo hoopt Zijn Hoog Edelheid ook spoedig in de gelegenheid gesteld „te zullen zijn, om den Padoeka Sri Sulthan en andere vorsten, die der Com„pagnie getrouw gebleven en in hunne vriendschap niet verflaauwd zijn, open„lijke blijken te kunnen geven van 's Compagnie's onveranderlijke toegenegen„heid omtrent hen, die haar steeds blijven aankleven."

Wat dus ook de Engelsche schrijvers mogen zeggen van de groote genegenheid tot hunne natie en van den afkeer van de Nederlanders, die de Indische vorsten bezielden, wij mogen daartegenover een aantal feiten stellen, die de zaak in een geheel ander licht plaatsen, en die doen zien, dat de Hooge Regering, in haren brief aan de Heeren Zeventienen van 3 October 1799 (1), met regt het volgende kon schrijven:

„Van Malakka hebben wij, gedurende den loop van het jaar 1798, geene „officieele tijdingen bekomen.

„Maar, volgens particuliere berigten, wordt dat Gouvernement nog in ta„melijke rust bezeten door de Engelschen, schoon zeer ontbloot van volk en „schepen, en onverminderd het vuur van misnoegen, dat heimelijk smeult in „den boezem der aangrenzende vorstjes, die, hoewel bedektelijk en met alle „mogelijke voorzigtigheid, door brieven en geschenken weder nieuwe blijken „hebben gegeven van hunne goede gezindheid jegens de Hollandsche natie en af„keer van de Engelschen. Zoo dat wij mogen veronderstellen, dat de bloote „verschijning van eene eenigzins redoutable Hollandsche magt genoeg zoude we„zen om hen openlijk voor de Compagnie en tegen onze vijanden de Engelschen „zich te doen declareren."

En die goede gezindheid van Sulthan Abd'oeldjalil Saif'oeddin van Siak was volstrekt niet van voorbijgaanden aard. Men leest in eenen brief van hem aan de Hooge Regering, dd. 20 Redjab 1214 (18 December 1799) het volgende:

„Wijders communiceer ik, ten aanzien van Uw. Hoog Edelhedens missive „en geschenken, bestaande in een paar kanons met affuiten en verder toebe-

(1) In 's Rijks archief.

„hooren, 40p^s. ronde en 10p^s. kneppelkogels, benevens 14 vaatjes buskruid, dat „ik die wel ontvangen heb uit handen van mijnen schoonzoon Said Abd'oerrah-„man bin Oemaar Assegaf.

„Terwijl ik verder bedeel, dat ik de Compagnie met een blank gemoed aan-„hang en mij aan haar getrouwelijk onderwerp, in het vertrouwen, dat de be-„scherming van de Compagnie te onswaarts zonder verandering bestendig zal „zijn, tot in het laatste der dagen."

„Ik heb niet tot een teeken des levens te zenden dan slechts twee pikols „was, ten blijke van een opregt gemoed."

Zelfs nog in 1803 zond de Sulthan zijnen bovengenoemden schoonzoon naar Batavia en schreef bij die gelegenheid in zijnen brief, dd. 5 Redjab 1218 (21 October 1803):

„Van de tijden mijner voorvaderen af heeft er vriendschap met de Nederland-„sche Compagnie bestaan; en van de trouw mijner voorouders jegens de Com-„pagnie wil ik niet afwijken."

Tot in het jaar 1806 hebben wij vriendschappelijke brieven van den Sul-than Abd'oeldjalil Saif'oeddin aan de Hooge Regering aangetroffen.

Van de geschiedenis van dezen Sulthan is verder nog bekend, dat hij het landschap Poeloe-lawan (Kampar) in apanage gaf aan zijnen neef Tongkoe Ha-sim, een zoon van zijnen broeder Tongkoe of Said Abd'oerrahman. Zijn broe-der Said Ahmad of Tongkoe Boesoe werd verheven tot Panglima besar en kreeg Tebing-tinggi tot zijn onderhoud.

In 1810 of 1811 gevoelde Sulthan Abd'oeldjalil zich niet langer in staat om de regering te voeren. Hij deed er dus afstand van ten behoeve van zijnen zoon Ibrahim, die den naam en den titel aannam van Sulthan Abd'oeldjalil Khalil'oedin Sjah. Hij is echter meer bekend onder den naam van Sulthan Ibrahim.

Sulthan Abd'oeldjalil Saif'oedin stierf op 1 Februarij 1821 te Kota-tinggi tegenover de kampong Siak, waarom hij ook genoemd wordt Marhoem Kota-tinggi. — Onder Sulthan Ibrahim hadden vele aanrakingen plaats van Siak met het Nederlandsche en met het Engelsche Gouvernement, die van grooten invloed op den toestand des lands waren, en in een volgend hoofdstuk zullen worden behandeld.

HOOFDSTUK VIII.

SIAK.

1811—1829.

Bemoeijenissen der Engelschen met Siak. — Zending van W. Farquhar. — Zijn contract met Siak van 31 Augustus 1818. — Beschouwingen over dit contract. — Zending van den heer Ibbetson van Poeloe Pinang naar de oostkust van Sumatra. — Aard van die zending. — Afloop er van. — Hydrographische opname der oostkust van Sumatra door de Engelschen. — Zending van den Kapitein-luitenant ter zee D. Buijs van Malakka naar Siak. — Contract tusschen het Ned. Ind. Gouvernement en Siak van 16 December 1822. — Beschouwingen over dit contract. — Het wordt niet door den Gouverneur-Generaal geratificeerd. — Zending van den heer J. Anderson van Poeloe Pinang naar de oostkust van Sumatra in 1823. — Vijandige aard van die zending jegens de Nederlanders. — Verbindtenis van Langkat en Deli van 16 en 19 Februarij en van Siak van 25 Maart 1823 jegens het bestuur van Poeloe Pinang. — Beschouwingen dienaangaande.— Zending van den heer A. Minjoot van Malakka naar Siak, om een nieuw contract te sluiten. — Inwendige toestand van Siak. — Zinneloosheid van Sulthan Ibrahim. — Verheffing van Tongkoe Ismaïl tot Sulthan van Siak, onder den naam van Abd'oeldjalil Djali'oedin. — Acte dienaangaande. — Beschouwingen omtrent die troonsopvolging. — Voogdij van Tongkoe Mohamad.

In het begin van deze eeuw vestigden de Engelschen hunne bijzondere aandacht op de landen van Sumatra aan straat Malakka. De snel toenemende handel van Poeloe Pinang bragt de bewoners van die landen in naauwere aanraking met de Engelsche handelaars en bestuurders, en verscheidene zendingen van de Engelsche zijde moesten er toe leiden om de gemeenschap uit te breiden en den handel van Sumatra naar Poeloe Pinang te lokken.

In het werk van Anderson, „Mission to the East coast of Sumatra," vindt men gewag gemaakt van de zendingen van kapitein Scott in 1806 en van den heer Garling in 1807 naar Siak, en van het gezantschap (embassy) van kapitein Lynck in 1808. Het waren zendingen, hoofdzakelijk in het belang van den handel (principally of a commercial nature). Meer bijzonderheden daaromtrent zijn ons niet bekend.

Het bleef daar echter niet bij. Toen het bekend werd, dat, krachtens het

Weener Congres, Malakka aan Nederland zou worden terug gegeven, zagen de Engelschen uit naar een nieuw punt, waardoor zij zich van den handel in straat Malakka konden verzekeren. De majoor der ingenieurs William Farquhar, sedert verscheidene jaren de betrekking van Resident van Malakka vervuld hebbende, betoogde hiervan de noodzakelijkheid voor den Britschen handel, in eene memorie, die hij in 1816 aan het Gouvernement van Poeloe Pinang indiende. Hij wees vooral de Karimon-eilanden, aan den zuidelijken ingang van straat Malakka, als een geschikt punt aan.

Farquhar werd gemagtigd om, met den titel van „Commissioner on the „port of the British Gouvernement", (hij titelt zich althans zoo in Augustus 1818), den vorst te bezoeken, wien de Karimon-eilanden toebehoorden, dat is de Sulthan van Djohor (1). Zijne verrigtingen aldaar zullen wij later beschrijven.

Van Djohor begaf de majoor Farquhar zich naar het rijk van Siak, om eene overeenkomst met den Sulthan te sluiten. Of hij ook daartoe door zijn Gouvernement gemagtigd was, weten wij niet; het Journal of the Indian Archipelago, deel IX, bl. 313, spreekt alleen van eene magtiging rakende de Karimons. Hoe dit zij, hij ging niet verder dan Boekit Batoe, aan den noordelijken ingang der Brouwerstraat, en sloot daar, op 31 Augustus 1818, met den Sulthan Abd'oeldjalil Khali'oedin (gewoonlijk genoemd Sulthan Ibrahim) de overeenkomst, waarvan het volgende eene vertaling is (2):

TRACTAAT VAN HANDELSVEREENIGING *tusschen de Edele Engelsche Oost-Indische Compagnie en Z. M. Padoeka Sri Sulthan Abd'oeldjalil Khalil'oedin ibn'al Sulthan Abd'oeldjalil Saif'oedin, koning van Siak Sri Indrapoera en onderhoorigheden, aangegaan door den majoor Wm. Farquhar, Resident van Malakka, uit kracht van de op hem overgedragene magt door den Edelen John Alexander Bannerman, Gouverneur van Prince of Wales Island en onderhoorigheden.*

Artikel 1.

De vrede en vriendschap, die thans gelukkiglijk bestaan tusschen de Edele Engelsche Oost-Indische Compagnie en Z. M. den koning van Siak Sri Indrapoera zullen eeuwigdurend zijn.

Artikel 2.

De vaartuigen en handelswaren, behoorende aan Britsche onderdanen of aan personen staande onder de bescherming van de Edele Oost Indische Compagnie, zullen in de havens en landen onderhoorig aan Z. M. den Sulthan van Siak Sri Indrapoera, genieten al de voorregten en voordeelen, die thans zijn of immer hier namaals mogten worden verleend aan de onderdanen van de meest bevoorregte natiën.

(1) Journal of the Ind. Archip. deel IX.
(2) De Engelsche tekst van dit tractaat is opgenomen als bijlage no. XXVIII.

Artikel 3.

De vaartuigen en handelswaren, behoorende aan de onderdanen van Z. M. den Sulthan van Siak Sri Indrapoera, zullen immer gelijke voordeelen en voorregten genieten in de haven van Fort Cornwallis en in al de andere plaatsen, onderhoorig aan het Britsch Gouvernement van Prince of Wales Island.

Artikel 4.

Z. M. de Sulthan van Siak Sri Indrapoera zal niet vernieuwen eenige verouderde of afgebrokene (interrupted) tractaten met andere natiën, openbare ligchamen of personen, waarvan de bedingen eenigermate mogten strekken tot uitsluiting of belemmering van den handel van Britsche onderdanen, die daarenboven niet zullen worden belast met belastingen of regten, welke niet van de onderdanen van andere staten worden geheven.

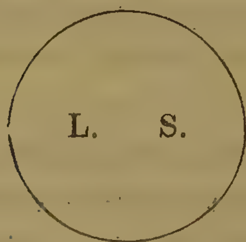
Artikel 5.

Z. M. de Sulthan van Siak Sri Indrapoera verbindt zich verder, om, onder geen voorwendsel hoegenaamd, den alleenhandel toe te staan in eenig voorwerp van handel of behoefte, voortbrengsel zijnde van zijne landen, aan eenig persoon of personen, hetzij Europeanen, Amerikanen of inboorlingen.

Artikel 6.

Ten slotte wordt verklaard, dat dit tractaat, waarmede, overeenkomstig de vorenstaande artikelen, wordt bedoeld de bevordering van vrede en vriendschap tusschen de beide staten en de verzekering van de vrijheid van handel en zeevaart voor de wederzijdsche onderdanen, tot hun onderling voordeel, zal duren voor eeuwig.

Tot teeken van waarheid en van genoegenneming van beide partijen hebben wij hieronder onze handteekeningen en zegels gesteld, te Boekit Batoe, in het rijk van Siak, dezen een en dertigsten dag van de maand Augustus, in het jaar des Heeren 1818, overeenkomende met den zevenentwintigsten dag van de maand Sjawal, in het jaar der Hedjirat 1233.

Geteekend W^m^. Farquhar, majoor der ingenieurs, Resident van Malakka en kommissaris van wege het Britsche Gouvernement.

Dit handelstractaat kon de Sulthan van Siak volstrekt niet verhinderen een tractaat van eenigen anderen aard aan te gaan met andere natiën, indien slechts de handel van de Britsche onderdanen niet werd uitgesloten of bemoeijelijkt (art. 4). Het is dan ook niet dan eene zeer billijke overeenkomst, waardoor aan de politieke regten van geene andere natie werd te kort gedaan. Men zou er alleen op kunnen aanmerken, dat de majoor Farquhar teekent als „kommissaris van wege het Britsch Gouvernement." Wij mogen de vraag opperen, of een agent van de Engelsche Oost-Indische Compagnie het regt had, om voor het „Britsch Gouvernement" te handelen. De voorwaarden van het toenmalig octrooi der Engelsche Oost-Indische Compagnie zijn ons niet voldoende bekend om deze vraag te beântwoorden.

Het Gouvernement te Calcutta scheen, evenzeer als dat van Poeloe Pinang, zeer met dezen eersten stap ingenomen te zijn en gaf zelfs magtiging om een Britsch etablissement te Siak op te rigten, indien het Gouvernement van Poeloe Pinang dit raadzaam mogt achten ([1]).

Het bestuur van Poeloe Pinang vond dit echter niet raadzaam, althans niet om er dadelijk toe over te gaan. Waarschijnlijk heeft het, en zeer teregt, zich vooraf willen bekend maken met den waren toestand van zaken op de kust van Sumatra en de vooruitzigten voor den handel, iets dat voor eene handelscompagnie boven alles moest gaan. Die kust was toenmaals nagenoeg geheel onbekend; slechts weinige Europesche handelaars en zeevarenden bezochten haar, en de loop en de uitgestrektheid der rivieren waren slechts zeer oppervlakkig bekend. Van het cijfer en van de maatschappelijke gesteldheid der bevolking wist men niets, evenmin als van de behoeften en de hulpbronnen van den handel. Het was dus een verstandig plan van het bestuur te Poeloe Pinang, dat het een kundig man naar de oostkust van Sumatra zond, om de ontbrekende kennis op te doen. Het koos daartoe den heer R. Ibbetson, een der ambtenaren van de O. I. Compagnie te Poeloe Pinang. De luitenant S. C. Crooke, van het 20e regement, werd aan hem toegevoegd, voornamelijk voor topographische en hydrographische opnamen.

De instructie, die, onder dagteekening van 18 Mei 1823, den heer Ibbetson werd gegeven ([2]), wijst ten duidelijkste aan, dat zijne zending geheel alleen van commerciëlen aard was en dat hij in zijne aanrakingen met de hoofden en bevolking zich moest bepalen tot de aantooning van het voordeel voor wederzijdsche partijen, dat uit den handel met Poeloe Pinang zou kunnen voortvloeijen. Er werd zelfs niet aan gedacht eene begunstiging van Britsche onderdanen boven anderen te vragen; men verlangde niet meer dan gelijkstelling. De staatkunde was aan deze zending zóó geheel en al vreemd, dat men in de instructie leest: „Art. zes. De edele Gouverneur acht het raadzaam U in het

([1]) Anderson, Mission, bl. 362.
([2]) Zie bij Anderson, Mission enz., bl. 361.

„bijzonder te waarschuwen tegen inmenging in de twisten, die tusschen de „verschillende inlandsche hoofden mogten ontstaan, zoomede tegen het nemen „van eenigen maatregel van staatkundigen aard of waardoor botsing zou kun- „nen ontstaan met de Nederlandsche autoriteiten, in het bijzonder wat betreft „de landen en onderdanen van den Sulthan van Palembang."

En verder, in art. 9:

„Het is noodig U te verwittigen, dat de landen van Siak worden gezegd „zich uit te strekken van Temiang, de noordelijkste haven, tot Rantau, eene plaats „tegen over het eiland Lingga; maar zij zijn zeer verdeeld door de onafhanke- „lijke autoriteit van talrijke kleine hoofden, met de meesten waarvan het „geraden zal zijn U in aanraking te stellen. De streek tusschen Rantau en „Lingga wordt gezegd onderhoorig te zijn aan den radja van Lingga, en de „Gouverneur in Rade zou er zeker tegen opzien om een agent van dit Gou- „vernement naar eenig deel van het rijk van dat hoofd af te vaardigen, indien „hij zich niet overtuigd hield, dat, daar het doel van zoodanige zending zuiver „commercieel is, zijn vriendschappelijk bezoek op geenerhande wijze kan aan- „druischen tegen de politieke magt van eenig naburig Europeesch [1] Gouver- „nement. Gij zult dus niet nalaten deze gevoelens indachtig te zijn, bij het „behandelen van de zaken, die uwe zending naar die streek vereischen.

Men ziet dus dat het Britsche bestuur geen ander doel beoogde dan het bevoordeelen van den handel van Poeloe Pinang, — iets dat zeer natuurlijk was, — en dat er volstrekt geene staatkundige aanranding van de Nederlandsche regten of inmenging in de zaken des lands mede bedoeld werden.

Deze zending liep ongelukkig af. Men kwam den 25ⁿ Junij 1820 in eene monding van de rivier van Djambi, maar kon niet tot aan de stad van dien naam komen. De Heer Ibbetson werd ziek en moest naar Singapoera om geneeskundige hulp. Van daar zeilde men naar de rivier van Siak, maar pe Heer Ibbetson was te ongesteld om dat rijk te bezoeken. Assahan werd voor een dag en Deli voor twee dagen aangedaan, en den 4ⁿ September 1820 kwam de zending te Poeloe Pinang terug.

Van den Heer Ibbetson schijnt geen verslag te zijn openbaar gemaakt. Dat van den luitenant Crooke omtrent Djambi (in Anderson's Mission, bl. 389) is niet onbelangrijk.

Deze zending werd in 1822 gevolgd door eene hydrographische opname van de gansche kust van Sumatra langs straat Malakka door den Compagnie's kruiser *Nautilus*.

In dat zelfde jaar vernam de Gouverneur van Malakka, dat de Luitenant Gouverneur van Benkoelen, Sir Thomas Stamford Raffles, die zich toen te

(1) Bij Anderson, bl. 367, staat hier: „any neighbouring British governement." Dit is blijkbaar eene drukfout.

Singapoera bevond, voornemens was zich naar Siak te begeven, om aldaar eene Engelsche bezetting te leggen. Te regt bevreesd, dat dit zeer zou strekken tot nadeel van den ontluikenden handel van Malakka, trachtte de Gouverneur zijnen mededinger voor te zijn, en hij twijfelde te minder aan den goeden uitslag daarvan, omdat in het vorige jaar de Sulthan van Siak herhaaldelijk bij hem aanzoek had gedaan om de oude betrekkingen tusschen Siak en Malakka te hernieuwen.

De Gouverneur stelde in kommissie tot de behandeling van deze zaak den kapitein luitenant ter zee D. Buijs, kommandant van Z. M. brik *Sirene*, aan wien hij als Secretaris toevoegde den hoofdkommies ter Secretarie van het Gouvernement van Malakka E. van Angelbeek.

De kommissaris werd voorzien van het concept van een tractaat om den Sulthan voor te leggen, met de magtiging om daarin zoodanige veranderingen te maken als de Sulthan misschien wenschen en de kommissaris voor inwilliging vatbaar oordeelen zou, „daarbij steeds in het oog houdende, dat de bedoeling van „het Gouvernement in deze hoofdzakelijk is het sluiten van een vrienschaps„tractaat en den vorst van Siak daarbij te verbinden aan geene andere Euro„pesche mogendheid toe te staan eenig etablissement of bezetting in zijn rijk te „mogen opregten.”

Den 9n December 1822 kwam de *Sirene* voor Boekit Batoe, aan den ingang der Brouwerstraat, ten anker. De Sulthan bevond zich toevallig daar, zoodat het voortzetten van de reis naar de hoofdplaats Siak daardoor overbodig werd (¹).

Een brief van den Gouverneur van Malakka aan den Sulthan werd den volgenden dag met groote staatsie van boord afgehaald en met negen saluutschoten door den Sulthan ontvangen. Dienzelfden dag ging de overste Buijs een ceremonieel bezoek bij den Sulthan afleggen. Eene groote menigte volk was op de been, en het kwam voor, dat de Sulthan zich niet geheel op zijn gemak gevoelde. Spoedig echter maakte de gespannen houding plaats voor meer openhartigheid, en de overste deelde den Sulthan het doel van zijne komst mede. Het antwoord was, dat de Sulthan, volgens de rijksinstellingen, geene beslissing kon nemen zonder raadpleging met de vier Soekoehoofden, die zich te Siak bevonden, maar dadelijk zouden worden opontboden.

In den tijd, die tot hunne komst moest verloopen, had de heer van Angelbeek nog een meer particulier onderhoud met den Sulthan, waarbij hij hem de bedoeling van het aangeboden concept-tractaat nader toelichtte, en, nadat de zaak door den Sulthan en zijne rijksgrooten naauwkeurig was overwogen, werden de bedenkingen tegen het concept aan den overste Buijs medegedeeld en door dien hoofdofficier als geldig aangenomen.

(¹) Het is dus eene geheel van grond ontbloote hatelijkheid van Anderson (Mission enz., bl. 162), wanneer hij schrijft „The Dutch brig of war Syrene, of 18 guns and 200 men, was here about three months ago. The rajah would not permit them to ascend further than Bukit Batu, where he had 40 warboats ready, and cannon on the shore, to resist their further progress.

Het ten gevolge van die bedenkingen gewijzigde concept werd op 16 December 1822 in den vorm van een tractaat vastgesteld, dat in substantie luidt als volgt (¹):

RENOVATIE EN AMPLIATIE *van het contract tusschen de voormalige O. I. Compagnie en den Sulthan van Siak gesloten den* 16[den] *Januarij* 1761.

Het Nederlandsch Gouvernement, — ofschoon van zelf, na de wederinbezitneming van Malakka, in zijne vorige regten teruggekomen zijnde, op de herhaalde verzoeken van den regerenden vorst van Siak een ondubbelzinnig blijk willende geven van zijne bereidwilligheid tot hernieuwing der van ouds bestaan hebbende vriendschaps- en verbondsbetrekkingen tusschen het voormalige Nederlandsche Gouvernement en het rijk van Siak, — is met den Sulthan Abd'oeldjalil Khalil'oedin overeengekomen het volgende:

Artikel 1.

De Sulthan verklaart, voor zich en zijne nakomelingen, te zullen onderhouden al de contracten tusschen de O. I. Compagnie en zijne voorgangers gesloten, voornamelijk dat van 1761, voor zooveel aangaat die artikelen, welke eene voortdurende kracht van werking ten doel hebben en die met de in deze vervatte bepalingen niet strijdig zijn, — op straffe van de ongenade van het Nederlandsch Gouvernement te zullen ondervinden.

Artikel 2.

Het Nederlandsch Gouvernement belooft trouwe nakoming van zijne verpligtingen.

Artikel 3.

De Sulthan erkent en geeft met veel eerbied verschuldiging en hulde aan het Nederlandsche Gouvernement de belofte van in duurzame vrede en vriendschap met hetzelve te zullen leven.

Artikel 4.

De handel van en op het rijk Siak is, zonder uitzondering van eenige natie, open en vrij. De Sulthan zal geene monopoliën in zijn rijk gedogen.

Artikel 5.

Vaartuigen en koopmanschappen van onderdanen van het Nederlandsch Gouvernement genieten al de voorregten van de meest begunstigde natiën.

Artikel 6.

De vaartuigen en koopmanschappen van Siak zullen hetzelfde ondervinden in de havens van het Gouvernement Malakka.

Artikel 7.

Het Gouvernement de invoerregten op voorbrengselen van Siak hebbende

---

(¹) Het gansche contract is opgenomen als bijlage XXIX, naar het concept in het archief te Malakka, waar al de stukken over deze zaak zich bevinden.

afgeschaft, zal de Sulthan den handel ook aanmoedigen, voornamelijk dien op Malakka.

Artikel 8.

De Sulthan zal medewerken tot verdelging der zeeroovers en hen niet in zijn gebied dulden.

Artikel 9.

De Sulthan zal niet toestaan, dat andere natiën zich in Siak vestigen. Hij zal de vrienden en de vijanden van het Nederlandsch Gouvernement als de zijnen beschouwen, en zijne vrienden en vijanden zullen door het Gouvernement mede als de zijnen worden aangemerkt. Ingeval van oorlog zullen partijen elkander helpen, zooveel in hun vermogen en hunne magt is en voor zoover hunne belangen dit medebrengen.

Gedaan en besloten, onder ratificatie van de Hooge Regering van Nederlandsch-Indië, den 16ⁿ December 1822.

De Sulthan gaf een brief en geschenken aan den Gouverneur van Malakka mede en de *Sirene* kwam den 19ⁿ December aldaar ter reede terug.

Bij de inleiding van dit tractaat stelt het Nederlandsch-Indisch Gouvernement op den voorgrond, dat het, door de wederinbezitname van Malakka, natuurlijker wijze weder is getreden in de regten van de voormalige O. I. Compagnie op Siak, en de Sulthan van Siak vereenigt zich daarmede door zijne handteekening onder het tractaat te stellen. Dit is ook geheel overeenkomstig de Londensche Conventie van 13 Augustus 1814, bij artikel 1 waarvan: „Z. Br. „Majesteit zich verbindt, aan den Souvereinen Vorst der Vereenigde Nederlanden, „. . . . . , terug te geven al de bezittingen, die in den aanvang des jong„sten oorlogs, namelijk op den 1ⁿ Januarij 1803, in de zeeën en op de vaste „landen van Amerika, Afrika en Azië, door Holland werden in bezit gehouden, „met uitzondering van de Kaap de Goede Hoop en de volkplantingen van De„marij, Essequebo en Berbice," enz.

Tot die teruggegeven wordende bezittingen behoorde, volgens den vrede van Amiens, ook Malakka. De verklaring bij de inleiding van het tractaat met Siak is dus geheel in overeenstemming met het volkenregt; ja, het was zelfs overbodig er van te gewagen. De „onderwerping" van Radja Alam, voor zich en zijne opvolgers, aan de O. I. Compagnie, bedongen en bezworen bij het contract van 16 Januarij 1761, bestond, regtens, nog in 1822, en bestaat evenzeer tot den huidigen dag.

De oude regten van de O. I. Compagnie, overgegaan op het N. I. Gouvernement, werden, ware het noodig, nog meer versterkt door art. 1 van het tractaat, volgens hetwelk de Sulthan zich, voor zich en zijne nakomelingen, verbindt tot de nakoming der oude contracten, voor zooveel aangaat de artikelen, die eene voortdurende kracht van werking ten doel hadden en niet met het nieuwe contract in strijd waren.

Het overeengekomene omtrent den handel was zoo vrijgevig als iemand ter wereld zou kunnen wenschen. Voor alle natien gelijkheid, en geene monopoliën; alleen „aanmoediging” van de zijde des Sulthans voor den handel van zijne onderdanen met Malakka. De eenige beperking van vreemdelingen bestond daarin, dat zij in Siak geene vestigingen of vastigheden zouden mogen oprigten. Maar ook dit beding was in de daad overbodig, omdat Siak regtens onder de Nederlandsche souvereiniteit stond en dus een gedeelte uitmaakte van Nederlandsch-Indië.

Het tractaat van 16 December 1822 werd onderworpen aan de goedkeuring van de Hooge Regering. Deze vond bezwaar om het in zijn geheel, zoo als het daar lag, te ratificeren. Zij nam in aanmerking:

Dat, ofschoon het tractaat in het algemeen zou kunnen blijven bestaan in den geest, zoo als het door de kommissie van Malakka, namens het N. I. Gouvernement was gesloten, er echter punten in voorkwamen, die niet konden worden geratificeerd, of omdat de algemeene belangen daarin niet genoegzaam in het oog waren gehouden, of omdat zij met de grondwetten van het bestuur strijdig waren;

Dat in de eerste termen vielen de bepalingen bij art. 6 en 7 van het tractaat, waarbij de voorregten, aan de vaart en den handel van de onderdanen van Siak toegestaan, werden beperkt tot het Gouvernement van Malakka, in stede van tot zoodanige andere plaatsen van Nederlandsch-Indië, als bij publicatie van 9 Julij 1822 waren vermeld, te zijn uitgestrekt; terwijl tot de tweede klasse behoorde de garantie, bij art. 9 aan den vorst van Siak gegeven, om hem, in geval van oorlog met, of tegen den aanval van anderen, bij te staan.

Dit laatste was in strijd met het toenmaals werkende Reglement op het beleid van de Regering, het Justitie-wezen, de Kulture en den Handel in 's Lands Aziatische Bezittingen, afgekondigd bij publicatie van 22 December 1818 no. 8, in art. 24 waarvan men leest: „De Gouverneur-Generaal in Rade sluit „of vernieuwt verbonden met de Indische vorsten en volkeren, in naam des „Konings.

„Deze verbindtenissen mogen nimmer ten doel hebben het garanderen hun„ner bezittingen, of het voeren van oorlog tegen de aanvallen van anderen.”

Gebonden door deze bepaling moest de Regering den Gouverneur van Malakka opdragen, om te trachten het aangeboden tractaat in dien zin te wijzigen. Voor het overige had de Regering volstrekt geene bedenkingen er tegen (1).

Intuschen had het bestuur van Poeloe Pinang besloten de zending van den Heer Ibbetson naar de Oostkust van Sumatra te hervatten, zoowel omdat men van die eerste, hoewel niet geheel volbragte reis reeds goede uitwerkselen voor den handel van Poeloe Pinang meende te bespeuren, als omdat men vernomen

(1) Uit het archief te Malakka.

had, dat het Nederlandsch bestuur van Malakka zich met Siak had in aanraking gesteld en men zeer bevreesd er voor was, dat daardoor de handel geheel naar Malakka zou worden verplaatst.

Men koos voor deze zending een der ambtenaren van het etablissement, den Heer John Anderson, een man van veel zaakkennis en goed bekend met de Maleische taal, zeden en gebruiken.

Ditmaal liet het bestuur van Poeloe Pinang zich geheel door het eigenbelang vervoeren. Het kwam er thans op aan, niet om, zoo als vroeger, zich een eerlijk aandeel in den handel van Sumatra te verschaffen, maar om ook staatkundig de Nederlanders tegen te werken. Onder den schijn van eene loutere handelszending te volbrengen moest Anderson in de daad trachten ons uit Siak te weren. Ten bewijze hiervan volgt hieronder de vertaling van een uittreksel van eene „Memorie tot narigt van den Heer Anderson," hem, onder dagteekening van 1 Januarij 1823, door den Gouverneur W. E. Phillips gegeven [1]:

„Wat instructiën aangaat moet veel aan het oordeel van den Heer An„derson worden overgelaten, maar de Gouverneur begeert, dat hij het volgende „zal in het oog houden en beschouwen als de voornaamste doeleinden van zijne „zending, welke, het zij hier aangemerkt, van eenen zuiver commerciëlen „aard is; — de hoofden van al de staten tusschen Diamantpunt en Siak ingeslo„ten, te verzekeren van de verlangende en opregte geneigdheid van dit Gou„vernement, om de meest hartelijke betrekkingen met hen aan te kweeken, — „hun opregtelijk aantetoonen het verschil in de handelwijze van de Britsche en „van de Nederlandsche autoriteiten jegens hen; — hun en hunnen handel te „beloven alle bestaanbare bescherming, aanmoediging en gemak in deze haven „en bij elke gelegenheid; — hem voortelichten omtrent den waren aard en de vracht „van de markt alhier; — hem te trachten over te halen om hunne nijverheid „te vermeerderen en hunnen landbouw uit te breiden, zoowel als hun uitvoer „naar dit eiland; — om, zoo mogelijk te verkrijgen dezelfde voorregten en de„zelfde gemakkelijke toelating in hunne staten van onze manufacturen en han„delswaren als wij altijd hun verleend hebben; — en te dien opzigte zou het „zeer voordeelig zijn, indien zij konden worden bewogen om hunne sterke voor„ingenomenheid met den Spaanschen dollar te laten varen en onze siccaropijen „en kleinere munt aan te nemen. — En ten laatste, elk middel van bewijs en van „overreding te gebruiken om hen te weerhouden van te treden in eenigen „alleenhandel, in eenige uitsluitende overeenkomst, of in eenige staatkundige „verbinding met de Hollanders."

. . . .

„De Heer Anderson kan, op zijne terugreis van de kust van Sumatra, „ook de havens van Selangoer, Bernam en Pera aandoen, maar het is hem

---

(1) Anderson, Mission enz. blz. 411.

„uitdrukkelijk aanbevolen, zich niet te mengen in eenige staatkundige kwestie „tusschen de inlandsche hoofden, of iets te ondernemen, dat eene botsing tus- „schen dit Gouvernement en de Nederlanden zou kunnen te weeg brengen."

De Engelsche pers heeft herhaaldelijk de smadelijkste uitdrukkingen gebezigd, om de Nederlandsche staatkunde in Indië te brandmerken. Wat zou zij wel gezegd hebben, indien een Nederlandsch Gouverneur eenen ambtenaar had gezonden naar eenen Indischen staat, waarop Groot Brittannië souvereine regten kon doen gelden, met last om jegens de inlandsche bestuurders van dien staat „alle mid- „delen van bewijs en overreding te gebruiken om hen te weerhouden van te „treden in eenige staatkundige verbinding" met Groot-Brittannië?

Zou er niet, — en zeer teregt, — een kreet zijn opgegaan over aansporing tot verzet tegen den wettigen souverein?

Zou niet het opperbestuur zijn bestormd met vertoogen wegens de schending van de Londensche Conventie?

Na een aantal plaatsen van kaap Temiang af bezocht te hebben, kwam de Heer Anderson, op 21 Maart 1823, voor de hoofdstad Siak ten anker. Hij beroemt er zich op, dat hij zoo ver de rivier kon opkomen, en zegt, dat een Hollandsch vaartuig daarin verhinderd zou zijn geworden (1).

In het verhaal van zijn verblijf en zijne verrigtingen te Siak zegt de Heer Anderson herhaaldelijk, dat zijne zending geheel van commerciëlen aard was (2). Wij zullen weldra zien wat de waarheid was.

Anderson vertrok den 26n Maart 1823 van Siak, om naar Poeloe Pinang terug te keeren. Hij had geen tractaat gesloten met den Sulthan van Siak, maar was de overbrenger van twee brieven van dien vorst aan den Gouver-

---

(1) Mission, bl: 163. De Heer Anderson vergeet, dat, drie maanden voor zijne komst Z. M. brik *Sirene* geene reden had om de Siakrivier op te gaan, omdat de Sulthan van Siak te Boekit Batoe, aan de monding, was. En zeven maanden na hem zeilde een zending van wege het N. I. Gouvernement, de Heer A. Minjoot, die met den Sulthan over een contract zou handelen, zonder het geringste oponthoud, met eene kleine, ongewapende particuliere brik tot voor de hoofdplaats Siak. De berigten van Anderson over de vooringenomenheid van de Siakkers tegen de Nederlanders zijn geheel uit de lucht gegrepen.

(2) Mission, blz. 167 „Hij [de Tongkoe Pangeran Koesoema di Laga of Said Zin, een vijand van „den Sulthan] zeide, terwijl wij de rivier overstaken: „Anderson, hijsch hier reeds dadelijk de Engel- „sche vlag, en blijf hier. Dat is het eenige middel om het land van den bedreigenden ondergang te redden."

„Ik antwoordde, dat ik geene bevoegdheid had om iets van dien aard te doen, en verklaarde hem, „dat het niet in de staatkunde lag van het Gouvernement om zijne bezittingen uittebreiden, maar alleen „om ondersteuning en bescherming te verleenen aan de handelaren van Pinang en een billijk en eerlijk „aandeel in den handel te verzekeren."

Blz. 169. „Ik antwoordde (den Sulthan), dat ik . . . . . uitsluitend reisde om middelen te beramen tot verbetering van den handel en van den toestand der landen, die ik bezocht."

Blz. 177. „Ik was natuurlijk zeer behoedzaam in mijne antwoorden en trachtte dikwijls het gesprek „te veranderen, daar ik geene bevoegdheid had om mij in staatkundige aangelegenheden te mengen."

neur van Poeloe Pinang. In den eersten, gedagteekend 11 Redjab 1238 (24 Maart 1823), zegt de Sulthan bevreesd te zijn voor eenen aanval van de Hollanders en zijn steun te zoeken bij de Engelschen (1).

De tweede luidt vertaald als volgt:

Zegel van den Koning van Siak.

De brief van den Edelen William Eduard Phillips, Gouverneur van Poeloe Pinang, waarvan zijn agent, de Heer John Anderson, overbrenger was, heeft in behooren bereikt zijne Majesteit, die gezeten is op den troon van Siak; en zijne Majesteit gevoelt het grootste genoegen wegens alles dat daarin voorkomt betreffende de goede gevoelens van den Gouverneur van Poeloe Pinang en de verbetering en uitbreiding der handelsgemeenschap, omdat Siak met deszelfs onderhoorigheden, daardoor in bevolking toenemen en er eene aanhoudende en voordeelige gemeenschap met Pinang zijn zal.

Daarom heeft zijne Majesteit, in overeenstemming met zijne hoofden, namelijk de Toeankoe Panglima Besar, de Datoe Sri Pakrama Radja, de Datoe Sri Bidji Wangsa, de Datoe Maharadja Lela Moeda en de Toeankoe Imam (2), bevestigd het tractaat voormaals verleend aan den kolonel Farquhar, agent van den Gouverneur van Poeloe Pinang, en, als toevoeging daaraan, verbinden zijne Majesteit en de vijf bovengenoemde hoofden zich tot het volgende, dat zij den Gouverneur van Poeloe Pinang zenden tot versterking en vereeniging van hunne wederzijdsche vriendschap en opdat er geene verandering of wijziging tusschen Siak en Poeloe Pinang moge ontstaan, ten eeuwigen dage.

Ten eerste: Zijne Majesteit en de vijf hoofden zullen den Hollanders noch eenige andere natie eene vestiging verleenen, noch hun toestaan hunne vlag te hijschen of te wonen te Siak of op eenige plaats onder het beheer daarvan.

Ten tweede: Zijne Majesteit en de hoofden zullen geene gezagvoerders van vaartuigen of handelaren bemoeijelijken of verhinderen om naar Poeloe Pinang te gaan; zij zullen hen niet gelasten uitsluitend met Malakka te handelen, maar zullen het geheel aan hen overlaten om hunne neiging te volgen en, zoo als tot nu toe, naar Pinang te gaan.

Ten derde: Er zal geene bemoeijenis (interference) bestaan met de hoofden van de aan Siak schatpligtige staten, en zij zullen ook volle magt hebben

(1) Zie: Acheen and the Ports on the North and East Coast of Sumatra, door J. Anderson, 1840, bl. 236.

(2) De laatst genoemde vier personen waren de hoofden van de soekoes Lima Poeloe, Tanah Datar, Pasisir en Kampar, zonder wiens medewerking in Siak geene daden van bestuur kunnen worden ten uitvoer gelegd.

om in onderhandeling te treden of verbindtenissen aantegaan met Pinang, die niet door zijne Majesteit en de Datoes zullen kunnen worden gewijzigd of veranderd. Die hoofden zullen vrij zijn om met Pinang te handelen, zoo als zij zullen goedvinden.

Ten vierde: Alle koop- en handelslieden die van Pinang te Siak komen, zullen te Siak geene hindernis ondervinden, maar vrij zijn om te koopen en te verkoopen, waar het hun goed dunkt.

Ten vijfde: Zijne Majesteit en de hoofden verbinden zich om aan alle praauwen, brikken of schepen, die mogen ten handel komen te Siak en daar of op zee eenig ongeval ontmoeten, allen mogelijken bijstand te verleenen, ten einde dezelven in staat te stellen veilig naar Pinang terug te keeren.

Ten zesde: De regten, vastgesteld op invoeren van Pinang en op uitvoeren van Siak, zijn vastgesteld bij eene lijst, die overgegeven is aan den Heer John Anderson, en zij zullen niet worden gewijzigd of veranderd.

Ten zevende: Zijne Majesteit en de hoofden zullen niet heulen met of toestaan aan zeeroovers om in Siak en onderhoorigheden te verblijven, maar zij zullen hen verwijderen, opdat de handel tusschen Siak en Poeloe Pinang moge bloeijen.

Ten achtste: Indien Zijne Majesteit of zijn rijk in eenige moeijelijkheid mogt gewikkeld zijn, dan zal hij daarvan onmiddelijk kennis geven aan den Gouverneur van Poeloe Pinang en hulp en raad vragen.

Dit is de verbindtenis van den koning van Siak en zijne hoofden, die zij aan den Gouverneur van Pinang zenden.

Gedagteekend den 12[en] Redjab in het jaar 1238 (of den 25[n] Maart 1823)".

Het vereischt geen diep onderzoek, om de waarde van dat zoogenaamde tractaat of verbindtenis naar behooren te schatten.

Het is geene overeenkomst tusschen twee partijen; het is eene verbindtenis van eene partij jegens eene andere; geene verbindtenis van twee partijen met elkander. Maar de partij, die zich verbond (Siak), was daartoe niet bevoegd, omdat zij geen souvereine staat was; zij was hoogstens een half-souvereine staat (état mi-souverain), omdat Siak, volgens het tractaat van 16 Januarij 1761, aan Nederland was onderworpen. Zij had dus niet het regt haren souverein te verbieden zich in haar land neder te zetten of daar zijne vlag te hijschen.

Evenmin had de andere partij (Engeland) het regt deze verbindtenis, al ware het stijlzwijgend (tacitement), aan te nemen, omdat Nederland, krachtens de Londensche Conventie van 1814, op nieuw in zijne oude regten op Siak was getreden. Het aannemen van de verbindtenis zou niet anders geweest zijn dan in verbond treden met eenen rebel jegens zijnen souverein, en dus het plegen van eene daad van vijandschap jegens dien souverein. Er is dan ook nergens het bewijs geleverd, dat het bestuur van Poeloe Pinang de verbindtenis van den Sulthan van Siak zou hebben aangenomen.

Eene nog meer zonderlinge bewering zou zijn deze, dat de verbindtenissen, jegens het bestuur van Poeloe Pinang aangegaan door de hoofden van Langkat en Deli, eenige kracht van tractaat zouden hebben. Die landen waren in 1823 even als thans, onderhoorigheden van Siak. De Gouverneur van Poeloe Pinang verklaart dat zelf in zijne instructie voor Anderson (1). Het is dus duidelijk, dat de hoofden van die landen geene staatkundige verbindtenissen mogten aangaan, zonder magtiging of goedkeuring van hunnen heer, dat is de Sulthan van Siak, een vasal van Nederland. Desniettemin weet Anderson van hen te verkrijgen de verklaring, dat zij de Hollanders niet zullen toelaten zich in hun land te vestigen of dat zij geene uitsluitende contracten met hen zullen aangaan (2).

Anderson heeft zeer goed ingezien, dat deze hoofden meer deden dan waartoe zij bevoegd waren, en hij was bedacht op een middel om althans een schijn van regt aan de zaak te geven. Van daar dat hij den Sulthan van Siak bewoog, om bij zijne zoogenaamde verbindtenis te verklaren, „dat er geene bemoeijenis „*zal* bestaan met de hoofden der aan Siak schatpligtige staten en dat zij ook „volle magt *zullen* hebben om in onderhandeling te treden of verbindtenissen „aantegaan met Pinang, die niet door zijne Majesteit en de datoes *zullen* kunnen „worden gewijzigd of veranderd. Die hoofden *zullen* vrij zijn om met Pinang „te handelen, zoo als zij *zullen* goedvinden."

Deze geheel in den toekomenden tijd gestelde verklaring is gedagteekend van 23 Maart 1823, en de verbindtenissen van Langkat en Deli zijn van 16 en van 19 Februarij te voren! Kan het dus in ernst beweerd worden, dat de hoofden van die landen tot het aangaan van zulk eene verbindtenis geregtigd waren en dat de door hen daartoe geteekende papieren eenige waarde hebben? Maar, afgescheiden van al deze beschouwingen, kon er nimmer spraak zijn van de geringste geldigheid dezer tractaten of hoe men deze stukken ook noemen wil.

Het was aan de Britsche ambtenaren uitdrukkelijk verboden over zoodanige verbindtenissen te onderhandelen. Immers in 1819 had Lord Clancarty aan de Nederlandsche Regering verklaard: „Instructions which have been sent out „from London enjoining abstinence not only from every act, which might lead „to violence, but which might commit either party in a course of policy „more extensive or less conciliating than the Governments in Europe would be disposed to countenance" (3).

De zoogenaamde Siaksche tractataten konden dus nimmer door de Britsche Regering worden goedgekeurd, en die Regering heeft dan ook nimmer verklaard, dat zij het wel gedaan had.

---

(1) Mission, bl. 409.

(2) Deze zoogenaamde verbindtenissen zijn opgenomen als bijlagen XXX en XXXI.

(3) Bijdragen tot de geschiedenis der onderhandelingen met Engeland, van den Minister van staat Elout, bl. 50.

Weinige maanden na de zending van Anderson werden van wege het N. I. Gouvernement pogingen gedaan tot de definitieve sluiting van het contract met Siak, in den geest, dien, zooals hierboven is gemeld, de Regering verlangde. De waarnemende Gouverneur van Malakka A. Koek zond te dien einde den Heer Adriaan Minjoot, Secretaris van de weeskamer en geässumeerd lid van den raad van justitie te Malakka met de ingehuurde particuliere brik de *Vlieg*, gezagvoerder J. H. Velge, naar Siak, ter overbrenging van een brief met een geschenk van 400 ponden buskruid van den Gouverneur, en van een volgens de voorschriften der Regering gewijzigd ontwerp-tractaat.

In den morgen van 19 October 1823 kwam de *Vlieg* ten anker voor Boekit Batoe, van waar de Heer Minjoot een brief zond aan den Sulthan te Siak, om kennis te geven van het doel van zijne komst. Den 22sten ontving de Heer Minjoot eene uitnoodiging van den vorst om te Siak te komen, waar de *Vlieg* den 27sten aankwam.

Denzelfden dag werden de brief en het geschenk van den Gouverneur, onder een saluut van negen schoten en met groote staatsie van boord afgehaald.

De Sulthan en de rijksgrooten waren echter niet tevreden met de wijziging van het oorspronkelijke contract, voor zooveel betrof de weglating van het beding, dat het Gouvernement Siak, ingeval van oorlog met of tegen den aanval van anderen zou bijstaan. Zij drongen aan op het behoud van dat beding, om zeker te zijn dat het Gouvernement geene hulp zou verleenen aan Radja Akil, een kleinzoon van Sulthan Mohamad (Radja Boeang), die als majoor in dienst was van het N. I. Gouvernement en die regtmatige aanspraken op den troon van Siak kon doen gelden (1). De Heer Minjoot achtte zich niet geregtigd in het minste verandering te brengen in het ontwerp, dat hem was mede gegeven, en de Sulthan, die zich door de redenen van dien heer niet liet gerust-stellen, schorschte de onderhandelingen met de verklaring, dat hij over de zaak aan den Gouverneur van Malakka wilde schrijven. De brief van den Sulthan aan den Gouverneur, waarbij een geschenk van eenige stukken was werd gevoegd, behelsde alleen de betuiging van 's vorsten leedwezen, dat het Gouvernement in het contract van December 1822 eene verandering verlangde, en de mededeeling, dat hij spoedig gezanten naar Malakka zou zenden om de zaak verder te behandelen.

(1) De lotgevallen van Radja Akil, een man wiens naam in het gansche noorderdeel van den Indischen Archipel beroemd is, zijn uitvoerig beschreven door den Hoogleeraar P. J. Veth in zijn werk »Borneo's Wester-afdeeling." Die schrijver vergist zich echter als hij Radja Akil noemt een kleinzoon van Sulthan Jahija van Siak. Hij was een zoon van Tongkoe Moesa, die een zoon was van Radja Boeang of Sulthan Mohamad van Siak, en dus een neef (broederskind) van Sulthan Jahija. Hij had echter nog verscheidene broeders, die, even als hij, meer regt op den Siakschen troon hadden dan de afstammelingen van den overweldiger Said Ali. Het schijnt dezen echter aan energie of hulpmiddelen ontbroken te hebben om zich even grooten naam te maken als Radja Akil, die eindigde met Sulthan van Soekadana of Borneo te worden.

Het verdient opmerking, dat de Sulthan tegen over den Heer Minjoot ten stelligste ontkende eenig tractaat met den Heer Anderson of met het bestuur van Poeloe Pinang te hebben gesloten, hoezeer het bestaan der met Anderson medegegeven stukken voor den Heer Minjoot niet verborgen bleef. De Sulthan zelf scheen daaraan dus geene kracht van tractaat toe te kennen ([1]).

De inwendige zaken te Siak gingen intusschen zeer slecht. Sulthan Ibrahim bleef krankzinnig, en het werd onvermijdelijk hem te doen vervangen. Zijn zwager Tongkoe Mohamad (sedert zijn overlijden meer bekend als Marhoem Besar), die de betrekking bekleedde van Panglima Besar, trad dienaangaande in overleg met de voornaamste grooten, en men kwam overeen den Tongkoe Besar (heer) van Poeloe Lawan uit te noodigen om naar Siak over te komen. Dit was daarom noodig, omdat de Tongkoe Besar, met name Tongkoe Hasim, een neef (broederskind) was van Sulthan Ibrahim en van zijnen oom Sulthan Said Ali Abd'oel-djalil Sjafi'oedin) den titel had gekregen van Jang di pertoean moeda of Onder Koning, die hem het regt gaf om een nieuw optredenden Sulthan uit te roepen of aan den volke voorstellen.

Tongkoe Hasim kwam te Siak en Tongkoe Mohamad liet de leiding der zaak geheel aan hem over. Tongkoe Hasim eischte Tongkoe Mohamad op den troon te plaatsen, maar deze bleef volstandig weigeren. Als reden hiervan is mij door een van zijne zoons, Tongkoe Poetra ([2]), opgegeven, dat Tongkoe Mohamad zich niet ten koste van zijnen zwager wilde bevoorregten. Deze fijngevoeligheid is in een persoon, die jaren lang openbaar zeeroover en moordenaar was geweest ([3]), moeijelijk aan te nemen. Zeer waarschijnlijk was de weigering met Tongkoe Hasim afgesproken, omdat de zaak op eene voor Tongkoe Mohamad meer voordeelige wijze was te regelen.

Hoe dit zij, weinige dagen later liet Tongkoe Hasim al de hoofden, grooten en aanzienlijken van Siak in de algemeene vergaderzaal bijeenkomen, waar hij ook liet komen Tongkoe Ismaïl, de oudste zoon van Tongkoe Mohamad. Deze was toen nog een zeer jong kind, dat gedragen moest worden. Tongkoe Ismaïl werd naast Tongkoe Hasim nedergezet, en deze riep hem uit als Sulthan van Siak en onderhoorigheden, onder den naam van Sulthan Abd'oeldjalil Djala'oedin. Dit werd tot drie malen herhaald, waarna al de aanwezigen hunne hulde aan den jongen vorst betuigden, en een gastmaal de plegtigheid besloot. Sulthan Ismaïl (onder dezen naam is hij tot heden toe bekend) werd niet op de gebruikelijke wijze onder het slaan van de eeretrom uitgeroepen, vooreerst wegens zijne jeugd en ten tweede wegens de bijzondere omstandigheden, waarin Siak zich door de krankzinnigheid van den nog levenden Sulthan Ibrahim bevond.

De verheffing van Sulthan Ismaïl had plaats in de maand Junij of Julij

---

([1]) Uit het archief van Malakka.

([2]) Deze werd later onderkoning van Siak.

([3]) Dit wordt ook verklaard door Anderson, Mission, bl. 185.

1827 ([1]) en eenige maanden later werd die schriftelijk bevestigd bij eene acte, waarvan het volgende eene vertaling is naar het origineel, dat thans nog berust bij dien vorst:

„In het jaar van den profeet 1244 (14 Julij 1828—2 Julij 1829) is het vol- „gende door Tongkoe Besar Poeloelawan overeengekomen en aangeteekend met de „twee oudste vorsten, namelijk Tongkoe Pangeran Soema di laga (ook genaamd „Siak Zin) en Tongkoe Panglima besar van Siak Sri Indrapoera (Mohamad).

„Deze drie vorsten, die zijn de hoofdvorsten, waarop volgen de vorsten- „kinderen van Siak en, onder hen, de (hoofden der) vier Soekoes Tanah-datar, „Lima-poeloe, Pasisir en Kampar, en de grooten van het land, hebben tot vorst „verheven mijn zoon Tongkoe Soeloeng Bisnoe Radja Ismaïl, klein-zoon van den „te Kota-tinggi gestorvene (Sulthan Saïd Ali). Want deze heeft bevolen: „indien „er iets mogt geschieden ten opzigte van de regering van mijnen zoon Sulthan „Ibrahim, Jang di pertoean besar van het rijk Siak, hetzij door zijn overlijden, „hetzij door verlies van zijne verstandelijke vermogens, dan kieze men tusschen „de beide prinsen Tongkoe Soelong Bisnoe en Tongkoe Soeloeng Laoet, wie van „hen koning behoort te worden." Al de vorsten van Siak, al de grooten en al „de koningen van het westen (de onderhoorigheden van Siak), zijnde: ten eerste de „koning van Langkat, — ten tweede de koning van Assahan, — ten derde de koning „van Deli, — ten vierde de koning van Serdang, — ten vijfde de koning van Pe- „bangoengan, — en de koningen van Bila-Panei, zoomede de vier Soekoes van Ba- „toe-bara en de bandar Hamat, verheffen tot koning mijn zoon Tongkoe Soeloeng „Bisnoe Radja Ismaïl, als Sulthan Jang di pertoean besar van Siak Sri Indra- „poera, volgens gebruik en erfregt. Hij is de bezitter van het rijk Siak en des- „zelfs rivieren, opbrengsten en belastingen; zoomede van de bevolking. En van „niets van het geen hij zal believen te gelasten mag iemand afwijken; integen- „deel, dat zal moeten worden opgevolgd.

„Het gebied van den Sulthan Jang di pertoean besar van Siak strekt zich „uit over al de onderhoorige westelijke landen, van Temiang in het westen tot „Poeloe-lawan in het oosten, die staan onder den verheven Sulthan Jang di per- „toean besar, die gezeten is op den koninklijken troon in Siak Sri Indrapoera, „en die daarover heeft het gebied, en daarvan bezit de opbrengsten, de be- „lastingen, de inwoners, de steden, de bosschen en de velden. De Sulthan Jang „di pertoean besar van Siak Sri Indrapoera kan naar hartelust handelen met „de vorsten en grooten daarvan, — zooveel te meer met de onderdanen.

„Die gansche magt is gesteld in de handen van den Sulthan Jang di per- „toean besar van het rijk Siak Sri Indrapoera. Indien eenig vorst of groote „'s konings bevel mogt wederstreven of mogt gering achten, dan wel zijn voor- „deel bederven, of van zijne bevelen afwijken en die niet opvolgen, dan wel

([1]) Zie de „Malakka Observer" van 31 Julij 1827.

„een anderen Heer erkennen, zal hem treffen, hetgeen de Jang di pertoean besar „hem zal opleggen.

„Dit is het erfelijk gebruik, dat onder de opvolgende geslachten niet gewij- „zigd is, in het koningrijk Siak Sri Indrapoera. Zoo is het."

Ter zijde staat het zegel van Tongkoe Besar Hasim, die zich daar op titelt: Tongkoe Besar Said Sjarif Saif'oelalam.

De verheffing van den nog zoo jongen Tongkoe Soeloeng Bisnoe had eigenlijk ten doel zijnen vader Toengkoe Mohamad aan het bestuur te brengen. De ware, wettige troonsopvolger was Tongkoe Soeloeng Laoet, de oudste zoon van Sulthan Ibrahim. Ook hij was, volgens de bovengemelde acte, door zijnen grootvader Sulthan Siak Ali aangewezen als een der beide prinsen, tusschen welke eene keus moest worden gedaan bij de vervanging van Sulthan Ibrahim.

Waarom Said Ali Tongkoe Soeloeng Bisnoe zou hebben aangewezen met voorbijgang van de broeders van Tongkoe Soeloeng Laoet is duister. Het kan niet geweest zijn om zijne goede hoedanigheden, want daarover kon men bij het leven van Said Ali nog niet oordeelen, zijnde hij een zuigeling. Men mag het er waarschijnlijk voor houden, dat de gansche aanbeveling slechts een verzinsel was van Tongkoe Mohamad en zijne vrienden, om een schijn van wettigheid te geven aan de keus van Tongkoe Mohamad's zoon boven de zoons van Sulthan Ibrahim. De geheele handeling draagt het kenmerk van eene zamenspanning tusschen Tongkoe Mohamad, Tongkoe Hasim van Poeloe-lawan en Tongkoe Pangeran Soema di Laga of Said Zin. Deze laatste was reeds sedert geruimen tijd het bestuur van Sulthan Ibrahim vijandig. Anderson vermeldt dit in 1823. Hij zal dus tegengegaan hebben, dat een zoon van dien Sulthan op den troon kwam, ook met het oog op de mogelijkheid, dat Sulthan Ibrahim mogt herstellen, in welk geval het hem gemakkelijker zou zijn de plaats van eenen zoon dan van eenen neef weder in te nemen. Maar ook hij zelf mogt den troon niet bestijgen, want daardoor zou hij de afstammelingen van Sulthan Said Ali daarvan verwijderd moeten hebben, en dat zou stellig niet zonder tegenkanting van de zijde van die nakomelingschap hebben kunnen geschieden. Evenmin kon Tongkoe Mohamad tot Sulthan verheven worden, want hij was slechts de man van Said Ali's dochter Tongkoe Mandak. Eenig meer regt had dan nog haar zoon Tongkoe Soeloeng Bisnoe Radja Ismaïl. En door dezen op den troon te plaatsen, zoo het heette in overeenstemming met den wil van wijlen Sulthan Said Ali, werd Tongkoe Mohamad in de daad vorst van Siak en konden zijne vrienden daar ongestoord het voordeel van genieten.

Tongkoe Mohamad, hoezeer het ambt van Panglima besar blijvende vervullen, werd dan ook de voogd van zijnen jeugdigen zoon en bleef dit nog vele jaren, daar Sulthan Ismaïl eerst op ruim twintigjarigen leeftijd het bestuur van zijnen vader overnam.

HOOFDSTUK IX.

DJOHOR.

[1777—1785].

Dood van Daing Kambodja, onderkoning van Djohor. — Opgevolgd door Radja Ali. — De zwerftogten van Radja Hadji, tegenstander van Radja Ali, die door hem verdreven wordt. — Radja Hadji neemt een hoogen toon jegens de O. I. Compagnie aan. — Het nemen van het Engelsche schip *Betsy* te Riouw, waarover Radja Hadji zich beklaagt. — Begin van vijandelijkheden van zijne zijde jegens de Compagnie. — Zijne bondgenooten. — Expeditie van Malakka tegen Riouw in 1783. — Ongelukkige afloop daarvan. — Expeditie tot ontzet van Malakka en verovering van Riouw onder Kommandeur J. P. van Braam, in 1784. — Radja Hadji sneuvelt te Telok Ketapang. — Radja Ali volgt hem op en versterkt zich te Riouw. — Verovering van Riouw door van Braam. — Vlugt van Radja Ali en de Boegies. — Capitulatie met Sulthan Mahmoed, op 1 November 1784. — Contract van 10 November. — Nederlandsche vestiging te Riouw. — Gezantschap van Sulthan Mahmoed naar Batavia.

Te Riouw had in dien tijd ook eene belangrijke gebeurtenis plaats. De energieke, oorlogzuchtige onderkoning Daing Kambodja, die de Boegische suprematie zoo krachtig had doen zegevieren boven de afstammelingen van het oude Djohorsche vorstengeslacht, stierf in het laatst van het jaar 1777 (1).

Hij was, sedert hij in 1761 te Riouw was teruggekeerd en de voogdij uitoefende over den jongen Sulthan Mahmoed (2), met de O. I. Compagnie op eenen goeden voet geweest en had het haar niet lastig gemaakt; alleen klaagde hij van tijd tot tijd over de belemmeringen van den handel. Hij stelde zich daarvoor schadeloos door op groote schaal, geheel in strijd met de contracten,

(1) Na zijn dood werd hij genoemd Marhoem djanggot, d. i. de overledene met de lange baard.

(2) Eigenlijk was hij heer en meester in Djohor. In eenen brief van 22 Mei 1764 aan den Gouverneur van Malakka titelt hij zich: „Jang di pertoean moeda, die de koninklijke tronen bezit van „Djohor en Pahang en al de onderhoorigheden daarvan.” Zijn zegel voert een zeilend schip, even als de O. I. Compagnie, met het randschrift: Sulthan Ala'idin Sjah ibn Oepoe. In dit alles werd door de Compagnie berust; geen wonder dus dat Daing Kambodja zich werkelijk vorst van Djohor waande.

handel te drijven met de Engelschen, die hij vrij en ongemoeid te Riouw toeliet, waar zij aanzienlijke hoeveelheden tin, die de Compagnie toekwam, inkochten en waartegen zij opium en lijnwaden van de hand zetten. Op deze wijze werd de Compagnie dubbel benadeeld (1).

Daing Kambodja behartigde dus 's Compagnie's belangen niet zoo sterk als hij dat telkens in zijne brieven verzekerde, en het moet bij de Hooge Regering te Batavia de hoop op eene betere toekomst verlevendigd hebben, dat Daing Kambodja's oudste zoon en opvolger, Radja Ali, onmiddelijk na het overlijden zijns vaders, een gezantschap tot haar zond met een brief, waarbij hij ten sterkste verzekerde de tusschen Riouw (Djohor) en de Compagnie gesloten verbonden ongeschonden te zullen opvolgen. De Regering, hem in het begin van 1778 schriftelijk met zijne verheffing tot het onderkoningschap geluk wenschende, nam die gelegenheid te baat „om hem eens ernstig te onderhouden over de „infractie, die van Riouw's zijde in de contracten is gemaakt, en wel met „opzigt tot het principale punt der exclusie van vreemde Europesche natiën."

De vriendschapsbetuigingen van Radja Ali hadden echter meer haren oorsprong in eigen belang dan in zuivere genegenheid. Hij moest steun zoeken bij de O. I. Compagnie om zich te handhaven, want hij had nog twee mededingers naar het gezag en daar onder een zeer magtigen. Het was Radja Hadji, een zoon van den voormaligen onderkoning Daing Pali of Tjelak. Deze vorst was een ware woesteling en avonturenzoeker. Reeds hiervoren hebben wij gemeld, dat hij op 23 Julij 1756, bij den aanval der troepen van Malakka op Linggi, werd gewond, en daarna vindt men in de inlandsche kronijken zijn naam herhaaldelijk verbonden aan verhalen van het nemen van Chinesche en Javasche vaartuigen en van zwerftogten naar Reteh en andere plaatsen langs de kust van Sumatra, levende van hetgeen hij anderen ontnam. Men zal dus zeker zijne nagedachtenis niet onteeren door hem te houden voor een van die zoogenaamde Zeekoningen (Radja di Laoet), die, nog geen vijftig jaren geleden,

---

(1) Omtrent dezen verboden handel leest men het volgende in de missive van de Hooge Regering te Batavia aan den Gouverneur en Raad te Malakka, van 11 Junij 1778: „Hoe gaarne wij ook „een rijker inzaam van tin in 177$^{6}/_{7}$ dan van 422,605¼ ℔ hadden gezien, en speciaal dat de Vader„landsche eisch had kunnen worden voldaan, moeten wij ons echter, om de daarvoor bijgebragte „redenen, wel getroosten, dat dezelve 72,767⅞ ℔ minder dan in 177$^{5}/_{6}$ is geweest; doch min aan„stootelijk zoude die verminderde inzaam wezen, als men niet moest zien, dat de Engelschen, tot „'s Maatschappij's merkelijk nadeel, gedurende het jaar 1777 wel 501,250 ℔ van dat mineraal, vol„gens hun eigen aangeven, uit Straat Malakka hebben weten te vervoeren, of 78,644¾ ℔ meer als „wij, die daar met sterkten gezeten en in exclusive verbonden staan met de meeste vorsten des lands, „in 177$^{6}/_{7}$ hebben kunnen magtig worden."

Verder wordt gezegd, dat van de bovenaangehaalde hoeveelheid door Engelschen uitgevoerd tin, 443,750 ℔ van Riouw alleen afkomstig waren. De tin werd van Banka, meest door Arabieren van Palembang, naar Riouw gebragt, en daar aan Daing Kambodja geleverd voor 36 Sp. matten de bahar, terwijl hij ze aan de Engelschen verkocht voor 40 Sp. matten.

in deze zeeën rondzwierven, niemand ontzagen dan die met hen heulden, hier en daar rijken stichtten en soms in reuk van heiligheid dit leven verlieten; lieden, kortom, die in hunne soort, niet minder van gehalte waren dan de oude Scandinavische zeehelden en die even zeer of even weinig als deze verdienen, dat hunne daden door barden bezongen worden. Het is alleen te wijten aan den tijd, waarin zij leefden, dat zij zeeroovers en niet zeehelden genoemd worden, en dat zij zich moeten vergenoegen met de bewondering van hunne onbeschaafde landslieden, tegen over de afkeer, die hunne valschheid, moord- en plunderzucht bij den Europeaan te weeg brengt.

Radja Hadji was op een van zijne zwerftogten te Lingga gekomen en had zich daar eenigen tijd opgehouden. Op uitnoodiging, zoo als de Boegische kronijk zegt, van den Sulthan van Djambi begaf hij zich naar dat rijk, huwde de dochter des Sulthans, genaamd Ratoe Mas, en verkreeg daarbij den titel en naam van Pangeran Soeta Widjaja. Van Djambi trok hij naar Indragiri, huwde daar ook eene dochter van den Sulthan, voerde oorlog in Reteh, en vestigde zich aan de monding der rivier van Indragiri, genaamd Koeala Tjinako, zeker een geschikt punt voor eenen vrijbuiter, omdat hij daar den handel op de rivier geheel in zijne magt had. Van daar werd hij door Daing Kambodja opontboden om Radja Ismaïl van Siak, te helpen weerstaan, en daarna schijnt hij eenigen tijd in Straat Malakka te hebben gezworven, oorlogende ten behoeve van den vorst van Selanggoer, die eene dochter van hem, genaamd Ratoe Selemah, huwde. Hij schijnt later min of meer op goeden voet met Radja Ismaïl gekomen te zijn, want de groote Maleische kronijk vermeldt, dat hij dezen liet uitnoodigen om gezamenlijk Palembang aan te vallen. Radja Ismaïl had daar geene ooren naar en sloeg het aanbod af, omdat, zoo als hij zeide: „Twee tijgers niet te zamen in één hok konden blijven." Deze woorden schilderen sterk en juist het karakter van de vorsten van dien tijd. Men vindt Radja Hadji eensklaps terug op de Westkust van Borneo. Hij had zich namelijk naar Mempawa begeven, om het graf van Sjarif Hoesin, den grondlegger der dynastie van Pontianak, te bezoeken. Zijn waar doel zal wel geweest zijn om, evenals verscheidene Siaksche grooten, in de roofstaten van Borneo zijne fortuin te beproeven, te meer daar hij, door de tegenwoordigheid van eene Siaksche zeeschuimersvloot te Muntok, op Banka, was gehinderd geworden in eenen aanslag op Palembang, dien hij voor eigene rekening wilde wagen. Hij vond op Borneo ook weldra werk naar zijnen aard; want Sulthan Abd'oel Rahman, dien hij, volgens de Maleische kronijk behulpzaam was in de stichting van Pontianak (in 1771), riep zijn bijstand in om Sanggouw, hooger aan de Kapoeas-rivier gelegen, aan te vallen. Radja Hadji werd, in 1777, gesteld aan het hoofd van die expeditie, waaraan ook vele Siakkers deel namen, maar zij viel ongelukkig uit. Vele aanzienlijke hoofden sneuvelden en de bevolking van Sanggouw werd niet geheel ten onder gebragt. Radja Hadji keerde naar Pontianak

terug, waar zendelingen van Riouw bij hem kwamen, die in last hadden hem te bewegen derwaarts terug te keeren, omdat Daing Kambodja zeer ziek was en zijn einde voelde naderen. Kort daarop kwamen andere zendelingen met de tijding, dat Daing Kambodja was overleden. Deze zendelingen waren zeker afgezonden door de vijanden van Radja Ali en waarschuwden Radja Hadji voor diens streven naar het onderkoningschap. Radja Hadji haastte zich dus naar Riouw terug te keeren, maar hij had de voorzigtigheid van zich eene magtige ondersteuning te verzekeren. Toen het Djohorsche rijk nog in zijn geheel bestond, gold daar eene zonderlinge regeling. Er waren vier hoofdmagten, namelijk de Sulthan, de onderkoning, de Bandahara en de Toemenggoeng. Elk hunner had de magt, om, bij vacature in eene der andere betrekkingen, den nieuwen titularis uit te roepen en aan den volke voor te stellen, mits de regelen der opvolging in acht nemende. Zoo kon de onderkoning den Sulthan en de Bandahara den onderkoning uitroepen.

Radja Hadji maakte van deze instelling gebruik in zijn belang. Radja Ali deed zijn regt op het onderkoningschap gelden volgens de erfopvolging in de regte lijn, maar hij was door geen der overige hoofdbestuurders van het rijk uitgeroepen of bevestigd. De Sulthan was daartoe nog te jong en de te Pahang en te Trengganoe wonende Bandahara en Toemenggoeng waren of te ver verwijderd, of Radja Ali meende hunne medewerking wel te kunnen missen en voldoende steun te hebben aan de O. I. Compagnie. Hij zond dus, in 1778, een gezantschap aan de Hooge Regering te Batavia tot het overbrengen van een brief, waarbij hij de verzekering gaf dat hij de contracten met de meeste opregtheid zou nakomen. De Regering, niet beter wetende dan dat Radja Ali volgens de landsinstellingen de ware opvolger in het onderkoningschap was, liet de ambassade tot zich toe en schreef Radja Ali, dat hij omtrent de renovatie der contracten zich had te wenden tot den Gouverneur van Malakka, tevens met nadruk wijzende op de vele afwijkingen van de overeenkomsten die onder Daing Kambodja hadden plaats gehad.

Radja Hadji, waarschijnlijk van de handelwijze van Radja Ali onderrigt, zorgde er voor dat hij overeenkomstig de oude instellingen regt op het onderkoningschap kreeg. Hij stevende regtstreeks van Pontianak naar Pahang, waar hij zich door den Bandahara van Djohor, genaamd Abd'oel Madjid, tot Radja Moeda of Onderkoning van Djohor deed uitroepen en aan den volke voorstellen. Door het overwigt dat deze handeling hem, ook in het oog der Maleijers van Riouw, gaf, en bovendien ondersteund door den Radja van Selangoer, kostte het hem geene moeite zich te doen erkennen, en Radja Ali maakte voor hem plaats. Dit geschiedde in 1778.

Zoodra Radja Hadji was opgetreden en het den Gouverneur van Malakka Pieter Gerardus de Bruijn was gebleken, dat hij de wettige opvolger was, schreef deze hem een brief om hem aan te sporen tot eene opregte nakoming van de

contracten tusschen de O. I. Compagnie en Djohor. Het antwoord was niet zeer bevredigend. Radja Hadji was blijkbaar tegen de Compagnie ingenomen.

Hij voerde een aantal grieven aan, voornamelijk wegens het betalen van tol door en het visiteren van zijne vaartuigen te Malakka, hetgeen hij beweerde te zijn in strijd met de contracten. En zijne grieven werden door de Hooge Regering gegrond geacht, zoodat zij het bestuur van Malakka gelastte die uit den weg te ruimen, maar daarentegen bij Radja Hadji aan te dringen op eene vernieuwing der contracten en op strenge handhaving van de bedongene uitsluiting van alle vreemde handelaars.

Drie jaren daarna, in 1782, zond Radja Hadji een gezantschap met een brief aan de Hooge Regering te Batavia. De brief behelsde de mededeeling van zijne aanvaarding van het onderkoningschap, de verzekering van zijne bereidwilligheid tot opregte nakoming der contracten, en het verzoek om eenige handelsvrijheden voor zijnen gezant. Dit werd hem toegestaan, en tevens werd hij bij brief van de Hooge Regering, gedagteekend 10 Junij 1782, gelukgewenscht met zijne verheffing, onder aansporing om de oude Djohorsche contracten met de Compagnie te vernieuwen en daartoe een gezantschap naar Malakka af te vaardigen. De goede verstandhouding tusschen de O. I. Compagnie en Radja Hadji werd echter zeer kort daarna verstoord door het volgende voorval.

In die dagen zwierven in de Indische zeeën een aantal Fransche kapers, die door hunne stoutmoedigheid de schrik waren der Engelsche koopvaarders. Een van hen was de kapitein Mathurin Barbaron, die het gezag voerde over het schip *La Sainte Thérèse.* Het plan hebbende om op de Engelsche Chinavaarders te kruisen, stelde hij den Gouverneur van Malakka voor eenige vaartuigen te zijner beschikking te stellen, om den gemeenen vijand afbreuk te doen. De Gouverneur willigde dit in en stelde het schip *Mars*, de bark *Geertruida Suzanna* en de sloep *Ciceroa*, allen ten oorlog uitgerust, onder zijne bevelen, op voorwaarde, dat hij zich niet dan met een gegrond vooruitzigt op overwinning in een gevecht zou begeven en dat van de prijzen de helft der waarde zou worden uitgekeerd aan hem en de andere helft aan de O. I. Compagnie.

Den 16 Februarij 1782 verlieten de schepen Malakka en weinige dagen later ankerden zij voor de baai van Riouw, waar zij een grooten Engelschen Chinavaarder, genaamd *Betsy* (vroeger *Cecil*), gevoerd door Kapitein Robert Geddes, vonden. Dat schip had aan boord 1154 kisten opium en was dus een zeer begeerlijke prijs. Barbaron wist echter niet of de onderkoning Radja Hadji goedschiks zou toelaten, dat het schip van zijne reede werd weggevoerd. Hij knoopte dus dienaangaande eene onderhandeling met den onderkoning aan, maar niet regtstreeks met hem, doch door tusschenkomst van eenen hadji of priester. Op deze wijze kreeg hij de vergunning om de *Betsy* weg te voeren. Hij bragt dat schip den 15den Maart te Malakka, kocht het van de Compagnie voor twintig duizend Sp. matten, en ontving de helft van de lading.

Kort daarna ontving de Gouverneur van Malakka een brief van Radja Hadji, waarin hij zich zeer beklaagde over het wegvoeren van de *Betsy*. Hij zeide zeer bevreesd te zijn voor wraakneming van de Engelschen, tegen wie hij zich niet zou kunnen verdedigen, en hij ontkende iets te hebben geweten van de onderhandelingen, die kapitein Barbaron volhield door tusschenkomst van een priester te hebben gevoerd.

De Gouverneur schreef een brief aan Radja Hadji, vergezeld van eenige geschenken, om de handelingen van Barbaron te verdedigen en den vorst gerust te stellen voor aanvallen van de Engelschen. Radja Hadji antwoordde daarop de zaak voor geheel afgedaan te houden, maar weinige dagen daarna vernam hij van zijne zendelingen, dat de Gouverneur weigerde hem een aandeel in de waarde van het prijsgemaakte schip en lading te geven. Hierover werd hij zeer verbolgen; hij begaf zich in het begin van October met eene aanzienlijke gewapende magt naar Moar, een weinig bezuiden Malakka, en eischte op hoogen toon de helft der waarde van schip en lading, zeggende dat dit met Barbaron was overeengekomen.

Deze ontkende echter ten eenemale zulk eene belofte te hebben gedaan, en de Gouverneur sloeg dus de vordering van Radja Hadji glad af.

Het ware van de zaak zal wel nimmer aan het licht komen, maar het is waarschijnlijk dat èn Radja Hadji èn kapitein Barbaron zijn misleid door den priester die hun tusschenpersoon was.

Het is niet onwaarschijnlijk dat Radja Hadji de helft der waarde van den prijs van Barbaron verlangde en daaraan kapitein Geddes opofferde.

Deze was anders op eenen goeden voet met de Inlandsche vorsten van deze streken, die hij lang had bevaren. Hij had zelfs van den ouden Sulthan van Trengganoe een tot het Mohamedaansch geloof overgegaan Chineesch meisje, genaamd Djemilah, tot bijzit gekregen. Ook behield Radja Hadji hem bij zich toen de *Betsy* werd weggevoerd en liet hem vrij vertrekken. Hij zal dus Geddes niet belangeloos doch wel met hoop op eenen rijken buit hebben opgeofferd (1).

---

(1) Kapitein Geddes wist zich overigens vrij wel op de O. I. Compagnie te wreken. In het volgende jaar 1783, voerde hij weder het bevel over een ander schip, genaamd *Nonsuch*, groot 550 ton, gewapend met 34 stukken en bemand met 170 koppen. Daarmede nam hij, op 26 Julij 1783, in straat Doerian, 's Compagnies bark *Constantia*, gevoerd door den luitenant ter zee Theodorus Toussaint, en de pantjalang *Geduld*, gevoerd door den onderstuurman Johan David Plaat. Hij bragt beide vaartuigen te Trengganoe op, en eerst in het begin van het volgende jaar werden zij, op aandringen van den Gouverneur van Malakka, door tusschenkomst van den Sulthan van Trengganoe weder vrij gegeven.

De tweede helft der vorige eeuw was rijk aan Europesche vrijbuiters en roovers in de Oostersche zeeën. Het waren soms zelfs zij, die uitgezonden werden om zeeroof te beteugelen, die er zich aan schuldig maakten. Zoo werd in Januarij 1777 Jacob Meunicus de Ruijter, gezagvoerder van 's Compagnies pantjalang *Rustenburg*, te Malakka, wegens zeeroof, gegeeseld, gebrandmerkt en voor 25 jaren gebannen. In Junij 1792 werden Cornelis Dirks Kuijper, sous-luitenant ter zee, voerende

Maar zeer waarschijnlijk is het, dat de priester de vordering van Radja Hadji niet overbragt aan Barbaron, althans niet op de inwilliging er van aandrong, maar zijn voordeel zocht in eenen vriendschappelijken omgang met kapitein Barbaron, die in deze streken geheel vreemd was.

Hoe dit zij, Radja Hadji keerde geheel onvoldaan naar Riouw terug en begon onmiddelijk zich op eenen oorlog tegen de O. I. Compagnie voor te bereiden.

Het bestuur van Malakka bleef ook niet werkeloos en zond onmiddelijk tijding van al het gebeurde naar Batavia, en de Hooge Regering antwoordde daarop, bij eenen geheimen brief van 17 November 1782, het volgende: „Wij „zijn dan, in de eerste plaats, volkomen met UE. van begrip, dat noch het „staatsbelang van de Compagnie, noch de tegenwoordige omstandigheden zouden „hebben toegelaten om Radja Hadji op zijne vordering eene aanbieding te doen „van zulk eene som, als toereikende zoude zijn geweest om hem van zijne reeds „lang, met zoo veel list verborgene vijandelijke oogmerken te diverteren. Dier„halve is dan ook ten volle van onze goedkeuring de wijze op welke UE. zich „omtrent hem hebben gedragen, inzonderheid de ernstige en cordate voorhouding, „die UE. aan denzelven hebben laten doen van zijne onbillijke handelwijze, dub„belhartigheid en kwade trouw, die, hoezeer hij die tracht te pallieren met het „protest van door zijne rijksgrooten en onderdanen tot den gedanen stap te „zijn genoodzaakt, echter genoegzaam blijkbaar is, om verzekerd te zijn van „zijne eigene kwaadwilligheid.

„Wij zijn derhalve ook met UE. van sentiment, dat de vernedering van de„zen regent thans allernoodzakelijkst is, zoowel om hem te straffen over deze „onregtvaardige agressie als om de naburige vorsten af te schrikken zijn voor„beeld na te volgen."

Dit laatste doel werd niet bereikt, althans de aanverwanten van Radja Hadji vielen hem dadelijk bij. De dagen waren niet ver, toen Radja Hadji, gezamenlijk met Daing Kambodja en de overige Boegische vorsten Malakka in het naauw had gebragt, en sedert was de magt der O. I. Compagnie te Malakka nog veel gedaald, zoodat de daar voorhanden oorlogsmiddelen niet zeer te duchten waren. Bovendien meende men op de hulp der Engelschen te kunnen rekenen. Het kostte Radja Hadji dan ook weinig moeite, om zich bondgenooten te verschaffen. Zijne aanverwanten de Boegische vorsten van Selangoer en de onder hunnen invloed staande hoofden van Rembau waren dadelijk op zijne hand,

---

de pantjalang *Tonijs*, Coenraad Camerloch, Bootsman, voerende de Gallei *Griffioen*, en Roelof Belders, Bootsman, voerende de pakket boot *Bruinvisch*, te Malakka, wegens zeeroof en doodslag, in 1789 gepleegd, gevonnisd. De twee eersten tot ophanging en de derde tot vijf jaren bannissement, welke vonnissen ook werden ten uitvoer gelegd.

Hiervoren hebben wij gezien dat Govert van der Welle, met het schip, dat hij kommandeerde en vereenigd met den Engelschen kapitein Galloping, op roof uitging.

want de Boegies waren altijd bereid elkander te ondersteunen en de spreuk Eendragt Maakt Magt in praktijk te brengen. De tractaten met de O. I. Compagnie werden in zulk een geval eenvoudig ter zijde gelegd. Hoe trouweloos die vorsten waren, toen zij zich nog sterk tegen over de Europeanen waanden, bleek weder bij deze gelegenheid. Mogt toch Radja Hadji, de onderkoning van Djohor, zich persoonlijk door den Gouverneur van Malakka gekrenkt achten, dit zou zijne vijandelijke gezindheid verklaren, hoezeer niet verschoonen, omdat hij buiten den Sulthan om handelde. Maar, dat de vorst van Selangoer zijne partij trok, die nog in 1758 plegtig had beloofd „den koning van Djohor „en Pahang als zijn eenigen heer en wettigen souverein en de Nederlandsche „geoctroijeerde Oost-Indische Compagnie als deszelfs bondgenoot en geallieerde „gehouw en getrouw te zijn," en „alle Djohorsche en Compagnies vrienden voor „zijne vrienden en derzelver vijanden voor zijne vijanden te zullen houden," — dat die vorst de Compagnie aanrandde, dat kan geene verontschuldiging vinden; want de oorlog van Radja Hadji was geene zaak van het rijk van Djohor, maar van hem persoonlijk. In elk geval, als afzonderlijk contractant met de O. I. Compagnie, had de vorst van Selangoer zich onzijdig moeten houden.

Nog minder te verschoonen waren de hoofden van Rembau, die pas in 1779 op den Koran hadden bezworen „de Generale Nederlandsche Oost-Indische Com„pagnie gehouw en getrouw te zullen zijn en zich naar uiterste vermogen in „alle onderdanigheid omtrent Hoogdezelve te gedragen, gelijk het getrouwe na„buren en vasallen toestaat en betaamt, zonder daartegen ooit iets te onder„nemen, directelijk of indirectelijk," — en die, volgens dezelfde acte, „niet mog„ten fungeren, noch van iemand erkend worden, voor dat zij door den Gouverneur „en den Raad (van Malakka) in hun ambt geconfirmeerd waren, daartoe ver„zoek doende."

Met deze valsche vrienden van de Compagnie verbond zich dan Radja Hadji, en het gevolg er van bleef niet lang uit. De vaart in Straat Malakka en langs de kust van Sumatra werd meer en meer onveilig; zeeschuimers vertoonden zich zelfs in het gezigt van Malakka en roofden daar kleine vaartuigen. Het bestuur van Malakka was aanvankelijk niet bij magte dit tegen te gaan. Het betoogde aan de Hooge Regering te Batavia, dat het dringend noodig was aan de aanmatiging van de Boegies een einde te maken, en verzocht daartoe door het beschikbaar stellen van krijgsmagt in staat gebragt te worden. De Hooge Regering gaf aan die vertoogen gehoor en zond eenige vaartuigen en troepen naar Malakka, met de toezegging van meer versterking te zullen doen volgen.

Het bestuur van Malakka meende thans ook te kunnen rekenen op de medewerking van de voornaamste Maleische vorsten, die zoo vele jaren lang door de Boegies verdrukt en beleedigd waren. Men schreef dus aan de Sulthans van Trengganoe en Siak om hen tot zamenwerking met de Compagnie uit te noodigen. Zij beloofden ook ten spoedigste vloten te zullen zenden om de Compagnie's

magt, die Riouw zou blokkeren, in het veroveren van die plaatsen en het verjagen der Boegies bij te staan. Te Malakka rekende men er zelfs eenigzins op, dat de Maleijers van Riouw van de gelegenheid zouden gebruik maken om zich van de Boegische heerschappij te ontdoen. Daarom schreef het bestuur aan den kapitein Toger Abo, bevelhebber der expeditie tegen Riouw, bij brief van 16 Junij 1783, het volgende: „Op Riouw bevindt zich de kleinzoon en wettige successeur „van wijlen den koning van Djohor Radja Soleiman, bekend aan Intjeh Tahir „en anderen van de Maleische militairen. Bijaldien hij van UwEd. mogt laten „verzoeken de protectie van de Compagnie, moet UwEd. dien prins op een van „de schepen plaats geven en hem met distinctie behandelen, tot dat UwEd. occasie „heeft om hem een veilig transport herwaarts te beschikken, doch tevens een „voorzigtig wantrouwen omtrent denzelven in acht nemen, dewijl niemand ons „met genoegzame zekerheid zeggen kan, of hij, door eene lange verkeering met „de Boegies, niet aan hunne belangen geattacheerd zij, hoezeer men ook het „tegendeel zoude mogen veronderstellen, als door hen uit de regering gehouden „wordende."

Tot op de komst van de hulp van Trengganoe of Siak zou de magt van Malakka zich bepalen tot de blokkade van Riouw ([1]).

De expeditie die van Malakka gezonden werd, bestond aanvankelijk uit de volgende vaartuigen:

Het schip *Dolphijn*, kapitein Toger Abo, opperbevelhebber, bewapend met 54 stukken en bemand met

148	Europeanen	vaste equipage.
66	Inl. militairen	
49	„ zeevarenden	
73	Chinezen	
10	Baliers	
1	Luit. militair, kommandant der Inl. troepen	van Malakka medegegeven.
1	Oud-vaandrig van de burgerij	
1	Sergeant	
1	Korporaal	
1	Tamboer	
2	Bombardiers	
4	Busschieters	
	te zamen	357

([1]) Zie de Instructie voor de Heeren Toger Abo en C. F. Winterheijm, dd. 4 Junij 1783, bijlage A. XXXI.

		Per transport		357
het schip *Hof ter Linde*, Kapitein Christaan Frederik Winterheijm, later kapitein luitenant J. de Freijn, bewapend met 54 stukken en bemand met.	143	Europeanen	vaste equipage.	
	50	Inl. militairen		
	53	〃 zeevarenden		
	73	Chinezen		
	9	Baliers		
	1	Luit. militair	van Malakka.	
	1	Korporaal		
	2	Bombardiers		
	6	Busschieters		
		te zamen		338
de goerab *Snelheid*, kommandant luitenant Jan Florijn, bemand met. . . .	44	Europeanen	vaste equipage.	
	25	Inl. militairen		
	25	Chinezen		
	1	Vaandrig	van Malakka.	
	1	Chirurgijn		
	1	Kanonnier		
	2	Militairen		
		te zamen.		99
de pantjalang *Rustenburg*, kommandant Stuurman Has, bemand met.	11	Europeanen		
	2	Portugezen		
	1	Inl. matroos		
	10	Chinezen		
	27	Inl. militairen		
		te zamen.		51
de pantjalang *Pilippine*, kommandant Stuurman Meijer, bemand met	15	Europeanen		
	10	Portugezen		
	4	Chinezen		
	28	Inl. militairen		
		te zamen		57
		Transportere		902

Per transport 902

het adviesjagt *Phoenix*,
bemand met . . . . . . 1 Europeaan
7 Portugezen

te zamen 8

Totaal manschappen der expeditie 910.

De troepen stonden onder het bevel van den luitenant Gravesteijn, den vaandrig-militair Lucas en den oud-vaandrig der burgerij te Malakka Kilian.

De schepen kwamen den 18^{den} Junij 1783 op de reede van Riouw ten anker. Men vond de toegangen tot de baai zwaar versterkt. Een aantal batterijen bedekte het strand van het eiland Penjingat of Mars en de daartegenover liggende kusten van Tandjong Pinang en Sengarang. De heuvel van Tandjong Pinang was voorzien van drie rijen batterijen. Eene menigte geschutvoerende vaartuigen verdedigde het vaarwater en dieper in de baai waren ook de uitspringende hoeken en het eilandje Bajan van versterkingen voorzien. De meeste dezer batterijen bestonden uit zware dubbele palisaderingen van kokosboomen, waarvan de tusschenruimte met aarde was opgevuld; die van Bajan en eenige andere, dieper in de baai gelegene plaatsen waren van klipsteen gemetseld.

De brief van den Gouverneur en den Raad te Malakka, waarbij Radja Hadji den oorlog werd verklaard, werd hem gezonden. Den 21sten Junij ontving de kommandant Abo het antwoord daarop.

Dat behelsde klagten daarover, dat de Compagnie niet op zijne diensten lette en hem slechts zijne fouten verweet, zoomede de verzekering dat hij geen oorlog, maar slechts vrede wilde.

De Kommandant Abo trachtte zooveel mogelijk het in- en uitloopen van de baai van Riouw te beletten, tot dat versterking van Batavia, Siak of Trengganoe zou opdagen. Hij had echter geene kleine vaartuigen genoeg om de ingangen behoorlijk te bezetten en dagelijks wisten vaartuigen binnen te komen en de vijanden van rijst, waaraan zij gebrek hadden, te voorzien. Het moet erkend worden dat de Boegies zeer stoutmoedig waren. Het dagregister van den kapitein Abo verhaalt verscheidene gevallen, waaruit blijkt hun beleid, gepaard aan moed, om de blokkade-vaartuigen te ontloopen en de baai te bereiken. Herhaaldelijk ontsnapten zij van onder het vuur der schepen, die ze hadden aangehouden, liever een gedeelte van hunne bemanning opofferende dan hunne landslieden in den steek te laten. Het waren trouwens alleen de met Boegies bemande vaartuigen, die zich te weer stelden; anderen gaven zich gewillig over.

Radja Hadji toonde ook niet bevreesd te zijn. Op 23 Junij maakte hij gebruik van de windstilte, om eene vloot van zes of zeven en veertig groote praauwen en een aantal kleine, waarschijnlijk om mede te enteren, naar bui-

ten te laten roeijen, en daarmede de goerab de *Snelheid* aan te vallen. Dat vaartuig moest op zee geboegseerd worden om zijn geschut te kunnen doen werken, waarmede het de aanvallers van zich afhield, die zich daarop tot de *Dolphijn* wendden. Zij zorgden steeds hunne zwaar verschanste boegen naar het voorschip gerigt te houden, zoodat zij weinig door het vuur gedeerd konden worden, en de *Dolphijn* was genoodzaakt, zoodra er wat wind doorkwam, onder zeil te gaan en de vijandelijke vaartuigen zeilende te bevechten. Zij weken daarop spoedig naar binnen.

Ziende dat men niet vorderde en dat de kleine vaartuigen van de expeditie, zoo men ze digt bij de ingangen van de baai liet post houden, werkelijk gevaar liepen van genomen te worden, deed de kapitein Abo den 26[sten] Junij den breeden raad van het eskader vergaderen. Daarin werd besloten de reede van Riouw te verlaten en terug te trekken nabij het eiland Lobam, aan den ingang van Straat Riouw, en daar de gehoopte versterking af te wachten. Dit besluit werd gemotiveerd op de omstandigheden, dat men de ammunitie zeer noodig had en die niet kon verschieten in schermutselingen, die de vijand elken nacht kon uitlokken met zijne vaartuigen, die even zwaar geschut hadden als dat der onderste batterijen van de schepen;

dat, er dagelijks door straat Riouw rijst werd aangevoerd, en men dat door de postvatting aan den ingang van de straat kon beletten;

dat, indien de vijand dien ingang bezette, hij de aankomende vaartuigen van Malakka van het eskader kon afsnijden.

Den 27[sten] Junij kwamen al de vaartuigen van het eskader bij het eiland Lobam ten anker, waar twee dagen later daarbij kwamen de bark *Geertruida Susanna*, gevoerd door Jacob Ibsen, later door Jan Muller, bemand met . . . . 21 Eur. zeevarenden

21	Eur. zeevarenden	
2	„ militairen	
3	Artilleristen	
5	Portugezen	
29	Inl. militairen	
2	Mooren	
6	Chinezen	
	te zamen.	67
en eene chaloep, bemand met inlandsche militairen.		25
	te zamen.	92

Het eskader telde dus duizend man.

Terwijl de vaartuigen nabij Lobam lagen, wachtende op de bevelen van het bestuur te Malakka, werd nog herhaaldelijk jagt gemaakt op praauwen, die Riouw wilden inloopen en verscheidenen daarvan werden veroverd. Dit hield aan tot 17 Julij, toen nog bij het eskader kwamen de chaloepen:

Ondernemer, bemand met . . . . . 36 zeelieden

36	zeelieden	
14	inl. militairen	
	te zamen.	50

per transport 50

Ciceroa, bemand met . . . . 12 Europeanen
4 Inl. matrozen
4 Mooren
4 Chinezen
1 Eur. militair
47 Inl. id.
te zamen. 72

Johanna, bemand met . . . . 9 Eur. zeevarenden
2 Inl. id.
12 Chinezen
1 Eur. militair
48 Inl. id.
2 Portugezen
te zamen. 74
totaal . . . . 196.

Met deze versterking kwam ook een brief van den Gouverneur en Raad te Malakka aan den breeden raad van het eskader, waarbij het terugtrekken naar den ingang van straat Riouw zeer werd afgekeurd, en werd voorgeschreven wederom voor het eiland Penjingat post te vatten en den vijand zoo veel doenlijk het verlaten der baai van Riouw te beletten. Er werd tevens nog meer versterking toegezegd, hoewel op hulp van Siak of van Trengganoe niet meer kon worden gerekend. Den 19[den] Julij des avonds was het gansche eskader weder nabij Penjingat en waren al de uitgeloopene Riouwsche vaartuigen weder naar binnen gejaagd. Eerst in de laatste dagen van Augustus en het begin van September kwam weder versterking van Malakka opdagen, bestaande in het schip *de Jonge Hugo*, kapitein Joh[s]. Herm[s]. Cornel (later kapt. luitenant J. Gallo), bemand met . . . 22 Europeanen
8 Inl. matrozen
12 Chin. id.
26 „ militairen
27 Mal. id.
3 artilleristen
te zamen. 98

Het schip *Willem Frederik*, kapitein Pieter Levie, bemand met . . 49 Eur. zeelieden
22 Inl. id.
18 „ militairen
6 Port. zeelieden
8 Mal. id.
20 Chinezen
transportere. 123

per transport 123
13 Sipaijers
26 Mal. militairen
13 Jensioen
te zamen. 175

De hoeker *de Handelaar*, bemand met . . . . 20 zeelieden
13 Inl. militairen
te zamen. 33

Zoodat de sterkte der manschappen van het eskader werd vermeerderd met . . . . 306 man.

Thans werd de toegang tot de baai van Riouw zoowel ten noorden als ten zuiden van het eiland Penjingat of Mars naauwer gesloten, en slechts weinig vaartuigen konden aan de blokkade ontsnappen. Bijna dagelijks vielen er hevige gevechten voor met praauwen, die de belegerden van rijst en ammunitie wilden voorzien, en uit daar aan boord gevondene papieren bleek het, dat Radja Hadji zelfs op Java betrekkingen had aangeknoopt om den oorlog te kunnen voeren.

Hij was dus niet door de O. I. Compagnie overvallen, maar integendeel had hij zich lang op den oorlog voorbereid. Zelfs had hij vaartuigen op Java doen aankoopen. Misschien aangewakkerd door de oogenschijnlijke zwakheid van het blokkeringseskader of gedrongen door het gebrek aan levensmiddelen en ammunitie, dat zich volgens het berigt van eenige Chinezen te Riouw begon te doen gevoelen, besloten de Boegies weder tot eenen ernstigen aanval op de schepen, zoo als hun op den 23sten Junij zoo wel gelukt was. In den vroegen morgen van 21 September beproefden zij met een veertigtal groote praauwen de buiten de blokkade, linie geankerde prijsgemaakte vaartuigen te bereiken, maar zij werden daarin door het vuur van de *Dolphijn* verhinderd. Te vier ure in den achtermiddag splitsten zij hunne magt; dertien praauwen hielden aan op het *Hof ter Linde* en zes of zeven en twintig op de *Dolphijn*. Het gevecht begon weldra en duurde tot zonsondergang, wanneer het *Hof ter Linde* zijn ankertouw kapte en onder zeil ging tot buiten het vuur. De Boegies werden door de *Dolphijn* gedwongen weder in de baai terug te keeren.

De kapitein Abo weet het ongeluk, aan het *Hof ter Linde* overkomen, aan gebrek aan beleid van den kapitein C. F. Winterheijm en diende eene klagt deswege in bij het bestuur van Malakka, dat de zaak door den fiscaal deed onderzoeken. Intusschen was reeds door eenen krijgsraad ter zee de tweede officier van het *Hof ter Linde*, de luitenant Hermanus Driesman, ter zake van lafhartigheid gedurende het bedoelde gevecht, door zijnen kommandant te hebben aangespoord om zijn touw te kappen en onder zeil te gaan, gedemitteerd en teruggesteld tot matroos op *f* 9.— 's maands.

Het *Hof ter Linde* had in het gevecht zoo zwaar geleden en had zoo vele zieken, vooral nachtblinden, dat het naar Malakka moest terugkeeren. Het had in dat eene gevecht alleen 400 schoten gedaan, maar ook vele van den vijand ontvangen, waardoor het staand en loopend tuig deerlijk gehavend was en zesentwintig kogels in het schip en zeven in de rondhouten geschoten waren. Kapitein Winterheijm schijnt zijn gedrag eenigermate te hebben kunnen verantwoorden; althans hij bleef voorloopig het bevel over zijn schip houden, dat hem eerst in het begin van het volgende jaar 1784 werd ontnomen.

De kapitein Abo begon intusschen aan den goeden uitslag der expeditie te wanhopen; vooral het groot aantal zieken in het eskader, waar het scheurbuik en de dysenterie hevig woedden, deed hem vreezen dat zijne stelling weldra onhoudbaar zou worden. De Gouverneur en Raad te Malakka waren echter van oordeel, dat „schoon men nu de landing op Riouw moest „gesurcheerd laten, totdat men daartoe van elders in staat gesteld zou zijn, „het beleg van die plaats nogtans, al was het zelfs voor een korten tijd, „niet kon worden opgebroken, zonder aan den vijand nieuwen moed en ge„legenheid te geven om tot zijne veiligheid middelen te beramen, die aan de „Compagnie in deze kolonie meer nadeel zouden kunnen toebrengen, dan zij „tot hiertoe door de bondbreuk van Riouw en Selangoer geleden hadden, be„halve dat het ook tegen de goede trouw zoude strijden, de van Trengganoe „komende vaartuigen aan het gevaar te exponeren van de Riouwers, die „van hun vertrek te onzer assistentie wel schielijk kennis zouden krijgen, „geattakeerd en geslagen te worden.”

Er werd dus besloten, dat het kommanderende schip de *Dolphijn* met de schepen *de Jonge Hugo* en *Malakka's Welvaren* en drie andere vaartuigen, door den kommandant der expeditie aan te wijzen, zoo veel mogelijk versterkt door zwaar geschut, zeelieden en militairen van de overige schepen, Riouw geblokkeerd zouden houden, om het inloopen, zoo al niet van kleine, immers van groote vaartuigen te beletten, doch voornamelijk de vreemde Europesche schepen en vaartuigen van daar te weren, tot de opdaging van de gehoopt wordende hulp, om dan, indien mogelijk, ten eerste, doch anders zoodra versterking van Malakka zou zijn gekomen, den vijand met vereenigde magt aan te vallen en ten onder te brengen. De bedoelde zes kielen moesten zich te Riouw in zoodanige positie stellen, dat zij, digt bij elkander liggende, vijandelijke uitvallen met kracht zouden kunnen weren. Ook zou geen vaartuig zich afzonderlijk van het eskader mogen verwijderen.

Men hoopte door deze blokkade den vijand tot onderwerping te kunnen dwingen, omdat, volgens verschillende berigten, te Riouw gebrek aan rijst bestond; men betaalde die reeds met twintig Spaansche matten de pikol van 125 Amst. ponden.

In deze regeling kwam spoedig verandering. Nog in den loop der maand October 1783 kwam van de Hooge Regering te Batavia antwoord op de brieven in Mei en in Junij te voren door het bestuur te Malakka afgezonden, om versterking in schepen en manschappen te vragen, ten einde Riouw te kunnen ten onder brengen. De Hooge Regering zond daartoe het ten oorlog uitgeruste schip *de Diamant*, kapitein Jakob Frederiks, met eene versterking van 196 Europesche en 135 Inlandsche militairen, zoomede 10,000 Spaansche matten aan specie naar Riouw.

Omtrent het beleid van den kapitein Toger Abo scheen de Regering eenigen twijfel te koesteren; althans zij gelastte den Gouverneur van Malakka om twee leden van den Politieken Raad aldaar met de leiding der expeditie tegen Riouw te belasten. De Gouverneur van Malakka in rade droeg dit op aan Mr. Arnoldus Franciscus Lemker, Secunde en hoofd-administrateur van het Gouvernement Malakka, en aan Reijnier Bernhard baron Hoijnck van Papendrecht, ontvanger en licent-meester; de eerste om het gezag te voeren over de expeditie en de tweede met rang naast de kapiteins ter zee. De kapitein Abo moest derhalve het gezag overgeven aan den heer Lemker, en aan hem benevens den heer van Papendrecht opening doen van den stand van zaken. De breede raad van het eskader zou bestaan uit de heeren Lemker, als president, de kapiteins ter zee Abo (*Dolphijn*), Winterheijm (*Hof ter Linde*), en Frederik (*Diamant*), den heer Hoijnck van Papendrecht, den schipper Js. Hs. Cornel (*de Jonge Hugo*), den luitenant-militair A. Stecher als kommandant der troepen, de ordinaire luitenants ter zee, de luitenants-militair Nicolaas Christiaan Vetter en Johannes Walberg, en den gezworen Scriba François de Stoppelaar. De heer Hoijnck van Papendrecht was niet alleen lid van den raad, maar handelde ook gezamenlijk met den heer Lemker, als gecommitteerde van wege den Gouverneur en raad te Malakka.

Deze nieuwe versterkte expeditie had ten doel te trachten, zoo mogelijk al dadelijk, Riouw ten onder te brengen, dan wel af te wachten de door de Regering te Batavia toegezegde nadere versterking van het schip *de Hoop*, de kotter *Patriot* (bewapend met 20 twaalfponders) en de galjoot *Concordia* [1], dan wel de aankomst der immer, hoewel met weinig hoop, verwacht wordende hulptroepen van Trengganoe of Kedah; — op hulp van Siak scheen niet meer te worden gerekend.

De kommissarissen Lemker en Hoijnck van Papendrecht kwamen den 7den November 1783 met de terugkeerende schepen *Hof ter Linde* en *Malakka's Welvaren*, zoomede eenige mindere vaartuigen, bij het eskader voor Riouw. De eerste kommissaris aanvaarde den volgenden dag het bevel en alles werd spoedig in gereedheid gemaakt tot eenen algemeenen aanval op de vijandelijke

---

[1] Deze drie vaartuigen volgden weldra het schip *de Diamant*.

versterkingen op Tandjong Pinang, Poeloe Bajan en Sengaran, zonder de komst van Trengganoesche of Bataviasche hulp af te wachten. De dag, waarop de aanval zou plaats hebben, werd bepaald op 6 Januarij 1784. Waarschijnlijk heeft men het meest gunstige getij er voor willen afwachten, waardoor men genoodzaakt werd tot zóó lang te wachten. De kommissaris Lemker was overgegaan op het *Malakka's Welvaren* en de Heer Hoijnck van Papendrecht op de *Snelheid*, om, ieder afzonderlijk, met eene divisie de landing te doen.

In den vroegen morgen van dien dag, terwijl de eb nog liep, werd door al de schepen, die des nachts langzamerhand de openingen der baai tusschen de hoeken van Sengaran en Tandjong Pinang en het eiland Penjingat (Mars) meer waren genaderd, het vuur geopend tegen de batterijen op die hoeken en dat eiland, zoomede tegen de linie–praauwen, die dwars in de baai lag.

Het vuur der schepen werd hevig beantwoord, maar dit verhinderde niet, dat, tegen elf ure, reeds de meeste vijandelijke batterijen gedemonteerd en een aantal vaartuigen in den grond of onbekwaam geschoten waren. De overwinning helde dus naar onze zijde over en er was nog maar ééne poging noodig om haar beslissend te maken. Daartoe lieten de schepen zich met het inzetten van den vloed naar den ingang van de baai drijven, maar daarbij geraakte het schip *Malakka's Welvaren*, aan boord waarvan zich met den kommissaris Lemker de beste manschappen bevonden, die als vrijwilligers daarop waren overgegaan, aan den grond, op vijf honderd Ned. ellen van den wal en voor eene batterij op den heuvel nabij de zoogenaamde „roode plek", welke thans nog dient tot verkenningsteeken voor schepen, die Riouw aandoen. Er moest dus op hoogeren waterstand worden gewacht, om de beweging voort te zetten.

Tegen twee ure scheen de kans daartoe gunstig te zijn, en een detachement Europesche militairen, meest Franschen, landde op het vlakke terrein ten zuiden van den heuvel van Tandjong Pinang, met het doel om de daarop gelegene versterkingen in den rug te vallen. Deze onderneming was echter niet goed geregeld. De soldaten zelven moesten de beide barkassen roeijen, omdat de matrozen waren ingedeeld op de sloepen, waarmede later eene algemeene landing zou worden gedaan. Niemand bevond zich daarbij, die bekend was met de gesteldheid van den oever. De diepgaande barkassen kwamen daardoor op eene plek, waar de rotsachtige bodem zich met eene flaauwe glooijing in zee uitstrekt. Zij moesten daar dus blijven liggen, terwijl de troepen naar den oever waadden. Aan het detachement was toegevoegd de scriba de Stoppelaar, omdat hij Fransch sprak, hetgeen de vaandrig Zoldering, de eenige officier, die bij deze troepen was, niet kon. Deze was daarenboven ziekelijk. De Stoppelaar was een moedig man; op hem viel dus het bevel, toen de troepen aan wal kwamen, en hij gaf een goed voorbeeld (1).

(1) Het klinkt vreemd dat een scriba, dus een burger-beambte, een militair bevel kon voeren. Maar men denke zich terug in den tijd, waarin dit voorviel. Toenmaals stond de militaire stand

Nadat zijne manschappen eens gevuurd en daardoor de nabij het strand verzamelde Boegies verjaagd hadden, ging hij hen voor naar den heuvel, die aan dien van Tandjong Pinang grenst en een weinig lager dan deze is. Zoo hij zich op die hoogte, welke thans nog de Stoppelaarsberg wordt genoemd, had kunnen staande houden, zou hij de Boegies op den heuvel van Tandjong Pinang tusschen zijn vuur en dat der schepen hebben gebragt. Maar een vreesselijk ongeluk verhinderde deze uitkomst. Even nadat de Stoppelaar geland was, hadden de ontredderde batterijen, tegenover welke het *Malakka's Welvaren* nog aan den grond zat, het vuur tegen dat schip hervat, dat, hetzij door eenen vijandelijken kogel of door een ongeluk aan boord, met eenen donderenden slag in de lucht vloog. Hierdoor kregen de Boegies in de batterijen de handen vrij en zij stormden in groot getal den heuvel af, het detachement te gemoet, dat juist de tweede hoogte begon te beklimmen. De schrik vermeerderde de verwarring. De Stoppelaar werd gewond, en de vaandrig Zoldering, wiens beenen door ziekte gezwollen waren en die zich niet langer kon staande houden, gaf het sein tot de retraite, waaraan met groote overhaasting werd gevolg gegeven. De Boegies vervolgden de militairen tot aan de sloepen, die waarschijnlijk niet eens bereikt hadden kunnen worden, indien de pantjalang *Rustenburg* niet door haar vuur de Boegies tot staan had gebragt. Eenige dooden en drie gevangenen, waarvan een gewond, moest het detachement achterlaten. Eene der beide barkassen, waarmede geland was, kon niet worden vlotgemaakt en bleef op het drooge achter. Van het *Malakka's Welvaren* werden slechts twee Europeanen en zeven Inlanders gered.

Ware het *Malakka's Welvaren* niet zoo ongelukkig vernietigd geworden, zeer waarschijnlijk ware Riouw toen reeds in handen der Nederlanders gevallen. Dat schip hield de in de batterijen geplaatste Boegies bezig, terwijl het gelande detachement voortrukte. Maar toen die door het verlies van dat schip de handen vrij kregen, kon het detachement zich niet langer staande houden, omdat het geene dekking meer had. De overige schepen van het eskader lagen òf te ver af, òf waren niet in staat hulp te bieden, daar, na het springen van het schip, het vuur van de Boegies weder algemeen werd en hunne vaartuigen het gevecht weder begonnen. Verscheidene vlaggen der Boegies, die reeds gestreken waren, werden weder geheschen.

Na den dood van den Kommissaris Lemker nam de kapitein Toger Abo,

---

geheel op den achtergrond bij de kooplieden der Compagnie. Dit ging zoo ver, dat de kapitein-kommandant van Braam, in 1786, tot zijne groote ergernis zag, dat een officier, in volle uniform met degen en dragon er aan, blootshoofds, achter den Gouverneur-Generaal te Batavia, aan tafel diende! (De Jonge, dl. VI, bl. 230).

Ook de Compagnie's dienaren, die militaire rangen ter zee voerden, waren gering in aanzien. Volgens eene resolutie der Hooge Regering van 30 Julij 1745 ontvingen kapiteins en kapitein-luitenants ter zee eerbewijzen als kapitein militair, en schippers als luitenant.

het bevel over de expeditie weder op zich. Hij verzamelde den breeden raad van het eskader, om te beraadslagen over hetgeen verder te doen stond. Het algemeen advies was, om de blokkade van Riouw op te breken en naar Malakka terug te keeren, daar, door het verlies van één zwaar schip, de avarij aan de overige schepen, en door het sterk verminderen der equipagiën, zoowel ten gevolge van ziekte als van sneuvelen, de beschikbare magt niet sterk genoeg werd geoordeeld om de onderneming tot een goed einde te brengen.

Overeenkomstig dit advies werd gehandeld, en op den 24n, 26n en 27n Januarij 1784 lieten achtervolgens de tot de expeditie behoorende vaartuigen het anker vallen op de reede van Malakka.

De schepen en mindere vaartuigen, die laatstelijk voor Riouw hadden gelegen, waren de volgende:

Dolphijn *Hof ter Linde* *Jonge Hugo* *Diamant* *Malakka's Welvaren* *Hoop*	schepen.
Geertruida Suzanna, bark.	
Snelheid, goerab.	
Concordia, galjoot.	
Rustenburg *Philippine*	pantjalangs.
Patriot *Ondernemer*	kotters.
Johanna *Ciceroa*	sloepen.

Van al deze vaartuigen is hiervoren de sterkte der bemanning opgegeven, behalve van *Malakka's Welvaren*, de *Hoop*, *Concordia* en *Patriot*, die wij niet gevonden hebben. Het bekende totaal is 1594. Voor de twee hier eerstgenoemde vaartuigen, die in de officiële stukken worden genoemd „scheepjes", stellende 100, en voor de beide overigen 50 man ieder, geeft een geheel totaal van ongeveer 1900 man voor de gansche bemanning der vloot, die aan den aanval op Riouw deel nam. Daaronder waren Europeanen van verschillende natiën, Javanen, Maleijers, Baliers, Boegies, Hindoes, en zelfs niet weinig Chinezen.

Deze sterkte was echter zeer afgenomen door de vele verliezen, die geleden werden zoo door het vuur der vijandelijke batterijen en vaartuigen als door ziekte. Opeenhooping aan boord en gebrek aan ververscing hadden onder de bemanning eene ziekte doen ontstaan, waaraan velen stierven of waardoor zij althans tijdelijk voor de dienst ongeschikt waren. De verschijnselen dier ziekte waren „zwelling, benaauwdheden, rotting, met een schielijk verlies van den

levensgeest," waarom de opperchirurgijn van Malakka, Johan Godlieb Feijdel, haar voor scorbutiek verklaarde. Ongelukkig waren de middelen daartegen, hoofdzakelijk bestaande in goed en versch voedsel en drank en eene zuivere, luchtige ligplaats, gemakkelijker voor te schrijven dan op eene vloot van dien tijd aan te wenden. Vele lijders stierven dan ook of moesten naar Malakka worden overgebragt. De heer Baane, in zijne „Reis door een gedeelte van Azië", die de expeditie tegen Riouw bijwoonde, beschrijft eenvoudig maar treffend den nood, die ontstond door gebrek aan verversching en drinkbaar water, dat immer met groot gevaar van de omliggende eilanden moest worden gehaald. Daardoor, zegt hij, ontstond eene groote neerslagtigheid onder de manschappen.

De vraag, of het doenlijk ware geweest met de afgezondene magt Riouw te veroveren, is moeijelijk te beantwoorden. Wij voor ons zouden geneigd zijn het ontkennend te doen. Minder, omdat zij in getal van schepen en manschappen te zwak was, hoe bont ook de bemanningen zamengesteld waren, dan wel omdat de toenmalige bestuursregelingen van de O. I. Compagnie te veel omvattend en te belemmerend waren. Centralisatie, die altijd ten gevolge heeft gebrek aan zelfvertrouwen bij hen, die met de uitvoering van eenige zaak belast zijn, was het hoofdgebrek er van. Wat in het bijzonder het beleg van Riouw aangaat moet men in de eerste plaats in aanmerking nemen, dat al de schepen waren koopvaardijschepen en al de bemanningen koopvaardijbemanningen. Dat er zich vele brave, dappere lieden onder bevonden, heeft de geschiedenis van dien tijd bewezen, maar ontegenzeggelijk was zulk eene koopvaardijvloot, al werden de schepen vol kanonnen beplant en al verwisselden de officieren hunne titels van schipper en stuurman met die van kapitein en luitenant, toch niet zóó strijdvaardig als eene oorlogsvloot (1). Het opperbevel over de bewegingen was ook minder in handen van den oudsten officier der vloot, dan wel in die van den gouverneur van Malakka, die, na beraadslaging met zijnen raad, de bewegingen voorschreef. Geregelde oorlogsmagazijnen waren er niet; de gouverneur moest voor alles zorgen, en hoe dit soms ging blijkt, onder anderen, daaruit, dat de kapitein Abo klaagde, dat de meeste van Malakka gezondene geweerkogels „holligheden" hadden. De gouverneur en raad antwoordden: „dat dit door het haastig gieten van dezelven veroorzaakt moest zijn. Echter denken wij, dat zij met goed effect gebruikt zullen „kunnen worden."

Ook de uitrusting der bemanning was ellendig. In het dagregister van kapitein Abo vindt men dienaangaande het volgende: „dewijl de langdurige tijd dat „mijn volk in zee was hen van de mogelijkheid beroofde zich in plaats van hunne „versletene kleederen andere te koopen en het thans hier regerende regenachtig

(1) Kapitein Abo was een Deen van geboorte en had slechts ééne reis met een Deensch oorlogschip gemaakt, in eene zeer ondergeschikte betrekking, naar Algiers. Kapitein Winterheijm was vóór 1773 kapitein geweest op eenen Afrikaanschen slavenhaler van den Amsterdamschen reeder M. Freher. Hij was ouder kapitein in dienst der O. I. Compagnie dan Abo, onder wien hij thans stond.

„weder hen in de onmogelijkheid stelde droog te blijven zonder verschooning, „hetgeen ik oordeelde zeer ongezond en gevaarlijk voor hetzelve te zijn, zoo „deelde ik uit de aangehaalde Javasche kleedjes aan een ieder van mijne Eu-„ropeanen twee stukjes uit, voor den modieken prijs van 15 stuivers 't stukje, „om zich daarvan te kunnen maken een broek en een borstrok. Ik was in de „noodzakelijkheid gesteld zulks mede te doen aan een gedeelte der soldaten, die „ik van de *Diamant* genomen had, dewijl die zoo goed als naakt waren. Eeni-„gen hadden wollen kleederen, die in Europa goed in den winter zouden ge-„weest zijn, doch in dit klimaat ondraaglijk waren."

De kapitein Abo werd herhaaldelijk gelast hulptroepen van Trengganoe en Siak af te wachten, en toen hij, zonder die hulp, geene vorderingen maakte, werd het opperbevel hem ontnomen en opgedragen aan eenen beambte van het bestuur te Malakka, „met bepaling nogtans, dat niets van eenig het minste be-„lang zou mogen ondernomen en gedaan worden, dan met voorkennis en over-„leg van den raad in het eskader." Hoe zulk eene bepaling werken moest, laat zich nagaan; er was geen eenheid in het gezag; uren gingen verloren met beraadslagen, en zij die in de minderheid waren moesten ontevreden worden. Door, volgens de regeringsbeginselen van dien tijd, alles te willen regelen, bragt het bestuur van Malakka belemmering en verwarring te weeg. Indien alles had afgehangen van één enkel militair opperhoofd, dat op eigen gezag en eigene verantwoordelijkheid moest handelen, dan zou het waarschijnlijk beter gegaan zijn. De ongelukkige landing van den scriba de Stoppelaar schijnt toch te moeten worden toegeschreven aan verkeerde militaire inzigten en gebrek aan discipline. Baane zegt duidelijk, dat Lemker op het *Malakka's Welvaren* en Papendrecht op de *Snelheid* overgingen „om ieder op zich zelven, in twee divisiën de landing te doen."

In stede van deze Heeren ziet men den scriba de Stoppelaar met een detachement landen, en dit was zeker niet met eene der daartoe bestemde divisiën; want de soldaten van het detachement moesten zelven roeijen; men had dus niet op hen gerekend en matrozen voor de dienst op hunne sloepen beschikbaar gesteld. Die waren voor andere dienst aangewezen, want Baane zegt, nà van het springen van het *Malakka's Welvaren* en van het landen te hebben gewaagd: „de meeste van onze sloepen waren bij de vaartuigen, om „de troepen aan land te zetten." De vooraf bepaalde landing had dus nog geen plaats gehad. Het detachement van de Stoppelaar moet ook klein geweest zijn, daar het in twee barkassen plaats vond. Deze omstandigheid, gevoegd bij die, dat zich bij het detachement slechts één ziekelijk vaandrig bevond, terwijl er verscheidene luitenants militair op de vloot waren, doet het zeer waarschijnlijk voorkomen, dat de landing van de Stoppelaar eene op zich zelf staande en niet tot het plan van aanval behoorende beweging was, die voorzeker niet zou zijn ondernomen, indien er geen gebrek aan militair beleid en militaire tucht ware geweest.

Dat ook het gehalte der militairen niet aan alle vereischten voldeed kan men opmaken uit de volgende woorden uit het dagregister van kapitein Abo: „ik bevond, dat de militairen, die ik van de *Diamant* had overgenomen, niet „de minste behandeling van het geweer hadden, en deed hen dus dagelijks „exerceren, om hen bekwaam en ons ten nutte te maken, wanneer wij zouden „landen.” Bijstand van inlandsche vorsten bleef ten eenemaal ontbreken. Wel hadden die van Siak en Trengganoe vaartuigen en manschappen toegezegd, maar die kwamen niet, hoewel brief op brief door den Gouverneur van Malakka aan hen werd afgezonden om hen tot het voldoen aan hunne belofte aan te sporen. De koning van Trengganoe eindigde met het zenden van hulptroepen afhankelijk te maken van het antwoord op de door hem gedane vraag „nopens „’s Compagnie’s intentie met opzigt tot den troon van Djohor.” Daardoor verliep het gunstige saisoen om met praauwen van Trengganoe naar Riouw te zeilen.

Een Siaksche groote, genaamd Said Ali, een neef van den voormaligen Sulthan van Siak Mohamad Ali, die toen de voogdij voerde over den jongen Sulthan Jahija, bood zijne hulp tegen Riouw aan met een twaalftal vaartuigen en ongeveer 200 man. Dit werd aangenomen, hoewel den kommissaris Lemker „alle voorzigtigheid werd gerecommandeerd in de aanneming en gebruik„making van zijnen bijstand.” Toen echter de aanval op Riouw den 6den Januarij 1784 plaats had, was nog geen enkel man komen opdagen.

Ook van de medewerking van de zijde van den kleinzoon en wettigen opvolger van wijlen Sulthan Soleiman, den lateren Sulthan Mahmoed, die zich te Riouw bevond, waarop de Gouverneur van Malakka eenigzins gehoopt had, werd niets ondervonden. Deze jongeling was geheel gebukt onder het juk der Boegies, en de Maleische partij te Riouw was te zwak of onwillig om iets ten zijnen voordeele te ondernemen.

De Boegies van hunnen kant trachtten hulp te krijgen van de Engelschen. In eene overmeesterde praauw werd een brief van die strekking van Radja Hadji gevonden. Er werd ook een Europeaan gezien, die de artillerie der Boegies rigtte. Volgens berigten van vlugtelingen waren er zes Europeanen bij hen.

De Hooge Regering te Batavia was zeer ontsticht door dezen afloop van de expeditie tegen Riouw en gelastte, bij brief van 26 April 1784, den Gouverneur en Raad te Malakka, om een scherp onderzoek naar de omstandigheden van de zaak in te stellen. Bij het daarop door het bestuur van Malakka ingediende verslag werd betoogd, dat de expeditie in geenen deele was bestuurd, zoo als men had mogen verwachten. Kapitein Abo werd echter, na een zeer naauwkeurig onderzoek, door de Hooge Regering vrijgesproken van pligtverzuim.

De onderkoning Radja Hadji met de Boegies van Riouw volgde de teruggetrokken vloot bijkans op den voet. Den 13den Februarij 1784, dus slechts ruim twee weken na de terugkomst der schepen te Malakka, landde Radja Hadji met eene aanzienlijke magt te Telok Katapang, eene kleine baai, slechts

vijf Engelsche mijlen ten Oosten van Malakka, en begon die plaats te verontrusten, terwijl de Boegische Radja van Selangoer, Sulthan Ibrahim, die in persoon naar Riouw was geweest om de medewerking van Radja Hadji te vragen, hetzelfde van de westzijde deed.

Malakka werd daardoor zeer in het naauw gebragt en de Gouverneur haastte zich hiervan kennis te geven aan de Hooge Regering en spoedige hulp te vragen.

Kort voordat deze tijding te Batavia kwam, was, op 4 Maart 1784, daar uit Nederland aangekomen het Lands-oorlogseskader, onder den kapitein-kommandeur J. P. van Braam, ter ondersteuning van de wankelende magt der Oost-Indische Compagnie naar Indië gezonden. Dit eskader bestond uit de schepen:

Utrecht	68 stukken,	480 man,	kapitein-kommandeur Jacob Pieter van Braam,
Wassenaar	. 68 "	450 "	kapitein Gerard Oorthuijs,
Goes	54 "	350 "	" Johan Splinter Stavorinus,
Princes Louise	56 "	350 "	" Frederik Rudolf Karel Graaf van Rechteren,
Monnickendam	44 "	270 "	" Marcus Kuijper,
Juno	36 "	230 "	" Cornelis Michael de With.
Te zamen	326 stukken,	2130 man (1).	

Reeds was door de Hooge Regering, in overleg met den Kommandeur van Braam, bepaald dat het eskader, zoodra het geheel in orde gebragt en de moesson gunstig zou zijn, naar de Groote Oost (Makasser en de Molukken) zou vertrekken, toen de tijdingen van Malakka in dat plan verandering bragten.

Die plaats moest noodwendig behouden en voor verdere verontrusting gevrijwaard worden. De strijdmagt der Compagnie alleen was niet in staat dit te bewerken, zoodat de Hooge Regering de komst van het Lands eskader als eene gunstige beschikking der Voorzienigheid aanmerkte, zooals de Gouverneur-Generaal den Kommandeur van Braam zeide, „als alleen in staat, om de ver„vallen eer en het aanzien van Neêrland's vlag bij die trouwelooze en bond„brekende vorsten te herstellen, hunne roekeloosheid te straffen, Malakka te „behouden en de Compagnie voor verdere onheilen te bewaren" (2).

Van Braam was dadelijk bereid om Malakka te gaan ontzetten, Radja Hadji te verjagen, den vorst van Djohor in zijn gezag te herstellen, en de vijandelijke vorsten te straffen. Nadat het eskader van het noodige voorzien was, vertrok het van Batavia op den 29sten April 1784, met achterlating van de *Princes Louise* en de *Juno*, die nog niet geheel gereed waren, maar later zou-

(1) Deze opgaaf der stukken en bemanning van het eskader is getrokken uit officiële bescheiden van het Gouvernements archief te Batavia. Jhr. mr. J. C. de Jonge, in het Nederlandsche Zeewezen, 2e uitg., 4e deel, blz. 638, geeft echter op: voor Wassenaar 66 en voor Monnikkendam 40 stukken; dus te zamen zes stukken minder.

(2) De Jonge, Nederlandsch Zeewezen, deel IV, blz. 604, 2e uitgave.

den volgen. Aan het eskader waren nog toegevoegd het Compagnie's schip *Hinlopen*, gewapend met 24 drie- en zesponders, de kotter-brigantijn *de Batavier*, luitenant Buissinié, met 20 stukken, de ligters *de Haas* en *de Vos*, de sloep *de volle Maan* en twee ponten of platboomde schouwen. Aan boord van het eskader waren ook ingescheept eenige ingenieurs en officieren der infanterie, die, op verzoek van den kommandeur van Braam, door den Stadhouder uit Nederland waren medegegeven. De hoogste in rang van deze officieren was de majoor Anthonij Hamell. Verder waren er nog op het eskader een officier der artillerie, eenige bombardiers en artilleristen, en ruim 300 man Inlandsche troepen.

Den 29sten Mei 1784 kwam dit eskader, waarbij zich intusschen de *Juno* weder aangesloten had, ter reede van Malakka, op den 16den Junij gevolgd door de *Princes Louise* en de Compagnie's bark *Arend*, gevoerd door den luitenant Albert Coblijn.

Elders hebben wij de verrigtingen van 's Lands eskader en de daaraan toegevoegde Compagnie's vaartuigen breedvoerig medegedeeld (1). Het zij hier dus genoeg gezegd, dat, met het aanbreken van den dag, op den 1sten Junij (2), het eskader naar Telok Katapang nabij Malakka, zeilde, waar het reeds het *Hof ter Linde*, de *Patriot* en vier kleinere Compagnie's vaartuigen vond. Nadat, gedurende eenige dagen, die vloot de batterijen en op het strand gehaalde vaartuigen had beschoten, werd op den 18den Junij met 734 man, waaronder 291 inlanders, eene landing gedaan, waarbij de vijand totaal werd verslagen en Radja Hadji, staande op den wal der voornaamste batterij om de zijnen aan te moedigen, door een geweerkogel in de borst werd gedood. Zijn lijk werd door zijne volgelingen in een boschje nedergelegd, maar, op aanwijzing van eenen gevangen genomen Boegies, op last van den Gouverneur van Malakka, en nadat het door verscheidene personen herkend was, van daar weggehaald en binnen het kasteel, aan den voet van den St. Paulusberg begraven. Vier á vijfhonderd Boegies sneuvelden bij de landing, terwijl ons verlies bedroeg 12 gesneuvelden, waaronder de luitenant-ingenieur van der Mijle, en de kadet ter zee van Halm. Van onze zijde waren bovendien gewond 41 Europeanen en 13 inlanders. Van deze gekwetsten overleed nog aan zijne wonden de luitenant Faber, eerste officier van de *Juno*.

De jonge Sulthan Mahmoed was door Radja Hadji, toen hij tegen Malakka optrok, medegenomen, maar te Moar, ten zuiden van Malakka, achtergelaten. De met alle overhaasting van Telok Katapang naar Riouw vlugtende Boegies namen den Sulthan weder derwaarts mede, wel wetende, dat zij de Maleijers zouden kunnen bedwingen zoolang de vorst in hunne handen was.

(1) In het Tijdschrift voor Indische Taal-, Land- en Volkenkunde van het Bat. Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, deel XIII.

(2) Niet in den middag van 29 Mei, zoo als de Jonge zegt, deel IV bladz. 696.

De Boegies zorgden ook dadelijk, dat weder een invloedrijk persoon aan hun hoofd werd geplaatst. Radja Hadji, die sedert zijn overlijden genoemd wordt Marhoem mangkat di Telok Ketapang (wijlen de te Telok Katapang gestorvene), werd daarom onmiddelijk vervangen door zijnen neef Radja Ali, zoon van wijlen den onderkoning Daing Kambodja, dezelfde, die vóór Radja Hadji eenen korten tijd het onderkoningschap had uitgeoefend. Ook hij nam aan of kreeg den titel van Sulthan Ala'iddin Sjah.

Radja Ali voorzag, wel dat de Nederlandsche krijgsmagt hem te Riouw niet met rust zou laten. Hij versterkte daarom de toegangen tot de baai op nieuw, zoo met batterijen als gewapende vaartuigen.

Deze voorzorg was niet overbodig, want terwijl het oorlogseskader met de meeste Compagnie's vaartuigen en een veertiental praauwen van den Siakker Said Ali naar Selangoer vertrok, (alwaar de kapitein-kommandeur van Braam Sulthan Ibrahim verjoeg en Sulthan Mohamad Ali, gewezen vorst van Siak, op den troon plaatste), werden de Compagnie's-schepen het *Hof ter Linde* en de *Diamant*, den 22sten Julij 1784, naar Riouw gezonden, versterkt met twee vaandrigs, vier onderofficieren en 48 manschappen Maleische infanterie, om de ingangen van de baai te blokkeren en het in- en uitloopen van vaartuigen te beletten. Aanvankelijk was het bevel over deze expeditie opgedragen aan den kommandant van het *Hof ter Linde*, Christiaan Frederik Winterheijm, maar kort daarna werd hij daarvan en van het gezag over zijn schip ontheven. Het opperbevel werd toen opgedragen aan kapitein Jakob Frederiks, van de *Diamant*, en de kapitein-luitenant Johannes de Treijn, van het *Hof ter Linde*, kreeg het bevel over de *Diamant*.

In het begin van Augustus kwamen deze schepen ter reede van Riouw, en weldra kreeg men bezoek van twee zendelingen van Radja Ali, die in last hadden te informeren op welke voorwaarden de vrede zou kunnen worden gesloten. De kommandant wees hen over tot den Gouverneur van Malakka, tot wien Radja Ali zich zou kunnen wenden. Indien hij dit verkoos zou de kommandant een vrijgeleide geven aan een van 's vorsten vaartuigen om naar Malakka te gaan. Dit werd aangenomen, en de brief van Radja Ali, gedagteekend 19 Augustus 1784, kwam den 2den September, onder bezorging van Hadji Mamat, te Malakka aan.

Eenige dagen later werd het antwoord van den Gouverneur en Raad aan Radja Ali naar Riouw gezonden en in staatsie aan zendelingen van dien vorst overgegeven. De inhoud van deze beide brieven is niet tot ons gekomen. Wij kunnen echter gissen, dat die van den Gouverneur en Raad niet was naar den smaak der Boegies; want, zoodra die te Riouw ontvangen was, begonnen zij weder aan de batterijen te werken, vermeerderden zij het aantal vaartuigen in de baai, en trachtten zij die voor groote schepen onbevaarbaar te maken, door er praauwen met steenen in te laten zinken.

Naarmate de Gouverneur van Malakka de handen ruimer kreeg, werden meer vaartuigen tot de blokkade naar Riouw gezonden. Achtereenvolgens vertrokken derwaarts:

op den 4[den] September 1784, de pantjalangs *Banka* en *Blitong;*

op den 15[den] dier maand, de pantjalang *Geduld* en de bark *Constantia;*

op den 7[den] October, de kotters *Batavier* en *Patriot*, de galjoot *Concordia*, de ligters *Haas* en *Vos*.

Al deze vaartuigen werden gevolgd door het gansche eskader van den kapitein-kommandeur J. P. van Braam, dat, vergezeld van het Compagnie's schip *Hinlopen* en eenige kleine landingsvaartuigen, den 10[den] October 1784 van Malakka vertrok, en den 23[sten] dier maand te Riouw aankwam, waar het van den wal werd begroet met 17 schoten, dat met 15 werd beantwoord.

Bij deze beleefdheid van de zijde der Boegies bleef het echter; niemand hunnentwege vertoonde zich bij den kapitein-kommandeur, waarom deze, den volgenden dag, den kapitein-luitenant der infanterie Dirk van Hogendorp en den luitenant ter zee Connell, vergezeld van den oud-vaandrig der burgerij te Malakka Michiel Kilian, als tolk, naar den wal zond, ter overbrenging van eenen brief van den kapitein-kommandeur aan den Sulthan Mahmoed, waarvan de inhoud zeer gematigd was en voornamelijk behelsde een verzoek aan den Sulthan, om aan boord van het schip *Utrecht* te komen onderhandelen. De kapitein-kommandeur onthield zich van alles wat zweemde naar erkenning van eenig regt op bestuur door de Boegies, en betoogde in zijnen brief aan den Sulthan, dat zij behoorden beteugeld te worden.

Aan de versperring in de baai gekomen, werd de sloep, waarin de genoemde heeren zich bevonden, door vier panglima's ontvangen en verder geleid. De kommissie werd gebragt in eene gehoorzaal (baleirong), alwaar zij twee uren moest wachten vóór dat de vorst verscheen, in welken tijd zich een groot aantal gewapende Boegies in en om de baleirong verzamelde. Eindelijk trad iemand binnen, die aan Kilian werd aangewezen als de Maleische vorst. Deze persoon was uitermate beleefd, gaf den heeren der kommissie de hand en toonde zich zeer verheugd over hunne komst. Kilian, alvorens den brief van den kapitein-kommandeur te overhandigen, vroeg hem echter of hij de Sulthan Mahmoed was. De aangesprokene maakte zich toen bekend als Radja Ali, er bijvoegende, dat hij de ware Maleische Koning was, zoodat de heeren met hem onderhandelen en hem den brief overgeven konden. Dit werd echter geweigerd, waarop eene groote opschudding onder de Boegies ontstond en de Heeren zich ten laatste genoodzaakt vonden den brief aan Radja Ali te overhandigen. De onderkoning liet hen toen op eene trotsche wijze vertrekken, onder een saluut evenwel van elf schoten.

Van Braam had intusschen met zijne vloot post gevat. Hij had zich met de zwaarste schepen geschaard aan den zuidelijken ingang der baai, met de

meeste magt tegenover eene sterke benteng, die op den oosthoek van Mars lag en den ingang der baai bestreek. Het fregat *Juno,* kapitein C. M. de With, werd met eenige van de Compagnie-schepen aan den ingang van het Noorder-kanaal geposteerd. Ook dit kanaal werd verdedigd door eene benteng op Mars en voorts door de zwaar gewapende praauwen, die dwars over de baai eene linie uitmaakten. Tegenover deze praauwen werden in linie geschaard de kotters *Batavier* en *Patriot,* de bark *Constantia,* de pantjalangs *Bliton* en *Geduld* en de galjoot *Concordia.*

In deze stelling wilde van Braam nog eenig geduld oefenen, welligt in de hoop, dat de Maleische partij thans de kans zou waarnemen om de Boegies te verdrijven. Dit geschiedde echter niet. Integendeel, de Boegies hadden zoozeer de overmagt, dat zij aanhoudend voortgingen hunne liniën van verdediging, vooral die aan de ingangen der baai, door toevoeging van vaartuigen en het opwerpen van nieuwe verschansingen te versterken. Zij wisten ook den geheel in hunne magt staanden Sulthan van Djohor oogenschijnlijk aan hunne partij te verbinden, en Radja Ali zond, den dag na de ontvangst van den brief van den kapitein-kommandeur van Braam, dus den 25sten October 1784, des namiddags, dien vlagofficier eenen brief van den Sulthan, — althans voorzien van 's vorsten zegel, — behelzende, dat de Sulthan de Boegies niet kon verwijderen van Riouw, daar hij door oude contracten aan hen verbonden was, en dat hij niet bij den kapitein-kommandeur aan boord kon komen, daar het hem niet bewust was, dat immer een zijner voorouders aan boord van een schip een contract had gesloten. Van Braam zeide den zendeling van Radja Ali, dat hij den volgenden dag den Sulthan schriftelijk zou antwoorden; dat hij intusschen zeer gevoelig was voor de onheusche behandeling, die zijne officieren den vorigen dag hadden ondervonden, en dat, zoo de vredelievende bedoelingen van den Sulthan opregt gemeend waren, men onmiddelijk het werken aan de versterkingen moest doen staken en de gewapende vaartuigen dieper de baai inhalen. De zendelingen beloofden, dat dit alles zou geschieden.

In den vroegen morgen van den 27sten October zond de kapitein-kommandeur van Braam den tolk Kilian naar den Sulthan met eenen brief, gedagteekend van den vorigen dag. Daarbij deelde van Braam den Sulthan mede, dat hij ten hoogste gevoelig was voor de bejegening zijnen officieren door Radja Ali aangedaan; dat de Sulthan een nieuw contract met de O. I. Compagnie behoorde te sluiten; dat zijne vloot was eene landsvloot, geheel onafhankelijk van de Oost-Indische Compagnie, zoodat de Sulthan zich niet te kort zou doen door aan boord van een zijner schepen te komen, en dat hij voorstelde den volgenden dag (27) twee personen van aanzien aan boord te zenden, om de onderhandelingen over den vrede aan te knoopen.

Ook in dezen brief gaf de kapitein-kommandeur van Braam het bewijs van alleen regtstreeks met den Sulthan van Djohor te willen handelen.

Kilian gaf dien brief over aan Radja Ali, die bij het lezen er van zeer bedrukt scheen, en zeide, dat hij dienzelfden dag geene gezanten kon zenden, maar daartoe twee of drie dagen uitstel verzocht. Kilian bragt dit verzoek over aan den kapitein-kommandeur, maar deze schreef onmiddellijk een briefje, regtstreeks aan den Sulthan, behelzende, dat, bijaldien vóór zonsondergang van denzelfden dag geene gezanten aan boord waren geweest, de vijandelijkheden onmiddellijk zouden aangevangen worden.

Des avonds te 7 ure kwam eindelijk een zendeling van den Sulthan aan boord met de tijding, dat den volgenden dag, vóór 12 ure, twee gezanten bij van Braam zouden komen, met volmagt om over den vrede te onderhandelen. Onder herhaling der betuiging van de vriendschappelijke gevoelens van zijnen meester jegens den kapitein-kommandeur, verzocht deze zendeling de vijandelijkheden tot zóólang uit te stellen. Van Braam stemde daarin toe.

Den volgenden dag (28 October), ten 1½ ure na den middag, viel aan den wal een saluut van negen schoten, en daarop verscheen eene groote praauw, voerende de vlag der Boegies, groen met een dubbel zwaard. Daarmede kwamen aan boord van *de Utrecht* de Orang kaja's Ahmad Radja en Setia Radja, die den kapitein-kommandeur eenen brief, voorzien van het zegel van den Sulthan overreikten, behelzende, met vele betuigingen van vriendschap en vredelievendheid, dat de brengers er van volmagt hadden om over den vrede te onderhandelen.

Deze zending kan niet ernstig gemeend geweest zijn. Wel waren de zendelingen Maleijers en geen Boegies, en wel kwamen zij, zoo het heette, namens den Sulthan om te onderhandelen, maar het waren slechts lieden van minderen rang. Voor zulk eene onderhandeling had de bandahara, de toemenggoeng of eenig ander aanzienlijk Maleisch hoofd moeten worden bestemd, nadat de kapitein-kommandeur duidelijk had doen zien, dat hij niets met de Boegies te doen wilde hebben.

Van Braam vroeg aan de zendelingen of zij eenige voorslagen betrekkelijk den vrede hadden te maken, hetgeen zij ontkennend beantwoordden, het stellen er van aan den kapitein-kommandeur overlatende.

Deze gaf toen als de grondslagen, waarop over den vrede zou kunnen worden gehandeld, de volgende punten aan:

1. dat de kontrakten tusschen de Maleijers en de Boegies zouden worden verbroken;

2. dat nimmer een Boegisch vorst onderkoning van het rijk van Djohor zou worden;

3. dat alle Boegies van Riouw zouden vertrekken;

4. dat de versterkingen op Penjingat (Mars) onmiddellijk aan de Nederlandsche magt zouden worden overgegeven en de vijandelijke vaartuigen dieper de baai in retireren.

De zendelingen achtten zich niet geregtigd, zonder nadere bevelen, tot deze

voorwaarden toe te treden. Zij keerden dus naar den wal terug, met de belofte van den volgenden dag, vóór zonsopgang, het antwoord van den Sulthan te zullen brengen. Langer uitstel hadden zij van den kapitein-kommandeur niet kunnen verkrijgen.

Daar deze er niet op rekende, dat het antwoord gunstig zou zijn, liet hij alles tot den aanval op Mars gereed maken.

Uit hetgeen volgde blijkt op nieuw, dat de Boegies in Riouw nog de overhand hadden. Ware het anders geweest, dan zou de Maleische partij zeker de grondslagen van van Braam hebben aangenomen. Maar wel verre er van dat dit nu geschiedde, werd de flotille praauwen in het Noorderkanaal, nog denzelfden dag waarop het ultimatum van van Braam was overgebragt, met drie groote vaartuigen versterkt, zoodat er thans zestien tegenover de magt van kapitein de With lagen. Den volgenden morgen (29 October 1784) begonnen de Boegies het gevecht. Hun eerste schot doodde een man op de *Batavier;* het tweede nam de vlaggestok van dat vaartuig weg. De kapitein-kommandeur had zich voorgenomen dien morgen, indien vóór zonsopgang geen gunstig antwoord van den Sulthan zou zijn gekomen, de landing op Penjingat (Mars) te doen uitvoeren. In den vroegen morgen was het weder evenwel niet gunstig daartoe; er woei eene frissche zuidweste wind, waardoor branding liep op de zuidkust van Penjingat, waar het landingspunt was. Daarenboven regende het. Maar nog vóór zonsopgang werd van Braam, door den opstijgenden rook en het geluid van kanon- en geweervuur gewaar, dat de flotille in het Noorderkanaal met den vijand in gevecht was. Hij had geen last gegeven om het gevecht te beginnen, voordat de landing beproefd was; dus was het duidelijk dat de Boegies de aanvallers waren. Hij deed daarom onmiddellijk sein, dat al de tot de landing bestemde vaartuigen, bemand met 520 Europesche matrozen en mariniers en 300 inlandsche soldaten, bij hem aan boord zouden komen, met voornemen om ze gezamenlijk naar het Noorderkanaal te zenden, ten einde de vijandelijke vaartuigen te verjagen en daarna op de noordkust van het eiland, waar geene branding stond, te landen.

De landingsdivisie stond onder het bevel van den majoor Anthonij Hamell. Men vertrok te zeven ure, roeide buiten de Westpunt van Penjingat om en toen men te negen ure in het Noorderkanaal kwam, bleek reeds, dat de vijandelijke vaartuigen het niet tegen de Nederlandsche magt hadden kunnen volhouden en, met achterlating van twee praauwen, die geheel ontrampeneerd waren, tot nabij het eilandje Bajan waren teruggedeinsd. De majoor Hamell, ziende dat de schepen zijne hulp niet meer noodig hadden, debarkeerde onmiddellijk op Penjingat, nabij eene batterij van een acht- en een twaalfponder, die genomen werd. Van daar ging men dwars door het eiland, — een togt die door het digte kreupelgewas op en eenige moerassen tusschen de heuvels, niet gemakkelijk was, — naar het zuiderstrand.

Intusschen had van Braam, van het oogenblik af dat de sloepen van boord gegaan waren, het vuur van al zijne schepen gerigt tegen de batterij op den Oosthoek van Penjingat, ten einde daardoor de landing gemakkelijker te maken. Zoodra de troepen aan de zuidkust werden gezien, deed van Braam het vuur van zijne schepen staken. De troepen waren echter niet bij magte alleen door geweervuur den vijand uit de versterking te jagen; daartoe waren de wallen en palissaden te dik en te hoog. Er moest dus tegen de op eene hoogte gelegene batterij storm geloopen worden en na een hardnekkig gevecht van man tegen man, gelukte het er binnen te komen en nagenoeg al de Boegies, die halstarrig lijfsgenade weigerden, over den kling te jagen. Slechts zeer enkelen wisten met kleine vaartuigen of door zwemmen naar den overwal te ontkomen. Het verlies, zoo op de schepen als van de gedebarkeerde troepen, bedroeg slechts tien gesneuvelde, veertien zwaar en veertien ligt gekwetste Europeanen. Van de zwaar gekwetsten overleden vier. Van de inlandsche troepen waren slechts elf gewond. De dappere luitenant ter zee J. C. Baane, van de O. I. Compagnie, dienende op het schip het *Hof ter Linde*, was de eerste in de vijandelijke batterij en werd, daarin zijnde, zwaar gewond. De versterking was gewapend met drie ijzeren achtponders en vijf metalen lillas. Eene bende in het bosch gevlugte Boegies werd nog door eene der in alle rigtingen uitgezondene patrouilles ontmoet. De Boegies deden eenen verwoeden aanval, maar werden allen afgemaakt.

De twee stukken der twaalfponder-batterij aan de noordzijde van het eiland werden weder in orde gebragt, om, des noods, vaartuigen die naar buiten zouden willen gaan tegen te houden. De kapitein van Rechteren van de *Princes Louise* bleef met 200 man aan wal, om het eiland bezet te houden. De kapitein-kommandeur van Braam liet al de lijken der Boegies aan het strand slepen, opdat zij met den vloed de baai indrijven en aldaar den schrik onder de vijanden verspreiden zouden.

Gedurende den 30sten October schonk van Braam aan de manschappen rust, daar het zich liet aanzien, dat zij weldra weder tot zware inspanning zouden geroepen worden. Maar in den loop van dien dag zond hij een der gevangene Boegies met eenen brief aan Sulthan Mahmoed, waarbij den vorst werd onder het oog gebragt, dat hij thans had ondervonden, dat hij niet bij magte was den Nederlanders te weerstaan, weshalve hij werd uitgenoodigd om den volgenden dag (31 October 1784), vóór zonsondergang, gezanten aan boord te zenden, om de eenmaal gestelde voorwaarden aan te nemen.

Des morgens van den 31sten bleek het, dat al de Boegische praauwen, begunstigd door hevige regenbuijen en de duisternis, des nachts de baai van Riouw hadden verlaten, en te 7 ure des morgens kwam reeds een Maleijer met eene witte vlag aan boord bij den kapitein-kommandeur, om namens den Sulthan, mede te deelen dat Radja Ali en al de Boegies met hunne vrouwen,

kinderen en tilbare have Riouw verlaten en een duizendtal Maleijers als roeijers medegenomen hadden. De kapitein-kommandeur zond onmiddelijk het oorlogsfregat *Monnickendam*, het Compagnie schip *Hof ter Linde*, en een kleiner vaartuig uit om hen te vervolgen. Deze schepen kwamen echter na verloop van eenige dagen terug zonder iets van de gevlugte Boegies ontwaard te hebben.

De zendeling van den Sulthan werd teruggezonden met de boodschap, dat de kapitein-kommandeur ten spoedigste gezanten van aanzien van wege den Sulthan verwachtte, en reeds te 10 ure van denzelfden morgen kwamen twee aanzienlijke Maleijers aan boord van de *Utrecht*, om den kapitein-kommandeur, namens den Sulthan, te danken voor de bewezene dienst, waardoor de vorst van de Boegies was ontslagen. Zij voegden er bij, dat de Sulthan bevreesd was om zelf aan boord te komen en daarom den Heer van Braam deed verzoeken, om aan den wal te komen of twee officieren zijnentwege te zenden. De kapiteins Stavorinus en Graaf van Rechteren boden zich voor deze kommissie aan en vertrokken naar den wal, met last om de vroeger gestelde voorwaarden den Sulthan voor te leggen, met de bijvoeging echter, dat de Nederlanders zich het regt voorbehielden om in zijn gebied versterkingen aan te leggen.

In den namiddag kwamen deze Heeren aan boord terug en berigtten dat zij, na op het eilandje Bajan te zijn gesaluëerd, daar den Sulthan en de voornaamste rijksgrooten hadden ontmoet. Radja Toewah had namens den vorst het woord gevoerd, verklaard al de gestelde voorwaarden aan te nemen, en den volgenden dag zelf bij den kapitein-kommandeur te zullen komen.

Den volgenden morgen (1 November 1784) nam de majoor Hamell met zijne troepen bezit van de sterkten op Tandjong-Pinang en op het eilandje Bajan, deed het geschut van Penjingat afhalen, waar de batterijen geslecht werden, en heesch de Nederlandsche vlag overal, waar kort te voren de Boegische had gewaaid.

In den namiddag van dien dag kwam Radja Toewah met een groot gevolg aan boord bij den kapitein-kommandeur, met wien hij, namens den Sulthan de capitulatie sloot, welke in substantie luidde aldus:

„Alle sterkten, geschut, kruid en oorlogsbehoeften op Riouw worden over-„gegeven aan den kapitein-kommandeur.

„Alle eigendommen der gevlugte Boegies worden hem overgeleverd.

„De Maleijers blijven in het rustig bezit van hunne huizen en bezittingen.

„De Sulthan wordt in zijne heerschappij hersteld en blijft in het bezit van „zijne eigendommen.

„De Chinezen, die de Boegies geholpen en zich dus vijandig tegen de Neder-„landers gedragen hebben, blijven mede in het bezit van hunne eigendommen, „mits opbrengende eene som van twintig duizend Spaansche matten.

„De oorlog, die de O. I. Compagnie tegen Radja Hadji heeft moeten voeren, „vele onkosten veroorzaakt hebbende, zal de Sulthan aangaande de geheele of „gedeeltelijke restitutie daarvan eene redelijke conventie bij afzonderlijke acte met

„den kapitein-kommandeur sluiten, daar die oorlog op naam van den Sulthan is „gevoerd.

„Eene nadere overeenkomst tusschen beide partijen zal gesloten en eene re- „delijke som gelds voor de bevrijding van plundering en brandstichting aan de „overwinnaars betaald worden."

De Capitulatie is geteekend en bezegeld door den kapitein-kommandeur van Braam, door Sulthan Mahmoed, Radja Toewah, Radja Toemenggoeng en Radja Bandahara (1).

Reeds den volgenden dag werd een begin gemaakt met de onderhandelingen betrekkelijk het tractaat van vriend- en bondgenootschap, dat door den kapitein-kommandeur voor de Oost-Indische Compagnie met Sulthan Mahmoed zou worden aangegaan.

Deze overeenkomst werd gesloten op den 1sten November 1784 en luidt in substantie als volgt:

Inleiding:

De Sulthan verklaart, dat hij door de wapenen der vereenigde Nederlanden en der Oost-Indische Compagnie van het juk der Boegische onderkoningen is bevrijd geworden en daarvoor eeuwig dankbaar zal blijven.

Dat het regt des oorlogs aan de Hollanders een volkomen regt van overwinning op het rijk van Riouw heeft gegeven.

Dat de Sulthan en de rijksgrooten, erkennende de menschlievendheid van den kommandant om de overgebleven inwoners te sparen, moeten toestaan, dat het rijk en de plaats een door het regt des oorlogs wettig verkregen eigendom der Nederlanders geworden is.

Dat de Sulthan en de rijksgrooten erkennen en verklaren het rijk, als een wettig leen, van de Nederlanders te ontvangen en hetzelve onder de volgende conditiën te zullen blijven bezitten:

Art. 1. Er zal tusschen beide partijen een eeuwigdurende vrede, vriend- en bondgenootschap bestaan.

Art. 2. Ten dien einde vernietigen de Sulthan en de rijksgrooten zeker kontrakt, gesloten in de maand Hadji van het jaar 1134 tusschen het hof van Djohor en de Boegies en vernieuwd op den 8sten der maand Safar 1160 en den 4den der maand Ramdlan 1165.

Art. 3. Uit aanmerking zijner jeugd en weinige ondervinding wordt den Sulthan toegevoegd een raad van regering, bestaande uit Radja Toeah, Radja Bandahara, Radja Toemenggoong en Radja Bongsoe, buiten welken de Sulthan niets mag beslissen of uitvoeren.

(1) Dit stuk is in zijn geheel opgenomen als bijlage XXXII.

Art. 4. De Sulthan, de rijksgrooten en de onderdanen zullen de Oost-Indische Compagnie als hunnen beschermheer getrouw zijn, gehoorzamen en eerbiedigen.

Derzelver vrienden zullen zij als hunne vrienden en derzelver vijanden als hunne vijanden beschouwen, en de Compagnie, des vereischt, naar vermogen met vaartuigen en volk bijstaan.

Art. 5. De Oost-Indische Compagnie zal daarentegen het rijk van Djohor beschermen en den vorst en zijne opvolgers in hunne regten handhaven.

Art. 6. Ten dien einde zal te Riouw een aanzienlijk garnizoen worden gelegd, onder bevel van zoodanigen persoon, als de Compagnie zal goed vinden.

Art. 7. De Sulthan zal doen voltooijen en onderhouden de aan te leggen fortificatiën en aan het garnizoen, tegen redelijke betaling, levensmiddelen doen verstrekken en jaarlijks eene zekere som gelds tot onderhoud van het garnizoen contribuëren.

Art. 8. De verdediging van de versterkingen der Compagnie zal aan den kommandant derzelve overgelaten worden, belovende de Sulthan daarin behulpzaam te zullen zijn.

Art. 9. De Sulthan zal alle overgeblevene Boegies verdrijven, uitgezonderd die, welke te Riouw geboren zijn of daar vrouwen en kinderen hebben, en hen nimmer meer daar laten terugkomen.

Hij zal nimmer een Boegies tot onderkoning of tot eenige andere hooge betrekking verheffen.

Art. 10. Vrije handel op alle plaatsen van het Djohorsche rijk wordt aan de onderdanen der Compagnie toegestaan en wederkeerig aan die van Djohor in de jurisdiktie van Malakka, mits zich onderwerpende aan de bestaande gebruiken, enz.

Art. 11. Binnen drie dagen uit de eene of andere haven vertrekkende, zonder handel te drijven, zullen alleen ankeragegelden betaald worden.

Art. 12. De Compagnie is vrij van regten op goederen, die zij naar Riouw wil verzenden; eveneens de vaartuigen van den Sulthan en zijne grooten, die, voorzien van een tjap van den Datoe Bandahara, te Malakka komen.

Art. 13. Alle vaartuigen van het rijk van Djohor, Pahang, enz. Malakka passerende, moeten aldaar een pas nemen.

Art. 14. De Oost-Indische Compagnie en hare onderdanen genieten vrijen aankap van houtwerken, enz. in de bosschen van het rijk van Djohor, Pahang enz.

Art. 15. De Sulthan zal aan geene zeeroovers schuilplaats of protektie verleenen, doch met de Compagnie medewerken om hen uit te roeijen.

Art. 16. De wederzijdsche onderdanen zullen elkander niet verongelijken of geweld aandoen. Degenen, die zich daaraan schuldig maken, zullen gestreng gestraft worden.

Een Compagnie's kruiser in zee, een schot op een vaartuig van Djohor Pahang, enz. doende, zal hetzelve bij den kruiser komen.

Art. 17. Overloopers zullen wederkeerig uitgeleverd worden.

Art. 18. Alle weggeloopen slaven zullen wederkeerig teruggegeven worden, tegen betaling van 10 rijksdaalders.

De slavenseduktie zal streng tegengegaan worden.

Art. 19. De wederzijdsche onderdanen zullen volgens hunne respektieve landswetten te regt gesteld worden.

Art. 20. Uitgenomen in het geval van zeenood of kennelijk gevaar, zullen alle Europesche natiën, uitgezonderd de Nederlandsche uit de landen van den Sulthan geweerd worden.

Art. 21. Chinesche of inlandsche vaartuigen mogen te Riouw ter handel komen, mits niet komende van Celebes of Borneo, of beladen met nagelen, noten of foelie, noch die komende van Palembang of Banka met tin. Zoodanige vaartuigen zullen ten voordeele van den Sulthan geconfiskeerd en de specerijen tegen gewonen inkoopsprijs aan de Compagnie geleverd worden; voor het zoodanig aangevoerde tin zal de Compagnie betalen 15 rijksdaalders de pikol.

Art. 22. Al het tin van andere plaatsen te Riouw komende, zal de Sulthan aan de Compagnie doen leveren voor 36 Spaansche realen de bhaar van 275 ℔ of de aanbrengers daarmede naar Malakka zenden.

Art. 23. De Compagnie zal kruisers tegen het smokkelen kunnen doen waken, en de Sulthan te dien einde vaartuigen aan den Gouverneur van Malakka kunnen vragen.

Art. 24. De in- en uitgaande vaartuigen te Riouw zullen bij 's Compagnie's forteres moeten gevisiteerd worden.

Art. 25. Bij overlijden van den regerenden vorst moet zijn wettige afstammeling hem opvolgen. Bij gebreke daarvan een der naaste prinsen uit het Djohorsche huis, met voorkennis van den Gouverneur van Malakka.

De opvolger zal niet gehuldigd mogen worden, bevorens door de Hooge Regering te Batavia bevestigd te zijn; alsdan zullen twee of drie gezanten, namens den Sulthan, het tegenwoordige kontrakt te Malakka moeten komen aannemen en beëedigen.

Art. 26. Voor in deze onvoorziene gevallen zullen nadere bepalingen in der minne gemaakt worden.

Wederzijdsche partijen beloven de heilige nakoming dezer artikelen, welke door hen geteekend en gezegeld worden. (1)

Den 14den November werden nog twee overeenkomsten gesloten, naar aanleiding van art. 7 en 8 van de capitulatie van 1 November. Bij de eerste werd bepaald, dat twee gezanten zich naar Batavia zouden begeven, om, namens den Sulthan, de Hooge Regering te bedanken voor de herstelling van zijn gezag door de verjaging der Boegies, voor welke hij had moeten onderdoen, en om de

(1) Het geheele stuk is opgenomen als bijlage XXXIII.

ratificatie te verzoeken van het contract van 10 November, met vrijstelling van de betaling der oorlogskosten, daar, de Boegies alle goederen medegenomen hebbende, de Sulthan niet in staat was zulk eene groote som te verzamelen. Bij de tweede overeenkomst bedong de kapitein-kommandeur van Braam, voor zich en voor de onder zijne bevelen staande Landsvloot, een prijsgeld ten bedrage van 60.000 Sp. matten, die aan den Gouverneur van Malakka, voor rekening van de belanghebbenden, zouden worden uitgekeerd, en voor welke schuld de Sulthan zijn rijk verbond.

Ook passeerden, op den 26sten November, de Sulthan en Radja Toewah eene acte van borgtogt voor de schuld der Chinezen, hun opgelegd bij art. 6 der capitulatie van 1 November. Op denzelfden dag ontvingen de Chinezen Tan Kongsien en Tan Sianko, op voorstel van den Sulthan, van den kapitein-kommandeur acten van aanstelling als eersten en tweeden kapitein der Chinezen.

Intusschen was al het noodige verrigt om eene militaire bezetting op Tandjong Pinang achter te laten, zoowel om het terugkeeren der Boegies te verhinderen als wel voornamelijk om te verhinderen, dat de Engelschen zich van Riouw zouden meester maken, welke plaats zij sedert lang als uitmuntend voor den handel gelegen gekend hadden en waar zij vele vrienden bezaten. In overleg met den majoor Hamell en den ingenieur Ricard werden de reeds bestaande versterkingen op het eilandje Bajan nog meer in verdedigbaren staat gebragt, en eene batterij op Tandjong Pinang, nagenoeg dáár, waar thans het Gouvernements pakhuis staat, ingerigt tot eene veldschans met twee batterijen aan den zeekant en eenen aarden wal met gracht aan de landzijde. Op den top des heuvels, waar nu het fort Kroonprins staat, werd eene kleine aarden versterking, op de wijze van eene inlandsche koeboe of schans, gewapend met draaibassen, opgeworpen. De luitenant der infanterie Jacob Christiaan Vetter, de ingenieur Ricard en de luitenant ter zee Christiaan Martens, kommandant van de Compagnies kotter *Patriot*, werden bestemd om, na het vertrek der vloot, te Riouw achter te blijven. Zij werden ieder voorzien van eene instructie, waarbij hun de grootst mogelijke voorzorg werd aanbevolen en opgedragen om de Boegies dan wel vreemde Europeanen en hunne vaartuigen te weren, tenzij de laatsten in zeenood verkeerden, en om tevens zooveel mogelijk het vertrouwen der Maleijers te winnen.

Weinige dagen voor zijn vertrek bragt van Braam een bezoek bij den Sulthan, dien hij nog niet gezien had, daar al de onderhandelingen door de rijksgrooten werden gevoerd.

Van Braam was vergezeld door al de kapiteins der vloot en begeleid door een detachement grenadiers en matrozen, voorafgegaan door zijne Europesche muzijk. Hij drong er op aan, dat de Sulthan hem een tegenbezoek aan boord zou brengen, ten einde van beide zijden aan de bevolking het blijk te geven van goede verstandhouding. Na zeer veel moeite en nadat een tolk van van Braam, een hadji, op den koran had gezworen, dat hem geen leed zou geschie-

den, liet de Sulthan zich overhalen, maar, hoewel hij met een talrijk gevolg aan boord de *Utrecht* kwam, was het hem niet mogelijk zijne angst te verbergen, zoodat hij het bezoek zeer kort maakte.

De gezanten, die volgens eene der op 14 November geslotene overeenkomsten naar Batavia zouden gaan, werden ingescheept op het Compagnie's schip *Hinlopen*. Het waren Intjeh Ibrahim en Intjeh Beta, benevens Abd'oel Wahab, een zoon van Radja Toewah. De beide eersten waren geen aanzienlijke grooten; misschien durfde niemand anders de onderneming wagen.

Radja Toewah, die al de onderhandelingen voor den Sulthan had geleid en dus het best in de gelegenheid was het karakter der Nederlandsche bevelhebbers te leeren kennen, was daardoor overtuigd geworden, dat hij zijn zoon aan geen gevaar blootstelde door hem aan van Braam toe te vertrouwen. De zoon scheen de zaak echter vrij donker in te zien; althans het kostte hem moeite om van zijnen vader te scheiden. Men leest dienaangaande in het Journaal van van Braam, aangehaald bij de Jonge (deel IV, blz. 722): „Wanneer Radja Toewah „op eene zeer aandoenlijke wijs afscheid van zijnen zoon nam, die, knielende de „voeten van zijnen vader op de Oostersche wijs omhelzende, den zegen ontving, „die hem denzelven met veel nadruk en bedaardheid gaf. Vervolgens zich naar „mij wendende, zeide hij: „ik geve U mijnen eenigen zoon mede. Hij zij nu „ „de Uwe; ik beveel hem aan Uwe zorg en goeden raad; hij is jong, maar zal „ „U als mij gehoorzamen."”

Den 27sten November 1784 vertrok 's lands eskader met het Compagnie's schip *Hinlopen* naar Batavia, waar het den 11den December behouden aankwam. De Hooge Regering was zeer ingenomen met de door den kapitein-kommandeur van Braam behaalde overwinning en verder genomene maatregelen. Zij drukte dit uit bij hare resolutie van 17 Februarij 1785, waarbij zij al de verrigtingen van van Braam goedkeurde, hem en de kapiteins van 's lands eskader geluk wenschte met de achtervolgens door hen „zoo glorierijk bevochtene overwinnin„gen bij Malakka, Selangoer en Riouw, hun daarvoor haar uiterste genoegen „betuigde en bedankte voor den ijver en de voorzigtigheid, die daarbij in al „hunne daden hadden doorgestraald, en hen prees over de in al die ondernemin„gen betoonde dapperheid en heldenmoed, waardoor de eer van Neerlands vlag „in Indie was hersteld en de belangen van de Compagnie bevorderd waren (1)." In een ander besluit van dezelfde dagteekening gaf de Hooge Regering te kennen, dat de opperbevelhebber, de kapiteins en verdere hoofdofficieren het volste

(1) Het is een zonderling iets, dat de in 1784 reeds zieltogende Oost-Indische Compagnie, die geene middelen meer had om, zonder hulp van buiten „de vervallen eer en het aanzien van Neêrlands vlag bij de Inlandsche vorsten te herstellen, ... en de Compagnie voor verdere onheilen „te bewaren," zoo tuk was op uitbreiding van magt. Elke nieuwe vestiging toch moest hare luttele magt meer en meer verbrokkelen, en eindelijk, zoo als de uitkomst ook bewees, alle posten zonder genoegzame verdediging laten.

regt hadden op een blijk der erkentelijkheid van de Compagnie, maar dat zij het voegzaam achtte, zulks over te laten aan het Hoofdbestuur der Maatschappij in het vaderland, waaraan zij dezelven tot dat einde ten sterkste aanbeval. Eenige officieren ontvingen ook later geldelijke belooningen van de Oost-Indische Compagnie.

De door het eskader op de beschrevene togten buitgemaakte goederen, werden te Batavia verkocht en bragten op de aanzienlijke som van 60,670 rijksdaalders, die onder de officieren en manschappen van het Eskader en der Compagnie's schepen, die deel aan de krijgsverrigtingen hadden genomen, werden verdeeld.

De op de Boegies veroverde vlaggen en vaandels, te zamen twee en twintig stuks, werden door van Braam bij zijne terugkomst in Nederland, in 1795, den Stadhouder aangeboden, die ze aan de Staten-Generaal zond, door wier bemiddeling ze in de groote zaal te 's Gravenhage werden opgehangen. Onder koning Lodewijk zijn zij overgebragt naar de groote zaal van het koninklijk paleis te Amsterdam, waar zij zich nog bevinden. (De Jonge).

Het garnizoen, dat bij het vertrek van 's lands eskader te Riouw werd achtergelaten, was zamengesteld als volgt:

	Infanterie.									Artillerie. Europeanen.			Totaal.
	Europeanen.				Inlanders.								
	Luitenants.	Vaandrigs.	Onderofficieren en manschappen.	Te zamen.	Kapiteins.	Luitenants.	Vaandrigs.	Onderofficieren en manschappen.	Te zamen.	Ordinair vuurwerker.	Manschappen.	Te zamen.	
Tandjong Pinang	1 [a]	1	8	10	2	2	2	153	159	1 [b]	12	13	182
Eiland Bajan	//	1 [c]	9	10	1	//	1	55	57	//	5	5	72
	1	2	17	20	3	2	3	208	216	1	17	18	254

a. Johan (Jacob?) Christiaan Vetter, tevens kommandant.

b. Frederik Schultz.

c. Johan Godfried Lindner.

Daarenboven was te Riouw gestationeerd de kotter *de Patriot*, gevoerd door den luitenant ter zee Christiaan Martens, met nog een kleiner vaartuig. De boekhouder Abraham Maurits Fabricius was tweede persoon van het bestuur.

HOOFDSTUK X.

DJOHOR.

[1785—1795.]

De Ruhdé als Resident te Riouw. — Zijne positie aldaar. — Bezoek van Sulthan Mahmoed te Malakka. — Overeenkomst tusschen de O. I. Compagnie en Sulthan Mahmoed van 7 Februarij 1787. — Aanslag op het leven van den Sulthan. — Handelingen van den verjaagden onderkoning Radja Ali op Borneo. — Zijne mislukte pogingen om den Gouverneur-Generaal van Bengalen voor zich te winnen. — Zijn aanslag tegen Riouw, van waar 's Compagnie's bezetting verjaagd wordt. — Aandeel van Sulthan Mahmoed daarin. — De Sulthan vlugt naar Pahang. — Zijne vergeefsche pogingen tot verzoening met de O. I. Compagnie. — De Resident Ruhdé terug op Riouw. — Sulthan Mahmoed tracht eene Maleische coalitie tegen de Nederlanders tot stand te brengen, hetgeen wordt verijdeld. — De Sulthan van Trengganoe biedt zijne bemiddeling aan om de zaken met Sulthan Mahmoed te beëindigen, hetgeen wordt aangenomen. — Trouweloosheid van den Sulthan van Trengganoe. — Groote Maleische bond tegen de Nederlanders. — De wederbezetting van Riouw door de Nederlanders. — Nieuwe positie van den Resident aldaar. — Opvolger van den Resident Ruhdé. — Kort overzigt der plaatselijke gebeurtenissen.

Het contract van 10 November 1784 door de Hooge Regering te Batavia geratificeerd zijnde, vertrokken de gezanten van den Sulthan en de zoon van Radja Toewah weder naar Riouw, met het Compagnies-schip *de Hoop*, gevoerd door den luitenant ter zee Hartig, waarop zich buitendien bevond de benoemde resident voor Riouw, de koopman David Ruhdé, met zijne familie. Dit schip verliet op den 15den Mei 1785 de reede van Batavia, te zamen met 's lands fregatten *Alarm* van 24 stukken, kapitein Albert Spengler, en *Monnikkendam*, van 44 stukken, kapitein M. Kuijper. Deze drie schepen stonden onder het bevel van den eerstgenoemden kapitein-ter-zee.

Deze magt was hoofdzakelijk bestemd om onze nieuwe vestiging te Riouw te beschermen. Bij zijne instructie was den kapitein Spengler voorgeschreven:

om Riouw te dekken tegen vijandige ondernemingen, zoo van de Engelschen als van de gevlugte Boegies;

om 's Compagnie's vaart en handel, mitsgaders hen die, onder 's Compagnies passen, van Java en Palembang, naar de straat Malakka en daaromtrent, ten handel voeren, zooveel mogelijk te beveiligen voor de gemelde Boegische en andere zeeschuimers;

om de noodige informatie in te winnen omtrent de geheime correspondentie en verkeerde praktijken, die op Riouw onder de aangestelde hoofden zouden plaats vinden.

Op den 2^{den} Junij 1785 kwamen de drie schepen ter reede van Riouw, waar zij alles in de beste orde vonden en door Radja Toewah en Radja Boengsoe, namens den Sulthan, verwelkomd werden. Den 19^{den} van dezelfde maand werd de Resident D. Ruhdé in zijne qualiteit aan de bezetting voorgesteld. Ook werden eenige maatregelen genomen tot betere beveiliging van de plaats. Daartoe werden in de zoogenaamde Troesan Riouw, eene smalle geul, die het eiland Sengarang van Bintan scheidt en waardoor groote vaartuigen ongemerkt boven het eilandje Bajan in de baai van Riouw kunnen komen, eene dubbele dam gelegd, die slechts voor zeer kleine praauwtjes eenen doortogt liet. Ook werd nabij den top van den heuvel op Tandjong-Pinang eene kleine versterking aangelegd, die de hoofdversterking aan den voet van den heuvel, waar het gansche etablissement was, bestreek.

Na eenige Europesche en Bengaalsche troepen tot aflossing of versterking van het garnizoen te Riouw van Malakka afgehaald te hebben, keerde de kapitein Spengler met zijne beide schepen, op 5 October 1785, naar Batavia terug.

De heer Ruhdé bleef dus als de eerste Nederlandsche resident te Riouw achter. Hij woonde aanvankelijk in eene woning van kadjang-matten op het eilandje Bajan; eerst omstreeks medio 1786 verhuisde hij naar Tandjong Pinang.

Bij dit nieuwe tijdperk van de Riouwsche geschiedenis is het noodig na te gaan, hoedanig de verhouding van dit gewest, door de laatste gebeurtenissen, ten opzigte van de O. I. Compagnie geworden was.

Riouw was slechts een der onderdeelen van het groote Djohorsche rijk. Daartoe behoorden toenmaals al de eilanden, welke thans tot het gebied van het rijk van Lingga en Riouw behooren, benevens het Maleische schiereiland, met uitzondering van het gebied van Malakka.

Tot dus ver was de verhouding van Djohor tot de O. I. Compagnie geweest die van vriend- en bondgenoot. Bij de capitulatie, op 1 November 1784 gesloten tusschen den kapitein-kommandeur van Braam en den Sulthan van Djohor, werd deze „in al zijne titels en heerschappijen hersteld." Zijne verhouding tot de O. I. Compagnie bleef dus onveranderd. Maar reeds bij het contract van 10 November daaraanvolgende werd dit geheel gewijzigd; want daarbij erkenden de Sulthan Mahmoed en zijne rijksgrooten „te moeten toestaan, dat het rijk (van „Djohor) en deze plaats (Riouw) tot een eigendom van de Nederlanders geworden zijn, door het regt des oorlogs wettiglijk verkregen," en dat de Sulthan

en de rijksgrooten „voor zich en zijne (des Sulthans) nakomelingen in der tijd, „erkennen en verklaren hetzelve koningrijk en plaats als een wettig en on„sterfelijk leen van de Nederlanders te ontvangen, om hetzelve voor zich en „zijne wettige afstammelingen te blijven bezitten, onder de navolgende conditiën „en voorwaarden.”

Bij die conditiën en voorwaarden, volgens welke, onder anderen, alle bestaande overeenkomsten met de Boegies verbroken werden, werd evenwel den Sulthan, in ruime mate, het regt van zelfbestuur gelaten. Alleen werd, om „het rijk van Djohor en Pahang te beschermen, den vorst en zijne opvolgers „in hunne regten te maintineren, en de prosperiteit van hetzelve rijk, zooveel „immers mogelijk, naar tijdsomstandigheden te bevorderen,” van wege de O. I. Compagnie een aanzienlijk garnizoen te Riouw gelegd „onder de orders van „zoodanigen persoon, als de Compagnie zou vermeenen met hare belangen het „meest overeen te komen.”

De reden, waarom te Riouw een garnizoen werd gelegd, kan geene andere geweest zijn, dan dat Riouw toenmaals was de zetelplaats van den Sulthan en van de rijksgrooten. Riouw toch leverde niet op het hoofdproduct van 's Compagnie's alleenhandel in het Djohorsche rijk, namelijk de tin; maar de nabijheid van een Nederlandsch garnizoen en van eenen Resident van wege de Compagnie moest den Sulthan ten prikkel zijn om beter gestand te doen zijne herhaalde verbindtenissen om 's Compagnie's handel voor mededinging te vrijwaren, dan tijdens de Boegische overmagt het geval was geweest. Ook moest worden verhinderd, dat de Engelschen er zich zouden kunnen nestelen. Aanvankelijk dan ook ziet men den Resident Ruhdé naar Riouw vertrekken, zonder eenige bijzondere instructie. Hij was het hoofd van s' Compagnie's bezetting en als zoodanig eigentlijk slechts de tusschenpersoon van den Gouverneur van Malakka tot den Sulthan, terwijl hij tevens belast was met het bestier van 's Compagnie's handel te Riouw, dat echter niet veel bezigheden schijnt te hebben gegeven.

Maar het duurde niet lang of hierin kwam verandering, waardoor den Resident meer aanzien en invloed werd gegeven.

Riouw was voor de Compagnie een lastpost en de Sulthan was niet in staat te voldoen aan al de geldelijke verpligtingen, die hij bij het contract van 10 November 1784 had op zich genomen. Het belang van beide partijen vorderde dus, dat er eene nadere overeenkomst werd aangegaan. Nadat er eenige onderhandeling over had plaats gehad, begaf de Sulthan zich naar Malakka, om de zaak verder met den Gouverneur af te maken.

Als een staaltje van de wijze waarop de ambtenaren der O. I. Compagnie inlandsche vorsten ontvingen is het niet onaardig hier een uittreksel tusschen te voegen van het dagregister van Malakka over het jaar 1786.

„Zaturdag, den 23sten December, arriveerde 's achtermiddags de koning van

„Riouw met een aantal van zestien vaartuigen, welke allen in de vrijmans-
„haven ten anker gingen en de forteresse met 15 schoten saluëerden, die met „gelijke schoten bedankt werden, gelijk ook 's Compagnie's hoekerschip *de Zaan-„stroom*, ter eere van zijne Hoogheid, zeven kanonschoten deed.

„Kort daarna werden door den WelEdelen Gestrengen Heer Pieter Gerardus „de Bruijn, Gouverneur en Directeur dezer stad en forteresse, naar zijne Hoog-„heid gecommitteerd de Heeren leden van den politieken raad François Thie-„rens en Reinier Bernhard Hoijnck van Papendrecht, benevens de oud-dispensier „Gerrit Leendert Velge, om gemelden vorst met deszelfs aankomst te compli-menteren.

„Zondag, den 24sten December, werden, 's morgens de klokke half acht uur, „door den WelEdelen Gestrengen Heer Pieter Gerardus de Bruijn, Gouver-„neur en Directeur dezer stad en forteresse, uit den politieken raad gecom-„mitteerd de Heeren Abrahamus Couperus, François Thierens, Reinier Bernhard „Hoijnck van Papendrecht en Christiaan Godfried Baumgarten, benevens de „oud-dispensier Gerrit Leendert Velge, ten einde den op gisteren gearriveer-„den koning van Riouw, met deszelfs bijhebbende rijksraden, naar den wal „te conduiseren, die ook, de klokke half tien, aan den wal stapten en door „een dubbel raaket militairen naar het Gouvernement begeleid werden, wor-„dende daarna drie salvo's uit de musketten en dertien kanonschoten van deze „forteresse gedaan.

„Na eenige pligtplegingen en gehouden discoursen werden Hunne Hoog-„heden in de daartoe gereed staande wagens begeleid en, onder escorte van „eene Compagnie militairen, bestaande in een sergeant, een korporaal en vier „en twintig gemeenen, gekommandeerd door den vaandrig Johan Frederik Claas, „door genoemde Heeren gecommitteerden naar hun logement buiten Franquera's „poort geconduiseerd, terwijl, nadat Hunne Hoogheden uit de wagens gestapt „en in huis getreden waren, de musketiers driemaal vuurden en van de bui-„tenwerken negen kanonschoten gedaan werden, waarna de voormelde Com-„pagnie militairen weder naar de forteresse marcheerde, zijnde tot 's Konings „lijfwacht bestemd achttien sipais met een sergeant en een korporaal, en voor „Hoogstdeszelfs woning eene schildwacht gezet."

Sulthan Mahmoed was vergezeld van drie zijner rijksraden en voogden, namelijk Radja Bandahara, Radja Toemenggoeng en Radja Indra Bongsoe. Radja Toewah was te Riouw gebleven. Lang werd door den Gouverneur van Malakka met hen onderhandeld, zoodat eerst den 7den Februarij 1787 de conventie tot stand kwam, die in substantie luidt als volgt (1).

---

(1) Dit stuk is in zijn geheel overgenomen als bijlage XXXIV.

Artikel 1.

De Koning, onvermogend zijnde om, ingevolge art. 7 van het contract van 10 November 1784, de bezetting van Riouw te onderhouden, staat aan de O. I. Compagnie af al zulke geregtigheden als ooit op Riouw geheven zijn of zouden kunnen geheven worden.

In de drie eerstkomende jaren zullen de Koning en zijne rijksraden daarvan genieten een derde deel, waarvan de helft voor den Koning en de wederhelft voor de vier rijksraden. Zij zullen dit langer genieten, zoo zij zonder dat niet bestaan kunnen.

Artikel 2.

Daar met deze heffing niet voor 1 Julij 1787 een begin kan worden gemaakt, zal de koning alles wat in het eerste semester van dat jaar zal zijn ontvangen aan 's Compagnie's Resident te Riouw opgeven en de helft er van aan hem uitkeeren.

Artikel 3.

De in- en uitgaande goederen, behalve de speciaal uitgezonderde, zullen betalen vijf ten honderd volgens de waarde of den verkoopprijs. Produkten uit 's Konings jurisdictie, niet door vreemdelingen, maar door 's Konings onderdanen te Riouw aangebragt, zullen alleen bij uitvoer van daar vijf percent betalen.

Bij toeneming van den voorspoed van Riouw en onderhoorigheden zal men overleggen of ook op de bovenbedoelde producten niet een matige impost kan worden gelegd.

Artikel 4.

Zoowel de Koning en de rijksraden als zijne onderhoorigen, 's Compagnie's dienaren en vreemdelingen, zullen dezen tol betalen. Zoo ook de Compagnie bij invoer van andere handelswaren dan specerijen, amfioen, tin en peper.

Artikel 5.

Levend vee, versche en gedroogde visch, vruchten en groenten, die van in straat Malakka gelegene Maleische plaatsen worden aangevoerd, zijn vrij van tol.

Artikel 6.

Na de invoering van het bovenbedongene zal geen handelaar aan den Koning, de rijksraden of andere grooten, of aan 's Compagnie's Resident eenig geschenk behoeven te geven; veelmin zal het gevorderd mogen worden. Het zal hun echter vrijstaan den Koning, uit vrijen wil en ter betooning van eerbied, iets aan te bieden.

Artikel 7.

De Koning zal voor de helft deelen en de kosten van de palen voor de vernieuwing en verplaatsing van den boom te Tandjong-Pinang en later voor het onderhoud de palen voor niet doen leveren. Het bearbeiden en inheijen der palen komt voor rekening van de Compagnie.

Artikel 8.

De boom zal door 's Compagnie's volk bewaakt en 's avonds gesloten worden

Artikel 9.

Soengei (of de Troesan) Riouw zal gedempt blijven, ongeacht de misnoegdheid van hen, die er vroeger gebruik van maakten.

Artikel 10.

Alle geschillen tusschen aankomende vreemdelingen, en tusschen hen en de inwoners van Riouw, zullen door den Resident beslecht worden.

Die tusschen Maleijers en Boegies, voor zoo ver zij onderhoorigen van Riouw zijn, door den Koning.

De eersten zijn daardoor echter niet ontslagen van de bewijzen van eerbied en gehoorzaamheid aan den Koning.

De Chinezen, die niettemin aan den Koning onderworpen zijn en hem naar vermogen ten dienst moeten staan, zullen van wege de Compagnie onder kapiteins gesteld worden, die hunne geringe geschillen zullen uitmaken. Zaken van belang worden door den Resident beslist. Een Chinees, door een onderdaan des Konings gemolesteerd wordende, zal aan de directe jurisdictie van den Koning onderworpen zijn. Die door een Chinees verongelijkt wordt, zal staan onder de uitspraak van den kapitein der Chinezen.

Voor allen bestaat appel bij den Resident en den Koning en, zoo deze het niet eens zijn, bij den Gouverneur te Malakka.

Artikel 11.

Doodstraffen door den Koning aan Maleijers of Boegies, zijne onderhoorigen, opgelegd, mogen niet worden voltrokken zonder voorkennis van den Resident. Vreemdelingen en Chinezen, zoodanige straf verdiend hebbende, zullen met de stukken over hunne zaak naar Malakka gezonden worden.

Artikel 12.

Te Pahang mogen geene Chinesche of andere jonken toegelaten worden. Zij moeten naar Riouw overgewezen worden.

Artikel 13.

De ingezetenen van Riouw zullen alle vrijheid hebben in niet verboden waren, en geen monopolie daarin mag de Koning toestaan.

Artikel 14.

De Koning zal den handel zijner onderhoorigheden aanmoedigen en knevelarij tegengaan.

Met advies der rijksraden en van den Resident zal hij die plaatsen eene billijke contributie opleggen en daarvan zooveel aan de rijksraden uitkeeren als tot hun bestaan noodig is.

Artikel 15.

De Koning wordt ontheven van de voogdij van Radja Toewah, Radja Bandahara, Radja Toemenggoeng en Radja Indra Bongsoe. Alleen in de belangrijkste zaken van 's lands bestier en belang zal hij niets besluiten en uitvoeren zonder voorkennis van en overleg met dien raad. Alle andere zaken, inzonderheid

die, welke geen uitstel gedogen of de huishouding betreffen, zal hij alleen of met concurrentie van den Resident afhandelen.

Door deze overeenkomst was de zelfstandigheid van den Sulthan zeer geknakt, terwijl het aanzien van den Resident er door vermeerderde. Hij was nu niet meer handelsagent van de Compagnie, maar kreeg:

het beheer over de inkomende en uitgaande regten;

regtsmagt in zaken tusschen vreemdelingen en ingezetenen en over de Chinezen;

invloed op het uitspreken van doodvonnissen door den Sulthan;

eene stem in zaken van belasting, op te leggen aan de onderhoorigheden des Sulthans;

bemoeijenis in het beleid der dagelijksche zaken.

Sulthan Mahmoed kwam den 4den Maart 1787 te Riouw terug. Dienzelfden dag werd hij door een ernstig gevaar bedreigd. Des avonds zijne woning verlaten hebbende, om naar een ziek kind te gaan zien, werd hij door eenen Boegischen slaaf, die zich in de duisternis verscholen had, met eene ontbloote kris aangevallen. De Sulthan ontkwam het gevaar door spoedig in zijne woning te vlugten. De dader werd gevat en den volgenden dag, met bewilliging van den Resident, ter dood gebragt.

Het gelukte den Resident niet de aanleiding tot deze misdaad te ontdekken. Men sprak er niet gaarne over, en eindigde met rond te strooijen, dat de Boegische slaaf krankzinnig was (1).

Wij gaan thans over tot het verhaal van het wedervaren van den gewezen onderkoning Radja Ali, nadat hij, in den nacht van 30 op 31 October 1784, met de Boegies Riouw had verlaten, bukkende voor de magt van den kapitein-kommandeur van Braam.

Hij ontsnapte aan de vaartuigen die ter zijner vervolging werden afgezonden en stevende eerst naar Lingga en van daar naar de Westkust van Borneo, waar hij aanverwanten en aanhang had. Bij zijn vertrek van Lingga schreef hij eenen brief aan Radja Toewah, om hem te verwijten, dat hij zijne partij had verlaten en hem te bedreigen met een bezoek te Riouw. Hij landde te Mampawa, maar vertrok weldra naar Soekadana, waar hij zich versterkte. Van daar haastte hij zich bijstand te zoeken bij de Engelsche Oost-Indische Compagnie en zond aan den Gouverneur-Generaal van Bengalen den brief, waarvan wij hier de vertaling in het Nederduitsch, gevolgd naar eene Engelsche overzetting, inlasschen: (2)

(1) Den 7den Maart schreef de Resident: „schoon ik van wegen 's Konings zachtmoedigen inborst geene oorzaak had eenig kwaad vermoeden van eene conspiratie tegen zijn persoon te hebben, vroeg ik aan de gecommitteerden echter naar de reden, welke de slaaf tot zoo een execrable voornemen mogt hebben aangezet, op welke vraag zij flaauwtjes antwoordden het niet te weten."

(2) De Engelsche vertaling van dezen brief is te vinden in het Journal of the Indian Archipelago," Nieuwe serie, deel II, bl. 187.

„Ik zend dezen brief aan Zijne Edele Majesteit, den Koning ter zee en te „land, van het oosten tot het westen; aan hem, die belast is met de zaken van „al de landen der wereld; aan hem, die de kroon draagt van kracht en waar-„digheid; aan hem, die aan zich onderworpen heeft al de aanzienlijkste edelen;— „aan den Edelen Koning, den Gouverneur-Generaal, die gezeteld is in het magtige „koningrijk van Bengalen, om te regelen de zaken van de wereld en in het bij-„zonder om te beheeren en te besturen de zaken van de koninglijke Oost-Indische „Compagnie. Dat zijn land steeds in vrede blijve.

„Wijders, indien gij mogt narigt verlangen omtrent mij, uwen vriend, ik „ben hij die U looft en dank toebrengt; die daarenboven tot U getrokken wordt „met sterk verlangen, die zijne hoop op U vestigt; die zijn toestand en zijne grie-„ven aan U mededeelt; want, voor zoover ik weet, heeft de innigste vriendschap „en genegenheid steeds bestaan tusschen mij en de Engelsche Compagnie, van den „tijd af dat mijn vader leefde; maar geene vriendschap heeft bestaan met de Hol-„landsche Compagnie, die thans zoo hevig oorlog tegen mij voert, dat ik van „mijn geboorteland, dat is Riouw, ben verdreven naar de haven van Soekadana. „En deze oorlog is alleen aangevangen wegens de vriendschap die tusschen mij en „de Engelsche Compagnie bestaat. . . . .

„Na verscheidene maanden kwam kapitein Glass (1) tot mij en ik vroeg hem, „welke de reden mogt wezen, dat er niemand van de Engelsche Compagnie was, „die ons zou kunnen helpen. De kapitein vroeg daarop, welke reden ik had om „niet eenen brief te zenden aan den Gouverneur-Generaal van Bengalen, daar „de Engelsche Compagnie en de Gouverneur-Generaal van Bengalen het eerst het „Engelsche zegel en de Engelsche vlag gezonden hadden. Ik hoop nu, dat gij „vriendschap en genegenheid jegens mij zult betoonen, mij zult helpen, en mij „een zegel, eene vlag en een leger zult zenden, om mij te handhaven en gedu-„rende dit jaar te beschermen, zoodat ik mij in de haven van Soekadana kan „vestigen, en wij ons allen onder de vlag van de Engelsche Compagnie kunnen „plaatsen en niet leven onder de vlag van de Hollandsche Compagnie, want van „den tijd van mijnen vader af heb ik niet verkozen te staan onder de vlag van „de Hollandsche Compagnie, maar tot nu toe had ik gewenscht te leven onder „de vlag van de Engelsche Compagnie, omdat ik die beschouw als mij immer „vriendschap toe te dragen. Indien gij vriendschap en goede gezindheid jegens „mij hebt, sta mij dan in dit jaar toe alles wat in dezen brief gevraagd is. „Maar laat kapitein Glass tot mij gezonden worden, omdat hij met de ge-„bruiken der Maleische havens bekend is, en daarbij met mij bekend is en ik „hem ken. Indien gij eenige vriendschap en genegenheid jegens mij gevoelt, zend „mij dan in dit jaar met kapitein Glass alles wat ik gevraagd heb, namelijk „het zegel, de vlag en het leger, opdat gij mij moogt beschermen. Ik heb bijna

(1) Kapitein James Glass voerde den Engelsche-Compagnie's Chinavaarder *Prince Henry*, groot 350 ton, gewapend met 12 stukken en bemand met 50 koppen (Dagregister van Malakka over 1786).

„de stad . . . . op het groote eiland veroverd. Deze brief is ge-„schreven in den morgen van Zaturdag, den 16 Rabi'oelsani, 1199 der Hedjirah „(26 Februarij 1785)."

Deze brief van Radja Ali had eene lange reis naar Bengalen. Hij werd daar eerst in Februarij 1786 ontvangen en den 2den Mei van dat jaar werd hem een afwijzend antwoord van den Gouverneur-Generaal gezonden. De geheele inhoud daarvan is ons niet bekend geworden; alleen hebben wij gevonden in eenen bundel extracten uit de archieven te Poeloe Pinang het volgende: „6 April „1786. The Governor General writes about this period to the Sulthan of Rio, „stating his inability to assist him, owing to the treaty betwixt te Britsh and „Dutch." Het is ook niet zeker, dat Radja Ali dien brief immer ontvangen hebbe; want, sedert dat hij de hulp van den Gouverneur-Generaal van Bengalen inriep, had hij nieuwe nederlagen geleden. Soekadana, de plaats waar hij zich met een tal van zwervende Boegies en Ilanoensche zeeroovers had nedergezet en versterkt, werd in het begin van 1786, door eenige O. I. Compagnie's vaartuigen en een aantal praauwen van Pontianak, onder bevel van den vorst van dat rijk, Sulthan Abd'oel Rahman aangevallen en genomen. Radja Ali moest weder vlugten en trok naar Matan, van waar uit zijne zwervende benden de zee zeer onveilig maakten (1). Te Laoer, eene plaats in Matan, hield hij zich eenigen tijd op en huwde daar zijne nicht Radja Siti, eene dochter van wijlen Radja Hadji, uit aan eenen Boegischen Kraing. Daarna vertrok Radja Ali met een deel van zijnen aanhang naar het eiland Tambelan en van daar naar Siantan, waar hij zich althans voorloopig vestigde.

Op welke wijze hij zich en zijnen aanhang daar onderhield kan slechts worden gegist. Voor landbouw en handel levert Siantan weinig op, want de bevolking legt er zich niet op toe, en de grond is te rotsachtig. Trouwens, lieden als Radja Ali en zijne Boegies, die zich bijkans nergens meer veilig konden vertoonen, waren niet de lieden om in een moeijelijk en inspanning vereischend werk hun levensonderhoud te zoeken, zoo lang zij door roof ter zee, op eene wijze die met hunnen aard geheel overeenkwam, rijkdom konden verwerven. Dat Radja Ali van roof leefde, gedurende zijn verblijf te Siantan, vinden wij wel nergens uitdrukkelijk vermeld, maar eene aanwijzing komt toch voor in eenen brief van den Resident van Riouw D. Ruhdé aan den Gouverneur van Malakka, gedagteekend 8 April 1788, waarin men leest: „ofschoon men zegt „dat hij (Radja Ali) te Siantan geen grooten aanhang heeft, wil men echter, dat „hij van geld en stofgoud nog voorzien is." Stofgoud nu levert Siantan niet op, en het verzamelen van stofgoud, in een land waar de bodem het niet bevat, of van contanten, veronderstelt aanzienlijke overwinsten in handel of nijverheid, en tot het drijven van het een noch het ander bestond te Siantan gelegenheid.

(1) Zie Willer, Krönijk van Mampawa en Pontianak en Tijds. voor Ind. taal-, land- en volkenkunde, deel III, bl. 533, in verband gebragt met verschillende inlandsche geschriften.

Het zal dus wel geene ongegronde verdenking zijn, wanneer wij aannemen, dat Radja Ali en de zijnen leefden ten koste van het algemeen, door roof ter zee.

Dit aangenomen zijnde, en wij doen dat omdat het ons onbegrijpelijk is hoedanig de Boegische zwervers anders geld konden overleggen, zal het wel niet gewaagd zijn ook aan te nemen, dat Radja Ali, zoo niet de hoofdaanlegger, dan toch wel een deelgenoot was van eenen toeleg op Riouw, die voor de O. I. Compagnie noodlottige gevolgen had. Deze zaak viel voor in het begin van het jaar 1787. Verscheidene officiëele stukken van dien tijd geven ons de gelegenheid om het gebeurde uitvoerig te verhalen.

Den 3den Mei 1787, des avonds te acht ure, werd den Resident D. Ruhdé in het geheim medegedeeld, dat men van Mantang, eene kampong op het eiland Siolong, ten zuiden en zeer nabij Bintang, een veertigtal zoo groote als kleine vaartuigen had gezien, die naar Tandjong Pinang koers hielden. Men veronderstelde, dat het Boegies en volken van Borneo waren. De Resident zond onmiddelijk den inlandschen kapitein Salim Sanderé naar den Sulthan, om daarvan kennis te geven, en „met last om op het gelaat van den vorst te letten, of „Zijne Hoogheid het met bevreemding dan wel met moderatie ontving." De Resident deed den Sulthan verzoeken, om zoo spoedig mogelijk de voorhanden vaartuigen te laten in gereedheid brengen en houden. De Sulthan beloofde dit te zullen doen. Volgens het rapport van kapitein Salim Sanderé had de „koning „de tijding met ontroering vernomen, betuigende nergens van te weten of iets „gehoord te hebben, en latende den Resident een beleefd compliment voor de „prompte bedeeling dier onaangename mare." Den volgenden dag (4 Mei), 's middags te 12 ure, kwamen Radja Indra Bongsoe, orangkaija Sadee en de schrijver Doellah den Resident berigten, dat zij door den Sulthan waren gelast naar buiten te gaan, om op te nemen wat er van de zaak was.

Den 5den Mei, 's avonds te zes ure, kwamen zij terug met het berigt, dat zij des morgens te 7 ure eene vloot van veertig vaartuigen hadden gezien, waaronder vier groote pendjadjaps, van welke eene de zwarte, eene de roode en twee de witte vlag voerden; de overigen waren slechts kleine baloors, die naar den zuidkant van Tandjong Pinang koers hielden; de zendelingen meenden, dat het geene zeeschuimers waren, maar eene vloot die door eenen vorst aangevoerd werd; de vaartuigen waren niet van Maleischen bouw, maar schenen op Borneo te huis te behooren. Op de herhaalde vraag van den Resident, wie zij wel dachten dat het wezen zouden, zeiden de zendelingen, dat zij dit niet met zekerheid konden gissen. De Resident zeide hun onder de hand te hebben vernomen, dat Radja Ali zich bij de vloot bevond.

De Resident schreef ten spoedigste (den 6den Mei) naar Malakka om versterking van twee of drie wel bewapende vaartuigen, vijftig infanteristen, vier kanonniers en vier busschieters. De kapiteins der chinezen beloofden honderd chinezen te zullen leveren om in het fort gebezigd te worden, terwijl een hunner daar steeds de wacht zou houden.

Het was toen, volgens den Resident, de vijfde dag sedert de vloot het eerst gezien werd. Zij was dus den 2^{den} Mei in het gezigt gekomen.

Den 7^{den} Mei vertrokken weder twee zendelingen van den Sulthan en een militair van het garnizoen, van wege den Resident, naar de vloot. Deze bragten bij hunne terugkomst eenen priester en eenen panglima mede en deden het berigt, dat zij zeer beleefd door de hoofden van de vloot waren ontvangen, die hun hadden medegedeeld van de Solok-eilanden te zijn gekomen met eene vloot van 92 zeilen, op verzoek van Sulthan Sjarif Abd'oel Rahman van Pontianak, om Mampawa te helpen veroveren; doch dat zij, door stormweder en onbekendheid met den koers, met een aantal van 42 praauwen, bemand met 1500 koppen, van de overige afgedwaald en alhier teregt gekomen waren, verzoekende zij, om, tegen betaling, van rijst voorzien te worden en tevens eenige van hunne vaartuigen te mogen repareren, om hunne reis naar Pontianak te kunnen voortzetten. De beide hoofden noemden zich Radja Alam en Radja Moeda Oema en zeiden verwant te zijn aan het Soloksche vorstenhuis (1).

Den volgenden morgen begaven de Resident Ruhdé en de kommandant J. C. Vetter zich naar den Sulthan, wien zij voorstelden den Solokkers een weinig rijst en vruchten ten geschenke te zenden, daar, bij de heerschende schaarschte, hunne geheele vloot niet daarvan voorzien kon worden, en hun tevens aan te bieden eenen loods voor de reis naar Pontianak, onder mededeeling, dat het onmogelijk was de gehavende vaartuigen te Riouw te herstellen. De Sulthan nam dit voorstel aan en zond eenige pikols rijst en andere ververschingen aan Radja Alam en Radja Moeda, die hunnen dank daarvoor lieten betuigen en het aanbod van eenen loods aannamen.

De Resident zond dus op den 9^{den} Mei twee bewoners van de Tambelan-eilanden als loodsen naar de vloot, waarop de Solokkers beloofden met de eerste gunstige gelegendheid te zullen vertrekken.

Zij hadden echter een geheel ander voornemen. In den avond van 10 Mei, ongeveer te 7 ure, vernam men uit het fort, langs het water, gedruisch van eene menigte menschenstemmen. Het garnizoen kwam onder de wapens en de Sulthan werd van de zaak verwittigd, terwijl de Resident iemand van het garnizoen in eene kleine praauw op verkenning uitzond en van tijd tot tijd een schot uit het fort op de naderende lichten van de binnenkomende vaartuigen deed lossen. Deze trokken daarop terug en, buiten Penjingat om, in de afgedamde Troesan Riouw, alwaar zij des morgens van den 11^{den} post vatten.

Den volgenden dag liet de Resident den Sulthan verzoeken, om die Troesan tot het uiterste te doen verdedigen en te zorgen, dat de vijand de daarin gemaakte dammen niet vernielde. De Sulthan beloofde dit en verzocht met buskruid bijgestaan te worden, waarvan hem 300 pond gezonden werd.

(1) Zij waren zoons van Radja Ismaïl, hoofd van Tampasoe, een roofstaat op de Noord-Oost-kust van Borneo.

Met het aanbreken van den 13den Mei kwam de vijand het zuiderkanaal tusschen Penjingat en Senggarang binnen, doch werd, na een gevecht dat tot 9 ure aanhield, door het vuur van het fort en van de twee voor hetzelve liggende Compagnie's vaartuigen, zijnde de pantjalang *Banka* en de sloep *Johanna*, afgeslagen, waarop hij tot Batoe Itam, den zuidhoek van Tandjong Pinang, terugtrok.

Deze aanval had ten doel de bezetting bezig te houden, terwijl een gedeelte der vloot door de Troesan Riouw ongehinderd binnenkwam. Althans in den middag van denzelfden dag kwamen de Solokkers achter in de baai binnen, waarop zij, na een loos gevecht met de bij het eilandje Bajan liggende Riouwsche vaartuigen, op Tandjong Pinang aan wal kwamen en de buiten het fort gelegene residentswoning plunderden en verbrandden. Tweemalen werden zij van daar door uitvallen van het garnizoen verjaagd, totdat de duisternis het gevecht deed schorsen. De Solokkers gingen den ganschen nacht voort met het opwerpen van batterijen in de nabijheid van de kleine op den heuvel gelegene versterking, niettegenstaande aanhoudend uit het aan strand gelegene fort op de arbeiders gevuurd werd; dit vuur kon echter, wegens de groote elevatie die aan de stukken gegeven moest worden, niet veel uitwerking hebben. Met het aanbreken van den dag vond men dan ook den heuvel als het ware bezaaid met vijanden, zoo Solokkers als Maleijers, en twee geduchte versterkingen opgeworpen, waardoor het fort bestreken werd.

In deze hagchelijke omstandigheden verzamelde de Resident al de Europesche en Inlandsche officieren en lag hun, na eene voorstelling van hunne positie, de vraag voor, of het fort bestand was tegen de menigte vijanden, dan wel of eene capitulatie boven de verdediging was de verkiezen. De Europesche officieren raadden de capitulatie aan, doch de Inlandsche officieren wilden het fort blijven verdedigen. Daar echter al de Europesche soldaten, op één na, voor het capituleren stemden, zoo werd de timmerman Kraal met een Inlandschen soldaat naar het eilandje Bajan gezonden, om eene capitulatie aan te bieden (1). Bij den Panglima der Soloksche vloot gekomen, werd hij overgewezen naar Radja Alam en Radja Moeda Oema, die zich op den heuvel achter het fort bevonden.

Voor dat Kraal echter in het fort terug was, hadden de Soloksche hoofden den Resident reeds doen uitnoodigen om een hunner te woord te staan. Dit aangenomen zijnde, kwam een Boegies van Riouw, genaamd Daing Tappa, en een der mindere Soloksche hoofden in het fort en boden den Resident met het

---

(1) Men moet hier in aanmerking nemen, dat het fort niet wel te verdedigen was. Reeds den 9den Februarij 1787 had de Resident aan het bestuur te Malakka geschreven, dat de palissaden en batterijen aan den zeekant veel door het water hadden geleden, en dat de omtrek van het fort verkleind moest worden „daar het zonder tegenspraak en volgens het algemeen gevoelen van een ieder „aan die zijde (de landzijde) te uitgestrekt is."

garnizoen den vrijen aftogt naar Malakka aan. De Resident nam dit voorstel aan, doch verzocht drie dagen tijd om 's Compagnie's eigendommen en die der bezetting te kunnen bergen. Dit uitstel kwam den Solokschen zendeling te lang voor en hij kon ook niet toegeven, dat het geschut van het fort zou worden medegevoerd; hij moest daaromtrent eerst de beide aanvoerders raadplegen. Deze eischten, dat men het kanon zou achterlaten en dat de bezetting den volgenden dag, voor den middag, het fort zou verlaten en men al dadelijk de kleine versterking op den berg zou overgeven, maar op dit laatste punt bleven zij niet aandringen. De trouwelooze Indianen waren echter niet van voornemen hun woord te houden.

Des avonds omtrent 7 ure kwam de kommandant van het fortje op den heuvel, met eenige Europeanen en eenen inlandschen kapitein, in het benedenfort aan, met de tijding, dat de vijand hunne versterking naderde en al de Inlanders van de bezetting gevlugt waren, waarop ook zij haar hadden moeten verlaten, na vooraf de stukken vernageld en het kruid nat gemaakt te hebben. Kort daarop hoorde men den vijand van den berg afkomen, en daar de soldaten, niettegenstaande alle pogingen van de officieren, hunne posten verlieten en zich aan den drank te buiten gingen, bleef er niets over dan het fort te verlaten en zich te bergen aan boord van de pantjalang en de sloep, die reeds door de bemanning naar buiten gebragt werden.

De vijand in het fort gedrongen zijnde en tevens te water de inscheping trachtende te beletten, zoo was deze, bij den donkeren nacht en door het gebrek aan kleine vaartuigen, uiterst moeijelijk. Het gelukte dan ook maar aan een zeer gering gedeelte van de bezetting om aan boord van de pantjalang *Banka* te komen. Daaronder bevonden zich de Resident D. Ruhdé, de kommandant J. C. Vetter en de overige officieren.

Van 's Compagnie's eigendommen was alleen het geld gered; al het overige, waaronder zes kisten opium, zoomede al de particuliere bezittingen, viel in handen der vijanden.

Na tot straat Singapoera door twee vijandelijke praauwen vervolgd te zijn, kwam de *Banka* te Malakka aan. De sloep *Johanna* was op de buitenreede van Riouw aan den grond geraakt en door den vijand genomen.

Het bestuur te Malakka hield zich overtuigd, dat zoowel Radja Ali als de Sulthan Mahmoed in deze zaak de hand gehad hadden. Wij zullen nagaan in hoever de bijkomende omstandigheden dit bevestigen of wederspreken.

Wat betreft Radja Ali komt het volgende in aanmerking. Sedert nagenoeg vijftig jaren waren zijne voorouders en voorgangers, de onderkoningen van Riouw, in onmin, dikwerf in oorlog geweest met de O. I. Compagnie. Hij zelf was in de gelegenheid geweest om de zwakke zijden van het bestuur te Malakka te leeren kennen. Hij wist, dat, zonder buitengewone middelen, die plaats en hare onderhoorigheden niet tegen eenen krachtigen aanval bestand waren. Nog

slechts kort te voren (in Junij 1785) waren de Nederlanders door zijnen zwager Sulthan Ibrahim, met medewerking van den bandahara van Pahang, een rijksgroote van Djohor, die in 1784 het contract met van Braam medegeteekend, maar later zich naar Pahang teruggetrokken had, uit Selangoer verdreven, en sedert hadden zij vergeefs gepoogd zich daar weder neder te zetten. Sulthan Ibrahim stelde alles in het werk om ondersteuning bij de Engelschen te vinden (1). Welligt rekende ook Radja Ali er op, dat hij van die natie hulp zou krijgen; wij hebben hiervoren gezien, dat hij zich daartoe tot den Gouverneur-Generaal van Bengalen had gewend, en waarschijnlijk heeft hij het afwijzend antwoord daarop niet ontvangen, zoodat hij nog altijd op medewerking van die zijde hoopte.

Hij was door de Hollanders tot tweemalen toe, — eerst uit Riouw, later uit Soekadana, — verdreven, en genoodzaakt geworden zijne vorstelijke magt en aanzien te verwisselen met het ongestadige en onveilige leven van eenen zwerver en roover. Instede van gedweeë Maleijers had hij woeste, roofgierige en moordzuchtige Boegies en Ilanoens tot onderhoorigen. Wat was nu natuurlijker dan dat hij trachtte zijne voormalige glorie te heroveren? Alleen kon hij zich daartoe niet in staat achten, want velen zijner Boegies en Maleijers waren op de Westkust van Borneo achtergebleven, waar zij in den oorlog tegen Mampawa (1787) bezigheid vonden (2). Hij had reeds in 1785 een aanslag tegen Malakka in den zin en daartoe, van Mampawa uit, aan de hoofden van Rembau de doortogt door hun land gevraagd, waartoe hij in Pahang zou landen. Die hoofden hadden dit echter geweigerd (3). Hij vond daarentegen gereede hulp bij de Ilanoensche zeeroovers, die in het laatst der vorige eeuw in groot getal zich in de zeeën tusschen Sumatra, Java en Borneo ophielden en daar op hun gemak roofden en oorlogden; reeds te Soekadana en in Matan waren zij zijne bondgenooten geweest. Wel is waar gaven Radja Moeda en Radja Alam, de aanvoerders der Ilanoens, die Riouw overmeesterden, voor, dat hunne praauwen door storm en onbekendheid met den koers waren afgedwaald van de vloot, die de Sulthan van Pontianak had doen komen om Mampawa te veroveren, maar dit kon niet anders zijn dan een voorwendsel. 't Is zeer wel mogelijk, zelfs niet onwaarschijnlijk, dat Sulthan Abd'oel Rahman van Pontianak de hulp van Ilanoens heeft ingeroepen om zich van Mampawa meester te maken; hij zou zich van die zwervende bondgenooten, wanneer hij ze gebruikt had voor zijn doel, beter hebben kunnen ontslaan dan van Boegies of Maleijers. Maar, zoo zij werkelijk aan Abd'oel Rahmans oproeping hebben gevolg gegeven, dan

---

(1) Zie, onder anderen, „Journal of the Indian Archipelago," Nieuwe serie, deel II, bl. 188 en 203, en de „Bloemlezing" achter Marsdens Spraakkunst.

(2) Zie Willer, Kronijk van Mampawa en Pontianak, in Tijdsch. voor Ind. taal-, land- en volkenkunde, deel III, bl. 539.

(3) Verklaring van twee Maleijers te Malakka dd°. 22 Julij 1785.

moesten zij ondervinden dat zij ongelegen kwamen; want Abd'oel Rahman had ook de hulp van de O. I. Compagnie gevraagd en deze had, reeds in het laatst van 1786, door hare vaartuigen de rivier van Mampawa doen blokkeren, waarbij op den 28sten April 1787 zich nog het lands eskader van den kapitein-kommandeur Willem Silvester voegde. Eene zamenwerking van Ilanoensche zeeroovers en Compagnie's vaartuigen was natuurlijk onbestaanbaar, en de eersten zullen dus wel zijn genoodzaakt geweest, om rond te zien naar een ander oord om buit te behalen. Het voorwenden van onbekendheid met den koers kan geen oogenblik geloof verdienen; want het is onaanneembaar, dat op de 42 praauwen zich niet één enkel persoon zal hebben bevonden, die met deze vaarwaters, welke aanhoudend door de Ilanoens werden bezocht, bekend was; daarenboven hadden zij een groot aantal eilanden, waar zij den weg konden vragen, moeten voorbij varen. Hunne komst te Riouw was dus vooraf overlegd en, bijkans zeker, met Radja Ali afgesproken. De Ilanoens, die niet te Mampawa konden komen, zullen toch zeker wel vernomen hebben, welke dolende Boegische of Siaksche vorsten zich op dat oogenblik in de buurt bevonden, en op die wijze kunnen zij zich tot Radja Ali vervoegd hebben, zoo al zijne zendelingen hen niet hebben uitgenoodigd om bij hem te komen.

De vraag kan gedaan worden, waarom Radja Ali niet met de Ilanoens naar Riouw ging? Dit is niet moeijelijk te verklaren. Radja Ali's Boegische aanhang was gering in getal; hij zou dus, na het gelukken der onderneming, de Ilanoens niet met geweld van Riouw hebben kunnen verdrijven; hij zou hen door geld tot het verlaten van die plaats hebben moeten bewegen. Liet hij hen alleen begaan, dan wist hij wel, dat zij zich toch niet voor vast daar zouden vestigen; dat lag niet in hunnen aard. En moest hun schatting betaald worden, dan zou dat nederkomen op de Maleijers en de Chinezen en niet op hem en de zijnen, zoodat hij, zonder moeite en opofferingen, weder in zijne vorige grootheid zou kunnen worden hersteld. De gedachte, dat Radja Ali bij de onderneming betrokken was, deed reeds dadelijk bij de verschijning der Ilanoens nabij Riouw onder de Inlanders het gerucht verspreiden, dat hij zich bij hen bevond. Ook het bestuur te Malakka hechtte daaraan aanvankelijk geloof. Trouwens, reeds in 1785 hield de Gouverneur van Malakka Pieter Gerardus de Bruijn, tegen het gevoelen van den Sulthan van Djohor en van velen zijner ambtenaren, zich overtuigd, dat Radja Ali eenmaal een aanslag tegen Riouw zou wagen.

Wat nu aangaat de medepligtigheid van Sulthan Mahmoed, ook daaraan valt niet te twijfelen [1]. Reeds dadelijk na de overrompeling van Riouw hield het

---

[1] Eene uitvoerige Maleische kronijk meldt uitdrukkelijk, dat Intjeh Talib door Sulthan Mahmoed en Radja Indra Bongsoe werd gezonden aan den Ilanoenschen Radja van Tampasoe op de Noord-Oost-kust van Borneo, om zijne hulp te vragen tot het verdrijven van de Hollanders. Dit hoofd, genaamd Radja Ismaïl, zond Sulthan Mahmoed eene magt, aangevoerd door drie zoons van hem, genaamd Radja Tebok, Radja Alam en Radja Moeda Oema.

bestuur van Malakka zich er van overtuigd. Ons oordeel rust ook nog op de volgende gronden.

Bij de verschijning der vloot, die door het groot aantal vaartuigen toch wel opzien moest baren, ging de Sulthan uitermate langzaam te werk. Den 2den Mei werd zij gezien te Mantang, dat niet meer dan acht Engelsche mijlen van Tandjong Pinang ligt. Des avonds te acht ure van den volgenden dag zeide de Sulthan daarvan nog geen berigt te hebben gekregen, iets dat bij eene zoo buitengewone zaak niet aan te nemen is. En niettegenstaande hij de tijding „met ontroering" had vernomen, wachtte hij tot den middag van den volgenden dag, alvorens iemand op kondschap uit te zenden, en die besteedde 30 uren om deze verkenning te doen. Er waren dus drie volle dagen voorbij aleer de Resident iets met zekerheid wist van eene vloot, die zich op acht mijlen van hem af bevond.

Is het gewaagd te onderstellen, dat die tijd door den Sulthan en de Ilanoens werd gebruikt om de te nemen maatregelen te overleggen? Gewis niet, wanneer men nog in aanmerking neemt, dat, volgens de Boegische kronijk van Djohor, de Ilanoens van den Sulthan verlof vroegen om „amok te maken tegen de „Hollanders" en dat „de Sulthan dit goedkeurde."

Deze spoedige beslissing van eene zaak, die voor den Sulthan zulke ernstige gevolgen kon hebben, doet mede denken aan een vooraf met Radja Ali overlegd plan. De Sulthan moest toch zeker zijn, dat zijne voornaamste grooten wilden medewerken, want anders ware de onderneming ligt gefaald, en in drie dagen was het niet doenlijk allen er in te doen toestemmen, wanneer de vraag hun onverwacht werd voorgelegd. Daarbij komt, dat, weinige maanden later, toen de Resident Ruhdé weder te Riouw was teruggekeerd, de Chinezen van die plaats „in het algemeen verzekerden, dat wanneer Sulthan Mahmoed met „zijne drie raden in den jare 1786 naar Malakka vertrok, hij gelijktijdig den „Maleijer Taliep met eenen brief aan den Sulthan van Ilanoen heeft gezonden, „dien vorst te verzoeken hem de bezetting van de Compagnie van hier te helpen „verdrijven, en dat de voornaamste ingezetenen, zoowel als de meeste vorsten „daarvan onkundig zijn geweest; en men voegde daarbij, dat velen hierover in „het openbaar gemurmureerd hebben" (1).

Het ware voor den Sulthan ook niet moeijelijk geweest den doorgang door de Troesan Riouw te verhinderen; die smalle geul ware gemakkelijk te verdedigen geweest. Zij werd echter in het geheel niet betwist; ware dit geschied, dan had de bezetting van Tandjong Pinang het kanonvuur moeten hooren en zeer zeker zouden de Compagnie's vaartuigen dan ter versterking gezonden zijn. Ook zag de bezetting van het fort, dat het gevecht tusschen de Soloksche en Maleische vaartuigen nabij het eilandje Bajan, slechts een loos schutgevaarte was (2).

---

(1) Brief van den Resident *Ruhdé* van 18 Mei 1788.

(2) Ook de Maleische Kronijk zegt dat er slechts met los kruid werd gevuurd.

Een verder bewijs voor de trouweloosheid des Sulthans meenen wij te vinden in den brief, dien hij den 10den November 1787 schreef aan den Engelschen kapitein Francis Light, die Poeloe Pinang voor de Engelsche Oost-Indische Compagnie had in bezit genomen. Hoezeer die brief is opgenomen onder de „Bloemlezing" achter Marsdens Maleische spraakkunst, doen wij ook hier er eene vertaling van volgen, te meer omdat de overzetting bij Marsden niet geheel naauwkeurig is.

Na de inleiding luidt de brief als volgt:

„Dat is te zeggen, van Padoeka Sri Sulthan Mahmoed Rajat Sjah, den „bezitter der koninklijke tronen van Djohor en Pahang, met al derzelver onder„hoorige landschappen....... Wij verzoeken, dat onze vriend, indien het hem „een gepaste maatregel schijnt te zijn, den inhoud van dezen brief aan den (Gou„verneur) Generaal van Bengalen mededeele, hem te kennen gevende, dat de „Hollandsche Compagnie krijgsvolk tegen Riouw gezonden heeft, om de Boegies, „die daar wonen, te onderwerpen en eenen Maleischen koning aan te stellen. „Het heeft den Goddelijken wil behaagd, dat de Boegies, in eenen aanval door „(de troepen onder) den bevelhebber Jacob Pieter van Braam gedaan, overwonnen „werden, bij welke gelegenheid zij allen de vlugt genomen en Riouw verlaten „hebben, ons Maleijers in de stad latende. Hierop werd tusschen van Braam en „ons, te zamen met al de in Riouw aanwezige vorsten, eene overeenkomst ge„sloten, en tusschen de partijen in geschrift uitgewisseld. Toen dit verdrag ge„sloten was, keerde hij naar Batavia terug. Eenigen tijd daarna kwam een „andere Hollander, genaamd Fetor (resident) Rudhé, zich te Riouw vestigen. „Al de bedingen van het met ons en de vorsten gesloten verdrag werden door hem „gewijzigd. Midderwijl deden de Ilanoens eenen inval te Riouw, en God liet toe, „dat de geheele plaats door hen verwoest werd. De Hollanders namen de vlugt, „en keerden naar Malakka terug. Wij melden onzen vriend deze omstandigheid „met verzoek, dat hij die aan den Generaal van Bengalen bekend make. Indien „wij jegens de Hollandsche Compagnie ongelijk hebben, laat hem de schuld op „ons leggen; en zoo wij gelijk hebben, verzoeken wij dat de Generaal zijne hulp „leene op eene regtvaardige wijze; want er is thans geen ander toeverlaat, tot „wien wij ons met hoop kunnen wenden, dan de Engelsche Compagnie; want „zij is het, wier roem zich op den huidigen dag van het Westen tot in deze oos„telijke landen uitstrekt, en welke magt bezit om de verdrukten te helpen. „Voorts zijn wij bij onzen datoe (groot-oom) den Sulthan van Trengganoe aange„komen en hebben wij hem onze belangen, zoo ten goede als ten kwade, ten aan„zien van de Engelsche en van de Hollandsche Compagnie, aan zijne zorg toe„vertrouwd. Wijders is er geen enkel teeken van hoogachting jegens onzen „vriend dan onze gebeden alle dagen, bij dag en bij nacht. Geschreven op den „29sten dag der maand Moeharam in het jaar 1202 (10 November 1787)" (1).

(1) Het is in het oog vallend, hoeveel de stijl van dezen brief verschilt van dien, welken Radja

De voorstelling van het gebeurde is in dezen brief niet opregt. De Sulthan zegt, dat de Hollanders eene krijgsmagt tegen Riouw zonden, om de Boegies te onderwerpen en eenen Maleischen koning aan te stellen. Het was niet om de Boegies te onderwerpen, maar om hen te verjagen; en het was niet om *eenen* Maleischen koning aan te stellen, maar om *den* Maleischen koning, dus den Sulthan, te ontslaan van het juk der Boegies, dat Riouw werd belegerd en ingenomen. Verder zegt hij, dat de Resident Ruhdé het tusschen van Braam en den Sulthan gesloten contract wijzigde. Aangenomen al eens, hoezeer geen schijn van bewijs er van ergens door ons gevonden is, dat Ruhdé niet getrouw het contract van 10 November 1784 naleefde, dit was ook, voor zooveel sommige punten van inwendig bestuur aanging, gewijzigd door de nieuwe overeenkomst, op 7 Februarij 1787 door den Sulthan in persoon te Malakka aangegaan. Den 4[den] Maart daaraanvolgende kwam hij met dat contract te Riouw terug, en het is immers onmogelijk, dat de Resident Ruhdé tusschen dien dag en den 2[den] Mei, zijnde die waarop de Ilanoens bij Riouw kwamen, dat contract zoodanig geschonden zou hebben, — aangenomen al dat hij de wil daartoe had, — dat de Sulthan daarin eene grief kon vinden (1).

Wanneer men het vorenstaande zamenvat, dan komt men tot het besluit, dat Sulthan Mahmoed met Radja Ali hebben zamengespannen om de Nederlanders van Riouw te verdrijven. Hoe verdrietig het zijn moge zooveel valschheid en kwade trouw te vinden bij eenen jongen vorst, die, al moge hij ook benadeeld geweest zijn door het toenmaals zoo door Hollanders als Engelschen voorgestaan monopoliestelsel, toch zeer zeker het onverdeelde bezit van den troon zijner vaderen aan de Nederlandsche Oost-Indische Compagnie te danken had, men kan, men mag niet langer twijfelen aan een verraderlijk opzet om alle banden met dat ligchaam op eene geweldige wijze te verbreken. En wat deed de trouwelooze vorst toen zijn opzet gelukt was? Hij verliet Riouw, vlugtende voor de hooge eischen der Ilanoens. Dezen hadden onmiddelijk den Sulthan

---

Ali aan den Gouverneur-Generaal van Bengalen zond (zie bl. 209, vlg.). In dezen wordt die landvoogd met de vleijendste uitdrukkingen overladen; in genen is zijn officiële titel zelfs niet behoorlijk uitgedrukt. Waaraan is dit toe te schrijven? Zou het kunnen zijn omdat kapitein Glass de hand heeft gehad in het stellen van den brief van Radja Ali?

(1) Het contract kon op 2 Mei ter naauwernood in werking gebragt zijn, want op 2 April te voren schreef de resident *Ruhdé* naar *Malakka*: „Na met Radja Indra Bongsoe twee dagen besteed „te hebben tot het vergelijken der afschriften van de door UwelEdele Gestrenge met den koning van „Djohor, Pahang etc. gesloten conventie, het concept der conditiën en voorwaarden, op welke de geregtigheid van de ankerage der van hier vertrekkende vaartuigen zal geheven worden, en van het reglement „op het zegel op en expeditiegeld van de hier verleend wordende passen, en de clausule van ieder „artikel dezer stukken, ter preventie van alle misverstand, te hebben geëxpliceerd, heb ik mij, op den „26 passato, voor de tweede maal bij den koning vervoegd en van Zijne Hoogheid verzocht de prompte „volbrenging van het gestipuleerde, met belofte om zonder de minste afwijking van mijne zijde daar„aan te zullen voldoen."

500 en de Chinezen 1000 Spaansche matten doen opbrengen en schenen niet genegen om het daarbij te laten; de meeste Chinezen verlieten ook de plaats. Eerst trok de Sulthan naar Lingga en van daar naar Pahang. Hij bevond zich daar in het begin van 1788. Vier inlandsche militairen, van het voormalige garnizoen te Riouw, die door de Maleijers gevangen genomen en naar Pahang gebragt waren, wisten naar Riouw te ontkomen en legden daar, op 16 Maart 1788, de verklaring af, dat zij altijd bij den Radja Bandahara waren in huis geweest en dat, „nu bereids twee maanden geleden (dus in Januarij) de Sulthan „met eenige radjas vergadering had gehouden, waarbij de Sulthan had voorge-„slagen, of het niet goed was, dat men eenen brief naar Malakka zond, om „te zien met de Compagnie weder goede vrienden te worden; dat radja Ban-„dahara daarop gezegd zou hebben zulks vergeefs zoude zijn, om bij de Com-„pagnie weder in vriendschap te kunnen komen, en dat zij liever de Solokkers „tot hulp zouden roepen; waarop Radja Indra Bongsoe naar Solok (of de So-„lokkers?) vertrokken is, om Radja Alam en Radja Moeda wederom te roepen, „om, van Pahang over land naar Rembau, zoo Malakka te willen attakeren. „Alsmede dat zij gehoord hebben, dat de Sulthan tijding over Rembau gekregen „had, dat de gewezene Resident weder op Riouw was, maar de vorige kom-„mandant der militie niet; dat daar een ander vóor in de plaats was gekomen." De juistheid van deze berigten bewijst, dat de Sulthan spionnen te Malakka had. Verder verklaarden de vier bovenbedoelde militairen gehoord te hebben, dat de Sulthan nog in de maand Maart met twintig groote pendjadjaps, ieder gewapend met twee achtponders, behalve de kleine vaartuigen, naar Lingga wilde vertrekken.

Toen nu Sulthan Mahmoed bij zijne rijksgrooten geen bijval vond tot zijn voornemen om zich met de Nederlandsche Compagnie te verzoenen, maar daarentegen de Gouverneur-Generaal van Bengalen hem hulp geweigerd en geraden had, om zich stil aan de Nederlanders te onderwerpen (1), trachtte hij dat doel te bereiken door tusschenkomst van den Sulthan Ibrahim van Selangoer en van zijnen oud-oom den Sulthan van Trengganoe Mansoer Sjah, die lang met het bestuur van Malakka op eenen goeden voet had gestaan.

De eerste schreef, onder dagteekening van 13 Maart 1788 aan den Gouverneur van Malakka: „Ik heb een brief van Sulthan Mahmoed ontvangen. Is mijn „vriend genegen dat hij zich met de Compagnie weder verzoene, dan wil ik „wel de middelaar daarvan zijn. Dit wil ik tot vergelding van de aan mij „bewezen gunst en betoonde liefde door de Compagnie doen, vermits ik veel „aan de Compagnie en mijnen vriend verschuldigd ben; doch vooraf verzoek „ik dat mijn vriend geen kwaad van mij gelieve te vermoeden, waarom ik als „dan veelmaal excuus verzoek, terwijl ik verklaar 's Compagnie's vijand ook „mijn vijand te wezen. Doch behaagt het mijn vriend in deze mijne geringe

(1) Aanteekening in eenen bundel extracten in het Gouvernements archief te Poeloe Pinang.

„aanbieding van dienst niet aan te nemen, dan wil ik liever stilzwijgen en nooit „meer daar van reppen."

De Sulthan van Trengganoe schreef, onder dagteekening van 2 Junij 1788, aan den Gouverneur: „Mijn vriend zegt tijding bekomen te hebben, dat ik den „koning van Riouw minnelijk ontvangen en bejegend heb; zulks is niet juist. „Wel is 't waar, dat hij circa twintig dagen, nadat de Nakodas Itam en Koeroes „naar Malakka vertrokken waren, te Trengganoe gekomen is, mij verzoekende „de zaak tusschen hem en de Compagnie te helpen bijleggen, of voor hem te „willen spreken en bewerken, dat hij weder in genade aangenomen worde, „mitsgaders te Riouw zoo als voorheen te admitteeren, of anders te Pahang „hem ongemoeid te laten blijven; waartoe hij mij zijn rijkszegel overhandigd „heeft. Na verloop van eenigen tijd ben ik naar Pahang op reis gegaan om te „vragen of het hem ernst was of niet; doch ik heb hem ginder niet aangetroffen, „wijl hij reeds naar Lingga geretireerd was. Zoo hij nu of in het vervolg de „Compagnie kwaadaardiglijk attakeren mogt, wil ik in geenen deele responsabel „zijn en zal ook nimmermeer ten zijnen faveure spreken. Mijn vriend moet „geene kwade gedachten over zulks ten mijnen opzigte hebben. Ik wil geen „vijand van de Compagnie wezen, omdat ik veel vertrouwen op dezelve stel, „tot wie ik te allen tijde mijne toevlugt nemen kan."

Het is opmerkelijk, dat in geen van deze beide brieven een enkel woord voorkomt ter verontschuldiging van Sulthan Mahmoed; zelfs niet eens eene poging om zijne houding tegen over de Compagnie te verklaren. Men vraagt genade voor hem en als eene groote gunst dat hij te Riouw of te Pahang ongemoeid moge blijven. Men tracht niet eens de schuld van het gebeurde van hem af te werpen, wel wetende dat dit toch geen geloof zou kunnen vinden. Hij was een verrader, die geen geestkracht genoeg bezat om, na een aanvankelijk door verraad verkregen voordeel, de gevolgen daarvan te torschen en geen uitweg vond dan anderen voor hem het medelijden te doen afsmeeken van hen, die hij zoo zwaar beleedigd had (1).

De Gouverneur en de Raad te Malakka konden niet besluiten om Sulthan Mahmoed weder in genade aan te nemen. Zij wezen dus het aanbod van bemiddeling zoowel van den Radja van Selangoer als van den Sulthan van Trengganoe af, hetgeen door de Hooge Indische Regering volgens brief van 9 April 1789 werd „gehouden" als wel behandeld, met recommandatie daarbij te persisteren,

(1) De dubbelhartigheid van de Maleische vorsten grenst bijna aan het ongelooflijke. Nagenoeg op denzelfden tijd dat de Sulthan van Trengganoe den hiervoren aangehaalden brief schreef aan den Gouverneur van Malakka, wendde hij zich tot kapitein Light te Poeloe Pinang. Op dat eiland hebben wij inzage gehad van eenen bundel extracten in het Gouvernements archief en daarin vonden wij de volgende aanteekening. 1788 Trengganoe. The king writes to capt. Light, and he was out of all patience, it seems, that if he, capt. L., could not assist him, he was determined to put himself under the Dutch colours and send back the Englisch Jack, but to him, when he was attached bij the Dutch." (N. B. De Sulthan van Trengganoe was *nimmer* door de Nederlanders aangevallen).

„wijl het verraad, de trouwloosheid, en vooral de ongehoorde ondankbaarheid „van den vorst te zeer buiten strijd staan en allenthalve veel te groot zijn, om „dien boozen regent te kunnen pardonneren.”

Het bestuur van Malakka zou ook gehandeld hebben lijnregt in strijd met de bevelen der Hooge Regering, indien het Sulthan Mahmoed in genade had aangenomen.

De Regering was van den aanvang af zoo doordrongen geweest van de schuld van den vorst ten opzigte van het te Riouw gepleegde verraad, dat zij, bij een brief van 23 Januarij 1788 aan den Gouverneur van Malakka, vroeg, op welke wijze „de Sulthan van Djohor en zijne rijksraden, mitsgaders de overige „deelhebbers in hunne verraderij” het best zouden kunnen worden gestraft.

De Resident Ruhdé, die inmiddels weder te Riouw was en wiens gevoelen omtrent deze vraag werd ingewonnen, gaf, volgens een brief van 18 Mei 1788, als zijne overtuiging te kennen: „dat niets zoo wenschelijk ware als dat men „die trouwloozen, met hoop van een gunstig succes, in hunne schuilhoeken „kon aantasten en verdelgen; dan, daar zij het door eene stipte waakzaamheid „onmogelijk maken en op de eerste tijding van onze aannadering terstond de „vlugt naar Indragiri of Djambi nemen en daar landwaarts in loopen zullen, „zou het met onderwerping aan UwelEdelGestrenges doorzigtig oordeel, naar „mijn gering inzien raadzaam wezen hen aan hun lot over te laten, naardien de „armoede, die zijlieden lijden, eene wezenlijke kastijding voor hen is, indien „men maar verzekerd kan zijn, dat zij geen aanhang maken om de herneming „van dit bij hen zoo zeer geliefd eiland te beproeven of door zeerooverijen de „vaart in deze straat te belemmeren.”

Deze zienswijs van den Resident Ruhdé moet men billijken; het ware onmogelijk geweest met de zeilvaartuigen van dien tijd den Sulthan en zijnen aanhang te achterhalen, want hij was te zwak om weerstand te bieden, en in de honderden eilanden van zijn gebied zou hij genoeg schuilhoeken hebben kunnen vinden om alle pogingen om hem in handen te krijgen zeer lang te verijdelen. Het was dus werkelijk beter hem aan zijn lot over te laten, maar immer voorbereid te zijn op aanslagen tot verontrusting van Riouw.

Toen de openingen van de vorsten van Selangoer en Trengganoe ten gunste van Sulthan Mahmoed geen ingang vonden bij den Gouverneur van Malakka, trachtte de Sulthan al de Maleische vorsten over te halen tot een verbond om hem des noods met geweld weder in het bezit van Riouw te stellen. Hij begaf zich nog in hetzelfde jaar 1788 naar Trengganoe, alwaar hij reeds dadelijk in zijn belang wist over te halen den Siakschen prins Said Ali, die in die streken oorloogde en Sangora had vernield. Sulthan Mangsoer van Trengganoe wilde echter nog niet dadelijk openlijk zich begeven in eene onderneming, die zulke

ernstige gevolgen kon hebben. Te minder kon hij reeds toen daartoe overgaan, omdat hij op nieuw eene poging aanwendde om met de Engelschen in verbond te treden. Hij zond te dien einde een brief aan den Gouverneur-Generaal van Bengalen, dien hij ter overbrenging vertrouwde aan een zijner neven. Deze scheepte zich, in het najaar van 1789, in op het schip *Prince Henry*, gevoerd door kapitein James Glass, die reeds vele jaren in die streken had gevaren. Bij het verlaten van de rivier van Trengganoe werd het schip door eenen zwaren storm overvallen en verging, zonder dat er enkel mensch het leven afbragt.

De Gouverneur van Malakka had spoedig tijding van de voorgenomen coalitie en was onmiddelijk bedacht op middelen om haar te verbreken. Daartoe wendde hij zich tot den ouden Koning van Siak, Mohamad Ali, dien hij het gevaar voor oogen hield dat Siak zou loopen, indien het zich met 's Compagnie's vijanden verbond. Hij poogde Mohamad Ali te overreden om zijnen neef Said Ali over te halen zich op den alleenhandel in amfioen, mits gekocht van de Compagnie, in Siak toe te leggen. Dit gelukte in zoo verre dat Mohamad Ali zijnen neef met aandrang van Trengganoe terugriep.

Hierdoor werd Sulthan Mahmoed althans aanvankelijk verhinderd om iets vijandigs tegen de Compagnie te ondernemen.

Door het verongelukken van kapitein Glass had de Sulthan van Trengganoe een grooten voorspreker bij de Britsche autoriteiten verloren. Het was dus in zijn belang de Nederlandsche Compagnie nog te paaijen, tot dat hij een middel zou hebben gevonden om zijne pogingen tot het aangaan van eene verbindtenis met de Engelschen te hervatten. Hij schreef daarom, onder dagteekening van 20 Saban 1204 (2 Mei 1790), een brief aan den Gouverneur van Malakka in rade en een aan den Gouverneur Couperus in persoon. In den eersten klaagde hij over de rooverijen van Said Ali en zeide, dat hij Sulthan Mahmoed alleen bij zich te Trengganoe hield, omdat hij bevreesd was, dat hij zich bij dien roover, die zich aan Mahmoed had „onderworpen," voegen en daardoor de vaart van 's Compagnie's onderdanen benadeelen zou. Hij deelde voorts zijn plan mede, om in de volgende maand naar Malakka te gaan „om te trachten de zaken van Sulthan Mahmoed af te doen."

In zijn brief aan den Gouverneur wijdde hij meer daarover uit en trachtte hij eenige grondslagen voor de verzoening van den Sulthan met de Compagnie te stellen. Hij schreef, onder anderen:

„Indien ik geene verhindering heb, hoop ik in de maand Ramdlan naar „Malakka te vertrekken om met mijn vriend de zaken van Sulthan Mahmoed „te schikken en af te doen. Bijaldien Riouw aan Sulthan Mahmoed weder „overgegeven wordt, hoedanig begeert de Compagnie zulks? dat Sulthan Mahmoed nevens de Compagnie zich op Riouw nederzet, dan wel dat hij zich te „Pahang vestige, welke schikkingen begeert mijn vriend alsdan? Ik zou zulks „gaarne willen vernemen. Indien ik kan medewerken tot de bemiddeling van

„iets goeds, dan zal mijn wensch vervuld zijn, doch zoo ik daarin niet slaag, „wat zal ik dan doen? Mijn hoop en vertrouwen zijn op mijnen vriend, dat „hij het ten beste opnemen zal.”

De Gouverneur Couperus was thans zeer geneigd van deze opening partij te trekken, om Sulthan Mahmoed met de Compagnie te bevredigen. In zijnen brief van 13 September 1790 betoogde hij aan de Hooge Regering, dat eene voorzigtige staatkunde eischte liever dien vorst zijne euveldaden te vergeven en hem de vrienschap weder te schenken, daar men hem niet als vijand geheel ten onder kon brengen, dan hem aan zichzelven over te laten en steeds de wapenen gereed te moeten houden om op zijne gangen te letten. Hij had, als vorst van Djohor, zulk een onbegrensden invloed op de Maleijers, dat zij hem allen getrouw bleven. De gambierkultuur op Riouw verliep, omdat, sedert de Sulthan die plaats verlaten had, geen Maleijer zich daar wilde nederzetten, en het zwervende en ongestadige leven, dat zij moesten lijden, zou hen spoedig even stoutmoedige zeeroovers doen worden als de Solokkers en Siakkers waren. Er was geen kans om den Sulthan gewapenderhand ten onder te brengen. Op de eene plaats aangevallen zou hij naar eene andere verhuizen, en dit zou niet weinig bijdragen om de gemoederen tegen de Compagnie te verbitteren. De Gouverneur achtte het dus in het ware belang van de Compagnie aan Sulthan Mahmoed vergiffenis te schenken en hem weder te Riouw toetelaten, op zoodanige voorwaarden als met „de eer en de reputatie, de Compagnie competerende,” zouden overeenkomen. De Gouverneur wilde ook op die wijze de Solokkers van Sulthan Mahmoed losmaken en hen daardoor dwingen de wateren van Malakka en Riouw te verlaten, waar zij alle vaart bijkans ten eenen male onmogelijk maakten.

In afwachting van de beslissing der Hooge Regering in deze zaak schreef de Gouverneur den Sulthan van Trengganoe, bij brief van 7 Augustus 1790, dat het hem zeer aangenaam zou zijn, indien door 's vorsten bemiddeling de zaken met Sulthan Mahmoed konden geschikt worden. Hij verbond zich echter tot niets en deed uitkomen dat èn Sulthan Mangsoer èn Sulthan Mahmoed zich dienaangaande ook behoorden te wenden tot de Hooge Regering. Hij schreef ook aan den Resident van Riouw, den onderkoopman Gerrit Pungel, dat de zendeling van Trengganoe zou worden gestreeld met de hoop op eene gunstige beschikking van de Hooge Regering, en: „indien sommigen, hetzij van Trengganoe, Djohor, Pahang of anderen, bij UwE. trachten te vernemen, den uitslag van dat verzoek, moet UwE. de associatie zeer denkelijk stellen.”

De Hooge Regering deelde de zienswijs van den Gouverneur Couperus, en het bestuur van Malakka werd, bij een brief van 22 October 1790, gemagtigd, om „op den voorgestelden voet met den Sulthan van Trengganoe te handelen, „zoo over de submissie van Sulthan Mahmoed en deszelfs pardon, als de toewijzing van eene plaats tot zijn verblijf, hetzij te Pahang of te Riouw, zoo

„als zulks het meest met 's Compagnie's waardigheid en reputatie, mitsgaders „haar wezenlijk belang, zoo nu als in 't vervolg, zal overeenkomen."

Maar Sulthan Mangsoer gaf geen bewijs meer van als bemiddelaar tusschen zijnen neef Mahmoed en de Compagnie te willen optreden. Het was hem genoeg geweest de aandacht van den Gouverneur van Malakka van zijne geheime wegen af te leiden, en hij had zich den tijd te nutte gemaakt om eenen algemeenen Maleischen bond te organiseren, die niets meer of minder beöogde dan zoowel de Nederlanders als de Engelschen uit straat Malakka te verdrijven. De luitenant-kolonel James Low, in het Journal of the Indian Archipelago, deel III, blz. 611, zegt, op December 1790: „toen de radjas van de Maleische staten van „Trengganoe, Rembau, Siak, Solok, Lingga, Djohor, Indragiri, Kota Karang (1) „en Siantan bevonden, dat de Engelschen hen niet wilden helpen om de Hol„landers uit de straat te verdrijven, besloten zij hunne magt te vereenigen en „te beproeven beide natiën te gelijk te verjagen."

De Heer Low heeft dit uit het archief te Poeloe Pinang, en in den bundel extracten daaruit, dien wij ter inzage hebben gehad, vonden wij het volgende:

„20 Junij 1790. — Maleische bond. — De koningen van Trengganoe, Rem„bau en Siak. — Praauwen van Solok, Trengganoe, Lingga, Djohor, Indragiri, „Kota-Karang, Siantan.

„40 praauwen gingen van Siantan naar Pera.
„30 ten noorden van Poeloe Pinang.
„30 van Sulthan Mohamad (Ali) van Siak.
„20 naar straat Doerian.
„60 worden uitgerust in Siak.

„180.

„De gansche magt is 400 praauwen, groot en klein, gewapend met 6-, 9„en 12-ponders, 120 stukken, behalve de kleinere wapenen, en 8000 man. De „landingsmagt begroot op 20,000 man, maar de helft zal misschien nader bij de „waarheid komen. Radja Endoet ging de rivier van Pera in en dreef drie krui„sers van Malakka tot nabij het fort. Hunne bestemming scheen Malakka te zijn, „maar het was voorzigtig dat men te Poeloe Pinang op zijne hoede was."

Uit Malakkasche papieren van dien tijd blijkt, dat de magt die Pera aanviel uit ongeveer vijftig vaartuigen bestond. Zij belegerden het fortje gedurende ongeveer eene halve maand, maar werden met behulp van een paar Compagnie's kruisers op den 28sten October 1790 verjaagd. Er waren ook vier vaartuigen van Sulthan Mahmoed bij hen.

Nimmer was de onveiligheid der zee, van straat Banka tot aan Poeloe Pinang ten westen en Trengganoe ten oosten van het Maleische Schiereiland zoo

(1) Kota Karang was eene plaats in straat Boelang, nabij Riouw, waar Sulthan Mahmoed met zijne rijksgrooten zich veelal ophield.

groot geweest als toen. Tongkoe Endoet en Radja Baki waren de meest gevreesde Siaksche aanvoerders. Zoo vele Compagnie's en vrijmans vaartuigen werden door de roovers genomen, dat op sommigen hunner praauwen meer Europesche dan Inlandsche slaven op de roeibanken gekluisterd waren.

Tot het Maleische bondgenootschap behoorde ook Sulthan Abd'oellah, Koning van Keddah, die geschil had met de Engelschen over het bezit van Poeloe Pinang en hoopte hen met de vereenigde magt van daar te verjagen. Bij een brief van 20 Januarij 1791 verzocht deze vorst aan den Gouverneur van Malakka, „uithoofde van hunne oude vriendschap" maar zonder eenig doel op te geven, om, tegen betaling, spoedig te worden geholpen met twintig stukken geschut, lang $5^1/_2$ tot 6 kastas (elleboogen), vier kojans (15,000 pond) buskruid en 60,000 vuursteenen; welk een en ander hij natuurlijk niet kreeg.

Zoo als te verwachten was van zulk eene zamengeraapte magt, bestond er geene eenheid van gezag over haar, waarom de voorgenomen aanval op Poeloe Pinang zich bepaalde tot eene landing van Ilanoens op de kust tegenover dat eiland in April 1791, met ondersteuning van den Sulthan van Keddah, wiens zamenwerking bleek uit een van zijne eigene brieven, die den Engelschen bij het verjagen der Ilanoens in handen viel (1).

Of het mislukken van deze onderneming de verbondene vorsten afschrikte, dan wel of zij geene toereikende middelen hadden, zij herhaalden den aanval op Poeloe Pinang niet en evenmin verontrustten zij de Nederlandsche bezittingen.

Terwijl al de Maleische vorsten tegen de O. I. Compagnie de wapens hadden opgevat of, minstens genomen, hare vijanden ondersteunden, bleef Riouw door hen onaangerand, omdat al de Maleijers die plaats hadden verlaten om hunnen Sulthan te volgen, zoodat deze geene hulp van binnen had te verwachten, en 's Compagnie's magt was te sterk om door hem aangetast te worden.

Onmiddelijk na het gebeurde in Mei 1787 had de Gouverneur van Malakka maatregelen genomen om 's Compagnie's regten op Riouw te herstellen. Hij wees de Hooge Regering nadrukkelijk op „de nadeelige gevolgen, die uit het abandonneren van Riouw voor de Compagnie onfeilbaar zouden kunnen resulteren." De Gouverneur vroeg dan ook spoedige toezending van versterking om Riouw te hernemen.

De Hooge Regering voldeed daaraan zoodra mogelijk; zij zond onmiddellijk eenige gewapende vaartuigen van Batavia, zoodat reeds in Augustus de schepen de *Jonge Oranjeboom*, *Huisduinen* en *Eensgezindheid*, en de pantjalangs *Tonijn* en *Blitong* de toegang tot Riouw geblokkeerd hielden.

Ook werd een dringend verzoek gezonden aan den kapitein-kommandeur van 's lands oorlogseskader, Willem Silvester, die zich met eenige schepen (2)

(1) Journal of the Ind. Arch., deel III, bl. 612.

(2) Deze schepen waren de *Beschermer*, van 54 stukken, kapitein S. H. Frijkenius, *Amphitrite*,

op de Westkust van Borneo ophield, om zich onmiddellijk met zijne magt naar Malakka te begeven, ten einde verdere onheilen te helpen afweren en het verlorene, zoo mogelijk, te herwinnen. Ook het smaldeel van 'slands eskader, onder den kapitein Anastasius Jacobus van Halm, dat uit de Molukko's terugkwam, werd naar Malakka gezonden (1).

Niettegenstaande zijne equipagiën zeer door ziekte geteisterd waren en hij zelf sedert geruimen tijd krank was, vertrok de kapitein-kommandeur Silvester, op 10 Augustus 1787, met zijne schepen van Pontianak naar Malakka, waar hij eerst den 4den September aankwam en onmiddellijk zijne zwaarste zieken aan wal zond en zijne schepen begon te repareren.

Het duurde tot 25 December 1787 alvorens twee zijner fregatten, de *Amphitrite* en de *Hoorn*, met nog negen gewapende Compagnie's schepen van Malakka naar Riouw konden vertrekken. Tegelijkertijd werden derwaarts overgevoerd de vroegere Resident David Ruhdé en de vaandrig, provisioneele luitenant en kommandant, Walterus Amelong, benevens een aantal militairen, met geschut en amunitie voor de bezetting. Het garnizoen werd gebragt op:

93	Europeanen	Infanterie.
140	Sipajers	
56	Bataviasche inlanders	
11	Europeanen	Artilleristen.
12	Inlandsche christenen.	
312	te zamen.	

Het geschut bestond uit:

4	kanons	van	12	pond
2	"	"	8	"
12	"	"	6	"

De wederbezetting van Riouw werd door de Hooge Regering beschouwd als eene hoogst bezwarende zaak, daar de plaats niets opleverde om de groote kosten er van te dekken. Zij opperde zelfs het denkbeeld om de haven van Riouw onbruikbaar te maken en dan de plaats geheel te verlaten; maar dit werd onuitvoerbaar geacht. Zij liet daarop aan het oordeel van de Heeren de Bruijn, Gouverneur van Malakka, en Silvester over de beoordeeling of Riouw weder moest worden bezet of kon worden verlaten.

---

van 36 stukken, kapitein F. S. Wiertz; *Hoorn*, van 26 stukken, kapitein E. Drillinger. Zij behoorden tot het eskader, dat op 30 December 1786 uit Nederland te Batavia was aangekomen. Voorts was er nog bij 's Compagnie's fregat de *Hoop*, van 20 stukken, behalve eenige mindere vaartuigen.

(1) Dit smaldeel bestond uit de fregatten *Ceres*, van 36 stukken, kapitein A. J. van Halm, *Scipio*, van 20 stukken, kapitein E. Lucas, en de brikken *Lynx*, van 16 stukken, kapitein F. A. Meurer, en *Pijl*, van 12 stukken, kapitein J. May.

Het eerste werd noodig geacht, dewijl het laatste de gewisse ondergang van dit kantoor (Malakka) ten gevolge zou gehad hebben. De Gouverneur was daarvan zoo zeer doordrongen, dat hij zelfs geen antwoord op zijne voorstellen aan de Regering afwachtte, maar onmiddellijk tot handelen overging.

In Januarij 1788 kwamen de laatst afgezondene schepen voor Riouw bij de daar reeds liggende vaartuigen, die volstrekt niet verontrust waren geworden.

De positie van den Resident, toen hij op nieuw zijne betrekking aanvaardde, was geheel anders dan vroeger. Het contract van 7 Februarij 1787 was door den Sulthan en de Maleische rijksgrooten gewelddadig verbroken. Zij hadden Riouw verlaten en zich begeven naar een afgelegen gedeelte van het Maleische rijk, en nog geene pogingen aangewend om weder in genade aangenomen te worden; zelfs niet om, hetzij met opregtheid of onopregtheid, eene verklaring te geven van de rol, die zij in het te Riouw gebeurde hadden vervuld. Zij laadden dadelijk den schijn van schuld op zich door zich te verwijderen en alle gemeenschap met het bestuur te Malakka af te breken.

Wie eigenlijk moest worden beschouwd als vorst van Djohor was nog niet beslist. Het bestuur van Malakka liet zich niet daarover uit. Misschien heeft men tegenover Sulthan Mahmoed niet dadelijk tot het nemen van uiterste maatregelen willen overgaan, maar hem nog een kans willen laten om met de Compagnie op goeden voet te komen. Althans de instructie, gedagteekend 24 December 1787 (1), die den Resident Ruhdé werd gegeven, is dienaangaande niet geheel duidelijk. Wel wordt hem daarbij opgedragen de kwaadwillige Boegies en de suspecte Maleijers van Riouw te weren, maar tot verklaring daarvan volgt: „Wij begrijpen onder de suspecte Maleijers in de eerste plaats de naar elders „geretireerde regenten van Riouw en allen die hunne favoriten geweest of aan „hen vermaagschapt zijn.” Moet men nu onder regenten ook verstaan den Sulthan, of werden met dat woord in het bijzonder bedoeld de rijksgrooten? zij die de uitvoerende magt in handen hadden? Volgens de kennis die wij hebben van den officiëlen stijl in ’s Compagnie’s tijd zouden wij geneigd zijn het laatste aan te nemen. Het onbepaalde in de aangehaalde woorden kan ook daarin verklaring vinden, dat de Gouverneur van Malakka nog niet bekend was met de zienswijs van de Hooge Regering omtrent de te nemen maatregelen.

De Resident Ruhdé intusschen had hoofdzakelijk in last met de kapiteins Wiertz en Drillinger te overleggen, hoedanig men zich het best te Riouw „tegen „de vijandelijke entreprises der trouwelooze Riouwsche regenten en roofzuchtige „Ilanoens” zou kunnen versterken, hetzij op Tandjong Pinang of op Mars, en tevens moest hij al het mogelijke doen om Chinezen en welgezinde Inlanders van verschillende natiën te bewegen zich te Riouw neder te zetten of daar te komen handelen. Gedurende de eerste zes maanden van 1788 zou Riouw in den volsten zin eene vrijhaven zijn. Ook zouden de Inlanders van elke natie, even

(1) Bijlage XXXV.

als de Chinezen, moeten worden gesteld onder een hoofd met den titel van kapitein en de magt om alle voorvallende „domestieke zaken" af te doen, behoudens beroep op den Resident of op het bestuur te Malakka. Hierdoor nam, althans in het geregtelijke, de O. I. Compagnie het beheer op zich over allen die te Riouw waren; maar nergens wordt gezegd hoever zich de jurisdictie uitstrekte. „Riouw" is eene zeer onbepaalde uitdrukking; het is geene stad noch een eiland. In het algemeen wordt er door verstaan de eilandengroep, waarvan Bintan, Batam en Boelang de voornaamsten zijn, maar in vroeger tijd schijnt men den naam alleen te hebben toegepast op Tandjong Pinang, Sengarang, Penjingat en de oevers der baai, die deze plaatjes van elkander scheidt. Er blijkt dan ook nergens uit, dat de Resident zijn gezag of invloed verder poogde uit te strekken.

Onder bescherming hoofdzakelijk van 's lands fregatten *Amphitrite* en *Hoorn* werd ijverig gewerkt aan de nieuwe vestiging te Riouw. Weder werden twee forten aangelegd, het eene op den top van den heuvel van Tandjong Pinang en het andere aan den voet er van, op de plaats van het oude. Het onderscheid met vroeger was echter, dat het fort op den heuvel veel sterker werd gemaakt. Voor den Resident werd eene woning van kadjang-matten en atap gebouwd nabij het benedenfort (1).

Een goed sterk oorlogschip kon in lang nog niet gemist worden, daar er herhaaldelijk geruchten gingen van voorgenomen aanvallen van Ilanoens. De *Amphitrite* vertrok het eerst, maar in Julij 1788 waren de fregatten *Hoorn*, kapitein Drillinger, en de *Valk*, van 12 stukken, kapitein Abraham Kuvel, nog voor Riouw. Het laatste vertrok toen naar Malakka, maar het eerste blijft ettelijke maanden te Riouw.

Riouw was in dien tijd bijkans geheel eene Chinesche plaats geworden. Al de Maleijers hadden Sulthan Mahmoed gevolgd en slechts zeer zelden vertoonden eenigen hunner zich te Riouw om benoodigdheden te koopen, die zij nergens elders konden krijgen. De Boegies waren allerwege verspreid. Velen hadden Radja Ali gevolgd naar Selangoer; anderen hadden zich gevestigd op Siantan en op de Westkust van Borneo. Ook de Ilanoens waren verdwenen en hadden hun oud bedrijf van zeeroovers weder opgevat.

De Chinezen hadden hiervan gebruik gemaakt, om zich meester te maken van al de gambiertuinen in den omtrek van Riouw. Het was er ver van af, dat zij in eendragt met elkander leefden. Zij waren verdeeld in Kantongers en Emooijers, die ieder hunnen kapitein hadden. Van waar deze verdeeling haren oorsprong had, is ons niet gebleken. Nergens elders in Indië vond men ze toen of later. Zij bestond reeds voor het tijdstip van onze vestiging te Riouw. Het is niet onwaarschijnlijk, dat deze verdeeling minder ontstond uit nationaliteit dan wel uit den haat, dien de geheime genootschappen elkander toe-

---

(1) Men vindt eene uitvoerige beschrijving der forten, zoo als zij bij den aanvang van 1790 waren, als bijlage XXXVI.

droegen, maar omtrent welks bestaan toen bij de Europeanen nog niets bekend was.

De bezigheden van den Resident bepaalden zich tot het toezigt over de Chinezen, het innen der pachten en het aanhooren der wederzijdsche klagten over grieven, die gewoonlijk zóó ingewikkeld waren, dat het onmogelijk was er een duidelijk inzigt in te krijgen.

De Resident David Ruhdé werd in 1788 overgeplaatst naar Malakka en te Riouw vervangen door den koopman Christiaan Godfried Baumgarten, die in 1789 naar Malakka terugkeerde en werd vervangen door den onder-koopman Gerrit Pungel.

Onder het bestuur van dezen Resident begonnen de twisten onder de Chinezen zeer hoog te loopen. De kapitein der Kantongers, Tan Whoa, en die der Emooijers, Tan Bienko, bestormden den Resident met zoovele klagten, en de getuigenissen, die de Resident verzamelde, waren zóó tegenstrijdig, dat noch hij noch het bestuur van Malakka ze konden ontwarren. Daarom werd in 1791 de onder-koopman en secretaris van policie Mr. Jacob van Kal in kommissie naar Riouw gezonden om de zaken te onderzoeken. Zijn verslag maakte ze echter niet duidelijker en het bestuur van Malakka bepaalde zich tot de terugroeping van den heer Pungel, die in het laatst van December 1791 van Riouw vertrok en vervangen werd door den daar nog in kommissie zich bevindenden heer van Kal.

Onder dezen Resident nam de verwarring nog meer toe. Hij schijnt zeer eigenmagtig, partijdig en baatzuchtig ten aanzien van de Chinezen gehandeld te hebben, zoodat de klagten in hevigheid toenamen en de Gouverneur van Malakka, Abraham Couperus, in persoon naar Riouw ging om zich van den stand der zaken te vergewissen. De grieven tegen den Resident van Kal waren zoo ernstig, dat de Gouverneur genoodzaakt was, hem in de uitoefening van zijne betrekking te schorsen en naar Malakka op te zenden, waar hij in September 1792 aankwam. Van daar naar Batavia gezonden zijnde om zich te verantwoorden, maakte hij op de reis, door zelfmoord, een einde aan zijn leven.

De voornaamste verrigting van den Gouverneur Couperus was het afschaffen van het tweehoofdig bestuur over de Chinezen, die allen onder éénen kapitein werden gesteld. De instructie, op 10 Augustus 1792 voor dat hoofd vastgesteld, geeft hem zekere policiemagt over zijne landgenooten. Bij het onderzoeken der zaken moest hij aan zich toevoegen twee assessoren; ook de beklaagde kon daar één bijvoegen, en, zulks noodig oordeelende, kon de Resident er mede twee leden zitting bij doen nemen. De zittingen moesten worden gehouden in den Chineschen tempel en de assessoren moesten dikwijls verwisseld worden. De op te leggen straffen moesten zich bepalen tot geldboete, niet hooger dan *f* 40,—; gevangenis, niet langer dan zes dagen; rottingslagen, niet meer dan vijftig. Aan den Resident was overgelaten de voorkomende zaken naar Malakka over te wijzen.

Van Kal werd door een burger-beambte vervangen, maar de waarneming der betrekking van Resident werd opgedragen aan den vaandrig en militairen kommandant van Riouw, Johan George Wilner, die daarmede belast bleef tot aan de intrekking van den post in 1795.

De militaire magt bleef sedert de wederbezetting in 1787 steeds aanzienlijk. Zij bestond in Augustus 1791 uit:

12	officieren en	307	onderofficieren en manschappen der	infanterie.
1	" "	39	" " " "	artillerie.

te zamen 13 officieren en 346 onderofficieren en manschappen, benevens twee onderchirurgijns. Daar waren 5 officieren en 93 minderen Europeanen.

De bewapening der beide forten bestond op datzelfde tijdstip uit:

	8	kanons à	12	℔	in het beneden-fort.
	2	" "	8	"	
	9	" "	6	"	
19					
	4	" "	12	"	in het boven-fort.
	12	" "	6	"	
	2	" "	2	"	
	4	" "	1	"	
22					

41 kanons te zamen, benevens een kanon à 6 ℔ in reserve en 2 houwitsers à $4^{1}/_{6}$ duim en 2 voetmortieren à $3^{10}/_{11}$ en 4 duim, Rhijnlandsche maat.

Volgens een bevindingrapport van datzelfde jaar 1791 was er geen enkel van de te Riouw aanwezige stukken zonder gebreken, waaronder zeer ernstige, zoo als groote gallen in de ziel, barsten, enz.

HOOFDSTUK XI.

DJOHOR.

[1787—1805.]

Verhouding tusschen de Maleijers en de Boegies. — Radja Ali tracht zich met O. I. Compagnie te verzoenen, door tusschenkomst van den vorst van Selangoer. — Redenen waarom het bestuur van Malakka hieraan toegaf. — Magtiging van de Hooge Regering om Radja Ali in genade aan te nemen. — De Maleische grooten weigeren zich met Radja Ali te verzoenen. — De Hooge Regering wil zich met Sulthan Mahmoed en met Radja Ali verzoenen. — Stappen van Sulthan Mahmoed tot verzoening met de Compagnie. — Onderhandeling om Riouw aan den Sulthan terug te geven. — Engelsche plannen met Riouw. — Riouw aan Sulthan Mahmoed teruggegeven. — Opbreking van de bezetting van Riouw. — Goede gezindheid van den Sulthan jegens O. I. Compagnie. — Herstel van Radja Ali als Onderkoning te Riouw.

Hoezeer ongetwijfeld Radja Ali medepligtig was aan den aanslag der Maleijers tegen 's Compagnies bezetting te Riouw, in Mei 1787, had er toch geene toenadering plaats tusschen de Maleijers en de Boegies. Niet dat de zwakke Sulthan Mahmoed ongenegen zou zijn geweest om de Boegies weder op den ouden voet in zijn rijk toe te laten, maar zeer zeker moest hij daarin hevigen tegenstand ondervinden van de zijde der Maleische rijksgrooten, die zoo lang voor de Boegies hadden moeten achterstaan en van de gelegenheid wilden gebruik maken om het hun regtmatig toekomende aanzien te herwinnen.

Toen Sulthan Mahmoed zich in het voorjaar van 1788 te Lingga ophield, na eenigen tijd te Pahang te hebben doorgebragt, werd hij, in het laatst van Mei van dat jaar, bezocht door Radja Ali, die het meerendeel zijner familie te Siantan had achtergelaten en met tien kleine vaartuigen van daar naar Lingga was overgestoken. Hij was niet magtig genoeg om zich aan de Maleische partij op te dringen, en daarom vertrok hij spoedig (hoogst waarschijnlijk in Augustus) met zijne volgelingen naar zijnen zwager den Sulthan Ibrahim van Selangoer, die zijn bemiddelaar werd bij het bestuur van Malakka, evenals hij het voor Sulthan Mahmoed was.

Onder dagteekening van 23 September 1788 schreef Sulthan Ibrahim aan

den Gouverneur van Malakka het volgende: „Ik maak mijn vriend bekend, „dat ik mijnen sabandar en den panghoeloe van Djeram naar Malakka zend „met vier kakaps, om mijn vriend op te wachten en tevens communicatie te doen, „dat mijn zoon, die op Siantan was, thans bij mij alhier is overgebragt door „Radja Ali, die zichzelven aan mijne dispositie ten eenemale overgeeft, om ten „goede of ten kwade met hem te handelen. Derhalve verzoek ik bij deze mijn „vriend zeer instantelijk om vergiffenis voor hem, en overzulks wil mijn vriend „van hem geene gedachten formeren, dat hij iets kwaads zal brouwen tegen de „Compagnie, waarvoor ik mij als borg voor hem interponeer, en geenszins wil „noch zal afwijken van mijn contract met de Compagnie; waarom ik dit mijn „verzoek verdubbel en voornemens ben met hem eensgezind te leven en daartoe „zal men van zich verwijderen alles wat de Compagnie mogt mishagen of niet „aanstaan. Overzulks verzoek ik mijn vriend dat mijn aanhoudend verzoek niet „te willen afslaan. Ik vertrouw dus op mijn vriend, dat hij zich mede houden „zal aan het contract, dat tusschen mij en de Compagnie in opregtheid is geslo- „ten, zoo als tot nu toe heeft plaats gehad." — Deze brief was, behalve van het zegel van Sulthan Ibrahim, voorzien van dat van Radja Ali, dragende tot opschrift: Sulthan Ala'oedin Sjah ibn oepoe, de titel dien de Boegische onderkoningen van Djohor steeds hadden gevoerd.

Het slot van dezen brief geleek eenigszins op eene bedreiging, te meer bevreemdend, daar Sulthan Ibrahim pas bij het door hem op 29 Julij 1786 met de Compagnie gesloten contract, waarop hij zich nu beriep, had beloofd 's Compagnie's vijanden als zijne vijanden te zullen beschouwen. Maar hij zal zeer goed ingezien hebben, dat het bestuur van Malakka wel genoodzaakt zou zijn aan zijn verlangen toe te geven. Hij was bij ondervinding bekend met de zwakheid der dwangmiddelen, waarover dat bestuur kon beschikken. In 1784 had hij met Radja Hadji Malakka belegerd. Wel is waar werd in datzelfde jaar door den kapitein-kommandeur van Braam zijne hoofdplaats ingenomen, hij zelf verjaagd en de gewezen Sulthan van Siak, Mohamad Ali, op zijn troon geplaatst, maar reeds in Junij 1785 verjoeg hij op zijne beurt 's Compagnie's bezetting, met Mohamad Ali, van Selangoer, en eene lange blokkade door 's Compagnie's vaartuigen had hem niet tot onderwerping kunnen brengen. Men had hem toen maar weder in genade aangenomen en een nieuw contract met hem gesloten.

De rijkdom van zijn land aan tin, dat hij zich verbonden had tegen vaste prijzen aan de Compagnie te leveren, de nabijheid der nieuwe Engelsche kolonie Poeloe Pinang, en zijne bekende geneigdheid om de wapenen op te vatten, maakten het gevaarlijk om de uiterste gestrengheid aan te wenden jegens een van zijne naauwe aanverwanten, met wie hij zeide „voornemens te zijn eensgezind te leven" en door wie te verstooten zeer zeker het aantal zeeschuimers zou toenemen, die toenmaals schrikbarend in straat Malakka en de omstreken van Banka huis hielden.

Het laat zich dus verklaren, dat het bestuur van Malakka zich lankmoedig betoonde en de zaak op de lange baan wilde schuiven. Er werd dus aan Sulthan Ibrahim geschreven, dat Radja Ali zoo lang bij hem zou kunnen blijven totdat er te zijnen opzigte eene beslissing van Batavia zou zijn ontvangen. Dit werd ook aan Radja Ali zelven geschreven.

Sulthan Ibrahim deed daarop, bij brief van 4 November 1788, het verzoek, dat aan Radja Ali mogt worden toegestaan zijne door hem te Siantan achtergelaten vrouwelijke aanverwanten van daar af te halen, stellende de Sulthan zich borg voor zijn rustig gedrag.

Ook hij zelf vernieuwde de reeds aanvankelijk geslaagde pogingen om bij de O. I. Compagnie weder in genade te komen. Tegelijk met den laatst aangehaalden brief van Sulthan Ibrahim schreef hij aan den aftredenden Gouverneur van Malakka en aan diens opvolger Abraham Couperus het volgende:

„Wijders communiceer ik mijnen vrienden, dat ik den brief van mijne vrienden, door den sabandar Mahboeb en den panghoeloe van Djeram aangebragt, „wel en met alle teekenen van genoegen en hoogachting ontvangen en diens „inhoud ook verstaan heb.

„Ik zend derhalve gemelden panghoeloe van Djeram met eenen brief naar „mijne vrienden tot een teeken van mijn gezuiverd en wit hart, nevens de op- „regtheid van mijne vriendschap. Ik smeek daartoe om vergiffenis, onder eene „opregte verzekering, dat ik alles van mij zal verwijderen en achterlaten, wat „de E. Compagnie mogt mishagen en niet aanstaan. Ik zal ook met alle be- „reidwilligheid mij onderwerpen aan zoodanig contract als de Compagnie mij „zal gelieven op te leggen, en zulks in de opregte zuiverheid mijns harte, zon- „der dat ik daarvan ooit zal afwijken. Vertrouw derhalve, mijne vrienden, „op deze mijne opregte verzekering. Ik wil geen het minste kwaad tegen de „E. Compagnie ondernemen, maar altoos met een goed oogmerk bezield gaan.

„Dit is het zuiver doelwit van mijn verlangen. Daarom verzoek ik ten „sterkste om vergeving van de E. Compagnie" [1].

De Gouverneur en Raad te Malakka ondersteunden het aanzoek om Radja Ali in genade aan te nemen zeer sterk bij de Hooge Regering, welke dan ook,

---

(1) Bij een lateren brief, van 5 Maart 1789, schrijft Sulthan Ibrahim, dat Radja Ali nog steeds te Selangoer wacht op de beslissing van de Hooge Regering. Het vervolg van dien brief is eene niet onbelangrijke bijdrage tot de kennis van de werking van 's Compagnie's monopieliestelsel. „Ik „heb tijding van het Perasche rijk bekomen," schrijft de Sulthan, „dat mijn vriend aldaar den „prijs van de tin tot op 40. — Sps. de baar verhoogen wil. Indien mijn vriend zulks doet, zullen de „Engelschen op Poeloe-Pinang denzelven op 60. — Sps. stellen, en zoo mijn vriend dien tot 50. — „Sps. verhoogt, zullen zij tot 70. — Sps. verhoogen . . . . Mijns bedunkens, al zendt mijn vriend „tien kruisers om de tinsluikerijen te beletten, zal dat echter weinig baten kunnen, naardien zij met „kleine praauwtjes ter uitvoer brengen. De schepen van mijnen vriend zullen hen niet tegen kun- „nen gaan, doordien de grooten van Pera van de zijde van Laroet het meest vervoeren. Wat baat „al dat kruisen?"

blijkens eenen brief van 9 April 1789, geene zwarigheid maakte om magtiging te geven Radja Ali uit naam der Regering vergiffenis te schenken en zijn verblijf te Selangoer toe te staan, mitsgaders hem vervolgens naar Siantan te laten vertrekken om zijne naastbestaanden en vrienden af te halen, mits hij zich vooraf bij eene plegtige en volledige acte verbond tot het onderhouden, voor zoo veel het op hem betrekking kon hebben, van het contract tusschen den Sulthan van Selangoer en de Compagnie, en dat deze vorst hem daarin zou toelaten.

Op het vervullen van deze laatste voorwaarden werd echter door het bestuur van Malakka niet aangedrongen. Althans in het laatst van 1790 was Radja Ali van Siantan te Selangoer teruggekeerd zonder zich tot de toetreding tot het bedoelde contract te hebben verbonden. Hij vestigde zich te Moar, even bezuiden Malakka. Hij en zijn zwager de Sulthan van Selangoer onthielden zich van alle vijandelijkheden jegens de O. I. Compagnie, hoezeer zij herhaaldelijk poogden zich ook met Sulthan Mahmoed te verzoenen. Dit stuitte echter telkens af op den tegenstand van de zijde der Maleische rijksgrooten.

Onverwacht kreeg hij dienaangaande een bondgenoot, op wien hij zeker niet had kunnen rekenen. De Gouverneur Couperus vestigde in 1793 de aandacht der Hooge Regering op de pogingen der Engelschen van Poeloe Pinang, om 's Compagnie's magt en invloed te ondermijnen, door de Boegies van straat Malakka tot zich te lokken en daartoe gebruik te maken van Radja Ali, zoomede op de meer en meer blijkende tegenwerking, die de toenadering van Sulthan Mahmoed ondervond van den Sulthan van Trengganoe, wiens belang medebragt het herleven van Riouw als handelsplaats te beletten, om den handel op zijn land te bevorderen. Daardoor bleef Riouw steeds ontbloot van eene inlandsche bevolking, en de Gouverneur hield zich overtuigd, dat deze nimmer zou terugkeeren, indien er niet eene inlandsche vorst gevestigd ware. Hij oordeelde het dus noodzakelijk, zoowel om de plannen van de Engelschen en van Sulthan Mangsoer tegen te werken, als om den handel van Riouw te doen herleven, dat Sulthan Mahmoed daar werd toegelaten en dat in de conventie met hem door Radja Ali deel werd genomen.

„Na rijpe overweging der bijgebragte redenen en motieven, en wijl er „geen ander middel overbleef om uit de onzekerheid en den twijfel, waarin men „ten opzigte van Sulthan Mahmoed fluctuëerde, te geraken, mitsgaders om eindelijk niet alleen eene geruste possessie van Riouw te bekomen, maar ook „het billijk genot te hebben van den handel, die de avantagieuse situatie van „Riouw kon geven en eerlang de lasten, die men dragen moest, te reduceren", werd het plan van den Gouverneur Couperus door de Hooge Regering, blijkens haren brief van 28 Junij 1793, volkomen goedgekeurd, en hij gemagtigd in dien geest te handelen, mits gezorgd werde dat de souvereine regten van de Compagnie gehandhaafd bleven. Er zou echter immer een Resident met eene

militaire bezetting te Riouw blijven en, tot dekking der uitgaven, zouden eenige inkomsten voor rekening van de Compagnie geheven moeten worden.

De Gouverneur van Malakka kon echter moeijelijk den eersten stap doen om Sulthan Mahmoed te Riouw terug te brengen. Hij diende eerst met de Compagnie verzoend te zijn, en hoezeer zijne en des Sulthans van Toengganoe vroeger gedane aanzoeken daartoe mogten doen verwachten, dat de zaken spoedig zouden worden geschikt, liet hij niets meer van zich hooren. Sulthan Mangsoer van Trengganoe stierf in het begin van 1794 en Sulthan Mahmoed wilde of kon zich niet ontslaan van den invloed der soldaten en Siaksche zeeroovers.

Het liep dus naar het midden van 1794 zonder dat men met Sulthan Mahmoed iets gevorderd was. Radja Ali, die zeer verlangde, dat er een einde aan de zaak kwam, omdat daarvan zijn herstel als Onderkoning van Djohor afhing, stelde toen aan den Gouverneur Couperus voor, dat hij, Radja Ali, zich naar Riouw zou begeven, er niet aan twijfelende, dat hij er weldra in zou slagen den Sulthan derwaarts te doen overkomen.

De Hooge Regering, er aan wanhopende op eene andere wijze eenen inlandschen vorst op Riouw te krijgen, magtigde dus den Gouverneur, bij brief van 17 October 1794, om het voorstel van Radja Ali aan te nemen, mits dat hij zich verbond om, zoodra de Sulthan zich met de Compagnie zou hebben verzoend en in het bezit van Riouw zou zijn gesteld, Radja Ali hem onmiddellijk de vorstelijke waardigheid afstaan en zich met het ambt van rijksbestierder te vreden stellen zou.

Alvorens echter aan deze regeling uitvoering kon worden gegeven, verscheen onverwacht te Moar, even bezuiden Malakka, Radja Indra Bongsoe, als zendeling van Sulthan Mahmoed, die zich te Kota-Karang, op het eiland Boelang ophield. Hij liet den Gouverneur weten, dat hij met eene boodschap van den Sulthan belast was, hoezeer hij daarvan geene schriftelijke lastgeving kon vertoonen. De boodschap behelsde het voorstel, dat Riouw weder zou worden gesteld in het volle bezit van Sulthan Mahmoed, op den voet zoo als ten tijde van Sulthan Soleiman. Daarvoor zou hij aan de Compagnie uitkeeren 60,000 Spaansche realen.

Het bestuur van Malakka was natuurlijk niet bevoegd om hierin te beslissen. Het wees den Sulthan dus over tot de Hooge Regering, die onmiddellijk van het voorstel des Sulthans werd kennis gegeven. De Sulthan herhaalde niet alleen zijn verzoek schriftelijk aan den Gouverneur van Malakka, maar zond ook eenen vertrouweling aan den Gouverneur van Java's Noord-Oostkust te Samarang, Mr. Pieter Gerardus van Overstraten, wien hij van de zaak kennis gaf en aanbood te Samarang te komen, om regtstreeks met de Regering te onderhandelen, indien hij niet met den Gouverneur van Malakka mogt slagen. Hij verzocht voor dat geval een schriftelijk vrijgeleide van de Hooge Regering.

Daar de Regering geen kans zag om het schrikbarend rooven ter zee, dat,

onder begunstiging van Sulthan Mahmoed, tot op de kusten van Java den handel belemmerde, te beteugelen, zoo lang deze vorst geene vaste residentie had, waar ook zijne aanverwanten en volgelingen hun bestaan konden vinden, werd de Gouverneur Couperus bij brief van 29 Mei 1795 gemagtigd om het voorstel des Sulthans aan te nemen en een contract van vriend- en bondgenootschap met hem te sluiten, waarbij de oude verbonden vernieuwd en uitsluitende voorregten voor 's Compagnie's handel bedongen zouden worden. Tevens werd aan Sulthan Mahmoed een brief van vrijgeleide, zoo voor Malakka als voor Samarang, gezonden, om „na met de Compagnie verzoend te zijn, in onderhandeling te treden over den afstand van Riouw en deszelfs onderhoorigheden en herstelling in dien staat als eertijds de overleden Sulthan Soleiman „is geweest." De Hooge Regering ging zóóver de wenschen des Sulthans te gemoet, dat de Gouverneur van Malakka werd aangeschreven, om, indien de Sulthan te Malakka mogt komen, den gewezen Resident van Riouw, David Ruhdé, tijdelijk naar Palembang of Pera te zenden, daar Sulthan Mahmoed vreesde door dien ambtenaar te zullen worden tegengewerkt.

Deze schikking was zeer ongunstig voor Radja Ali, want de Hooge Regering begreep, dat hij nu niet meer noodig was om eene inlandsche bevolking te Riouw te lokken. Zij meende, dat dit veel beter zou worden bereikt door den Sulthan Mahmoed, omdat deze, als de eerste Maleische vorst, veel meer invloed op de landzaten moest hebben dan de Boegische onderkoning. Het voorstel om Radja Ali naar Riouw te doen terugkeeren vond dus bij de Regering niet langer ingang en er werd omtrent hem geene beschikking hoegenaamd genomen.

De magtiging om het voorstel van Sulthan Mahmoed tot teruggave aan hem van Riouw aan te nemen, kwam te Malakka toen die plaats reeds in handen was van de Engelschen, die ze voor den Stadhouder Prins Willem V zouden bewaren en tegen de Franschen beschermen (1). Dat „bewaren en beschermen" werd door sommige Engelsche autoriteiten vertaald door „veroveren," onder anderen door den Gouverneur van Madras Lord Hobart, die weldra de ambtenaren en troepen van Malakka als krijgsgevangenen naar Madras liet overbrengen. Deze verkrachting van het volkenregt viel geheel in den smaak der toenmalige Engelsche kooplieden van Poeloe Pinang, een slag van lieden, voor wie niets heilig was, zoodra hun geldelijk belang in het spel kwam (2). Er waren dan ook met de expeditie, die Malakka „in bescherming" kwam nemen, overgekomen een aantal kooplieden van Poeloe Pinang, om te trachten een aan-

(1) De officiële verslagen van de inbezitneming van Malakka door de Engelschen, zijn opgenomen onder de bijlagen.

(2) Men verkoopt thans nog te Poeloe Pinang eene soort van rottingen met eene zware knoest, die algemeen bekend zijn onder den naam van Pinang-lawyers (Pinangsche regtsgeleerden). Een der aanzienlijkste regterlijke ambtenaren te Poeloe Pinang verhaalde mij, dat die naam afkomstig was uit den goeden ouden tijd, toen die stokken dienden om regt te doen gelden.

deel van den buit te krijgen. Zij hadden het vooral gemunt op Riouw, dat reeds lang door de Engelschen was gebezigd als een rendez-vous voor hunnen handel met den Oosterschen Archipel, en zij hadden den kommandant der Engelsche expeditie reeds overgehaald om Riouw in te nemen.

De Gouverneur Couperus wilde hun ten minste dit voordeel ontnemen, want hij zag zeer goed in hoe het met de in beschermingneming eigenlijk gesteld was. „Dit gevoelende," schrijft hij in eenen brief aan de Hooge Regering te Batavia, gedagteekend 26 Augustus 1795, „zeide ik, onder tekennengeving, „dat ik tot den afstand van Riouw aan Sulthan Mahmoed volkomene qualifi- „catie had en dat ik, ingevolge UHEd[s] dispositie en des Sulthans offerte aan „de Compagnie, met des Sulthans zendeling, thans present, overeengekomen „was. En hieromtrent bleef ik onverzettelijk staan, onder betuiging, dat indien „het reeds door UHEd[s] gegeven woord en de belofte aan eenen vorst niet kon- „den opgevolgd worden, ik dan liever alle onderhandelingen als afgebroken „wilde aanmerken en hun alles zou overgeven, en niet als troepen, afgezonden „om deze plaats te protecteren, maar als vijanden moest aanmerken. Ik had „toen reeds licht genoeg van hunne commissie en wist, dat dit plan niet op „Madras maar op Poeloe Pinang geformeerd was, en was verzekerd, dat zij het „er niet op aan durfden laten komen."

De Gouverneur Couperus werd dan ook niet meer tegengewerkt en hij zond dadelijk den zendeling van Sulthan Mahmoed terug met eenen brief aan dien vorst, geschreven, zoowel door hem, Gouverneur, als door den kommandeur H. Newcome en den majoor A. Brown, waarbij Riouw „voor en van wege de „Hooge Regering" in zijn geheel aan hem teruggegeven werd.

Deze brief, die het volle regt van de Oost-Indische Compagnie op Riouw bevestigt, ook voor de toekomst, omdat de Britsche autoriteiten slechts uitvoering gaven aan een besluit van de Hooge Nederlandsch-Indische Regering, is van genoegzaam belang, om hier te worden ingelascht. Hij luidt als volgt:

„Deze brief, gerigt aan Sulthan Mahmoed Rajat Sjah, koning van Djohor „en Pahang, komt van Abrahamus Couperus, van wege de Nederlandsche Oost- „Indische Compagnie, Gouverneur van Malakka, en tevens van Henry Newcome „en A. Brown, die van wege Zijner Brittannische Majesteit den Koning van „Engeland, als protectors en vrienden van de Nederlandsche Oost-Indische Com- „pagnie, thans, als hoofden van de Navale en Militaire magt van gemelde Zijne „Brittannische Majesteit, ter bescherming hier present zijn.

„Wij maken Uwe Hoogheid bij deze bekend, dat wij thans gelukkig zoo- „danig met elkander vereenigd en verbonden zijn, dat de welvaart van één het „doel en de wensch van den andere is; uithoofde van dien merken wij de vrien- „den van weerskanten ook als zoodanig aan, en principaal Uwe Hoogheid, dien „wij een blijk willen geven dat deze verbindtenis op het sterkste subsisteert.

„Gezien hebbende dat Zijn HoogEdelheid, de Heere Gouverneur-Generaal „en de Raden van Indië geneigd zijn om Uwe Hoogheid weder te stellen in de „possessie der landen zoo lang door Uwer Hoogheids voorouders luisterlijk be- „zeten, achten wij gezamenlijk ons verpligt alles te contribuëren, wat zulk een „gelukkig evenement kan verhaasten; het is daarom dat wij, in voldoening aan „de intentie van Zijn HoogEdelheid en de Raden van Indië, Uwer Hoogheid „bekend maken, dat er thans twee van Zijner Majesteits schepen naar Riouw „overgaan, om alle militairen en bezettelingen van daar mede te nemen, en de „plaats Uwer Hoogheid in te ruimen, op de voorwaarden reeds door Uwe Hoog- „heid gestipuleerd.

„Wij verzoeken Uwer Hoogheid van ten allerspoedigste derwaarts te willen „gaan en possessie van hetzelve te nemen; wij kunnen naderhand, zoo er nog „iets te beramen is, de noodige schikkingen met Uwe Hoogheid maken, ten „welken einde wij Uwe Hoogheid alhier eens hopen te ontmoeten en Uwe Hoog- „heid te verzekeren, dat wij het ware welzijn van Uwe Hoogheid, deszelfs rijk „en ingezetenen bedoelen. Ons gepersuadeerd houdende, dat Uwe Hoogheid „hiervan overtuigd zal moeten zijn door dit blijk van deelneming in Uwer „Hoogheids belang, refereren wij ons aan hetgeen de heer Pigou, die reeds met „een der schepen naar Riouw vertrokken is, Uwe Hoogheid bij zijn arrive zal „melden."

„TAMAT."

„Geschreven in het kasteel Malakka, den 23sten Augustus 1795 of den 10den „dag van de maand Sjafar in het jaar 1210."

De wakkere Gouverneur had echter nog een ander plan. Met diep leed had hij de handelingen der Engelsche vrienden te Malakka gezien en hij wilde trachten althans een gedeelte van het garnizoen te Riouw te laten „om bij eene „te hopen spoedige teruggaaf (van Malakka) troepen tot eenige bezetting aan „handen te hebben."

Hij schreef daarom aan den Kommandant en waarnemenden Resident te Riouw, den luitenant J. G. Wilner, dat hij met de Engelsche schepen, die onder den kommandeur H. Newcome, de bezetting van Riouw zouden komen afhalen, de Europeanen en het materieël moest medegeven, maar zelf, met de Sipajers en Maleijers van het garnizoen tot zijne bescherming, achterblijven, zoowel om den Sulthan af te wachten, als om de uitstaande pachtpenningen en andere pre- tentiën te innen. Deze brief werd ook door den kommandeur Newcome onder- teekend, maar toen deze, den 9den September 1795, met twee fregatten en het gepreste Hollandsche koopvaardijschip *Arnolda* te Riouw kwam, wilde hij daarvan niets meer weten: hij zeide de Sipajers zelf noodig te hebben en het niet op zijn geweten te durven nemen den kommandant met de weinige overige inland- sche militairen achter te laten. Hij liet dus de gansche bezetting, in de grootste

overhaasting, in drie dagen opbreken en inschepen, en keerde er mede naar Malakka terug (1).

Spoedig na het vertrek der Engelsche schepen van Riouw, nam Sulthan Mahmoed van die plaats bezit. Hij bleef echter zijne residentie houden op het eiland Lingga. Eene zijner eerste daden was het zenden van eenen brief aan de Hooge Regering te Batavia, om zijn dank te betuigen wegens de teruggave aan hem van Djohor, Pahang en onderhoorigheden (2). Deze brief werd, onder dagteekening van 3 Mei 1796, door den Gouverneur-Generaal in Rade welwillend en vriendschappelijk beantwoord, onder toezending van een geschenk in buskruid en rijst, waaraan te Riouw toen gebrek heerschte.

Weinig tijd daarna zond Sulthan Mahmoed een gezantschap naar Batavia, tot overbrenging van een brief, waarin het voorstel werd gedaan om een nieuw contract met de Compagnie aan te gaan. De Hooge Regering gaf echter daarop, bij een brief van 28 April 1797 ten antwoord, dat het Haar voorkwam dat dit vooreerst niet met de belangen van den Sulthan zou overeenkomen en dat het beter ware daarmede te wachten totdat de oorlog met de Engelschen geëindigd of Malakka door de Compagnie heroverd was.

Wat men ook moge beweren omtrent de voorkeur die de inlandsche vorsten aan de Engelsche natie boven de Nederlandsche zouden geven, dit wordt gelogenstraft door de geschiedenis van de tijden, toen de Nederlandsche Oost-Indische Compagnie moest bukken voor de Britsche strijdmagt. De invloed van de Compagnie op hare oude vasallen en bondgenooten werd niet door de Engelschen overvleugeld en het doet het Nederlandsche hart goed te lezen in de Generale missive van de Hooge Regering aan de Heeren Zeventienen, gedagteekend 31 December 1797, behelzende het algemeen verslag van den toestand van Indië over 1796, het volgende:

„Ondertusschen hebben wij echter het genoegen UwelEdel Achtbaren te kun- „nen berigten, dat de inlandsche vorsten van dien oord, voornamelijk die van „Riouw en Djohor, ons successief blijken geven van hunne continuërende aan- „kleving aan de Compagnie, en wij daarom niet alleen de correspondentie met

(1) De kommandeur Newcome bekreunde zich niet het minst om regt en billijkheid. Hoewel als vriend te Malakka gekomen en die plaats slechts „in bewaring" hebbende voor den Prins van Oranje, zond hij van Poeloe Pinang twee oorlogsbrikken naar Pera, eene onderhoorigheid van Malakka, die op 5 November 1795 die plaats van den kommandant Christoffel Walbeehm opeischten. Verzet was onmogelijk en men gaf zich over. Het gansche etablissement werd opgebroken en de bezetting naar Poeloe Pinang overgebragt. De kommandeur Newcome verwaardigde zich niet, schriftelijk of mondeling, te antwoorden op de vertoogen, die hem daarover door het bestuur van Malakka gedaan werden.

(2) Dit was eene scheve voorstelling van de zaak. Slechts Riouw, waar de Compagnie regtstreeks bestuur voerde, was den Sulthan teruggegeven. De algemeene souvereiniteitsregten van de Compagnie op het rijk van Djohor, voortvloeijende uit het contract van 10 November 1784, bleven in hun geheel.

„hen onderhouden, maar ook dezelven, zoo ver wij oordeelen zonder prejudice „te kunnen geschieden, met rijst en andere benoodigdheden gerieven ten einde „daardoor hen zoo veel te meer aan ons te verbinden en te beantwoorden aan „de goedwilligheid en genegenheid der lieden aldaar tot de Compagnie, waarvan „de grootsten zoowel als de geringsten onder dezelven, zelfs dezulken die direct „onder de Engelschen staan, ons bij herhaling de sterkste betuigingen doen en „bewijzen geven."

De goede verstandhouding tusschen de Compagnie en Sulthan Mahmoed bleef nog verscheidene jaren bestaan. Tot in het jaar 1800 vindt men melding van het overkomen te Batavia van zendelingen des Sulthans en van briefwisseling, die echter voornamelijk slechts liep over handelsbelangen van den Sulthan en het wisselen van geschenken. Vooral werd de Sulthan, hetzij tegen betaling of als geschenk, herhaaldelijk geriefd met aanzienlijke hoeveelheden geschut, geweren en amunitie, zoo het heette om de Ilanoens, die zich nog in groote sterkte in de wateren van Banka en Malakka ophielden, te beteugelen.

Waarschijnlijk echter heeft het oorlogstuig, dat Sulthan Mahmoed kocht of kreeg, moeten dienen om Radja Ali en zijnen Boegischen aanhang te wederstaan.

Na de inbezitname van Malakka door de Engelschen en na de teruggave van Riouw aan Sulthan Mahmoed, vond Radja Ali bij de Nederlandsche Regering geen steun meer om zijn vroeger standpunt als onderkoning van Djohor te herwinnen. Ook de Engelsche bestuurders van Malakka schijnen er geen voordeel in te hebben gezien om hem te helpen. De juiste loop van hetgeen tusschen de Maleijers en de Boegies voorviel kunnen wij, uit gebrek aan bescheiden, niet nagaan. De eenige berigten die de Hooge Regering van de gebeurtenissen in Djohor kreeg, anders dan die welke Sulthan Mahmoed van tijd tot tijd mededeelde, waren over Palembang, tusschen welke plaats en Riouw een vrij levendige handel, voornamelijk in Bankasch tin, bestond. Zoo vindt men in eenen brief van den Resident te Palembang aan de Hooge Regering, gedagteekend 25 December 1800, het volgende:

„Ook is hier tijding van Riouw, dat de Boegies en Maleijers mede aan den „gang zijn geweest en de eersten de laatsten van daar naar hunne vaartuigen „hebben doen verhuizen, zijnde van weerskanten tusschen de 40 en 50 koppen „gesneuveld, terwijl intusschen Sulthan Mahmoed eenen Radja Indra Bongsoe „daar naar toe gezonden heeft, om den eisch der Boegies te voldoen, om na„melijk eenen Radja Ali regent van dat eiland te maken, zoo als voor dezen „altoos een Boegisch hoofd 't bestuur aldaar gehad heeft."

Het schijnt dat Radja Indra Bongsoe weinig genegen was om den last van zijnen meester in zijn geheel ten uitvoer te brengen; en dit was ook zeer natuurlijk, want door Radja Ali als onderkoning te herstellen zou Radja Indra Bongsoe met al de Maleische grooten spoedig weder op den achtergrond geplaatst worden, even als zulks vroeger immer het geval was geweest. Hij deed dus

juist het tegenovergestelde van hetgeen hem opgedragen was en trachtte de Boegies te verdrijven, hetgeen hem gelukte, volgens hetgeen voorkomt in eenen brief van den Resident van Palembang, gedagteekend 24 Februarij 1801: „Van „Riouw heeft de ondergeteekende de tijding, dat Radja Ali nevens de Boegies „door de hoofden van Sulthan Mahmoed geslagen zijn en de eersten Riouw ver„laten hebben, waardoor dat eiland weder onder gehoorzaamheid van Sulthan „Mahmoed gebragt is."

Indien dit laatste berigt niet op een valsch gerucht gesteund heeft, dan is de triomf van Radja Ali al zeer kort van duur geweest. Wij hebben dienaangaande de mededeelingen van eenen ooggetuige.

De oud-vaandrig in dienst der O. I. Compagnie J. G. Smidt, in 1800 als gezagvoerder van een klein particulier vaartuig van Sumanap naar Palembang gaande, werd door Ilanoensche zeeroovers in straat Banka genomen. Hij bleef eenige maanden onder hen en kwam eindelijk te Lingga teregt, waar hij den Sulthan Mahmoed voor zich wist te winnen door te beweren, dat hij met eene geheime zending van de Indische Regering belast was. De moeijelijkheid om naar Java terug te keeren, gepaard aan zijne pogingen om iets van de waarde van zijn vaartuig terug te krijgen, was oorzaak dat Smidt tot in Maart 1802 te Lingga bleef en ook de Riouwsche eilanden bezocht. Uit zijn dagboek blijkt het volgende (1):

In het jaar 1800 hadden Radja Ali en Ongkoe Kraing zich meester gemaakt van Riouw en Ongkoe Moeda de vlugt doen nemen naar Boelang. Dit stemt overeen met het hiervoren vermelde berigt van den Resident van Palembang, van 25 December 1800.

Ongkoe Kraing was een Boegies, eigenlijk genaamd Kraing Talibak, gehuwd met Radja Siti, eene dochter van wijlen den onderkoning Radja Hadji (2).

Ongkoe Moeda was een zoon van den Toemenggoeng van Djohor en stedehouder van Sulthan Mahmoed te Riouw.

Hij schijnt met de Ilanoens bevriend te zijn geweest, daar Smidt in Mei 1801 aanteekent, dat Ongkoe Moeda Riouw blokkeerde met tachtig groote vaartuigen, waarvan de helft Ilanoens waren. Het portret dat Smidt van hem geeft, is niet vleijend. Hij noemt hem, na persoonlijke kennismaking: „een slecht „sujet, een onbeleefde buffel, een groot roover en moordenaar."

Ongkoe Moeda dus van Riouw naar Boelang geweken zijnde, gaf de hoop niet op om Riouw te herwinnen en bleef voortdurend de Boegies beöorlogen.

Hetzij uit eigen beweging, of, wat waarschijnlijker is, op uitnoodiging van Sulthan Mahmoed, kwam in het laatst van 1801 de Bandahara van Pahang te Boelang, om te trachten de partijen tot vrede te brengen. Hij kon echter bij

(1) Dit dagboek is aan schrijver dezes, welwillend medegedeeld door den heer P. A. Leupe.

(2) Smidt noemt hem ten onregte een schoonzoon van Hadji Ali.

Ongkoe Moeda niet slagen en deed daarvan berigt aan den Sulthan. Deze zond daarop eene uitnoodiging aan Ongkoe Moeda om met den Bandahara te Lingga te komen, ten einde te beraadslagen over het beëindigen der onlusten met Radja Ali.

Ongkoe Moeda weigerde dit en schreef op 30 December 1801 aan den Sulthan: „dat hij bang was voor de tweede maal met suiker gevangen te worden, eenmaal op zulk eene wijze de proef op Riouw verleden jaar ondergaan hebbende”. Hij eischte vooraf eene som van 10,000 Spaansche matten voor te Riouw geledene schade, waarna hij naar Lingga zou gaan om vrede te sluiten. Indien de Sulthan dit niet aannam, zou hij voortgaan zich op Radja Ali en Ongkoe Kraing te wreken. Hij onderteekende: Ongkoe Moeda, Radja van Boelang en Bintang, gewezen Sulthan van Riouw”. (1)

In Februarij 1802 kwam de Bandahara van Pahang alleen te Lingga om, benevens zendelingen van Radja Ali en Ongkoe Moeda, te beraadslagen met den Sulthan omtrent de zaken tusschen deze laatsten. Het resultaat daarvan was: dat Radja Ali te Riouw het gezag zou behouden, gedurende zijn leven, maar niet erfelijk; — dat Ongkoe Kraing de tweede stem zou hebben, en in eerste instantie de zaken onder de Chinezen, Maleijers, Boegies en handelaars zou onderzoeken en daarvan verslag doen aan Radja Ali, waarna beiden, met een hoofd (penggawa) van wege den Sulthan, uitspraak zouden doen. Het ambt van Ongkoe Kraing zou mede niet erfelijk zijn. Riouw zou, als vroeger, inkomsten aan den Sulthan uitkeeren, en zoowel Radja Ali als Ongkoe Kraing zouden zijn onderdanen van den Sulthan. Wat met Ongkoe Moeda zou geschieden wordt niet vermeld; waarschijnlijk werd hem op gelijke voorwaarden Boelang gelaten.

In Maart 1802 werd deze beslissing aan Radja Ali en aan Ongkoe Moeda medegedeeld, maar geen van beiden nam er genoegen in. Het schijnt zelfs dat Radja Ali vreemde tusschenkomst wilde inroepen; althans Ongkoe Kraing vertrok met een Engelsch vaartuig naar Malakka, zijne goederen en zijn gezin te Riouw achterlatende.

Verder gaat het verhaal van Smidt niet, zoodat wij in het onzekere blijven omtrent de verdere gebeurtenissen. Wij weten alleen, uit andere stukken, dat op 3 September 1803, ten overstaan van Sulthan Mahmoed, op het eiland Boelang, vrede werd gesloten tusschen de Maleijers en de Boegies, waar ook Radja (of Ongkoe) Moeda, Ongkoe Kraing en den Sulthan van Siak bij tegenwoordig waren, en op 21 December 1804 werd Radja Ali door den Sulthan op het eiland Penjingat, plegtig hersteld als onderkoning, op den van ouds gevolgden voet.

Radja Ali bleef op Penjingat zijne residentie houden en overleed in 1805

---

(1) Smidt voegt als noot daarbij: „Een zeer goede vriend zijnde van Ongkoe Moeda, zijn secretaris opBoelang, zoo heb ik zulks van hem vernomen.”

op het eilandje Bajan, in de binnenbaai van Riouw, waarnaar hij genoemd wordt: marhoem mangkat di poelau Bajan. Hij werd opgevolgd door Radja Djafar, een zoon van wijlen den onderkoning Radja Hadji.

De Sulthan keerde terug naar Lingga, en sedert dat tijdstip zijn de Sulthans steeds op Lingga en de onderkoningen op Penjingat blijven wonen.

Het einde van de vorige en het begin van de tegenwoordige eeuw kenmerkte zich door ongehoorde stoutheid van de zeeroovers in straat Banka, de Riouwsche wateren en de kust van Sumatra. De Maleische vorsten lieten dien roof ongestraft toe. Zij hadden zelfs hunne eigene hoofden bij de roovers, en zij deelden den buit. Dikwerf werden de Ilanoens gebruikt als hulptroepen van de twistende vorsten. De roovershoofden voerden soms de Hollandsche vlag, om handelsvaartuigen te misleiden. Zelfs vrouwen voeren ten roof. Zoo verhaalt Smidt dat de weduwe van den gesneuvelden onderkoning Radja Hadji, genaamd Ratoe Mas, met drie vaartuigen uitging om te rooven, al hetgeen Sulthan Mahmoed zeer wel bekend was.

HOOFDSTUK XII.

DJOHOR.

[1812—1821.]

Dood van Sulthan Mahmoed. — Opgevolgd door zijn zoon Abd'oerrahman. — Betwisting van die opvolging door Mahmoeds zoon Hoesin. — Contract tusschen den Majoor Farquhar en Sulthan Abd'oerrahman van 19 Augustus 1818. — Pogingen der Engelschen om de Nederlandsche regten op Djohor te verkorten. — Verklaring dienaangaande van de Indische Compagnie. — Contract tusschen het Ned. Indische Gouvernement en den Sulthan van Djohor van 26 November 1818. — Kapitein Königsdorffer als Resident te Riouw. — Zending van kapitein Elout naar Lingga. — Overeenkomst nopens het voeren van Inlandsche vlaggen. — Regeling van het beheer der inkomsten te Riouw. — Opstand der Boegies ten gevolge van een misverstand. — De Boegies worden verslagen en wijken uit. — Zending van den Schout-bij-nacht Wolterbeek en den kapitein Elout naar Lingga en Riouw. — Nieuwe regeling van de heffing der inkomsten. — Bepaling van het grondgebied onder 's Gouvernements regtstreeksch beheer. — Versterkingen van den onderkoning op Penjingat (Mars.) — De Resident Königsdorffer vervangen door den Heer L. C. von Ranzow.

Den 12den Januarij 1812 overleed Sulthan Mahmoed. Zijne opvolging was de aanleiding tot belangrijke gebeurtenissen in het rijk van Djohor.

Deze vorst was gehuwd met Ongkoe Poewan, eene dochter van den bandahara van Pahang. Na verloop van eenigen tijd, geene kinderen bij haar hebbende, trouwde bij Intjeh Makoh, eene dochter van eenen Boegies, genaamd Daing Matoerang of Intjeh Djafar. Het huwelijk werd ingezegend door Imam Said; de getuigen er van waren Mohamad Tahir en Lebei Moestafa, met nog vijf andere fatsoenlijke lieden. Intjeh Makoh baarde eenen zoon, genaamd Tongkoe Hoesin of Tongkoe Soeloeng.

Eenigen tijd daarna, in 1780, huwde Sulthan Mahmoed Intjeh Mariam, eene dochter van den bandar Hasan. Dit huwelijk was voorgesteld door den onderkoning Radja Hadji. Het werd ingezegend te zijnen huize, door Hadji Jakoeb, in tegenwoordigheid van Datoe Soelewatang Ibrahim en den Sabandar Mohamad. Intjeh Mariam baarde een zoon, genaamd Tongkoe Abd'oerrahman.

Sulthan Mahmoed huwde ten vierde male met Tongkoe Hamidah of Ongkoe Poetri, eene dochter van wijlen Radja Hadji, onderkoning van Riouw. Zij bleef kinderloos.

Tijdens het overlijden van Sulthan Mahmoed bevond zijn zoon Hoesin zich te Pahang, waar hij eene dochter van den bandahara had getrouwd.

Den dag na het overlijden des Sulthans werd zijn zoon Tongkoe Abd'oerrahman door den onderkoning Radja Djafar verheven tot Sulthan van Djohor, onder den naam van Sulthan Abd'oerrahman Sjah. Aan deze verheffing ontbrak echter de uitreiking der rijkssieraden, die in handen waren van Sulthan Mahmoeds weduwe Tongkoe Poetri, welke weigerde ze af te geven, tenzij in overeenstemming met den toemenggoeng en den bandahara van Djohor, en van Sulthan Mahmoeds beide zoons Hoesin en Abd'oerrahman.

Eenigen tijd daarna kwam Tongkoe Hoesin met den bandahara van Pahang te Lingga terug, waar ook de toemenggoeng zich bevond.

Niettegenstaande de rijkssieraden niet door Tongkoe Poetra werden afgegeven, bleef Sulthan Abd'oerrahman toch de regering voeren. Een Maleisch document, thans nog in het archief van de Sulthans van Lingga aanwezig, zegt zelfs, dat èn de bandahara èn de toemenggoeng Abd'oerrahman als Sulthan erkenden.

Daarmede is in tegenspraak een relaas van Tongkoe Hoesin, in 1827 ingediend aan den Britschen Resident van Singapoera (1), waarin wordt gezegd dat Sulthan Mahmoed zijnen zoon Hoesin immer als troonsopvolger zou hebben beschouwd en bij verschillende gelegenheden aan den volke voorgesteld, en dat hij als zoon zou zijn aangenomen door Tongkoe Poetri, om welke reden zij de rijkssieraden niet aan Sulthan Abd'oerrahman wilde afgeven (2).

Hieromtrent moet worden opgemerkt, dat, indien Tongkoe Hoesin werkelijk regten op den troon had, de bandahara en de toemenggoeng hem stellig in de plaats van zijnen half-broeder daarop hadden kunnen plaatsen, gerugsteund door de rijkssieraden, welke Tongkoe Poetri zeker niet aan haren aangenomen zoon zou hebben geweigerd, indien het regt op zijne zijde was. Dat dit laatste niet het geval was moet ook worden afgeleid uit een document, gedagteekend 4 Junij 1819, dat thans nog bewaard wordt in de Linggasche archieven. Het is onderteekend door den onderkoning Radja Djafar en zes aanzienlijke personen en bevat de stellige verklaring, dat Sulthan Mahmoed, kort voor zijn overlijden, zijnen

(1) Journal of the Ind. Arch., deel IX, bl. 477.

(2) In een particulieren brief van den Gouverneur van Malakka J. S. Timmerman Thijssen aan den Gouverneur-Generaal van der Capellen, gedagteekend van Riouw, den 2den September 1819, staat het volgende: „Njonja (Tongkoe) Poetri, die hier wezenlijk alles vermag, heb ik in een goed „humeur gebragt. Onder secretesse kan ik Uwe Excellentie bedeelen, deze vorstin zeer gramstorig „was op kapitein Elout; zij vermeende door ZwEdG. gemankeerd te zijn. Alles is echter nu voorbij, „en nog dezen morgen liet hare Hoogheid mij weten, dat kapitein Elout gedwaald had van te ge„looven, zij Tongkoe Long was toegedaan, en dat de heer Raffles noch de majoor Farquhar immer „eenigen invloed op haar zouden hebben.”

zoon Abd'oerrahman aan den onderkoning had overgegeven, om hem als Sulthan uit te roepen.

Het is waar, dat Tongkoe Hoesin de oudste was. Met de moeders van beide zoons was Sulthan Mahmoed wettig gehuwd; maar de Maleijers maken ten opzigte van de regten der afstammelingen van vorsten, die met vrouwen van niet-vorstelijke afkomst gehuwd zijn, een degelijk onderscheid, naar gelang van den stand waartoe de moeder behoort. En in dat opzigt had de moeder van Tongkoe Abd'oerrahman stellig den voorrang. Haar vader was een Maleische rijksbeambte (bandar), terwijl de vader van Tongkoe Hoesins moeder een Boegies was, die zich daing noemde. In verband met de meer aanzienlijke geboorte van Sulthan Mahmoeds tweeden zoon stond zeer waarschijnlijk de hem van zijne geboorte af gegeven naam.

Gedurende de 17e en de 18e eeuw was de naam van den regerenden Djohorschen vorst veelal geweest eene zamenstelling van Abdi, namelijk Abd'oellah en Abd'oeldjalil. Er mag soms eene uitzondering op plaats hebben, maar veelal zal men in de Maleische landen zien, dat de vorsten om den anderen, hetzij de opvolging in eene regte of in eene zijlinie plaats heeft, eenen naam van gelijken oorsprong voeren. Zoo was de opvolging sedert de 16e eeuw:

Ala Djala Abd'oeldjalil,
Ala'oedin,
Abd'oeldjalil,
Mahmoed,
Abd'oeldjalil,
Ibrahim,
Mahmoed,
Abd'oeldjalil,
Soleiman,
Abd'oeldjalil,
Mahmoed.

Volgens het gebruik was een van Abdi afgeleide naam aan de beurt voor den vervanger van Mahmoed, en het zou eene geheele afwijking van de oude gewoonten geweest zijn, indien den troonsopvolger eenen anderen naam gegeven ware. Daarom mag men met grond aannemen, dat werkelijk de tweede zoon van Sulthan Mahmoed, reeds van zijne geboorte af, door zijn vader tot troonsopvolger bestemd was.

Zeer belangrijk, ja afdoende voor deze kwestie, is hetgeen de Resident van Riouw D. Ruhdé bij eenen brief van Februarij 1786 over de troonsopvolging in het Djohorsche rijk schreef aan den Gouverneur van Malakka. De wettigheid der aanspraken van Sulthan Abd'oerrahman wordt er ten eenemale door gestaafd. Hij schreef het volgende: „Aangaande de opvolging van den Sulthan, „indien hij zonder bij de tegenwoordige Sulthane kinderen na te laten mogte

„overlijden, zoude het gros der natie zeker liefst tot koning zien optreden een „der beide zonen, welke bij mijnen secreten brief van den 16den October als „natuurlijke kinderen zijn opgegeven, en als zoodanig hierbij het gemeen ook „genoemd worden; doch sedert eerst in ervaring gekomen ben, dat zijne Hoog„heid met de moeder van hem, wien ik hier bedoel, wettig getrouwd is, en „niet, volgens gewoonte der Inlandsche vorsten, wanneer zij met eene vrouw „van geringe afkomst zich verbinden, iemand zenden om hun persoon bij de „plegtigheid van het verbond te representeren, maar zulks in persoon verrigt „heeft, zijnde zij genaamd Mariam, eene dochter van den overledenen Datoe „Bandar en eene zuster van Orang kaja Ibrahim, en dus uit een deftig huis „afkomstig, daar Radja Moeda te Trengganoe slechts een neef van Sulthan Mah„moed is en de andere uit 's Konings bloed gesproten van eene Riouwsche moeder „van goeden huize en een echte zoon is. De tweede zoon is van eene gemeene „verpandelinge, genaamd Mako, afkomstig, en komt in geen aanmerking omtrent „het successieregt."

Sulthan Abd'oerrahman bleef ongehinderd op den Djohorschen troon en bezat dien ook in 1818, toen de majoor der ingenieurs en Britsch resident van Malakka W. Farquhar, met den titel van kommissaris van wege het Britsch Gouvernement, te Riouw kwam om met den Djohorschen Sulthan een kontrakt te sluiten.

Die overeenkomst kwam tot stand op 19 Augustus 1818. Het is niet onbelangrijk hier te doen volgen het verhaal van de wijze, waarop dat tractaat is tot stand gekomen, vertaald naar het door Sulthan Abd'oerrahman en den onderkoning Radja Djafar (1) op 25 Mei 1819 opgesteld, gezegeld en geteekend relaas, dat zich thans nog in de Linggasche archieven bevindt. Dat stuk luidt als volgt:

„Ik Sulthan Abd'oerrahman Sjah, ibn almarhoem Sri Sulthan Mahmoed Sjah, koning van het rijk van Djohor, Pahang, Riouw en Lingga met deszelfs onderhoorigheden, benevens mijn vader Radja Djafar, onderkoning te Riouw, die mijn gevolmagtigde was in de hieronder beschrevene zaak, maken gezamenlijk bij deze aan de gansche wereld bekend, hoedanig zich heeft toegedragen het sluiten van eene overeenkomst met de Engelsche Compagnie op den 19den dag der maand Augustus 1818, afgescheiden van het kontrakt op den 27sten dag der maand Moharam des jaars 1233, dat is drie maanden na de overeenkomst met de Engelschen, aangegaan met den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië.

Er dient vooraf te gaan, dat reeds voor meer dan twee honderd jaren het rijk van Djohor eene overeenkomst had aangegaan met de Hollandsche Compagnie, en het was immer aangenomen, dat de vorst van Djohor behoorde tot de zijde van dengeen, die over Malakka het bewind voerde.

---

(1) Radja Djafar was bij acte van 30 December 1811 aangesteld tot onderkoning (Jang di pertoean moeda) en algemeen gevolmagtigde, door wijlen Sulthan Mahmoed.

Lang daarna ontstond er oorlog tusschen de Hollandsche Compagnie en den vorst van Djohor, maar in 1784 werd de vrede gesloten en een overeenkomst aangegaan, ten gevolge waarvan eene bezetting van de Compagnie te Riouw werd gelegen, die daar bleef tot het jaar 1787, toen zij werd aangevallen door de Ilanoens, die in grooten getale Riouw veroverden.

De bezetting vertrok. Daardoor werd de band tusschen de Hollandsche Compagnie en den vorst van Djohor stellig verzwakt, en toen de Hollandsche vlag te Malakka gestreken was, zouden de Engelschen zeker de Hollanders hebben kunnen vervangen, indien zij het gewild hadden, maar zij zochten het niet en de vorst van Djohor evenmin.

In het jaar 1818 en kort voordat Malakka weder aan de Hollanders werd overgegeven, toen eerst kwam de Majoor Farquhar, die Resident was te Malakka, tot ons om een kontrakt te sluiten. Hij verzocht dit met zeer grooten en haastigen aandrang. Op dat tijdstip waren wij jegens niemand verbonden, en wij wisten niet of onze oude vrienden, de Hollanders, den vroegeren band wilden herstellen of niet. Wij ontvingen ook een brief van de Britsche overheden, waarin vermeld stond, dat de Hollanders met eene sterke magt zouden komen om ons land te nemen, en er stond ook in, dat zij verbaasd waren dat de Hollanders dit wilden doen, omdat dit strijdig was met de groote overeenkomst, in Europa gesloten tusschen Engeland en Holland (1).

---

(1) De vertaling van dezen nog in originali bestaanden brief, gedagteekend 6 Ramadlan 1233 (5 Julij 1818), en gerigt aan den onderkoning van Riouw, luidt als volgt:

„Brief van Sir Thomas Stamford Raffles, gewezen Luitenant-Gouverneur te Batavia, thans Luitenant-Gouverneur van Sumatra's Westkust, aan den Jang di pertoean moeda te Riouw.

Inleiding.

Voorts zend ik dezen brief van vriendschap, om mijn vriend kennis te geven, dat ik van Europa teruggekeerd en in welstand te Benkoelen aangekomen ben. Ik verlang thans zeer iets te vernemen omtrent de aangelegenheden van mijn vriend in den tegenwoordigen tijd, en als mijn vriend in verlegenheid is of gebrek heeft, dat hij het mij dan zegge; want ik heb mijn vriend geenszins vergeten en zal hem naar zijn verlangen bijstaan. Ik deel wijders mijn vriend mede, dat ik pas berigt van Batavia heb ontvangen, dat de Hollandsche Compagnie het land van mijn vriend wil gaan wegnemen, door een afgezant met een menigte volk naar Pontianak af te vaardigen. Daarom geef ik onverwijld daarvan mijn vriend kennis. En te meer verwondert mij deze handeling der Hollandsche Compagnie, daar zij daardoor het groote tractaat verbreekt, dat in Europa tusschen Engeland en Holland gesloten is. Volgens mijn inzien is het beter, dat mijn vriend dien Hollandschen afgezant niet ontvangt; want als mijn vriend genegen is, onder de bescherming van de vlag der Engelsche Compagnie te staan, dan kan dit geschieden en blijven wij alsdan vrienden, zoo als altijd, elkander wederkeerig hulp verleenende.

En ik doe mijn vriend ook nog weten, dat ik binnen eenige dagen zal scheep gaan, om de Oostelijke landen te zien. Ik hoop ook mijn vriend te ontmoeten en zal alsdan met hem overeenkomen omtrent zoodanige regelingen, die blijken mogten goed te zijn. Daarom stelle mijn vriend zijne hoop op de Engelsche Compagnie, die medelijdender en liefderijker is.

Slot. — Geschreven te Marlborough, op Maandag den 6en der maand Ramadlan te 10 uur 's morgens, in het jaar 1233 (5 Julij 1818)".

Toen wij dit lazen, dachten wij dat, al mogt Malakka weder aan de Hollanders komen, er misschien in die groote overeenkomst iets anders betreffende ons rijk zou voorkomen, waardoor wij verhinderd zouden worden een nieuw kontrakt met onze oude vrienden te sluiten.

Slechts om die reden en opregt vertrouwende op de woorden van den majoor Farquhar en op den brief van de Engelsche overheden, hebben wij de overeenkomst met den majoor Farquhar aangenomen, die voor ons niet van het geringste nut was.

Daarop kwam de Schout-bij-nacht Wolterbeek, die de Hollandsche vlag had geheschen te Malakka, tot ons, en toonde ons aan, dat op een weinig land na de vorige bezittingen der Hollanders weder aan hen overgegeven waren en dat er over het rijk van Djohor volstrekt niets in het groote tractaat voorkwam. Wij bespeurden daaruit ten duidelijkste, dat men ons voorgelogen had, toen men met overhaasting een verbond met ons kwam sluiten, en dat men ons bedrogen had door te berigten, dat de Hollanders ons land zouden komen nemen; want onze oude vrienden wenschten alleen het oude verbond te vernieuwen. Wij waren daarmede zeer verheugd en achtten het voor onze rust noodig, en daarom hebben wij het tractaat, dat met onbetamelijke overhaasting aangegaan was, ter zijde gesteld, en hebben wij met genoegen de verbondschriften met onze oude vrienden gesloten.

In die overeenkomst is van beide zijden overlegd, wat tot welzijn van ons rijk en ten voordeele van onze onderdanen kon strekken.

Daar dit alles waar en van openbare bekendheid is, hebben wij onze zegels en handteekeningen onder dit geschrift gesteld, dat geschreven is op den 30sten der maand Redjab, des jaars 1234 (25 Mei 1819).

Er kan geene enkele reden bestaan om te twijfelen aan de waarheid van de in dit stuk vermelde feiten. De door haat en afgunst gedreven Britsche beambten van dien tijd hebben wel schandelijker middelen aangewend om de Nederders te benadeelen, en wanneer men nagaat met welke overhaasting het contract gesloten werd, dan dringt de overtuiging, dat werkelijk scheve voorstelling van de Nederlandsche plannen heeft plaats gehad, zich zeer sterk op. In het laatst van Junij 1818 vertrok Farquhar, met het ingehuurde schip *John Bull*, gezagvoerder Bain, naar Riouw. Daar gekomen confereerde Farquhar slechts een paar uren met den onderkoning Radja Djafar over het te sluiten contract, en vertrok van daar naar Pontianak. Den Nederlandschen kommissaris Boekholtz daar vindende, stevende Farquhar, den 9den Augustus, naar Lingga. Hij verzocht den Sulthan het tractaat met den onderkoning te mogen sluiten, en de Sulthan stemde daarin toe, zeggende zich niet meer met wereldsche zaken in te laten. Farquhar vertrok denzelfden dag van Lingga en sloot het tractaat met Radja Djafar, op 19 Augustus. Het volgende is eene vertaling er van, naar het oor-

spronkelijk document, thans nog berustende in de archieven van den Sulthan van Lingga, waarvan wij tevens de transcriptie hier wedergeven:

Bahoewa inilah soerat perdjandji'an deri pada hal perniaga'an antara sahabat bersahabat, ja'itoe deri pada Kompani Enggris jang moelia, jang mempoenja'i kabesaran dan kamoelia'an serta dengan Padoeka Sri Sulthan Abd'oerrahman Sjah, jang mempoenja'i tachta karadja'an dan kamoelia'an di dalam negri Djohor dan Pahang serta ta'aloknja sekalian, bahoewa s'nja jang menentoekan perdjandji'an ini deri pada seblah Kompani Enggris toean majoor William Farquhar, jang memarentah di dalam negri Malakka, jang mendjadi wakil jang moetalak deri pada toean besar Alexander Bannerman jang moelia Goebernoer jang memarentah negri Poeloe Pinang serta ta'aloknja, dan seblah Sulthan Djohor dan Pahang serta ta'aloknja sekalian ja'itoe jang di pertoean moeda Radja Djafar jang memarentah di dalam negri Riouw, jang mendjadi wakil jang moetalak deri pada Sri Sulthan Abd'oerrahman Sjah.

Overeenkomst van handel en wederkeerige vriendschap tusschen de verhevene Engelsche Compagnie en den padoeka Seri Sulthan Abd'oerrahman Sjah, die den koninklijken zetel en de heerlijkheid in de landen Djohor, Pahang en onderhoorigheden bezit; wordende deze overeenkomst gesloten, van wege de Engelsche Compagnie door den Heer Majoor William Farquhar, bevelvoerend in Malakka en gevolmagtigde van den grooten en verheven Heer John Alexander Bannerman, Gouverneur van Poelau Pinang en onderhoorigheden, en van wege den Sulthan van Djohor, Pahang en onderhoorigheden door den Jang di pertoean moeda, Radja Djafar, bevelvoerend in Riouw en gevolmagtigde van den Seri Sulthan Abd'oerrahman Sjah.

Fasal jang pertama.

Bahoewa damei serta sahabat jang ada sekarang ini antara Kompani Enggris jang moelia dengan Padoeka Sulthan Abd'oerrahman Sjah, ja-itoe hendaklah di kekalken selama-lamanja.

Art. 1.

Vrede en vriendschap, die thans bestaan tusschen de verheven Engelsche Compagnie en den padoeka Seri Sulthan Abd'oerrahman Sjah zullen voor altoos bestendigd worden.

Fasal jang kadoewa.

Maka adalah segala prahoe ꝑ dan dagangan deri orang ꝑ Enggris atau orang ꝑ jang doedoek berlindoeng di bawah parentah Kompanie Enggris jang moelia, ja'itoe hendaklah mendapat karoenia serta bebas dan kalaba'an di

Art. 2.

Alle vaartuigen en koopwaren van Engelsche of van lieden, staande onder de bescherming der verheven Engelsche Compagnie, zullen in de havens van Djohor, Pahang, Lingga, Riouw en andere onderhoorigheden van den Seri Sul-

dalam laboehan Djohor dan Pahang, Lingga dan Riouw serta negri₂ jang ta'alok kapada Sri Sulthan Abd'oerrahman Sjah saperti jang ada sekarang ini ataoe kemoedi'an di brikan kapada bangsa jang terlebeh di kasehi.

Fasal jang katiga.

Segala prahoe-prahoe dan dagangan deri pada fihak orang-orang jang di bawah talok parentah Sri Sulthan Abd'oerrahman Sjah demikien lagi mendapat karoenia bebas dan kalaba'an di dalam pelaboehan negri Poeloe Pinang ataoe di lain-lain tampat jang mana di bawah parentah Enggris Poeloe Pinang.

Fasal jang ka-ampat.

Bahoewa sekali-kali tiada Sri Sulthan Abd'oerrahman menghendaki membaharoe'i dan mengoelang'i perdjandji'an jang telah soedah kapada bangsa-bangsa jang lain barang siapa sekalipon sebab jang demikien itoe kaloe-kaloe ada terseboet fasal-fasal di dalamnja jang mendjadi tersangkoet ataoe menghasingkan perniaga'an segala orang-orang jang di bawah parentah Enggris, dan lagi tiada dapat di letakkan bea dan tjoekei sekali-kali di atas segala orang jang di bawah parentah Enggris barang jang tiada di letakkan di atas segala marika-marika jang di bawah parentah bangsa jang lain.

Fasal jang ka-lima.

Dan barang hal sekalipon Sri Sulthan Abd'oerrahman tiada maoe memboeat perdjandji'an kapada sasa'orang djoeapon, baik orang poetih ataoe baik kapada Amerikan, ataoe baik kapada

than Abd'oerrahman Sjah, begunstigd worden en dezelfde vrijheden en voordeelen genieten, als tegenwoordig de meest begunstigde natie.

Art. 3.

Evenzoo zullen vaartuigen en koopwaren van onderdanen van den Seri Sulthan Abd'oerrahman Sjah in de havens van Poeloe Pinang en andere onder het Engelsch gezag van Poeloe Pinang staande plaatsen, begunstigd worden en dezelfde vrijheden en voordeelen genieten.

Art. 4.

De Seri Sulthan Abd'oerrahman Sjah wil in geen geval overeenkomsten met andere natiën, met welke ook, aangegaan, vernieuwen en bij herhaling aangaan, en zulks, omdat er artikelen in kunnen voorkomen, waarbij de handel van Engelsche onderdanen belemmerd of er een onderscheid mede gemaakt wordt. Ook mogen volstrekt geene regten of belastingen geheven worden op Engelsche onderdanen, die niet ook op de onderdanen van anderen natiën geheven worden.

Art. 5.

Ook omtrent andere zaken, welke ook, wil de Seri Sultan Abd'oerrahman geene overeenkomst aangaan, met wie het ook zij, hetzij met Europeanen, Amerikanen of Inlanders (zwarte menschen), opdat

orang itam sopaja djangan di padjakkan segala perkara djenis dagangan perniaga'an jang kaloear deri negri-negri ataoe tampat-tampat Sri Sulthan Abd'oerrahman Sjah.

de handelsartikelen, voortbrengselen der landen of plaatsen van den Seri Sulthan Abd'oerrahman Sjah, niet gemonopoliseerd worden.

Fasal jang ka'anam.

Bahoewa kasoedahan'nja ini menjatakan perdjandji'an segala perkara jang terseboet di atas kahendak akan memandjangkan sahabat antara kadoewa fihak kita akan menetepkan keseneng'an perniaga'an dan peliara'an jang kedoewa fihak sopaja berkekalan kalaba'an kadoewa fihak kita selama-lamanja.

Sebab soenggoeh dengan njatanja soeka sama soeka saperti jang terseboet ini maka adalah toean majoor William Farquhar serta jang di pertoean moeda memboeboh tjap serta tapak tangan di atas kartas ini di dalam negri Riouw, kapada anamblas hari boelan Sjawal, hari Rebo, sanat 1233, ja'itoe kapada sambilan blas hari boelan Augustus tarech 1818.

Art. 6.

Ten slotte wordt hier verklaard, dat al het bovenstaande ten doel heeft, de vriendschap tusschen partijen te bestendigen en het gemak van den handel en het bestuur van partijen te bevestigen, opdat het voordeel van partijen voor altijd bestendig zij.

Dat het hier vermelde in ernst en duidelijk en met wederzijdsch goedvinden gedaan is, daarvoor heeft de Heer Majoor Farquhar en de Jang di pertoewan moeda hunne zegels en handteekening op dit papier gezet, te Riouw, op Woensdag, den 16n der maand Sjawal, dat is den 19n Augustus 1818.

Kort na het sluiten van dit tractaat verscheen te Riouw de Schout-bij-nacht J. C. Wolterbeek, die op 21 September 1818, als mede-kommissaris met den Heer J. S. Timmerman Thijssen, het Gouvernement Malakka van den Resident Farquhar had overgenomen. Den 3den November van Malakka vertrokken, kwam de Schout-bij-nacht na een paar dagen reis te Riouw en begon onmiddellijk de onderhandelingen tot het weder doen gelden van Nederlands regten en het aangaan van nieuwe verbindtenissen met de vorsten des lands. Van wege den Sulthan werden ook deze onderhandelingen gevoerd door den onderkoning Radja Djafar, en het einde daarvan was, dat op 26 November 1818 (er was dus ruim tijd geweest om de zaak te wikken en te wegen) het contract tot stand kwam, dat in substantie luidt als volgt: (1)

De Hooge Indische Regering staat, als een bewijs van welwillendheid, aan den Sulthan Abd'oerrahman Sjah, weder af het rijk van Djohor, Pahang, Riouw

(1) Het gansche contract is opgenomen als bijlage XXXVII.

en Lingga, als een wettig en onsterfelijk leen, zoo als hetzelve aan des Sulthans vader was afgestaan bij het kontrakt van 10 November 1784, „in dier voege, dat de tegenwoordige vorst, even als zijn vader, zal zijn vasal van Z. M. den Koning der Nederlanden, en, als zoodanig, Koning over het rijk van Djohor, Pahang, Riouw, Lingga en onderhoorigheden."

Artikel 1.

Vrede, vriend- en bondgenootschap tusschen de Hooge Indische Regering en den Sulthan.

Artikel 2.

De Sulthan, rijksgrooten en onderdanen beloven trouw aan de Hooge Regering, als vertegenwoordigende hunnen beschermheer. Hare vrienden zullen hunne vrienden en hare vijanden ook hunne vijanden zijn, en desgevorderd zullen zij de Hooge Regering met volk en vaartuigen bijstaan.

Artikel 3.

De Hooge Regering zal des Sulthans rijk beschermen en hetzelve zooveel mogelijk doen prospereren, en de wetten en gewoonten des lands in haar geheel laten.

Artikel 4.

Op het verlangen van den Sulthan wordt een resident op Riouw geplaatst en een klein garnizoèn daar gelegd, voor hetwelk de Sulthan aansprakelijk is, en dat door de Hooge Regering zal kunnen worden vermeerderd en naar goedvinden in des Sulthans landen geplaatst.

Artikel 5.

De onderkoning zal zorgen voor de voltooijing en het onderhoud van de aan te leggen fortificatiën te Riouw, dat een verblijf voor den Resident en eene kazerne voor de militairen gebouwd worden, en dat aan het garnizoen, tegen redelijke betaling, hunne levensbenoodigdheden verstrekt worden.

Artikel 6.

De verdediging van versterkingen, enz., blijft aan den kommandant, doch, in geval van aanval, zal de onderkoning, des vereischt, met volk assisteren.

Artikel 7.

De onderdanen van den Koning der Nederlanden mogen zich vrij door het geheele rijk begeven; van gelijken de onderdanen van den Sulthan op Malakka en onderhoorigheden, mits zich onderwerpende aan de bestaande wetten, enz.

Artikel 8.

Iemand, geene waren willende lossen in eene der respektieve havens, enz. zal mogen vertrekken, tegen betaling alleen van ankerage en vuurtaks.

Artikel 9.

De Hooge Regering heeft den vrijen aankap in de bosschen door des Sulthans rijk, met voorkennis alleen van den Sulthan of diens plaatselijk bestuur.

Artikel 10.

De zeeroof zal niet geduld worden en de Sulthan zal trachten dien uit te roeijen.

Artikel 11.

De wederzijdsche onderdanen zullen elkander niet benadeelen, en de overtreders hiervan voorbeeldig gestraft worden.

De vaartuigen van de onderdanen des Sulthans zullen dadelijk bij de Nederlandsche kruisers komen, wanneer deze een schot doen, en voorts zullen al die vaartuigen eene nader door den Sulthan te bepalen vlag voeren.

Artikel 12.

De vaartuigen der onderdanen van den Sulthan zullen moeten varen met eenen pas, geviseerd door den Resident.

Artikel 13.

Wederzijdsche overloopers zullen uitgeleverd worden.

Artikel 14.

Schuldenaren of slaven, die van Malakka naar de landen van den Sulthan overgeloopen zijn, zullen worden overgegeven tegen een betaling van 20 realen voor elken slaaf of schuldenaar. En van gelijken zal geschieden met die, welke van des Sulthans landen naar Malakka overloopen.

Artikel 15.

De loop der justitie zal bij elke der partijen vrij zijn, en de wederzijdsche onderdanen volgens hunne eigene wetten teregtstaan.

Artikel 16.

Vrije vaart van alle natiën toegestaan op Riouw en Lingga, en in alle andere havens van het rijk zullen alle Inlandsche natiën kunnen varen, doch geene schepen uit Europa of Amerika of bezittingen van Europesche mogendheden, uitgenomen de Nederlandsche. De in- en uitgaande regten zullen door eenen Nederlandschen beambte, van wege de Regering, en door eenen Inlandschen beambte, van wege den Sulthan, gezamenlijk worden geïnd.

Artikel 17.

Al het ingevoerde tin van Banka en Palembang zal door den Sulthan tegen 10 Spaansche matten per pikol aan het Gouvernement worden afgestaan, zoo ook alle specerijen van Borneo en de Molukken tegen inkoopsprijs; alle andere handel is vrij.

Artikel 18.

De opbrengsten van de in- en uitgaande regten zullen gelijk worden gedeeld, zoo ook de eventuëel aan de Chinezen op te leggen belasting.

Artikel 19.

De Hooge Regering zal altijd gewapende vaartuigen kunnen doen kruisen of stationeren, om den smokkelhandel te beletten.

Daartoe een vaartuig noodig zijnde, zal de Sulthan een kunnen aanvragen aan den Gouverneur van Malakka.

Artikel 20.

Geen vaartuig mag in of uit de havens gaan, waar een Nederlandsch beambte resideert zonder aangifte en visitatie.

Artikel 21.

Bij overlijden van den tegenwoordigen Sulthan zal niemand tot zijnen opvolger mogen gekozen worden, dan de wettige afstammeling, of, bij ontstentenis, een der naaste prinsen uit het Djohorsche huis.

De nieuwe vorst zal van zijn aanvaarden kennis geven aan den Gouverneur van Malakka en gevolmagtigde zenden om dit kontrakt te bezweren.

Artikel 22.

De Sulthan verbindt zich het rijk te houden in deszelfs geheel en nooit, buiten toestemming van de Regering, daarvan eenig gedeelte aan eenige mogendheid af te staan, en met de zoodanigen zonder goedkeuring van de Regering, geen kontrakt aan te gaan.

Artikel 23.

Alle vorige traktaten worden vervallen verklaard.

Bij eventuële bedenkingen op het tegenwoordige zullen dezelve in der minne geschikt worden.

De Sulthan en zijne rijksgrooten, zoo ook de Hooge Regering, beloven dit traktaat volkomen te zullen nakomen.

In naam van den Sulthan wordt hetzelve bekrachtigd door den Radja moeda Djafar en den toemenggoong van Djohor, en van wege de Hooge Regering door den Schout-bij-nacht C. J. Wolterbeek.

Dit kontrakt is op den 27sten November 1818 door den Radja moeda Djafar en den toemenggoong van Djohor bezworen en met het daartoe van Lingga gezonden zegel van den Sulthan bekrachtigd aan boord van Zr. Ms. schip *Tromp*.

Door dit kontrakt werd het oude regt van Nederland op het gansche Djohorsche rijk door den Sulthan ten volle erkend. De werkkring van den Nederlandschen resident was wel zeer beperkt, maar aan den handel werd eene vroeger nooit gekende vrijheid gegeven. In geene voortbrengselen van het rijk werd eenig monopolie bedongen en de handelsregten bleven bestaan zoo als zij waren. En in de voorname of liever de eenige handelshavens van het rijk was de vaart voor alle natiën vrij.

Drie dagen na het beëedigen van het kontrakt, op 30 November 1818, werd de Nederlandsche vlag weder te Tandjong Pinang geheschen en de kapitein der artillerie G. E. Köningsdorffer geïnstalleerd als waarnemend Resident en kommandant van het garnizoen, groot 150 man, dat daar achterbleef.

Ter gelegenheid van de herstelling van de betrekkingen tusschen Nederland en het rijk van Djohor, begiftigde de Gouverneur-Generaal van der Capellen

den Sulthan met eenige kostbare geschenken. Met het uitreiken daarvan werd belast de kapitein C. P. J. Elout, toenmaals adjudant van Zijne Excellentie, en een der kundigste personen, die in deze eeuw Nederland in Indië hebben gediend. De Heer Elout had tevens in last om den staat van zaken op Lingga en Riouw op te nemen. De kapitein Elout kwam den 14den Mei 1819 met Zr. Ms. korvet *Eklips* te Lingga aan, en trof al dadelijk eene regeling omtrent het voeren van vlaggen door de Djohorsche vaartuigen, ter voldoening aan artikel 11 van het kontrakt van 26 November 1818.

Dientengevolge werden aangenomen en erkend:

de rijksvlag: zwart met een wit blok in den bovenhoek aan den stok;

de vlag voor den Sulthan als opperbevelhebber: bovendien twee vierkante witte vlaggen aan den bazaans- en den grooten top zijner vaartuigen;

de vlag voor den onderkoning: eene spits uitloopende vlag als een breede wimpel, geheel zwart;

de vlag voor prinsen van den bloede van den Sulthan of afgezanten van hem: geel;

de vlag voor prinsen van den bloede van den onderkoning of afgezanten van dezen vorst: geel met eenen groenen rand boven, onder en aan den stok.

Van Lingga begaf de kapitein Elout zich naar Riouw, alwaar hij bevond, dat de onderkoning in geenen deele aan de verpligtingen, voortvloeijende uit het 5de artikel van het kontrakt van 26 November 1818, betreffende het bouwen der fortifikatiën, enz., had voldaan. De levering van bouwstoffen ging uiterst langzaam en werd door allerlei uitvlugten vertraagd. Zoo beweerde de onderkoning, dat planken voor geschutbeddingen niet vielen in de termen van artikel 5 van het kontrakt. Men was genoodzaakt geweest de voorloopige versterkingen op den heuvel van Tandjong Pinang, en bestaande uit eene aarden redoute met eene palissadering, door de militairen zelven te doen bouwen. Voorts ontwaarde de kapitein Elout, dat de inlandsche vorsten voortgingen de bevolking te knevelen en dat het beheer op de inkomende en uitgaande regten aan groote moeijelijkheden en onnaauwkeurigheden was blootgesteld. Zoo werden de inkomende regten op de lading der Chinesche wangkangs geheven bij schatting over het geheel en gansch willekeurig.

Om hierin verbetering aan te brengen wist de Heer Elout den onderkoning te bewegen tot den geheelen afstand van de administratie der middelen aan den Nederlandschen Resident of aan een daarmede van Gouvernementswege te belasten ambtenaar, waarvoor de onderkoning maandelijks op de hem aankomende helft der opbrengst van de regten een voorschot zou ontvangen van *f* 2800,—, hetwelk hem steeds als het minimum van zijn aandeel werd verzekerd en dat zou worden verdeeld als volgt:

aan den onderkoning . . . . *f* 1600,—

aan tongkoe Poetri	*f*	300,—
" radja Idries	"	300,—
" tongkoe Besar	"	140,—
" tongkoe Ponggawa	"	140,—
" radja Balawa	"	120,—
" radja Amat	"	100,—
" radja Djoemahat	"	100,—

welke maatregel, bij eene proklamatie van den onderkoning, algemeen bekend werd gemaakt.

Weinig tijd daarna had te Riouw eene ernstige verstoring van de rust plaats, veroorzaakt door een betreurenswaardig misverstand.

Op den 26sten December 1819, des avonds ten 9 ure, vielen in de Boegische kampong, gelegen achter de heuvels, die thans gedeeltelijk geslecht zijn en het terrein besloegen, waar thans de Protestantsche kerk staat, eenige schoten uit grof geschut, lilla's. etc., De Resident en militaire kommandant Königsdorffer zond dadelijk eene patrouille uit, om de oorzaak van dat ongewone schieten te vernemen, en gaf den sergeant, die de patrouille kommandeerde, last om te trachten iemand van de plaats mede te brengen, ten einde inlichtingen te kunnen geven. De patrouille bevond, dat het schieten plaats had ter zake van eene bruiloft van Arong Balawa, het invloedrijk hoofd der Boegies te Tandjong Pinang, verwant aan het vorstenhuis van Sidenring op Celebes. De sergeant en zijne manschappen keerden dadelijk terug, medebrengende vijf inlanders, in plaats van één, en daaronder zekere La-ongé, een neef van Arong Balawa, en in stede van hen, zoo als hem gelast was, aan het woonhuis van den Resident te brengen, plaatste de sergeant hen voorloopig in de wacht binnen het fort, waar men hen in het voetblok wilde sluiten.

Hierover in woede ontstekende trokken La-ongé en de overige Boegies onverwachts hunne krissen en vielen op de soldaten van de wacht aan. Een flankeur werd gedood en vijf anderen ontvingen ernstige wonden, maar ook La-ongé en twee der zijnen werden afgemaakt en de twee overige Boegies zwaar gewond.

Er schoot voor den Resident-kommandant niets over dan te trachten de kwade gevolgen van dit ongeluk zooveel mogelijk te voorkomen. Te dien einde begaf zich de toenmalige collecteur van 's lands middelen, de Heer J. H. Walbeehm, naar Penjingat, den zetel van den toen naar Lingga afwezigen onderkoning Radja Djafar, en bewerkte dat de algemeen geachte Tongkoe Said, die zijne diensten dadelijk aanbood, het gebeurde in de ware toedragt en aanleiding ophelderde, en Arong Balawa nam ook den schijn aan alsof hij begreep, dat er werkelijk een misverstand had plaats gegrepen.

Deze bezadigdheid was echter niet dan eene list en had slechts ten doel

om de Nederlanders te misleiden, en tijd te winnen tot het maken van toebereidselen om hen onverhoeds aan te vallen. Zoodra dan ook de Boegies zich van het noodige voorzien hadden, sloegen zij op den 14^{den} Januarij 1820 tot openlijke vijandelijkheden over, door met eene magt van ongeveer 400 man het kantoor van den collecteur van 's lands middelen aan te vallen. De Heer Walbeehm was gewaarschuwd zich dien morgen niet naar zijn bureau te begeven; deze waarschuwing niet achtende, ging die ambtenaar echter naar het tolkantoor, van waar hij over zee, kort na zijn aankomst, met eene voor het kantoor liggende kruispraauw zich het leven heeft gered, medebrengende 's lands gelden en boeken en een gedeelte der daar geplaatste wacht van acht militairen.

Een der militairen was in de Chinesche kamp gegaan om iets te koopen; deze, den opstand bemerkende, trachtte naar het fort te gaan, maar daartoe was het te laat; hij moest zich in het alang-alang-gras verbergen, en eerst na verloop van twee à drie dagen is hij verhongerd in het fort aangekomen.

Voorts maakten de Boegies zich meester van de aan het strand gelegene overblijfselen der voormalige Hollandsche versterking, bragten die in staat van weerbaarheid en wierpen daarenboven, op een kleine honderd schreden van het fort, nog een klein werk op.

De overmoed der Boegies werd ook vermeerderd doordien zij bemerkten, dat men de bezetting van het fort niet versterkte, hoezeer daartoe gelegenheid bestond. De garnizoenen te Malakka en te Riouw toch werden om de zes maanden voor een gedeelte onderling verwisseld. Op het einde der maand December 1819 was de tijd van aflossing daar, en eene halve kompagnie van het 23^{e} bataillon infanterie was den 24sten of 25sten van Malakka aangebragt met Zr. Ms. brik *Irene,* welke den 31sten December met het detachement van de 4^{e} kompagnie, 1^{e} bataillon, 18^{e} regiment, naar Malakka terugkeerde. Waren deze troepen niet verzonden, waarschijnlijk zouden de Boegies zich wel bedacht hebben iets tegen het bestuur te ondernemen, voordat zij versterking hadden bekomen, of het garnizoen verminderd was.

Tandjong Pinang was toen geheel anders dan nu. De omtrek van het fort op den heuvel was zwaar begroeid met alang-alang-gras en kreupelhout, en daar, waar thans nette Europesche woningen en goede inlandsche kampongs staan, vond men hoog opgaand geboomte ([1]).

Op het berigt van het voorgevallene was de majoor Krieger, kommandant der troepen in het gouvernement Malakka en onderhoorigheden, met het op ultimo December afgeloste detachement naar Riouw overgekomen, en daar hij zag dat gematigdheid hier niets meer baatte en in tegendeel den overmoed der Boegies deed stijgen, werd met den Resident-kommandant overeengekomen dat men hen zou tuchtigen.

([1]) Zie de schets, bijlage XXXVIII.

Tot versterking van onze magt te Tandjong Pinang was ook Zr. Ms. brik *Irene*, gekommandeerd door den kapitein-luitenant ter zee E. Lucas, met de ingehuurde brik *de goede Intentie* van Malakka gezonden. Het gelukte deze brikken in de binnenbaai en voor de versterking der Boegies te brengen. Den 25sten Januarij 1820 werd door deze vaartuigen het vuur geopend en, toen dit werd geoordeeld eene genoegzame uitwerking te hebben gehad, deed de majoor Krieger met een honderdtal flankeurs eenen uitval uit het fort, bestormde en nam achtereenvolgens de vijandelijke batterijen en joeg de Boegies op de vlugt.

Ons verlies bedroeg 7 gesneuvelden en 13 gewonden, onder welke laatsten de kapitein Königsdörffer, die, terwijl hij een zesponder op de kleine batterij der Boegies pointeerde, twee schoten ontving, waarvan het eene slechts zijne epaulet, en het andere zijnen schouder trof. Het verlies der Boegies bedroeg ruim 80 man, alleen aan dooden.

Van de zijde van den onderkoning van Riouw, Radja Djafar, had het bestuur niet de minste medewerking ondervonden. Zelf een Boegies van afkomst zijnde, durfde hij waarschijnlijk uit vrees voor wraak, niet openlijk de zijde der Nederlanders kiezen.

Na den gunstigen uitslag van het gevecht deed de Resident-kommandant eene algemeene vergiffenis afkondigen, voor hen die zich rustig zouden gedragen, maar dit belette niet, dat Arong Balawa met bijkans al de Boegies, in allerijl Riouw verliet en, door de zoogenaamde troesan Riouw, zijnde eene smalle geul, die de eilanden Sengareng en Bintan van elkander scheidt (1), zonder vervolgd te kunnen worden, naar Singapoera de wijk nam.

De kampong der Boegies werd daarop in de asch gelegd, maar hunne verwijdering had Riouw eenen zwaren slag toegebragt, terwijl Singapoera er zeer door bevoordeeld werd, omdat sedert al de handelaren van Celebes Riouw vermeden en regtstreeks hunne waren naar Singapoera bragten. Het was dus voor den Riouwschen handel van overwegend belang de Boegische ingezetenen weder op Tandjong Pinang te doen terugkeeren; maar daartoe was Arong Balawa eerst in 1824, voornamelijk door bemiddeling van den toenmaligen Algemeenen Ontvanger te Riouw J. H. Walbeehm, en gelokt door de toelegging van een ruim maandgeld, te bewegen.

Van de zijde der Britsche autoriteiten te Singapoera had men niet de minste medewerking ondervonden; zelfs toen in Februarij 1820 de Gouverneur van Malakka den 1n Luitenant Paris de Montaigu naar Singapoera zond, om de uitlevering van Arong Balawa te trachten te bewerken, bleef de Engelsche Resident, de Luitenant Kolonel der Genie Farquhar, die volstandig weigeren. Het was voor de Engelschen dan ook een te groot voordeel hunne opkomende plaats zoo eensklaps met een tal van inlandsche handelaren verrijkt te zien, om zich

(1) Na deze gebeurtenissen wordt de troesan steeds in onbevaarbaren staat gehouden.

er niet over heen te zetten, dat deze uitgewekenen door zeeroof zouden trachten zich over hunne nederlaag te Riouw te wreken, al mogten zij daardoor den eerlijken handel benadeelen. En dat de Boegies, eenmaal te Singapoera gevestigd, den geheel vrijen handel op die plaats verkozen boven den door tolregten bezwaarden handel op Riouw, was niet dan zeer natuurlijk. De terugkomst van Arong Balawa op Tandjong Pinang bragt dan ook volstrekt geene verbetering van den handel dier plaats te weeg; want de handelaren van zijne natie, op eene uitzondering na, verkozen hem niet te volgen.

De 260 à 270 lieden, die met Arong Balawa overkwamen, behoorden grootendeels tot zijne familie of waren zijne volgelingen en slaven.

De Boegies zetten zich bij hunne terugkomst te Tandjong Pinang niet weder neder op het terrein, dat zij vroeger hadden bewoond. Zij vestigden zich aan de overzijde der baai, buiten het direct Gouvernements territoir, waar thans nog de kampong Boegies ligt.

Het aantal bewoners dier kampong bedraagt thans ongeveer: 300 mannen, 250 vrouwen, 200 kinderen.

Gedurende de expeditie tegen Panglima bezaar, hoofd van Reteh, in 1858, hebben de uit die bevolking getrokken hulptroepen goede diensten bewezen.

Hun hoofd Abd'oel Karim is te dier zake begiftigd met de zilveren militaire medaille voor moed en trouw.

Bij den ongelukkigen opstand der Boegies was ook de kamp der Emoijer Chinezen te Tandjong Pinang verbrand en waren de meeste bewoners naar Penjingat (Mars) verhuisd. De Gouverneur van Malakka Timmerman Thijssen, die ter regeling van het geschokte gezag te Riouw overgekomen was, schonk den Chinezen eene schadeloosstelling van *f* 6000 tot wederopbouwing hunner huizen, om daardoor te voorkomen, dat ook zij zich te Singapoera zouden gaan vestigen, alwaar door de Engelsche autoriteiten geene pogingen werden nagelaten om de bewoners der Riouwsche eilanden derwaarts te lokken. Deze maatregel werd door de Regering goedgekeurd.

De goede verstandhouding tusschen den onderkoning en het Europesche gezag was reeds vóór den opstand der Boegies verbroken, en het vertrek van dezen vorst naar Lingga was het gevolg van eene algemeene ontevredenheid over de aangegane verbindtenissen. Althans reeds in het najaar van 1819 werd door den Gouverneur van Malakka aan de Hooge Regering berigt, dat Radja Djafar blijken van ontevredenheid gaf, en dat zijne houding was die van eenen vorst, die oorlog boven vrede verkoos, welk een en ander door den Gouverneur voornamelijk werd toegeschreven aan den invloed van den afval van den Sulthan van Palembang, Machmoed Badar'oedin.

Op dit berigt werd de schout-bij-nacht Wolterbeek, die zich in de wateren van Palembang en Banka bevond, in November 1819 uitgenoodigd, om, vergezeld van den kapitein Elout en zoo spoedig als de zaken in het Palembangsche

zulks zouden toelaten, zich te begeven naar Lingga, en zoo noodig ook naar Riouw, om de gegrondheid der redenen van ontevredenheid van de zijde der vorsten te onderzoeken en die, zoo doenlijk, uit den weg te ruimen. Deze vlagofficier kwam met de korvetten *Venus* en *Galathea*, op den 10[den] Maart 1820, te Riouw, en in het begin der volgende maand vingen nieuwe onderhandelingen met de vorsten aan.

De onderkoning zeide, dat hij de ampliatiën op het kontrakt van 26 November 1818, hem door den heer Elout voorgesteld, te onbezonnen had aangenomen, en dat hij, door niet zelf het beheer over de inkomsten des lands in handen te hebben, in het oog van de naburige vorsten was vernederd, waarop door den schout-bij-nacht werd voorgesteld het kontrakt van 1818 weder op den ouden voet terug te brengen, mits de Sulthan zijn achterstand van *f* 13708 wegens het voorgeschotene voor den opbouw der versterkingen, de niet uitbetaling van het Gouvernements aandeel van de regten, enz. en wegens het approximatieve bedrag van het nog voor de onvoltooide werken uittegevene zoude aanzuiveren en de versterkingen en gebouwen voltooijen en onderhouden; — of wel, dat de met den heer Elout aangegane schikkingen, behoudens eenige wijzigingen, zouden blijven stand houden, met kwijtschelding van de schuld van den Sulthan en eene vaste toelage van *f* 4000 's maands, te ontvangen door den onderkoning, waartegen, van 1 April van dat jaar af, de opbrengst der pachten, enz. geheel ten voordeele van het Gouvernement zou blijven en tevens een nader te regelen afstand van grond rondom het fort, en van het vroeger door den Sulthan geleende geschut, enz. zou plaats vinden.

Het tweede alternatief gekozen zijnde, zoo werd op den 7[den] April 1820, door den onderkoning, namens den Sulthan, eene schriftelijke overeenkomst met den schout-bij-nacht Wolterbeek aangegaan. De afstand van grondgebied rondom het fort werd geregeld bij akte tusschen den resident Königsdörffer en den onderkoning, van 19 Februarij 1821; sedert heeft hierin geene verandering plaats gevonden.

In de maand September van hetzelfde jaar werd het fort te Tandjong Pinang, zijnde toen slechts een aarden werk, op nieuw gepalissadeerd en zooveel doenlijk versterkt. Ook de onderkoning begon in den loop van dit jaar zich op het eiland Penjingat te versterken, en het kostte den Gouverneur van Malakka eenige moeite hem te overreden, om deze ongegronde en tegen het kontrakt van 1818 strijdende handeling te laten varen, gevende de onderkoning voor, dat hij eenen aanval vreesde van Arong Balawa te Singapoera. Om geen nieuwe oorzaken van ontevredenheid te geven, was men evenwel genoodzaakt, hem eeniger mate zijn wil te laten volgen, waarvan hij gebruik maakte om twee fortjes te bouwen en met 17 stukken van 6 en 8 ℔ te wapenen, welk aantal in September 1821 met 58 van Lingga ontvangen stukken werd vermeerderd.

In dat jaar werd de kapitein, waarnemend resident van Riouw, G. E. Kö-

nigsdörffer, vervangen door den heer L. C. von Ranzow en het fregat *Melampus*, gekommandeerd door den kapitein-ter-zee de Man, naar Lingga gezonden, om aan den Sulthan over te brengen een brief van de Regering, waarin ten ernstigste werd aangedrongen op het afschaffen en beteugelen der steeds meer en meer toenemende en door de voornaamste Riouwsche en Linggasche hoofden ondersteund wordende zeerooverij.

HOOFDSTUK XIII

DJOHOR. — LINGGA.

[1818—1830].

Handelingen van Sir Thomas Stamford Raffles ten opzigte van den Sulthan van Djohor.— Stichting van Singapoera. — Contract tusschen Raffles en Radja Hoesin, die genoemd wordt Sulthan van Djohor. — Documenten over die handeling. — Pogingen der Engelschen om hun gezag ook buiten Singapoera te doen gelden. — De heeren Melvill van Carnbee en Wappers Melis in kommissie naar Malakka en Riouw. — Onderzoek naar het hijschen der Engelsche vlag in Djohor. — Tongkoe Poetri wordt gelast de Djohorsche rijkssieraden aftegeven. — Zij worden uitgereikt aan Sulthan Abd'oerrahman. — Handelsovereenkomst van 30 November 1823.— Invloed van het Londensch tractaat van 1824 op Djohor. — De heer C. van Angelbeek als gecommitteerde naar Lingga en Riouw. — Geschillen tusschen de Riouwsche en de Singapoersche autoriteiten over de Karimon-eilanden. — De Resident Elout verjaagt het volk van Sulthan Hoesin van daar. — De Resident Cornets de Groot weerhoudt bemoeijenis van den Sulthan van Lingga met staten onder Britschen invloed.

Na de overgave van Malakka aan de Nederlandsche Kommissarissen in September 1818 werd de voormalige Britsche resident van Malakka, W. Farquhar, toegevoegd aan den Luitenant-Gouverneur van Benkoelen Sir Thomas Stamford Raffles, die zich titelde „agent van den Gouverneur-Generaal van Indië (1). Het

(1) Raffles had geen regt op dien titel, omdat hem die nimmer was gegeven. Hij zegt zelf (Life and Memoirs of Sir Th. Stamford Raffles, 1e uitgaaf, blz. 456), dat hij bijzondere instructiën had om de handelingen van vreemde natiën en in het bijzonder van de Hollanders in den Archipel in het algemeen na te gaan. Hij maakt daaruit de gevolgtrekking, dat hij in de daad agent voor den Oosterschen Archipel was, maar zegt toch, dat hij nimmer dien titel aannam. Hij zegt, dat het voor zijne vijanden moeijelijk zou zijn eenig stuk te vinden, waarin hij zich agent noemt. Dit is zoo moeijelijk niet; hij deed het bij de teekening der overeenkomst met Tongkoe Hoesin op 6 Februarij 1819. Zie verder.

doel van Raffles was het zoeken van een geschikt punt nabij Malakka voor eene Engelsche vestiging.

Het eerst bezochten zij het eiland Karimon (1) en daarna landden zij op het eiland Saparoea, waar de Toemenggoeng van Djohor sedert eenigen tijd zich ophield. Zij wisten dit hoofd over te halen om het eiland Singapoera aan de Engelsche Oost-Indische Compagnie af te staan, onder de nadere goedkeuring van Tongkoe Hoesin, den broeder van Sulthan Abd'oerahman, die dan als Sulthan van Djohor zou worden erkend.

Een aanverwant van Tongkoe Hoesin, genaamd Tongkoe Embong, werd in het geheim naar Riouw gezonden om Hoesin voor te houden, welk eene schoone toekomst hem toegedacht werd, en hem over te halen om naar Singapoera te gaan. Tongkoe Hoesin vertrouwde de zaak niet, maar liet zich eindelijk toch bewegen om, steelsgewijs, met Tongkoe Embong mede te gaan.

Zij scheepten zich in op een der vaartuigen van Raffles, dat buiten het gezigt van Riouw was ten anker gekomen en de nieuwbakken Sulthan van Djohor met den Toemenggoeng, die pas twee maanden te voren op den koran een tractaat met het Nederlandsch Indisch Gouvernement had bezworen, gingen op 6 Februarij 1819 met Sir Thomas Stamford Raffles (die zich, voor deze gelegenheid, titelde „agent van den Gouverneur-Generaal bij de Staten van „Riouw, Lingga en Djohor") het volgende kontrakt aan:

Tractaat van vriend- en bondgenootschap, gesloten tusschen den Edelen Sir Thomas Stamford Raffles, Luitenant-Gouverneur van Fort *Marlborough* en onderhoorigheden, agent van den HoogEdelen Francis, Markies van Hastings, Gouverneur-Generaal van Indië, enz., enz., enz., voor de Edele Oost-Indische Compagnie ter eenre, en hunne Hoogheden Sulthan Mohamad Sjah, Sulthan van Djohor, en Datoe Toemenggoeng Sri Maharadja Abd'oerrahman, hoofd van Singapoer en Onderhoorigheden, ter andere zijde.

Artikel een.

De voorloopige artikelen van overeenkomst, aangegaan op 30 Januarij 1819, tusschen den Edelen Sir T. S. Raffles, van wege de Engelsche Oost-Indische Compagnie, en Datoe Toemenggoeng Sri Maharadja Abd'oerrahman, hoofd van Sin-

---

(1) Farquhar zond een brief, gedagteekend 15 October 1818 (14 Dzoelkaidah 1233) aan den onderkoning van Riouw, waarbij hij kennis gaf van de overgave van Malakka aan de Hollanders en eene plaats verzocht in des onderkonings gebied om de Engelsche vlag te hijschen, waartoe hij Karimon als zeer gunstig gelegen opgaf. Deze brief werd overgebragt door Intjeh Iahija, schrijver van Farquhar. Opmerkelijk zijn de daarin voorkomende woorden: „Ik zou wel aan mijnen vriend te Lingga schrijven, maar hij heeft alle zaken aan mijnen vriend in volmagt opgedragen, het is daarom dat ik geenen brief naar Lingga zend." Hieruit blijkt, dat Farquhar in October 1818 den Sulthan Abd'oerrahman als oppervorst erkende.

gapoera en Onderhoorigheden, voor hem zelven en Sulthan Hoesin Mohamad Sjah.

Artikel twee.

Ter bevordering van het doel met die voorloopige overeenkomst beoogd en ter vergoeding van de voordeelen, die thans of later voor Z. H. Sulthan Hoesin Mohamad Sjah, Sulthan van Djohor, ten gevolge van de bepalingen van dit tractaat, mogten vervallen, verbindt zich de O. I. Compagnie om aan Z. H. voornoemd jaarlijks te betalen een duizend Spaansche daalders, voor en gedurende den tijd dat de genoemde Compagnie krachtens dit tractaat eene of meer factorijen in eenig gedeelte van Z. H. erfelijke domeinen heeft, en de genoemde Compagnie verbindt zich verder om hare bescherming aan Z. H. voornoemd te verleenen, zoo lang als hij verblijf zal houden in de onmiddellijke nabijheid van de plaatsen, staande onder haar gezag. Het is echter duidelijk verstaan door en uitgelegd aan Z. H., dat de Britsche (O. I. Compagnie) door in dit verbond te treden en zich te verbinden tot het verleenen van bescherming aan Z. H., in geenen deele beschouwd kan worden als gebonden om in de inwendige staatkunde van zijne landen tusschen beiden te treden of om de autoriteit van Z. H. met de wapenen vol te houden of te handhaven.

Artikel drie.

Z. H. Datoe Toemenggoeng Sri Maharadja Abd'oerrahman, hoofd van Singapoera en Onderhoorigheden, bij de voorloopige artikelen van overeenkomst, aangegaan op 30 Januarij 1819, zijne volle toestemming verleend hebbende aan de Edele O. I. Compagnie, om eene of meer factorijen te Singapoera of in eenig ander gedeelte van Z. H. rijk op te rigten, en de genoemde Compagnie ter belooning en vergelding van die vergunning aan Z. H. verzekerd hebbende de jaarlijksche som van drie duizend spaansche daalders en Z. H. als haren bondgenoot en onder hare bescherming opgenomen hebbende, worden al de gezegde voorloopige artikelen, in haar geheel, hierbij bevestigd.

Artikel vier.

Z. H. Sulthan Hoesin Mohamad Sjah, en Z. H. Datoe Toemenggoeng Sri Maharadja Abd'oerrahman, nemen aan de Edele O. I. Compagnie te helpen en bij te staan tegen alle vijanden, die de factorij of de factorijen van de gezegde Compagnie, opgerigt of opterigten in de landen van Hunne Hoogheden, mogten aanvallen.

Artikel vijf.

Z. H. Hoesin Mohamad Sjah, Sulthan van Djohor, en Datoe Toemenggoeng Sri Maharadja Abd'oerrahman, hoofd van Singapoera, komen overeen, beloven en verbinden zich zelven, hunne erfgenamen en opvolgers, om, zoolang de Edele Compagnie zal voortgaan met eene of meer factorijen te houden in eenig gedeelte van de landen onderhoorig aan Hunne Hoogheden voornoemd en zullen voortgaan met Hunne Hoogheden te ondersteunen en te beschermen, Hunne Hoogheden voornoemd in geen verbond zullen treden met eenige andere natie

en in geen deel van hunne landen zullen toelaten eenige andere natie, hetzij Europesche of Amerikaansche, noch tot hare nederzetting vergunning geven.

Artikel zes.

Een iegelijk, die behoort tot de Engelsche factorij of factorijen, of die hier namaals zal wenschen zich onder de bescherming van hare vlag te stellen, zal behoorlijk worden geregistreerd en beschouwd als onderdanen van de Britsche autoriteit.

Artikel zeven.

De wijze van bedeeling van het regt aan de inlandsche bevolking zal het onderwerp zijn van beraadslaging en latere regeling tusschen de contracterende partijen, daar dit noodzakelijk in groote mate zal afhangen van de wetten en gebruiken der verschillende stammen, die men kan verwachten, dat zich in de nabijheid van de Engelsche factorij zullen nederzetten.

Artikel acht.

De haven van Singapoera zal worden beschouwd als te staan onder de onmiddellijke bescherming en onderworpen te zijn aan de bepalingen van de Britsche autoriteit.

Artikel negen.

Van de regten, die het hier namaals noodig mogt worden geoordeeld te heffen van goederen, handelswaren, vaartuigen en schepen, zal Z. H. Datoe Toemenggoeng Sri Maharadja Abd'oerrahman geregtigd zijn tot de helft van het bedrag geheven van inlandsche vaartuigen. De onkosten van de haven en van de inning der regten zullen worden gedragen door het Britsch Gouvernement.

Gedaan en gesloten te Singapoera, den 6[den] dag van Februarij, in het jaar des Heeren 1819, of op den 11[n] dag der maand Rabi'oelahir van het jaar der Hegera 1234.

(w. g.) T. S. RAFFLES.

Agent van den HoogEdelen Gouverneur-Generaal bij de Staten van Riouw, Lingga en Djohor.

Gezegeld door Hunne Hoogheden den Sulthan en den Toemenggoeng.

Alzoo hebben Britsche agenten, binnen één half jaar, twee contracten gesloten met twee verschillende vorsten, die zich hetzelfde rijk toeëigenden, hoewel de tweede, als een misdadiger, zijne woonplaats in het geheim verlaten had, om zich, op aansporing van eenen afvalligen onderdaan van den regtmatigen vorst, in naam op eenen troon te plaatsen (1).

(1) Raffles, als Luit. Gouverneur van Java en onderhoorigheden, schreef aan Sulthan Abd'oerrahman „Koning van Djohor, Pahang en onderhoorigheden." Deze brief voorzien van de handteening en het zegel van Sir Toms. S. Raffles is gedagteekend van Batavia, 10 October 1813. Zes jaren later sluit dezelfde Britsche Ambtenaar een contract met Tongkoe Hoesin als „Sulthan van Djohor"!

Het is niet onbelangrijk hier neder te stellen wat de nieuwe Sulthan van Djohor en de Toemenggoeng zelven schreven over hunne verheffing.

Daartoe laten wij volgen de vertalingen van brieven van hen, getrouw gemaakt volgens de thans nog bestaande originelen.

No. 1.

Van den Toemenggoeng van Djohor aan den Sulthan te Lingga.

Eerbiedige bede om vergiffenis van mij, Datoe Toemenggoeng, voor het stof van den Jang di pertoean besar. Vergiffenis! Heer! Duizendmaal vergiffenis!

Ik geef te kennen, dat, terwijl ik mij te Singapoera ophield, Engelschen, en wel de heer Raffles, met den Radja (Gouverneur) van Malakka, daar aankwamen. Na zijne (Raffles) aankomst heeft hij mij eenvoudig gedwongen; hij wilde zich te Singapoera vestigen, en ik kon het niet meer voorkomen; want hij heeft mij gedwongen. Daarna heeft hij zelfs zijn volk en zijn goed geland en wil nu zelfs eene versterking maken, zoodat ik niets meer had in te brengen en hem moest laten doen, wat hij goed vond.

Middelerwijl kwam uw oudere broeder, Tongkoe Long, van Riouw naar Singapoera; want hij was verschrikt, toen hij hoorde, dat er veel schepen te Singapoera waren, en hij kwam om zijn' zoon (den Tongkoe Besar) te halen. Bij zijne aankomst ontmoette hij den heer Raffles; toen heeft Raffles hem vastgehouden en met geweld Radja gemaakt, met den titel Sulthan Hoesin. Daarna heeft hij hem zelfs een zegel gegeven en mij voor hem verantwoordelijk gesteld. Dit geef ik te kennen. Vergiffenis! enz.

Geen datum.

No. 2.

Van denzelfden aan den Jang di pertoean Moeda te Riouw.

Inleiding.

Ik geef u voorts kennis, dat er Engelschen, namelijk de heer Raffles met den Radja (Gouverneur) van Malakka, te Singapoera aangekomen zijn. De Radja van Malakka ging door naar Riouw, terwijl de heer Raffles te Singapoera bleef. Deze heeft mij eenvoudig geweld aangedaan en volstrekt niet gehandeld met mijne voorkennis of goedkeuring; hij heeft mij slechts gedwongen. Zijn wil was zich te Singapoera te vestigen en dat heb ik niet meer kunnen voorkomen. Toen heeft hij zijn goederen geland en wil nu zelfs eene versterking maken, zoodat ik niets meer had in te brengen en hem moest laten doen, wat hij goed vond.

Middelerwijl kwam Tongkoe Long naar Singapoera; want hij was verschrikt, toen hij hoorde, dat er veel schepen te Singapoera waren, en hij kwam, om den Tongkoe Besar te halen. Bij zijne aankomst ontmoette hij den heer Raffles; toen heeft Raffles hem vastgehouden en met geweld Radja gemaakt en hem den titel gegeven van Sulthan Hoesin. En mij heeft hij voor den Jang di per-

toean Sulthan Hoesin verantwoordelijk gesteld, zoodat ik niet meer kan uitwijken. Dit geef ik te kennen enz.

Zonder datum.

No. 3.

Van denzelfden aan Engkoe Saijid te Lingga.

Inleiding.

Daarna worde door u geweten, dat, terwijl ik mij te Singapoera ophield en op niets verdacht was, geheel onverwachts door Gods beschikking, zeven Engelsche schepen en twee brikken aankwamen. Ik wist er volstrekt niets van, en in ééns waren zij geankerd en vulden de reede van Singapoera. Ik was zeer verschrikt en zond Radja Djohor naar Riouw om er aan den Jang di pertoean Moeda en Tongkoe Long kennis van te geven, mededeelende, dat er veel schepen te Singapoera waren. En wie er kwam, was de Heer Raffles met den Radja (Gouverneur) van Malakka. De Radja van Malakka begaf zich naar Riouw, de Heer Raffles bleef te Singapoera. En deze kwam bij mij en deed mij geweld aan en dwong mij zoo maar, willende met mij te zamen te Singapoera verblijf houden. Ik kon toen niets meer zeggen, en al wat hij zeide en wat hem behaagde, was goed. Tevens landde hij zijn volk en zijne goederen. Eerst raadplegen, dat kon niet meer; naar Riouw en naar Lingga kennis geven, dat kon toen ook niet meer, daar was geen tijd meer voor.

Middelerwijl kwam Tongkoe Long naar Singapoera; hij kwam er om zijn zoon (den Tongkoe Besar) te halen. En Tongkoe Long ontmoette den heer Raffles, die hem vasthield zonder hem weder los te laten, en hem met geweld Radja maakte, hem zelfs een zegel gevende. En voor Tongkoe Long stelde hij mij verantwoordelijk, zoodat ik niet meer kon uitwijken. Zoo is het geval, dat ik mededeel; gij hebt wel een beter doorzigt. Moge aangaande deze mijne omstandigheden bij u geen twijfel en argwaan bestaan; bij mij bestaat ook niet het minste voornemen of de minste begeerte, om verraad en geweld over den Jang di pertoean Besar te Lingga te doen komen; in 't geheel niet; denk gij veeleer op middelen om het welvaren van al uwe kinderen te zoeken. Zoo is het. Einde.

Zonder datum.

No. 4.

Van den Jang di pertoean te Singapoera (Tongkoe Long) aan den Jang di pertoean Besar (Sulthan Abd'oerrahman)

Inleiding.

Daarna worde door u geweten, zoo als ik u bij deze bekend maak, dat God door zijne beschikking zijn' wil over zijne dienaren ten uitvoer heeft gebragt, zonder dat ik er de minste gedachte op had, dat het zoo zou gebeuren; ik kon het volstrekt niet vermoeden. Want Abang Djohor berigtte, dat er veel schepen te Singapoera waren; hij kwam mij dit zeggen midden in den nacht. Want

de schepen kwamen, zonder dat de Toemenggoeng er iets van wist; geheel onverwachts kreeg hij te weten, dat de reede van Singapoera vol schepen was. Toen zond de Toemenggoeng Abang Djohor naar Riouw aan den Jang di pertoean Moeda en mij, om te berigten, dat er schepen te Singapoera waren en deze hunne soldaten in menigte geland hadden. Op het hooren van deze tijding verschrikte ik zeer; want ik was radeloos en bezorgd voor den Tongkoe Besar, zoodat ik mijne oordeelskracht verloor; want ik bevond mij in den dringendsten nood. Toen ben ik dienzelfden nacht nog vertrokken, zonder tijd te hebben, daarvan kennis te geven aan den Jang di pertoean Moeda en onze moeder (Tongkoe Poetri), omdat ik te verschrikt was; waaraan ik verkeerd heb gehandeld.

Bij mijne aankomst te Singapoera ontmoette ik den heer Raffles. Toen ik hem ontmoette, heeft hij mij vastgehouden en Radja gemaakt. Toen kon ik er niets meer aan doen. Hoedanig waren mijne omstandigheden? Ik bevond mij in zijne handen en volgde slechts zijne besluiten op. Had ik dat niet gedaan, dan ware het mij voorzeker slecht gegaan. Immers gij weet dit wel beter. Hoezeer ik nu ook zijne besluiten heb opgevolgd, zoo koester gij nogtans geen' twijfel of verdenking; bij mij bestaat ook niet het minste voornemen om verraad of bedrog over u te doen komen. Dat ten eenen male niet; en ook niet over de anderen. Dat verhoede God en de propheet. Zoo is het. Want de Engelschen houden mij vast en laten mij volstrekt niet los, om even naar Riouw terug te keeren om mijne vrouw en kinderen te halen. Zelfs daarvoor laten zij mij niet los; zij zeggen allen: laat maar uwe kinderen halen. Zoo is het. Einde. Slot.

Geschreven op Dingsdag, den 20 der maand Rabi'oelahir, te 1 uur, in het jaar 1234 (16 Februarij 1819).

No. 5.

Van denzelfden aan den Jang di pertoean Moeda van Riouw.

Groeten van Sri Padoeka anakanda den Jang di pertoean van Singapoera geworden door God den Heere aan Padoeka Djahanda Jang di pertoean Moeda, die het gezag voert te Riouw.

Ik geef mijne omstandigheden te kennen. Want Radja Djohor kwam midden in den nacht bij mij, berigtende, dat er veel schepen te Singapoera waren en dat deze hunne soldaten in menigte hadden geland, en ook hunne goederen. Op het hooren van zoodanig berigt verschrikte ik; want ik was radeloos en bezorgd voor Tongkoe Besar, en was zeer verschrikt. En ik trok nog dienzelfden nacht, zonder overleg, en verloor te dier tijd mijne oordeelskracht, en had geen' tijd meer, u van mijn vertrek kennis te geven.

Bij mijne aankomst te Singapoera ontmoette ik den heer Raffles. Bij die ontmoeting werd ik door hem vastgehouden en niet meer losgelaten, en hij maakte mij, door middelen van geweld, Radja, met den titel van Sulthan. Ik had toen geene keuze meer en volgde slechts; want hoedanig was het geval?

Ik bevond mij toen in zijne handen. Toen heeft hij mij zelfs een zegel gegeven. Dit is het, waarvan ik u kennis geef. Ik verzoek om uwe vergiffenis en vestig mijne hoop op de omstandigheid dat gij mijn vader zijt in deze en in de andere wereld. Ik zal u nimmer verloochenen.

Wat betreft mijne vrouw en kinderen, die heeft de heer Raffles mij gelast naar Singapoera te brengen. Daarom zend ik Radja Sahak en Intjéh Saban, om mijne vrouw en kinderen naar Singapoera te brengen. En de goederen, zijnde mijn aandeel, dat gij mij gegeven hebt, kan Intjéh Saban ontvangen, hetzij op de wangkang, in de Chinesche wijk, of op het Tolkantoor, ten einde te dienen als betaalmiddel van mijne schulden, en ook om er het kostende van mijn verhuizen te bestrijden.

Eerst God, dan de propheet, enz.

Zonder datum.

No. 6.

Van denzelfden aan Ongkoe Jaijia.

Inleiding.

Weet voorts mijne omstandigheden, die ik u hier bekend maak en waarin ik door Gods beschikking over zijne dienaren ben gekomen. Ik had geen het minst vermoeden, dat het zoo zou kunnen en ook Abang Deraman (de Toemenggoeng) wist geenszins, dat het zoo zou komen. Geheel onverwachts ankerde eene menigte schepen op de reede van Singapoera, namelijk zeven schepen en twee brikken, te zamen negen zeilen. Toen zond Abang Deraman Abang Djohor naar Riouw naar den Jang di pertoean Moeda en mij, om te zeggen, dat er veel schepen te Singapoera waren. En Abang Deraman was zeer verschrikt. Abang Djohor nu kwam midden in den nacht te Riouw aan en begaf zich tot mij, meldende, dat er veel schepen te Singapoera waren, en dat deze hun volk in menigte geland hadden. Op het hooren van dat berigt verschrikte ik zeer; want ik was ten uiterste radeloos en bezorgd voor den Tongkoe Besar. En dienzelfden nacht nog vertrok ik, zonder dat ik den tijd had, den Jang di pertoean Moeda en mijne moeder in het paleis (Tongkoe Poetri) daarvan kennis te geven. Het is zeer verkeerd van mij geweest, dat ik geene kennis heb gegeven; maar ik bevond mij in den dringendsten nood en had daardoor toen mijn oordeel verloren.

De Engelschen, die naar Singapoera kwamen, waren de heer Raffles en de Radja (Gouverneur) van Malakka. De Radja van Malakka begaf zich naar Riouw, terwijl de heer Raffles te Singapoera bleef. En ik kwam te Singapoera aan om den Tongkoe Besar te halen. Bij mijne aankomst ontmoette ik den heer Raffles, die mij vasthield en mij niet weder losliet, en mij met allerhande middelen van geweld Radja maakte, mij zelfs een zegel gevende. Hoedanig waren mijne omstandigheden? Ik had geene keuze meer en volgde zijnen wil op; want ik bevond mij in zijne handen.

Dit is hetgeen ik u mededeel; mogt gij het toch begrijpen; zoodanig is het

geval. Ik hoop, dat gij middelen beraamt om mijn welzijn en dat van mijnen broeder (den Jang di pertoean Besar) te bevorderen. Einde. Slot.

Zonder datum.

No. 7.

Van denzelfden aan Tongkoe Saijid.

Inleiding.

Daarna worde door u geweten, dat ik dit stuk papier, niet zoo als het wel behoorde, doe wegvliegen, om eene wezenlijke ontmoeting tusschen mij en u te vervangen; gevende ik te kennen, dat, als gij allen te Lingga iets onbetamelijks van mij verneemt, gij er niet naar moet hooren; want ik heb volstrekt niet den wensch of de gedachte, om verraad of bedrog over den Jang di pertoean Besar te Lingga, of over anderen te doen komen. Hoop te dien aanzien op God en den propheet. En ik hoop, dat gij het welzijn van mij te Singapoera en van den Jang di pertoean te Lingga zult zoeken.

Wat voorts mijnen vorigen brief aan u betreft, zoo is die niet beantwoord. Wat is de reden daarvan? Ik heb daaromtrent geen bijzonder berigt ontvangen of gelooft gij mij niet? Zoo is het. Slot.

Geschreven den 4[den] der maand Sjaban, in het jaar 1234 (29 Mei 1819).

Alsof het den majoor Farquhar niet genoeg ware een vorst, met wien hij pas te voren een vriendschapsverbond had gesloten, een gedeelte van zijn rijk te ontnemen, maar hij bovendien dien vorst nog wilde bespotten, schreef hij aan den Sulthan Mahmoed den volgenden brief:

Inleiding.

Daarna wete mijn vriend, dat ik dezen brief van opregtheid doe wegvliegen om kennis te geven, dat ik te Singapoera gezeten ben en eene versterking oprigt, in vriendschappelijke overeenstemming en met wederzijdsch goedvinden en toegenegenheid van den Sulthan Hoesin Mohamad Sjah en den Toemenggoeng, welke de Engelsche Compagnie hebben toegelaten, om zich te Singapoera te vestigen en eene versterking te maken, op den 11[den] der maand Rabi'oelahir 1234 (6 Februarij 1819).

Voorts verandere mijn vriend niet van getrouwheid en eensgezindheid. Wat mij betreft, ik ben niet veranderd van oudsher tot op dit oogenblik, noch heb ik mij van mijn vriend afgescheiden. Wat thans mijn hart bezielt, is nog grootere eensgezindheid en vriendschap dan vroeger, en wel altoos. Dat slechts onze briefwisseling over alle aangelegenheden niet ophoude. Slot.

Geschreven te Singapoera, den 15[den] der maand Djoemadi'lawal 1234 (12 Maart 1819).

Men denke niet, dat de hiervoren wedergegeven zeven brieven van Tongkoe Hoesin en van den Toemenggoeng van Djohor allen geschreven zijn uit vrijen wil en zonder dat Farquhar (Raffles was op 7 Februarij 1819 vertrokken) daar-

op zijnen invloed heeft doen gelden. Vooreerst vindt men de concepten van n°s. 2, 4 en 5 in de Engelsche archieven te Singapoera, en vertalingen daarvan zijn openbaar gemaakt in het negende deel van „The Journal of the Indian Archipelago." En, wat ook niet mag worden voorbij gezien, allen, behalve N°. 7, zijn geschreven op hetzelfde papier dat Farquhar bezigde voor zijne officiëele correspondentie (1). Die uitzondering van den brief N°. 7 is niet zonder beteekenis, wanneer men let op den inhoud er van. Sulthan Hoesin had reeds eenmaal geschreven aan Tongkoe Said, een hoog geëerd Arabier (zie brief N°. 6), maar hij had geen antwoord gekregen, en over dat zwijgen van den invloedrijken en vromen Arabier maakte hij zich ongerust. Daarom schreef hij hem, buiten weten van zijne Engelsche bondgenooten, een tweeden brief, welke, om die reden, dan ook geschreven is op gewoon Chineesch papier. Het blijkt daaruit, dat de overige brieven niet zoozeer aan Hoesin en den Toemenggoeng als aan Farquhar moeten worden toegeschreven, en het was eene op het volle vertrouwen in het regt des sterksten gebouwde staatkunde, dat hij bij die brieven het deed voorkomen alsof hij en Raffles geweld hadden gebruikt. Sulthan Mahmoed toch zou hen niet verjagen; en Nederland! — men kon altijd afwachten wat daarmede onderhandeld zou worden.

Het is hier de plaats niet om verder uit te wijden over de inbezitname van Singapoera door de Engelschen. Deze handeling was weldra een *fait accompli*, waarin het regt voor onregt, de zwakke voor den magtige moest bukken. Welke gunstige gevolgen die daad ook voor Nederlandsch-Indië moge gehad hebben, — en schrijver dezes zal de laatste zijn om dit te ontkennen, — zij was eene schending van de goede trouw, zoowel ten aanzien van het verzwakte, uitgeputte Nederland, als van den inlandschen vorst, die er door van een gedeelte van zijn rijk beroofd werd.

Prat op hun behaald voordeel wilden de Engelschen hunnen invloed niet bepalen tot Singapoera, maar dien uitstrekken tot het Maleische schiereiland en tot den Riouwschen Archipel. Zoo voerde de Toemenggoeng van Singapoera het beheer over de eilanden Galang, Tensiang, Boeaja, Soegi, Pekoko en Boelang en liet aldaar zijn gezag gelden, niettegenstaande hij onderdaan was van Sulthan Hoesin, om welke reden hem dan ook alle bemoeijenis met de genoemde eilanden door den Sulthan Abd'oel Rahman werd verboden. Zoo werd mede op het vaste land van Djohor, nabij Singapoera, op last van Sulthan Hoesin en van Raffles, door den panghoeloe van Djohor de Britsche vlag geheschen.

Tegen deze schending van grondgebied werd dadelijk door den onderkoning Radja Djafar geprotesteerd, en bij een brief aan den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië verzoekt deze vorst, om in zijne regten te worden gehandhaafd. Deze en andere aangelegenheden deden in 1823 de Regering besluiten,

(1) Dit papier heeft tot watermerk „Budgen & Wilmott 1803" of het Beeld van Brittannia in een gekroond ovaal.

om eene kommissie naar Malakka te zenden tot onderzoek naar den stand van zaken in dat Gouvernement in het algemeen en speciaal naar dien van deszelfs onderhoorigheden en van Singapoera in verhouding tot Malakka.

Tot kommissarissen daartoe werden benoemd de Schout-bij-nacht Jhr. Melvill van Carnbée, kommandant van Zijner Majesteits eskader in Indië, en de raad van financiën en directeur der inkomende en uitgaande regten Wappers Melis, aan welke heeren als secretaris werd toegevoegd de hoofdkommies van het gouvernement van Malakka E. van Angelbeek.

Aangaande het hijschen der Engelsche vlag in Djohor bevonden kommissarissen het volgende:

Sulthan Hoesin had in het bijwezen van den Toemenggoeng van Djohor en den heer Raffles aan den Panghoeloe van Djohor eene Engelsche vlag gegeven, met last om die te hijschen, en die vlag had gewaaid van een' vlaggestok door Engelschen opgezet.

Daar het aan kommissarissen bekend was, dat de Resident Crawfurd, in schijn ten minste, de maatregelen van den heer Raffles afkeurde, zoo nam de kommissaris Wappers Melis de gelegenheid waar, om over de zaak eenige direkte informatie te verkrijgen door den heer J. J. Harrington, eenen Engelschen handelaar, die zich te Malakka bevond en er over aan den heer Crawfurd schreef. Deze antwoordde echter ontwijkend, zoodat kommissarissen het beter achtten de zaak in persoon te Riouw te onderzoeken (1).

Bij hunne aankomst aldaar met Zr. Ms. fregat *Eurydice*, gekommandeerd door den kapitein ter zee Wardenburg, den 7den November 1823, waren de geruchten stellig, dat de Engelsche vlag nog alle zon- en feestdagen en bij het binnenkomen of uitzeilen van Engelsche of andere vaartuigen te Djohor geheschen werd.

---

(1) Zie hier wat Harrington aan den heer Wappers Melis schreef bij brief van 28 Augustus 1823: „The British Flaghe, Crawfurd, acknowledges in a candid manly way, was hoisted at Johore and he thinks in Febr. last, with the knowledge of the local authorities then at Singapore, but he declares, on his Honor, that the Fact came to his knowledge by mere accident; he disclaims entirely all countenance and sanction to it, and has prohibited the matter from being either publicly or privately agitated in connection with Government. He adds that tho'no Report of it was made to the Bengal Government, yet it became known there by some other means, and that, in consequence, he has just received a confidential communication from very high authority in that quartre strongly condemning any such measure, in which condemnation he heartily joins; that his earnest wish is to avoid every Thing which can irritate his neighbours; that he commenced his charge at Singapore by a strong and public Expression of this Sentements, and that he shall persevere in it as long as his authority lasts and our Two Nations are at peace in Enrope.

He says further that Imay communicate thus much to H. N. M. Commissioners without Reserve, and that he shall be very glad to see them at Singapore if they will favor him with a visit."

Uit dit schrijven blijkt ten overvloede, dat de Britsche vlag te Djohor geschonken is met het voorweten van de authoriteiten te Singapoer. Hoe kon de heer Crawfurd er dan mede onbekend zijn, daar hij in Mei, dus slechts drie maanden daarna, te Singapoer kwam? Hij zegt dan ook niet, dat hij het verder hijschen van de vlag verboden heeft.

Ten einde zich van dit alles te verzekeren benoemden zij eene kommissie, bestaande uit den luitenant ter zee eerste klasse van de *Eurydice* Pinet, den havenmeester van Riouw Borgen en den sabandar van den onderkoning; voorzagen hen van eene instructie, in substantie van den volgenden inhoud, die aan den onderkoning bekend gemaakt en door Z. H. goedgekeurd werd:

1e. Om wanneer de Engelsche vlag woei, deze neêr te halen en door de Nederlandsche gezamenlijk met de Djohorsche te doen vervangen;

2e. om dit mede te doen ingeval de Engelsche vlag aldaar sedert 1 Junij te voren, zijnde de tijd dat men konde berekenen, dat de heer Crawfurd 't bestuur aanvaard had, gewaaid had;

en om in beide gevallen de twee vlaggen tot zonsondergang te doen waaijen en vervolgens de Nederlandsche terug te brengen;

3e. om ingeval er sedert geene Engelsche vlag had gewaaid, alsdan zich alleen bij 't hijschen van de Djohorsche vlag te bepalen.

Voorts om in alle geval bijaldien er eene Engelsche vlag voorhanden was zonder daarom geheschen te zijn, deze mede terug te brengen en de Djohorsche vlag uit naam des Sulthans Abd'oel Rahman Sjah, aldaar te laten, met last aan den panghoeloe om deze alle Vrijdagen en bij het binnenkomen van vreemde schepen of vaartuigen te vertoonen;

4e. om wanneer de Engelsche vlag aldaar door eene Engelsch militaire wacht beschermd werd, alsdan zich alleen tot het inwinnen van informatiën te bepalen.

Deze kommissie, den 14den November 1823 vertrokken, had tevens in last om des Zondags de rivier op te varen, ten einde zich alzoo des te beter van de waarheid der loopende geruchten te kunnen verzekeren. Zij kwam den 17den daaraanvolgende terug, in substantie rapporterende:

1e. Dat zich te Djohor sedert twee à drie maanden een nieuwe panghoeloe bevond, die verzekerde dat er sedert geene Engelsche vlag had gewaaid, maar dat deze door den ouden panghoeloe was medegenomen;

2e. dat ofschoon hij panghoeloe in deze post door Sulthan Hoesin en den Toemenggoeng van Djohor was aangesteld, hij echter den Sulthan Abd'oerrahman als wettigen Sulthan erkende, zoodra hem door kommissarissen de rijkssieraden zouden zijn overhandigd geworden. Doch dat hij wel genoodzaakt was geweest de orders van Sulthan Hoesin, als Abd'oerrahman broeder zijnde, zoomede die van den Toemenggoeng te gehoorzamen, doch dat hij alsnu de hem van wegens den Sulthan toegezonden vlag, ingevolge diens last, alle Vrijdagen hijschen en voorts bij 't binnenkomen en uitzeilen van vreemde schepen of vaartuigen, vertoonen zoude.

Bijzonder trok de aandacht der kommissarissen de omstandigheid, dat, sedert het jaar 1810, de rijkssieraden van Djohor nog niet aan den Sulthan Abd'oerrahman waren overgegeven. Deze waren bij voortduring onder berusting

van Tongkoe Poetri, weduwe van Sulthan Mahmoed, die, niettegenstaande herhaalde pogingen van de zijde van Radja Djafar, weigerde ze af te staan, welligt uit vrees dat hare zeer groote invloed op de zaken des rijks daardoor zoude verminderen, daar, in het oog der Maleische volken, aan het bezit der rijkssieraden het denkbeeld van wettig oppergezag is verbonden. De Sulthan Abd'oerrahman, spijtig over het gemis der voor hem als oppervorst onmisbare teekenen zijner waardigheid, had zich reeds in het jaar 1821 van Lingga naar Trengganoe begeven, onder voorwendsel van aldaar een huwelijk te willen aangaan, doch met het werkelijk plan om niet naar Lingga terug te keeren, zoolang de rijkssieraden hem niet zouden worden overgegeven. Vele pogingen werden door Sulthan Hoesin, op last van het Engelsche bestuur, aangewend, om Tongkoe Poetri tot de afgifte dezer insignia aan hem te bewegen, en men beweert zelfs, dat haar daarvoor eene som van 50,000 Spaansche matten was geboden. De onderkoning Radja Djafar, ziende dat zijne vertoogen bij Tongkoe Poetri niets baatten en de rijkssieraden gevaar liepen van in verkeerde handen te geraken, had daarop den Said Moehamad Zain, een achtenswaardig man van Arabischen oorsprong, naar Batavia gezonden, om de tusschenkomst van het Gouvernement in te roepen. Hierop werd de Gouverneur van Malakka aangeschreven, om, namens den Gouverneur-Generaal, Tongkoe Poetri uit te noodigen en des noods aan te zeggen, om de rijkssieraden van Djohor te stellen in handen van den wettigen Sulthan Abd'oerrahman. Hoewel niet zonder moeite en eenig gevaar voor onrustige bewegingen van de zijde der aanhangelingen van Tongkoe Poetri, gelukte het den Gouverneur, op den 13^{den} October 1822, in tijds deze sieraden van haar over te nemen en in het fort Tandjong Pinang ter bewaring te stellen.

De Gouverneur gaf onmiddelijk den Sulthan Abd'oerrahman kennis, dat de insignia te zijner beschikking waren, met dringend verzoek om, vergezeld van den bandahara van Pahang, zoo spoedig mogelijk naar Riouw over te komen. Aan deze uitnoodiging werd echter door den Sulthan, uit vrees voor het ongenoegen van Tongkoe Poetri, niet dadelijk voldaan, en tijdens de komst van de kommissarissen te Malakka bevond hij zich nog te Trengganoe, weshalve de onderkoning Radja Djafar werd uitgenoodigd, om zich met Zijner Majesteits koloniale brik *Orestes*, gekommandeerd door den kapitein-luitenant ter zee J. Verveer, derwaarts te begeven, ten einde den Sulthan, namens de kommissarissen, tot terugkomst over te halen. De *Orestes* keerde echter naar Riouw terug wegens zware averij, bekomen door het slaan van den bliksem in de groote mast, op de reede van Trengganoe, maar medebrengende de tijding, dat de Sulthan binnen kort zou volgen, en dat de onderkoning aldaar ook was achtergebleven en te gelijk met den Sulthan zou terugkeeren. Op den 3^{den} November 1823 kwamen de beide vorsten ook werkelijk te Riouw aan.

Op den 27sten dier maand had de plegtige uitreiking van de rijkssieraden

door kommissarissen, namens de Regering van N. I., aan Sulthan Abd'oerrahman plaats.

De meeste plegtigheid werd voor die gewigtige gebeurtenis in acht genomen. Nadat kommissarissen, volgens het bepaalde ceremoniëel, door den Sulthan ontvangen waren, en na eenige voorafgaande complimenten, liet de Sulthan door Ongkoe Said verzoeken, dat, om aan eene gedane gelofte te voldoen, hem het koninklijke halssieraad niet om den hals gehangen, maar aan hem in handen gegeven zou worden. Kommissarissen, hierin toestemmende, ontvingen van den Sulthan op de plegtigste wijze de hernieuwing zijner beloften tot tegengang der zeerooverijen, waarna kommissarissen, den vorst bij de hand nemende, hem op den troon plaatsten, die aan het einde van de zaal geplaatst was.

De schout bij nacht Melvill van Carnbeé nam het gouden halssierraad en de kommissaris Wappers Melis het groote gouden staatsie-zwaard, en gaven het den Sulthan in handen, die deze voorwerpen staande en met zeer veel aandoening ontving. Kommissarissen wezen hem tevens aan de overige rijkssieraden, die op eene tafel voor den troon ten toon lagen, doende daarbij eene korte en toepasselijke aanspraak, terwijl deze plegtigheid zoo door het presenteren van het geweer en het slaan der marsch door het corps mariniers en het hijschen der witte vlag op het inlandsche fort algemeen werd bekend gemaakt.

Z. M. Fregat *Eurydice*, Z. M. koloniale brik *Orestes* en het fort *Tandjong Pinang* salueerden met 17 schoten, terwijl door kommissarissen geroepen wierd, „leve Ab'oerrahman Sjah, Sulthan van Djohor, de vasal, de vriend en de bond-„genoot van Z. M. den Koning der Nederlanden, en van de Hooge Regering „van *Nederlandsch-Indië*," hetgeen door de geheele Europesche stoet nagevolgd en door al de tegenwoordige Inlanders met toejuiching opgenomen werd.

De Sulthan stapte daarop van den troon en legde zijne hulde aan Zijne Majesteit den Koning en aan de Hooge Regering van *Nederlandsch-Indië* in handen van Kommissarissen af, met dankbetuigingen voor de eer aan hem dien dag bewezen. Hij plaatste zich vervolgens weder op den troon, maar zittende, en ontving op eene plegtige wijze de gelukwenschen en betuiging van onderwerping van al de grooten van zijn rijk, zoowel in hun eigen naam, als uit name van het volk.

Volgens de Maleische gebruiken behoorden eigenlijk al de staatsdignitarissen van het rijk bij deze plegtigheid tegenwoordig te zijn geweest. Verschillende omstandigheden verhinderden dit echter. De Bandahara van Pahang had zijne volmagt gegeven aan den onderkoning om hem te vertegenwoordigen (1).

(1) De Bandahara schreef bij brief van 27 Safar 1239 (2 November 1823) van den Onderkoning: „Omtrent de rijkssieraden; mogten de Hollanders die overgeven, zoo zal mijn vader mijn gevolmag-„tigde en vertegenwoordiger zijn en dezelven ontvangen. Ik heb dit reeds zoo lang aan mijnen va-„der overgelaten. Zoo als mijn vader het goed vindt, vinde ik het ook goed." Hij had in 1819 geweigerd, dat de Engelschen hunne vlag heschen te Pahang en bij die gelegenheid, in een brief van 20 Julij, zijne trouw aan Sulthan Abd'oerrahman verzekerd.

De Toemenggoeng van Djohor had zich van zijnen meester verwijderd en bij de Engelschen aangesloten, zoodat hij niet meer kon beschouwd worden als tot de rijksgrooten te behooren. De radja Toeah had zich sedert lang naar Sambas begeven en geheel aan de regering onttrokken. De Radja Indrabongsoe was te Pahang overleden en niet vervangen.

Van al de rijksgrooten waren dus slechts aanwezig de Onderkoning en de Bandahara; deze laatste bij vertegenwoordiging.

Kommissarissen maakten van hun verblijf te Riouw nog gebruik om te trachten eenige maatregelen van Sulthan Hoesin tegen te gaan, waardoor de handel te Malakka zeer benadeeld werd. Deze vorst namelijk had aan de hoofden te Moar, bezuiden Malakka, bevelen gegeven om er voor te zorgen, dat de handelsartikelen, die uit de binnenlanden kwamen, niet meer naar Malakka, maar, zonder uitzondering, naar Singapoera werden gebragt. Om hier tegen te waken, en ook om een einde te maken aan de voortdurende moeijelijkheden wegens het heffen van tollen en andere inkomsten, te Tandjong Pinang voor het Gouvernement en op het overige gedeelte van Bintang door den Onderkoning, sloten Kommissarissen met den Sulthan nog de volgende overeenkomst:

Artikel 1.

De Sulthan zal tegengaan de te Moar gegeven bevelen om de landsproducten uitsluitend naar Singapoera te vervoeren, en zorgen dat dezelve naar Malakka worden gevoerd.

Artikel 2.

Zoo hiertegen oppositie ontstaat, zal de Sulthan, zoo noodig, de hulp van de regering verzoeken, om zich te doen gehoorzamen.

Artikel 3.

Ter zake van de revenuën zal de Nederlandsche Jurisdiktie zich over geheel Bintan uitstrekken, en zulks met ampliatie en alteratie van het contract van 26 November 1818 en de nadere ampliatie van 7 April 1820.

Artikel 4.

De voorgaande bepaling alleen de revenuën betreffende, zoo blijft de jurisdiktie van den Sulthan op Bentan dezelfde als vroeger.

Artikel 5.

Deze artikelen zullen worden bekrachtigd door de handteekeningen van de wederzijdsche partijen.

Gedaan te Riouw op den 30ⁿ November 1823.

Kort hierna had eene voor het rijk van Djohor hoogst gewigtige gebeurtenis plaats, namelijk de splitsing van dat rijk tusschen Sulthan Abd'oerrahman, onder de Nederlandsche, en Sulthan Hoesin, onder de Britsche Souvereiniteit. Wij zullen ons bepalen tot een kort overzigt van deze zaak, waarover in de laatste jaren door verschillende geschriften zoo veel licht is verspreid.

Toen, na de gebeurtenissen van het jaar 1813, Holland weder plaats nam in de rij der onafhankelijke staten, werd, den 13den Augustus 1814, door Groot-Brittannie en de Vereenigde Nederlanden gesloten de zoogenaamde Londensche Conventie, ten gevolge waarvan Nederland van Groot-Brittannie terug zou ontvangen de bezittingen, die in den aanvang des jongsten oorlogs, namelijk op den 1sten Januarij 1803, in de zeeën en op de vaste landen van Amerika, Afrika en Azië, door Holland werden in bezit gehouden, met uitzondering van de Kaap de Goede Hoop, Demerari, Essequebo en Berbice.

De terugkomst in Frankrijk van Napoleon I, in het jaar 1815, had ook eenen nadeeligen invloed op de tenuitvoerlegging van de Londensche Conventie, zoodat daar eerst in 1816 mede kon worden aangevangen, maar toen ook deden zich van de zijde der Britsche autoriteiten in den Indischen Archipel velerhande moeijelijkheden voor, die haren oorsprong hadden in den niet onnatuurlijken weerzin om deze rijke gewesten voor de oude mededingers der Britten te ontruimen. Het onderwerp, dat wij in deze bladen behandelen, vereischt geene bijzondere geschiedenis van den loop der Londensche Conventie. Genoeg zij het aan te stippen, dat ondervondene bezwaren, vermeerderd nog door de bezetting van Singapoera door de Engelschen en door de erkenning hunnerzijds van Tongkoe Long als Sulthan van Djohor, het noodig deden zijn, dat eene nadere regeling tusschen Nederland en Groot-Brittannie werd getroffen.

De onderhandelingen daartoe hadden plaats te Londen in het jaar 1820, maar leidden niet tot eenig resultaat, vooral niet omdat men het over Singapoera niet kon eens worden. En dit kon te moeijelijker, omdat de Engelsche regering vast besloten had, om, het mogt kosten wat het wilde, Singapoera te behouden. De Heer Canning, een der onderhandelaren met de Nederlandsche gevolmagtigden over de Oost-Indische zaken, aarzelde zelfs in 1824 niet, in het openbaar te verklaren, dat hij ten aanzien van het regt van bezit van Singapoera van oordeel was, „dat het eene groote fout zou zijn op dit bijzondere geval de algemeene beginselen van Europesche staatkunde of eenige verhevene romantische gevoelens van zedelijkheid (morality) toe te passen" (1).

In het laatst van 1823 werden de onderhandelingen op nieuw te Londen hervat, en werden gevoerd, van de Nederlandsche zijde door de heeren H. Fagel en A. R. Falck en van de Britsche door de heeren G. Canning en C. W. W. Wynn, en reeds dadelijk werd in beginsel vastgesteld, dat Malakka en omliggende plaatsen benevens Singapoera aan Engeland zouden komen. De Nederlandsche gevolmagtigden opperden het denkbeeld, dat de contracterende partijen zouden aannemen eene lijn, beginnende aan den ingang van straat Malakka, ter hoogte van Kedah of van den 6den graad Noorderbreedte, en eindigende in

---

(1) Zie C. M. Smulders, Geschiedenis en verklaring van het tractaat van 17 Maart 1824; 1856, bl. 127.

de Chinesche zee aan het einde van straat Singapoera, latende dit eiland ten Noorden en de eilanden Karimon, Batam, Bintan en Riouw ten Zuiden; en van de Nederlandsche zijde zouden orders gegeven worden aan de gezaghebbers in Indië, om zich niet in te laten met de inlanders gevestigd ten Oosten en ten Noorden van deze lijn, en het Britsche Gouvernement zou belooven zich niet te mengen in de aangelegenheden der volken, ten Westen en ten Zuiden van die lijn.

De Britsche gevolmagtigden gaven echter de voorkeur aan eene geographische aanduiding der eilanden waarmede Groot-Brittannie zich niet zou mogen bemoeijen, en daar het eigenlijk op hetzelfde nederkwam hadden de Nederlandsche onderhandelaren daar ook geene bedenkingen tegen.

Het gevolg van deze onderhandelingen was, dat bij het Londensche tractaat van 17 Maart 1824 werd overeengekomen:

Artikel 10.

De stad en vesting van Malakka met derzelver onderhoorigheden worden bij dezen afgestaan aan Zijne Groot-Brittannische Majesteit, en Zijne Majesteit de Koning der Nederlanden belooft, voor zich en zijne onderdanen, nimmer op eenig gedeelte van het schiereiland van Malakka een kantoor te zullen oprigten, of tractaten te zullen sluiten met eenige der inlandsche vorsten, opperhoofden of staten op dat schiereiland gevestigd (1).

Artikel 12.

Zijne Majesteit de Koning der Nederlanden ziet af van alle vertoogen tegen het bezetten van het eiland Singapoera door de onderdanen van Zijne Groot-Brittannische Majesteit.

Daarentegen belooft Zijne Groot-Brittannische Majesteit, dat geen Britsch kantoor zal worden opgerigt op de Karimon-eilanden, of op de eilanden Batam, Bintang, Lingga of op eenig der andere eilanden, liggende ten Zuiden van straat Singapoera, en dat met derzelver opperhoofden geene tractaten, onder Britsch gezag, gesloten zullen worden.

Artikel 13.

Al de koloniën, bezittingen en etablissementen, die bij de vorenstaande artikelen worden afgestaan, zullen aan de officieren der respectieve Souvereinen overgegeven worden op den eersten Maart 1825. De vestingen enz.

Zoo als men ziet, hadden deze artikelen eenen grooten invloed op het rijk

(1) Naar aanleiding van dit artikel werden op 9 April 1825, door den Resident en kommissaris H. S. van Son, aan den Britschen kommissaris H. S. Cracroft overgegeven „al de bezittingen „van Zijne Nederl. Majesteit op het schiereiland Malakka." (Zie zijne proclamatie van dien dag, bijlage XXXIX). Er was daarbij geen sprake van Sumatra of van eenig ander land of eiland dat buiten het schiereiland lag. Het is van belang hierop te letten voor de beoordeeling van latere gebeurtenissen.

van Djohor. Dat rijk toch moest dientengevolge worden gesplitst, omdat een groot gedeelte er van, namelijk, dat, hetwelk thans het rijk van Lingga, Riouw en onderhoorigheden uitmaakt, reeds sedert Februarij 1824 van Malakka was afgescheiden, voor zooveel betreft de administratieve indeeling. Dat gedeelte maakte dus, tijdens de onderteekening van het Londensch tractaat, geene onderhoorigheid meer uit van Malakka.

Maar deze omstandigheid bragt mede, dat een gedeelte van het rijk van Djohor onder de Nederlandsche en een ander gedeelte onder de Britsche souvereiniteit moest worden gesteld, en wel het Nederlandsche gedeelte onder dat van den vorst, die de rijks-insigniën bezat en het Britsche onder dat van den pretendent, wiens belangen de Britten zich hadden aangetrokken, alleen om zich eenigen titel van bezit ten aanzien van Singapoera te verschaffen, al ware het ook dat, zoo als wij boven uit den mond van eenen Britschen staatsman aanhaalden, de beginselen van Europesche staatkunde of verhevene romantische gevoelens van zedelijkheid, dit mogten verbieden.

Dat het den Sulthan van Djohor hard zou vallen de helft van zijn rijk te moeten afstaan, was natuurlijk; te meer omdat de ijdelheid, aan de inlandsche vorsten zoo eigen, hem zou wederhouden in te zien, dat zijn gezag op het Maleische schiereiland geheel in het niet was gedaald en nimmer te herstellen zou zijn.

Het was dus eene delicate zaak den vorst goedschiks tot berusting in den omtrent hem genomen maatregel te doen besluiten, maar gelukkig kon de Regering beschikken over eenen man, die met de Maleische taal, zeden en eigenaardigheden geheel vertrouwd was en dus de noodzakelijke vereischten bezat, om zulk eene zaak tot een goed einde te brengen. Het was de Maleische translateur van het Gouvernement Christiaan van Angelbeek, aan wien bij het besluit van den Gouverneur-Generaal van der Capellen van 28 Februarij 1825 N°. 3, werd opgedragen eenen brief van Zijne Excellentie over dit onderwerp aan den Sulthan van Lingga over te brengen en den inhoud daarvan mondeling te adstruëren. Ook de bespreking van eenige andere zaken, voornamelijk den zeeroof betreffende, was den Heer van Angelbeek opgedragen.

De heer van Angelbeek begaf zich ten eerste naar Singapoera, om den Resident aldaar, J. Crawfurd, van het doel zijner zending kennis te geven. Dat de heer Crawfurd de zoogenaamde regten van Sulthan Hoesin voorstond, spreekt van zelve; maar de heer van Angelbeek, de zaak beschouwende als een fait accompli, waaraan eene zwakke natie tegenover eene sterkere zich zoo dikwerf moet onderwerpen, vatte hieromtrent geene discussie op en begaf zich naar Riouw, om het hoofddoel van zijne zending ten uitvoer te brengen. De heer van Angelbeek kwam den 23sten April 1825 te Riouw aan en deed dadelijk den onderkoning Radja Djafar, als gevolmagtigde van den Sulthan, mededeeling van het doel zijner komst. De brief van den Gouverneur-Generaal van der

Capellen aan den Sulthan Abd'oerrahman besprak uitvoerig de aanleiding en de noodzakelijkheid van den omtrent het Djohorsche rijk genomen maatregel en toonde aan de voordeelen die daaruit zouden kunnen voortvloeijen voor den Sulthan, die, in de toenmalige omstandigheden, door de erkenning van Tongkoe Long tot Sulthan van Djohor door de Engelschen, op verre na niet bij magte was zijn gezag op het Maleische schiereiland te doen gelden, te minder, doordien niet alleen de toemenggoeng van Djohor, maar ook de bandahara van Pahang de zijde van Tongkoe Long hadden gekozen. Eindelijk werd door den Gouverneur-Generaal aan den Sulthan en den onderkoning de belofte gedaan van eene geldelijke tegemoetkoming tot vergoeding der schade, die zij door deze schikking mogten lijden.

Aanvankelijk was de onderkoning Radja Djafar volstrekt niet met de zaak ingenomen (1) en maakte hij, trouwens zeer natuurlijk, bezwaar om dienaangaande te onderhandelen alvorens den Sulthan daarvan te hebben kennis gegeven en te kunnen te rade gaan met Tongkoe Said Moehamad Zain, die zoowel des Sulthans als des onderkonings volste vertrouwen genoot, en zich toen ter tijd te Lingga bevond. Onmiddellijk werd hij uitgenoodigd om zich naar Riouw te begeven. Hij kwam daar aan op den 16den Mei, vergezeld van den panghoeloe Hamba Radja en den Soelewatang van Lingga, Ibrahim.

In weinig tijds wist de heer van Angelbeek deze grooten te overtuigen van het noodzakelijke en onherroepelijke van den ten aanzien van het oude Djohorsche rijk getroffen maatregel, en de Soelewatang Ibrahim werd daarop naar Lingga teruggezonden, om den Sulthan den geheelen stand van zaken mede te deelen en zijne beslissing te vragen. De Soelewatang keerde spoedig terug, met het berigt, dat de Sulthan in alles genoegen nam en de handelingen des onderkonings volkomen goedkeurde. Hiervan werd door den onderkoning schriftelijk den Gouverneur-Generaal kennis gegeven, terwijl de Sulthan nog een laatste blijk gaf van zich wel degelijk als den regtmatigen bezitter van het Djohorsche rijk te beschouwen, door bij eenen brief van 21 Sjawal 1240 (8 Junij 1825), het hem ontnomene gedeelte aan zijnen broeder den Singapoerschen Sulthan te „schenken." En op deze wijze had de verbrokkeling plaats van een nog kort te voren zoo geducht Indisch rijk.

De overwinning door de Engelschen in deze zaak behaald was aan de autoriteiten te Singapoera nog niet voldoende. Zij wilden meer, al ware het door verdraaijing van de duidelijkste woorden van het tractaat. In een' brief van den Resident J. Crawfurd aan het Gouvernement van Bengalen, gedagteekend 1 October 1824 (2), werd het regt van den Toemenggoeng van Djohor op het

(1) Radja Djafar bezigde eene zeer juiste vergelijking om de positie van den Sulthan te schetsen: hij zeide, dat de vorst thans moest worden beschouwd alsof hem door zijnen beschermheer het hoofd en de beenen werden afgenomen, daar Djohor en Pahang de ware grootheid van het rijk uitmaakte.

(2) Journal of the Indian Archipelago, deel VII, bl. 356.

bezit van de Karimon- en Boelang-eilanden op den voorgrond geplaatst, en dit niettegenstaande de Karimon-eilanden met name genoemd waren in het Londensch tractaat van 17 Maart 1824, waar men in artikel 12 leest:

„Daarentegen belooft zijne Groot-Brittannische Majesteit, dat geen Britsch kantoor zal worden opgerigt op de Karimon-eilanden, of op de eilanden Batam, Bintang, Lingga, of op eenig der andere eilanden liggende ten zuiden van straat Singapoera, en dat met derzelver opperhoofden geene tractaten onder Britsch gezag gesloten zullen worden."

Het lijdt wel geen twijfel, dat daarin opgesloten lag, dat ook geen der onder Britsche souvereiniteit staande vorsten gezag zou uitoefenen op een der eilanden ten zuiden van straat Singapoera. Wij halen dienaangaande de woorden aan van eenen Engelschen en wel van eenen Singapoerschen schrijver, die naar ons gevoelen, de omstandigheid zeer juist beschrijft: „In effect the arrangement resulted in this way: a line was drawn between Singapoere and Rhio; on the Singapore side of this line including the island itself, with the numerous islets, the English with their Sulthan were to occupy; while on the Rhio side the Dutch and their Sulthan were to hold" (1).

Desniettemin had de toemenggoeng van Singapoera de Karimon-eilanden steeds gebezigd tot het uitrusten van zijne zeeroovers-expeditiën, en Sulthan Hoesin had daar souvereiniteitsdaden doen uitoefenen. Te meer stelden beiden belang in het bezit van die eilanden, toen het bleek dat Groot-Karimon veel tinerts opleverde. De Sulthan stond zelfs aan eenen Engelschman het regt af om een tinmijn te ontginnen.

Hieraan moest een einde komen en Sulthan Hoesin, al werd hij ook ondersteund door het Britsch bestuur, moest geleerd worden de Nederlandsche regten te eerbiedigen.

De Resident Elout bragt daarom den Sulthan van Lingga, Abd'oerrahman, en den onderkoning van Riouw, Djafar, onder het oog, dat het meer dan tijd was des Sulthans goed regt met kracht te handhaven. De onderkoning besloot daarop van zijn volk naar de Karimons te zenden en de Resident Elout gaf daarvan, bij particulier schrijven van 13 Augustus 1827, kennis aan den Resident van Singapoera, J. Prince, waarbij niet werd verzuimd te wijzen op de artikelen 3 en 22 van het contract tusschen het Nederlandsch Gouvernement en den Sulthan Abd'oerrahman van 26 November 1818, volgens welke het Gouvernement den Sulthan en zijne regten zal handhaven, en deze geen deel van zijn rijk aan eenige andere mogendheid zal afstaan, zonder toestemming van de Hooge Regering. Maar de heer Elout schreef ook, dat het zijn voornemen *niet* was de Nederlandsche vlag op de Karimons te planten.

Ook de Sulthan van Djohor kreeg van dit voornemen kennis, vooreerst

(1) „The Sultan of Johore," in Journal of the Indian Archipelago, new series, vol. II, p. 40.

door eenen brief van Said Sjarif Mohamad Zain, ook genaamd Said Koening, en ten tweede door een brief van den onderkoning van Riouw. Beide brieven waren gedagteekend op 23 Julij 1827, maar de inhoud verschilde in zoo ver, dat Said Koening schreef, dat de Hollanders hunne vlag op de Karimons wilden planten, terwijl de onderkoning schreef, dat tusschen den Resident, den Sulthan van Lingga en hem zelven was overeengekomen om Said Sjarif Mohamad Zain met zijn geheel gezin, panggawa Amad en sabandar Abd'oella af te vaardigen om *de vlag* (dus die des Sulthans, want tot het gebruiken van de Nederlandsche hadden zij geen regt of magt en is die ook niet geplant) op de Karimons te hijschen.

Daar op deze waarschuwingen de Karimon-eilanden toch niet door Sulthan Hoesin ontruimd werden, rustte de onderkoning eene expeditie uit, bestaande uit twintig gewapende praauwen, om de eilanden in bezit te nemen. Toen die expeditie op den 15den September 1827 onder zeil ging, zond de Resident Elout Z. M. schoener *Castor* naar Singapoera om den Resident aldaar van de zaak kennis te geven.

Een paar dagen daarna ontving de Resident Elout eenen brief van dien van Singapoera, gedagteekend 17 September, waarin werd gemeld dat de Sulthan van Djohor hem mededeeling had gedaan van de bovenaangehaalde brieven van den onderkoning en van Said Koening, waarop de Resident de zaak aan den Gouverneur van Prince of Wales Island, Singapoera en Malakka had onderworpen, op wiens last hij het volgende schreef: „De Gouverneur in Rade stelt volstrekt geen belang in de verwikkelingen of geschillen, die mogen ontstaan tusschen den thans te Singapoera residerenden Sulthan Hoesin en den Radja van Lingga, de beide zoons van den laatsten Sulthan van Djohor, rakende de reclames, die zij mogen meenen door regt van erving te kunnen doen gelden op eenig gedeelte van het oude gebied van Djohor, hetzij op een der eilanden of op den vasten wal. Evenmin zijn de Britsche autoriteiten in dit gewest voornemens om eenig deel te nemen in zoodanige geschillen door de eene partij te ondersteunen of de andere te wederstreven. Ook achten zij zich niet bevoegd om partijen voor te schrijven, wat zij te doen hebben om hunne aanspraken te doen gelden, of om hen te bewegen, dat zij van die aanspraken zullen afzien, door andere middelen dan die van overreding of goede raadgeving. Volgens dit beginsel is de thans te Singapoera residerende Sulthan Hoesin reeds aangezocht om af te zien van elke gewapende tusschenkomst betreffende plaatsen, die verondersteld worden zijnen jongeren broeder toe te behooren, en is hem duidelijk te kennen gegeven, dat hij op geenerlei ondersteuning van het Britsch Gouvernement kan rekenen om de Karimon-eilanden te bezetten.

Maar de Gouverneur in Rade acht het van zijne openbare pligt om pertinent op te komen tegen de bezetting van de Karimon-eilanden door de Nederlandsche autoriteiten, als zijnde in strijd met den geest en de bedoeling van

artikel 6 van het tractaat van 17 Maart 1824, en mij is opgedragen om U dit zijn formeel protest mede te deelen tegen de bezetting van de Karimon-eilanden of tegen het hijschen van de Nederlandsche vlag op eenig gedeelte van die eilanden.”

Bij dien officiëlen brief voegde de Resident Prince, —. zoo als tusschen de Riouwsche en de Singapoersche autoriteiten veelal het gebruik is, — nog een particulier schrijven aan den Resident Elout, waarin de volgende zonderlinge woorden voorkomen: „om de waarheid te zeggen, acht ik het zeer twijfelachtig of het aangehaalde tractaat (dat van 17 Maart 1824) het Nederlandsch Gouvernement het regt geeft om eenig gedeelte te bezetten van de eilanden genoemd in artikel 12; want zij waren allen onderhoorigheden van Malakka, op het tijdstip dat het tractaat werd geteekend, en zij hielden dit eerst op te zijn eenige weinige maanden voor Maart 1825.” De heer Prince schijnt de beteekenis der woorden „stad en vesting van Malakka” niet te hebben begrepen; want, ware zijne zienswijs juist, dan was het eerste lid van artikel 12, waarbij door Nederland werd afgezien van vertoogen tegen het bezetten van Singapoera door Engeland, ten eenemale overbodig geweest.

De Resident Elout liet dan ook niet na tegen het beweren van den heer Prince op te komen.

Hoe de Resident Prince en zijn chef, de Gouverneur, uit den brief van den heer Elout van 13 Augustus ter goeder trouw hebben kunnen lezen, dat de Nederlandsche vlag op de Karimon-eilanden zou worden geheschen, is onbegrijpelijk.

Intusschen kwam de magt van den onderkoning van Riouw op de Karimon-eilanden, maar onder de hoofden daarvan schuilde verraad. Het is later gebleken, dat de hiervoren genoemde Mohamad Zain eene dubbelzinnige rol speelde; want bij eenen brief van 4 October 1827 bood hij zijne diensten den Sulthan van Djohor aan. De expeditie ging dus zeer flaauw te werk. De vertegenwoordiger van Sulthan Hoesin op de Karimons, genaamd Said Akil, weigerde de landing ter plaatse waar hij zich bevond. De expeditie trok daarop naar het Zuid-Oostelijk gedeelte van Groot-Karimon, heesch de vlag van den Sulthan van Lingga, en keerde daarop naar Riouw terug; kort daarna werd ook de vlag teruggebragt.

Het werd nu tijd om krachtiger te handelen, en niettegenstaande Sulthan Hoesin eenen door den Resident Prince overgezonden brief aan den Resident van Riouw schreef, om zijne zoogenaamde regten op de Karimons toe te lichten, en niettegenstaande de Resident van Singapoera bleef protesteren, vertrok de onderkoning van Riouw, Radja Djafar, met eene gewapende magt, ondersteund door Z. M. schoener *Castor*, gekommandeerd door den luitenant ter zee 1ste klasse Stolze, en de kanonneerboot no. 8, op den 14den October naar de genoemde eilanden. De Resident Elout had den onderkoning aangeraden om niet dan in de uiterste noodzakelijkheid geweld te gebruiken, in de hoop dat het volk van Sulthan Hoesin dit niet zou afwachten.

Deze hoop faalde echter, want de Riouwsche magt vond goedgewapende versterkingen, zoo goed verdedigd dat de onderkoning het onraadzaam vond ze aan te tasten, zoodat hij meer ondersteuning van den Resident verzocht. Daar intusschen de Resident de zekerheid had gekregen, dat de magt van Sulthan Hoesin werd aangevoerd door eenen erkenden zeeroover, zekeren Radja Endoet, die anderhalf jaar te voren een vaartuig onder Nederlandsche vlag had genomen, waarvan Sulthan Hoesin te Singapoera de lading had te gelde gemaakt, besloot hij in persoon en met eene voldoende magt dien roover en zijnen aanhang aan te tasten en daardoor tevens de kwestie van de Karimon-eilanden uit te maken.

De Resident Elout nam tot dat einde mede 40 Europesche flankeurs, een veldstuk en 10 kanonniers, waarmede hij den 8sten November de versterkingen van Sulthan Hoesin innam en zijnen aanhang verjoeg. In die versterkingen bevonden zich ook een paar Engelschen, aan een van welken, die met de tin-exploitatie bekend was, de Resident het verder verblijf toestond.

Van onze zijde werd niemand gekwetst of gedood. Het volk van Sulthan Hoesin leed eenige verliezen aan gesneuvelden en meer nog aan gevangenen, die later werden verbannen.

De Resident Elout bleef met de Nederlandsche magt geen oogenblik langer op de Karimons dan hoog noodig was, ten einde duidelijk te toonen, dat hij niet den wil had eene bezetting op die eilanden te leggen of daar de Nederlandsche vlag te doen waaijen.

Toen deze expeditie zoo volkomen haar doel had bereikt en de Resident Elout zijnen ambtgenoot onwedersprekelijk, door de eigen brieven van Sulthan Hoesin had bewezen, dat die vorst niet alleen zeeroovers ondersteunde, maar zelfs aan het voor hem gezag voerende hoofd op de Karimons had geklaagd, dat het Engelsche Gouvernement hem slecht bijstond en het voornemen had aangekondigd, om gezamenlijk de zee te schuimen „zonder iemand te sparen," — toen sloeg de Resident Prince eenen geheel anderen toon aan en repte niet meer van protesteren. Integendeel, op het berigt dat de Resident Elout hem deed van zijne handelingen op de Karimons, schreef de heer Prince: „pour les personnes nommées dans votre lettre, qui ont été trouvées aux Carimons du côté du Sulthan, je ne doute pas qu'ils sont, la plus grande partie, des pirates, et en les détruisant on fait un bon service pour le public."

Sedert is er nimmer meer eenige kwestie over het bezit der Karimon-eilanden gerezen.

Het gehaspel met de Britsche autoriteiten betreffende de souvereiniteit over de deelen van het gesplitste Djohorsche rijk was in dien tijd zeer lastig, omdat zij van hunnen kant met eene onbegrijpelijke vooringenomenheid en aanmatiging de bovenhand hielden. Eerst langzamerhand kwamen zij tot meer juiste denkbeelden, zooals, onder anderen, ook blijkt uit de zaak van de Karimon-

eilanden. Terwijl toch in 1827 de Resident van Singapoera, Prince, het regt van Nederland niet alleen op de Karimons, maar op al de Riouwsche eilanden durfde in twijfel trekken, schreef zijn opvolger Murchison, die, in eene zaak van veronderstelden zeeroof, lieden had doen arresteren op een klein eilandje nabij Karimon, maar deswege door den Resident Elout werd teregtgewezen, bij eenen brief van 5 December 1829: „Met betrekking tot de jurisdictie van Tree „Island, zou ik mij, in een gewoon geval, niet geregtigd hebben geacht tot „eenige tusschenkomst. Ik zou redres hebben gezocht door middel van de Ne„derlandsche autoriteiten, die eenen staatkundigen invloed over Radja Djafar „en den Radja Moeda van Riouw uitoefenen. Maar in een geval als dit, dat „bonâ fide een geval van zeeroof is, heb ik het onnoodig geacht, zulk eene „stiptheid in acht te nemen." En in eenen brief van den 12^den^ daaraanvolgende zegt hij: „Betreffende de zaak van den schoener *Helen* erken ik ten eenemale de regten van vreemde jurisdictie."

Bij de handelwijze van den Britschen Resident Prince ten opzigte van de kwestie der Karimon-eilanden stak gunstig af het gedrag van den Resident van Riouw, Cornets de Groot, die in 1830 den Heer Elout had vervangen, bij gelegenheid van eene andere internationale kwestie, waarbij de aanwending van Nederlandschen invloed voor de Engelschen van belang was. De zaak was deze.

In 1827 was Sulthan Ahmad, vorst van Trengganoe, overleden en opgevolgd door zijnen jongeren broeder Abd'oerrahman. Deze stierf in het begin van 1831 en werd vervangen door Tongkoe Daoed, een zoon van wijlen Sulthan Ahmad. Een jongere zoon van dezen, genaamd Radja Oemar, werd onderkoning.

Tongkoe Daoed regeerde slechts een paar weken en overleed, waarop Radja Oemar hem opvolgde; maar de troon werd hem betwist door Radja Mangsoer, een jongeren broeder van Sulthan Abd'oerrahman, en weldra was Oemar genoodzaakt elders naar hulp rond te zien.

Hij begaf zich tot dat einde naar Lingga, zoo wel uithoofde van de van ouds bestaan hebbende familiebetrekkingen tusschen de vorsten van Trengganoe en Djohor, als omdat de Sulthan van Lingga nog immer door de Maleijers als de eerste koning der Maleijers werd aangemerkt. Bovendien was eene zuster van Radja Oemar gehuwd met den oudsten zoon van den Sulthan van Lingga, Tongkoe Bezar Mohamad.

Sulthan Abd'oerrahman van Lingga was bereid de zaak van Radja Oemar in handen te nemen, en des noods met geweld te trachten hem weder op den troon van Trengganoe te plaatsen. Hij rustte daartoe in het begin van 1832 eene magt uit, bestaande uit eene bark, eene brik en ruim veertig gewapende praauwen. De Resident Cornets de Groot, begrijpende dat deze inmenging van den Sulthan van Lingga in de zaken van het Maleische Schiereiland niet strookte met den geest van het Londensche tractaat van 1824, schreef de Tongkoe Besar, dat hij hem ernstig afrïed zich met de kwestie van Trengganoe intelaten.

Eenige dagen later ontving de heer Cornets de Groot een particulier schrijven van den Resident van Singapoera, S. G. Bonham, waarin deze de hulp van zijnen Nederlandschen ambtgenoot inriep om de expeditie naar Trengganoe te stuiten, daar die zeer nadeelig voor den handel van Singapore zou kunnen zijn. In stede van, zoo als de Resident Prince in 1827 deed tegenover de Resident Elout, te antwoorden, dat hij zich niet wilde bemoeijen met de kwestiën tusschen de vorsten, welke onder Nederlandschen en die welke onder Britschen invloed stonden, en hen hunnen gang te laten gaan, weerhield de Resident Cornets de Croot den Tongkoe Besar, die reeds met zijne vloot te Riouw was aangekomen, van het doorzetten van zijn plan, en Radja Oemar keerde alleen naar Trengganoe terug, terwijl de Linggasche toerusting huiswaarts keerde en ontbonden werd.

HOOFDSTUK XIV.

LINGGA en RIOUW.

[1830—1858.]

Contract tusschen het Ned.-Ind. Gouvernement en den Sulthan van Lingga en Riouw van 29 October 1830. — De Resident C. P. J. Elout wordt benoemd tot Resident van Sumatra's Westkust. — Zijn benoemde opvolger R. C. van Cattenburch bedankt voor die betrekking, waartoe benoemd wordt de heer H. Cornets de Groot. — Dood van den onderkoning Radja Djafar. — Wordt opgevolgd door zijn zoon Abd'oerrahman. — Dood van Sulthan Abd'oerrahman van Lingga. — Wordt opgevolgd door zijn zoon Mohamad. — Tuchtiging van Linggasche zeeroovers. — Bepalingen tot wering van zeeroof. — Aanval op het eiland Galang door een Engelsch oorlogschip, wegens zeeroof. — Dood van Sulthan Mohamad van Lingga. — Wordt opgevolgd door zijn zoon Mahmoed. — Zijn karakter. — Verkeerde leiding van dien vorst te Singapoera. — Zijne buitensporigheden aldaar. — Dood van den onderkoning Abd'oerrahman. — Wordt opgevolgd door zijn broeder Radja Ali. — Bemoeijenis van Sulthan Mahmoed met de zaken van het Maleische schiereiland. — Het Ned.-Ind. Gouvernement tracht dit te beletten. — De Sulthan geeft daaraan geen gehoor. — Hij wordt vervallen verklaard van den troon. — Dood van den onderkoning Radja Ali. — Wordt opgevolgd door zijn broeder Radja Abd'oellah Hadji. — Tongkoe Soleiman verheven tot Sulthan van Lingga en Riouw. — De ex-Sulthan Mahmoed tracht onlusten te stoken door middel van het hoofd van Reteh. — Hem wordt, op zijn verzoek om vergiffenis, door het Ned.-Ind. Gouvernement een verblijf op Java aangeboden, waarvan hij geen gebruik maakt. — Eene expeditie tegen Reteh wordt besloten.

Tengevolge van de splitsing van het Djohorsche rijk was het noodzakelijk, het contract van 26 November 1818 naar de omstandigheden te wijzigen. Niet alleen was de positie van het gouvernement gaande weg op vaster voet gekomen, zoodat verscheidene artikelen van het contract van 1818 overbodig waren. Maar ook was het eene ongerijmdheid den Sulthan zich nog als vorst over Djohor en Pahang te doen betitelen.

De resident Elout ontwierp daarom, in overleg met den onderkoning Radja Djafar, een nieuw contract, geschoeid op de contracten van 1784 en van 1818,

dat, na eenige wijziging, door de Regering goedgekeurd en aan den Resident ter sluiting met den onderkoning, voor den Sulthan, toegezonden werd, welke vorst het op den 29en October 1830 aannam en bekrachtigde. De inhoud luidde in substantie als volgt: (1)

Tractaat van eeuwig durende vriend- en bondgenootschap tusschen de Hooge Regering van Nederlandsch-Indië en Padoeka Sri Sulthan Abd'oel-Rachman Sjah, opvolger van Padoeka Sri Sulthan Mahmoed Sjah, koning van Lingga, Riouw en onderhoorigheden.

De Regering en de Sulthan, uit aanmerking, dat, ten gevolge van de splitsing van het Djohorsche rijk, het noodig is de bestaande tractaten te wijzigen, benoemen tot hunne gemagtigden:

den luitenant-kolonel Resident C. P. J. Elout, van wege het Gouvernement, en den onderkoning van Riouw, Radja Djafar, van wege den Sulthan.

Artikel 1.

Alle vorige contracten, enz. vervallen, doch de tractaten van 10 November 1784 en van November 1818 worden aangenomen tot grondslagen van de onderlinge betrekkingen.

Artikel 2.

Bestendige vrede en vriendschap tusschen beide partijen.

Artikel 3.

De Sulthan verklaart plegtig, dat hij het rijk alleen bezit in leen, en door de hooge gunst der Regering, en belooft trouw aan den Koning en aan den Gouverneur-Generaal. De vrienden van het Gouvernement zijn zijne vrienden, en de vijanden van het Gouvernement zijne vijanden. Des gevorderd zal hij het Gouvernement met volk en vaartuigen bijstaan.

Artikel 4.

Bij overlijden van den Sulthan zal zijn wettige afstammeling opvolgen. Bij gebreke van dien, zal niemand gekozen mogen worden buiten goedkeuring van het Gouvernement. De nieuwe vorst zal telkens, bij het aanvaarden der regering, den eed van trouw en van de aanneming van dit contract afleggen.

Artikel 5.

De Sulthan zal geen deel van zijn rijk aan andere mogendheden afstaan of contracten met dezelven sluiten, zonder toestemming van het Gouvernement.

Artikel 6.

De Hooge Regering neemt het rijk van Lingga, Riouw en onderhoorigheden onder hare bescherming.

Artikel 7.

Het bewind over het rijk wordt, onder den Sulthan waargenomen, door

(1) Het gansche contract is opgenomen als bijlage XL.

eenen Onderkoning of Radja Moeda, uit het geslacht der Boegies. Bij overlijden benoemt de Sulthan een ander, onder goedkeuring van de Regering. Zooveel mogelijk zal die worden gekozen uit het geslacht van Radja Djafar.

Artikel 8.

Er zal een Nederlandsch Resident te Tandjong-Pinang resideren, waartoe zooveel mogelijk zal gekozen worden een ambtenaar, bekend met 's lands zeden en gewoonten.

Artikel 9.

Zoo de Sulthan bezwaren heeft tegen den Resident, zal hij zich regtstreeks kunnen wenden tot de Hooge Regering. In andere gevallen zullen de Sulthan en de Onderkoning den Resident beschouwen als gevolmagtigde van de Hooge Regering, en door zijne tusschenkomst met dezelve korresponderen en aan dezelve gezanten zenden.

Artikel 10.

De regtsuitoefening in alle burgerlijke zaken, over al de ingezetenen van Riouw en Lingga, blijft overgelaten aan den Sulthan en den Onderkoning, met bepaling echter, dat alle folterende en verminkende straffen zullen zijn afgeschaft en dat in alle belangrijke zaken de Sulthan het gevoelen en den raad van den Resident zal inwinnen.

Artikel 11.

Hiervan zijn uitgezonderd Europeanen, Amerikanen en andere westersche volken, en onderdanen van het Gouvernement, die zich op het gebied van den Sulthan bevinden, inzonderheid de bewoners van Tandjong-Pinang, die onderworpen blijven aan de regtsmagt van den Resident. Op deze plaats vermag niemand, buiten voorkennis van den Resident, zich nederzetten.

Artikel 12.

Ook blijven aan de regtsmagt van den Resident onderworpen al de bewoners van Bintan, in zaken betreffende de pachten, belastingen, enz.

Artikel 13.

Alle handelszaken, waarin betrokken zijn Europeanen of diergelijke personen, zullen met gemeen overleg van den Resident en den Onderkoning worden afgedaan.

Artikel 14.

Van het stranden van Europesche of Chinesche vaartuigen zal onmiddelijk kennis worden gegeven aan den Resident; de Sulthan of onderkoning zullen geen regt op dezelven hebben.

Artikel 15.

Daar, waar een Nederlandsch ambtenaar gevestigd is, zal de Regering naar goedvinden regten en belastingen kunnen heffen. Op andere plaatsen blijft dat regt aan den Sulthan, die de bestaande regten echter niet zal verhoogen of nieuwe invoeren, buiten overleg met den Onderkoning en den Resident.

Artikel 16.

De Regering geniet de vrije aankap van allerhande houtwerken in de bosschen.

Artikel 17.

De Regering verzekert aan den Onderkoning deszelfs inkomsten voor schadeloosstelling van den afstand der revenuën; zoo door eene latere vestiging van de Regering 's vorsten inkomsten kwamen te verminderen, zal hem daarvoor eene billijke schadeloosstelling worden gegeven.

Er zullen niet dan met vol genoegen en op verzoek van den Sulthan of van den Onderkoning, krijgsvolk of ambtenaren geplaatst worden te Lingga of te Penjingat.

Artikel 18.

De Sulthan zal met alle magt de zeerooverij tegengaan, den zeeroovers geene schuilplaats verleenen, en het Gouvernement, zoo noodig, met volk en vaartuigen tegen dezelven bijstaan.

Artikel 19.

Schepen, varende onder de vlag en voorzien van zeebrieven van den Sulthan, bekrachtigd door den Resident, zullen in Nederlandsch-Indië aan gelijke regten als de Nederlandsch-Indische vaartuigen onderworpen zijn.

Artikel 20.

Zoodanige schepen moeten zijn voorzien van een jaarpas, gedagteekend door den Resident.

Artikel 21.

Omtrent de punten, die bij dit contract niet zijn opgenomen en waarin zal blijken behooren te worden voorzien, zullen beide partijen zich in der minne verstaan.

Gedaan te Penjingat den 29n October 1830.

Dit contract werd van wege het Gouvernement gesloten door den Luitenant-Kolonel Resident C. P. J. Elout, aan wien, hoewel hij reeds in de maand Junij te voren was benoemd tot Resident van Sumatra's Westkust, deze taak nog werd opgedragen, uithoofde der goede verstandhouding, waarin hij met de inlandsche vorsten stond en den grooten invloed, dien hij op hen uitoefende, waartoe voornamelijk veel bijdroeg de grondige kennis van de Maleische taal, welke die heer bezat en die hem in staat stelde, om in de behandeling van zaken met de vorsten die fijne schakeringen in acht te nemen, waarop zij zooveel prijs stellen.

Tot vervanger van Elout werd benoemd R. C. van Cattenburch; doch deze verzocht hebbende hiervan verschoond te blijven, werd in Junij 1830 tot Resident van Riouw aangesteld de Adsistent-Resident van Sumanap en Pamakassan, H. Cornets de Groot.

Kort daarop trof Riouw een gevoelig verlies door het overlijden, op den 18en December 1831, te Lingga, van den algemeen geachten Onderkoning Ra-

dja Djafar, in den ouderdom van 57 of 58 jaren. Deze vorst wist de ware belangen van zijne onderhoorigen steeds met die van het Gouvernement overeentebrengen. Hoewel een ijverig en vroom Mahomedaan, was hij in geenen deele met de aan vele Maleische vorsten eigene dweepzucht en religiehaat bezield. Hij was de eerste ontwerper van het voor Riouw en voor Nederlandsch-Indië zoo voordeelige tractaat van 29 October 1830, waardoor de goede verstandhouding tusschen de Maleische vorsten en het Gouvernement bestendigd en op vaste grondslagen gebouwd werd. Door inlander en Europeaan werd zijn dood even opregt betreurd, en de openbare blijken van dit gevoelen strekten bij deze gelegenheid niet alleen tot uiterlijk vertoon, maar waren de tolken van een opregt gevoel van het door het rijk van Lingga en Riouw geleden verlies.

Sedert het vertrek van Radja Djafar naar Lingga, weinige dagen voor zijn dood, was zijn oudsten zoon, Tongkoe Ab'oel Rahman, tijdelijk het beheer der Riouwsche zaken opgedragen, waarin hij, bij het ontvangen der tijding van den dood zijns vaders, door den Resident van Riouw voorloopig werd bevestigd, in afwachting van nadere schikkingen, met den Sulthan deswege te maken.

Eerst op den 24sten Julij 1832 kwam de Tongkoe Besar of troonsopvolger van het rijk van Lingga te Riouw aan, voorzien van eene volmagt van zijnen vader den Sulthan, om met den Resident te onderhandelen, zoowel aangaande de benoeming van een' nieuwen onderkoning, als het beramen van afdoende maatregelen tot uitdelging der zeerooverij.

Het gevolg van deze onderhandeling was, dat Tongkoe Abd'oel Rahman, tot opvolger van zijnen vader werd verkozen en, in nakoming van art. 7 van het contract van 29 October 1830, de bevestiging als zoodanig aan het Gouvernement werd voorgedragen, hetwelk deze keuze bekrachtigde.

Op den 9den Augustus van hetzelfde jaar overleed ook de Sulthan van Lingga, Riouw en onderhoorigheden, Abd'oel Rahman Sjah, in den ouderdom van 55 of 56 jaren, en werd opgevolgd door zijnen oudsten zoon Tongkoe Mohamad, onder den naam en titel van Sulthan Mohamad Sjah. Op 29 Maart 1834 vernieuwde deze vorst den gebruikelijken eed van trouw met den onderkoning.

Niettegenstaande de bepalingen en verbindtenissen van wege den Sulthan tot tegengang der zeerooverij door Linggasche onderdanen nam die geesel van den handel in korten tijd op eene schrikbarende wijze toe. Reeds in het laatst van het jaar 1833 werd eene expeditie, bestaande uit een vijftigtal praauwen van den Sulthan en drie Gouvernements kruispraauwen, tegen de zeeroovers, die zich op de kust van Indragiri ophielden, uitgerust, met dat gevolg, dat al de aldaar aanwezige rooversvaartuigen werden vernield en acht panglima's gevat, waarvan drie te Lingga ter dood gebragt en de overigen naar Java gebannen werden.

Deze tuchtiging roeide evenwel het kwaad niet uit; onophoudelijk werden menschen van de kust van Java weggevoerd, en de verklaringen van diegenen,

welke hunne vrijheid wisten te verkrijgen, lieten geen twijfel over nopens het voortdurend voeren van den zeeroof op eene uitgebreide schaal door Linggasche onderdanen, waarin zij door hunne hoofden, onder het oog van den Sulthan, werden aangemoedigd en ondersteund. Dientengevolge werd in de maand Junij 1835 de kapitein ter zee Koopman met Zijner Majesteits fregat *Diana* naar Riouw gezonden, om zich met den Resident aldaar in kommissie te begeven naar Lingga en den Sulthan op de ernstigste wijze het verkeerde van zijn gedrag onder het oog te brengen, hem aan te manen tot het nemen van afdoende maatregegelen tot tegengang der zeerooverij in zijn gebied en de uitlevering te eischen van alle Javaansche gevangenen, die in het bezit van zijne onderdanen mogten gevonden worden.

De Sulthan gaf op de hem gedane vertogen te kennen, dat hem ten eenenmale de middelen ontbraken, om aan het verlangen van het Gouvernement te voldoen en riep den bijstand van hetzelve daartoe in. Hierop werd, in de maand April 1836, besloten, om den majoor, adjudant van den Gouverneur-Generaal, D. H. Kolff met den Resident van Riouw naar Lingga te zenden, om den Sulthan eenige bepalingen tot beter toezigt op de vaart zijner onderdanen voor te stellen.

Door deze kommissie werd met den Onderkoning, den gevolmagtigden van den Sulthan, in Julij 1836 eene overeenkomst getroffen, waarbij werd bepaald:

1°. dat alle vaartuigen uit het rijk van Riouw en Lingga, die zich voortaan zeewaarts zouden begeven, hetzij voor den handel, hetzij voor de tripang- en karetvangst, zouden worden voorzien van passen, volgens een door den Resident van Riouw te geven model; welke passen jaarlijks kosteloos zouden worden vernieuwd, en telkens, wanneer de visschers om de zuid op de tripang- en karetvangst zouden uitgaan, door den Resident moeten worden geviseerd, onder bijvoeging van den inhoud in de hollandsche taal. Deze passen zouden moeten behelzen:
   a. de soort en de bestemming der vaartuigen,
   b. den naam van den gezagvoerder,
   c. het getal der opvarenden en
   d. het getal en de soort der ammunitie.

2°. dat alle vaartuigen voor agar-agar, tripang- en karetvangst bestemd, zouden voeren de gewone zwarte vlag met eenen witten hoek, boven aan den stok; dat bij zulke praauwen steeds gevoegd zouden worden afzonderlijke vaartuigen met vertrouwde lieden van den Sulthan, om over hen een wakend oog te houden, en die tot herkenning van top moeten voeren eene vlag, bestaande uit een zwart veld met eenen witten rondgaanden rand.

3°. dat deze praauwen, op die wijze uitgerust, zouden mogen stevenen naar verkiezing, hetzij naar de Duizend-eilanden, naar Karimon Java, dan wel

zoo ver als het eiland Bawean, of werwaarts zij zich ook zouden wenschen te begeven, ter uitoefening van hun bedrijf, mits zij zich onderwerpen aan het vertoon der passen en de vereischte visitatie der praauwen, wanneer zij door gouvernements kruisers mogten worden ontmoet, of eenige plaats, waar of waar nabij een kantoor gevestigd was, zouden binnen vallen.

4°. dat de Sulthan op zich nam, om zelf al die middelen aan de hand te nemen, welke vereischt zouden zijn, om de tot dus verre door zijne onderdanen gepleegde zeerooverij krachtdadig tegen te gaan en die zoo doende geheel uit te roeijen.

5°. dat tot handhaving van betere orde en politie van wege den Sulthan, op de voornaamste in de wateren van zijn rijk liggende eilanden, en wel bijzonderlijk daaronder Galang, Temiang, Moro, Soegi, Boelang, Pekaka, Sekana en Mapar, hoofden zouden worden aangesteld, onder de benaming van batin djoeroekra, en onder genot van eenen billijken onderstand. De namen dezer hoofden zouden aan den Resident van Riouw moeten worden opgegeven. Aan deze hoofden zou worden opgedragen:

a. De zorg, dat de bewoners der eilanden zich direct noch indirect met zeerooverijen afgaven, en dat geene roovers van elders bij hen kwamen schuilen of wel geroofde menschen of goederen aanbragten; zullende, wanneer er geroofde menschen aangebragt werden, deze, zoowel als hunne aanbrengers, moeten worden aangehouden en onmiddellijk aan den onderkoning uitgeleverd.

b. Het surveilleren der praauwen, die op de onder hunne bevelen gestelde plaatsen zouden worden gebouwd en uitgerust voor de agar-agar, tripang- en karetvisscherij, opdat deze niet, onder het voorwendsel daarvan, tot zeeroof zouden worden ingerigt; voorts de zorg, dat dezelven niet zouden worden bemand met opvarenden, en vooral niet met hoofden, dan zoodanige, als voor goede sujetten bij hen zouden bekend staan, en dat dezelven vooraf van de vereischte passen en eigendomsbewijzen zouden worden voorzien.

c. De verantwoordelijkheid voor de trouwe bevolking zijner eilanden en de naleving van deze instructie. Bij bevinding van het tegendeel zouden die hoofden strengelijk, zelfs, naar gelang van omstandigheden, met bannissement naar Java worden gestraft.

Bij deze overeenkomst werd tevens bepaald, dat teneinde den Sulthan te gemoet te komen in de kosten, welke de bovenomschrevene maatregelen hem zouden veroorzaken, tot weder opzeggens toe, hem werd verleend eene jaarlijksche vrijstelling van inkomende regten op Java en Madura voor eene hoeveelheid van 2,500 picols gambir, van Linggasch product en met Linggasche vaartuigen overgevoerd.

Deze overeenkomst vereenigde op de best mogelijke wijze de belangen van den Linggaschen zeevaarder met die van de openbare veiligheid. Wel is waar

werd de vrije vaart der visschers aan banden gelegd; doch dit was te minder drukkend, daar deze lieden steeds op gezette tijden, in kleine vloten, naar dezelfde plaats zeilden en hoogst zelden afzonderlijke togten deden, en in elk geval hadden zij die beperkingen aan zich zelven te wijten, daar zachte vertoogen hen niet hadden kunnen bewegen om den zeeroof te laten varen. Bovendien was eene andere wijze bijna niet denkbaar, om een volk te kontroleren, dat de zeevaart en zeeroof als gelijksoortige bedrijven aanmerkt, en, wel verre van schande in het laatste te vinden, veeleer genegen is het in aanzien boven het eerste te stellen.

Weinig baat werd echter bij dien maatregel gevonden. Het kwaad zat minder bij de eenvoudige visschers dan bij de grooten, die in den zeeroof hun voornaamste middel van bestaan vonden en alles aanwendden om de voorzorgen van het Gouvernement daaromtrent tegen te werken. De zeeroof werd spoedig weder zóó sterk gedreven, dat, nog in hetzelfde jaar 1836, de bewoners van het eiland Galang door het Engelsch oorlogsfregat *Andromache* werden getuchtigd, uithoofde zij zich niet ontzien hadden op de sloepen van dat vaartuig vuur te geven.

Naar aanleiding van het wederkeerig verlangen van het Nederlandsch-Indisch en van het Britsch Gouvernement, om gezamenlijk maatregelen te nemen tot tegengang en vernietiging van den zeeroof door de Linggasche onderdanen, werden in Januarij 1837 de majoor D. H. Kolff, de kommandant van Zijner Majesteits korvet *Ajax* en de Resident van Riouw Goldman, in kommissie gesteld, om dienaangaande met de Britsche autoriteiten te Singapoera in overleg te treden en met den Sulthan van Lingga alles afdoende maatregelen te treffen. De medewerking van de zijde van het Britsch bestuur te Singapoera bepaalde zich evenwel tot betuigingen van bereidwilligheid; doch overigens werd door hetzelve niets uitgerigt; zelfs weigerde de Gouverneur van Singapoera Bonham de uitlevering van eenige naar Singapoera gevlugte zeeroovers van Galang.

De bemoeijenissen van de kommissarissen van wege het Nederlandsch-Indisch Gouvernement hadden welligt juist daarom, omdat zij op zich zelven konden handelen, goede gevolgen. Op den 10ⁿ Junij 1837 werden door de kommissie aan den Sulthan voorgelegd en door dien vorst aangenomen de volgende punten van overeenkomst, die in de maand October daaraanvolgende door de Regering, met eenige wijziging, in volgender voege werden bekrachtigd:

1°. met instandhouding van art. 1 der overeenkomst van Julij 1836 wordt bepaald, dat geene praauwen zullen mogen bemand worden met meer dan 10 man, de passagiers daaronder gerekend, en allen van door den Resident geviseerde passen zullen moeten voorzien zijn; zullende alleen in de west- of noordmoesson eene sterkere bemanning toegestaan worden.

2°. art. 2 en 3 van de overeenkomst van Julij 1836 zullen in volle werking blijven.

3°. de Sulthan neemt op nieuw aan ten allen tijde de zeerooverij te zullen

beteugelen en daartoe met de Nederlandsche of Britsche oorlogsvaartuigen mede te werken.

4°. de Sulthan neemt er genoegen in, dat het Gouvernement de onderdanen van zijne Hoogheid, die zich aan zeeroof schuldig maken, zelf, tuchtige, en neemt aan om twee kruisvaartuigen van hem zelven en twee van den onderkoning ter beschikking van den Resident van Riouw te houden.

5°. dat de bij art. 5 der overeenkomst van Julij 1836 bedoelde hoofden der eilanden zullen genieten een billijk inkomen, b. v. van *f* 150 's maands, te ontvangen bij den Resident of den Onderkoning.

6°. instede van vrijstelling van inkomende regten op 2500 picols gambir zal den Sulthan worden uitgekeerd eene jaarlijksche tegemoetkoming van *f* 20,000 buiten de som van *f* 14,400 'sjaars, bestemd tot bezoldiging der bovenbedoelde hoofden.

7°. het voeren van assilans (1) op de praauwen wordt verboden, behalve op de eigene praauwen van den Sulthan of van den onderkoning.

8°. het Gouvernement behoudt zich voor, eenige spionnen in dienst te houden, tot het bekomen van inlichtingen betrekkelijk den zeeroof, en de Sulthan verbindt zich om deze spionnen te zullen beschermen.

Tengevolge dezer bemoeijenissen van het Nederlandsch Gouvernement hadden binnen den tijd van een jaar omstreeks 100 personen hunne vrijheid herkregen, waaronder een 100 tal Britsch-Indische onderdanen; terwijl daarentegen door het Britsch-Indisch bestuur geen enkel persoon der door deszelfs onderhoorige bevolking geroofde menschen werd bevrijd.

De groote geldelijke opofferingen, die de boven omschreven maatregelen voor het Nederlandsch-Indisch Gouvernement na zich sleepten, en het dien ten gevolge bijkans geheel uitdelgen der zeerooverij in de Linggasche wateren, waardoor voornamelijk, de handel van Singapoera voor zware verliezen beveiligd wordt, zijn de beste antwoorden op de lasterzuchtige bewering van sommige Engelsche schrijvers, dat het Nederlandsch-Indisch Gouvernement niet al het mogelijke bijdraagt tot bescherming van den vreedzamen handelaar tegen den euvelmoed der zeeroovers. Sedert 1837 is dan ook de zeeroof in de Linggasche wateren, zoo niet ten eenenmale uitgeroeid, toch zoodanig verminderd, dat de handel geene belemmering daardoor ondervindt. In het jaar 1839 werd de Resident Goldman vervangen door den heer A. L. Andriesse.

Op den 20 Julij 1841 overleed de Sulthan van Lingga, Riouw en Onderhoorigheden, Mohamad Sjah, in den ouderdom van 38 jaren.

Reeds eenige jaren vóór zijnen dood had hij zijn eenigen wettigen 18 jarigen zoon tot Sulthan verheven en hem de behandeling van alle zaken overgelaten, zonder voorkennis evenwel van het Gouvernement. Na het overlijden van zijn

(1) Dubbele borstweringen van balken, waarvan de tusscheruimte is aangevuld met rottan.

vader werd deze jonge vorst op de gebruikelijke wijze door den onderkoning uitgeroepen en van zijne verheffing aan de bevolking kennis gegeven. Hij aanvaardde het bewind onder den naam Sulthan Mahmoed Moethafar Sjah, en legde op den 28sten Maart 1842 den eed van trouw aan het Gouvernement en van de aanneming van het contraact van 29 October 1830 in handen van den Resident van Riouw af.

Op 5 Januarij 1843 werd de gebruikelijke schriftelijke wederkeerige eed van trouw tusschen den Sulthan en den onderkoning bezworen.

Schrijver dezes is verscheidene malen in officiëele aanraking geweest met Sulthan Mahmoed Moethafar Sjah en heeft hem leeren kennen als iemand van een goed gezond verstand, die echter niet genoeg wereldkennis had om zijn eigenbelang en dat van zijn rijk duidelijk in te zien. Hij had kennis gemaakt met eenige Engelschen en Perzianen te Singapoera, die zijne harstogten en ijdelheid streelden, maar te gelijker tijd hem in zware geldelijke verbindtenissen wikkelden en hem noodzaakten tot het verleenen van allerlei concessiën tot alleenhandel en andere uitsluitende voorregten. Omgang van Europesche publieke vrouwen, weddingschappen bij wedrennen waren de middelen waarvan een algemeen bekend Perziaan te Singapoera zich bediende om Sulthan Moethafar in zijne netten te wikkelen. Door hem wijs te maken, dat hij een groot vorst was en als zoodanig moest leven, verleidden zijne vrienden hem tot allerlei bespottelijke, maar hoogst kostbare uitgaven. Voor eene groote som gelds werd hem eene creole tot bijzit gegeven, die het weder veel geld kostte aan zekeren Boswell uit te huwen, nadat zij den Sulthan een kind had geschonken. Men nam hem op als lid in de vrijmetselaarsloge Zetland in the East. Men deed hem een stoomscheepje koopen, waarvan de machine zoodanig gebroken was, dat het vaartuig slechts met kracht van riemen Lingga kon bereiken. Niet alleen dat men hem overhaalde om zich te Lingga eene groote Europesche woning te doen bouwen, die op de kostbaarste wijs te meubelen, en zich fraaije rijtuigen en paarden aan te schaffen, maar men bewoog hem ook tot het oprigten van een quasi op Europesche wijs uitgedoscht en gewapend korps soldaten. Ja zelfs deed men hem te Singapoera een gecostumeerd bal geven, maar hij moest het verkroppen dat de genoodigde gasten van eenig aanzien niet bij hem verschenen.

Het was volstrekt niet moeijelijk Sulthan Moethafar tot zulke dwaasheden over te halen, want daardoor werd zijne aangeboren trots gevleid en van zijne jeugd af liet hij zich door die hartstogt beheerschen.

Reeds spoedig na zijne troonsbestijging gaf hij daarvan het blijk bij gelegenheid van het overlijden van den onderkoning Radja Abd'oelrahman, op 17 Junij 1844. De Sulthan moest volgens artikel 7 van het contract van 29 October 1830, onder de goedkeuring van de Regering, eenen opvolger van hem benoemen. Maar de Sulthan wilde van de gelegenheid gebruik maken om het onderkoningschap der Boegies afteschaffen en de inkomsten daarvan tot zich te trekken. Het

kostte den Resident A. L. Andriesse eenige moeite om den Sulthan te doen begrijpen, dat zijne plannen als geheel aandruischende tegen de contracten met het Gouvernement, onmogelijk verwezenlijkt konden worden. Eerst in April 1845 bepaalde zich des Sulthans keus op Radja Ali, oudsten broeder van wijlen Radja Abd'oerrahman. Deze keus werd door het Gouvernement goedgekeurd en op 19 Julij van dat jaar bezegelden de beide vorsten het eedformulier van wederzijdsche trouw. Als eene nieuwe toevoeging daarbij zijn aan te merken de woorden ten slotte:

„Voorts zal Lingga, Riouw en onderhoorigheden door den onderkoning be„heerd worden."

Vroeger luidden die formulieren meer als verbindtenissen tusschen bondgenooten; thans werd de onderkoning aangesteld als algemeen rijksbestierder.

Indien Sulthan Moethafars buitensporigheden zich hadden bepaald tot geldverkwisting zou het kwaad van minder belang zijn geweest, want zijne hulpbronnen zouden eenmaal uitgeput zijn en dan zou daar van zelf een einde aan gekomen zijn. Maar de bij hem opgewekte trots en de voortdurende inblazingen van zijne Singapoersche vrienden, die niet ophielden hem diets te maken dat hij een groot en magtig vorst was, deden hem eene rigting volgen, die onvermijdelijk zijn val moesten ten gevolge hebben. Hij waande zich weldra even groot en magtig als de aanzienlijkste vorst, die ooit den Djohorschen troon had bezeten en hij wilde evenzeer zijn invloed doen gelden op al de deelen, die, vóór de splitsing in 1824, het rijk van Djohor uitmaakten. Door banden van bloed- en aanverwantschap was hij naauw verbonden aan den onder Britschen invloed staanden Sulthan van Trengganoe, dien hij herhaaldelijk in zijn rijk bezocht, niettegenstaande de Residenten van Riouw het hem telkens ten sterkste afrieden. Verblind door de grootspraak van Sulthan Moethafar meende de Sulthan van Trengganoe door zijn invloed zich magt te kunnen verschaffen over zijne naburen, met name over den bandahara van Pahang, vroeger mede een onderdeel van Djohor. Hij kende Sulthan Moethafar geheel het regt toe om in de voormalige deelen van Djohor te gebieden; ja zelfs schreef hij officieel aan den Gouverneur der Britsche bezittingen op het Maleische schiereiland, dat hij den Sulthan van Lingga alsnog beschouwde als den geregten koning van Djohor en, als zoodanig, ook als den wettigen gebieder en eigenaar van Pahang. Evenzoo had Sulthan Moethafar zich de zaken aangetrokken van den Sulthan van Djohor, die zich door het Britsch bestuur in zijne regten gekrenkt achtte.

Dat deze bemoeijenissen van Sulthan Moethafar met landen, die sedert 1824 geheel aan den Nederlandschen invloed waren onttrokken, aan de Britsche autoriteiten evenmin als aan de Nederlandsche aangenaam waren is zeer natuurlijk en de Gouverneur van Prince of Wales Island, Singapoera en Malakka, Butterworth, verzocht dan ook den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië den Sulthan aan te zeggen om zoo spoedig mogelijk de Britsche bezittingen te verlaten en zich niet meer met de inlandsche hoofden van het Maleische schiereiland in te laten.

Dientegengevolge schreef de Gouverneur-Generaal van N. I. aan Sulthan Moethafar een' brief, gedagteekend 7e April 1854, waarbij hij werd aangemaand om zijne herhaalde bezoeken te Singapoera en in de aangrenzende Inlandsche staten op het Maleische schiereiland na te laten, terwijl de Gouverneur-Generaal zijn verlangen te kennen gaf, dat hij ten spoedigste naar Lingga terugkeeren en zich niet meer, hetzij regtstreeks, hetzij zijdelings met den Sulthan van Djohor of met de Inlandsche staten op het Maleische schiereiland inlaten zou.

Sulthan Moethafar, die intusschen reeds op den 6den April van Trengganoe te Riouw was teruggekeerd, was hierover uitermate verbolgen. Hij ontkende het regt van den Britschen Gouverneur om over zijne handelingen te klagen; hij ontkende zich met de zaken van het Maleische schiereiland te hebben bemoeid en zou den Gouverneur deswege ter verantwoording roepen. Maar de brief van den Gouverneur-Generaal had toch ten gevolge, dat hij gedurende twee jaren Singapoer niet bezocht en naar geschikte middelen om zijne inkomsten te verbeteren scheen om te zien. Hij verzocht, zooals hij voorgaf, met dat doel, aan het Gouvernement een voorschot van *f* 70,000, benevens eenen ambtenaar bij zich te Lingga, dien hij echter als zijn ondergeschikten wilde beschouwen. Hij voegde er bij, dat zoo hem zoodanig persoon niet kon worden gegeven, hij er een van Singapoera zou laten komen.

Terwijl bij het Gouvernement in overweging was hoedanig men des Sulthans wenschen zou kunnen te gemoet komen, begaf hij zich omstreeks het midden van 1856 weder naar Singapoer en weldra bleek het, dat hij zich weder met zaken van Trengganoe bemoeide; ditmaal echter niet als vriend van den Sulthan van dat rijk. Wat de ware oorzaak van de verwijdering tusschen beide vorsten is geweest, is men nimmer regt te weten gekomen; maar Sulthan Moethafar beweerde dat die van Trengganoe zijne (Moethafar's) moeder, die hij in 1854 naar Trengganoe had gebragt, belette naar Lingga terug te keeren. Hij zelf wilde haar terughalen en zeide dat zelfs met geweld te zullen doen, niettegenstaande de Britsche Gouverneur hem de gelegenheid aanbood om de reis met eenen O. I. Compagnie's stoomer te doen. De ernstige vertoogen van den Resident van Riouw tegen deze zijne handelingen stuitten af op zijne stijfhoofdigheid en eigendunk. Maar niet zelfstandig genoeg om open kaart te spelen, nam hij zijne toevlugt tot list en verrassing. Den 9den Augustus 1856 kwam Sulthan Moethafar te Penjingat, de Residentie van den onderkoning, en deed den Resident Nieuwenhuizen verzoeken zijne opwachting bij hem te mogen maken. Op het bepaalde uur liet hij echter weten dat hij ongesteld was, en dat hij zich naar Singapoer zou begeven om van daar zijne reis naar Trengganoe te vervolgen.

Toen deze boodschap werd overgebragt, had hij zich reeds onder zeil begeven, vergezeld van twee der kruisbooten, die de onderkoning verpligt is, tot beteugeling van zeerooverij, ter beschikking van den Resident te houden, en hij

zeilde met eenen gunstigen wind voort, zonder acht te slaan, op eene sloep die de Resident hem nazond, om te trachten hem van zijn onberaden voornemen terug te brengen.

Te Singapoer bevreesd zijnde, dat de Britsche autoriteiten zijn vertrek naar Trengganoe zouden beletten, hield Sulthan Moethafar zijn voornemen niet alleen voor hen verborgen, maar hij schreef zelfs aan den Resident, dat hij regtstreeks en zonder Riouw aan te doen naar Lingga terugkeerde, werwaarts hij zijne vaartuigen liet uitklaren. Hij begaf zich echter met zijnen schoener Joung Queen, eene geleende kotter en de twee kruisbooten van den onderkoning, regtstreeks naar Trengganoe.

Zoodra was hij niet vertrokken of zijn werkelijk voornemen werd den Resident van Singapoer geopenbaard door den hiervoren bedoelden Perziaan Cwisetjee „the friend and confidential agent of His Highness," zoo als de Resident hem in eenen brief aan den Gouverneur noemt. Onmiddelijk zond de Gouverneur een stoomschip naar Trengganoe, en het is waarschijnlijk daaraan te danken geweest dat de togt vredelievend afliep en de Sulthan in October met zijne moeder te Lingga terugkeerde.

De Britsche Gouverneur bragt natuurlijk over deze handelwijze van Sulthan Moethafar klagten in bij den Resident van Riouw, en de Regering ziende dat zachte vertogen bij den eigenzinnigen vorst niet baatten, besloot tot meer ernstige maatregelen. Te gelijker tijd zou den onderkoning, Radja Ali, eene les worden gegeven. Deze vorst, hoe zeer den schijn aannemende van de handelingen des Sulthans af te keuren, had hem desniettemin daarin geschraagd, door hem twee kruisbooten naar Trengganoe terug te geven. Bovendien had hij de onderhandeling van den Resident, namens het Gouvernement, met den Sulthan over het sluiten van eene overeenkomst tot regeling der voorwaarden waarop delfstoffen houdende gronden in het rijk van Lingga en Riouw zouden kunnen worden ontgonnen, tegengewerkt en den Resident, tot twee malen toe, bij de Regering aangeklaagd zonder een enkel punt van aanklagt te melden.

Den Resident Nieuwenhuizen werd daarom opgedragen om zich met Z. M. stoomschip *Amsterdam* en brik *de Haai* te begeven naar Lingga en aldaar, vereenigd in kommissie met den kapitein-luitenant-ter-zee A. A. de Vries, kommandant van eerstgenoemden bodem aan den Sulthan en aan den onderkoning te doen voorlezen twee lastbrieven van den Gouverneur-Generaal van N. I., gedagteekend 14 December 1856. Bij den eenen werd den Sulthan voorgehouden: dat hij door zijne oneerbiedigheid en ongehoorzaamheid jegens zijnen leenheer, het N. I. Gouvernement, het derde artikel van het contract van 29 October 1830 had geschonden; dat het slechts uit zeer groote genegenheid jegens hem was, dat de Gouverneur-Generaal geen gebruik maakte van het regt, voortvloeijende uit art. 6 van het contract, om hem de bescherming van het Gouvernement te ontzeggen; dat hem werd verboden om zich immer weder buiten zijn gebied te

begeven zonder het goedvinden van den Gouverneur-Generaal, en dat de Sulthan, wanneer hij zich weder oneerbiedig en ongehoorzaam jegens het Gouvernement mogt toonen, hij niet meer op dezelfs bescherming zou kunnen rekenen en voorzeker zijn rijk verliezen zou.

Aan den onderkoning werd bij den tweeden lastbrief kenbaar gemaakt: dat hij het contract had geschonden, door, buiten den Sulthan om, aan het Gouvernement te klagen over den Resident; dat hij tegen den hem bekenden wil van de Regering had gehandeld door den Sulthan, ter begeleiding naar Trengganoe, twee kruisbooten mede te geven, die hij tot weering van zeeroof binnen het rijk moest aanhouden, en dat hij, bij herhaling van schending van het contract of van oneerbiedigheid en ongehoorzaamheid jegens het N. I. Gouvernement, zijne betrekking van onderkoning zou verliezen.

Bij beide lastbrieven werd ten slotte verklaard, dat de Resident Nieuwenhuijzen het volle vertrouwen van het Gouvernement genoot en dus niet als Resident van Riouw zou worden vervangen. Deze schrifturen werden den 3^n Januarij 1857, op eene plegtige wijs aan de beide vorsten voorgelezen en in afschrift ter hand gesteld, en van het verbod aan den Sulthan om zijn rijk te verlaten werd kennis gegeven aan den Gouverneur van Prince of Wales Island, Singapoer en Malakka, onder mededeeling dat de Gouverneur-Generaal den Sulthan geene vergunning zou geven om een der plaatsen onder des Gouvernements gebied te bezoeken, zonder voorafgaand overleg met en goedvinden van hem, Gouverneur.

Men had mogen verwachten, dat deze duidelijke en krachtige verhouding van den wil der Regering en van de gevolgen, die het niet nakomen daarvan voor hem zouden hebben, den Sulthan onderworpen en gehoorzaam zouden hebben gemaakt. Maar hij kon zich niet lang schikken naar den dwang, die zijne neigingen werd aangedaan. In Augustus 1857 kwam Sulthan Moethafar weder te Penjingat en op den 30^n der maand zeilde hij naar Singapoera, niettegenstaande de ernstige aanmaning van den Resident om dit natelaten.

De Regering kon nu niet anders doen dan uitvoering geven aan de den Sulthan eenmaal gedane bedreiging om hem van het leen van zijn rijk vervallen te verklaren. Eene andere handelwijze zou hebben geleid tot groote inconsequentie, die aan zwakheid of magt zou worden toegeschreven en aan de waardigheid van het Gouvernement zou hebben te kort gedaan. Mitsdien werd onder dagteekening van 23 September 1857, uitgevaardigd het volgende:

MANIFEST.

IN NAAM DES KONINGS!

DE GOUVERNEUR-GENERAAL VAN NEDERLANDSCH-INDIË

De Raad van *Nederlandsch-Indië* gehoord

In overweging genomen hebbende:

dat tengevolge van door de vorsten van het rijk van Lingga en Riouw

gepleegde vijandelijkheden tegen de Nederlandsche Oost-Indische Compagnie, od den 10n November 1784 een contract is gesloten door den schout bij nacht J. P. van Braam en den Sulthan van het rijk van Djohor, Pahang, Riouw en onderhoorigheden, genaamd Sulthan Mahmoed, waarbij de Sulthan heeft erkend dat het rijk en de plaats van Riouw een door het regt des oorlogs wettig verkregen eigendom der Nederlanders is geworden, zoodat de vorsten van dat rijk hetzelve slechts bezitten als een wettig leen van het Nederlandsch-Indisch Gouvernement;

dat het gansche rijk dientengevolge als een leen is afgestaan aan den Sulthan Abd'oelrahman Sjah bij de tractaten van den 26n November 1819 en van den 29n October 1830, zoomede in het jaar 1832 aan den Sulthan Mohamad Sjah en blijkens acte van 28 Maart 1842 aan den tegenwoordigen Sulthan Machmoed Moethafar Sjah;

dat evenwel de Sulthan Machmoed Moethafar Sjah herhaaldelijk heeft uit het oog verloren de pligten, die op hem als leenman van zijn rijk rustten;

dat hij zonder te bedenken het belang van het behoud der rust in zijn rijk en niettegenstaande de herhaalde aanmaningen van den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië en van den Resident van Riouw, zich heeft gemengd in de zaken van de vorsten van het Maleische schiereiland, die onder bescherming staan van het Britsch Gouvernement, op het gevaar af van vijandelijkheden te zullen doen ontstaan;

dat hij zelfs zich met eene gewapende magt en met vijandelijke oogmerken heeft begeven naar Trengganoe, met misleiding van de Britsche autoriteit te Singapoere omtrent het doel van zijne reis;

dat deze handelingen geheel in strijd waren met artikel drie van het contract van 29 October 1830, volgens hetwelk de Sulthan eerbiedigheid en gehoorzaamheid aan het Nederlandsch-Indisch Gouvernement verschuldigd is;

dat alstoen de Gouverneur-Generaal nog geen gebruik heeft willen maken van het regt dat voortvloeit uit artikel zes van het contract, om den Sulthan de bescherming van het Nederlandsch-Indisch Gouvernement te ontzeggen wegens het niet opvolgen van het contract, maar eene laatste poging heeft willen aanwenden om den Sulthan tot het gevoel van zijnen pligt terug te brengen;

dat de Gouverneur-Generaal daarom in de maand December 1856 zijnen vertegenwoordiger, den Resident van Riouw, en den kommandant van Z. M. Stoomschip *Amsterdam* heeft opgedragen, zich te begeven naar den Sulthan en hem mede te deelen, dat de Gouverneur-Generaal hem verbiedt om zich immer weder buiten zijn gebied te begeven zonder het goedvinden van den Gouverneur-Generaal, dat door tusschenkomst van den Resident van Riouw kan worden verzocht, onder kennisgave, dat, wanneer hij zich weder oneerbiedig en ongehoorzaam jegens het Gouvernement mogt toonen, hij niet meer zal kunnen

rekenen op de bescherming van het Nederlandsch-Indisch Gouvernement en voorzeker zijn rijk zal verliezen;

dat desniettemin de Sulthan Machmoed Moethafar Sjah op den 30ⁿ Augustus 1857 zich naar Singapore heeft begeven, zonder de toestemming van den Gouverneur-Generaal te vragen en niettegenstaande de Resident van Riouw hem op de gevolgen van dien stap heeft oplettend gemaakt.

En vermits het alzoo bij herhaling gebleken is, dat de Sulthan van Lingga, Riouw en onderhoorigheden, Machmoed Moethafar Sjah, in weerwil van alle teregtwijzingen en waarschuwingen, voortdurend ongehoorzaam en oneerbiedig blijft jegens zijnen opperheer het Nederlandsch-Indisch Gouvernement;

Zoo is het,

dat de Sulthan Machmoed Moethafar Sjah bij deze wordt vervallen verklaard van het leen van het rijk van Lingga, Riouw en onderhoorigheden.

Gegeven te Buitenzorg, den 23sten September 1857.
De Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië,
(w. g.) Chs. F. PAHUD.
Van wege Zijne Excellentie:
(w. g.) VAN DE GRAAFF.
Algemeene Secretaris.

Tevens werd den Resident van Riouw opgedragen, om, zoo spoedig mogelijk, door de rijksgrooten te doen overgaan tot de keuze van eenen anderen Sulthan, onder de nadere goedkeuring van het Gouvernement, en om met dien vorst en de rijksgrooten een nieuw contract aan te gaan, ingerigt naar de sedert de sluiting van het tractaat van 1830 veranderde tijdsomstandigheden. Om in de uitvoering van dit een en ander hem ter zijde te staan, werd schrijver dezes, toenmaals ambtenaar bij de Algemeene Secretarie, aan den Resident bijgevoegd.

De Resident Nieuwenhuijzen stelde den adsistent-resident H. von de Wall en schrijver dezes in kommissie om het manifest van den Gouverneur-Generaal aan Sulthan Moethafar, die zich nog te Singapoera ophield, over te brengen. Zij kwamen op 7 October 1857 met Z. M. stoomschip *Celebes* te Singapoera en begaven zich des avonds naar de woning van den persiaan Cursetjee, waar zij den Sulthan aantroffen en hem het manifest overhandigden, met verzoek er dadelijk kennis van te nemen. De Sulthan las het stuk, zonder de minste blijkbare aandoening, en vroeg daarna of het behoorde beantwoord te worden. Hij kreeg ten antwoord, dat dit geheel aan zijne beoordeeling bleef, maar dat, zoo hij het verlangde, eene mondelinge boodschap aan den Resident zou worden overgebragt. Hij bedankte daar echter voor, en de kommissie keerde naar Riouw terug.

Het rijk van Lingga en Riouw was nu niet alleen zonder Sulthan, maar ook zonder onderkoning. De onderkoning Radja Ali was op 28 Junij 1857 in den ouderdom van 47 jaren overleden, en Sulthan Moethafar was door den Resident nog niet te bewegen geweest om zijne keus op eenen opvolger te vestigen. Welligt heeft het heerschzuchtige en naar geheele onafhankelijkheid van den Sulthan strevende karakter van Radja Ali, waardoor tusschen beide vorsten voortdurend spanning bestond, er toe bijgedragen om Sulthan Moethafar huiverig te maken voor het aanstellen van eenen anderen onderkoning uit hetzelfde geslacht, hetgeen de oude gebruiken en overeenkomsten echter medebragten. Hij gaf zelfs aan den Resident den wensch te kennen, dat er geen onderkoning meer zou worden benoemd, en bij zijn laatst vertrek naar Singapoer had hij nog geene voordragt tot aanstelling van den vervanger van Radja Ali gedaan. Intusschen waren de gewone zaken, het onderkoningschap betreffende, behandeld door diens broeder Abd'oellah Hadji, aan wien hij, op zijn sterfbed, zijn officieel zegel overgegeven en de zorg voor zijn gezin en voor zijne aanverwanten opgedragen had.

De Resident besloot dus aan dezen welgezinde groote op te dragen de waarneming der betrekking van onderkoning van Riouw, tot zoo lang in de vervulling van die waardigheid, op de wijze voorgeschreven bij de aloude instellingen des rijks en bij de met het N. I. Gouvernement geslotene inkomsten zou zijn voorzien.

Den 9[n] October kwam de Resident Nieuwenhuijzen met Z. M. stoomschip *Celebes* en brikken de *Haai* en *Pilades*, gekommandeerd door de luitenants ter zee 1[e] klasse E. M. C. Baak, J. van Maurik en G. D. A. Ampt, en vergezeld van den fungerend onderkoning, ter reede van Lingga.

Radja Abd'oellah Hadji begaf zich dadelijk naar den wal en deed opening van den stand van zaken aan den Datoe Laksamana, wiens medewerking hij bekwam. Beiden vervoegden zich daarop bij den persoon, die, daar Sulthan Moethafar geene zoons had, het meest in aanmerking kwam voor de opvolging. Het was Tongkoe Soleiman, een onechte zoon van Sulthan Abd'oerrahman en bij gevolg een oom van Sulthan Moethafar. Deze verklaarde zich bereid de waardigheid van Sulthan aantenemen, en reeds in den achtermiddag van den 10[n] October werd hij door al de te Lingga aanwezige grooten en prinsen aan den Resident voorgesteld als de Sulthan op wien aller keus gevallen was.

De nieuwe Sulthan, die den naam aannam van Soleiman Badar'oelalam Sjah, benoemde daarop Radja Abd'oellah Hadji tot onderkoning en schonk hem den naam en titel van Sulthan Ala'oedin Sjah, zoo als ook in vroegere tijden gebruikelijk was geweest.

In den namiddag van 11 October werden door den heer Von de Wall en schrijver dezes, namens den Resident, de rijkssieraden van Lingga en Riouw in bezit genomen en ter bewaring gegeven aan den Sulthan en den onderkoning, tot dat zij door den Resident plegtig aan den vorst zouden worden uitgereikt,

hetgeen op den volgenden dag, 12 October 1857, in de groote vergaderzaal ter hoofdplaats Dai plaats had. Beide vorsten werden door de N. I. Regering bij acten van 9 Februarij 1858 in hunne waardigheid bevestigd.

Het verdere lot van den afgezetten Sulthan Mahmoed Moethafar Sjah was allertreurigst. Hij schreef den 10ⁿ October aan den kapitein der Emoijer Chinezen te Riouw, Oei Tiksing, en aan den maleischen schrijver op het residentiekantoor Aboe Hassan, dat zij zich bij hem te Lingga zouden vervoegen, om middelen te beramen, ten einde hem met het Gouvernement te verzoenen. Hij was inderdaad op 12 October, kort na het vertrek van den Resident van Lingga naar Riouw, met een klein vaartuig van Singapoera te Dai aangekomen, maar hij vond zich daar van een ieder verlaten en keerde spoedig naar Singapoera terug, waar hij bij den toemenggoeng van Djohor zijn intrek nam.

Deze trachtte voor den gewezen Sulthan te doen, wat hij kon. Het Britsche bestuur weigerde alle inmenging in de zaak, maar er waren, zoo als immer, particulieren te vinden, die hoopten er iets bij te kunnen verdienen. Hij zond daarom zijn zoon Wan Aboe Bakar, met het stoomschip *Sir James Brooke* naar Riouw, om den Resident vergunning te vragen zich naar Lingga te begeven, ten einde des ex-sulthan's moeder, Tongkoe Tih, en de verdere leden van zijn gezin benevens zijne goederen af te halen. Deze vergunning werd onmiddellijk verleend.

Wan Aboe Bakar was echter niet alleen. Hij was vergezeld van eenige Engelschen, waaronder de advokaat Napier, die, zoo als later bleek uit een brief van den ex-Sulthan aan zijne moeder, medegingen „om de handelingen „der Hollanders te constateren." Het gedrag van Wan Aboe Bakar en de zijnen was te Lingga zeer aanmatigend; zij gingen zelfs zoo ver van voor te geven, dat de ex-Sulthan weldra door eene Engelsche magt op zijn troon zou worden hersteld. De Linggasche grooten waren dan ook volstrekt niet met hunne bezoekers ingenomen; er vielen hooge woorden, en verscheidene aanzienlijke vrouwen, die Aboe Bakar wilde dwingen mede te gaan naar Singapoera, werden daarvan door hare mannelijke aanverwanten teruggehouden.

De ex-Sulthan, – of Tongkoe Mahmoed, zoo als hij sedert zijne vervallen verklaring genoemd werd, – deed zelfs eene poging om in het door hem verbeurde rijk onlusten te doen ontstaan, misschien wel met het denkbeeld, dat het N. I. Gouvernement later zijne bemiddeling zou inroepen om ze te bedwingen. Aan de oevers der rivier Ritteh, die den lagen alluvialen ooster oever van Sumatra even benoorden Djambi doorloopt, woonden de afstammelingen van de Soloksche zeeschuimers, die in het laatst der vorige eeuw door de Riouwsche vorsten waren ontboden om de Nederlanders te bestrijden en sedert in deze wateren zwervende en roovende gebleven waren. Toen de zeeroof door het N. I. Gouvernement bedwongen was, had een gedeelte dezer lieden, als onderdanen van den Sulthan van Lingga, zich te Ritteh nedergezet, waar zij thans nog genoemd

worden „orang timor," d. i. menschen uit het oosten. Zoo stond hij onder een hoofd, genaamd Panglima besar Soeloong, een man, die jaren lang de schrik was geweest van de omliggende bevolking. Reeds in 1828 hij den de vergiffenis van het Gouvernement wegens zijne zeerooverijen, ingeroepen, en bij eene acte van den Kommissaris-Generaal, verkregen, maar, zoo als weldra bleek, diende dit slechts om hem stouter te maken. Hij genoot het bijzondere vertrouwen van Sulthan Moethafar, en tot hem wendde zich deze vorst om de wapenen voor hem op te vatten, waartoe hij hem van Singapoera buskruid en wapenen toezond. Te gelijker tijd trachtte hij de vorsten der omliggende landen, zoo onder de Nederlandsche als onder de Britsche souvereiniteit staande, tot zijne partij te winnen en tegen het N. I. Gouvernement in verzet te brengen. Dit ging zoo ver, dat de Britsche autoriteiten zijne verwijdering uit het Maleische Schiereiland wenschten.

Waarschijnlijk om het N. I. Gouvernement omtrent zijne ware bedoelingen te misleiden en het daardoor minder op zijne hoede te doen zijn, nam Tongkoe Mahmoed den schijn aan als wilde hij zich geheel aan de genade van dat Gouvernement overgeven. Van uit Pahang zond hij in Mei 1858 eenen brief aan den Gouverneur-Generaal, waarbij hij geheel schuld bekende jegens het Gouvernement, deswege vergiffenis verzocht en een beroep deed op de goedertierenheid van den Gouverneur-Generaal. Hierop werd Tongkoe Mahmoed geantwoord, dat de Gouverneur-Generaal met welgevallen van zijne erkenning van schuld en verzoek om vergiffenis had kennis genomen, en genegen was hem in genade aan te nemen, mits hij zich kwam vestigen op Java, waar hem een betamelijke onderstand en eene behandeling overeenkomstig zijne vroegere waardigheid zouden worden verzekerd.

Tongkoe Mahmoed gaf hierop echter geen antwoord, en het bleek weldra door verschillende berigten van Ritteh, dat men daar voortging zich te versterken en alle pogingen van Sulthan Soleiman om daar zijn gezag te doen gelden, af te weren. Minnelijke vertoogen, zoo van den Resident J. H. Tobias als van den Sulthan, om den Panglima besar tot inkeer te brengen, baatten niets, zoodat eindelijk de Resident en de Sulthan besloten hem met geweld van wapenen tot rede te brengen. Deze expeditie vult eene schoone bladzijde in de geschiedenis van Nederlandsch-Indië, en wij meenen wel te doen door het verhaal er van hier over te nemen, hoezeer elders het feit reeds vrij volledig beschreven is.

HOOFDSTUK XV.

LINGGA EN RIOUW.

[1858—1864.]

Expeditie tegen Ritteh, en dood van Tongkoe Mahmoed.

Op den 9den October verliet eene flotille, bestaande uit Z. M. stoomschip *Soembing*, drie kruisbooten van het Gouvernement en twee van den onderkoning van Riouw, benevens een twintigtal gewapende praauwen, de reede van Riouw, gesleept door het genoemde stoomschip, aan den kommandant van welken bodem, den luitenant ter zee 1e klasse A. J. Kroef, in overleg met den kapitein-luitenant ter zee J. van Maurik, stationskommandant, de leiding der operatiën was opgedragen.

De eerstvolgende dagen na het vertrek der flotille bleef het weder allezins gunstig en hoezeer langzaam vórderende door het gedurig ontstane oponthoud van losrakende praauwen, had men nog geene moeijelijkheden ondervonden tot bijna op de hoogte van de rivier-monding de Einok, hopende tegen middernacht voor die van Ritteh ten anker te komen; doch in den avond, omstreeks 10 uur van den 11n October, betrok eensklaps de lucht in het Z. W. en in weinige oogenblikken kwam eene hevige bui uit die streek opzetten, welke den ganschen nacht aanhield.

Al dadelijk was het stoomschip ten anker gekomen, doch van de praauwen moesten de meesten, enkelen van de grootste uitgezonderd, een goed heenkomen zoeken, ten einde het gevaar te ontloopen van door de hooggaande zeeën te worden overstelpt. Toen de dag van den 12n October aanbrak, waren dan ook slechts drie kruisbooten en twee praauwen in de nabijheid der *Soembing*, terwijl de overigen zich naar alle zijden hadden verspreid, zoodat het tot elf uur in den

voormiddag duurde alvorens allen weder verzameld waren, op twee kleine praauwen na, die later bleken van de gelegenheid gebruik gemaakt te hebben, om, onder voorwending van lekkage, den steven te wenden en terug te keeren.

Na al de vaartuigen weder op sleeptouw te hebben genomen, kwam de *Soembing* met de geheele flotille des namiddags om twee uur van den 12ⁿ October, ten anker voor de koewala Bataparang (Ritteh rivier) op den kortsten afstand der monding, dien de diepgang van het stoomschip veroorloofde.

Al dadelijk werd een der Gouvernements kruisbooten, vergezeld van eenige gewapende praauwen naar de koewala Einok gezonden, terwijl de overige vaartuigen, kruisbooten en gewapende sloepen, overeenkomstig het ontworpen plan, alle andere uitgangen trachtten te sluiten en alzoo de wederspannelingen geheel in het naauw te brengen, zonder hun kans van te ontsnappen of versterking van buiten te kunnen ontvangen over te laten.

De luitenant ter zee 1e klasse A. J. van Mansvelt werd met die taak belast, welke met zoo veel spoed werd uitgevoerd, niettegenstaande door de onbekendheid met het vaarwater nog verscheidene praauwen bij het naar binnen loopen vastgeraakten, dat de Panglima besar, den tijd niet had, om zijne geheele magt te verzamelen en zich met een gedeelte der zijnen in den morgen van den 13ⁿ October zag ingesloten in de moerassen aan den soengei Sampei gelegen. In de monding van de rivier Bataparang werden eenige kleine gewapende sampans ontmoet, die echter zich bij de nadering der flotille op de vlugt begaven, wordende een derzelve achterhaald en genomen door de opvarenden eener gewapende sloep van Z. M. stoomschip.

Intusschen liet de Panglima besar niet het minste van zich hooren en scheen hij zich voor te bereiden op eene kloekmoedige verdediging. Van tijd tot tijd poogden enkele personen in kleine sampans de soengei Sampei op te varen, doch werden dadelijk aangehouden en in verzekerde bewaring genomen.

Op den 14ⁿ werd eene verkenning gedaan door een der gewapende sloepen van het stoomschip, vergezeld van eene kleine praauw met eenige Boeginezen bemand. Bij die gelegenheid werden een paar vlugtelingen aangehouden en ware bijna in onze handen gevallen de zich noemende Radja Idris, hoofd eener kleine kampong, aan de soengei Terap gelegen, doch die gemeene zaak maakte met den Panglima besar. Overigens werd de onverwachte zekerheid bekomen, dat, in strijd met de ontvangen mededeelingen, bij eene betrekkelijk geringe breedte, de soengei Sampei evenwel thans waterdiepte genoeg aanbood, om met de grootste vaartuigen der flotille tot onder de versterkingen te kunnen naderen, zijnde echter in den droogen tijd zulks alleen voor sampans van de kleinste soort mogelijk. Van de reeds aangehoudene personen vernam men, dat, sedert het vertrek van het stoomschip van voor Ritteh in de maand Julij te voren, de Panglima besar al zijn aanhangers en een groot gedeelte der bevolking van Ritteh in de hoofdversterking had doen zamenkomen en aldaar op den Koran

had doen zweren, dat wat er ook mogt gebeuren, allen goed met goed en kwaad met kwaad zouden deelen; vervolgens waren de versterkingen, waarvan de grootste met vijftien stukken geschut en de kleine met zes stukken van 12, 8 en 6 ℔ voorzien waren, voortdurend bezet geworden, wordende de soengei Sampei met al de beschikbare grootere, van geschut voorziene praauwen bewaakt en kleine vaartuigen steeds in de monding en buiten de groote rivier gestationeerd, om op de eerste nadering van verdachte vaartuigen daarvan kennis te geven, ten einde alle weerbare manschappen zich ten spoedigste in en om de versterkingen zouden kunnen verzamelen, wier aantal op ruim 400 koppen werd geschat, waarbij nog ruim zooveel inboorlingen van het land, onder aanvoering van den Bandar, zoomede individuën van verschillenden landaard konden bijeengebragt worden, zijnde onder laatst bedoelden vele inboorlingen van Manda, een landschap ten N. W. van Indragiri gelegen, welke van lieverlede zich onder den Panglima besar te Ritteh hadden nedergezet om aan de gedurige kwellingen en aanvallen hun door zijne aanhangelingen aangedaan te ontkomen en aldus een armoedig, ofschoon meer gerust leven te kunnen leiden. Mede waren de vrouwen en kinderen dier inboorlingen om de hoofdversterking in verschillende kleine woningen gelegerd, ten einde zeker te zijn van de medewerking van hunne echtgenooten en vaders bij eenen verwacht wordenden aanval. Overigens was de Panglima besar genoegzaam voorzien van krijgsbehoeften en van een belangrijken voorraad padi, welke gedeeltelijk in de grootste versterking geborgen was; hebbende hij verder zijne onderhoorigen gerust gesteld met de verzekering, dat het Nederlandsch-Indisch Gouvernement (Compagnie) zich nimmer met zijn verzet zoude bemoeijen, doch dat hij verwachte aangevallen te worden door den onderkoning van Riouw.

Op het vernemen der tijding van het overlijden des onderkonings en de mededeeling van zekeren inwoner van Ritteh, komende van Lingga, die verhaalde aldaar vernomen te hebben dat even voor zijn afsterven de onderkoning last had gegeven om alle uitrustingen tegen Ritteh te staken en die zaak niet verder te vervolgen, zou de Panglima besar overtuigd zijn geworden, dat hij voorloopig geene vervolging zoude te vreesen hebben en had hij dus, nog slechts sedert weinige dagen, aan de meeste inboorlingen en hunne gezinnen verlof gegeven, om naar hunne ladangs en te Kota Baroe gelegene woningen terug te keeren, terwijl een gedeelte zijner aanhangers zich had verstrooid en een zestal praauwen ten handel uit waren, tevens om, als de kans zich aanbood, te trachten andere handelsvaartuigen te berooven.

Van de gevangenen vernam men, dat hoogstens 200 weerbare Illanons door onze plotselinge verschijning naar binnen hadden kunnen vlugten, en dat slechts eene met een 3 ℔er gewapende praauw nabij de beide opgerigte bentengs aanwezig was, zijnde levensmiddelen voor ruim drie maanden voorradig, doch de aanwezige amfioen gering, daar Radja Idris gereed was, om naar Sin-

gapoera te vertrekken, ten einde eenen voorraad van dat heulsap in te koopen.

Op den 15n October werd een aanvang gemaakt met het verder bezetten der soengei Sampei om aldus de versterkingen te naderen, welke ongeveer drie uren van de monding dier soengei opwaarts gelegen waren, en op den dag daaraanvolgende werd eene positie bereikt nabij eenige woningen en omstreeks halven wege tusschen de monding der kreek en de opgerigte versterkingen, waar al de praauwen, met uitzondering van eenigen, die achter gelaten werden om de monding der groote rivier te bewaken, eene geschikte ruimte vonden, om eene voorloopige stelling in te nemen. Opgaande waren, gedurende de laatste dagen, onderscheidene woningen, op den regter oever van de soengei gelegen, verbrand, ten einde van daaruit niet te worden verontrust, zijnde mede een voorraad padi van ongeveer een kojan bij die gelegenheid vernield. In den morgen van dien dag (16 October) kwamen twee praauwen uit zee en raakten in de monding der groote rivier slaags met de aldaar op brandwacht liggende vaartuigen. Na een kort gevecht sprongen de opvarenden overboord en redden zich in de moerassen, terwijl de praauwen, waarin eenige geweren en blanke wapenen, werden genomen.

In den avond van denzelfden dag keerden van Kota Baroe terug de derwaarts gezondene praauwen, met het doel om te onderzoeken of van daar eenige gemeenschap over land bestond met de plaats waar de wederspannelingen zich gevestigd hadden, zijnde aldaar door hen verwoest eene versterking, in vroegere dagen opgerigt, en eenige verlaten woningen van den Panglima besar en zijne aanhangers. Eenige der aldaar woonachtige aanhangers van den Panglima gevlugt zijnde, werd evenwel in verzekerde bewaring genomen zekere Hadji Mohamad Taha, die even bedoeld hoofd als maleische schrijver ten dienste stond en wiens schrijfdoos, waarin zich eenige brieven bevonden, werd in beslag genomen.

Intusschen waren de Sabandar en de Orangkaja, hoofden der Rittehsche bevolking, met een vijftiental hunner onderhoorigen zich bij den Radja Hoesin van Riouw komen aanmelden, hunne vreugde te kennen gevende, dat eindelijk het vooruitzigt bestond om van de vreemde onderdrukking bevrijd te worden, en bereid om daartoe, zooveel doenlijk, mede te werken, ten welken einde zij aannamen om ten spoedigste zich bij onze magt te voegen met zooveel mannen als al dadelijk door hen zouden kunnen verzameld worden, hebbende zich een groot aantal verwijderd en verborgen om aan het geweld van de orang timor en hun hoofd te ontkomen, terwijl nog een aanzienlijk aantal bij den Panglima besar was ingesloten.

Nadat in hunne aanbiedingen door den kommandant was genoegen genomen, verhaalden zij, dat de mogelijkheid bestond om van Kota Baroe door de uitgestrekte moerassen, met behulp van een kompas, zich eenen weg te banen, hetwelk echter zoo veel inspanning en moeijelijkheden opleverde, dat daartoe niet kon worden overgegaan, zonder tot het uiterste gedreven te zijn.

Tot dusverre waren de operatiën hoofdzakelijk geleid door den luitenant ter zee 1e klasse 1en officier van de *Soemb͏ing* van Mansvelt en had zich de kommandant van dien bodem getroost om telkens van en naar den wal te varen, waarmede voor elke togt gewoonlijk 3 à 4 uren benoodigd was, latende de diepgang van het stoomschip niet toe om de monding der rivier op minder dan ongeveer twee mijlen te naderen, zoodat veel tijd daardoor verloren ging en een groot gedeelte van den dag de *Soembing* van deszelfs kommandant en 1en officier verlaten bleef. Laatst bedoelde officier werd alzoo belast met de dienst aan boord van het stoomschip, waarvan mede een dertigtal manschappen en drie gewapende sloepen gedebarkeerd waren. De kommandant scheepte zich alstoen in op de kruisboot No. 31, die naar de Einok-rivier was gezonden, doch last had bekomen om met de overige derwaarts uitgezondene praauwen naar het gros der flotille terug te keeren, indien geene communicatie-wegen naar de evengenoemde tak der Indragiri-rivier gevonden werden en geene bewijzen van eenige gemeenschap bij de opgezetenen van eene kleine kampong, aldaar gelegen, konden verkregen worden. Dat onderzoek gunstig afgeloopen zijnde, kwamen die vaartuigen dan ook op den 17n in de soengei Sampei aan.

Den 18n voer de geheele flotille op, en bereikte eene ligplaats op een kanonschot afstand van de vijandelijke bentengs en dwars van eenige woningen, die op eenigen afstand landwaarts in gelegen waren op eenen moerassigen bodem, welke echter nog geschikt bleek voor den aanplant van padi.

Alle vaartuigen werden zoodanig gerangschikt, dat hun geschut naar alle zijden kon werken, terwijl op den regter oever, iets landwaarts in, eene kleine versterking opgeworpen en eene voorpost van Boegies gesteld werd, voorzien van een paar lillas, op gedeelten van omgekapte boomen geplaatst. Uit eenen hoogen boom had men ter plaatse een vrij goed gezigt op de beide versterkingen en het omliggende terrein.

Den volgenden dag, 19 October, werd eene verkenning gedaan naar de even vermelde woningen, waarbij de onzen door een zestigtal Illanons werden aangevallen, die echter zoo duchtig ontvangen werden, dat zij, drie dooden achter latende, in allerijl de vlugt namen. Een Boegies, die zich, in de opgewondene stemming waarin hij verkeerde, afzonderlijk te midden der aanvallers had begeven, moest zulks echter met den dood bekoopen, daar hij zwaar gewond van de plaats werd gedragen en, ondanks geneeskundige hulp, den volgenden dag overleed. De woningen werden onmiddellijk vernield, waarbij eene aanzienlijke hoeveelheid padi verloren ging.

Kort na die schermutseling werden uit de groote versterking op de praauwen eenige schoten gedaan, waarop twee groote, sterk bemande en met drie stukken geschut gewapende praauwen stroomafwaarts kwamen en post vatten op het einde van de vuurdragts-lijn van het geschut der sterkte achter eene versperring, die dwars door de kreek was gelegd en uit zware boomstammen

bestond, zoodat de mogelijkheid om die praauwen te naderen veel moeijelijkheden in zich had, die echter den volgenden morgen voor goed weder naar hunne vroegere ligtplaats terug keerden.

Het plan werd alsnu gevormd om in het moerassige terrein ter regter zijde der soengei eene kleine versterking op te werpen van waaruit de groote benteng met vrucht zou kunnen worden beschoten, en te trachten het vuur derzelve tot zwijgen te brengen, om daarna, met het oog op de moeijelijkheid eener bestorming, eene tweede en meerdere versterkingen op te rigten, op die punten waar men den vijand het meeste nadeel zoude kunnen toebrengen en, door het werpen van granaten, zoodanig benaauwen, dat een aanval door de gezamenlijke praauwen op de groote benteng met de kans op eenen goeden uitslag kon werden ondernomen te gelijk met eene omtrekking en aanval derzelve door de beschikbare Europeanen en Boegies, van welken maatregel de kommandant zich een spoedig en beslissend resultaat beloofde, indien de nog steeds gekoesterde verwachting niet werd verwezenlijkt, dat de Panglima eene onvoorwaardelijke onderwerping zou wenschen aan te bieden.

Intusschen was almede twijfel ontstaan nopens de medewerking van de Maleijers en rajats, die zich steeds in de achterhoede vertoonden, en op het eerste gezigt van den vijand terugtrokken om op verren afstand een vervaarlijk geschreeuw en doelloos vuur aan te rigten. Van de Boegies, ongeveer 70 in getal, had men de beste diensten, en gaven die de blijken van eene dikwijls onvoorzigtige onversaagdheid.

Op den 20n werd begonnen met de vermelde versterking op te rigten, waarmede men nog dien dag in zoo verre gereed kwam, dat een metalen kanon van 6 ℔ daarop geplaatst werd, waarmede de benteng met goed gevolg beschoten kon werden. Een zestigtal Illanons poogde de werkzaamheden te verstoren, doch zij werden binnen weinige oogenblikken op de vlugt gedreven door de Europeanen en Boegies.

Ten gevolge van het op de praauwen gerigte vuur van een der bentengs, werd een matroos van de *Soembing* ernstig gekwetst in het aangezigt door een splinter van het boord der sloep, waarin hij gezeten was, en dat door een kanonkogel doorboord werd.

Gedurende de volgende dagen werd de versterking in behoorlijken staat gebragt en alles gereed gemaakt om met het geschut en twee kleine mortieren de hoofdbenteng te kunnen aanvallen, welke werkzaamheden, met het oog op de eigenaardige moeijelijkheden van het terrein, veel inspanning vorderden en bij welke men geholpen werd door eene menigte inboorlingen van Ritteh, die van lieverlede uit hunne schuilhoeken te voorschijn kwamen, en wier aantal weldra meer dan honderd bedroeg. De vijand bleef immer op zijne hoede, en men ontwaarde steeds veel beweging om en in de hoofdbenteng, waaruit van tijd tot tijd eenige schoten op de onzen gerigt werden, doch dewijl onze positie

ten eenemale aan het gezigt onttrokken werd door het zich rondom verheffende kreupelhout, zoo hadden die schoten geene andere uitwerking dan den Maleijers en rajats gedurig schrik aan te jagen en de werken te doen verlaten, wordende zulks echter bij tusschenpozingen, door een welgerigt vuur uit de reeds in batterij gestelde stukken van onze zijde beantwoord.

In den morgen van den 27ⁿ October evenwel viel er een gevecht voor, dat, zonder den niet genoeg te prijzen moed der Boegies, al het verrigte in de vorige dagen nutteloos had kunnen doen zijn en ons bovendien de op den wal gebragte stukken geschut kad kunnen kosten, behalve een aanzienlijk verlies aan volk, en waarbij zich mede een zestal Maleijers gunstig onderscheidden, waaronder twee zonen van Radja Hoesin. Het was zes uur in den morgen en de met de bewaking der bijna voltooide versterking belaste Boegies schenen de noodige waakzaamheid uit het oog te hebben verloren, daar geen hunner iets bemerkte van de nadering des vijands, die, begunstigd door het digt begroeide terrein, de versterking wist te naderen, zoodat eenigen hunner zich reeds binnen en op de werken bevonden, voor dat zij ontdekt werden. Alstoen was dan ook in een oogwenk alles ter been en een woedend gevecht ontstond, dat echter niet lang duurde; want nadat de Europeanen zich ten spoedigste verzameld hadden en tot hulp van de Boegies kwamen aanrukken, vloden de wederspannelingen ijlings naar hunne hoofdversterking terug, latende evenwel veertien hunner in en om de versterking liggen, terwijl nog verscheidene zwaar gewonden onder de vlugtenden werden gezien.

Het aantal, waardoor die aanval geschiedde, werd op ongeveer 80 Illanons begroot, zijnde eene keurbende, waarbij zich de voornaamsten hunner hadden gevoegd, waarvan dan ook verscheidenen onder de dooden herkend werden door inboorlingen van Ritteh, als Radja Hamza, schoonzoon van den Panglima besar, en twee panglima's, wordende tevens onder de dooden herkend een drietal bewoners der kampong aan de koewala Einok gelegen, die, weinige dagen vroeger, de plegtigste verzekering aan den djoeragan van de derwaarts gezondene kruisboot No. 31 hadden afgelegd, van hoegenaamd in geene betrekking te staan tot den Panglima besar of de zijnen. Door de verrassing waaraan zich de Boegies hadden blootgesteld, was het verlies, hoewel in geene evenredigheid met dat des vijands, toch ook aanzienlijk, zijnde vijf hunner gedood en vier gewond. Zoodra men van de hoofdversterking vermoedde, dat de uitgezondenen in de nabijheid van onze versterking konden zijn, werden de vroeger reeds vermelde twee praauwen, van vervaarlijke apilans of borstweringen voorzien, stroomafwaarts gezonden, vermoedelijk om eene afleiding te geven; doch zulks gelukte evenmin als de evenvermelde aanval; want in weinige oogenblikken werden die praauwen door het vuur van onze kruisbooten zoodanig gehavend, zonder dat door hunne schoten eenig letsel werd aangebragt, dat beiden ten spoedigste een goed heenkomen zochten naar hunne vroegere schuilhoeken.

Hoezeer de wederspannelingen thans ten tweede maal ondervonden hadden, dat zij tegen de dapperheid en het beleid onzer strijdmagt, niettegenstaande hunne wanhopige pogingen en de voordeelen, die hunne gunstige positie opleverde, niet bestand waren, begreep de kommandant echter, dat hunne geheele vernietiging en verstrooijing, indien zij zich niet wilden overgeven, eene taak zou zijn, die veel tijd zou vorderen, bij de overtuiging, die thans weder bekomen was, dat hoegenaamd geen staat viel te maken op de ruim tweehonderd man sterke Maleijers en rajats, zoodra er gevochten moest worden, en dus de voorgestelde taak geheel zou vallen op de 30 Europeanen, 65 boegies en de equipagiën der gouvernements kruisbooten, die vermoedelijk, bij een te lang verblijf in deze moerassen, bovendien door ziekten konden geteisterd worden. Om die redenen werd besloten de behaalde voordeelen te behouden en ten spoedigste het stoomschip af te zenden naar Riouw, onder den Luit. ter zee 1e klasse van Mansvelt, ten einde eene versterking van een detachement van 50 soldaten uit het garnizoen te erlangen, zoomede eenen vernieuwden voorraad amunitie, hoofdzakelijk geweerpatronen, waarvan door de Maleijers eene ongehoorde en nuttelooze consumptie was gemaakt, wordende echter alstoen de in hun bezit zijnde vuurwapenen zooveel mogelijk hun ontnomen en aan de Boegies verstrekt, die van geene geweren voorzien waren.

Den namiddag van den dag volgende op dien, waarop de aanval had plaats gevonden, vertrok de *Soembing* en kwam op den middag van den 29n October te Riouw aan, medebrengende vier gevangenen, waaronder de reeds genoemde Hadji Mohamad Taha, schrijver en rentmeester van den Panglima besar, een bejaard man, van Kedah geboortig, en reeds eenen geruimen tijd te Kota Baroe woonachtig.

Intusschen was met den kapit. luit. ter zee stationskommandant overeengekomen dat, ten einde op alle eventualiteiten gewapend te zijn, vooral bij het mogelijk ontstaan van ziekten onder de in de moerassige streken gedebarkeerde schepelingen, die hoofdofficier mede met zijnen onderhebbenden bodem naar Ritteh zoude vertrekken, ten einde, des gevergd, den noodigen bijstand te kunnen verleenen, zijnde daarop Z. M. brik *de Haai* reeds op den 30n derwaarts vertrokken.

Met den meesten spoed werd het stoomschip van brandstof en water voorzien en scheepten zich in den morgen van den 31n October aan boord van hetzelve in de 1e luit. der Infant. Niessen en 25 uitgelezene manschappen, zijnde, na ruggespraak met den militairen kommandant, het aantal dat, zonder nadeel voor de dienst, kon gemist worden. Van het stoomschip bleven in het hospitaal alhier achter de luitenant ter zee 2e klasse van Haeften, wegens bekomen letsel aan den voet, en een matroos 2e klasse, die op den 20n October was gewond. In den namiddag van den 31n vertrok het stoomschip weder naar het tooneel der worsteling. Met die gelegenheid werd aan den kommandant der

expeditie toegezonden een ultimatum, met verzoek zulks door des panglima's schrijver, die ten dien einde weder met het stoomschip werd terug gezonden, aan dat hoofd te doen toekomen en hem twee dagen tijd toe te staan om zich op het daarin voorkomende voorstel te beraden ([1]). De Resident werd daartoe hoofdzakelijk geleid door de overweging, dat zich nog eene menigte vrouwen en kinderen in de omgeving van den Panglima besar en zijne aanhangers bevonden, zooals door de toegezondene gevangenen verzekerd en bovendien van uit onze stelling waargenomen was. Het lot dier ongelukkigen, in geval van eenen wanhopigen tegenstand, indien, zooals bijna zeker te vermoeden viel, geene dan de in den aanvang dezer vermelde en moeijelijk te volgen uitwegen voor de vlugt open bleven, kon niet twijfelachtig zijn onder die barbaren, waar de banden van bloedverwantschap over het algemeen zoo gemakkelijk verbroken worden, en die zich moeijelijk kunnen voorstellen, dat, in den roes van eene overwinning, hun zelven zoomede hunne achtergelatene betrekkingen anders dan een gewisse dood te wachten stond.

Op de terugreis naar Ritteh werd Z. M. brik *de Haai* door het stoomschip achterhaald en op sleeptouw genomen, welke beide bodems dus te gelijker tijd ter reede aldaar ten anker kwamen op den 1n November 1858, zijnde bovendien van Riouw medegenomen eene daar ingehuurde praauw tongkang met het doel om dadelijk de ontscheping van het detachement te kunnen doen plaats hebben, waaraan, indien eerst de vaartuigen van uit de soengei Sampei hadden moeten worden ontboden, een belangrijk tijdsverloop had moeten opgeofferd worden.

Reeds was alstoen onze magt versterkt door een dertigtal schepelingen, onder twee officieren, van Z. M. schoenerbrik *Padang*, die op den 29n October ter reede van Ritteh was aangekomen. Door den kapitein luit. ter zee stationskommandant werd de toestand der zaken in oogenschouw genomen en bevond die hoofdofficier denzelven zoo voldoende en met zooveel overleg gedirigeerd, dat hij besloot om de eens aangevangen operatiën geheel over te laten aan de verdere leiding van den kommandant van het stoomschip en onder de bevelen van dien officier nog te stellen een detachement van veertig matrozen en mariniers, aangevoerd door twee officieren, allen getrokken uit de epuipage van de brik *Haai*, en zulks ten einde spoedig te kunnen overgaan tot den beslissenden slag, indien door den wêerspanneling het aan te bieden ultimatum zou worden verworpen.

Op den 25n November werd het ultimatum aan den Panglima besar afgezonden, wordende, gedurende den toegestanen tijd van beraad, alle vijandelijk-

---

(1) Dit ultimatum behelsde den eisch, dat de Panglima besar zich aan den kommandant zou overgeven om naar Riouw te worden gevoerd, alwaar de Sulthan uitspraak omtrent hem zou doen, daar hij zich aan het gezag van dien vorst had onttrokken. Hem werd echter lijfsgenade verzekerd.

heden geschorst, doch reeds denzelfden dag werd door den afgezonden bode een antwoord teruggebragt, gerigt aan den Resident van Riouw (1), hetwelk door den kommandant der expeditie zoodanig onvoldoende werd beschouwd, dat die officier dan ook besloot de krijgsverrigtingen onmiddellijk te hervatten en te trachten die zoo spoedig mogelijk tot een goed einde te brengen, daar een langer oponthoud in die moerassen niet dan nadeelig op den gezondheidstoestand der gedebarkeerde troepen zou kunnen werken, waarbij, niettegenstaande de vermoeijende werkzaamheden en de ontberingen, waaraan zij zich moesten onderwerpen, een geest van ijver en vergenoegdheid op te merken viel, die de beste uitkomsten beloofde. Inmiddels was onze strijdmagt van lieverlede nog versterkt, behalve door de voormelde detachementen, met nog vijf gewapende praauwen, bemand met zestig koppen, afgezonden door Tongkoe Sjarif Mahmoed, aanverwant van Radja Hoesin en hoofd van het landschap Manda, welke op den 30n October zich met de flotille vereenigden, terwijl op den 1n November daaraanvolgende daarbij aankwamen een vijftal praauwen bemand met zestig koppen, ter versterking afgezonden door den Soetan van Indragiri. Hun hoofd bragt een bezoek bij den kommandant en deelde daarbij mede, dat de Soetan weldra met nog zooveel praauwen en honderd strijdbare mannen in persoon zou volgen.

Door die versterkingen en de menigte inboorlingen van Ritteh, die dagelijks zich bij onze magt aansloten, groeide die belangrijk aan, en hoezeer het getal strijders daardoor in het minst niet vermeerderd werd, konden echter wat meer handen gebezigd worden voor de menigte te verrigten werkzaamheden en het aanleggen van kleine versterkingen, waarmede de vijandelijke bentengs meer en meer genaderd werden, om zoodra mogelijk over te gaan tot meer krachtdadige aanvallen, en welke werkzaamheden door de onwilligheid der Maleijers en rajats, die nagenoeg geen gezag, zelfs niet van hunne eigene hoofden, erkenden, grootendeels door de Europeanen en Boegies moesten verrigt worden.

Dadelijk na de verwerping van het ultimatum werd dan ook begonnen meer aanvallender wijze te handelen, door het openen van het vuur uit de door de onzen opgerigte versterkingen, hetwelk uit twee lange 6 ℔ers, één drie ℔ kanon, drie handmortieren van $11^1/_2$ en 12 duim en verscheidene in hooge boomen geplaatste lilla's onophoudelijk, doch zonder overhaasting, werd volgehouden gedurende eenige dagen, wordende zoo veel mogelijk waargenomen de uitwerking onzer kogels en door in de boomen geplaatste uitkijken de rigting aangegeven, volgens welke de stukken moesten gesteld worden, zijnde des

---

(1) Het antwoord behelsde, dat de Panglima besar niet tegen de Nederlanders oorlogde en dat hij geen oorlog begonnen was. Indien de Resident het wel met hem meende, verzocht hij dat al de vaartuigen naar Riouw zouden terugkeeren, waarna hij zich eerst zou bedenken.

nachts die rigting aangegeven door de daartoe opzettelijk daargestelde rooilijnen en bakens.

Aan die beleidvolle voorzorgen en rustelooze pogingen is het dan ook toe te schrijven, dat, niettegenstaande ons geschut op de vier Nederlandsche ellen dikke en met zware palissaderingen van nibong voorziene wallen weinig uitwerking scheen te zullen hebben, echter eene tegenovergestelde uitkomst werd verkregen, daar de met zorg gerigte schoten telkens de kogels in en om de in de wallen aangebragte geschutpoorten deden dringen, waardoor het vuur der vijanden slechts flaauw kon werken, omdat het laden hunner stukken moest geschieden door de blootstelling der met die taak belaste manschappen buiten de embrasures. Met het werpgeschut werden ook verscheidene gelukkige worpen gedaan, op te maken uit de ongemeene beweging, die in de vijandelijke bentengs werd waargenomen, welke spoedig door stilte werd afgewisseld, zoodra eenige granaten werden geworpen, en bleek dan ook later dat onderscheidene dier projectielen veel schade hadden aangerigt, hoezeer de meesten zonder uitwerking bleven doordat zij smoorden in den uitgestrekten modderpoel, die het midden gedeelte der benteng besloeg. Van het geschutvuur des vijands hadden de onzen weinig te lijden, daar de minder goede inrigting hunner pointeertoestellen en de mindere overeenstemming tusschen hunne projectielen en de vuurmonden, de rigting zeer onjuist maakten en veelal de kogels zich ver over onze versterkingen in de moerassen verloren. Van eenen uit de vijandelijke benteng gevlugten Balinees werd vernomen, dat, na naauwelijks een twintigtal dagen te zijn ingesloten, er reeds misnoegdheid en moedeloosheid onder de wederspannigen begon te ontstaan, hoofdzakelijk wijl de lieden, gewoon aan een, op inlandsche wijze weelderig leven, niet lang tegen ontberingen bestand waren en al zeer spoedig aan alles, behalve aan rijst, begonnen gebrek te krijgen, zoodat de meesten hunner al verscheidene dagen verstoken waren van visch, koffij, tabak en vooral van amfioen, daar zij meer schenen gerekend te hebben op eene spoedige beslissing door eenen krachtdadigen aanval, dan wel bedacht schenen geweest te zijn op eene langzame, doch immer meer naauwe insluiting. Nog eenmaal, en wel in den nacht van den 4ⁿ November, schenen zij te willen beproeven om door eene verrassing de onzen te overvallen en te verdrijven door eene bespringing der kruisbooten van de linkerzijde, doch de scherpe waakzaamheid der uitgezette wachten verijdelde zulks en eenig kartetsschoten op den door het kreupelgewas onzigtbaren vijand waren genoeg om hem met overhaasting te doen vlugten, wordende de aannadering der flotille door vaartuigen of brandende voorwerpen, welke met den stroom konden afgevoerd worden, verdedigd door voor en achter over de kreek gespannen ankerkettingen der kruisbooten.

Op den 5ⁿ November waren onderwijl alle voorbereidende maatregelen genomen om, met de meeste kans op eenen goeden uitslag, over te gaan tot eenen

beslissenden aanval. Aanvankelijk had men beproefd om van uit de positie, die de vaartuigen hadden aangenomen, een kanaal door den modder te graven, waarmede men zelfs tot aan eene der versterkingen (H (1)) gevorderd was, en zulks met het doel om met kleine praauwen van de soengei Sampei in de soengei Batang te kunnen komen; doch, dat werk te lang aanhoudende, werd besloten, de praauwen, bestemd om de laatst genoemde kreek te kunnen oversteken, over den moerassigen grond daarheen te sleepen; verder was het voornemen van den kommandant om, na die kreek te hebben doen oversteken, door de geheele magt Europeanen en een gedeelte der Boegies de groote benteng te doen omtrekken en, zoodra het sein zoude zijn ontvangen, dat men gereed was om van achteren aan te vallen, alsdan met alle kruisbooten de benteng van voren aan te vallen, in de overtuiging dat de vijand de handen te vol zou hebben om van het geschut gebruik te maken, en, aldus tusschen twee vuren gebragt zijnde, geheel in verwarring zoude worden gebragt zonder eenig bepaald plan van verdediging, waardoor het meeste vooruitzigt op eene beslissende overwinning wel niet twijfelachtig kon zijn. De uitkomst heeft die overtuiging niet gelogenstraft en is boven verwachting gunstig geweest.

Den 6n November werd bepaald voor de uitvoering en werd dien ten gevolge den vorigen dag de voor de versterking bestemde troepenmagt behoorlijk verdeeld en aan de officieren, zoo wel als aan de onder hunne bevelen gestelde manschappen, hunne plaatsen aangewezen en de noodige instructiën gegeven, terwijl aan den luit. ter zee 2e klasse Bunnik het bevel over de geheele aanvalskolonne werd gegeven, de luit. ter zee 1e klasse van Heemskerk de bewegingen der flotille zoude besturen, en de kommandant der expeditie zijne stelling koos in de versterking op eenen zwaren boom, waarin ter halver hoogte een klein plateau was vervaardigd, van waar men den geheelen omtrek kon overzien en zelfs tot in en over de vijandelijke versterkingen de bewegingen der onzen zoo wel als van den vijand kon gadeslaan. De afstand, waarop die geheel omsloten versterking was aangelegd van de vijandelijke werken, werd op 350 ellen geschat.

In de moeijelijkheid om geschut mede te kunnen voeren over het moerassige en digt begroeide terrein werd door den kommandant op eene even ingenieuse als eenvoudige wijze voorzien door het plaatsen van een houwitser op een scheeps-affuit in eene praauw sampan, welke vuurmond daarin zoodanig bevestigd werd, dat die als het ware een geheel uitmaakte met het bedoelde vaartuig, waarvan het achterste gedeelte werd ingerigt voor de berging van geheel gereed gemaakte ladingen voor granaten en kartetsen, zoodat de bediening met den meest mogelijken spoed kon geschieden. Door weinige manschappen werd op den modderachtigen bodem het geheele vaartuig gewend en ge-

(1) Zie schets, bijlage XLI.

draaid, waardoor de vuurmond gemakkelijk naar alle zijden kon gerigt en tevens met de minste inspanning vervoerd worden.

In den morgen van den 6n November werd echter eene teleurstelling ondervonden door het onverschillige en onwillige gedrag der Inlandsche hulptroepen, vooral van de zijde der Maleijers en rajats, die niet dan zeer laat te bewegen waren om handen aan het werk te slaan en de voor den overvoer der troepen over de soengei Batang bestemde praauwen derwaarts overtevoeren, waarvan het gevolg was, dat een gedeelte der troepen een geruimen tijd moest wachten, tot aan de kniën gezonken in den moerassigen grond, bedekt met nipa-palmen, aan de overzijde der soengei gelegen, en toen die eindelijk door de aankomst der praauwen voor de overtogt der overigen bestemd, voorzigtig voorwaarts konden trekken en eenigzins vasteren grond onder de voeten kregen, werd het sein om terug te trekken gegeven, daar de kommandant te regt begreep, dat het ondervonden tijdverlies nadeelig kon werken op het verband der bewegingen en aldus schadelijke gevolgen zou kunnen na zich sleepen, zoodat besloten werd, den volgenden dag af te wachten en vooraf maatregelen te beramen met de Maleische hoofden om hunne onderhoorigen tot meer medewerking aan te sporen, blijvende de reeds vervoerde praauwen intusschen aan de boorden der soengei Sampei tusschen het geboomte liggen.

Nog dien avond werden de vermelde hoofden ontboden en hen hunne onverschilligheid ernstig onder het oog gebragt, onder bedreiging van, indien daartegen niet gewaakt werd, hen te zullen verlaten en geheel aan de woede van den Panglima en zijne aanhangers over te laten, welke bedreiging de kommandant hen aanzeide onmiddellijk te zullen ten uitvoer brengen, indien door hunne vadzigheid en onwil verdere tegenspoeden werden ondervonden, waarop Radja Hoesin, namens de andere hoofden, verklaarde dat de schijnbare onwil moest worden toegeschreven aan een gesuis in de lucht, dat meest al de Maleijers gehoord hadden en als een teeken werd beschouwd dat de aanval op dien dag ongelukkig moest uitvallen. Zij beloofden verder dat zij den volgenden dag al het mogelijke zouden aanwenden om den kommandant genoegen te geven en hun gedrag van dien dag uit te wisschen, met welke verzekering de kommandant zich eindelijk liet te vrede stellen, na hen nogmaals hunne verpligtingen voor den volgenden morgen te hebben voorgehouden, wordende echter besloten, om bij den voorgenomen aanval zoodanige maatregelen te nemen, dat de medewerking der Maleijers geheel gemist kon worden.

In den morgen van den 7n November regende het onophoudelijk zeer sterk, doch werd echter tot het voorgenomen plan alles in gereedheid gebragt, weshalve in den voormiddag de vijandelijke versterkingen onophoudelijk en met kracht werden beschoten, de kolonne van aanval andermaal werd geregeld, en aan ieder zijne verpligtingen werd onder het oog gehouden, met aanbeveling zich niet door onbedachtzamen strijdlust te laten vervoeren tot daden waar-

door verwarring zou kunnen ontstaan en de eenheid in den ontworpen aanval zou kunnen worden verbroken, terwijl vooral aan de officieren ten sterkste werd voorgehouden met bedaardheid te handelen en door hun voorbeeld den moed hunner ondergeschikten aan te vuren of te temperen, naar mate zulks zou kunnen vereischt worden. Omstreeks den middag trok de kolonne ten aanval op en kwam, zonder door den vijand bemerkt te worden, aan de overzijde van de soengei Batang, met behulp der kleine sampans, die langs over dezelve gespannen touwen over en weder voeren. Na nog een eind weegs door een digt met nipa-palmen begroeid moeras te zijn voortgedrongen op aanwijzing van eenen tot ons overgekomen Balinees en nadat door den 1^{n} luit. Niessen met zijn onderhebbend detachement het terrein verkend was, kreeg men weldra eenen meer vasten bodem onder de voeten, nabij eenige verlaten woningen, waarna de versterking werd ingetrokken.

Het scheen dat de vijand, hoegenaamd op geen' aanval bedacht zijnde, zich in de woningen, die binnen in de benteng gelegen waren, grootendeels bestaande uit afdaken die tegen de binnenkant der wallen waren aangebragt, had teruggetrokken ter beschutting tegen den regen zoowel als tegen de projectilen uit het worpgeschut; want reeds waren de onzen een eind weegs over het meer open en vaste terrein, dat door de linker face van de versterking bestreken werd, gevorderd, toen zij eerst werden bemerkt, waarop al dadelijk alarm werd gemaakt en een hevig vuur uit langs die zijde geplaatste stukken en lillas, zoomede uit buksen, geweren en donderbussen volgde, hetwelk den onzen op verscheidene gekwetsten te staan kwam, doch door een moorddadig kartets-vuur uit de houwitzer en geweervuur werd beantwoord, waarbij bijzonder veel nadeel werd toegebragt door de welgerigte schoten der 25 uitgelezene schutters waaruit het detachement van den 1^{n} luit. Niessen bestond, hetwelk dan ook weldra het vuur van de vijanden deed verflaauwen, daar telkens zij die zich moesten blootstellen tot het laden hunner stukken en lillas bijna eene gewisse prooi onzer scherpschutters werden. Middelerwijl was de regen opgehouden en was het weder schoon en helder geworden toen door een juist aangebragt schot uit onze versterking, daar vier Europeanen met eenige Maleijers het geschut bedienden, de groote vlaggemast in de vijandelijke versterking, waarvan de groote vlag van den Panglima woei, rood met eene geele rand daarom, neder geschoten werd.

Intusschen had de aanvals-kolonne zich achter de benteng in slagorde geschaard, waarop de kommandant het geschutvuur liet rigten op de kleine vijandelijke benteng en met het werpen van granaten uit de handmortieren liet ophouden, uit vrees dat zulks onze dapperen zou kunnen deren, doch liet tegelijker tijd de Riouwsche vlag van boven uit den hem tot standpunt dienenden boom opsteken, zijnde dit het voor de kruisbooten bepaalde sein om met den navloed voorwaarts te trekken, ten einde de hoofdbenteng aan te vallen. Een

voor een moesten de daartoe bestemde vaartuigen door twee in de rivier geplaatste versperringen van nibong, waarin kleine openingen in het midden waren gelaten, opvaren en waren daarbij gedurende eenigen tijd blootgesteld aan het vuur uit de kleine benteng, wordende er van de groote versterking na het slaan van alarm op eene gong geen schot meer uit het grof geschut gedaan, doch enkel op onze van achteren oprukkende troepen met lillas en klein geweer. Bij de door de flotille uit te voeren beweging ontvingen dan ook de twee Gouvernements kruisbooten, die hier, even als onze troepen, de spits moesten afbijten, wordende door de andere vaartuigen slechts flaauw en dan nog zeer van verre ondersteund, eenige schoten in den romp en werd een man gedood zoomede twee gekwetst, hetgeen eenige wanorde onder de Maleische matrozen veroorzaakte, die echter door het onverschrokken gedrag van den bevelvoerenden officier en van de djoeragans spoedig hersteld werd, waarop mede een hevig vuur van die beide vaartuigen volgde, zijnde de bemanning der derde Gouvernements kruisboot gebezigd om de sampan met den houwitser te vervoeren.

Bij de tweede versperring gekomen woei reeds de Nederlandsche driekleur op de vijandelijke versterking en trachtte een groot gedeelte der wederspannelingen zich door eene overhaaste vlugt te redden door hals over kop in de, den hoogsten wederstand bereikt hebbende, soengei te springen en naar de overzijde te ontkomen. Het welgerigte schrootvuur der kruisbooten, zoomede dat van den houwitser, die nog buiten de gracht der hoofdbenteng was opgesteld, deed op die vlugtelingen eene allermoorddadigste uitwerking, terwijl de kogels van laatst genoemden vuurmond mede van achteren in de kleine benteng drongen, die ook in weinige oogenblikken werd verlaten en door eenigen der onzen, die met de vijandelijke praauwen overvoeren, na er alle vijanden te hebben afgedreven, werd in bezit genomen.

En thans terugkeerende tot het verhaal van hetgeen de kolonne van aanval wedervoer toen die zich achter de hoofdbenteng had opgesteld, verdient vooral te worden opgemerkt, dat, onder begunstiging van den regen en door de zorgelooze bewaking der wederspannelingen, de nadering onzer krijgsmagt eerst bemerkt werd toen de voorhoede op ongeveer 150 ellen achter de hoofdversterking gekomen was, alwaar werd opgemerkt dat de hoofdversterking gekomen was, alwaar werd opgemerkt dat de hoofduitgang der benteng door bossen zware rottan versperd was, terwijl eene lilla vlak boven de poort de nadering verdedigde. Alsnu gestadig vooruitrukkende onder een hevig vuur, werden schoten uit klein geweer op de onzen gelost uit twee aan weerszijden der soengei gelegene boschjes, waarop aan het houwitsertoestel eene halfcirkelvormige beweging werd gegeven en een viertal kartetsschoten daarop gelost werden, terwijl mede van weerszijden der kolonne eenige manschappen hun vuur op de schuilplaatsen der belagers rigtten, met het gunstig gevolg, dat in een zeer kort tijdsbestek die boschjes van vijanden gezuiverd

en verscheidene dooden daarin achtergelaten werden. Voor de gracht der bénteng gekomen zijnde, bevond men die niet doorwaadbaar, doch niet te breed om met eenen goeden sprong de overzijde te bereiken, en hoezeer planken en van bamboe gevlochten sasaks medegevoerd waren, om het overkomen der gracht te bewerkstellingen, werd daarop niet gewacht, maar gaven drie officieren, de luitenants ter zee Scholten van Aschat, Tuckerman en Tindal, het voorbeeld en sprongen de gracht over, wordende dadelijk door eene menigte matrozen gevolgd, terwijl bepaald was dat het detachement uit het garnizoen, onder den 1[n] luitenant Niessen, eene reserve zou formeren en ter bedekking van den houwitser zou verblijven, mede om in het geval eener retaite, een vereenigingspunt te hebben, dat met goed gevolg den vijand zou kunnen tegenhouden.

Door de genoemde officieren werd onmiddelijk de poort geattakeerd en getracht de versperring open te hakken. Hiermede bezig zijnde werd door den fuselier Wolff, die, tegen de gegeven bevelen, alleen zijnen moed raadplegende, zijnen post verlaten had en tusschen de matrozen in tot aan de poort was doorgedrongen, dezelve beklommen, hetgeen hem gelukte, doch kort daarop werd hij gevaarlijk in de dij gewond en tuimelde hij van boven neder, waarop dadelijk de matroos Hansen van Z. M. brik de *Haai*, den gevaarlijken post innam en eene Nederlandsche vlag op de poort plantte, blijvende, niettegenstaande het hevige en van nabij op hem gerigte vuur met de grootste koelbloedigheid en ongedeerd van daar op de vijanden vuren, tot dat het gelukte de poort onder den voet te krijgen, waarop de reeds genoemde officieren nagenoeg gelijktijdig de versterking binnen drongen, gevolgd door verscheidene matrozen, wier aantal geleidelijk vermeerderde naarmate de naauwe ingang zulks toeliet. Nog bezig zijnde aan het vernielen der poort hadden een gedeelte der wederspannelingen door eene opening in de regter, naar de soengei Sampei gekeerde zijde de benteng verlaten en vielen de onzen in de zijde aan, doch werden zoo goed ontvangen, dat zij in allerijl een goed heenkomen zochten, blijvende verscheidenen hunner op de plaats liggen. Binnen in de benteng, waarin intusschen mede verscheidene Boegies, aangevoerd door den luitenant ter zee kolonne kommandant Bunnik, waren gedrongen, ontstond nu een kort, doch woedend gevecht, waarbij nog verscheidenen der onzen, zoomede der Boegies gewond werden, doch hetwelk eindigde met de overhaaste vlugt, op de straks vermelde wijze, van de zich nog verdedigende vijanden, waarvan eenigen, waaronder twee voorname hoofden, zich overgaven, zijnde de bastaard-Arabier Said Oemar en de Radja Ismail. Het vuur werd onmiddelijk gestaakt en werden geene achter geblevene vijanden genaderd, dan nadat de overtuiging was bekomen, dat zij geene wapenen meer ter hunner beschikking hadden.

De Panglima besar werd zieltogende gevonden onder een afdak, in het bijzijn van eene zijner vrouwen. Reeds door een schrampschot van een drieponder

ongeveer twee dagen vroeger gewond zijnde, terwijl hij de wallen zijner sterkte bezocht, was die wond echter niet gevaarlijk en veroorloofde hem nog de zijnen in het laatste gevecht zelf aan te voeren, toen een kogel midden in den hals even boven het borstbeen hem deed nederstorten in de benteng, hebbende hij het einde van zijnen levensloop voorspeld, onder den indruk, die het nederschieten van de groote vlaggemast bij hem opwekte.

Nadat hij vervoerd was naar eene der tegen de zijpoort der versterking aan liggende kruisbooten, gaf hij kort daarop den geest, waardoor zeker de gevaarlijkste, meest energieke en invloedrijke tegenstander van de nieuwe orde van zaken van het levenstooneel aftrad; doch hetgeen de behaalde overwinning nog te beslissenden maakte was, dat meest alle hoofden en orang brani bij die gelegenheid het leven verloren hadden of gevangen genomen werden. Onder de massa dooden, welke gevonden en die in de groote benteng ten getalle van 38, in de kleine benteng ten getalle van 14, verspreid lagen, werden meest allen herkend als geborene Solokkers of zoogenaamde orang timor, kunnende het aantal gesneuvelden, zonder eenige verdrijving, op minstens 70 geschat worden, daar nog buiten de bentengs in het kreupelhout verscheidene lijken gevonden werden en een aanzienlijk getal de soengei Sampei zijn afgevoerd. Het getal gewonden van onze zijde beliep bij die gelegenheid van de Europeanen 16, waaronder echter drie zeer zwaar gekwetsten; van de Boegies werden drie zwaar- en een ligt gewond, zijnde buiten den luitenant ter zee 2e klasse Scholten van Aschat, die door een kris of lanssteek werd gekwetst, geen officieren of hoofden gewond. De luitenant ter zee Bunnik had zijn leven vermoedelijk te danken aan een blikken doosje met pistool-kogels gevuld en waartegen een geweer-kogel afschampte, die anders in de borst zoude zijn gedrongen, terwijl een lillakogel het gevest van zijnen sabel geheel krom sloeg.

Omstreeks vier uur, een groot kwartier na de inname der benteng, kwam de luit. ter zee 1e klasse A. J. Kroef aldaar aan en stelde onmiddelijk order op al hetgeen wat dienstig kon zijn om de behaalde voordeelen te verzekeren.

Na de voornaamste gevangenen in verzekerde bewaring te hebben genomen op de verschillende kruisbooten werden nog ongeveer een dertigtal mannen en nagenoeg vijftig vrouwen en kinderen onder de afdaken verborgen gevonden; eerstbedoelden meest alle tot de Rittehsche bevolking behoorende, die door den Panglima besar waren gedwongen om al die werkzaamheden te verrigten die bij de verdediging konden gevorderd worden en welke door zijne stamgenooten als vernederend werden beschouwd. Die lieden werden later, na voorafgaande beraadslaging met de Inlandsche hoofden en na voor die hoofden den eed van getrouwheid te hebben afgelegd aan de door het Gouvernement tot vorsten van Lingga, Riouw en onderhoorigheden verhevene Sulthan en onderkoning, in vrijheid gesteld en dadelijk, den volgenden dag, aan den arbeid gezet, tot het slechten van alle versterkingen.

Van vrouwen en kinderen waren er verscheidene gewond. Zij werden onmiddellijk op de meest menschlievende wijze verpleegd en door den kommandant gezonden naar Kota-Baroe.

Eene bijzondere loffelijke vermelding verdient alhier het doeltreffende der genomene maatregelen ten opzigte van de te verleenen geneeskundige hulp. In de versterking, op de schetskaart aangeduid door F, waren alle mogelijke voorzorgen genomen om de gekwetsten, beschut voor het vijandelijk vuur, zorgvuldig te kunnen verplegen, zijnde de officier van gezondheid 2e klasse van Z. M. stoomschip *Soemering* Cramer van Baumgarten aldaar gereed om hun dadelijk hulp te verleenen, terwijl de officier van gezondheid der 3e klasse van Z. M. brik *Haai* P. J. Feltkamp de kolonne van aanval volgde, om de eerste hulp te verleenen en te zorgen dat de gewonden ten spoedigste van het slagveld werden weggevoerd. Een detachement Javaansche matrozen benevens een Europesche ziekenoppasser waren ter beschikking der geneesheeren gesteld, voorzien van de meest doelmatige, daartoe expresselijk gereed gemaakte toestellen om gewonden te vervoeren, zoodat dan ook de ondervinding later bewees, dat die tak van de dienst niets te wenschen overliet en de ijverige pogingen dier beide officieren niet genoeg te prijzen waren.

In den avond, omstreeks zeven ure, van den dag waarop de versterkingen zoo roemrijk genomen waren, trachtten, begunstigd door de duisternis, eenige der gevlugte Ilanons in de hoofdbenteng te dringen, vermoedelijk met het doel, om door eenen onverhoedschen aanval (amok), zich te wreken over de geledene nederlaag of de onzen uit de ingenomen stelling te verdrijven. De kleine praauwen, waarmede zij aan de zijpoort in de regter zijde der benteng aankwamen, werden echter door de aldaar geplaatste schildwachten ontdekt, waarop onmiddellijk het sein van vereeniging werd gegeven, met het gevolg dat de vijanden, na eenige schoten te hebben gelost, in allerijl het hazenpad kozen, wordende hun eenige schoten in den wilde achter na gezonden. Echter werd onmiddelijk eene woning in den brand gestoken, ten einde eenige verlichting in den omtrek te bekomen, wordende alstoen geene vijanden meer vernomen.

Die voorgenomen aanval kwam ons echter duur te staan door het verlies van een der onder-officieren, zijnde de zeilmaker van Z. M. schoenerbrik *Padang*.

Na het verzamelen der veroverde wapens nam de slechting der versterkingen een aanvang, met de zijde, die het front uitmaakte, op twee plaatsen te openen, opdat de kruisbooten zoodanig konden gestationneerd worden, dat des vereischt de geheele versterking van binnen door hun vuur konden worden bestreken.

De volgende dagen werd met die werkzaamheden voortgegaan en werden de versterkingen geslecht met kracht van volk, waartoe de menigte inboorlingen zich gewillig toonde, wordende de houtwerken zooveel mogelijk uit elkander gehakt en verder door vuur verwoest. Al verder werden door gewapende praauwen de soengeis Sampei en Batang zoo hoog mogelijk opgevaren,

waaraan hier en daar nog woningen werden gevonden en wel aan laatstgenoemde kreek eene kampong van ongeveer 20 woningen, waaronder een groot en stevig gebouwd huis van den Panglima besar. Alle huizen, die nog in goeder staat verkeerden, werden afgebroken, de materialen gevlot en door den kommandant aan de bevolking toegestaan die naar Kota-Baroe te voeren, terwijl die welke zulks niet meer waardig gekeurd werden, aan de vlammen zijn opgeofferd. Ook werd verboden zich voortaan weder ter plaatse te vestigen anders dan tijdelijk, gedurende den tijd van het planten en oogsten der padie zoo binnen als buiten de versterkingen op verschillende plaatsen gevonden, welke onder de bevolking werd verdeeld en naar Kota-Baroe gevoerd, terwijl alle aanwezige praauwen der Inlandsche hulptroepen daar nog mede konden beladen worden, zoodat het genoegzaam bleek, dat voor gebrek aan dat graan niet gevreesd behoefde te worden.

Het gedebarkeerde geschut weder ingescheept zijnde, werd mede besloten het ijzeren geschut der vijandelijke bentengs, zijnde 24 stukken van allerlei kaliber, van 12 tot 3 ℔, mede te voeren, omdat, alhoewel die stukken hoegenaamd geene waarde bezaten, zijnde oud en met vele gebreken, die echter bij Inlanders nog tot kwade oogmerken konden gebezigd worden en daarmede nog veel schade kon worden toegebragt, zoo als nog pas was ondervonden. Dezelve werden meerendeels geladen in de twee groote praauwen die tot den gemaakten buit behoorden, en eenige aan boord der oorlogschepen even als 14 metalen lilla's van verschillend kaliber, zijnde nog verscheidene vuurmonden door de Maleijers geroofd, waarvan later nog drie werden terug erlangd.

Bij het opvaren der soengei's werden nog eenige gevangenen gemaakt, die verscholen werden gevonden in kleine sampans overdekt met kleine nipabladeren, terwijl verder geen spoor meer van de overige vlugtelingen werd gevonden, die, vermoedelijk ten getale van veertig, door de moerassen heen zijn ontkomen naar de zijde der Einok- of Ritteh-rivier; onder hen bevonden zich nog drie Radjas, genaamd Idries, Merdan en Mail.

Op vrijdag den 12n November het werk der vernieling in de soengei Sampei afgeloopen zijnde, op een gedeelte na der allerstevigst in een gewerkte wallen van de hoofdversterking, tot welker zamenstelling, behalve drie dubbele palissaderingen, eene specie scheen gebruikt te zijn, die uit zee was gehaald en doormengd was met gebroken schelpen, besloot de kommandant de verdere slechting over te laten aan het toezigt der hoofden, die ten stelligste beloofden daarmede te zullen voortgaan tot de geheele slechting voltooid was. Te meer kwam die officier tot dat besluit, omdat vrees begon te ontstaan voor het uitbreken van ziekte onder de Europeanen, die bij de reeds aangehaalde nadeelen van het terrein blootgesteld waren aan de verpestende lucht van de hier en daar verspreid liggende dooden, zijnde geene inlanders te bewegen om die op te zoeken en behoorlijk te begraven. Zaturdag den 13n November

verliet de kommandant dus het tooneel der plaats gehad hebbende krijgsbedrijven, zijnde eene maand, nadat onze krijgsmagt zich op de soengei Sampei vertoond had, in welk tijdsverloop van al de grootheid en het vertrouwen op zijne magt van den Panglima besar niets was overgebleven dan een veertigtal in gebrek en ellende ronddoolende aanhangers, die van lieverlede of hun einde in de moerassen moesten vinden of door de in de rivier van Ritteh gestationneerde magt met behulp der bevolking moesten worden opgevat, dan wel wien het gelukken mogt, geholpen door den vroegeren invloed, die zij op deze vreesachtige inboorlingen uitoefenden, een goed heenkomen te vinden naar de Britsche bezittingen of wel naar Toengkal of Djambi.

Deze zoo wel uitgevoerde expeditie droeg de goedkeuring weg van de Regering en van het Opperbestuur. De Koning gaf een blijk van Z. M. hooge ingenomenheid er mede door aan een der stoomschepen van de koninklijke marine den naam te geven van *Reteh* en belooningen toe te kennen aan hen die er zich bij hadden onderscheiden. (1)

Na den val van zijnen eenigen getrouwen volgeling te Ritteh en ziende dat het Nederlandsch Indisch Gouvernement met kracht de nieuwe orde van zaken in Lingga en Riouw wilde handhaven, verliet Tongkoe Mahmoed, de gewezen Sulthan, heimelijk Singapoera, waar hij gevaar liep van door zijne voormalige vrienden wegens schulden gegijzeld te worden. Hij begaf zich naar Pahang, van waar uit hij, in 1859, door tusschenkomst van een zijner aanverwanten, genaamd Tongkoe Long, nog eene poging deed om, door de bemiddeling van den Resident van Banka, door het N. I. Gouvernement weder in genade te worden aangenomen. Aan Tongkoe Long werd echter te kennen gegeven dat het aanbod, Tongkoe Mahmoed bij den brief van den Algemeenen Secretaris gedaan, om op Java zich te vestigen en daar een onderstand te genieten, gestand gedaan, maar dat overigens in geene verdere onderhandelingen met hem getreden zou worden.

Sedert trachtte Tongkoe Mahmoed niet meer zich met het Gouvernement te verzoenen, maar poogde hij zich in de Maleische staten van het schiereiland eene positie te scheppen en zich als de regtmatige Sulthan van Djohor te doen erkennen. De tijden waren daarvoor echter niet gunstig. De inlandsche vorsten en grooten waren niet genegen zich op te offeren voor een ander, alware die het wettige hoofd van de Djohorsche dynastie. Het duurde dan ook niet lang of Tongkoe Mahmoed geraakte in onmin met den Bandahara van Pahang en moest hij dat land verlaten. Hij toog toen naar zijn oom, den Sulthan van Trengganoe, dien hij weldra wikkelde in zulke hevige onaangenaamheden met het Engelsch bestuur, dat het de expulsie van Tongkoe Mahmoed eischte en, toen daaraan niet spoedig werd voldaan, den Sulthan van Treng-

---

(1) Zie bijlage XLII.

ganoe daartoe dwong door, op 11 November 1862, zijne hoofdplaats door eene Britsche scheepsmagt te doen bombarderen.

Tongkoe Mahmoed trok daarop naar Siam, welks koning eenige suzereiniteit uitoefent over Pahang en Trengganoe. Hij nam een schandelijk middel te baat om dien vorst voor zijne belangen te winnen; hij stond hem namelijk zijne zuster als bijzit af, eene handeling die hem geheel en al de sympathie ontnam, die sommige Maleische vorsten nog voor hem mogten koesteren. Hij zelf bleef, op aandringen van den Britschen Consul in Siam, onder streng toezigt. Evenwel wist hij, in het laatst van 1863, heimelijk te ontkomen en begaf zich, over Singapoera, met een klein roeivaartuig naar de Westkust van het Maleische schiereiland, van waar hij, over land, zich vervoegde bij Wan Ahmad, een partijganger, die tegen den Bandahara van Pahang in verzet was. Hij zwierf eenigen tijd met Wan Ahmad in de wildernissen rond en riep eindelijk het medelijden in van den Bandahara, bij wien hij op 8 Julij 1864 ellendig is gestorven aan de gevolgen van zijne losbandige levenswijze.

BIJLAGEN.

I.

Accoord gemaakt tusschen den Admiraal Cornelis Matelief de Jonge uit naam en van wegen de Edele Mogende Heeren Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden ter eenre, en den doorluchtigen en magtigen Koning van Djohor ter andere zijde den 17 Mei 1606 in het schip Orangie liggende op de reede van Malakka.

In den eersten belooft dezelve Admiraal uit den name als boven ter verzoeke van denzelven Koning hem te helpen innemen en overweldigen de stad van Malakka uit de handen van de Portugezen, hun beider vijanden, waartoe elk zijn uiterste vermogen zal emploijeren, om dezelven daaruit te verdrijven, welk exploit met Godes hulpe volbragt zijnde, zal dezelve bemuurde stad, gelijk ze tegenwoordig is, binnen hare wallen en muren blijven in vrije eigendom eeuwelijk, zonder eenige belasting of overheid te erkennen dan de Heeren Staten-Generaal, hetwelk de vermelde Koning mitsdeze tot een loon van den krijg is gevende. En zal voorts het geheele land onder subjectie van Z. M. blijven, wel verstaande dat den Heeren Staten-Generaal of hun Capiteinen geoorloofd zal wezen, alzoo ze de stad innemen te versterken, zoo veel land tot dezelve fortificatie te nemen als hun geraden zal denken.

2.

Zullen de vermelde Heeren Staten ook vermogen in alle des Konings landen hout te halen en te houden tot bouwing van de schepen en de nooddruftigheid van de stad.

3.

Zullen ook alle vassalen van de Heeren Staten voorzegd hunne schepen en goederen, 't zij van wat plaatsen dat ze komen, ook gehuurde schepen, jonken en praauwen in de voorstad mogen lossen, zonder dat de Koning daar iets op te zeggen zal hebben, noch eenige tol daarvoor genieten, in noch uit.

4.

Zal de Koning ook niet toelaten, dat er eenige Hollanders, Europesche volkeren of hare nakomelingen in eenige van zijne landen zullen mogen handelen of zullen moeten bescheid hebben van den Gouverneur van Malakka en hetzelve niet hebbende zullen als vijanden gehouden en vervolgd worden.

5.

Hiertegen zal Z. M. de voorstad Campo Clin, die nu afgebrand is, peupleren en regeren zonder dat er de Heeren Staten iets op te zeggen zullen hebben en zoo het mogelijk is zijne residentie aldaar nemen en dezelve doen versterken, waartoe hem de Heeren Staten voorzegd met raad behulpzaam zullen wezen.

6.

Zal Z. M. na de verovering van de stad genieten al het geschut dat er gevonden wordt, waarvan hij vermogen zal de eene helft dadelijk weg te ne-

men, en de andere helft zal gehouden zijn in de stad tot defensie van dezelve te laten zoolang totdat ze bij de Heeren Staten geprofideerd wordt.

7.

't Geen in de stad zal gevonden worden aan koopmanschap, geld, waren en anderzins, zal komen de eene helft tot profijt van de vassalen voor de voornoemde Heeren Staten der vloot en de andere helft aan Z. M.

8.

Alle koopmanschappen niet toebehoorende den vassalen van de Heeren Staten verm: zullen gehouden wezen te lossen onder des Konings gebied in de voorstad, alwaar 't den vassalen van de Heeren Staten vrij zal staan dezelve te komen koopen nevens andere en dezelve in de stad te brengen.

9.

Zullen voorts elkander bijstaan en helpen met alle magt en uiterste vermogen om de Portugezen en Spanjaarden hun beider vijanden alle mogelijke afbreuk te doen.

En zoo iemand van de partijen oorlog aannam tegen iemand anders als Portugezen en Spanjaarden, zal de andere partij niet gehouden wezen dezelve te assisteren dan alleenlijk in defensie.

10.

Zal ook geen van beide der partijen paijs mogen maken met den Koning van Spanje, zonder beider consent.

11.

Zoo wie eenig schandaal in religions zaken geeft zal aangeklaagd en gestraft worden bij zijne overheid daar hij onder sorteert zoo wel van de eene als van de andere zijde.

12.

Zoo iemand van de Hollanders overliep bij den Koning van Johor om eenige kwade delicten of anderzins, of van des Konings volk bij de Nederlanders zullen de partijen gehouden zijn den weggeloopene aan zijne overheid in handen te leveren.

In 't maken van deze artikelen begeerde Raja Sabrang, dewijl alles rondom de stad meest was afgebrand, dat als de stad zoude veroverd zijn, men den Admiraal plaats zoude geven en huizing om te legeren binnen dezelfde stad, latende het kasteel voor den Koning.

Waarop de Admiraal antwoordde alles te willen doen wat Z. M. begeerde, denzelven nogtans biddende niet te begeeren wilde zulke dingen die hem en de onzen mogten gedijen tot schande.

Want de Gouverneur, die den Admiraal stellen zoude, moest in 't kasteel wonen, en hem telkens daaruit te doen gaan als Z. M. kwam zoude veel te zwaar voor hem vallen. Eindelijk werd er besloten dat de Admiraal voor des Konings persoon zoude verzorgen zulke huizing daar hij in logeren mogt zoo dikwijls als 't hem beliefde vergezelschapt van 15 of 17 personen van zijn ge-

volg tot den tijd dat er bekwame woning in Campo Clijn zoude zijn gemaakt; waarmede de Koning te vreden was. En alhoewel de Admiraal het geschut en de buit te voren aan het volk had beloofd indien zij de stad stormenderhand kwamen te veroveren of anders hetgeen zij tot rantsoen zouden bedingen, gelijk hiervoren gezegd is, heeft hij nogtans al het geschut en de helft van de buit aan den Koning geaccordeerd en ingewilligd. Dat de Admiraal den Koning mede liet volgen de tollen van de vreemde natiën, was geschied omdat hij zijne rekening maakte dat velen die in de stad kwamen wonen zouden vrij zijn, waardoor dan vele lieden zouden uitgelokt worden de stad te komen bevolken, en men zoude met der tijd zoo veel volk uit het vaderland brengen dat de onzen magtig genoeg zouden zijn hem te defenderen zonder hulpe van Johor en ook alle vaarten met hun eigen volk te bevaren.

Welk accoord naderhand bij den Koning in de vloot komende geapprobeerd is. Zulks dat hij nevens Naja Sabrang ter eenre en den Admiraal ter andere zijde hetzelve bezworen en onderteekend hebben.

De vorm van den Eed daaronder aangevoegd luidt als volgt:

„Wij Jan de Patuan en Raja Sabrang Koningen tot Johor beloven mits deze te onderhouden dit bovengeschreven accoord in alle zijne punten en artikelen, zonder daar in eenige manieren tegen te doen. Zoo waarlijk moet ons God almagtig helpen!

„Ik Cornelis Matelief de Jonge uit den naam van de Edel Mogende Heeren Staten-Generaal der vereenigde Nederlanden, belove mits deze al de bovengeschrevene artikelen in al zijne deelen na te komen, zonder daar in eenige manieren tegen te doen. Zoo waarlijk moet mij God almagtig helpen!"

II.

Tweede accoord gemaakt tusschen den Heer Admiraal Cornelis Matelief de Jonge uit naam en van wegen de Edel Mogende Heeren Staten-Generaal der vereenigde Nederlanden ter eenre, en den doorluchtigen en magtigen Koning van Djohor ter andere zijde den 23 September in 't jaar onzes Heeren Jesu Christi 1606 in de stad Batasauwer.

In den eersten worden geconfirmeerd alle artikelen begrepen in 't accoord tusschen partijen gemaakt in dato den 17 Mei dezes jaars in 't schip Oranje op de reede van Malakka.

Doch dewijl het God almagtig niet heeft belieid dat wij de stad en de forteresse van Malakka tot nog toe hebben kunnen veroveren, waardoor eenige artikelen van wederzijde niet konden onderhouden worden; als namelijk het bezetten van de stad voor de Heeren Staten en van de voorstad, mitsgaders het

geheele land voor den Koning van Djohor, willen zulks tot nadere gelegenheid uitstellen, dat God den Heere de gratie zal believen te geven tot verovering derzelve, door naarstigheid van de Heeren Staten en den Koning van Djohor.

En alzoo het noodig is, dat de Heeren Staten voor hare onderzaten tot bevordering van de negotiatie van dezelve in Oost Indië eene verzekerde en vaste plaats hebben om hunne goederen, koopmanschappen, ammunitiën, toerustingen en anderzins te verzamelen en bewaren, ook des noods zijnde ambachts lieden en huisgezinnen te mogen brengen uit haar land zal Z. M. den Koning van Djohor aan de Heeren Staten of hare Capiteinen geven, zulke plaats als zij zullen begeeren, 't zij hier aan het vaste land of in eenige eilanden onder het gebied van Z. M. wezende zoo groot of klein als 't den Heeren Staten of hare Capt. zal goeddunken, om aldaar hunne huizingen en woningen te mogen bouwen en die bezitten als Malakka.

Alzoo zullen wederom de Heeren Staten en hare onderzaten gehouden wezen te volbrengen de artikelen, in 't accoord, voor Malakka gemaakt, begrepen.

Alzoo gedaan te Batasauwer ten dage en jare als boven.

III.

Artikelen en conditien geaccordeerd en besloten tusschen den Sabandaar Francois van der Beke en Luitenant Joan Roosdom als gecommitteerden of gezanten uit naam van den Edele Heer Nicolaas Schagen, Raad Extraordinair van Indie, Gouverneur en Directeur der Stad en forteresse Malakka, van wege de Nederlandsche geoctroijeerde Oost-Indische Compagnie ter eenre en bij minderjarigheid van den doorluchtigen en magtigen Koning van Johoor en Pahan etc., derzelver rijksgrooten ter andere zijde.

1.

Bij dezen werden vernieuwd en bevestigd om zoo lang te duren als de zon en maan haar schijnsel zullen geven, de oude verbonden en accoorden tusschen de Koningen van Johoor en Pahan, mitsgaders de Nederlandsche Compagnie en haar Admiraals en Capiteins ter eeniger tijd gemaakt en opgerigt.

2.

En dewijl de Siaksche handel niet is van dat belang dat iedereen daar in kan of behoort deel te hebben om aldaar met kleederen te komen negotieren, gelijk voormaals (zonder eenig of 't minste voordeel van die Sluikhandelaars bij den Koning van Johoor genoten, is geschied) zoo hebben de rijksgrooten bij minderjarigheid van den tegenwoordigen Koning de geheele regering aanbevolen zijnde (nogthans met dien verstande dat niet verder daarin kunnen of mogen disponeren dan tot Zijn Majesteits meerderjarigheid en aanneming zijner Regering, aangezien dezelfde landen aan niemand als Zijne Majesteit toekomen, aan

wien alsdan de nadere dispositie dienaangaande met de d'Ed. Comp. aanbevolen blijft) aan gemelde Ed. Comp. nu toegestaan en overgegeven, gelijk dezelve toestaan en overgeven bij dezen, dat de d'Ed. Comp. alleen en met uitsluiting van alle andere natiën en personen op de rivier van Siak met zooveel scheepjes of vaartuigen als daartoe requireren, zonder aan land eenig huis of logies te stabileren, zonder eenig tol te betalen met alle securiteit zal mogen aanbrengen en verkoopen, en daarvoor alsmede voor kontant (zonder nogthans de negotie verder te willen trekken) weder in te koopen tin en goud aldaar vallende, behalve dat de intranse van een klein vaartuig met kleeden en niet meer jaarlijks voor reek. van Dato padinca Radja zal worden vergund gelijk hetzelve mits deze worden geaccordeerd en toegestaan.

3.

Daarentegen behouden de onderdanen van Johoor de vrijheid op de voorschreven rivier te voeren, aan te brengen en te verkoopen zoodanige mainctimentos, provisien, zout, dogvisch, vischkuit, rijst, en alle andere Javaansche snuisterijen als dezelve gewoon zijn aldaar te venten, waarin d'Ed. Comp. haar niet alleen niet zal verhinderen, maar verbindt zich daarenboven en belooft hiermede geene van dito gespecificeerde waren aldaar te brengen, boven hetgene d'Ed. Comp. vaartuigen tot eigen provisien benoodigen mogten, mits dezelve Johoriten en zoodanige van des Konings onderhoorige natiën als hij dat zal willen vergunnen bij hun arrivement aldaar blijkelijk permissie wegens den aanbreng van voorschreven mainctimentos pr. een chaloep zullen moeten vertoonen, en onderworpen blijven om van onze kruizende vaartuigen te worden gevisiteerd, en alle zoodanige kleederen, kontanten en tin daarin, bij op-, en afvoer, bevonden wordende, bij d'Ed. Comp. confiscabel zullen zijn gelijk door haren Sabandaar volgens hunne aftegane orders ook aldaar met visiteren van zoodanige Maleische of andere vaartuigen om de Ed. Comp. in dit regt te maintineren, stipt zal worden geobserveerd.

4.

Insgelijks nemen de genoemde rijksgrooten aan om alle Europesche natiën in 's Konings landen met kleederen etc. ter negotie komende naar haar vermogen af te wijzen en geen handelsplaats te vergunnen.

5.

Zullende van nu voortaan aan de Ed. Compagnie of hare ingezetenen worden wederom gegeven en ter hand gesteld alle zoodanige lijfeigenen en individuen als zich onder het gebied van Johoor, hetzij vrijwillig, geroofd of weggeloopen zouden mogen ophouden en daarentegen weder al dezulke die van Johoor op Malakka zich zouden mogen verschuilen voor de gestelde premie van ouds tegen 20 rds. reciproce, zonder dezelve met geweld te willen achterhouden, mitsgaders alle de overgeloopene christenen, schoon moors geworden waren, ter goeder trouw worden overgeleverd, en die bevonden worden zelfs eenige lijfeigenen of

dividoors geroofd of gestolen te hebben, zullen ter exempel van anderen met den dood zonder eenige genade gestraft worden, welke straf ook aan den eersten vrijwillig weggeloopen slaaf (om daardoor schrik te verwekken) zonder het gebied van den Koning van Malakka zal worden geexcerceert en bij publieke gommeslag aan een ieder verkondigd dat gemelde rijksgrooten en de voors: gecommitteerden van wegen d'Ed. Compagnie tot wering van die frequentatie mits doe 't ieder in de hare bevolen trouwhartig na te komen en te onderhouden; specialijk nemen gemelde rijksgrooten ook aan om op de regeringen van Romboine met deszelfs onderhoorige dorpen, idem Singoedjing Calang, Tampug en Cling, de voornaamste roofnesten zijnde, zoodanige orders te stellen dat de Malakkasche ingezetenen mogen bevrijd blijven van zoodanige slaafdieverijen en andere geweldenarijen als dezelve in bosschen plegen.

6.

Daarentegen beloven de gecommitteerden uit naam van d' Ed. Heer Gouuerneur meer zorg te dragen dat geen het minste geweld of overlast aan de onderdanen van Johoor hetzij op de rivier van Siak of Benkalis door ons volk van 's Comp. kruizende vaartuigen worde aangedaan, en bij voorval van eenig misdrijf de daders ten aller rigoureuste te doen straffen, mits de onderdanen van Johoor in zulke gevallen peccerende of oorzaak gevende aan de onzen ook naar merite zullen worden gecorrigeerd.

7.

Ook beloven en nemen gereputeerde rijksgrooten aan, alle geschillen en contentien bij occasie tusschen die van Indragierie, Djambie en Palembang voorvallende, door hunne bemiddeling (aan welker ontslag en vriendschap gemelde natien haar veel gelegen laten) tot bevrediging en eendragt in plaats van twistverwekking te zullen contribueren, ten einde 's Comp. handel lieber en vreedzaam, waardoor dezelve anders na vele ervaring en groote prejudicie wordt toegebragt, in die landen mag worden geadministreerd.

8.

Eindelijk en ten laatste beloven de rijksgrooten van Johoor voorschr: een ieder zoo veel in hen is der Comp. besten en voordeel te zoeken en betrachten, mitsgaders deszelfs nadeel en schade te helpen schutten en dit bovengeschreven contract in alle zijne poincten en articulen te achtervolgen, als goede en opregte bondgenoten toestaat en betaamt, ten welke einde en in oirkonde dezes hiervan gemaakt zijn vier eensluidende geschriften, waarvan de Ed. Comp. een in het Maleisch en een in het Hollandsch, mitsgaders de rijksgrooten, het governo bij minderjarigheid van den Koning van Johoor en Pahan waarnemende, twee gelijke dito's zullen behouden.

Aldus gedaan en geresolveerd en geaccordeerd in Riouw ter koninklijke residentieplaats adij den 6 April 1685.

(onderstond) accordeert (was geteekend) Jan Pars.

IV.

In het Jaar 1096 den 28en van de maand Rabrul achir, bij ons (3) April (1685) het jaar Delacher, zijnde Woensdag ik Padoeka Radja die Johoor en Pahang regeert, heeft gemaakt met Sr. Francois van der Beek, sabandaar en luitenant Jan Roosdom dit contract, toen zij als ambassadeurs zijn gekomen aan Jang Dipertoean, eischende negotie met Comps. kleederen boven in de rivier van Siak met de Manicabers.

Heb ik Padoeka Radja ten antwoord gegeven, dat ik geen magt had om zulks te vergunnen, dewijl het Jan di Pertoean toekomt, en dat hij tegenwoordig zeer klein is en als hij groot wordt, wie weet het, hij zal winst eischen over zijne koophandel van mij en zoude mijne schuld wezen, maar als de Heer Gouverneur evenwel den handel daar wil drijven laten, dat kan hij wel doen, maar niemand van de Hollanders, zwarte of witte, mogen daar handelen met mijn volk van Siak of indien zij dat doen zullen zij straf betalen.

Ook mag daar niemand geel geld of kleederen verstrekken aan mijn volk of dat zij tot straf hare verstrekte penningen kwijt zullen wezen.

Maar buiten de Comp. mag niemand daar naar boven kleederen voeren of de Sabandarijen passeren, noch geen tin beneden brengen of indien de Sabandaar dit gewaar wordt of 't volk van de Comp. zullen zij dat verbeurd mogen maken.

De Comp. of haar volk mogen alleen kleederen daar naar boven voeren en tin en goed afbrengen en ik Padoeka Radja ook.

Maar de Comp. of andere vrijlieden hun onderdanen mogen daar geen predoporce koopen.

En niemand van de Hollanders mogen daar een steenen huis of een huis van atap in Siak maken, maar moeten in het schip hunnen handel drijven.

De Hollanders mogen ook hun anker niet laten vallen om er te blijven leggen beneden Passir Sala, maar moeten hooger op ankeren, opdat mijn volk van Siak met de Manicabers niet vermengd worden om naderhand geen kwestie te krijgen.

De Hollanders mogen ook geen disputen of kwestien moveren, met mijn volk van Siak of zij zullen grootelijks gestraft worden, zoo ook het volk van Siak als zij kwestie maken met de Hollanders, noch het Comp. volk mag ook geen zout boven voeren.

Maar als het volk van Djambi en Palembang zamen oorlogen, zullen de Hollanders van Jandi pertoean verzoeken dat Padoeka Radja vriendschap maakt.

De chialoupen of panchiallangs van de Comp. mogen niet langer ter reede van Bencalies blijven als om betel en areecq te koopen en dan weder vertrekken, noch zij moeten ook geen kwaad doen aan het volk van Benkalies of het volk daar af en aan varende, noch ook de visite doen van eenig vaartuig of daar volk van daan nemen, maar zij kunnen dat doen in het roepat in dier voege als door den koning geconsenteerd is ten tijde van den Heer Jan Taijsz.

Zoo het volk van Johor eenig volk van Malacca stelen, zullen zij met den dood gestraft worden, 't welk het volk van Malacca ook wedervaren zal in gelijke voege.

Zoo er eenige Johoorsche slaven naar Malacca vlugtten, zal de eigenaar voor losgeld betalen twintig Johoorsche malen à 20 dubbeltjes ieder, zoo ook het volk van Malakka als er slaven naar Johor vlugten.

Zoo het vrije volk van Johor wegvlugt moet de Gouverneur van Malacca haar om niemendal restitueren laten, zoo ook 't vrije van Malacca.

De eerste slaaf, die uit Johor naar Malacca of van Malacca naar Johor vlugt, zal met den dood gestraft worden. De Comp. heeft ook aan den koning en Padoeka Radja verzocht dat zij eenen brief zouden schrijven naar Rembru Tampen, Songibedjing, Calang, Salangoor, dat zij haar oude Contract precies nakomen en onderhouden, dat zij geen molestie Malacca aandoen of geen dief te plegen.

Dit contract heb ik Padoeka Radja en alle de grooten van Johor en Pahang met de Hollanders wegens de Comp. gemaakt; dit contract moet duren zoolang als de wereld en het moet even al eens blijven, als ik hier geschreven heb; stond het Siap boven in den hoofde van Dato Paducca, zoon van den Dato Laxamana, en daarnevens dat van den Dato Bandara, Maha Radja, zoon van Dato Sirij Maharadja en dat van de Orang kaija Laxamana, zoon van den Dato Padoeka Radja. Idem dat van den Orang kaija Tommagon Padoeka Toean, zoon van de dato Padoeka Radja; item het zegel van den Sabandaar Francois van der Beke en daaronder: dit is bij mankement van 's Comp. zegel en geteekend: Aernent Deldijm qq. Was voorts geteekend aan den hoofde ter zijde des zegels Francois van der Beke en Jan Rosdam. (Onder stond) accordeert Malacca 21 Mei 1685 (was geteekend) Jan Pars.

V.

Artikelen en conditieën geäccordeerd en besloten tusschen den Sjabandaar Francois van der Beke en onderkoopman Johannes Bonket, beide leden uit de raad als gecommiteerdens of gezanten uit de naam van den Ed. Heer Thomas Slicher, Raad extraordinair van Nederlandsch-Indië, Gouverneur en directeur der Stad en forteresse Malakka van wege de nederlandsche g'octroyeerde Oost-Indische Compagnie ten eenre, en bij minderjarigheid van den doorluchtigen en magtigen Jang die Pertoean Abdul Jalil, Koning van Johoor Pahan en den Dato bandhara Siri Maharadja nevens de rijksgrooten ter andere zijde.

1.

Bij deze werd vernieuwd en bevestigd om zoolang als de zon en de maan haar schijnsel zullen geven, de oude verbonden en accoorden tusschen de Koningen

van Johoor en Pahan mitsgaders de Nederlandsche compagnie en hare admiraals en kapiteinen te eeniger tijd gemaakt en opgerigt.

2.

Zullen de Dato Bendara en rijksgrooten van Johoor niet toelaten dat er eenige Europesche natieën meer in 's Konings landen Johoor Pahan etc. mogen handelen dan d'Ed. compagnie alleen, zonder tol te betalen neven voornoemde rijksgrooten en moeten alle zoodanige zonder bescheid van den Heer Gouverneur op Malakka te hebben in voorn. konings landen en onderhoorige plaatsen ter negotie komende ten eersten afgewezen worden.

3.

Ook belooven meerm. Dato Bandhara en rijksgrooten, geene mooren of fentieven voortaan meer ter negotie zullen admitteren en Johoor, die haren handel zoo frequent komen drijven, en aldaar overblijvende de eigen Johoorsche ingezetenen de rijst uit de mond te nemen en de winsten wegslepen, die de inwoners anders zekerlijk zelf zouden kunnen gauderen, gebiedende overzulks dat alle verm. mooren en fentieven uit 's Konings landen zullen hebben te versteeken, zoodra hare schulden van Dato Padoeka Radja zullen hebben betaald en afgelegd, en zoo er hierna nog eenigen van die natieën mogten aankomen om haren handel te drijven, zullen 30 pr. cts. met een groote schenkagie voor de eerste maal zonder eenige conniventie moeten betalen en voor de tweede reis bij hunne wederkomst 50 pr. cts. met de schenkagie als voren en nemen wij alsdan aan d'Edele Heer Gouverneur daarvan kennis te geven.

4.

Daarentegen zal de Ed. compagnie den liberen handel met de tolsvrijheid aan den Koning en rijksgrooten van Johoor mits 't chiap van den Dato Bandhara telkens moetende vertoonen, insgelijks op Malakka vergunnen en absoluut toestaan en dat onder een en dezelfde conditie voorn.

5.

Ingelijks zoo hebben den Dato Bandhara en meerg. rijksgrooten, tot de meerderjarigheid van den tegenwoordigen Koning aan gem. Ed. compagnie nu toegestaan en overgegeven gelijk dezelve toestaan en overgeven mits dezen om alleen met uitsluitingen van alle andere natieën op de rivier van Siaco en al die daarin vloeijen met zooveel scheepjes of vaartuigen als daartoe requireren en met volle licentie tot den opbouw van geen steenen maar een houten huis behalve op Mandauw daar wij echter onze negotie mogen drijven, allerhande soorten van kleeding, lijnwaden, zijde en contanten zonder eenige tol te betalen in alle securiteit, (ongelimiteerd van tijd en plaats, wanneer en waar d'E. compagnie als noodig zijnde hare handelsplaats zal willen begrijpen zonder door eenige Johoorsche bedienden, waarvan de Ed. compagnie bevorens maar al te veel proeven van heeft ontwaard in de negotie getraverseerd te worden noch ook de Inlanders of manicabos te intimideeren) zal mogen aanbrengen en ver-

koopen en daarvoor alsmede voor contant wederom in te koopen tin en goud aldaar vallende, behalve dat de intrance van een klein vaartuig met kleeden en niet meer jaarlijks voor reecq. van den Dato Bandhara zal worden vergund gelijk 't zelve mits dezen werd geaccordeerd en toegestaan.

6.

Idem dat de bewoners van de rivieren van Mandauw Taponkirij en verderen welke in de groote rivier van Siaco vloeijen volkomen vrijheid altijd genieten mogen, om masten en stengen, raa 's etc., voor de schepen en voorts allerlei soort van huis, timmer en brandhout aan de Ed. compagnie vrij te verkoopen gelijk goede bondgenooten toestaat en dat alle zoodanige Johoorsche bedienden en wel speciaal den Tjabandaar van Sabouwer zullen belast worden 1 comp. voors. vrij toegestane kleeden handel en benoodigdheden van gem. houtwerken voor Dato Bandhara en rijksgrooten toegestaan geenzins te traverseren of te onderkruipen noch de bewoners der voorn. rivieren met eenige dreigementen daarvan af te schrikken of dat daarover als een verbondbreker en zijn particuliere persoon ten afschrik van anderen zal worden gestraft.

7.

Daartegen behouden de onderdanen van Johoor en Pahan de vrijheid om op Siaco en de voorn. rivieren te voeren, aan te brengen en te verkoopen zoodanige maintementos, provisieën van zout, visch, kuit, rijst en alle andere Javaansche snuisterijen als dezelve gewoon zijn aldaar te vinden, waarin de Ed. compagnie haar niet alleen niet zal verhinderen maar verbind hij daaren boven 't geen de Ed. Comp. vaartuigen tot eigen provisieën mogten benoodigen, mits dezelve Johoriten en zoodanige van des Konings onderhoorige natieën, als dat zal willen vergunnen bij hun arrivement aldaar blijkelijke permissie wegens den aanbreng van voorn. maintementos per eene chiap van den Dato Bandhara vermeld zullen moeten vertoonen en onderworpen blijven om van onze vaartuigen te worden gevisiteerd, en alle zoodanige kleeden, zijde, tin en contanten daarin bij op en afvoer bevonden worden voor de Ed. Comp. confiscabel zullen zijn, gelijk door haren Sjabandhaar aldaar ook met het visiteren van zoodanige maleische of andere vaartuigen om de Ed. Comp. in dit regt te maintineren stipt zal worden geobserveerd, zonder dat ook de Sjabandaar de Manicabos of eenige andere de rivier van Siaco voornoemd opwaarts bewonende en met visch, vischkuit etc. passerende aan Sabouwer niet zal vermogen op te houden noch ook beletten aan ons volk dezelve te verkoopen.

8.

Zullen van nu voortaan aan de Ed. Comp. of hare ingezetenen worden wederom gegeven en ter hand gesteld alle zoodanige lijfeigenen en dividooren als zich onder het gebied van Johor 't zij vrijwillig, geroofd of weggeloopen zouden mogen onthouden, en daarentegen weder al zulke die van Johoor op Malakka haar zouden mogen verschuilen voor de gezette premie van ouds

tegen twintig rds'reciproque zonder dezelve met geweld te willen achterhouden of verzwijgen, mitsgaders alle overgeloopen Christenen, schoon moorsch geworden waren ter goedertrouw werden overgeleverd en die bevonden werden zelf eenige lijfeigenen of dividoors geroofd of gestolen te hebben zullen ten exempel van anderen met de dood zonder eenige genade gestraft worden, welke straf ook aan de eerste vrijwillig weggeloopen slaaf (om daardoor schrik te verwekken) zoo onder het gebied van den Koning als op Malakka zal worden geëxerceerd en bij publieke ommeslag aan een ieder verkondigd dat gem. rijksgrooten en de voorz. gecommitteerden van wegen de Ed. Comp. tot wering van die frequente misdaad ieder in de haren belooven trouwhartig na te komen en te onderhouden specialijk nemen gemelde rijksgrooten ook aan om op de regering van Rombouw, met deszelfs onderhoorige dorpen, idem Song oedjong, lalang, Tamping kiing de voornaamste roofnesten zijnde, zoodanige order te stellen dat de Malakka ingezetenen mogen bevrijd blijven van zoodanige slavendieverijen en andere gewelden als dezelve in de bosschen plegen.

9.

Daarentegen belooven de gecommitteerden uit de naam van den Ed. Heer Gouverneur vermeld zorg te dragen dat geen het minste geweld of overlast aan de onderdanen van Johoor 't zij op de rivieren van Siaco of Bankalis door ons volk van 's Comp. kruisende vaartuigen zal worden aangedaan en bij voorval van eenig misdrijf de daders ten aller rigoureusten ter exempel van anderen te zullen straffen mits de onderdanen van Johoor en zulken picherenden of oorzaak gevende aan de onze ook naar merite te zullen worden gecorrigeerd.

10.

Eindelijk en ten laatste belooven de rijksgrooten van Johoor voorz. een ieder zooveel in hem is der Ed. Comp. beste en voordeel te zoeken en te betrachten mitsgaders derzelfs nadeel en schade te helpen schutten en dit bovengezegde contract in al zijne punten en artikelen te achtervolgen als goede en opregte bondgenooten toestaat en betaamd, ten welke einde en in oorkonde dezes hiervan gemaakt zijn twee aleensluidende geschriften waarvan de Edel Comp. een in maleisch en in 't Hollandsch mitsgaders de rijksgrooten het Gouverno bij minderjarigheid van den Koning van Johoor, Pahan etc. waarnemende twee gelijke dito 's zullen behouden.

Aldus gedaan, geresolveerd en g'accordeert in Johoor ter koninklijke residentie plaats den 9 April 1689 volgen de handteekeningen der Inlandsche grooten 's Comp. zegel en de handteekening van den Sjabandaar F. van der Beke.

VI.

Contract met de plaatsen Kotta-Rana, Kabon en Gitti.

Binnen de stad en forteresse Malakka den 14 Januarij 1676.

Ten huize van den Sabandaar, hebben wij orang kaija Radja Lella, orang kaija Sulthan Ragagar, en orang kaija Magat Maradja, alle hoofden van de plaatsen Kotta-Rana, Kabon en Gitti, gelegen op Sumatra's Oost-Kust, gemaakt dit navolgende contract met den Edelen Heer Gouverneur Balthasar Bort, Raad Extraordinair van Indië, mitsgaders Gouverneur en Directeur der stad en forteresse van Malakka en zijn Edelen raad, dat al de tin, welke binnen Kotta-Rana, Kabon en Gitti valt, alleen aan de Nederlandsche Oost-Indische Comp. tot Malakka of die daarentwege tot Siak komen te verschijnen, aan niemand anders zal verkocht en geleverd worden à 40 rds. de Baar, ter oorzake wij reeds zeer veel eer en gunst in het leveren van onze eerste gegraafde tin erlangd hebben.

Tot ditzelfde contract zullen wij ook trachten te bewegen de hoofden van Tandon, met zijne onderhoorige plaatsen en niet nalaten ons goed wedervaren aldaar bekend te maken, en opdat er geen bedrog in het afbrengen van de tin om aan d'E. Comp. in het geheel geleverd, en onderweg daarvan niets aan anderen kan of zal verkocht worden, zullen wij met al de vaartuigen die tin geladen hebben, een briefje, derzelve medevoerende Quantiteit aan den Sabandaar van Malakka zenden, dewelke ons dan van den ontvangst antwoorden zal, zullende wij diegene die de tin aan anderen verkoopen en niet naar Malakka brengen, conform hare begane schuld straffen.

Ook is ons toegestaan dat onze vaartuigen met eene vlag van d'E. Comp. zullen van en naar Malakka mogen varen, mitsgaders tweemaal des jaars met tin onze hoofden toebehoorende, afkomende van alle geregtigheid geexcuseerd wezen.

Tot teeken dezes heeft de Gouverneur dit contract en wij alle hoofden onderteekend, waarvan het ons geteekende alhier in Malakka blijft en het andere mede naar ons land nemen zullen.

Malakka den 25ste van de maand Saual Anno 1670, zijnde naar onze tijd rekening den 14 Januarij Anno 1676.

VII.

Instructie voor den Ordinair Clercq Frans Lodewijk Piaszoll, en Adsistent Arij Verbrugge, vertrekkende van hier in Commissie na Sumatra's Oost-Kust met 's E. Comp. Chialoup de Gosewina — bemant onder denzelven gezag met een onderstuurman, onderchirurijgijn, een corporaal, zes militairen, agt Europees matroosen, onder twee quartiermeesters, mitsgaders agt Bengaals mooren onder Tandel, zijnde voorts gevictualieert voor 9 maanden van

de noodige equpagie ammonutie van oorlog voorzien na volgens den inventaris hiervan gemaakt.

Dewijl UE. na den riviere Siaca g'ordonneert zijn, agt men het noodig op de grond van d' instructien aan den commissiant Claas de Wind bij de jongste rijsen tot narigt gegeeven voor Quada, Riouw en Andragierij, tegenwoordig, met relatie aan dezelve, als daartoe in origineel bijgevoegt, ook te doen esclairissement, wegens de gesteltenis dier landen, en regeering, des wij vervolgen te zeggen, hoe de bougineesen in den jare 1718, na de herovering van Johoor onder Daijeeng Marrewa, wanneer Radja Kitjil, een geruijmen tijd herwaards g'intituleerd Sulthan Abdul Jalil Rahamatza, van den troon na Siaca verdreeven was, merkende dat de zugt van den maleijer altijd voor het huijs der oude naturelle Koningen zoude strekken, en dus den weg hier langs politicquelijk tot de croon moest worden gebaant, hun overzulks vermaaghschapten aan het bloed van den laatst door Radja Kitjil vermoorden koninck Sulthan Abdul Salie Raiijtscha Dlieloelah Filaalam geweest moordenaar van den vorigen koninck Moraham Catta Tiengie, dewelke met krankzinnigheid besogt, veelmaals de buijken opensneed van deszelfs bevrugte wijven, dan de moeder van Radja Kitjil eeven pas swanger zijnde, wierd hij vermoord door de vader van den regeerende koninck Radja Saleman, en deeze vrouw genomen in protectie van den manicabosen koninck van Pagga roijang, die hem na 's moeders bevalling heeft laaten opqueeken, en ijndelijk terug gezonden na Johoor, dog door de bougineesen overwonnen en verjaagt proclameerden zij Radja Saleman, als d' oudste zoon van voorsz: Sulthan Abdul Salie, etc., op welkers naame het jongste Tractaat van Ao. 1713 geslooten staat, tot koninck van Johoor en Pahan, om onder desen toen nog minderjaarigen vorst, en nabestaande het dessijn des te beter te kunnen uijtvoeren, voorwendende hem Radja Kitjil anders nader tot de kroone, te weezen herkomstig van eenen Ambar Radja, of wel de zoon van eenen mancaber van Tanjong Lippan, wiens eerste vrouwe van Palembang, moeder van den oudsten prins Radja Alang, door hem verstooten, en weder uijtgehuwt aan een particuliere tot Boeantang, tans van dezelve weduwe is, terwijl hij, geklommen op den zetel van het Johoorse rijk, ten wijve nam de suster van Radja Soleiman en bij haar verwekte Radja Mahometh, welker princesse, nu over d' agt jaaren gestorven zijnde, blijft er nog een bijzit van gemeene afkomst, en 6 kinderen, te weeten 4 zoons en 2 dogters tot Boeantang over, hoewel hij desnietteegenstaande Radja Alan, als d' oudste prins daadelijk stelde in de Regeering, toen hem de vlaagen eener verwoede krankzinnighijd wat dikwils overquamen, die egter bij 's vaders vertrek ter genesing na Batobara, in stilte met zijn moeder ontweek, eerst na Palembang, en voorts na d' Eijlanden Siantang, daar zig aan het hooft van over de 500 zwervers, buijten vaste revenuen, met rooverijen ophoudende, gelijk aan 't afloopen van 't engelsschip Nancij, gevoert door Capt. Thomas Hijns, klaarlijk blijkt, zijn magt van

arthillerij, 2 chialoupen, 1 pantchiallang en klijnder vaartuijg, zeer versterkt heeft met geld en coopmanschappen tot wel 30 stukken canon, en meenigte handgeweer, leevende na uijtterlijken schijn met die van Palembang in goed verstand, want bevoorens nog eens derwaards gevlugt, zond hem de koninck met voorschrijven tot reconciliatie den vader terug, dan naderhand op nieuw misnoegt, denkelijk opgehitst door 's moeders heerszugt, of 's vaders indirecte aanraading om hem maar van de hand te krijgen, retireerde hij zig voor de tweede maal, onder voorwendsel (quasi) van vreese dat Radja Mahomet hem een quaaden trek mogte speelen, vermits de manicabose volkeren dien, wegens de beschreeve hooge geboorte van 's moeders zijde een geneegender harte toedraagen, egter is de vader met hem weder verzoent, en hij zoo wel getrouwt aan de dogter van den op Salangoor gestorven bouginees Daijeeng Baranie, broeder van den bougineesen prins Daijeeng Marrewa, als Radja Mahomet (gezegt Boeang of Jonger broeder) aan de dogter van den jongst na Palembang opgerijsden zwerver Daijeeng Mattacoor, vermaaghschapt aan Daijeeng Tjela, die als rijkbestierder van Johoor zig noemende Sang die Pertuang Moeda, nu onlangs tot Riouw mede overleeden, en (van een andere casta) geweest is deszelfs bittere vijand, dog deeze Daing Mattacoor blijft ten aanzien van d' overwal zeer gevaarlijk voor d' E. Comp., en dus bij ontmoeting cautuleus te behandelen, ook meent men dat hij door het voorsz. stervgeval van Daing Tjela wel een aanslag zoude konnen formeeren op zijn wel eertijdige residentie plaats Salangoor, ondertussen wierd na het vertrek van Radja Alang, mits des vaders incurable ziekte, het bestier opgedragen aan Radja Mahometh, eerst door den vader genaamt Padoeka Sirij Sulthan Mahometza, tans door den manicabosen koninck Sulthan Mahamadie scha alij patthel Moemenie, over deszelfs geconquesteerde landen, oorspronkelijk dezen Koninck toebehoorende, die haar eertijds, als te verre van de hand, den Koningk van Johoor en Pahan, gelijk leengoederen heeft in handen gesteld, noemende hem na 's lands wijze zijn aangenoome zoon, waarvan, bij de destructie van het Johoorse Rijk, Radja Ketjil meester wierd, en prætendeert hiertoe Radja Mahometh na de manicabose wetten teegen die der maleijers van uijt kragte van vader en moeders geboorte het regt van successie, zelfs voor Radja Abdul, broeder van Radja Saleman, ook des laatstes kinderen, daarvan nog verscheijde leeven, hebbende daarom in den jare 1740, volgens het gegeeve berigt aan dit ministerium, de nabij geleege negorijen Moar, Padan, en veel meer andere plaatsen g'incorporeert aan de maleijdse, en Zumatraase wal, d' oude verwoeste hoofdstad van Johoor weder willen oprigten en regeeren, ten hoedanigen eijnde Daijeeng Tjela met meenigte vaartuijgen van oorlog den Prince teegengong, in meening hem, en deszelvs schoonvader Daijeeng Mattecoor van kant te helpen, dan de Koninck Radja Saleman hiervan d' ouverture krijgende, verscheen spoediglijk ten hulpe, en faciliteerde zo de terugrijse van zijnen neev na den vader, wijl het Daijeeng Tjela

eenlijk toelag op de vangst van Daijeeng Mattacoor bij een zo gedugten praetendent van de kroon, die hij, voor zig begeerende, dus gestaadig de vrouwelijke nabestaande zogt te verbinden aan het Johoorse bloed, dewelke dan eerst de regeering over de beste landen, en daarna het doodelijk vergif bezorgde, op dat zij, aan de Bougineese hertrouwende, voorts zouden afhangen van zijne willekeurige dispositie, hoewel het Johoorse hof tans na verandering overhelt, nu Radja Saleman, betuijgt liever als een vorst te willen sterven, dan langer onder der Bougineesen overmagt en dwingelandije van deezen Daijeeng Tjela's aanhang in slaavernije te leeven, beschrijvende derhalven veele zijner onderdaanen na Riou, om zig teegen dezelve te verzeekeren, door hoedaanige voorgaande beroertens, en overwalse oneenigheeden den voorsz. manicabose Koninck nu over agt maanden afquam tot Chinapalla, en den Prince Mahometh mits zijne geboorte uijt een Johoorse princesse, en 's vaders krankzinnighijd, tot de Regeering voorstelde, en authoriseerde, dat bij menschen geheugen nog niet was geschied, en ook den aanhang van Radja Kitjil juijst niet te zeer behaagde, wijl d' oudste Prins Radja alang, uijt den aard wreevelmoediger, door de moeder g'animeert alles wel zoude opofferen, indien hem ten ruine van Radja Mahometh in de regeering maar dringen konde, daar d' ander op de verkreege auctoritijt en 's volks gunst het gezag zonder inzigten van staat onbeschroomdelijk oeffent, zijnde teegenwoordig volgens het jongste berigt met een getal wel van 28 vaartuijgen ter b' oorlooging van Batoubara derwaarts vertrokken, om (zo men meent) bij een goed succes de rijs tot op Riouw te vervolgen na zijn oom den Koning Radja Saleman, nu den geweldige bouginees Dain Tjela, overleeden, of wel denkelijk vergeeven is, ten ijnde aldaar in troubel water wat te vissen, ondertussen blijkt aan alle omstandigheden zeer evidentelijk, dat Radja Mahometh, g' intituleert Sulthan Mahamadie Scha alij patthel moemenie, tegenwoordig is de magtigste heerscher van Siaca, en onderhoorige landen buijten dewelke niets te verrigten zijnde, UE: gevolgelijk met zijn verschijning in de riviere exactelijk verneemen moeten, of dezelve is geretourneert, en residentie houd tot klijn Siaca, een à twee teij van de zee, dan wel tot Boeantang, zo veel meer binnen waards, op een van welke plaatsen, en niet (gelijk van ouds) op Sabalouwer, of Sumbauwer den Tol geheft word, dan nademaal de kennis wegens d' eijgentlijker constitutie van het land almede zeer noodzakelijk voorkomt, dient overzulks, dat na deeze vertolling men de rijs vervolgt na China Palla, omtrend 3: 4 à 5 teij van Boeantang, na de geleegenthijd van weer en wind, mitsgaders de groote der vaartuijgen, ter welker laatsgem. negorije vier pangoelos van wegen den manicabosen Sulthan hun verblijf hebben, ijder uijt een verschijde landstreek, om de differenten van d' afkoomende cooplieden na derzelver landswijze te beslissen, namentlijk twee op Boeantang bij den ouden Radja Kitjil van het land cicil, Radja Wangsa, en van Campar Radja Paloeke Sadewa, de derde voor Poele Lima Radja Siwise Bangsa is Radja Alang na Siantang ge-

volgt, dog de vierde uijt Tarraratta, Siwisie Radja, nevens gemelde Siwise Bangsa, voor de g'accrediteerste gerenomeert, blijft bij Radja Mahomet, wien de van buijten aankomende cooplieden verpligt zijn, eer den riviere hooger mogen opvaaren, aan Tol na advenant van het vaartuijg te betalen uijtterlijk 50 à 60 rd. of 2 à $2^1/_2$ Thaijl goud, zonder alsdan eenige visitatie onderworpen te weesen, hoewel nu een geruijmen tijd herwaards de telling gepraetendeert word van de marados lijnwaaten, ordinair van 10 tot 20 Thaijl, en hier voor, instede van na ouder gewoonte 3 à 4 rd. prorato, tans afeijsschen 9, 10, en meer rd. dog het ankeragie geld voor de chialoupen tot 6 maas, en kleijne vaartuijgen tot 1 rd., schijnt het voordeel van den Sjabandhaar en schrijver, terwijl men door het wijnige water boven China palla met chialoupen niet konnende passeeren, dus de vaart na Pattapahan aan de kleine ballos moet overlaaten, en alvorens den Sjabandaar, en de vier orang caijas zo wel met iets tot een recognitie beschenken, als daar zij dat verder nodig mogten agten, hoewel mesnagientlijk ten tijde van noodzakelijkhijd, en met anders opdat de coopmanschappen vrij mogen verkogt, en opgevoerd worden na Pattapahan, buijten dwang van overgave voor willekeurige prijzen gelijk door Radja Kitjil eertijds, en nu Radja Mahometh voornamentlijk gepractiseert zijnde, het daarom een goede zaake is, tot dat ijnde bij denzelven te verzoeken letteren van bevel, of voorschrijven aan haarlieden, wanneer UE. daar ter plaatse teffens van veel nut zullen weezen d'orang caijas Cattij Maharadja, en Boengo Pioza, die dagelijks hier ten handel verschijnende, belooft hebben UEd. van het nodig klijn vaartuijg te verzien, met dewelke, en de coopmanschappen, na behoorlijke bezorging van de chialoup, den riviere opvaaren moeten tot Pattapahan, alwaar de helft van de Boeantangsche tol weder betaalt word van den Bandhara dato Jideen Mananti, die dat land van langen tijd in zijne familie erflijk voor appanagie bezit, dirigeerende het nogtans zodanig, dat hij genoegen geevt, zowel aan de manicabose, en Johoorse vorsten, als prasent aan Radja Mahometh zelfs deezen laatsten indiervougen, dat hij de brieven van Tolsquijtschelding allezints respecteert, om reeden zij malkanderen vice versa casjoleeren moeten, dan schoon het niet denkelijk schijnt, en ook teegen de gerecipieerde gewoonte van den inlander aanloopt dat Radja Mahometh van 's Comp. vaartuijg, een brief brengende, doorgaans onder hem gedistingueert met den naam van Bewas, zoude afeijschen den anderzints gewoonen Tol, zal 't egter in discretie eerder dienen te worden gevolgt, dan te geeven de minste voet, op dewelke hij diergelijks van zijne ten handel komende vaartuijgen hiermede mogte praetendeeren, wijl de gedaane verpagting ons daartoe buijten staat stelt, haar liever induceerende, dat de vermindering van den Tol tot 6 pr. ct. voor in, en uijtvoer alleenig geschied tot faciliteering van wederzijdse negotie, desweegens Pattapahan is de regte marctplaats, dies gewildste UE. mede gegeven, bestaan in:

304	ps. br. bl. guinees van 36 cobs.	rds.	1,012.—
79	〃 cannarie 〃 36 〃	〃	239.12
44	〃 camies fijne 〃 44 〃	〃	308.—
195	〃 camies 〃 44 〃	〃	946.—
143	〃 sukorton fijne 〃 38 〃	〃	658.—
502	〃 canarie sukerton 〃 36 〃	〃	1,667.—
16,400	〃 calullie of kuststaal	〃	428.20
100	℔ nooten mussckaaten	〃	2.29
1,600	stuk messen in zoort	〃	69.2
22	catjes coraalen eerste zoort zouratse	〃	1,100.—
28	〃 id tweede id id	〃	560.—
40	ps. mata melis sukerton	〃	201.27
38	〃 sukerton van 38 cobs	〃	176.33
24	〃 zouratse chitsen	〃	39.27
23	〃 moeris witte fijne	〃	82.—
647	〃 gobar ginding fijne van 16 cobs	〃	868.35
89	〃 id id 〃 10 〃	〃	80.—
65	〃 swarte moerissen 〃 18 〃	〃	220.12
485	〃 sarong boegies 〃 4 〃	〃	499.—
396	〃 caing boegies 〃 4 〃	〃	475.9
195	〃 taapjes paudam 〃 5 〃	〃	109.18
75	〃 moerissen 〃 18 〃	〃	169.—
38	〃 brootchias met goude hoofden blaauwe	〃	342.—
6	〃 do do witte	〃	48.—
22	〃 mata cannarie	〃	60.—
6	〃 sucertons fijne van 40 cobs	〃	24.—
12	〃 moeris blaauw 〃 16 〃	〃	18.—
77	〃 gobar mopongo 〃 2 in 't ps.	〃	78.—
5	〃 saraffa	〃	10.—
6	picols zourats spiegelglas	〃	390.—
	Ter somma van rijkdr		11,481.42

of *f* 27,556.10 blijkens de g'annexeerde cognoissement Factuura, om te dienen in tracque van fijn goud, bij haar na de Landstreeken gent rauwa, Bangala, enz. onder dewelke zij gaarne zoeken t'esmelleeren Pallemaar van minder gehalte, dat eeven zo moeten zoeken te vermijden, als bij Radja Mahometh na d'exclusive Tractaaten aantedringen op de vrije vaart, en onbedwongen handel, speeciaalijk ook, dat nog den engels capitain Monro, nog den moor Mahomet Mira Lebe, of wie het weesen mag buijtens ons, en onze ingezeetenen, aldaar ten handel werden g'admitteert, 't welk op d'uijt denkelijkste wijze te weeren zij, want daaraan ten eenen male afhangt het welvaaren van Malacca, zo wel als van Comps handel, en het gevolgelijk succes uwer commissie, schoon zulks

in den voorleden Jaare door hun lieden gepractiseert is voor reecg: van den heer Engels Gouverneur van Madras Mr. . . . . . Ja men verstond toen reets, hoe zij hadden geslooten een contract van commercie voor dit, en volgende Jaaren, niet-teegenstaande tans maar voorgeeven derwaards over te steeken, om een capitaal van twintig catjes goud voorjarige schuld in te vorderen, hoezeer het contrarie eerder vast te stellen schijnt, dog het waare oogmerk, vermoedelijk strekkende tot den overvoer en verkoop van meer dan honderd baalen Lijnwaat, zal best ondervonden werden bij UE die teffens wel eens konnen onderstaan, of den Tin van d'Eijlanden Boeke Sillegij, of elders weder te brengen was tot d'E. Comp. na de bijgevoegde contracten van datis 14 Januarij 1676, en 30 1686, met de Pangoeles en hoofden aangegaan van cotta, rana, cabon, en gittij, nevens de vier steeden aijertwis, Bantina, Palla en Coa, geleegen op Sumatra's oostcust, ten bedwange meestendeel van gedagten Prince terwijl het bijgevoegd Translaat briefde, nu onlangs door den Sabandhaar van Boeantang aan den heer Gouverneur geschreven, haar tot narigt dient, moeten zij denzelven wel ernstig voorhouden, dat men zijne gereclameerde slaaven Siapil en Ismael conform de gesloote alliantien hem door UE onmiddelijk laaten ter hand stellen, in de zeeckere verwagting daar en teegen, dat hij deeze cordaathijd insgelijks toonende omtrend het niet admitteeren van vreemde Europeers of andere ongepermitteerde handelaars, haar buijten des in de negotie allezints favoriseeren zal, op dat UE onder hun bij de onverdeelt, derzelver commissie door amiabele middelen en wegen brengen mogen tot een gewenscht ijnde na de begeerte van d'Edele Hoog indiase Regeering, en, zonder te bemoeijen met de mintste verschillen, den hier g'insereerden briev, en gespaecificeerde geschenken eenlijk aanbieden als teekenen, van geneegenthijd ter aanqueeking van den handel, dies meeste spoed men te gemoet ziet, onverschillig, waar gedreeven word, als maar redelijker wijze slaagt tot afbreuk onzer schadelijke competiteuren, Namentlijk.

Voor den Koninck.

6. ell: Extra carmosijn rood fluweel
4. ℔ Specerijen in zoort
1. riem klein formaat hollands papier
1. ℔ rood zegul Lak.

Zijnde de briev aan denzelven van de volgende inhoud:

Aan den Koninck.

Als een vorst na ijgen willenkeure slegts te werk gaat in de bedoeling van schijnende voordeelen, zonder op dies bestendighijd eens agt te slaan, zo moet zulks noodwendig ten gevolge krijgen de tegenwoordige confusie aan Sumatra's oostcust, naar door d'E. Comp. gezwijge haare onderdaanen en ingezeetenen, naauwlijks daar meer handelen derven, teegen de plegtige en hijlige Tractaaten aan, volgens welke zij in alle deeze landen, rivieren en havenen mogende vaaren en negotieeren, nogtans geduurig zijn getraverseerd, Ja veelmaals

gedwongen hunne waaren af te staan voor minderen, dan martsprijs op pratext van retorsie, in een tijd genoegsaam, dat d'E. Comp. den Tol hier verminderde, om bij een vriendelijke omgang een ijder na Malacca te leijden als de generaals verzaamelplaats van het benodigde voor de producten ten hunnen landen, dog schoon genomen dat er al verongelijking door d'een of ander particuliere voortijds was aangedaan, dan quam het tog met d' opregte nabuurschap vrij beeter overeen, de doleantien desweegens aan deze regeering voor te draagen, in plaats van steets vijnsende, op afbreuk toeteleggen van een bondgenoot die het quaad in de geboorte konde stuijten, en boven des magts genoeg had, zig velve het regt te bezorgen, maar d'E. Comp. heeft veel liever van tijd tot tijd de middelen van redres willen afwagten van U hooghijd, dan evenwel nu ziende, hoe alles overhelt tot grooter verwijdering en totaal verval van den handel, zonder dat men zig meer ontziet de vreemde natien opentlijk t' ontfangen, en mitsdien de gesloote contracten in haar teederste poinct te violeeren, toen van onze kant getragt wierd langs een gereguleerde negotie wederzijds land, en volk te doen herbloeijen, zo hebben wij des niet te min het gepasseerde vergeetende, best g'oordeelt U Hooghijd minlijk te raaden diergelijke verkeerde behandelingen teegen te gaan, of d'E. Comp. zoude ijndelijk genoodzaakt weezen, haar bij de voorige Tractaaten te maintineeren, want in d'ernstige betragting van rust, en een onbedwonge handel doen wij nu deesen eersten stap, onder verwagting, dat U Hooghijd het vereijste wel mede zal attribueeren, gevolgelijk de vreemdelingen spæciaal nu den Engels Capitain Monro, en moor Mahometh mira Lebe tot den handel in zijne landen niet t' admitteeren, maar dadelijk afwijzende, zig wijders in allen gevalle zo cordaat te toonen in d' onderhouding van de contracten als wij dies conform op d' eerste reclame en verzoek van Sjabandhaar tot Boeantang overzenden twee van deszelvs na herwaards gevlugte slaaven Siapil en Ismael, opdat d' onderdaanen en ingezeetenen over en weder zodaanige Trouwhertighijd bespeurende, met meerdere gerusthijd mogen handelen, en d' onze dus haare waaren na betaaling van d' oude costumados vrij en onverhindert verkoopen, en opvoeren door alle de landen van Uw Hooghijd, wie men ten teeken van vriendschap hier bezijden aanbieden.

6. Ellen Extra carmosijn rood fluweel.
4. ℔ specerijen in zoort.
1. Riem klein formaat hollands papier.
1. ℔ rood zegul Lak.

Mitsgaders toewenschen bestendige gezonthijd en een voorspoedige Regeering.
Malacca, den 23 Aug. A. 1745.

Ter ordonnantie van den E. E. agtb. heer Gouverneur
WILHELM BERNHARD ALBINUS en Raad.
(Was geteekend) Js. Js. JAS, *Secretaris.*

Aan den Sjabandhaar van Boeantang.

Indien men eens nagaat wat al ongelijk, verdriet, ja geweldaadigheeden de Cooplieden en ingezetenen van Malacca geduurig moeten ondergaan in de landen van uwen Prins, zo heeft mij juijst niet veel verwondert de schrikkelijke moort aan hunnen vijf stux begaan na den inhoud van zijnen jongst ontfangen briev, dus conform men dan verwagt, dat de moordenaers bij agterhaaling ter afschrik zullen werden gestraft hoewel zij dat nooijt in de gedagten hadden derven neemen, als niet bespeurden met hoe wijnig agting haar Prins d'E. Comp. behandelt, want in plaatse dat men ons alleen zoude ontfangen tot den handel volgens de gesloote contracten van oude, zo geschiet regt het teegendeel omtrent een ijgelijk desweegens den Engels Capitain Monro en den moor Mahomet mira Lebe tot overtuijgende blijken nu nog verstrecken in een tijd, daar wij alle diensten zoeken toetebrengen aan uwen Prince die zijn ijge nadeel zelfs behoorde te begrijpen, en dus zo opentlijk niet beleedigen een bondgenood, dewelke zig den weg tot het regt zeer wel te berijden weet, en zulks ook ontwijffelbaar denkt te werk te stellen, wanneer men op deezen voet blijft voortvaaren des ik raadende hun te schikken na de verbintenissen ondertussen (om UE. daarin voor te gaan) terug zende de gevorderde slaaven Si Apil en Ismael in verwagting, dat hij nu meede toonen zal een onschenbaar vrindschap voor d'E. Comp. en hiertoe steeds zijn Prince aanzetten. Thamat.

VIII.

Tractaat van bondgenootschap tusschen de Generale Compagnie en den Sultan Abdul Djalie Raagt Sjah deelvelach Tila Alam, koning van Johoor Pahan en aangegaan van wege de Ed. Comp. bij de raden extraordinaris Pieter Roselaar en Samuel Timmerman, ten dien eijnde expresselijk gecommiteerd door den Gouverneur Generaal Abraham van Riebeek en de Heeren raden van Nederlandsch Indie representerende de staat der vereenigde Nederlanden in deze gewesten en van wegen den Koning van Johoor door deszelfs afgezanten den orang caija Siri Nara di Radja, orang caija Sirie Bidie Wangsa en Radja Lilli Poetra.

1.

Bij dezen wordt de oude vriend en bondgenootschap tusschen de Ed. Comp. van wegen den Nederlandschen staat mitsgaders den Koning van Johoor en Pahan en zijne rijksgrooten al in 't jaar 1606 met den admiraal Cornelis Matelief aangegaan zijnde nader bevestigd zoolang als de zon en maan schijnen zullen zonder daarvan ook in 't minste af te wijken, maar integendeel alle goede vriendschap met den anderen te onderhouden.

2.

Uit krachte van 't welke d' Ed. Comp. mitsgaders hare onderdanen onder 't Comp. passedullen vrij zal staan op en in alle landen, rivieren en havens, van den Koning van Johoor te mogen varen, en negotieren, mits betalende de tollen welke van ouds op de koopmanschappen die aldaar mogten hebben zijn ingevoerd, gelijk het aan de andere zijde opgemeld zijne hoogheid en rijksgrooten, mitsgaders verdere onderdanen ook vrij zal staan onder diezelfde conditie van tolbetaling tot Malakka en onder deszelfs jurisdictie te mogen aanbrengen, vernegotieren en weder inkoopen alle zoodanige handelswaren als te rade werden zullen, excepto den amfioen, die van ouds op poene van confiscatie is verboden geweest.

3.

Dierhalve zullen dan ook de Malakka ingezetenen onder passe van den Gouverneur aldaar haren handel vrij en ongehinderd mogen drijven op de rivier Siaca en de spruiten daarin vallende, nogtans met dien verstande, dat degene welke niet genegen mogten zijn eenige koopmanschappen tot Bangkalis, Sambouwer of wel hooger op in het gebied des Konings van Johoor te lossen of te laden alsdan zonder eenige geregtigheid te betalen hunne heen en wederreize ongemolesteerd zullen mogen volvoeren, gelijk dan ook weder aan de andere zijde de Johoorsche vaartuigen op Malakka of onder deszelfs district, wanneer dezelve niets lossen of laden, insgelijks hunne reize zonder iets te betalen zullen mogen voortzetten, mits dat dezelve alsdan binnen den gestelden tijd van drie dagen zullen moeten voortgaan.

4.

Opdat alles omtrent de vaart op Patta Pahan met rust en vrede mag toegaan zullen de Malakka ingezetenen gehouden zijn ten voordeele van den Koning van Johoor aan deszelfs Sjabandaar tot Sabak Awoer Alias Sumbouwer, eer dat zijlieden hooger opvaren, voor den doortogt heen en weder tot eene recognitie voor ieder vaartuig naar dat het groot of klein is te betalen 50 à 60 rijks. of wel 2 à $2\frac{1}{2}$ taijlen goud zonder alsdan meer lasten of wel eenige visite subject te wezen.

5.

Zal het de Ed. Comp. en ook derzelver onderdanen tot Malakka vrij staan gelijk van ouds gepractiseerd is, en de bosschen op de rivier van Siaca of wel elders onder het gebied van den Koning van Johoor gelegen onverhinderd te laten kappen, zoodanige masten, timmer en brandhout of wel van de Inlanders aldaar te koopen en uit te voeren als te rade mogten werden, zonder daarvoor eenige tol of recognitie subject te wezen.

6.

Ook zullen naar ouder gewoonte alle gevlugte of wel geroofde lijfeigenen en schuldenaren, welke onder het gebied van Johoor nu of namaals

bevonden werden, aan de Ed. Comp. of wel hare crediteuren of lijfheeren en daarentegen mede alle lijfeigenen en de debiteuren die van Johoor naar Malakka gevlugt mogten zijn en aldaar aangewezen kunnen worden aan den Koning van Johoor of deszelfs geauthoriseerden voor de gezette premie van 20 Rds. ieder reciprokelijk gerestitueerd worden, zonder dezelve te verschuilen, achter te houden of te verzwijgen.

7.

Wijders beloofd de Koning van Johoor mitsgaders deszelfs rijksgrooten naar hun uiterste vermogen te zullen beletten dat geen hunner onderdanen eenige hostiliteiten, geweldenarijen of verongelijkingen aan de Ed. Comp., derzelver dienaren, of ingezetenen komen te plegen en wanneer desniettegenstaande zulks kwam te gebeuren zijne hoogheid alsdan de schuldige ten rigoureuste naar bevinding en merite van zaken zal straffen en doen straffen, gelijk integendeel de gouverneur en raad te Malakka insgelijks naar vermogen zullen bezorgen dat geen van die onder haar gebied staan eenige hostiliteiten of verongelijkingen aan de vazalen van zijne Johoorsche hoogheid komen te doen, zullende bij overtreding van dien almede na exigentie van zaken rigoureuselijk worden gestraft.

8.

Aan alle Johorezen of wel andere natieën die met hunne chaloupen en gontengs etc. van Johoor benoorden Malakka, hetzij naar Atchien, Oedjong, Salang, Queda en Pereh etc. ten handel varen, en zal voortaan door den Koning, noch door de Rijksgrooten van Johoor niet mogen belet of verboden worden hare tin op Malakka aan de Ed. Comp. te leveren tegen de daarop gestelde prijs aan rijksdaalders, 36 de baar van 375 ponden.

9.

Van wege den Koning van Johoor werd beloofd bij dezen het aangeslagen vaartuig van den Malakka burger Pieter Domingos met zijne lading zooveel er nog van onder den Koning of anderen in wezen is en door den eigenaar aangetoond kan worden aan denzelven eigenaar te restitueren.

10.

Welken Gouverneur van Malakka reeds order van den Gouverneur-Generaal en de raden van Indië heeft, om zoo ras de Koning van Johoor de ratificatie van dit contract op Nederlandsch papier geschreven, en met Z. H. zegel bekrachtigd zijnde naar Malakka komt te zenden, alsdan het provenue van 't gestrand vaartuig en lading des Konings omtrent Negapatnam zijnde 3850 en $^{3}/_{10}$ rijksdaalders aan zijne hoogheids gevolmagtigde te overhandigen.

Aldus overeengekomen en besloten in het kasteel tot Batavia in het Koningrijk Jacatra, den 19 Augustus des jaars 1713 en met onze wederzijdsche signature en verzegeling bekrachtigd: (Was geteekend) Pieter Roselaar en Samuel Timmerman. (Ter zijde stond) Twee zegels in roode lakken gedrukt.

Abraham van Riebeek Gouverneur-Generaal en de raden van Indie representerende het hoogste gebied wegens haar hoogmogende de Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, mitsgaders de bewindhebberen der Generale vereenigde Nederlandsche geoctroijeerde Oost-Indiaansche Comp. in deze landen bevestigen en ratificeren bij dezen het tractaat van bondgenootschap 't welk onze gecommitteerden de Heeren raden Pieter Roselaar en Samuel Timmerman uit onzen name op den 19 Augustus 1713 aangegaan en gesloten hebben, met den Orang caija Siri Bidji Wangsa en de Radja Lillie Poetra als gezanten en plenipotentiarissen van den Sultan Abdoel Djalil Ra-aijatsiah Djiloela Til Alam, koning van Johoor en Pahan, tot bevestiging van 't welk wij deze met onze eigene handteekeningen en het zegel van de gemelde kompagnie hebben bekrachtigd. (Onder stond) Batavia in 't kasteel den 19 October 1713 (geteekend) A. van Riebeek, A. Douglas, C. V. Swol, C. Casteleijn, M. d' Haan, F. Castelijn, L. Tholling, H. Zwaardekroon, Pieter Roselaar, Th. de Haese, S. Timmerman, J. Faes en J. C. D'ableijng (Lager stond) Z^{r} Ed. Comp. zegel gedrukt in rood lak (en daaronder) Ter ordonnantie van hoog genoemde Haar Ed. J. van Nieuwpoort, Secretaris.

Translaat ratificatie door den koning van Johoor Siri Sulthan Abdoel Jalil Raijetsa Lalillu Phulla Alam mitgaders Jang die pertoean moeda en den dato Bandhara tot bevestiging van 't contract door Z. Hoogheids afgezanten den Orang caija Siri Nara die radja, Orang caija Siri Bidji Wangsa en radja Lilla Poetra met de Ed. Comp. op Batavia aangegaan.

In het jaar onzes Heeren 1127 genaamd Wouw, op den tienden van de maand Ramelan, zijnde bij ons de maand September, mitsgaders den dag Salassa, koetika Johoor, bij ons dingsdag op den middag ten 1 uure kome ik bij deze Paducca Siri Sulthan Abdoel Jalil raheijtsa Lalaellal Tulla Alam, op mijn troon zittende en regerende koning van Johoor Pahan en de omliggende plaatsen, alsmede de regerende Doelliang jang die pertoean moeda, die het land van Johoor Pahan en deszelfs onderhoorige plaatsen en volk bestierd, mitsgaders den dato Bandhara Siri Maha Radja als ook de verdere raden van Johoor besluiten dit vast en bondig en zoodanig dat hetzelve nooit verbrekelijk zal kunnen wezen, namelijk zoo als in ons nieuw gemaakt contract vastgesteld en reeds ten einde gebragt is; met gezondheid en een opregt hart door mijn volle magt en afgezanten orang caija Siri Nara die radja, orang kaija Siri Bidji Wangsa mitgaders radja Lilla Poetra tot Batavia (op arastes) of den 19 Augustus des jaars 1713 gemaakt met de Heeren extra ordinaris raden van Indie Pieter Roselaar en Samuel Timmerman als gecommitteerden en volmagten uit de naam en van wege den WelEd. Heer Gouverneur-Generaal mitsgaders de Heeren raden van Indië tot Batavia en geschreven in het land Johoor. (Onder stond) Aldus door mij getranslateerd Malakka den 18 September anno 1715 (was geteekend) A. J. van Aldorp

IX.

Op Maandag den 12den der maand Dzoe'l Khaidah des jaars 1146 (17 April 1734), ten 3 ure des achtermiddags, is dit nieuwe verbond van vriendschap aangegaan tusschen Sulthan Soleiman Sjah, jang die pertoean moeda (onderkoning), Radja Indra Boengsoe, ratoe bandhara Sri Maharadja, ongkoe Siwa Radja en al de andere panghoeloe's, panggawa's en orang-kaja's met Intje Abd'oellah en alle Boegische panggawa's.

Men is overeengekomen, dat, zoo een inboorling van Djohor eenig kwaad opzet koestert tegen eenen Boeginees, alsdan God hem zal straffen in hem zelven en zijne kinderen en zijne wapens stomp en onnut maken.

Wanneer een Boeginees iets kwaads wil ondernemen tegen eenen Maleijer, zoo zal hem eveneens de straf Gods treffen en zijne wapens zullen stomp en onnut worden.

De onderdanen van de Boeginezen zullen ook zijn onderdanen van Djohor, en de onderdanen van Djohor zullen ook zijn onderdanen van de Boeginezen.

Aldus is opgemaakt het verbond tusschen de Maleijers en de Boeginezen, tijdens de onderkoning (Sulthan Alaidin Sjah) en de Radja toeah (Sulthan Ibrahim Sjah) de zaken te Soengie-baroe weder herstelden en Sulthan Soleiman Sjah weder in het bezit van het rijk van Djohor en Pahang hebben gesteld, waarom de vriendschapsband tusschen de landen van Djohor en Boegis ook nimmer zal verbroken worden; want zij hebben elkander als broeders geholpen en ondersteund

De vijanden van de Boeginezen zullen zijn de vijanden van Djohor, en de vijanden van Djohor wederkeerig die der Boeginezen.

Zoodanig luidt de wederzijdsche verbindtenis, en, zoo dezelve wordt nageleefd, zal God de onderlinge vriendschap zegenen en doen toenemen.

Ten opzigte van de wederzijdsche verpligtingen is overeengekomen, dat, wanneer een slaaf wegloopt en goederen (of geldswaarde) medeneemt, degeen, die hem aanhoudt, hem met de goederen (of geldswaarde), zal moeten uitleveren, en bijaldien de slaaf gedood is, zal de aanhouder zijne waarde moeten vergoeden. Wanneer een slaaf overloopt tot de zwervende straatvolken (orang selat), zullen die zijne waarde in billijkheid moeten vergoeden.

X.

Aan den Sulthan van Djohor en Pahang.

De traktaten van vriend- en bondgenootschap tusschen wederzijdsche Staten hebben immer derzelver onderling welvaren tot een heilzaam oogmerk; en moeten derhalve als heilig beschouwd en stiptelijk onderhouden worden; zelfs, al komt somtijds de gelegenheid voor, om eenig meerder voordeel te bejagen; want men kan zich ligtelijk voorstellen, dat anderen, naijverig op de daaruit voortvloeijende winsten, eene schadelijke afleiding zullen trachten te bewerken. In dier

voege is het naar waarheid gelegen met Uwe Majesteit en de Ede Compagnie, want tegen het contract van den jare 1606, in 1713 nader bevestigd, ziet men de vreemde trafiekanten dagelijks met eene buitengewone voorkeur in de landen van Uwe Majesteit toegelaten, en zulks alleen, omdat zij de voor het tin vastgestelde prijzen iets verhoogen. Uwe Majesteit bedenkt niet, dat zulks slechts tijdelijk geschiedt, en om U af te scheuren van de Ede. Compagnie, wier, vriendschap Uwer Majesteits loffelijke voorvaderen eertijds dermate aanzienlijk heeft gemaakt onder de omliggende volkeren, dat geene vassalen zich toen durfden onderwinden tegen hen op te staan, veel minder aftevallen, uit vrees en schrik voor dat bondgenootschap. Ook komt het zeer begrijpelijk voor, dat vreemdelingen, geen verder oogmerk dan winst hebbende, bij gemis daarvan, land en volk weder aan de beleedigde partij overlaten; terwijl de Ede. Compagnie, buiten dat voordeel ook de vriendelijke alliantie steeds in het oog houdt, dewijl haar eigen welvaart daaraan verknocht is; en bovendien hen weerhoudt, die anders een' zoo innigen verbondsvriend wel zouden willen aanvallen.

Eene zoodanige handeling schijnt echter deze oude vriendschap grootelijks verflaauwd te hebben, zelfs tot dadelijke vijandelijkheden toe.

Immers wordt een iegelijk, ja worden zelfs de Chinesche jonken ter handel ontvangen; in stede van ze naar Batavia, of ten minste naar herwaarts over te wijzen, en hoezeer de Ede. Compagnie zulks met verdriet aanziet, zoo hoopt zij nogtans, dat Uwe Majesteit zulks bemerkende, alsnu zal wederkeeren tot het bezworen verbond, op welks grondslag de commissiant Claas de Wind in het vorige jaar was afgezonden naar Calang, Slangoor, enz., ten einde in die landen, aan Uwe Majesteit onderworpen, den bedongen handel te hervatten. Aangezien de regenten echter voorgaven, dat zij hiertoe niet gemagtigd waren, of wel dat de Ede. Compagnie te Malakka hen benadeeld had door de confiscatie van zekere hoeveelheid amfioen (die evenwel is achterhaald te Tandjong Kling op 's Compagnies grondgebied), — zoo heeft men de reis bepaald tot Kedah, toen van allerwege duidelijk bleek, dat het tin wierd vervoerd naar Riouw en Tringano, even als zulks plaats had van Rombouw, Songie-Oedjong en de omliggende negorijën langs de rivieren van Lingij, Panagie en Moar. De Ede. Compagnie moet hierdoor blijkbaar achterstaan, ja zelfs ondervinden dat haar naam niet in zulk eene achting is, als behoort, en als eene zoo oude vriendin onbetwistbaar toekomt.

Hierin liefst willende voorzien is zij te rade geworden dezen brief af te zenden, met eene genegene aanbieding, om al het voorgevallene nimmer te gedenken, even als zulks mede van Uwe Majesteit gehoopt wordt; alsmede dat voortaan, ingeval van iets van onze zijde in strijd met voorschreven traktaat, zulks dadelijk zal medegedeeld worden; gevende wij de verzekering van eene dadelijke voldoening met dezelfde bereidwilligheid, als heden op de eerste reclame ten opzigte der pandeling Silima benevens hare dochter Intje Andak en schoon-

zoon Intje Malee. Wij twijfelen nu niet of de vijf voortvlugtige slaven van den Opperkoopman en Secunde de Ed[e]. Johannes van Bergen van der Grijp zullen thans ook den Commissiant overgegeven worden tegen de vastgestelde recognitie. Insgelijks zoude het tot een klaar en overtuigend bewijs van de onderhouding van het traktaat strekken, wanneer Uwe Majesteit overeenkomstig de exclusieve handelsvoorwaarden al het tin in Uwe onderhoorigheden tegen de vastgestelde prijzen liet afleveren; met voorbijgang van vreemdelingen en met afwijzing der Chinesche jonken naar Batavia, of dezelve naar herwaarts behulpzaam te zijn. Daartoe verzoeken wij gedienstiglijk dat het Uwe Majesteit moge behagen de regenten der tindistricten zulks uitdrukkelijk aan te bevelen bij afzonderlijke brieven, en dezen voorts onzen Commissiant te overhandigen; opdat Uwer Majesteits onderdanen en die der Ed. Companie, met verblijdende winsten gerustelijk heen en wedervarende, alzoo meer en meer voorspoedig zouden worden.

Te dien einde zagen wij hem gaarne opgegeven, welke goederen, en hoeveel van ieder men ter handel begeert; en op hoeveel tin voor retour-lading voornamelijk is staat te maken, vermits wij ons denken te bevlijtigen om Uwe Majesteit in alles naar vermogen te gerieven. Intusschen hierbij, ten teeken van opregte vriendschap, drie stuks purper Hollandsch fluweel en eenige uitgezochte specerijen (2 ℔) in een verzegeld pakje voegende, wenschen wij dat Uwe Majesteit nog langen tijd in glorie en volkomen genoegen over de landen van Johor en Pahan moge heerschen.

XI.

Aan den Rijksbestierder van Djohor en Pahang.

Voor een rijksbestierder kan er niets aangenamer en meer voldoende wezen dan dat de rijken, die hij namens zijnen koning regeert, gestadiglijk in voorspoed toenemen; waartoe voornamelijk de handel, door bondige traktaten met magtige naburen verzekerd, helpen moet. Zulks begrepen de voorouders van den Koning Radja Saleman zeer wel, toen zij in de jaren 1606 en 1713 zoodanige verbindtenissen met de Ed. Compagnie aangingen en bevestigden; waardoor wederzijdsche landen ook dermate bloeiden, dat andere natien, naijverig op hunne aangroeijende welvaart, alle mogelijke middelen in het werk stelden om Johor en Pahan van dat bondgenootschap af te scheuren. En voor de Ed. Compagnie niets gevoeliger wetende uit te vinden, dan haar door verhooging der prijzen van het tin te ontzetten, zoo heeft dat eerst verflaauwing, doch naderhand eene zoodanige verwijdering veroorzaakt, dat de naam der Ed. Compagnie in de onderhoorige landen bijna niet meer bekend, ten minste niet meer in die hoogachting is, als een zoo vermogend bondgenoot anderzins verdiende. Zulks ondervond men verleden jaar omtrent de zending naar de tin-districten, op grond van de voorschreven contracten; dewijl de tegenwoordige commissiant Claas de Wind door-

gaans afgewezen werd, onder voorwendsel van tot den tin-handel door het Johorsche hof niet gemagtigd te zijn, weshalve de reis tot Kedah bepaald werd. Hieruit blijkt alzoo duidelijk, dat men slechts middelen zoekt, om zich van het bondgenootschap te ontslaan, op hoop van zich van een anderen kant een weinig meerder voordeel te verschaffen; zonder te denken, dat zulks maar tijdelijk kan zijn, en dat de Ed. Compagnie steeds met eene ware zucht en genegenheid voor Johor en Pahan blijft aangedaan. De vijandelijke aanslag tegen eene der chinesche jonken, die 'sjaarlijks ten handel aankomen, heeft Haar daarvan niet kunnen aftrekken; terwijl bovendien te Calang, Slangoor, enz. het tin in stede van naar Malakka naar Johor en Pahan vervoerd wordt, en nog daarenboven de bevolking van Rembouw, Songei-Oedjong en omliggende negorijen, langs de rivieren van Lingij, Panagie en Moar almede daartoe dagelijks worden uitgelokt. Intusschen gelieve UEd. bij gebeurlijke overtreding der traktaten van onze zijde, daarover regtstreeks aan ons te schrijven, in welk geval UEd. alras zal zien, hoe een stipte onderhouding steeds den voornaamsten grond van 's Ed. Compagnies handel uitmaakt. Getuige hiervan de achterhaling en verbeurdverklaring der amfioen te Tandjong-Kling, onder hare jurisdictie.

Weshalve wij alsnu dezen brief aan Uwe Hoogheid zenden, met verzoek zich voorts te willen houden aan de alliantie van vriend- en bondgenootschap, even als de Ed. Compagnie al het gebeurde vergetende, zulks mede vastelijk belooft. Daarom doet zij Uwe Hoogheid op de eerste reclame toekomen de voortvlugtige pandelingen Silima, benevens hare dochter Intje Andak en haren schoonzoon Intje Malee; opdat de handel en het vertrouwen van dag tot dag toenemende, de gezamenlijke onderdanen hun welvaren geheel mogen verschuldigd blijven aan het voorzigtige gedrag van Uwe Hoogheid, zoo als ons hartelijk verlangen is. Voorts dat zij almede tot een wezenlijk blijk van genegenheid, behalve de teruggave der vijf weggeloopen slaven van den Opperkoopman en Secunde de Ed. Johannes van Bergen van der Grijp tegen de bedongene recognitie, ook de Chinesche jonken helpt overwijzen naar Batavia of naar herwaarts; en wijders bij voorkeur den Commissiant doet leveren al het tin, zoowel dáár als in onderhoorige landen. Hiertoe gelieve Zijne Hoogheid hem schriftelijke bevelen aan al de regenten af te geven; en eene vriendelijke opgave van die goederen, welke men ten handel begeert, en hoe groot den aftrek van ieder te berekenen is, alsmede op hoeveel tin voor retour valt staat te maken. De oude vriend- en bondgenootschap dus vastgeknoopt, moge Johor en Pahan hierdoor geduchter doen worden voor de omliggende volkeren, waartoe de goede diensten van Uwe Hoogheid veel kunnen bijdragen. Met toegenegene wenschen van een roemrijk bestuur over deze landen en eene volkomene gezondheid en vergenoeging, bieden wij hierbezijden aan: drie stuks Hollandsch purper fluweel, en eenige uitgezochte specerijen ($1\frac{1}{2}$ ℔) in een pakje verzegeld.

XII.

Aan Sulthan Saleman Cha, Koning van Johor en Pahan.

Als men eens uit den grond nagaat de wezenlijkste oorzaak, langs welke Johor en Pahan al gaande weg vervallen zijn tot de tegenwoordige verzwakking, zal men waarlijk bevinden, zulks te wezen voortgekomen, omdat men de E. Comp. gestadig heeft tegengaan, en verwaarloost, toen een weinigje meerder maar van uitheemsche en inlandsche natien wierd aangeboden, hetgeen den onderdanen inboezemde een weerzin, wijl derzelver oogmerk toch niet verder strekt, dan tot eigen gewin, zonder op de gevolgen te letten, die in der tijd zekerlijk moesten na haar sleepen, de ruine van het land, daar anderzints de heilig bezworene tractaten in acht genomen zijnde, niets te vrezen was geweest, doch bij de uiterste nood van een verongelijkte bondgenoot slechts op den eersten aanzoek al echter te wachten eene dadelijke bescherming, kan met de redelijkheid zelfs niet bestaan, dat den heer Gouverneur van Suchtelen in den jare 1723, ook zoo scheen te begrijpen; sedert komt men nog dagelijks de vreemdelingen boven de E. Comp. te prefereren, en dus genoegzaam het eigen verderf dermate te bevorderen, dat nu het water tot aan de lippen is genaderd, van een Koning, welke wat te laat ondervindt het verschil tusschen den onderdaan te houden aan de contracten, en te heerschen over de landen in volle glorie en heerlijkheid, of dezelve te breken om den wille van een weinig meerder profijt, en te leeven in een schaduw van gezag, met dagelijks verlies van landen, eertijds geweest afschitterende steenen aan de kroon van Johor en Pahan, die hare glans welhaast verloren, in tegenstelling dat Malakka in voorspoedige magt toenam, wel men ten regte zegge mag, dat gelijk de afwijking van het verbond aan Johor den ondergang verwekt heeft, eene stipte nakoming de E. Comp. doet groeijen en bloeijen boven alle natien in deze landen, wijl de toeleg eenlijk strekt, om hare grootheid te zoeken in het welwezen van derzelver vrienden en geallieerden, vermits bij tegenstrijdige gevoelens afstekende een zeer klein gedeelte van hunne groote magt, zij een ieder alhier de wet konden voorschrijven, dan de ware intentie blijft steeds een gereguleerden handel, wel waar zijnde dat dies voornaamste ader, bevorens gants vermakelijk springende door de landen van Johor en Pahan, thans naar een ander canaal geleid, en de bronne echter zoodanig is aangewassen, dat zij hunne vrienden daaruit overvloedig verkwikken kan, zoo ter goeder trouwe willen handelen, hetwelk men ook van Uwe Majesteit te gemoet ziet, opdat den Hoog Edelen wijdgebiedenden Heere Gustav Willem baron van Imhoff gouverneur-generaal, en de edele Heeren Raden van Nederlandsch-Indië wien wij den brief van Uwe Majesteit reeds hebben overgezonden, een des te spoediger besluit op deszelfs verzoek favorabel mogen nemen, radende ondertusschen de blijken van genegenheid voor de E. Comp. zoo esclatant te geven, dat de volkeren allerwegen afgeschrikt worden diergelijken vriend te beleedigen, daar-

toe de terugzending van den nog mankeerenden slaaf van den heer opperkoopman van der Grijp gevoeglijk dienen konde tot een wel geintentioneerde inleiding en beantwoording van hetgeen wij voor Uwe Majesteit voor zoo een geval gedaan hebben, en nu weder van dezelve verzoeken, terwijl het verschot aan onzen Commissiant ter somma van 495 alleen en met den Dato Bandhara Indra Bongsoe, 440 (spaansche) realen reeds voorkomt als een aannaderende blijk, zenden wij zulks terug aan . . . . met een gelijke dankzegging voor het ontvangen geschenk, en presenteere Uwe Majesteit op nieuw tot verdere aanbinding van vriendschap de begeerde Saane, onder toewensching van eene gelukkige regering, en volkomen Triomph over alle zijne vijanden.

TAMAT.

Malakka, 16 November 1745.

XIII.

In naam van God!

Van het jaar een duizend een honderd acht en vijftig genaamd Aliep den twee en twintigste van de maand Dul Caijdan (zijnde van onze tijdrekening van 14 December 1745) Sultan Saleman en Radja Indra Bongsoe draagt aan Sr. Boekhouder Claas de Wind op, om aan de Edl. Compagnie ter kennisse te doen komen, dat de negorij Siac in 't geheel en voor altoos, aan de Edl. Compagnie geschonken wordt, door den Sultan Saleman, met bede om hulp van Edl. Compagnie zoo wanneer hij Saleman, te eeniger tijd in ongemakkelijkheden en twist met deze of geene naburige volkeren mogt geraken, die hem gehoorzaamheid verschuldigd zijn.

Ik vertrouw in deze geheel op de Edl. Compagnie; aangaande Slangoer, Calang en Lingij bidde ik ook dat zoo als van ouds onder mijne gehoorzaamheid mogen wezen, dan zal de oude contracten met de Edl. Compagnie kunnen nagekomen worden, alzoo van mijn kant dat niet veranderd is. De Edl. Compagnie mag dat vast vertrouwen, alzoo ik ook in 't geheel geloof en vertrouw op de Edl. Compagnie.

TAMAT.

Gezegeld naar de maleische of arabische wijze in 't zwart aan 't hoofdeind met het zegel van Radja Saleman daarin gegraveert is Sulthan Saleman Cha, de Sulthan Abdul Jaliel gaagsie, 't tjap van den koning, en Oenko Radja Indra Bongsoe, iebinie Dato Biendhara, Sienjo Magha Radja. (Onderstond) Na het principaal getranslateerd.

(Was geteekend) Cs. DE WIND.

XIV.

In het jaar Aliph, het elf honderd negen en vijftigste na den dood van Mahomed, op den tweeden dag der maand Jemadil-aul, zijnde den 23 Mei van het jaar Christi 1746, werd dit geschrift in den naam van God geschreven ter gedachtenis dat Sultan Saleman Saa, koning van Johoor en Pahan, nevens den successeur van de troon en de verdere koninklijke famillie tot Malakka is geweest, en aldaar ontmoet en gesproken heeft den E. E. achtb^r Heer Gouverneur Wilhelm Bernard Albinus met wien (na de onvangst van veel eer en beleefdheid) in alle opregtheid des harten overeengekomen zijn, dat voortaan het volk van Malakka met dat van Johoor als één volk zullen zijn, gelijk in de dagen van ouds, na het gemaakte contract in het jaar Ha na de geboorte van Mohamed 1126 of anno Christi 1713 met den Heer Koning zijnen vader Z[r]. ged[s]. en de Ed. Comp., blijvende de zaken van Siaca op het minnelijk aanraden van den Heer Gouverneur, als of het goede uur tot dies infasie nog niet gekomen was, daar het anders der koning Saleman op had toegelegd, met oogmerk om het dan aan de Ed. Comp. te transporteeren in statu quo, tot de nadere schikking van Zijne Hoog Edelheid den Heer Gustaaf, baron van Imhoff, Gouverneur-Generaal van Nederlandscn-Indië en zulks enkel en alleen ter oorzake dat er tusschen den Heer Gouverneur en den koning voorn: een rein en zuiver wit hart is, zijnde tot een teeken van waarheid dit dubbel gest: en bezegeld bij den Heer Gouverneur en de wedergade bij den koning tot eeuwig aandenken.

(Onderstond), Accordeert (geteekend) F. L. Piazoll, pl. Secretaris.

XV.

Op Donderdag den 8 der maand Safar van het jaar Za 1161 (8 Februarij 1748) des middags ten een ure, is door daing Kambodja, die van Salanggoor is terug gekeerd, en de oudsten der Boeginezen genaamd daing Towone, panggawa Lajassa, paggawa Lando en de vier panghoeloes, met toestemming van den Sulthan, een verbond aangegaan met de oudsten van Riouw.

Daing Kambodja heeft vervangen Kalana Djaja Poetra die te Soengie-baroe is overleden, en zulks op verzoek van al de oudsten, die zich daartoe tot den Sulthan hebben gewend.

In stede van Radja Toeah, die te Soengin-baroe is overleden, is opgevolgd Intje Anda.

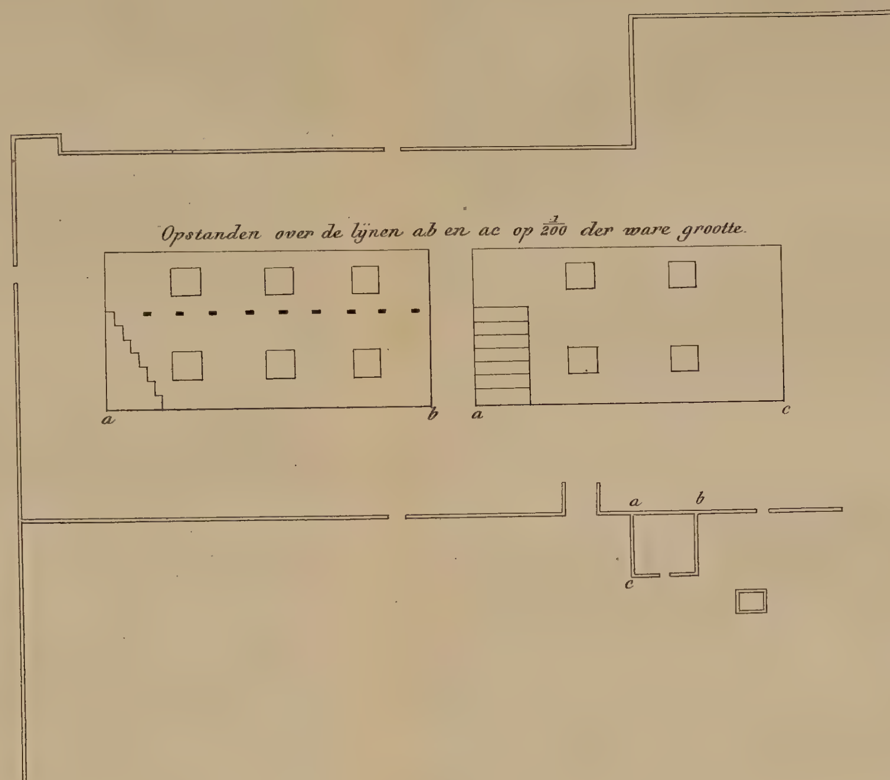
Het oude verbond is niet veranderd en de inhoud is van dezelfde kracht gebleven.

XVI.

RUÏNE VAN HET FORT TE KOTA-LAMA.

$\frac{1}{1000}$ der ware grootte.

Soengie — Timoen.

XVII.

Op Vrijdag den 4 der maand Ramdlan van het jaar Alif 1165 (16 Julij 1752) is dit verbond aangegaan in tegenwoordigheid van den Sulthan, den onderkoning en van Datoe Bandahara Sri Maharadja, met al de oudsten der Maleijers en der Boeginezen, die hetzelve hebben bezworen en vernieuwd en voor God de verpligting hebben op zich genomen om hetzelve na te leven, zonder dat Radja Boeang zich hierover spijtig zal behoeven te gevoelen en zich daarover op de Maleijers of Boeginezen zal behoeven te wreken.

Zoo iemand der Boeginezen, ter kwader trouw handelt tegen over de Maleijers, dan zal God al de Boeginezen daarvoor straffen, en wederkeerig, zoo een Maleijer kwade voornemens tegen eenen Boeginees koestert.

XVIII.

Contract tusschen de Ed. Comp. ten eenre, en Sultan Salehman Loeni, Sultan Abdul Jalal, Koning van Johoor, Pahan en Trangano, ter andere zijde, door den Koopman en Sabandhaar Mr. Andries van Berkom, gesloten op 3 November 1754.

Art. 1.

Zal door Sultan Salehman, ingevalle Siacca onder zijne gehoorzaamheid zal wezen gebragt, een bandhara, over diens inwoners aangesteld worden.

2.

De Ed. Comp. zal 't vrijstaan op het eiland in de rivier gen. Poelo Gontong of daarbij 't mogte goedvinden eene bezetting te leggen.

3.

Geen invoer van kleeden, daaronder de wol en zijde gerekend, zal er mogen geschieden dan alleen van Malakka.

4.

Ook niemand in ged. rivier mogen ingelaten worden, dan die met een pas van Malakka mitsgaders de vertrekkenden met een tjap van den Bandhaar voorzien zijn.

5.

De Ed. Comp. zal des geraden vindende aldaar of daaromtrent bekruizingen mogen laten doen.

6.

De Ed. Comp. zal niet alleen tol en lastvrij zijn maar daarenboven ook nog gauderen van de helft der tolheffing van particulieren.

7.

Mitsgaders en verzekerd van haar aandeel daar omtrend te wezen, twee personen van haren wege op Boeantang of elders nevens den Bandhara te mogen aanstellen.

8.

De Comp. zal daarentegen verpligt blijven, den vorst van Johoor de behulpzame hand te bieden tegen derzelver rebellige onderdanen, zonder daarvoor anders te mogen pretenderen dan de restitutie van gedaan voorschot mitsgaders mogelijk ook tegen de Boeginezen manicabers of maleijers (te weten van die welke van Palembang of tot Batanbaro en van Trangano tot Peratoe wonen); ingevalle onregtvaardig van dezelve beoorlogd mogt worden, gelijk zulks den vorst mede beloofd te zullen doen, wanneer de even gem. Comp. tusschen even gem. plaatsen aangetast mogt worden zonder dat van de eene of andere zijde de kosten zullen mogen worden gepretendeerd.

XIX.

Tractaat van getrouwe vriend- en bondgenoodschap, onder de gunstige onverhoopte approbatie der Edele Hoog Indische Regering door den WelEd. achtb. Heer Mr. Willem Dekker, Gouverneur en Directeur der stad en forteresse Malakka, met den Ressorte van dien, nevens zijne bijhebbende raden van wege de Generale Nederlandsche geoctroijeerde Oost-Indische Compagnie, ten eenre; met den doorluchtigen Padoeka Serij Sultan Saleman Chabibini Sultan Abdul Jalil Razi, koning van Johor en Pahan, ten andere zijde, onder vernietiging der in anno 1754 gemaakte persoonlijk aangegaan en gesloten, bij gelegenheid zich denzelve nevens den Dato Bindahara Johor Siri Maharadja, voorts Sultan Mangsoor Chabibini Djenal Abidin, koning van Trangano en genoegzaam het gansche hof, hier aanwezig bevond in 't jaar 1169, den 17 van de maand Rabel Achoe, op maandag des morgens omtrent acht uren, zijnde naar onze tijdrekening den 19 Januarij 1756.

Art. 1.

Zal de Ed. Comp. haren ouden vriend na tijdsgelegenheid, zooveel immer mogelijk is, helpen, om alle van het rijk van Johor afgevallen landen, wederom de heerschappij van den koning te brengen.

2.

Dat na den Sultan Saleman door de krachtdadige assistentie van de wapenen der Compagnie Siacca genoegzaam onder zijne gehoorzaamheid ziet gebragt hij verpligt zal wezen zijnen 't wege daar een regent te stellen, die verre van iets tot nadeel der maatschappij te ondernemen, haar alle billijke hulp en bijstand zal bewijzen, maar bijaldien zulk een regent strijdige maatregelen mogt volgen, zal den Sultan verpligt wezen een andere te benoemen die de Ed. Comp. aangenamer is.

3.

Dat het aan het welbehagen der Ed. Comp. wordt gedefereerd gelaten om de bezetting ten eiland Poelo Gontong in de rivier van Siacca gelegen, daar te

laten verblijven, dan wel op eene andere plaats die zij aldaar mogt uitkiezen te verleggen en naar eigen zinlijkheid te versterken.

4.

Dat het aan het welbehagen der Comp. zal staan, om des geraden oordeelende, niet alleen voor de rivier van Siacca vaartuigen ter bekruising te zenden, maar bovendien ten opzigte der overtreders dezes zoodanig te handelen en aan dezelve zoodanige straffen te appliceren als naar bevinding van zaken, noodig zal oordeelen.

5.

Dat er niemand in de meermelde rivier van Siacca zal worden ingelaten of gepermitteerd als die van een Malaksche pas voorzien is, dan wel een geloofwaardig kenteeken kan vertoonen van den Koning van Johor; buiten dat zal noch schip, noch vaartuig daar, noch in eenige andere haven, onder dat rijk behoorende, geadmiteerd worden.

6.

Dat geene lijnwaden of andere kleeden in de rivier van Siacca zullen mogen worden gebragt, noch verkocht, dan alleen die van de Ed. Comp. onder hare passen, mitsgaders van den Koning van Johor met inclusie van alle andere Europesche of inlandsche natieën.

7.

Dat de Comp. in de rivier Siacca alleen tol en lastvrij zal zijn, van alle in- en uitvoerende koopmansz:, geenzins van voornemen zijnde te participeeren in de geregtigheden die den Koning als een regaal van zijn kroon alleen toekomen, nademaal het de Ed. Comp. niet dan om de handel te doen is, en geenzins om de inkomsten der vorsten naar zich te trekken.

8.

Wanneer de Ed. Comp. al de plaatsen en landen tot het rijk van Johor behoorende, weder onder hare gehoorzaamheid zal gebragt hebben, zal zij overal door het gansche rijk vrijheid hebben te negotieren zonder eenige de minste tollen of geregtigheden te betalen.

9.

Betreffende de tin op Slangoor Calang en Lingij, diens inkoop zal alleen aan de Ed. Comp. gepermitteerd zijn, te weten zoo zij dat mineraal zelf afhaalt tegen twee en dertig Spaansche realen de baar, en twee Spaans als eene douceur voor de regenten dier plaatsen, maar ingeval de ingezetenen van Slangoor het op Malakka brengen zal haar vijf en veertig rijksdaalders en drie rijksdaalders als even, voor de regeerden betaalt worden, en zoo iemand buiten de Comp. geattrapeerd werd daar tin te negotieren, zoo zal zij die ten haren behoeve mogen confisqueren. Maar de Koning van Johor van die bergstof begeerende zoo zal hij daarover schrijven en zooveel als hij noodig heeft vragen.

10.

Laatstelijk, daar zullen in het geheele rijk van Johor geen vreemde Euro-

peanen geadmiteerd worden, dan met S. E. Comp. pas voorzien en bij gebrek van dien zullen de hoofden der negorijen hem niet mogen binnen laten komen.

Dit contract zal de Koning en de Compagnie staande houden, en daarvan niet afwijken mogen, zoo lang zon en maan haar schijnsel van zich geven zullen. En op deze wijze zullen wij van onze vijanden ontslagen kunnen worden en de Ed. Comp. met gemak naar genoegen haren handel drijven, maar zoo de Ed Comp. dit contract niet onderhouden, zal zij ook den Koning van Johor niets kunnen wijten.

Wat aanbelangt de reeds gevallen en nog te maken kosten, zoo in 's Compagnies als in 's Konings dienst zal een ieder die hij gemaakt heeft of nog maken zal moeten dragen.

En zijn van dit contract tot een blijk gemaakt twee eensluidende origineele afschriften, onderteekend en gestempeld met zegels van de Ed. Comp. en dat van den Koning, waarvan het eene berust bij gemelde Comp. en het andere bij jang di Pertuan.

(Onderstond)

Aldus overeengekomen en besloten:

Malakka den 19 Januarij anno 1756.

(Was geteekend.) W. DEKKER.
S. E. V. STEEK.
G. D. LOPES.
E. CRAMER.
T. L. PIAZZOLL en J. GILBERT.

(In margine stond) s' Ed. Comp. zegel gedrukt in rood lak (en daarom geschreven).

Ter Ord. van den Welmelde Edel. achtb. Heer Gouverneur en den raad.

(Geteekend) T. L. PIAZZOLL, Secretaris.

Accordeerd:

(Was geteekend) T. L. PIAZZOLL, Secretaris.

XX.

Offertes door den Koning van Johor en Pahan Sultan Saleman, benevens den Koning van Trangano Sultan Manrox Cha en den dato Thomagon Thon Abdul Majed aan de Ed. Compagnie gedaan, mitsgaders aan den Heer Gouverneur en Directeur Mr. Willem Dekker en den raad te Malakka ter goedkeuring overgegeven op 12 December 1757.

Waarbij gemelde vorsten aan de Edele Compagnie offreren, mitsgaders ten behoeve van dezelve afstand komen te doen van het landschap Rombouw met zijne negen negorijen en al wat daaraan dependeerd.

Mistgaders in zelver voege de geheele negorij Lingi, zooverre 't zelve is strekkende tot aan de rivier Calang, die de grensscheiding wezen zal, tusschen het land van de Compagnie en dat van den Koning van Johor;

Zullende voorts alle onderdanen van de Edele Compagnie, welke van passen voorzien zijn vrij wezen van eenige inkomende en uitgaande regten, etc[a].

Doch zal de Edele Compagnie omtrent de oefening van het Mahomedaansch geloof in opgemelde landen, geene verandering mogen maken, zoo mede in de voorbidding voor den Koning van Johor.

Verzoekende wijders de Edele Compagnie dat noch Dain Cambodja, Radja Alem, Radja Saijt, Radja Hadja, Radja Toealalang of Radja Hadil van Rombouw, welke Malakka geruineerd hebben, mogen groot gemaakt worden. Echter zal de Edele Compagnie de regeerders of bestierders van opgemelde landen naar haar gelieven mogen aanstellen.

En laatstelijk zal het Johoorsche Rijk, geen de minste pretentie op bovengemelde landen mogen maken.

XXI.

Vredenstractaat van getrouwe vriend- en bondgenootschap, op goedkeuring van den WelEdele Achtbare Heer Mr. Willem Dekker, Gouverneur en Directeur der Stad en forteresse, benevens den Raad van Malacca, en onder hooger gunstiger, verhoopte approbatie der Edele manhafte Heer Jan Jurgen Feber, Majoor en Chef der Expeditie, en Fredrik August van Marschal, Kapitein Militair, als daartoe benoemde Commissarissen van wege de Generale geoctroijeerde Oost-Indische Maatschappij, ter Eenre, met de vijandelijke vorsten, als: Dain Cambodia, noemende zich Radja Moeda van Lingij, Radja Zoea van Callang, Radja Hadil, benevens de hoofden der negen negorijen van Rombouw.

Art. 1.

Begeert d' E. Comp. dat diegene die zich nog vijandelijk omstreeks Malacca, met rooven, plunderen of andere moedwilligheden mogten ophouden, onmiddelijk zich van daar begeven, en Comp. land en territoor niet wederom vijandelijk betreden zullen.

Art. 2.

Onderwerping aan d' E. Comp.

Art. 3.

Begeert d' E. Comp. alle manschappen zoo Europeanen als inlanders, die van dezelve onder haar zich mogten bevinden.

Art. 4.

Alsmede voor de van oudsher gestipuleerde premie de slaven van de Malaksche ingezetenen, die zich mede onder haar mogten bevinden en van tijd tot tijd van daar gedrost of vervoerd zijn.

Art. 5.

Waar en tegen de E. Comp. weder terug zal geven de manschappen, die bij haar gedurende deze troubles gevangen en nog in wezen mogten zijn, voor zoo verre die hun betreft.

Art. 6.

Wijders zal alle negotie met vreemde Europeesche natien komen te cesseren, naar dien de E. Comp. die voor zich behoudt.

Art. 7.

Al de tin, die Lingij, Rombouw of Callang levert, begeert d' E. Comp. tegen zoodanige prijzen als bij het 9 artikel in het contract met de Johoorsen vast geaccordeerd is, te weten, twee en dertig Spaans de baar van 300 katties of 375 ℔ en twee Spaans tot een douceur voor de regenten van de negorijen.

Art. 8.

Zullen die van Rombouw gehouden wezen d' E. Comp. schadeloos te stellen voor een quantiteit van vijf honderd Spaansche realen aan tin, welke contanten dies Laxamana over een geringere tijd geleden, volgens obligatie ontvangen hebbende om aan dat mineraal daarvoor te leveren, hij zulks tot nog toe niet heeft nagekomen.

Art. 9.

En zullen geene zeerooverijen getollereerd, maar door exemplaire strafoefening moeten geweerd worden en zulks tot bevordering van een wederzijdsche passage en handel in deze straat, op poene van de hoofden, der negorijen, een ieder in de zijnen, om, bij overtreding der onderdanen, hiervoor aansprakelijk te wezen.

Art. 10.

Geen vaartuigen, van wien die ook zijn mogen, zullen uit de Zuid naar de Noord of uit de eerste naar de laatste plaats over en weder voorbij Mallacca mogen passeren, zonder hetzelve alvorens aan te doen om een pas, op poene van confiscatie.

Art. 11.

Eindelijk zullen de radja's moeten beloven en zweren alle Comp. vrienden voor haar vrienden, en vijanden voor hunne vijanden te zullen houden, wordende in de eerste plaats speciaal den Koning van Johor en deszelfs onderdanen hieronder begrepen.

Dit tractaat zal Dain Cambodia, noemende zich Radja Moeda van Lingij, Radja Toea van Callang, Radja Hadil, doch deze door indispositie niet afgekomen zijnde gedraagt zich aan de andere Radja's benevens de vier Panghoeloe's, hoofden der negorijen van Rombouw, moeten bezweren, dat zij daar ten eeuwige dage niet van zullen afwijken, maar hetzelve heiliglijk onderhouden en nakomen zoo lang zon en maan haar schijnsel van zich geven, en daardoor zal d' E. Comp. in deze straat en zij lieden mede met gemak en naar genoegen hare handel kunnen

drijven, en zijn daarvan gemaakt twee eensluidende originele afschriften, onderteekend en gestempeld met de zegels van d'E. Comp. en die van Dain Cambodia, noemende zich Radja Moeda van Lingij, met de andere Radja's, waarvan het eene berust bij gemelde Comp. en de andere bij Radja Moeda van Lingij (onderstond).

Aldus overeengekomen en beëedigd in het fortje „de Philippina" gelegen aan de Qualla Lingij, den 1 Januarij anno 1758. (Lager) als commissarissen W. G. J. J. Feber en F. A. v. Marschal. Ter zijde stond 's Comp. zegel gedrukt in rood lak. (Lager stond) twee Maleische stempels in 't zwart gedrukt, (nog lager) twee maleische karakters (en daaronder gezet) deze handteekeningen zijn door de gemagtigden van Raja Hadil en bij gebrek van hem Chiap ter nedergesteld (onder stond) accordeert (was geteekend) F°. L^{k}. Piazzoll, Secretaris.

XXII.

Contract en onverbrekelijk verbond op approbatie van de WelEdele Achtbare Heer David Boelen, Gouverneur en Directeur, benevens den raad van Malakka, en ratificatie der Edele Hooge Indische Regering, opgerigt tusschen den onderkoopman, winkelier en soldij boekhouder, Everhard Cramer, en onderkoopman, Arij Verbrugge, als commissarissen van wege de Nederlandsche geoctroijeerde Oost-Indische Compagnie.

Ter Eenre.

En Daing Kambodia, zich noemende Radja Moeda, — Radja Toea van Calang, benevens maha Radja Pakki, Panghoeloe Dagang, Sitia Probo, Padoeka Allam, Ampat Soekoh, en Panghoeloe Pandita kaija en Siabandhaar Pandita Garang, als hoofden en gequalificeerden der negen negerijen van Rombouw.

Ter andere zijde.

1.

Eerstelijk beloven en zweren Daing Kambodia, Radja Toea van Calang, benevens maha Radja Pakki, panghoeloe Dagang, Sitia Probo, Padoeka Allam, Ampat Soeko's en Panghoeloe Pandita Kaija en Sebandaar Pandita Garang, als hoofden der negorijen van Rombouw, allen in hoofde dezes vermeld, zoo voor hun zelve, als uit naam van de geheele gemeente, de Nederlandsche Oost-Indische Compagnie gehouw en getrouw te zijn, en dat een ieder van haar zich naar zijn uiterste vermogen in alle behoorlijke onderdanigheid tot den Nederlandschen staat zal gedragen als trouwe naburen en aanhorigen schuldig en gehouden zijn zonder tegen dezelve staat iets te ondernemen, directelijk of indirectelijk, maar dat zij integendeel alle compagnie's vrienden voor hare vrienden en vijanden voor hare vijanden zullen houden, waaronder in de eerste plaats speciaal begrepen werd de koning van Johor en zijne onderdanen, en vooral dat zij nu noch nimmer eenige vijandelijke-attentaten tegen dezelve zullen ondernemen, onder wat voorwendsel het ook zoude mogen zijn.

2.

Alsmede dat nu en altoos voor de van oudsher gestipuleerde premie zullen teruggeven al de slaven van de Malaksche ingezetenen, die van tijd tot tijd van daar gedrost, en zich onder haar bevindende mogten zijn, of indertijd mogten aankomen.

3.

Waar en tegen d'E. Comp. steeds weder terug zal geven de manschappen, hetzij vrije of slaven, zoo van tijd tot tijd van de omliggende volkeren tot haar mogten komen over te loopen.

4.

Wijders beloven zij alle negotie met vreemde Europeesche natien, niet alleen te eenemale te zullen staken, maar zelfs ook daar zij maar kunnen of mogen tegengaan, dat die door hare onderhoorigheden gedreven wordt.

5.

Al de tin, die Lingij, Rombouw en Calang levert, niets daarvan uitgezonderd, beloven zij zonder de minste achterhoudendheid aan d'E. Comp. te zullen leveren, mits voor de baar van 300 katties of 375 ℔ genietende eene somma van 38 ronde spaansche realen in dito en geen andere specie, waarop het thans verhoogd en de prijs van altoos vastgesteld is, zonder dat de regenten daarop dan ook verdere geregtigheden of lasten zullen mogen berekenen, zullende het d'E. Comp. vrij staan al de tin, die zij op de sluikwegen attrapeert, dadelijk ten hare behoeve voor het geheel aan te halen en te confisqueren; doch ingeval deze verhooging van prijs tot acht en dertig spaansche realen per baar aan de verwachting niet kwam te voldoen, dat is, wanneer door dit middel geen merkelijker quantiteit tin, dan tot heden geleverd werd, en d'E. Comp. reden had te denken, dat er echter heimelijke uitwegen met dat mineraal gezocht werd, zoo zal zij weder terugkeeren tot haar vorige prijs en de confiscatie van gesloken wordende tin bij achterhaling evenwel laten stand grijpen, en verder ten deze opzigte zoodanige mesures nemen, als zij naar zaaksomstandigheden noodig zal oordeelen.

6.

Voorts beloven zij geene zeerooverijen te tolereren, maar door exemplaire strafoefening te zullen weren en tegengaan, en zulks tot bevordering van eene wederzijdsche geruste passage en handel in deze straat op poene van bij overtreding harer onderhoorigen zelfs daarvoor aansprakelijk te blijven; Ja in geval zij ter eeniger tijd gewaar mogten worden, dat andere kwaadwilligen in deze straat eenige preparatien of toerustingen tot deze of gene vijandelijke attentaten mogten maken, dat zij alsdan haar uiterste vermogen zullen inspannen, om die lieden daarvan te diverteren en afteleiden door zachte, en daar niet naar luisterende, dan zelfs, is het doenlijk, door vermogende middelen.

7.

Dat geene vaartuigen, van wien die ook zijn mogen, uit de noord naar de

zuid of uit de eerste naar de laatste plaats, over en weder voorbij Malacca zullen mogen passeren, zonder alvorens hetzelve aan te doen om een pas, op poene van confiscatie.

8.

Gelijk ook geene vaartuigen van wien die ook zouden mogen zijn, niemand uitgezonderd S. E. Comp. bezetting te Lingij zullen mogen passeren, zonder hetzelve mede aan te doen, en zich de visitatie te onderwerpen, zullende de overtreders en die eenige tin in mogten hebben, en langs die wegen zoeken te sluiken, met confiscatie gestraft worden, te verdeelen tusschen de Ed. Comp. en de regenten.

Dit alles beloven en zweren wij heiliglijk, zonder eenige afwijking ten eeuwige dage te zullen onderhouden, zoo lang zon en maan schijnsel van zich zullen geven, en dat doende, belooft de E. Comp. in allen opregte die van Lingij, Rombouw, hare gunstige protectie en vaderlijke bescherming.

En zijn hiervan drie eensluidende originele afschriften gemaakt, eene voor de E. Comp., eene voor die van Lingi en eene voor die van Rombouw, onderteekend en gestempeld met de zegels van de E. Comp. en die van Dain Combodia en Radja Toea.

Aldus overeengekomen en gecontracteerd en besloten tusschen de E. Comp. en de vorengemelde Dain Combodia, Radja Toea van Calang en de hoofden der negen negorijen van Rombouw als daartoe door Radja Hadil gequalificeerd zijnde; — belovende d'E. Comp. nogmaals bij eene stipte nakoming door haar, het voors. in alle getrouwheid te zullen nakomen, gelijk zij van hare zijde op de bij het vorige contract solemneel gedane eed, even als of dezelve de novo was gepresteerd, hun tot eene stipte en onschendbare voldoening van al hetgeen in dezen is gesteld, verbinden, en ten einde zulks volkomen blijke, zoo hebben wij deze met onze, een ieder en de hare gewone zegels en handteekeningen bekrachtigd.

(Onderstond) Lingi den 11[den] November 1759, (daaronder) twee in het zwart gestempelde Maleische chiappen (en geteekend met eenige Maleische karakters) (in margine) S. E. Comp. zegel, gedrukt in roode lak (geteekend) E. Cramer, en A. Verbrugge (nog onderstond) Accoordeert (geteekend) K. L. Piazzoll secretaris.

XXIII.

Tractaat van altoosdurende vrede, vriendschap en bondgenootschap, onder de gunstige en verhoopte approbatie van de Edele Hooge Indische Regering, door den Heer David Boelen, Gouverneur en Directeur dezer stad en forteresse Malakka, nevens zijne Raden, van wegen de Generale Nederlandsche Oost Indische Compagnie

ter Eenre

met Jang pertuan Radja Alam en in hem voor zijne Successeurs

ter andere zijde
persoonlijk aangegaan, gesloten en plegtiglijk bezworen in het jaar 1174, den 9 van de maand Joemadilagir, op Vrijdag voor den middag omtrent half elf uren, zijnde naar onze tijdrekening den 16n Januarij anno een duizend zeven honderd een en zestig.

Eerstelijk.

Onderwerpt hij Radja Alam zich aan d'E. Compagnie en belooft in eene duurzame goede vriendschap met den Djohorsen koning te zullen leven.

Ten tweede.

Alle vijandelijkheden door hem, Said Osman, of te harentwege gepleegd, zullen ten eeuwigen dage ophouden.

Ten derde.

Wanneer Siak door de magtige hulp der E. Compagnie zijn bestuur zal wezen toebetrouwd, zal hij verpligt zijn voor bewezen hulp en diensten, eerstelijk bij herovering te remitteren al het geschut en de effecten, welke door den verrader Radja Mahomet uit de bezetting te Poeloe Gantong zijn geroofd, wijders schadeloosstelling van zoodanige rijksdaalders 6549.41, als d'E Comp. van hem Mahomet is competerende en dan nog vergoeding van zoodanige schaden als door het rooven en plunderen van eene aanzienlijke quantiteit lijnwaden in de Siak-rivier, ten bedrage van ruim 36¹/₄ katties goud eenige dezer ingezetenen hebben ondergaan, dat gevonden zal moeten worden uit de effecten, welke van dien verrade, zullen worden achterhaald.

Ten vierde.

Geene doorgravingen van rivieren en boven of beneden P. Gantong, onverschillig waar ook naar toe strekkende, zullen ooit mogen worden gemaakt.

Ten vijfde.

Zal het aan het welbehagen van de E. Compagnie worden gedefereerd gelaten, om ten eilande Gantong, dan wel op een of meer andere plaatsen in de Siak-rivier weder een of meer vestingen en sterktens, hetzij van steen of hout, na eigen willekeur te extrueren, waartoe thans bij herovering van Siak Radja Alam vooreerst alle assistentie verpligt zal zijn te bieden, dat men bij provisie weder dadelijk een vesting op Poeloe Gantong krijgt; ook zal het de E. Compagnie vrijstaan om de rivier met vaartuigen te laten bekruisen.

Ten zesde.

Indien het buiten onze gedachten en verwachtingen in der tijd mogt gebeuren, dat de E. Compagnie door deze of gene, wie hij ook mogt zijn, over de verleende bijstand hulp en daaruit voortgevloeide successie van Radja Alam, in het Siaksche gebied, vijandelijk werd geattaqueerd, zoo zal hij Radja Alam op de eerste kennis daarvan, zijne geheele magt bij den anderen moeten brengen, die met de E. Comp. vereenigen en dusdanig die betwisters met alle riguer helpen straffen en tegengaan.

Ten zevende.

Zal geene wol, lijnwaden of andere kleederen in het Siaksche mogen worden ingebragt, dan alleen die van de E. Compagnie en onder hare passen, doch wijders met seclusie van alle andere Europeesche of Inlandsche natien, en zal hij Radja Alam alhier op Malacca, doch op geene andere plaatsen jaarlijksch kunnen laten inkoopen voor 40 katties goud aan lijnwaden en binnen Siak ter verkoop brengen, doch buiten dien zullen er geene diergelijke koopmanschappen meer voor hem of op zijnen naam aldaar mogen worden ingevoerd.

Ten achtste.

Zullen alle vaartuigen, ook geene uitgezonderd, zelfs ook die van Radja Alam zoo in- als uitgaande door de postvatting of kruisers mogen worden gevisiteerd.

Ten negende.

Zal de Ed. Comp. aldaar alleen tol en lastvrij zijn van alle in- en uitgaande koopmanschappen, doch buiten dat wordt de geregtigheid van twee en een half procento eenmaal, hetzij van de goederen, dan wel van het daarvoor ingezameld goud, tot een regaal gelaten voor den regent, waar benevens nog per kattie goud twee masen aan den tokadoor door dengene die hem zal willen gebruiken voor het zuiveren en bezigtigen van dat mineraal zal worden uitgereikt, doch boven dit een en ander zullen er verder geene onkosten of lasten van de aldaar aankomende en vertrekkende kooplieden mogen geheven worden.

Ten tiende.

Zullen de hoofden van dat moordgespuis in handen en ter discretie van de Ed. Comp. moeten worden overgegeven.

Ten elfde.

Zal hij zich verbinden alle s' E. Comp. vrienden ook voor de zijne te zullen houden en tracteren, en ook derzelver vijanden in alle gevallen voor de zijne te erkennen en helpen tegengaan, en dus ook niet ophouden werkzaam te zijn tot beveiliging der commercie, waar en wanneer maar eenige roovers zich in deze straat mogten komen op te houden, ten einde men voortaan eene volkomene en ongestoorde rust en vrede mag genieten.

Ten twaalfde.

Zal op het instantig verzoek van Radja Alam herkomstig uit eene vaderlijke affectie en teederheid, pardon worden verleend aan zijnen zoon Mahomet Alie, mits dezelve zich bij de aankomst van ons Eskader in de rivier van Siak de E. Comp. en Radja Alam dadelijk gehoorzaam onderwerpt, en doorslaande blijken van berouw over zijne begane misdaden betoont, doch anders doende, zal hij even in voege als de verdere hoofden dier moordenaars de E. Comp. moeten worden inhandigd, dan wel gehandeld na verdiensten.

Ten dertiende.

Zal geen successie, bij ontstentenis van Radja Alam, dan met overeenkomst en consent Harer Hoog Edelheden te Batavia worden van effect gehouden en

zullen alle de respective opvolgers in dat gebied bij hare aanstelling verbonden zijn alle deze vorenstaande artikelen ter stipte observantie, alhier in handen van den Gouverneur en Raad plegtiglijk op den alcoran komen bezweren.

Eindelijk.

Belooft en zweert hij Radja Alam op den alcoran en alles wat bij hem heilig en dierbaar is, dit contract, hetgeen hij betuigt met overeenkomst en volkomen genoegen, dus zonder eenigen weerzin en buiten bedwang als een opregt en welmeenend bondgenoot voor hem en zijne navolgers met de E. Comp. onder approbatie en ratificatie der Hoog Edele Indische regering te Batavia, voor altoos en onverbrekelijk komt aantegaan, getrouwelijk te zullen nakomen en opvolgen, zoodanig dat indien hij of iemand zijner successeurs daarvan in het geringste mogt komen aftewijken, hij over haar alle de straffe en plage Gods afbidt, — en zijn van dit contract, hetgeen door Radja op den Alcoran plegtig is bezworen, tot een altoosdurend bewijs, gemaakt drie eensluidende originele nederduitsche en maleïjsche afschriften, onderteekend en gestempeld met het zegel van d'E. Compagnie en dat van Radja Alam, waarvan twee berusten bij gem. com. en het derde bij den vorst.

Aldus overeengekomen en besloten te Malacca in het kasteel, den 16[n] Januarij anno 1761. (Was geteekend) D[o]. Boelen, A. Lebeck, J[n]. J[n]. Visboom, Everh. Cramer, F[s]. L[k]. Piazzoll, J[n]. Gilbert, A. Verbrugge. (In margine) 's Comp. zegel in rood lak gedrukt. (Ter zijde stond) Ter ordonnantie van Welm. WelEdelen achtb. heer Gouverneur en raad. (Was geteekend) F[s]. L[k]. Piazzoll, Secretaris.

XXIV.

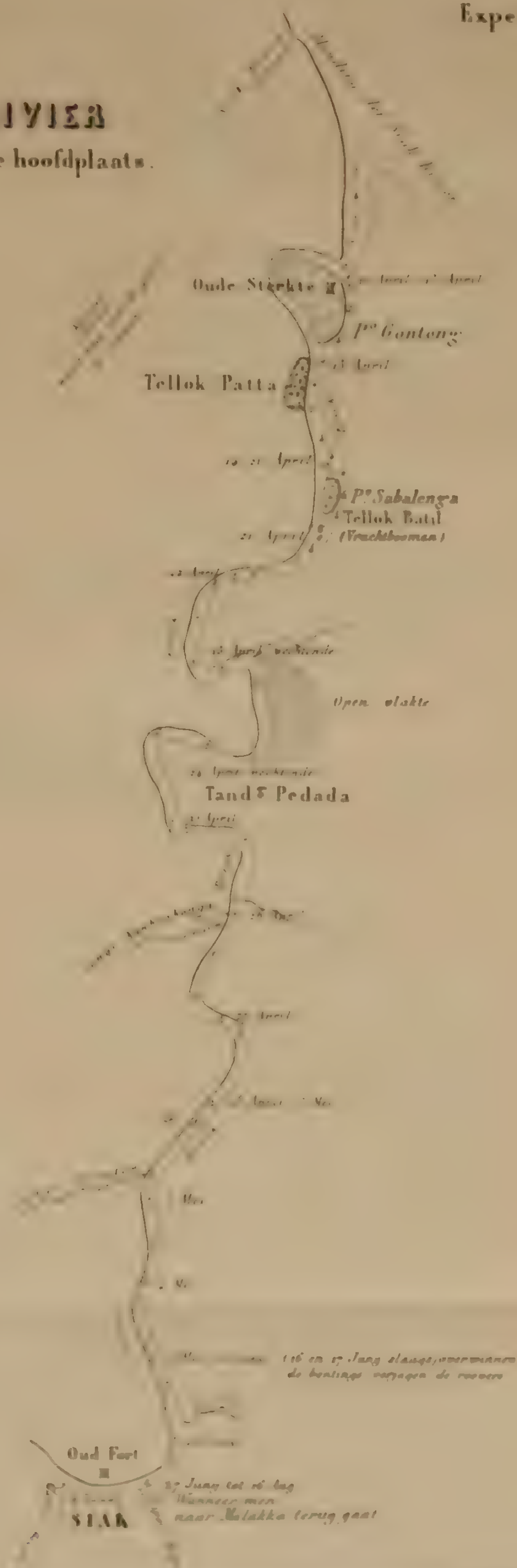
GROOTE SIAK RIVIER

van de monding tot aan de hoofdplaats.

1/200,000.

Eskader 7 April van Malakka komt den 10de April voor Po Gontong ten anker

Expeditie in den jare 1761.

XXV.

Acte van acceptatie van het contract en verbond subsisterende tusschen de Edele Nederlandsche Oost-Indische Maatschappij en Jang Pertuang Sulthan Alla Moedien, tegenwoordigen koning over Siac onder Solemneele Eede gepasseerd en aangenomen door des laatstgenoemden zoon en presumptive Throonsopvolger Radja Mahomet Ali op den 27 dag van de maand Schabban in 't jaar 1176 overeenkomstig met den 12 Maart A° 1763.

Ik Radja Mahomet Alie, zoon en presumptive opvolger van Jang Pertuang Sulthan Alla Moedien, koning over Siac, thans alhier op Malakka aanwezende en expresselijk herwaards gekomen tot het volbrengen dezer plegtigheid, verklare bij dezen volkomen genoegen te nemen in het tractaat van vriendschap en verbond gesloten in het jaar 1174, op den 9e dag van de maand Joemadil aggir (dat is den 16 Januarij 1761) tusschen den Edelen Heer David Boelen, Gouverneur en Directeur der Stad en fortresse Malakka met den Ressorte van dien benevens zijne Raden van wegens de Generale Nederlandsche Oost-Indische Compagnie ter eenre en voorschreven mijnen vader, ter andere zijde, als waarvan ik den inhoud zeer wel en duidelijk verstaan hebbe. Accepteere dierhalven 't zelve zonder eenige weerzin en uit vrije en onbedwonge wille in 't geheel met alle deszelfs artikelen zoo voor mij als voor mijne kinderen, erfgenamen en opvolgers beloovende en zwerende ik Radja Mahomat Alie op den Alcoran voor 't oog van den almagtigen God, denwelken hierover tot regter en getuige aanroepe, dat ik van nu af, en vooral, wanneer in mijnes vaders plaatse op den Siacsen troon kome te succederen dit contract in allen deelen getrouwelijk zal nakomen, en onverbrekelijk als een getrouw bondgenoot der Nederlandsche Compagnie onderhouden, mitsgaders door mijne onderdanen stiptelijk doen observeren, zoodanig dat indien ik ofte iemand mijner successeurs bij vervolg daarvan in 't allerminste mogte komen aftewijken, ik over mijn en haar alle de straffen en plaagen Gods afbid en mij daaraan onderwerpe.

Voorts is deze acceptatie door mij Radja Mahomet Alie alhier in vollen Rade op den Alcoran plegtiglijk bezworen, waarvan tot een altoosdurend bewijs zijn gemaakt drie originele Nederduitsche en Maleische afschriften, ondergeteekend en bestempeld met het zegel van de Ed. Comp. en dat van mij waarvan twee berusten bij de Ed. Compagnie en een onder mij acceptant.

Aldus geaccepteerd en bezworen, Malakka, in 't Casteel den 12 Maart 1763.
(Daaronder stond Ed. Comp. zegel gedrukt in rood lak en daarom geschreven)
Ter ordonnantie van den WelEd. agtbaar Gouverneur en Raad.

(Geteekend) D. RICHARD, *Secretaris.*

XXVI.

CONVENTIE, gesloten tusschen Pieter Gerardus de Bruijn, Gouverneur en Directeur dezer stad en Fortresse Malakka met derzelver onderhoorige landen en zijne Raden, van wege de Generale Nederlandsche geoctroijeerde Oost-Indische Compagnie ter eenre, en den Resident van Rakkan met dies onderhoorigheden Habieb Oemar Ibeni Mohamat Ba Hoezeen As Zagaf, gevolmagtigd Minister des Konings van Siak, ter andere zijde.

Bij gelegenheid dat Habieb Oemar Ibn Mohamat Ba Hoezeen As Zagaf, gevolmagtigd Minister van den koning van Siak Padoeka Serie Sulthan Jhaia Achmat Cha, voor en van wegen denzelven koning, plegtiglijk aangenomen en bezworen heeft het in den jaar 1761 op den 16 van den maand Januarij tusschen de Generale Nederlandsche geoctroijeerde Oost-Indische Compagnie en den toenmaligen koning van Siak gesloten tractaat van vrede, vriend- en bondgenootschap is de Gouverneur en Directeur dezer stad Fortresse, benevens zijne Raden, met gemelden Habieb Oemar Ibn Mohamat Ba Hoezeen As Zagaf op approbatie en ratificatie van hunne HoogEdelheden, de Gouverneur-Generaal en Raden van Indië te Batavia en den regerenden Koning van Siak, overeengekomen en verdragen.

1.

Dat de gewezen koning van Siak Radja Mohamet Alie, benevens zijne vrienden en magen, zoolang zij aan de Nederlandsche Oost-Indische Compagnie en hunnen wettigen koning getrouw blijven, en zich naar behooren of volgens hunnen pligt gedragen, op geenerlei wijze, onder wat pretext het ook zoude mogen wezen, verongelijkt, vervolgd of geturbeerd, maar integendeel de gemelde Radja Mohamad Alie, steeds met alle eere en distinctie, gelijk het den Prinsen des Rijks toekomt getracteerd, tegen zijne vijanden beschermd, en in de vredige possessie zijner goederen gelaten, mitsgaders zijne vrienden en magen ook in alle billijkheid voorgestaan zullen worden.

2.

Dat nu de staat der vereenigde Nederlanden, en gevolgelijk ook de Nederlandsche Oost-Indische Compagnie, in oorlog geraakt is met de Engelsche natie, de koning van Siak, uit krachte van het elfde artikel van het voorschreven tractaat van den jare 1761, op het ontbod van den Gouverneur en zijne Raden, met Siaksche vaartuigen, ten allerspoedigste zal herwaarts zenden twintig of meerder gewapende krijgsbenden, ieder van een honderd en negen man, bestaande in

1 kapitein,
1 luitenant,
1 vaandrig,
4 sergeanten,

6 korporaals en
96 gemeenen,

om in de defensie dezer stad en fortresse tegen de Engelschen, 't zij te water, of te lande, geëmploijeerd te worden, zoo en in diervoegen, als de Gouverneur en Raad het zullen noodig oordeelen.

Zullende deze manschappen gedurende den tijd dat zij in Comp. dienst zijn, evenals de Maleische militairen maandelijks genieten.

De kapitein	rds.	15
〃 luitenant	〃	12
〃 vaandrig.	〃	10
Een sergeant	〃	6
〃 korporaal	〃	5,24
〃 gemeen soldaat	〃	5.—

en verpligt wezen de bevelen, die zij van den Gouverneur en zijne Raden ontvangen stiptelijk na te komen, doch anders of bij overtreding derzelven naar de Nederlandsche krijgswetten gestraft worden.

3.

Dat al het tin, hetwelk de mijnen op Rokkan uitleveren, nergens anders als hier gebragt, en aan de Nederlandsche Oost-Indische Compagnie overgelaten zal worden tot den prijs van vijf en dertig spaansche realen voor de baar van 375 ℔.

Ter oorkonde van de opregtheid dezer conventie is dezelve met de handteekening van 'sKonings gevolmagtigd Minister, nevens die van den Gouverneur en Raad bekrachtigd, en met het zegel zoo van de Compagnie als van den Minister bezegeld, zijnde daarvan gemaakt drie eensluidende instrumenten, het een om naar Batavia aan de Edele Hoog Indische Regering gezonden, het tweede om hier bewaard en het derde om aan den koning van Siak bezorgd te worden.

Gedaan te Malakka, in de Fortresse, den 1n Augustus 1782.

XXVII.

In het jaar der Hegira 1197, den 11n dag van de maand Rabie Auwal, op Donderdag 's voormiddags zijnde, den 13n Februarij 1783.

Certificeerd en verklaard zijn Hoogheid Padoeka Srie Sulthan Iahia Achmat Cha, die zijn koninglijken zetel en troon heeft in het rijk van Siac Srie Indrapoera daroe Salam Oealkiam:

dat het allereerste verbond tusschen zijn Heer Grootvader, die te Chinapalan is overleden (Z. G.) en den Heer Gouverneur David Boelen, ter dier tijd Regent van het vreedzame en gelukkig land en Casteel Malakka, en deszelfs Raadsleden gesloten, en vervolgens vernieuwt en bevestigt is door mijn Heer Vader den ouden Koning, en niettegenstaande sedert verscheiden Heeren Gouverneurs elkanderen gesuccedeerd zijn in het bestier van Malakka, nogtans

is hetzelve altoos onderhouden en onveranderlijk gebleven tot nu toe dat mijn vriend de Heer Gouverneur Pieter Gerardus de Bruijn en deszelfs Ministers en de Raden van Indien het land en Casteel van Malakka regeeren, gelijk ook beide mijn gemelde Heer Vader Koning, en mijn jongst overleden Vader Z. M.

Dit Contract zal derhalve door mij (die bij de gratie Gods en de medewerking van zijn H. Profeet tans tot Koning verheven is) mede onveranderlijk onderhouden en met die promptitude nagekomen worden, als mijn Heer Grootvader, die te China Palan overleden is, en mijn Heer Vader de oude Koning hetzelve onderhouden hebben en nagekomen zijn.

Ten dien einde hebbe ik mijn jongsten broeder den grooten Heer Habiel Oemar, zoon van Habiel Moehhamat Bahoezeen Aszagaf BaAloeï (G. G.) naar Malacca gezonden in het jaar 1196, den 12^{n} dag der maand Sjaban, op Maandag, zijnde den 22sten Julij 1782, om mijnen vriend te ontmoeten, onze vriendschap te vermeerderen, te bevestigen, en die band naauwer te zamen te trekken.

Ten teeken der waarheid dat ik opregtelijk het meer gewaagde Contract en onverbrekelijke verbond, met mijn vriend de Compagnie zal onderhouden en nakomen, heb ik dezen met mijn gewoon zegel bekrachtigd.

(Onderstond) getranslateerd volgens opgave van den gezworen tolk Intji Taijer, Malakka in het Casteel, den 13 Maart 1783 (door mij geteekend) C. G. Baumgarten, Pl. Secretaris. (In margine) voor de opgave geteekend met eenige Maleitsche letters.

XXVIII.

Treaty of commercial alliance between the Honble English East India Company and His Majesty Paduka Sri Sultan Abdul Jallil Halilhudin Henuh Sultan Abdul Yallil Syphudin, King of Siack Sri Endrapoora, and dependencies, settled by Major William Farquhar Resident of Malacca in virtue of powers delegated to him by the Honble John Alexander Bannerman, Governor of Prince of Wales Island and its dependencies.

Article 1.

The peace and friendship now happily subsisting between the Honble English East India Company and His Majesty the Sultan of Siack Sri Endrapoora, shall be perpetual.

Article 2.

The vessels and marchandise belonging to British subjects, or persons being under the protection of the Honble East India Company, shall always enjoy in the ports and dominions subjects to His Majesty the Sultan of Siack Sri Endrapoora, all the privileges and advantages, which are now, or may at any time hereafter be granted to the subjects of the most favoured nations.

Article 3.

The vessels and marchandise belonging to the subjects of His Majesty the

Sultan of Siack Sri Endrapoora, shall always receive similar advantages and privileges in the Harbour of Fort Cornwallis, and in all others places dependent on the British Government of Prince of Wales Island.

ARTICLE 4.

His Majesty the Sultan of Siack Sri Endrapoora shall not renew any obsolate and interrupted treaties with other nations, public bodies or individuals the provisions of which may in any degree tend to exclude or obstruct the trade of British subjects, who further shall not be charged with any impositions or duties not levied on the subjects of other states.

ARTICLE 5.

His Majesty the Sultan of Siack Sri Endrapoora, further engages that he will, upon no pretence whatever, grant a monopoly of any articles of trade or commodities, the produce of his territories, to any person or persons, European, American, or natives.

ARTICLE 6.

It is finally declared, that this treaty, which, according to the foregoing articles, is meant for promoting the peace and friendship of the two states, and securing the liberty of commerce and navigation between their respective subjects, to the mutual advantages of both, shall last for ever.

In taken of truth and for the satisfaction of both parties we have hereunto affixed our signatures and seals at Bukit Battoo in the Kingdom of Siack, this thirty first day of the month August, in the year of Our Lord 1818, answering to the twenty seventh day of the month sawal, in the year of the Hegirat 1233.

XXIX.

Resnovatie en ampliatie van het tractaat van vriend- en bondgenootschap tusschen de voormalige Edele Nederlandsche Oost-Indische-Maatschappij en Jang Pertuang Sulthan Allahmoedien, gesloten den 16[n] Januarij 1761 en nader geaccepteerd door zijnen zoon en opvolger Radja Mohamed Ali, den 12[n] Maart 1762, thans hernieuwd, vastgesteld en gesloten tusschen het Nederlandsch Gouvernement

en

Den Sulthan Sijd Sherief Abdul Djalie Ghaliladien Hini Sulthan Abdul Djalie Sijphoeldien, regerend vorst van Siak.

Het Nederlandsch Gouvernement, ofschoon van zelve na de wederbezitneming van Malakka in hare vorige regten teruggekomen zijnde, op de herhaalde verzoeken van den Regerend vorst van Siak een dubbelzinnige blijk willende geven van hare bereidwilligheid tot hernieuwing der van ouds bestaan hebbende vriendschaps en verbond-betrekkingen tusschen het voormalige Nederlandsch Gouvernement en het rijk van Siak.

Zoo is het dat de heer David Buijs, kapitein-luitenant ter zee, kommanderende Z. M. Brik Sirène, als daartoe gemagtigd door den Gouverneur van Malakka en onderhoorigheden Mr. Jan Samuel Timmerman Thijssen, voor en in naam van de hooge Regering van Nederlandsch-Indië met den doorluchtigen vorst Sulthan Sijd Sherief Abdul Djalie Ghaliladien Hini, Sulthan Abdul Djalie Sijphoeldien van Siak, verdragen heeft de navolgende punten.

Artikel 1.

De Sulthan Sijd Sherief Abdul Djalie Ghaliladien Hini Sulthan Abdul Djalie Sijphoeldien vorst van Siak verklaard voor hem en zijne nakomelingen in alle opzigte zuiver te zullen onderhouden en nakomen alle zoodanige contracten als er tusschen de voormalige Nederlandsche Compagnie en des Sulthans voorgangers de koningen van Siak zijn gesloten beëedigd en verzegeld en wel principalijk het hier vorengenoemden tractaat van den jare 1761 voor zooveel aangaat die artikelen welke eene voortdurende kracht van werking of verbinding ten doel hebben en met de in deze vervatte bepalingen niet strijdig zijn. Hetzelve tractaat in zooverre dus beschouwende als hier te zijn geinsereerd betuigt de vorst voornoemd immer in het minste of geringste daarvan nog van de na te noemen artikelen te zullen afwijken, op straffe van bij een dusdanig gedrag de ongenade van het Nederlandsche Gouvernement en de toorn Gods op zich te zullen verwerven.

Artikel 2.

Het Nederlandsch Gouvernement betuigd daarentegen wederkerig getrouwelijk en plegtiglijk hare verpligten of geloften te zullen gestand doen.

Artikel 3.

Sulthan Sijd Sherief Abdul Djalie Ghaliladien Hini Sulthan Abdul Djalie Sijphoeldien, vorst van de Siaker landen geeft met vele eerbied verschuldiging en hulde aan het Nederlandsch Gouvernement de heilige belofte van in duurzame vrede en vriendschap met hetzelve te zullen leven.

Artikel 4.

De handel van en op het rijk van Siak wordt bij deze zonder uitzondering van eenige natie verklaard open en vrij en belooft de Sulthan voorts geene monopolie van eenig handelartikel hoegenaamd in zijn rijk te zullen gedogen.

Artikel 5.

Alle schepen en vaartuigen mitsgaders koopmanschappen, behoorende aan onderdanen van het Nederlandsche Gouvernement, zullen in het rijk van Siak alle de voorregten en privilegiën genieten, welke aan andere meest bevoorregte natien zijn toegekend.

Artikel 6.

En zullen de vaartuigen en koopmanschappen, behoorende aan onderdanen van het rijk van Siak wederkeerige behandeling ondervinden in alle havens en plaatsen behoorende onder het Gouvernement Malakka.

ARTIKEL 7.

Het Nederlandsch Gouvernement tot bevordering van den handel de heffing van regten voor het rijk van Siak hebbende afgeschaft, zoo belooft de Sulthan daarentegen ook alles te zullen aanwenden wat strekken kan tot den bloei van de handel en principalijk alle zijne onderdanen te zullen aanmoedigen, om hunnen handel steeds op Malakka aan te brengen.

ARTIKEL 8.

De Sulthan van Siak zal voorts te dien einde met het Nederlandsch Gouvernement steeds medewerken tot verdelging van allen zeerooverijen en dus dezelve onder zijn gebied in geenen deele te zullen tolereren.

ARTIKEL 9.

De Sulthan verbindt zich voor hem en zijne opvolgers nimmer eenige andere natie te zullen toestaan om in zijn rijk eenige vestingen, bezitting of vastigheden te mogen oprigten en zal voorts de vrienden en vijanden van het Nederlandsche Gouvernement mede zoodanig voor de zijnen beschouwen en zullen gevolgelijk de vrienden en vijanden van den vorst van Siak als zoodanig voor het Nederlandsche Gouvernement wezen en beloven de wederzijdsche partijen om ingeval van oorlog of vijandelijkheden, elkander te zullen hulp verleenen zoo veel in hun vermogen en magt is, en voor zoo verre zulks hunne belangen medebrengen.

Ten blijke van de waarheid en opregtheid is dit contract door den Sulthan Sijd Scherief Abdul Djalil Ghaliladien Ibini Sulthan Abdul Djalil Sijphoeldin plegtiglijk op den Alcoran bezworen en met zijne handteekening nevens die van een Nederlandsche commissaris den heer David Buijs voor en in naam van den Gouverneur van Malakka en onderhoorigheden bekrachtigd en met beide zegels bevestigd, zijnde hiervan gemaakt drie eensluidende afschriften in de Maleische en Nederlandsche talen, een ter verzending naar de Hooge Regering te Batavia, het tweede om op Malakka en het derde om bij den Sulthan van Siak bewaard te blijven.

Aldus gedaan en besloten onder ratificatie van de Hooge Regering van Nederlandsch-Indië, den 16[n] December 1822.

XXX.

Adverting to the letter from the Governor of Pulo Penang, brought by Mr. J. Anderson, J. Tonko Sultan Panglima, who governs the kingdom of Delly and its dependencies of Zangkat, Bulu China, Perchoot, and other states, being extremely desirous to improve the commerce with Pulo Penang, and to preserve a friendly relation with the Governor of that place make this engagement with the Governor of Pulo Penang.

If the Dutch or any other power should request a settlement at Delly,

or any of the place subject to my authority, I will not grant it nor will I make any exclusive contracts with them respecting trade. I wish to trade as formerly with the merchants of Pulo Penang.

No other or greater duties shall be charged than specified in the list given to the former agent of the governor of Penang.

Traders of all descriptions from Penang shall be at perfect liberty to import any goods they please and buy and sell in any port of my dominions free of all interruption, and I wil render them every aid in difficulty in order that merchants may flock in members to Delly.

I shall introduce the currency of small dollars into this country.

Dated 1238, in the year Juri 7th Jemadil Akhir for the 19th Februarij 1823.

XXXI.

With respect to the letter from my friend the Govornor of Penang, brought by his agent, Mr. John Anderson.

I have taken the subject into consideration, and have had a full explanation regarding the commerce of Langkat with Mr. Anderson, being extremely desirous to cultivate a more intimate correspondence with the Governor of Pulo Pinang and to encourage traders form that place to come to Langkat, I am induced to send the Governor of Pulu Penang the following engagement for the purpose strengthening and perpetuating the friendship and merchantile communication with Pulo Penang.

I will make no exclusive contracts with the Dutch or any other Government, my intention and wish is to trade as hitherto with Penang.

Any traders from Penang shall experience every assistance from me that they may have no difficulties, and that merchandise may be imported into and exported from Langkat and Penang, without interruption.

The duties of Langkat are fixed as follows, viz: pepper, 2 Dollars per hundred gantangs; rottans, fifty pice or half a dollar per hundred bundles; salt, four dollars per coyan; rice, eight dollars per coyan; and no more shall be charged upon these, or any other articles of trade. On Europe cloths, opium, etc. no duty will be charged and whoever pleases may bring and sell them in Langkat, and it is my desire to encourage an extensive demand.

I will endeavour to introduce the currency of dollars and rupees to facilitate the trade, but this is not settled yet.

Dated in the year Juri, 1238, 4th day of Iemadil Akhir, or the 16th February 1823.

XXXII.

Instruktie voor de Heeren Toger Abo en Christiaan Frederik Winterheim, kapiteins ter zee, kommandeerende de kompagnies schepen van oorlog de Dolphijn en het Hof ter Linden, om bij en door dezelven in de expeditie tegen Riouw, en voor zoo verre die den Luitenant Militair Anthonij Stecher aangaat, ook door hem te worden geobserveerd en nagevolgd.

Manhafte, voorzienige Discreete.

De Boegineesen hebben sedert dat Dain Cambodia zich onder den naam van Radja Moeda de opperheerschappij over het Rijk van Johor en deszelfs onderhoorigheden had aangematigd, van tijd tot tijd overtreden de traktaten naar vorens tusschen de kompagnie en het Johorsche hof gesloten . . . ., doch inzonderheid sedert dat Radja Hadji, door Dain Cambodia tot deszelfs successeur in het geusurpeerde bewind verkozen, hetzelve had aanvaard, zich weinig kreunende aan de ernstige vertoogen, welke daartegen gedaan werden; en zelfs heeft de laatstgenoemde prins onlangs de stoutheid gehad, om van ons te laten eischen een vierde deel der waarde van het Engelsche schip la Betsy, dat door eenen Franschen kaper, met kompagnies vaartuigen vereenigd, van Riouw gehaald was, onder bedreiging dat hij, zoo wij hem dit niet wilden toestaan, vijandelijk tegen de kompagnie ageeren en zijn eigen leven niet ontzien zoude, daar hij nogtans met de admissie van het gemelde schip in zijne (haven?) tegen den duidelijken inhoud van de voorschreven traktaten gehandeld had.

Wij hebben derhalve, na dienaangaande gemunieerd te zijn met de orders van de Edele Hooge Indische Regering, ter voldoening aan dezelve, goedgevonden en besloten de Boegineesen met behulp der koningen van Tranganoe en Siak uit deze straat en wel voornamelijk van Riouw te verdrijven, en ten dien einde UwEd. onderhebbende bodems, benevens de goerab de Snelheid en de hier bescheiden kompagnies of gehuurde vaartuigen, met zoo veel Europeesche en Inlandsche militairen en artilleristen, als wij, zonder ons in den presenten tijd te veel te ontblooten, immers missen kunnen, behoorlijk geproviandeerd en met de noodige oorlogsgereedschappen voorzien, naar Riouw te depecheeren, mitsgaders het opperbevel over deze expeditie optedragen aan den Heer Toger Abo en begeerende dat ZijnEdele daarin van een iegelijk die tot dezelve expeditie behoort, zal worden erkend en gerespecteerd.

En opdat UwEd. moge wezen onderrigt van de middelen en wegen, door welke wij vermeenen ons voorschreven oogmerk met het minste hasard te kunnen bewerken, zullen wij daarvan nu in het breede spreken.

1.

Voor of omtrent Riouw gearriveerd zijnde, moeten UwEd. de twee voornaamste of breedste kanalen van het eiland Bintang in dier voege bezetten, dat geen vaartuig naar binnen of naar buiten geraken kan zonder daarin belet te

kunnen worden, gelijk UwEd. dan ook geen vaartuig, onverschillig of het aan vrienden of vijanden toebehoort, het inloopen zullen mogen toelaten; doende aan de gezaghebbers der vaartuigen van onze vrienden en bondgenooten, die er aankomen, waarschouwen, dat, vermits de kompagnie Riouw heeft laten blokkeeren, zij van daar moeten blijven en naar elders vertrekken.

Wij twijfelen niet of zij zullen naar deze waarschuwing hooren, doch anders moeten UwEd. met de zoodanigen naar het regt des oorlogs handelen.

2.

Gebeurt het dat er van Java eenige vaartuigen verschijnen, zoo moeten UwEd. dezelve herwaarst overwijzen en den nakodas een adviesbriefje voor ons medegeven, na van elk zoodanig vaartuig een persoon, die van eenige consideratie schijnt, in verzekering genomen te hebben, om bij occasie aan ons gezonden te worden.

3.

Alle vijandelijke of met Boeginezen bemande vaartuigen, van buiten aankomende, die UwEd. kunnen achterhalen, moeten UwEd. overmeesteren, de lading, het geschut en de wapens daar uit ligten en de vaartuigen zelfs, indien zij door den vijand tegen ons zouden kunnen geëmploijeerd worden, vernielen, doch anders met de daarop zijnde manschappen (den nakoda uitgezonderd) verjagen, tenzij UwEd. van het eene of andere dier vaartuigen een wettig gebruik in kompagnies dienst maken kunnen, wanneer UwEd. hetzelve zullen mogen aanhouden; terwijl UwEd. zorgen moeten, dat de manschappen daarvan zoowel als van de vermelde vaartuigen, behalve de nakodas, die in verzekering genomen moeten worden, gelegenheid erlangen om weg te komen zonder hen nogtans iets anders te laten behouden, als hunne kleederen en het noodige voedsel.

4.

De van Palembang, Banka en elders komende en met verboden waren geladen, doch met geene Boegineezen bemande vaartuigen moeten UwEd. insgelijks ontwapenen, ontladen en wegzenden, uitgezonderd een of twee vaartuigen, welke aan ingezetenen van Palembang of Banka toebehooren, alzoo deze van hunne lading ontlost en ontwapend zijnde met hunne manschappen moeten aangehouden en bij gelegenheid herwaarts getransporteerd worden, opdat wij ze naar Palembang kunnen overzenden, volgens het verzoek van den eersten Resident aldaar, den E. Hemmij, ten overtuiging van den koning dat zelfs door de onderdanen van Zijne Hoogheid de smokkelhandel in de gemelde artikelen op Riouw gedreven wordt.

5.

De binnen Riouw zich bevindende chinesche jonken moeten UwEd. vrij en onverhinderd van daar laten vertrekken, doch niet anders als een voor een, en na eerst gevisiteerd te zijn, ter preventie dat daarmede eenige Riouwsche rijkgrooten komen te echapperen, en, bij ontdekking dat een of meer van de

zoodanigen zich daarop bevinden, hen met de goederen, die zij, of de nakodas van de jonken, aanwijzen door hun of andere vijandelijke personen daarin geladen te zijn, ligten, om als gevangenen te worden aangehouden of herwaarts gezonden, mits alle mogelijke precautiën gebruikende, dat bij de gemelde visitatie aan de jonklieden geen het minste leed toegebragt, nog ook iets, hoe gering het moge wezen, afgeperst of ontvreemd en hun daardoor reden tot klagen tegen onze natie in China gegeven worde.

6.

Wanneer de nakodas van andere binnen Riouw zijnde vaartuigen, toebehoorende aan onze geallieerden of degenen, met dewelke wij vriendschap houden, aan UwEd. verzoek laten doen om van daar te vertrekken, kunnen UwEd. hetzelve aan hun toestaan, echter op voorwaarde dat niet meer dan een enkel vaartuig telkens vertrekke, en bij UwEd. aanleggen om gevisiteerd te worden. Bevinden UwEd. de lading van het eene of andere dier vaartuigen te wezen van die importantie of natuur, dat UwEd. vermoeden kunnen dezelve aan onze vijanden toe te behooren, dan moeten UwEd. zoodanige suspecte lading, doch ook niets meer, daaruit te ligten en er een recepis van geven aan den nakoda ter vertooning aan ons, onder aanzegging dat wij er het noodig onderzoek naar zullen doen, en de in beslag genomen goederen wedergeven indien zij niet van onze vijanden zijn.

7.

Alle naar buiten willende vijandelijke vaartuigen moeten UwEd. met geweld terug jagen, dan wel overwinnen en vernielen, en in het laatste geval de in UwEd. handen vallende manschappen, except haar opperhoofden, die krijgsgevangenen moeten zijn, elders buiten Riouw aan de wal zetten, van waar zij, zonder van honger en dorst te vergaan, een goed heenkomen kunnen zoeken.

8.

Op deze wijze zal UwEd. Riouw geblokkeerd dienen te houden tot de komst der hulptroepen van Trangganoe en Siak, of totdat UwEd. versterking van Batavia ontvangen, om dan de landing op en inneming van Riouw te entrepreneren, tenzij UwEd. eerder kans mogten zien om zulks met de gegrondste hoop van een goed succes, en zonder blijkbaar gevaar van het ontzag voor kompagnies wapenen in de waagschaal te stellen of met verlies afgeslagen te worden, werkstellig te maken, doch nadat UwEd. het verhoopte secours bekomen hebben moeten UwEd. de landing met goed beleid en de vereischte omzigtigheid laten voortgang hebben, zich van de Fortresse op Baijang, mitsgaders andere vijandelijke sterkten of borstweringen aan den mond van de rivier, meester maken, en met allen spoed ons volk verschanst hebbende, de inlandsche troepen landwaarts in laten rukken om de Boegineezen te vervolgen en te noodzaken dat zij met kleine vaartuigen de vlugt nemen, en het geheele eiland Bintang voor ons ontruimen; terwijl UwEd. niet alleen hunne in de rivier zijnde groote vaartuigen moeten vernielen,

maar ook hunne negorijen in den brand steken laten, na daaruit geborgen te hebben al het geschut en verdere oorlogsmunitiën, de kontanten, kostelijkheden, koopmanschappen, enz., die UwEd. zullen kunnen achterhalen.

9.

Al wat in dezervoege veroverd of uit de van buiten komende vaartuigen geligt wordt, moeten UwEd. naar usantie behoorlijk doen inventariseeren om vervolgens herwaarts gezonden of opgebragt te worden. En opdat niemand door onkunde daartegen handele, zullen UwEd., zoowel de Officieren van de Marine en Militie, als de gemeenen, dienen te preadverteeren, dat hetgene zij op den vijand veroveren, eenelijk uitgezonderd de plunderasie, welke de nemer voor zich zal mogen behouden, den Heer Abo of den kommandeerenden officier van het kwartier moet aan- en overgegeven worden, opdat het, als gezegd, kan geïnventariseerd en in bewaring worden genomen; doch dat zij, die iets van den buit verzwijgen, dan wel elders verkoopen of vervreemden subject zullen wezen de straffe bij de krijgswetten gestatueerd.

10.

Op dezelfde poenaliteit zal ook aan ieder, die iemand van de Boegineesche Rijksgrooten, veldheeren of andere gekwalificeerde personen gevangen krijgt, gehouden zijn dezelve aan den Heer Abo of den eersten kommandeerenden officier te presenteeren en overteleveren, verbiedende wij wel expresselijk buiten UwEd. voorkennis iemand van de zoodanigen op rantsoen te stellen, of na het rantsoen betaald te hebben te relaxeeren.

11.

Schoon wij bij eenen brief, die thans afgezonden wordt, aan Radja Hadjie den oorlog gedeclareerd hebben, zoude het echter wel kunnen gebeuren, dat hij volgens zijnen bedriegelijken aard den onnoozelen speelde met UwEd. te laten afvragen, wat de motieven zijn van de blokkade van Riouw, of van de gepleegd wordende vijandelijkheden? En in dien gevalle moeten UwEd. zich refereeren tot den gemelden brief, of des noods aan zijnen zendeling tot antwoord geven wat in de premissen dezer instruktie aangehaald is, doch slechts mondelings, om in geene briefwisseling met dien loozen prins te treden.

12.

Begeert Radja Hadjie een gezantschap herwaarts te zenden, om met ons over eenig vergelijk te handelen, zoo kunnen UwEd. dat aan hem toestaan, mits dat het vaartuig, tot transport van zoo een gezantschap dienende, klein en ongewapend zij, bij UwEd. ter visitatie aanlegge, en door UwEd. voorzien worde van eene roode vlag en Prinsen wimpel om van den top der mast te laten waaijen bij het naderen dezer plaatse; doch UwEd. moeten hem te gelijk laten aanzeggen, dat de krijgsoperatiën daarom niet zullen gestaakt worden. Op alle andere verzoeken en vertoogen moeten UwEd. geen acht geven, dewijl Radja Hadjie daarmede slechts bedoelen zal tijd te winnen ter erlanging van

eenigen bijstand van buiten, of zich tot eene krachtige defensie gereed te maken. Maar, wanneer hij, in het naauw gebragt zijnde, eenen voorslag aan UwEd. laat doen om te capituleeren, mogen UwEd. daartoe overgaan, en moeten dan voornamelijk bedingen, dat hij met zijne rijksgrooten zich binnen den tijd van vier en twintig uren na het teekenen der kapitulatie, als krijgsgevangenen op discretie overgeve, al de resteerende Boegineesche zoo spoedig immers mogelijk met kleine vaartuigen ongewapend naar plaatsen buiten het rijk van Johor vertrekken, zonder iets anders mede te nemen, als kost en kleederen voor de reize, en dus het geheele eiland Bintang (Riouw daaronder begrepen) met al hetgene den Regent en anderen toebehoort in het bezit van de kompagnie stellen, zorg dragende dat zulks ook werkelijk achtervolgd worde.

13.

Om te verhoeden dat de Boegineezen, die wel schielijk tijding zullen krijgen, dat wij de Koningen van Trenganoe en Siak te hulp geroepen hebben, hunne daar of elders zijnde vaartuigen vereenigd laten aankomen, onder voorwendsel van uit de gemelde Rijken gezonden te zijn, ten einde zoo, was het mogelijk, UwEd. te verschalken, hebben wij den Koning van Tranganoe laten verzoeken niet alleen voor zijne vaartuigen een sein te bepalen, waaraan zij kunnen worden verkend, en aan het opperhoofd derzelve eene kommissie te geven met het zegel van Zijne Hoogheid bestempeld, ter vertooning aan UwEd. maar ook voor dat dezelve van Tranganoe vertrekken ons te informeeren van het vastgestelde sein, en te laten toekomen de wedergade van de voorschreven kommissie, opdat wij ze aan UwEd. kunnen mededeelen tot hun narigt; dan, bijaldien deze armade mogt opdagen voor dat UwEd. van het bepaalde sein onderrigt zijn en de gemelde kommissie ontvangen hebben, moeten UwEd. de conjunctie met dezelve opschorsen tot onze nadere order, tenzij de kommissie die men van wege Tranganoe aan UwEd. vertoont, door de Officieren van onze inlandsche troepen en de twee Maleijers, waarvan wij straks spreken zullen, voor echt en de vaartuigen buiten alle verdenking gehouden worden.

En wat de armade van Siak betreft, wij hebben den Koning geschreven aan het opperhoofd derzelve te gelasten dat hij in het gezigt van 's kompagnies schepen gekomen zijnde, eenlijk met zijn vaartuig naar UwEd. moet varen, latende van de eene mast eene roode en van de andere eene blaauwe vlag waaijen, ten einde zijne kommissie, met 's Konings zegel bekrachtigd, aan UwEd. te vertoonen en zoo geaccrediteerd te worden; waar benevens wij tot UwEd. opmerking bij dezen noteeren, dat de Siaksche troepen eene strook geel linnen om den linkerarm zullen hebben.

14.

Beide de gemelde vorsten hebben wij nog verzocht, om aan het opperhoofd en de mindere hoofden hunner vaartuigen de striktste bevelen te geven, dat zij alles doen, wat de bevelhebber van 's kompagnies vloot hun zal belasten, zonder

zich daartegen te stellen nog iets te ondernemen buiten communicatie en goedvinding van denzelve, opdat het goede oogmerk van de kompagnie niet moge worden verijdeld.

Wij twijfelen derhalve niet of zij zullen zich daarnaar gedragen en de bevelen van den Heer Abo opvolgen.

15.

Op het schip *de Dolphijn* zijn twee maleijers geplaatst, met namen: Intjé Salam en Intjé Sarool, om niet alleen de brieven en andere Maleische papieren, die UwEd. gebragt worden, te lezen en UwEd. openteleggen, maar ook om UwEd., zoo wel wegens de vaartuigen van Tranganoe en Siak, als wegens de vaartuigen die achterhaald worden, of bij UwEd. aanleggen, al die onderrigtingen te geven, die UwEd. zouden mogen noodig hebben.

16.

De namen van de militairen en artilleristen, tot de expeditie geschikt, zullen UwEd. gemeld vinden bij de daarvan geformeerde lijsten.

De Europeesche opperofficieren van de eerstgenoemden en de oud vaandrig van de burgerij, die hun toegevoegd is, zijn personen, op welker kunde, trouw en kloekmoedigheid wij ons gerustelijk verlaten kunnen. Luitenant Stecher hebben wij tot kommandant van de Malakkasche troepen, welke in deze expeditie gebruikt worden, aangesteld, doch ondergeschikt aan het generale opperbevel van den Heer Abo, met wien hij derhalve, zoo wel over de landing als over andere zaken, die van zijn departement zullen zijn, steeds moet raadplegen en niets doen strijdig met de orders, die hij van ZEd. ontvangt.

17.

Bij de zamenkomst van den breeden raad, om over zaken van de expeditie te delibereeren, begeeren wij dat de evengemelde vier officieren daarmede sessie in zullen hebben; de kommandant Stecher boven, doch de Luitenant Gravensteijn en de vaandrigs Lucas en Kilian beneden de eerste luitenants ter zee.

18.

De benoodigde provisiën voor de Europeesche onderofficieren, inlandsche militairen en artilleristen, zijn geladen in de sloep, welke wij ten dien einde zoo wel als tot transport van de manschappen hebben ingehuurd en binnen weinige dagen UwEd. zullen laten volgen; welk vaartuig UwEd. onder hunne bescherming moeten nemen, opdat het door den vijand niet overmeesterd of beschadigd worde.

De Adsistent Frantz Adriaan Bodenstein, die de gemelde provisiën ontvangen heeft, blijkens het door hem ondeteekend cognossement en er het opzigt over hebben zal, mag niets verstrekken als op eene schriftelijke ordonnancie van den Heer Abo, en wij laten het aan ZEd. gedefereerd deze verstrekking voor halve of heele maanden te laten doen, zoo als ZEd. het naar tijdsomstandigheden dienstig zal oordeelen; terwijl wij tot ZEd's. narigt bij deze noteeren, dat de inlandsche mi–

litairen, zoo wel officieren als gemeenen, die hunne rantsoenen voor de reis van hier tot Riouw medekrijgen, vervolgens maandelijks genieten moeten 40 ℔ rijst (*), 5 ℔ zout, 10 ℔ karwaat, 6 ℔ dingding en 3 kannen arak, zonder meer; doch de Europeesche onderofficieren van de militairen en de artilleristen wat voor gelijkstandigen bij het Reglement van de verstrekking der rantsoenen op de schepen bepaald is.

19.

Bij de hiernevens gevoegde en nog te volgen staande memoriën zal UwEd. blijken, welke oorlogsmunitiën en gereedschappen tot de expeditie worden afgezonden. Wij vertrouwen dat UwEd. dezelve behoorlijk zullen doen gadeslaan, ten einde er het vereischte gebruik van te hebben.

20.

Om goede redenen hebben wij noodig geacht te interdiceeren, gelijk wij interdiceeren bij deze, eenige honden, 't zij klein of groot, aan boord van de schepen en mindere vaartuigen te houden gedurende de expeditie, en worden UwEd. derhalve gekommandeerd op de nakoming van dit verbod exact te doen letten.

21.

De pakketboot, die wij UwEd. medegeven, is geschikt om ons van tijd tot tijd narigt te brengen wegens den staat van kompagnies oorlogs eskader en UwEd. verrigtingen.

22.

Omtrent alle voorvallen, op welke wij niet gedacht en UwEd. overzulks ook niet geïnstrueerd hebben, geven wij den Heer Abo volkomen kwalifikatie zoodanig te werk te gaan, als ZEd., na raadpleging met de overige officianten in de vloot, oordeelen zal tot bevordering van het belang der Maatschappij te kunnen strekken, naardien wij van ZijnEd. in het bijzonder en van de andere officianten in het generaal verwachten, dat zij gedurende de hun toebetrouwde expeditie zullen doen uitblinken een onverschrokken moed en voorzigtige direktie van zaken, en door hunnen loffelijken voorgang de gemeenen ook tot kloeke daden aansporen, om eenen vijand, die lang de kompagnie getrotseerd heeft, 't onder te brengen, en met zegepraal weder te keeren, waartoe wij UwEd. den krachtdadigsten bijstand van den Almagtige hartelijk toewenschen.

Terwijl wij UwEd. en hunne onderhoorigen in Zijne veilige bescherming bevelende, met achting blijven.

Manhafte, voorzienige, discreete, UwEd. dienstwillige vrienden,
(geteekend) P. G. DE BRUIJN,
A^s. COUPERUS, F. THIERENS, R. B.
HOIJNCK VAN PAPENDRECHT
en H^k. J. WIEDERHOLD.

Malakka, in het kasteel, den 4^en Junij 1783.

(*) Volgens latere aanschrijving gebragt op 50 ℔.

XXXII*a*.

Artikelen van capitulatie, gemaakt tusschen den WelEdelen Gestrengen Heer Jacob Pieter van Braam, commandant en chef der oorlogsmagt van de Heeren Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden en die der Oost-Indische Comp. in Oost-Indie.

en

Den doorluchtigen vorst Alsoe Padoeka Sirij Sulthan Mahmoet, Koning van Johor, Pahan en Riouw en onderhoorige eilanden, bij de overgave van Riouw, nadat de Boeginezen geslagen, gevlugt en naar elders verdreven zijn geworden.

Riouw, door de overwinning die de Hollanders op den 29 October 1784 op de Boegenezen bevochten hebben, en de vlugt derzelfde Boeginezen des nachts tusschen den 30 en 31 October, deze plaats geheel zonder defensie gelaten zijnde, was hetzelve door het regt des oorlogs (die ontregtvaardig tegen de Nederlanders gevoerd is geworden), aan alle verwoesting en derzelver inwoners aan alle rampen des oorlogs blootgesteld, doch is daarvan gespaard door de menschlievendheid en goeden wil van den Heer kommandant jegens den maleischen vorst en maleische onderdanen, en zijn over zulks overeengekomen de volgende artikelen van capitulatie te maken en aan te gaan, welke van beide zijden heilig nagekomen zullen moeten worden.

1.

De kommandant zal door zijne troepen en volk possessie nemen van alle sterkten, welke alsnog op Riouw gevonden en aangelegd zijn, en naar zijn genoegen daarmede doen, hetzij dezelve te houden zooals ze zijn, te verbeteren, te slechten of op al zulke wijze daarmede te handelen, als hij zal kunnen goedvinden.

2.

Al het geschut, scherp, kruid en andere oorlogsbehoeften in dezelfde sterkten of daarbuiten gevonden wordende, worden den kommandant in vollen eigendom toegekend om daarmede alsmede naar goedvinden te handelen.

3.

Alle de achtergelatene en te vinden goederen, dewelke aan de gevlugte Boeginezen behoord hebben, zullen zonder achterhoudendheid getrouwelijk aan den kommandant als wettige prijsgoederen afgeleverd worden, hoe of waar dezelve gevonden worden of zich alhier op Riouw mogten bevinden.

4.

Daarentegen zullen de achtergeblevene maleische ingezetenen gerust bezitters blijven van hunne huizen, goederen en verdere bezittingen, mits dezelve zich niet verrijkt hebben met de achtergeblevene goederen der Boeginezen, bij ontdekking waarvan zoodanig een persoon strafbaar zal gehouden worden.

5.

De Koning zal in alle titels en heerschappijen hersteld en mede gerust bezitter van zijne roerende en onroerende goederen blijven.

6.

De chinezen, welke zich door betoonde hulp aan onze vijanden, als vijanden gedragen hebben, zullen mede in deze capitulatie begrepen worden en bezitters blijven van hunne goederen en huizen, mits daarvoor aan den kommandant tot teeken van erkentenis en dankbaarheid zullen opbrengen en betalen eene som van twintig duizend Spaansche realen.

7.

De oorlog, die de Compagnie (door den Boegineschen onderkoning Radja Hadije onregtvaardig aangedaan zijnde) heeft moeten voeren, geene geringe kosten veroorzaakt hebbende, zoude dezelve door den Koning op wiens naam dezelve gevoerd is, natuurlijker wijze moeten worden gedragen, zoo niet geheel, al immers ten deele, overzulks overtuigd zijnde van de regtvaardigheid van dezen eisch, zoo verbindt zich den Koning en zijne rijksgrooten, over dit artikel eene redelijke conventie met den Heer commandant aan te gaan en bij afzonderlijke acte te sluiten.

8.

Zoomede verbind zich den Koning en zijne rijksgrooten met den Heer kommandant eene redelijke conventie te sluiten, en voor de bevrijding van plundering en brand, die gewoolijk het tol des oorlogs zijn, eene redelijke somme gelds aan den Kommandant te betalen, hetgeen onderling nader zal bepaald worden.

Aldus gedaan en besloten aan boord van het Hollandsche Oorlogschip Utrecht, geankerd voor Riouw den 1 November 1784.

(w. g.) J. P. VAN BRAAM.

Volgen de zegels van den vorst en een zegel in rood lak.

XXXIII.

Tractaat van altoosdurende getrouwe vriend en bondgenoodschap, tusschen de Generale Nederlandsch Oost-Indische Compagnie, en den doorluchtigen vorst Alsoe Padoeka Sirie Sulthan Mahmoet, koning van Johor, Pahan, Riouw en onderhoorige eilanden.

Aangegaan en gesloten voor de Edele Comp. door den WelEd. Gestr. Heer Jacob Pieter van Braam, kommandant en chef van de oorlogsmagt der Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden in de Oost-Indiën.

En den opgemelden doorluchtigen vorst Alsoe Padoeka Sirie Sulthan Mahmoet, in hooge persoon, geassisteerd door de na te noemen Prinsen en Rijksgrooten in name: Radja Toea, als eerste; Radja Bindhara, tweede; Radja Tommongon, derde en Radja Boensoeh, vierde.

Vooraf erkend den doorluchtigen vorst en zijne rijksgrooten, door de herhaalde overwinning, die door de oorlogsmagt van de Staten-Generaal der

Vereenigde Nederlanden, en die der Oost-Indische Compagnie onder de orders van den kommandant en chef J. P. van Braam over de vereenigde magten der Boegineezen en andere met dezelve verbondene vorsten zoo op Tollock Capattang Salangoor, als nu jongst op den 29 October 1784, alhier voor Riouw bevochten, bevrijd zijn geworden van het drukkend juk van overheering derzelfde Boegineezen, hetwelk zij in schijn van regt als onderkoningen van het Johoorsche rijk, maar al te zeer tot verkleining van de wettige afstammelingen van het oude koninklijke Johoorsche stamhuis geoefend hebben, waarover zij nu en ten eeuwige dage hunne regtmatige dankbaarheid aan hunne verlossers voormeld zullen en willen erkennen.

Dat het regt des oorlogs hetwelk zoo onregtvaardig tegen de Nederlandsche Compagnie op de naam van den doorluchtingen vorst Alsoe Padoeka Sirie Sulthan Mahmoet, door den gesneuvelden onderkoning Radja Hadgé begonnen, en na deszelfs dood door Radja Alij met veel hevigheid voortgezet is totdat zijne magt alhier voor Riouw geslagen, en hij met al de Boeginezen en vele inwoners van dat rijk en plaats op de vlugt gedreven, en zich naar elders begeven heeft, een volkomen regt van overwinning van dit rijk en plaats aan de Nederlandsche wapenen gegeven heeft als buiten eenige mogelijke defensie gelaten zijnde.

Dat de doorluchtigen vorst en zijne rijksgrooten, erkennende en dankende de menschlievenheid van den kommandant in hoofde dezes genoemd om de overgebleven inwoners te sparen en het land niet te verwoesten, moeten toestaan dit rijk en plaats tot een eigendom der Nederlanders geworden is, door het regt des oorlogs wettiglijk verkregen.

Dat den doorluchtigen vorst Alsoe Padoeka Serie Sulthan Mahmoet en zijne opgemelde rijksgrooten voor zich en zijne nakomelingen in der tijd, erkennen en verklaren hetzelve koningrijk en plaats als een wettig en onstervelijk leen van de Nederlanders te ontvangen, om hetzelve voor zich en zijne wettige afstammelingen te blijven bezitten, nu en ten eeuwigen dage onder de navolgende conditieën en voorwaarden, welke van wederzijden heilig en ongeschonden bewaard zullen moeten blijven.

Art. 1.

Daar zal van nu af aan eene bestendige vrede, vriend- en bondgenootschap plaats hebben, tusschen de Nederlandsche Oost-Indische Comp. en de rijken van Johor, Pahan, Riouw en onderhoorige eilanden, die van beide zijden door alle mogelijke middelen zal onderhouden en voortgezet worden, ten eeuwige dage, waartoe zich beide partijen alsnu op nieuw plegtig verbinden.

Art. 2.

Ter bereiking van welk heilzaam oogmerk, de koning en zijne rijksgrooten verklaren te vernietigen en buiten alle effect of kracht te stellen, zeker contract buiten voorkennis van de Compagnie tusschen het hof van Johor en de Boegineezen gesloten in het jaar 1134 van de profeet, in de maand Hadji, daarna

in 't jaar van de Heghira 1146, den 12 van de maand Boeleijdam, ook in 't jaar 1160 van den profeet, den 8[en] dag van de maand Seffer en eindelijk nog in 't jaar 1166, den 4[e] dag van de maand Rammelan, successivelijk vernieuwd en vermeerderd, hetzelfde contract (door de Boeginezen op verscheidene tijden en wijzen verbroken zijnde) houdende als nooit geëxteerd of plaats gehad hebbende.

Art. 3.

De Koning zijne jonge jaren en weinige ondervinding in regeringszaken erkennende, verklaart zich ten volle genegen te zijn, dat hem tot zijne hulp en ondersteuning in het bestier toegevoegd worde eene raad van regering, welke bestaan zal uit de in hoofde dezes genoemde rijksvorsten en grooten, als: Radja Toea, als eerste, Radja Bindhara, tweede, Radja Tommongon, derde en Radja Boensoeh, vierde, zonder welke raad den koning zich verbindt, niets te besluiten, noch uit te voeren, maar alles met hunne voorkennis en overleg te zullen bestieren en regeren, terwijl genoemde rijksvorsten en grooten zich op de plegtigste wijze verbinden den koning altoos met goede en getrouwe raad en daad bij te staan, de belangen van het rijk ten allen tijde naar best vermogen te behartigen en in 't bijzonder de vriendschap met de Nederlandsche Comp. en de onderhouding en nakoming van dit tractaat met allen ernst te bevorderen.

Art. 4.

De Koning, zijne rijksgrooten en onderdanen verbinden zich, om aan de Nederlandsche Oost-Indische Comp. als hunne beschermheer, gehouw en getrouw te wezen, en zich eerbiedig en gehoorzaam jegens dezelve en de hooge regering dezer landen te gedragen zonder daartegen ooit iets te ondernemen, 't zij direct of indirect. Compagnie 's vrienden zullen zij voor hunne vrienden doch Compagnie's vijanden voor hunne vijanden houden en als zoodanig behandelen mitsgaders naar vermogen de Comp. bijstaan met vaartuigen en volk wanneer zulks gerequireerd mogt worden.

Art. 5.

De Nederlandsche Oost-Indische Comp. zal van hare zijde het rijk van Johor en Pahan beschermen, den vorst en zijne opvolgers in hunne regten mainteneren en de prosperiteit van hetzelfde rijk, zooveel immer mogelijk naar tijdsomstandigheden bevorderen.

Art. 6.

En vermits met dat oogmerk een aanzienlijk garnizoen van wege de Nederl. Oost-Indische Comp. op Riouw gelegd zal worden, zal het haar vrijstaan hetzelve naar goedvinding te vermeerderen of te verminderen, en onder de orders van zoodanigen persoon te stellen, als de Comp. vermeenen zal het met hare belangen meest over een te komen, zonder dat de koning zich daartegen zal mogen verzetten.

Art. 7.

De Koning verbindt zich om volk te beschikken ter voltooijing en onder-

houding vervolgens in een goeden staat, van de fortificatieën die men zal goedvinden op Riouw aan te leggen of te verbeteren, aan Comp. garnizoen voor redelijke betaling te doen leveren, al wat daartoe of tot levensonderhoud van de bezetting vereischt wordt, mitsgaders daarenboven tot goedmaking van de kosten jaarlijks aan de Compagnie te contribueren zekere somme gelds, te berekenen naar de sterkte van het garnizoen zal wezen, dat noodig geoordeeld wordt alhier aan te houden.

Art. 8.

De verdediging van de plaatsen of werken die door 's Comp. troepen bezet blijven, zal geheel en al gelaten worden aan den kommandant dier troepen, onder deze verstande nogtans dat in geval van attaque de koning met en benevens Comp. garnizoen alle vermogens zal aanwenden tot afbreuk van den gemeenen vijand; zoo met versterking van de manschappen in de vestingen, wanneer de kommandant van het garnizoen daarom vraagt, als met bijvoeging van volk, wanneer met gemeen overleg tusschen den koning en gemelden kommandant noodig geoordeeld wordt tegen den vijand uit te trekken.

Art. 9.

De Koning tot merkelijk nadeel van zijn persoon en rijk ondervonden hebbende, hoever de heersch- en baatzucht van de Boeginezen gaat, zal voortaan aan geen van dezelve toelaten zich op Riouw neer te zetten en zelfs van die er nu gevonden worden aan geene anderen het verblijf gedoogen als die er geboren zijn of vrouwen en kinderen hebben, doch alle overigen noodzaken om ten eersten te vertrekken, zonder ook ooit meer eenigen Boeginees tot onderkoning te verkiezen of in eenige andere posten van eer en aanzien te stellen, ongeacht het verbond voor eenige jaren met die natie aangegaan, dewijl hetzelve van hare zijde openlijk verbroken en hierboven in het 2e artikel door ons reeds als krachteloos aangemerkt en geheel vernietigd verklaard is.

Art. 10.

De onderdanen van de Nederl. O. I. Comp. zullen vrijelijk op en in alle landen, rivieren en havens, van Johor en Pahan en daarentegen de op en ingezetenen van dat rijk in zelvervoege op Malakka en diens jurisdictie mogen varen en handel drijven mits zich regulerende naar de wetten, regten en costumen van de landen en betalende de geregtigheden die er van ouds geinstitueerd zijn.

Art. 11.

Maar zoo iemand niet genegen mogt wezen om in elkanders havens of landen eenige koopmanschappen te lossen of te laden, zal hij zonder eenige andere geregtigheid als die van de ankerage te betalen mogen vertrekken, mits dat hij dan binnen den tijd van 3 dagen de haven verlaten, daar hij ingekomen is, hetzij door zeenood binnengeloopen, alzoo hem dan een langer verblijf naar bevinding van zaken zal toegestaan worden.

Art. 12.

De Comp. zal geen de minste geregtigheid behoeven te betalen voor goe-

neren die zij zoude mogen goed vinden met hare eigene vaartuigen ten verkoop naar Riouw te zenden. En zoo zullen op Malakka geene geregtigheid subject zijn, de vaartuigen die door den Koning of de rijksgrooten van Johor en Pahan herwaarts gezonden worden, mits dat zij ten bewijze daarvan het tjap van den Dato Bindhara vertoonen kunnen, en dit tjap aan geene andere vaartuigen gegeven worden als die werkelijk aan den Koning en zijne grooten toebehooren.

Art. 13.

Geene vaartuigen van Johor en Pahan, mitsgaders derzelver onderhoorigheden, zullen 't zij van daar of van eenige bewesten Malakka gelegene plaatsen komende, dat gouvernement mogen passeren, zonder van hetzelve een paspoort genomen te hebben.

Art. 14.

De Nederl. O. I. Comp. en hare onderdanen, zullen ten allen tijde de vrijheid hebben, om in de bosschen of, op plaatsen onder het gebied van Johor en Pahan gelegen, zooveel mast, timmer en brandhout te laten kappen, dan wel koopen en uitvoeren als zij zullen benoodigd zijn, zonder daarvoor eenige tol of recognitie onderhevig te wezen.

Art. 15.

Gemerkt de weering van zeerooverijen die veeltijds in deze straat geschieden, een punt is van aangelegenheid, om te zorgen dat de smalle handelaars niet van hunne vaartuigen, goederen, leven of vrijheid, beroofd en de wederzijdsche onderdanen, daardoor in hunne vaart belemmerd worden, zoo verpligten zich den Koning en zijne rijksgrooten om aan geene personen, die onder de minste verdenking liggen, dat zij zich met de schandelijke kostwinning van zeeroof generen, schuilplaats in eenig gedeelte van het Koningrijk te geven, veelmin eenige protectie te verleenen, maar daarentegen naar hun vermogen met de Nederl. O. I. Comp. mede te werken, om zoodra vernomen wordt dat zich hier of elders in deze straat zeeschuimers ophouden, dezelve te vernielen en uit te roeijen, zoo door het in zee zenden van welgewapende vaartuigen als anderzins, opdat het vaarwater beveiligd mogt worden, en wederzijdsche onderdanen en ingezetenen hunnen handel met gerustheid, onder de bescherming van elkanders overheden kunnen en mogen drijven.

Art. 16.

De Nederl. O. I. Comp. en den Koning van Johor en Pahan zullen reciproquelijk zorg dragen dat de onderdanen van de eene partij tegen die van de andere, 't zij ter zee of te land geene geweldenarijen plegen noch hun eenige verongelijking of schade toebrengen, doch indien zulks echter onverhoopt en in weerwil van alle genomen precautieën gebeuren mogt, zullen de schuldigen ten afschrik van anderen, naar de strengheid der wetten gestraft worden overeenkomstig met de begane misdaad een iegelijk onderdaan door zijne wettige overheid.

Verbindende de Koning zich al verder, om ter voorkoming van onaangenaamheden, zijne onderdanen de strikste orders te zullen geven, dat zij bij ontmoeting in zee van 's Comp. kruisvaartuigen, wanneer een schot 't zij met of zonder scherp gedaan wordt, immediaat bij dezelve moeten komen ten einde gevisiteerd en niet voor zeeroovers aangezien te worden.

Art. 17.

Bijaldien iemand van de wederzijdsche onderdanen uit oorzaak van eenig gepleegd delict, of om andere redenen tot de eene of andere van de contracterende partijën overloopt, zal men dezelve na gedaan ontbod ten eerste uitleveren, zonder zoodanigen persoon te verschuilen of achter te houden, al was het zelfs ten aanzien van de Christenen, dat zij onder het gebied van Johor en Pahan de mahomedaansche religie mogten hebben aangenomen.

Art. 18.

Alle van Malakka weggeloopen of geroofde en vervoerde slaven of dividoren, die onder het gebied van Johor en Pahan nu of voortaan gevonden of gebragt mogten worden, verbond zich de Koning te doen overgeven aan dengenen, die tot de overneming daarvan gequalificeerd is, onder genot van 20 rd. voor elken slaaf of dividoor die op deze wijze zal achterhaald en overgegeven worden, gelijk de Nederl. O. I. Comp. zich insgelijks verbind hetzelfde te doen ten opzigte van die van Johor en Pahan welke op Malakka kunnen worden aangewezen, mede onder genot van 20 rd. voor ieder persoon. Terwijl de beide hooge contracterende partijen daarenboven tegen de slaven seductie door strenge wetten de noodige voorziening zullen doen om dezelve krachtdadiglijk te beletten en tegen te gaan.

Art. 19.

De ordinaire weg van justitie zal voor een ieder open en de loop daarvan ter wederzijde vrij wezen, zoodat de onderdanen van beide hooge contracterende partijen, hunne regten, actiën en pretentieën volgens de wetten en statuten van ieder land zullen mogen instellen ten einde daardoor ter wederzijde, zonder onderscheid te erlangen zoodanige voldoening als hun wettiglijk geoordeeld zal worden toe te komen, en een ieders goed regt dus bewaard moge blijven.

Art. 20.

Geene andere Europesche natieën als Nederlanders zullen meer in de landen of havens van Johor en Pahan (Riouw daaronder begrepen) 't zij ten handel of om andere redenen mogen komen, noch geadmitteerd, maar direct moeten afgewezen worden, behalve in cas van zeenood of kennelijk gevaar, wanneer daarin wel eene uitzondering zal worden geduld.

Art. 21.

De Nederl. O. I. Comp. staat daarentegen aan den Koning van Johor en Pahan toe, de admissie ten handel op Riouw van chinesche jonken en andere inlandsche vaartuigen, mits dat zij niet van plaatsen op de kust van Celebes

of op het eiland Borneo liggende, komen, noch beladen zijn met eenige partijen nagelen, noten en foelie, gelijk ook voortaan geene vaartuigen van Palembang of Borneo tin op Riouw mogen aanbrengen. En zullen de vaartuigen welke van de eerstgemelde plaatsen komen of de vermelde verboden artikelen van negotie in hebben, met hunne ladingen, ten behoeve van den Koning geconfisqueerd en verkocht, doch de specerijen voor de gewone inkoopsprijs en het picol tin voor 15 Rds. aan de Comp. overgelaten worden.

Art. 22.

Al het tin dat van andere plaatsen als van Palembang of Borneo op Riouw wordt aangebragt, zal de Koning aan de Comp. doen leveren, tot den prijs van 36 Spaansche realen voor de baar van 375 ℔ of de aanbrengers daarmede herwaarts renvoijeren.

Art. 23.

De Compagnie zal altoos of zoo dikwijls zij het goedvindt een of meer gewapende vaartuigen mogen laten kruizen of post vatten, daar zij het noodig zal oordeelen om sluikerijen in verboden artikelen van negotie tegen te gaan en te beletten zonder dat zulks van 's Konings zijde als eene acte van misvertrouwen zal worden aangemerkt; zelfs zal de Koning wanneer hij vermeent het aanwezen van zoo een gewapend vaartuig hier of elders ten gezegde einde noodig te zijn, daarom aan den Gouverneur van Malakka verzoek doen, welke dan verpligt zal wezen een zoodanig vaartuig aan handen en te missen hebbende, hetzelve zoo spoedig immers mogelijk te zenden.

Art. 24.

Geene vaartuigen zullen de rivier van Riouw mogen inkomen of daaruit vertrekken, zonder bij 's Comp. forteresse aan te leggen, om gevisiteerd te worden. En de Koning zal verpligt zijn om aan de executie daarvan de hand te houden.

Art. 25.

Bij overlijden van den regerenden Koning zullen de rijksgrooten niemand tot zijnen successeur mogen verkiezen, dan den wettigen afstammeling van den overledenen Koning en bij gebrek daarvan een der naaste prinsen, afstammelingen van het oude Johoorsche huis, hetwelk echter niet zal mogen geschieden buiten voorkennis van den Gouverneur en zijnen raad te Malakka, en wanneer deze daarin toegestemd hebben, zal de prins die tot Koning verkozen is, het bewind over het rijk wel mogen aanvaarden, maar niet ingehuldigd worden, voor dat de Edele Hooge Indische regering te Batavia, hem als Koning geconfirmeerd heeft, waarna zijne Hoogheid gehouden zal zijn twee of drie gevolmagtigde Ministers naar Malakka te zenden om in zijn naam dit contract aan te nemen en te bezweren.

Art. 26.

Wanneer eenige gevallen mogten te voren komen, waarvan in deze niet gesproken is geworden, en die over zulks bij eene der hooge contracterende

partijen bedenking mogten ontstaan, verbindt men zich over en weder, daaromtrent door nadere onderhandelingen eene vaste bepaling te maken en onder minne alles te determineren.

Beloovende de Koning en de rijksgrooten zoo voor zich zelve als voor hunne wettige successeuren, de voorschreven artikelen heilig en ongeschonden te zullen onderhouden en nakomen, zoolang zon en maan haar schijnsel geven, zonder daarvan in het minste of geringste af te wijken. Gelijk de heer Jacob Pieter van Braam, commandant en chef der oorlogsmagt van de Staten-Generaal in de Oost-Indieën in naam en van wege de Nederlandsche Oost-Indische Compagnie ook plegtiglijk beloofd zich naar deze artikelen te zullen gedragen. Ter oorkonde van de waarheid en opregtheid is dit contract door den Koning en zijne rijksgrooten plegtiglijk op den alcoran bezworen, met hunne handteekeningen nevens die van den Capitein Kommandeur bekrachtigd en met het zegel zoo van meergemelden Capitein Kommandeur, als van den Koning en de genoemde rijksgrooten bezegeld.

Zijnde hiervan gemaakt drie eensluidende afschriften, zoo in de Hollandsche als maleische talen, bij den anderen gevoegd, één om naar Batavia aan de Edele hooge Indische regering gezonden, het tweede om op Malakka bewaard en het derde om aan den Koning afgegeven te worden.

Aldus gecontracteerd aan boord van 's lands schip van oorlog *Utrecht,* geankerd ter reede voor Riouw, den 2 November 1784 en volgende dagen, en gesloten, geteekend en bezegeld den 10 Novembember 1784.

(W. G.) J. P. VAN BRAAM.

Volgen twee zegels en de handteekeningen van rijksgrooten.

XXXIV.

Conventie aangegaan en gesloten tusschen den Gouverneur en directeur van Malakka met diens onderhoorigheden Pieter Gerardus de Bruijn, van wege de Nederlandsche Oost-Indische Comp. ten eenre en den doorluchtigen, vorst Padoeke Sirie Sulthan Mahmoet Chia, koning van Johor, Pahan, enz. ten andere zijde.

Door den Heer Gouverneur en Directeur van Malakka met diens onderhoorigheden, Pieter Gerardus de Bruijn aan den doorluchtigen vorst en Heer Padoeka Siri Sulthan Mahmoet Chia, koning van Johor, Pahan enz., die met zijne drie rijksraden, Radja Bindhara, Radja Tommongon en Radja Indra Boengsoe, hier gekomen is, om den gemelden Heer Gouverneur te ontmoeten en met zijn WelEdel. te overleggen, hoedanig de bloei en welvaart van het gemelde koningrijk, dat de hooggemelde vorst als een wettig en onsterfelijk leen, van de magtige Nederlandsch Oost-Indische Compagnie ontvangen heeft, best zoude kunnen bevorderd, doch ook tevens aan de gemelde Comp. eenige vergoeding beschikt worden, van de ongelden der bezetting, welke

tot zekerheid en verdediging van zijne Hoogheid op Riouw gelegd is, eenige voorstellen dienswege aan Zijne Hoogheid gedaan, en dezelve rijpelijk overwogen zijnde, hebben beiden de gemelde Gouverneur en Koning op verhoopte approbatie en ratificatie van hunne Hoogedelheden den Gouverneur-Generaal en de raden van Nederlandsch-Indie te Batavia, zich met elkander verdragen en geconcludeerd, over en tot zoodanige punten als bij dezen beschreven zullen worden.

Art. 1.

De Koning zich onvermogend bevindende om jaarlijks eene toereikende somme gelds optebrengen tot onderhoud van de voorschreven bezetting, gelijk Zijne Hoogheid bij het 7e. artikel van het, tusschen den WelEdGestr. Heer Jacob Pieter van Braam, commandant en chef van de oorlogsmagt der Hoogmogende Heeren Staten-Generaal van de vereenigde Nederlanden in deze gewesten, voor en van wege de Comp. en wel gemelde Zijne Hoogheid, benevens zijne rijksraden, op den 10 November 1784, gesloten tractaat van vrede, vriend- en bondgenootschap beloofd heeft, staat dierhalve aan de Nederl. O. I. Comp. af, alle zulke geregtigheden, als ooit op Riouw geheven zijn of zouden kunnen geheven worden, ten einde voor de gemelde Compagnie 't zij bij verpachting aan den meestbiedende, dan wel bij accoord of bij collecte, buiten bemoeijenis van iemand anders te worden ontvangen, mits dat, na de introductie van zoodanigen ontvangst, de koning en zijne rijksraden van de bedragen dier geregtigheden in elk der drie eerstkomende jaren genieten een derde deel, waarvan de eene helft voor den koning zal wezen, en de andere helft voor de vier rijksraden; zullende gemelde Compagnie den koning en zijne rijksraden dat genot langer laten behouden, indien bevonden wordt, dat zij zonder hetzelve niet bestaan kunnen.

2.

Maar, nademaal tot de heffing van de meergemelde geregtigheden voor de Nederl. O. I. Comp. volgens de overeenkomst met den koning, eerst de noodige arrangementen moeten gemaakt en de heffing overzulks niet dan met het begin van de maand Julij des loopenden jaars 1787, in trein gebragt kan worden, zal de koning, al wat gedurende de eerste zes maanden deszelfden jaars op den tegenwoordigen voet van invordering ontvangen is, na de xpiratie van dat halve jaar, ter goede trouwe opgeven aan Comp. resident te Riouw en vervolgens de helft van diens montant aan dezelve uitkeeren, ten behoeve van de Nederl. Oost-Indische Compagnie.

3.

Alle inkomende en uitgaande goederen, tenzij bij dezen speciaal uitgezonderd, zullen bij het passeren van den boom betalen vijf ten honderd, volgens de waarde of den verkoopsprijs dier goederen, doch de producten van de plaatsen en eilanden, staande onder 's konings jurisductie, zullen, wanneer zij niet door vreemdelingen, maar door onderdanen van zijne hoogheid op Riouw, worden

aangebragt eenlijk bij den uitvoer de gemelde vijf percent betalen, en dus niets bij den invoer, onder deze voorwaarde nogtans dat bij aanwas der welvaart van Riouw en diens onderhoorigheden met den koning weder zal worden overlegd of men op zulke producten, door de onderdanen van zijne Hoogheid ingevoerd, ook niet eene dragelijke impost zouden kunnen leggen, om de Nederl. O. I. Comp. verder te gemoed te komen, omtrend de onkosten die zij tot hier toe aan de meergemelde bezetting heeft moeten besteden.

4.

De Koning en zijne rijksraden zullen, zoowel als zijne onderhoorigen, Comp. dienaren en vreemdelingen den bepaalden tol betalen, gelijk ook de Comp. zelf, wanneer zij er andere handelswaren, als specerijen, amfioen, tin en peper ten verkoop brengen laat.

5.

Levend vee, versche visch, allerhande vruchten en groenten, zoo ook drooge visch of karwaat, die van de, in de straat Malakka, gelegen maleische plaatsen wordt aangebragt, zullen de tol in 't geheel niet subject zijn.

6.

Geen van de aankomende of vertrekkende handelaars, 't zij onderhoorigen van den Koning, of vreemdelingen, zullen na de introductie van hetgeen in het 1e artikel bedongen is, noch aan zijne Hoogheid, noch aan iemand zijner rijksraden of andere grooten, noch aan 's Comp. Resident op Riouw, eenige geschenken behoeven te geven, veel min dezelve van hun, onder welke benaming ook, mogen gevorderd worden buiten de vastgestelde tollen en geregtigheden. Echter zal het hun vrijstaan iets aan den koning te offreren indien zij het uit eigen motieven ter betooning hunner eerbied doen willen.

7.

De koning zal niet alleen voor de helft deelen in de kosten van de palen, die tot vernieuwing en verplaatsing van de boom naar Tandjong, Pinang geleverd worden, maar ook, na voltooijing van dat werk, de tot onderhoud derzelfde boom benoodigde palen door zijne onderhoorigen voor niet aan 's Comp. resident doen bezorgen, die daarentegen zoowel nu als in het vervolg het bearbeiden en inheijen van gemelde palen voor 's Comp. rekening zal bekostigen.

8.

De boom zal door 's Comp. volk bewaakt, 's avonds behoorlijk gesloten en voor niemand buiten de uiterste noodzakelijkheid geopend, maar tot 's ochtends gesloten gehouden worden.

9.

Soengi Riouw, die onlangs toegedempt is, moet zoodanig blijven, ongeacht de misnoegdheid van degenen, welke bevorens van die spruit gebruik gemaakt hebben, dewijl het algemeen belang, hetwelk de toedemping van die spruit vereischt heeft, voor dat der bijzondere personen behoort te gaan.

10.

Alle voorvallende geschillen onder de aankomende vreemdelingen, gelijk ook tusschen hun en de inwoners of onderhoorigen van Riouw zullen door 's Comp. resident, doch die van de Maleijers en Boeginezen onder elkander, voor zooverre zij onderhoorigen van Riouw zijn, door den koning gedecideerd worden zonder dat de eersten zich uit dien hoofde ontslagen zullen mogen rekenen van de gehoudenis, om aan den koning te bewijzen, die eerbied en gehoorzaamheid welke aan zijn verheven karacter onwedersprekelijk toekomt. En vermits de Chinezen schoon op Riouw gezeten en aan den Koning onderworpen, dien zij daarom ook even als zijne andere onderhoorigen naar hun vermogen moeten ten dienste staan, mits naar de redelijk en billijkheid beloond wordende, onder de vreemdelingen behooren, zullen niet alleen over hun van wege de Nederl. O. I. Compagnie kapiteins aangesteld, maar ook hunne onderlinge geschillen indien zij niet van aangelegenheid zijn, door hunne kapiteins doch anders door den resident worden beslist. Maar wanneer een chinees door iemand der onderhoorigen van den Koning, 't zij maleijer of Boeginees, beleedigd, verongelijkt of verkort is, zal hij hem bij den koning aanklagen en de koning daarover moeten oordeelen, zonder den klager naar iemand zijner rijksgrooten over te wijzen gelijk daarentegen de zoodanige van 's konings onderhoorigen, die door een chinees is beleedigd, verongelijkt of verkort, hem bij den kapitein der chinezen zal aanklagen en door hem daarover laten jugeren. Echter zal degene die met de beslissing van den koning of van den kapitein der chinezen te onvreden is, van 's Comp. resident op Riouw regt mogen verzoeken, en deze dan verpligt zijn, om de zaak kwalijk gedecideerd zijnde, zulks met concurrentie van den koning te redresseren, of zoo de koning en 's Comp. resident het daarin met elkander niet eens kunnen worden, de zaak in questi te stellen aan de definitieve uitspraak van den Gouverneur te Malakka.

11.

De doodstraffen die de Koning aan misdadige maleijers of Boeginezen, onderhoorigen van zijne Hoogheid zijnde, oplegt, zullen voortaan, onaangezien hare gelijkvormigheid aan 's lands wetten, niet mogen ter executie gebragt worden zonder des residents voorkennis, terwijl vreemdelingen en chinezen, welke zulke straffen verdiend hebben met de stukken ter hunnen laste, herwaarts moeten worden overgezonden.

12.

Op Pahan mogen geene chinesche of andere jonken geadmitteerd, maar moeten bij aankomst naar Riouw overgewezen worden,

13.

De ingezetenen van Riouw zullen omtrent de in- en verkoop van goederen, die niet verboden zijn, alle de vrijheid en faciliteit genieten, die hun niet geweigerd kan worden zonder dat de koning aan iemand van dezelve, 't zij groot of klein ooit het voorregt zal toestaan van privatief in eenige soorten van koopmanschap te handelen.

14.

En om de bewoners van de overige onderhoorige plaatsen ook uit hunne presenten armoedigen staat op te beuren, zal de koning de producten hunner landen tot redelijke prijzen laten verkoopen of hun aanmoedigen om ze zelfs ten verkoop op Riouw te brengen, zorg dragende dat zij noch in hun land noch op Riouw door iemand gekneveld of benadeeld worden; de koning zal daarentegen ter verbetering te gelijk van zijn en zijner rijksgrooten bekrompen vermogen, met advies van den laatstgemelden en 's Comp. resident elk van die plaatsen zoodanige jaarlijksche contributie opleggen als men vermeenen zou billijk en dragelijk te wezen, en daarvan zooveel aan zijne rijksraden uitkeeren als tot hun bestaan noodig is.

15.

Gemerkt de vier eerste ministers op Riouw, radja Toea, radja Bindhara, radja Tommongon en radja Indra Hoensoe, volgens het 3e artikel van het voorschreven tractaat van den 10en November 1784 eenlijk wegens de toenmalige onbedrevenof onervarenheid van den koning in zake van de regering aan denzelven tot eenen raad zijn toegevoegd, om zijne Hoogheid daarin te ondersteunen, doch de koning sedert zoodanig in kennis en doorzigt is gevorderd, dat zijne Hoogheid de meeste zaken nu zelf kan manièren, verklaart de Gouverneur bij dezen van wege de N. O. I. Comp. en overeenkomstig met de intentie der Ed. Hooge Indische regering te Batavia, dat het gemelde 3e artikel van het tractaat zijne Hoogheid in zijne wettige en natuurlijke authoriteit van Koning niet verder kan verbinden als dat zijne Hoogheid wel met opzigt tot de aangelegendste zaken van 's lands bestier en belang niets moet besluiten en uitvoeren zonder voorkennis en overleg van zijnen gemelden raad, maar dat alle andere zaak en inzonderheid die welke geen uitstel gedoogen of de huishouding betreffen door zijne Hoogheid alleen, dan wel met concurrentie van 's Comp. resident op Riouw zoo als de omstandigheden het zullen vereischen, kunnen en moeten worden afgehandeld en uitgemaakt.

Ten blijke van de opregtheid dezer conventie, die de beide contracterende partijen belooven heiliglijk te zullen nakomen en doen nakomen, hebben zij dezelve met hunne handteekeningen bekrachtigd en daarboven doen drukken het groot zegel van de Nederl. O. I. Comp. en den koning van Johor, Pahan, enz.

Zijnde hiervan gemaakt drie eensluidende acten, de eene om naar Batavia gezonden, de tweede om te Malakka bewaard en de derde om aan den hooggemelden vorst overgegeven te worden.

Gedaan te Malakka, den 7en Februarij des jaars 1787.

(w. g.) P. G. DE BRUIJN.

Onder den maleischen tekst staat het zegel van den koning gemeld.

XXXV.

Instructie voor den koopman David Ruhde, die als resident van wegen de Nederlandsche Oost-Indische Compagnie naar Riouw wederkeert.

Eerzame, Discreete!

Gelijk het inzien van de nadeelige gevolgen, die uit het abandonneren van Riouw voor de Compagnie onfeilbaar zouden kunnen resulteren, den ondergeteekenden Gouverneur bewogen heeft om dientwegen de noodige representatiën aan de Edele Hooge Indische Regering te doen, zoo is hij ook, dewijl tot den 14en dezer geen antwoord daarop van Hoogstdezelve ontvangen was, met den WelEdelen Gestrengen Heer Willem Silvester, Kommandant en chef van 's Lands in Indie zijnde schepen van oorloge, overeengekomen om, zonder verder uitstel, possessie te nemen en dienvolgens ook in onzen Rade besloten UwE. bij provisie, en tot de nadere dispositie van de welgemelde Hooge Regering, weder als resident derwaarts te zenden, onder toelegging van de emolumenten, die UwE. te voren genoten heeft, in verwachting dat UwE. het hem toevertrouwd bewind met alle oplettend-, getrouw-, vroom- en bescheidenheid zal bedienen, ter bevorderinge van Comp. belangen en der inwoneren welwezen.

Terwijl wij UwE. bij dezen zullen elucideren van hetgeene UwE. bij zijne komste ginder en vervolgens te doen staat, of tot UwE. narigt dienen moet.

1.

Bij 's Gouverneurs brief van den gemelden Heer Silvester van den 14en hujus, welks afschrift tot UwE. speculatie hierbij gevoegd is, ... zijnde dat de Heeren kapiteins van de schepen, die naar Riouw ..... worden, Soengei Riouw en Soengei Jang mogten beschouwen, ... met UwE. te overleggen hoedanig de toedamming derzelve best zal kunnen gevolg hebben, zoo moet UwE. den WelEdelen Gestrengen Heer Frans Jacob Wierts, die het kommandement heeft over de gemelde en Comps. ginder zijnde of nu derwaarts vertrekkende schepen, mitsgaders andere vaartuigen, en den WelEdelenGestrengen Heer Jan Everwijn Drillinger, kapitein van 's Lands fregat *Hoorn*, benevens zoodanige officieren, als waarmede de gemelde Heer Wierts goedvinden zal de bezigtiging te doen, niet alleen de voorschreven twee spruiten, maar ook de rivier Gessee, waarin Soengei Riouw, volgens UwE. opgave uitstroomt, en alle andere inhammen, daar de vijand zonder resistentie te ontmoeten landen kan, aanwijzen en van hetgeene daarbij op te merken is onderrigting geven, om met onderling beraad te bepalen hoe men zich tegen de vijandelijke enterprises der trouwlooze Riouwsche regenten en roofzuchtige Ilanongers van dien kant zoude kunnen beveiligen. En na zulks met den kapitein der Chinezen de middelen beramen, waardoor de geordonneerde toedamming, demping of verhakking met de minste kosten voor de Comp. spoedig kan worden geeffectueerd.

2.

Daar UwE. eigen zekerheid, zoowel als die van de overige Comp. dienaren

en effecten, gelijk ook die der Riouwsche ingezetenen afhangt van het wel of kwalijk uitkiezen der plaatsen en wijze op dewelke men zich fortificeren wil, twijfelen wij niet of UwE. zal de gemelde Heeren kapiteins van 's Lands schepen en andere kundige personen, die de inspectie daarvan doen, verzoeken en Hunne WelEd. zich ook edelmoediglijk bereid toonen om in eene zoo aangelegen zaak UwE. met den besten raad bij te staan. Wij recommanderen UwE. derhalven maar eenelijk, dat UwE., in acht nemende hoe nadeelig de berg, aan welks voet onze hoofdforteresse op Tandjong Pinang gestaan heeft, voor de bezitting geweest en hoe noodzakelijk het dus is alle voorbehoedselen te gebruiken om van daar niet weder geattakeerd te kunnen worden, indien men de standplaats van de gemelde forteresse bekwamer acht om er een nieuw fort aanteleggen, dan het daar tegenover gelegene eiland Mars, met de meergemelde Heeren ernstiglijk zal overwegen, of de berg van Tandjong Pinang niet op meer als eene plek dient geoccupeerd en versterkt, om het fort en de overige gebouwen beneden te beschermen, dan wel hoedanige andere middelen daartoe zouden kunnen aangewend worden naar de situatie van het land in de omstandigheden van zaken.

3.

De van Batavia verzochte manschappen en kanons, ter bezetting en montering van de nieuwe forten op Riouw, nog niet ontvangen zijnde, hebben wij intusschen voor dezelven geprojecteerd:

289 militairen, namelijk:
 93 Europeërs,
 140 Sipais,
 56 Bataviasche inlanders,
23 Artilleristen, namelijk:
 11 Europeërs en
 12 inlandsche Christenen;
18 ps. ijzeren kanons, namelijk:
 4 ps. van 12
 2 „ „ 8 en
 12 „ „ 6 ℔

met derzelver affuiten en verder toebehooren, mitsgaders de benoodigde ammunitien.

Eenigen van de gemelde militairen en artilleristen bevinden zich in Comp^s. voor Riouw liggend eskader, en de overigen vertrekken nu naar derwaarts, blijkens de daarvan geformeerde en dezen bijgevoegde naamlijsten, waarin UwE. ook genoteerd zal vinden hoeveel zij winnen, wie van hen te voren en wie ten achteren staan, om zich daarnaar in de betaling te regelen. De vaandrig Walterus Amelong, door ons provisioneel aangesteld tot luitenant, moet er als hoofd van de militie, en de ordinair vuurwerker Fredrik Schutz als opziener van de artillerie fungeren. Van de bevinding of gesteldheid der verzon-

den wordende wapens en kanons krijgt UwE. drie berigten van expresse gecommitteerden, die dezelven geëxamineerd hebben.

4.

De militairen en artilleristen, die te Riouw zijn, hebben met de pantjalang Bliton hunne rantsoenen erlangd tot medio Januarij 1788, en die nu vertrekken voor eene halve maand, beginnende met den 22 dezer of den dag hunner inscheping. Wij gelasten UwE. op de verantwoording daarvan behoorlijk acht te geven, en, indien UwE. reize langer dan eene halve maand mogt duren, het verschot van meerder rantsoenen aan de gezaghebbers der transportvaartuigen van de laatstgemelde manschappen te restitueren uit de provisien, die ten behoeve van de bezettelingen in 't generaal voor den tijd van zes maanden geladen zijn in de bark de *Waker*.

5.

Omtrent de verstrekking van rantsoenen te Riouw aan de voorschrevene bezettelingen moet UwE. het reglement opvolgen, dat wij UwE. nu medegeven, en de Europesche gemeene militairen maandelijks voor betaling tot den inkoopsprijs gerieven met een pond koffij en een pond suiker, zonder de vorige orders dienaangaande meer te laten gelden.

6.

Bij vertrek van een Comp^s. vaartuig naar herwaarts zullen wij daarmede terug verwachten de bij eene naamlijste bekend staande negentien Sipais, nadien dezelven niet begrepen zijn onder de in het 3e artikel gemelde een honderd veertig zulke krijgers.

7.

Behalve de 25000 ℔ rijst, geschikt tot eene matige verstrekking voor betaling tegen één honderd rks. de kojan van 5000 ℔ aan de Chinezen, die tot de exstructie van het nieuwe fort of forten en andere werken geemploijeerd zullen worden, zenden wij nog met het scheepje de *jonge Oranjeboom*, de kotter *Java* en de bark *de Standvastigheid*, zoowel de daartoe benoodigde gereedschappen als eenige huisselijke behoeften, en ter verkoop met 100 rds. avans eene kas amfioen, die UwE. alle bij de Riouwsche negotieboeken moet innemen.

8.

Zoodra de plaatsen bestemd zijn, die gefortificeerd of daar UwE. woning en andere onontbeerlijke opstallen gezet zullen worden, moet UwE. met den kapitein der Chinezen een accoord zien te treffen nopens het loon van de arbeiders, hetzelve op het naauwste bedingende, en er dan met alle vlijt aan laten werken, doch vooral zorgen dat de bezettelingen spoedig lijfberging aan den wal krijgen, om hen niet te exponeren aan het gevaar van door een lang verblijf op de vaartuigen ziek te worden. De onvertraagde voltooijing van den Boom om de groote rivier te sluiten blijft ook UwE. beleid aanbevolen.

9.

Kort na UwE. komst ginder moet UwE. de Chinezen pogen te disponeren ter verplaatsing van hunne kampongs naar Tandjong Pinang, om hen nader bij de hand te hebben.

10.

De gezworen scriba van Riouw Carel Bruijns vaart met de kotter *Java* derwaarts over, de onderchirurgijn Johan Barthold Eggena benevens den huistimmerman Frans van Hert met de bark de *Standvastigheid*, en met UwE. transportvaartuig een inlandsch Christen, Adriaan de Grasa genaamd, welken wij in dienst hebben aangenomen voor tien rds. en een parra rijst ter maand, om onder UwE. toezigt en verantwoording de goederen gade te slaan, die in Comp[s]. pakhuis geborgen worden.

11.

Riouw zoodanig te retableren dat de Compagnie er in der tijd gewigtige voordeelen van genieten kan, moet eene taak zijn, die alle UwE. attentie tot zich trekt. En, om hetzelve uittewerken, moet UwE. niet alleen het Plakaat doen affigeren, hetwelk UwE. ten dien einde hiernevens wordt medegegeven en een iegelijk (de kwaadwillige Boeginezen en de suspecte Maleijers uitgezonderd) aanmoedigen om er zich te komen nederzetten of handelen, maar ook de zulken, die dat doen, zoowel als de presente ingezetenen, gedurende de eerste zes maanden des aanstaande jaars 1788 tol- en lastvrij laten, en zelfs de passen der vertrekkende vaartuigen op ongezegeld papier gratis expedieren. Wij begrijpen onder de suspecte Maleijers in de eerste plaats de naar elders geretireerde regenten van Riouw en allen die hunne favoriten geweest of aan hen vermaagschapt zijn, alzoo dezelven voor altoos van daar geweerd moeten worden, des noods met geweld.

12.

Elke van de verschillende natien, die UwE. ter woon op Riouw admitteert, moet even als de Chinezen, die er nu zijn, niet meer dan een hoofd, onder den titel slechts van kapitein, en hij de magt hebben om alle voorvallende domestieke zaken af te doen, onverminderd het regt van die verongelijkt zijn om zich op UwE. of ons te mogen provoceren; doch criminele delicten moeten met zijn behulp door UwE. onderzocht en ter decisie van den raad van justitie alhier gelaten worden. De aanstelling van zulke hoofden aan ons voorbehoudende, bevelen wij UwE. ons daartoe personen voor te dragen, die UwE. in gemoede vermeenen zal de bekwaamsten en vroomsten te zijn, en merken teffens aan, dat zij, na hunne aanstelling den eed van trouw en gehoorzaamheid aan de Comp. zullen hebben te doen.

13.

Terwijl wij een extract uit de aanteekeningen voor den meergemelden Heer Wierts tot UwE. speculatie dezen bijvoegen recommanderen wij UwE. met d[e]

kommandanten van 's Lands schepen steeds in de volmaakste vriendschap en harmonie te leven, en in alle zaken van aangelegenheid, schoon de politie concernerende, het advies van Hoogdezelven in te nemen.

11.

Wat onze vorige orders met betrekking tot Riouw betreft, die blijven, voor zoo verre zij niet weder ingetrokken of gealtereerd zijn, in hare volle kracht en moeten door UwE. naauwkeuriglijk geobserveerd worden.

Wij besluiten hiermede dezen, onder toewensching van 's Hemels zegen over UwE. persoon en bewind, en blijven zeer gaarne

UwE. Goede Vrienden.

Malakka, in 't kasteel, den 24 December 1787.

XXXVI.

Betreffende het Fortres, gelegen op den berg Tandjong Pinang, welkers geschut alle op planken beddings geplaatst staat, is verdeeld als volgt:

Op het bastion No. 1.

1 ps. ijz. kanon van 12 ℔, en
3 " " " " 6 "

waarvan 2 stukken het gansche beneden fortres, en de Chinesche voorkamp, en 2 over en langs de Noordzijde van den berg schieten.

Op het bastion No. 2.

1 ps. ijz. kanon van 12 ℔, en
3 " " " " 6 "

waarvan 2 ps. over en langs de Zuid-Oostkust den berg en bosschen bestrijken, en de twee anderen over en voorbij Stoppelaarsberg, langs het zeestrand, en over het vaarwater of den ingang van den Zuidkust tot omtrent het eiland Venus.

Op het bastion No. 3.

1 ps. ijz. kanon van 12 ℔,
3 " " " " 6 " en
1 metalen " " 2 ".

Hiervan bestrijken mede 2 stukken het zeestrand en den ingang van den Zuidkust tusschen het eiland Venus, en de 2 anderen over het binnenwater, tot het eiland Mars, terwijl het metalen kanon in de flank na het bastion No. 2 gerigt is.

Op het bastion No. 4.

1 ps. ijz. kanon van 12 ℔,
3 " " " " 6 " en
1 metalen " " 2 ".

Twee van deze schieten over de vlakte van de mond der rivier langs het eiland Mars, na het noorder gat, en de andere twee secunderen het beneden fort aan Noordwestzijde van den Zeekant, zijnde het metalen stuk in de flank geplaatst, en hetwelk de Chinesche voorkamp bestrijken kan.

Het binnenplein in hetzelve is 72 voeten in het vierkant, waarin een wacht van planken, en die men bezig is met pannen te dekken, is opgebouwd, welkers breedte 72 en lengte 36 voeten inhoud, doch waarin niet meerder als 100 man kunnen logeren.

Op de overige plek kunnen nog aangebouwd worden 6 vertrekken, ieder breed 12 en lang 18 voeten, zoo tot logies der opper- en onderofficieren als tot berging van eenige provisien en artillerie-benoodigdheden, wanneer van hetzelve nog overblijft 36 voeten in het vierkant.

Aan het opmetselen van een vertrek tot berging van kruid is men thans mede bezig, waartoe de geschikste plaats binnen het fort, naast den ingang is uitgekozen, en het opgeworpen gordijn 8 voet in de breedte en 18 voeten in de lengte gelijk de grond is weggenomen.

Een put te graven om het benoodigde water voor de in dat fort bescheidene personen te hebben, is niet wel mogelijk, en daardoor moet zulks dagelijks op een verre distantie gehaald worden.

Om in het fort een kombuis te zetten is geen plaats over, of men zoude van de hiervorengenoemde 6 vertrekken, drie moeten intrekken, dan om zulks voor te komen, kan men den gemeenen man zijn kost laten klaar maken in een kombuis, die in de loopgraven kan opgesteld worden, om dus het geschut van alle kanten vrij te kunnen gebruiken.

Het meeste hout alhier en waarmede de beide forten gepallisadeert zijn, is van een zeer voosachttige aard, zoodat hetzelve door de zware regens, brandende hitte en salpeterachtige grond, van geen langen duur kan zijn, en gevolgelijk telkens reparatie vereischt, en ik durf UWEdG. ook geene verzekering geven dat het bovenfort in die situatie, zooals het thans zich bevind, nog een jaar zal blijven, want schoon de pallisaden al eens bij de grond of verstikt raken en door de sluithouten die daar boven aangemaakt zijn vastgehouden worden, zoo loopt het echter gevaar, dat de grond van de buitenruimte, die zeer smal en op sommige plaatsen van 4 tot 7 voet is aangeplakt, door een zware regen staat in te storten en dus de wal door derzelver zwaarte moet volgen.

En zoo men nu al bij tijds overgaat tot eene vereischte reparatie, zoo is men absoluut verpligt, met het pallisaderen naar binnen te rukken, om reden de buitenruimte als gezegd zoo smal is, en niet permitteert om de oude stompen der pallisaden uit te graven, waardoor dan ook het fort kleiner wordt, en van zijn figuur verliest, en het buiten dit alles altoos een werk zal zijn, waar nooit einde van te wachten is.

Het benedenfort is ook klaar, dan vereischt almede even als het bovenfort gedurige reparatie.

In hetzelve zijn geplaatst 19 stukken kanon, als:

Aan de Zeekant:

7 van 12 ℔
2 〃 6 〃 en
2 〃 6 〃.

Deze bestrijken de overkant van de rivier, de voorkant binnen het eiland Mars en het zeestrand.

Aan de landkant:

3 van 12 ℔ en
7 〃 6 〃,

waarvan eenige tot achter in de Chinesche Kamp kunnen dragen, en de overige bestrijken zoowel de loopgraven aan de landkant als het achterste gedeelte des bergs aan de oostkant.

Zoodra het vertrek tot berging van kruid in het bovenfort gereed is, zal men een begin maken om een kruidhuis (dat thans nog van atap is) op te metselen, doch niet met pannen, maar met steenen bedekt.

Dan de wachten, pakhuizen en woningen in dit fort al met atap gedekt zijnde, zoude het een allerbeste zaak zijn als men dezelve met planken dekte, hetgeen niet alleen zekerder voor brand, maar duurzamer en minst kostbaarder dan atap is, die spoedig van de rotten doorknaagd werd en telkens reparatie vordert.

Extr. Aparte missive van den Resident van Riouw aan den Gouverneur van Malakka, dd. 12 Januarij 1790, in het archief te Malakka.

XXXVII.

Tractaat van eeuwigdurende Vriend- en Bondgenootschap, tusschen de Hooge Regering van Nederlandsch-Indië, en Padoeka Sri Sulthan Abdoel Rachman Sha, opvolger van Padoeka Sri Sulthan Mahmoed, koning van Djohor, Pahang, Riouw, Linga en Onderhoorigheden, aangegaan en gesloten van wege de Hooge Indische Regering, door den HoogEdelGestrengen Heer Constantijn Johan Wolterbeek, Ridder der Militaire Willemsorde, Schout bij Nacht in dienst van Z. M. den Koning der Nederlanden, Commissaris over Malacca, commanderende Z. M. Land- en Zeemagt in dies Onderhoorigheden. En van wege den Sulthan van Djohor, Pahang, Riouw, Linga en Onderhoorigheden, door den Radja Moedah Djafar, Regerende over Riouw, als Gemagtigde van den Sulthan, en geassisteerd door den Tommegong van Djohor.

De Hooge Indische Regering willende aan den vorst een ondubbelzinnige bllijk geven van de welwillendheid van Zijne Majesteit den Koning der Nederlanden voor alle deszelfs onderdanen in Indië, vernieuwt mits dezen het Tractaat van den 10^{en} November 1784, voor zooverre bij hetzelve aan des Sulthans vader het Rijk van Riouw is teruggeven, om dit te bezitten als een wettig en erflijk leen der Nederlanden in dier voege dat de tegenwoordige vorst even als zijn vader zal zijn Vassaal van Z. M. den Koning der Nederlanden, en als zoodanig Koning over het Rijk van Djohor, Pahang, Riouw, Linga en Onderhoorigheden, hij en zijne wettige Erfgenamen ten eeuwigen dage, engagerende beide Partijen ten dien einde zich stiptelijk te gedragen naar de in dit Tractaat volgende pointen, zonder daarvan in het minste af te gaan.

Artikel 1.

Er zal van nu af aan, vrede, vriend- en bondgenootschap blijven bestaan tusschen de Hooge Regering van Nederlandsch-Indië en den vorst van Djohor, Pahang, Riouw, Linga en Onderhoorigheden, die van beide zijden met alle trouw zal onderhouden en voortgezet worden ten eeuwigen dage.

Art. 2.

De Koning, zijn rijksgrooten en onderdanen verbinden zich om aan de Nederlandsche Hooge Indische Regering, als vertegenwoordigende hunnen Beschermheer, gehouw en getrouw te wezen, en zich eerbiedig en gehoorzaam jegens dezelve te gedragen, zonder daartegen ooit iets te ondernemen, hetzij direct of indirect, de vrienden van dezelve zullen zij als hunne vrienden, en derzelver vijanden als hunne vijanden beschouwen en als zoodanig behandelen; mitsgaders de Hooge Regering des begeerends bijstaan met volk en vaartuigen naar vermogen.

Art. 3.

De Nederlandsche Hooge Indische Regering zal van hare zijde het Rijk van Djohor, Pahang, Riouw en Linga beschermen, den Vorst en zijne Opvolgers in hunne regten mainteneren, en de prosperiteit van deszelfs Rijk, zoo veel immer mogelijk, naar tijdsomstandigheden, bevorderen — maar de wetten en gewoonten van den Landen in haar geheel laten.

Art. 4.

En vermits met dat oogmerk van de Nederlandsche zijde een Resident, maar slechts een klein garnizoen nu vooreerst wordt achtergelaten, om aan des Sulthans verlangen te voldoen, zoo is het dat de vorst van zijnen kant voor dit garnizoen ook geheel instaat, en zich voor hetzelve verantwoordelijk steldt.

Terwijl voorts de Hooge Regering aan zich behoudt het regt om des goedvindende, wanneer in den vervolge eene meerdere magt ter bescherming mogt noodig bevonden worden, dit garnizoen te versterken, en de plaatsen waar het krijgsvolk in des sulthans Rijk liggen moet, uittekiezen.

Art. 5.

De Koning verbindt zich om volk te beschikken ter voltooijing en onder-

houding, vervolgens in een goede staat van de fortificatiën, die men zal goedvinden op Riouw aanteleggen, of te verbeteren, en voor den Resident die hier zal achter blijven, een verblijf te doen gereed maken, benevens eene caserne voor de militairen. Voorts van het garnizoen voor redelijke betaling altijd te zullen leveren, hetgeen zij mogten benoodigd hebben aan levensonderhoud.

Art. 6.

De verdediging van plaatsen of werken die door Z. M. troepen bezet blijven, zal geheel en al gelaten worden aan den kommandant van dezelve troepen, onder dien verstande nogtans, dat ingeval van attaque, de Koning met en benevens het garnizoen alle vermogens zal aanwenden tot afbreuke van den gemeenen vijand, zoo niet versterking van manschappen in de vestingen, wanneer de Kommandant van het garnizoen daarom vraagt, als met bijvoeging van volk, wanneer met gemeen overleg tusschen de Koning en gemelde Commandant noodig geoordeeld wordt tegen den vijand uittetrekken.

Art. 7.

De onderdanen van Z. M. den Koning der Nederlanden zullen vrijelijk op en in al de landen, rivieren en havens van Djohor, Pahang, Riouw, Linga en onderhoorigheden, en daarentegen de op- en ingezetenen van dat Rijk in zelfder voege op Malacca en dies Jurisdictie mogen varen en handel drijven, mits zich regulerende naar de wetten, regten en costumen van den Lande, en betalende de daartoe staande geregtigheden.

Art. 8.

Maar zoo iemand niet genegen mogte wezen om in elkanders haven of landen eenige koopmanschappen te lossen of te laden, zal hij zonder eenige geregtigheid te betalen als die van de ankerage en vuurtax, mogen vertrekken.

Art. 9.

De Nederlandsche Hooge Indische Regering en Z. M. onderdanen zullen ten allen tijde de vrijheid hebben om in de bosschen of op plaatsen onder het gebied van Djohor, Pahang, Riouw, Linga en Onderhoorigheden gelegen, zooveel mast–, timmer– en brandhout te laten kappen, dan wel koopen en uitvoeren als zij zullen benoodigd zijn, zonder daarvoor eenige tol– of recognitie onderhevig te wezen. Zulks zal echter nimmer vermogen plaats hebben dan met voorkennis en overleg van den Sulthan of deszelfs plaatselijke Regering, ten einde daarin niets ten nadeele van de ingezetenen, en zoo min mogelijk der bosschen plaats grijpen.

Art. 10.

Aangezien de wering van zeerooverijen, die veeltijds in dezen staat geschieden, een point is van aangelegenheid, en het de vaste wil der Hooge Regering van Nederlandsch-Indië is, om met kracht en magt van schepen te zorgen, dat de smalle handelaars niet van hunne vaartuigen, goederen en leven of vrijheid berooft, en de wederzijdsche onderdanen daardoor in hunne vaart

belemmerd worden, zoo verpligten zich de Koning en zijne rijksgrooten, om aan geene personen die onder de minste verdenking liggen dat zij zich met de schandelijke kostwinning van zeeroof generen schuilplaats in eenig gedeelte van het koningrijk te geven, veel min eenige protectie te verleenen, maar daarentegen naar hun vermogen, met de Nederlandsche Hooge Indische Regering mede te werken, om zoodra vernomen wordt, dat hier of elders in dezen straat zich zeeschuimers onthouden, dezelve te vernielen en uitteroeijen, zoo door het in zee zenden van welgewapende vaartuigen als anderzints, opdat het vaarwater beveiligd moge worden en wederzijdsche onderdanen en ingezetenen hunnen handel met gerustheid onder de bescherming van elkanders overheden kunnen en mogen drijven.

Art. 11.

De Nederlandsche Hooge Indische Regering en de Koning van Djohor, Pahang, Riouw, Linga en Onderhoorigheden zullen wederkeerig zorg dragen dat de onderdanen van de eene partij, tegen die van de andere hetzij ter zee of te land, geen geweldenarijen plegen noch eenige verongelijking of schade toebrengen, doch indien zulks echter onverhoopt en in weerwil van alle genomene precautiën gebeuren mogt, zullen de schuldigen ten afschrik van anderen naar de strengheid der wetten gestraft worden, overeenkomstig met de begane misdaad, een iegelijk onderdaan door zijne wettige overheid. Verbindende zich de Koning al verder om ter voorkoming van onaangenaamheden zijne onderdanen de strikste orders te zullen geven, dat zij bij ontmoeting in zee van eenige Nederlandsche kruisers, wanneer een schot gedaan wordt, dadelijk bij denzelven komen ten einde gevisiteerd en niet voor zeeroovers aangezien te worden, want wanneer zij niet bijdraaiden zou die kruiser verpligt zijn met scherp te schieten, en hierdoor konden ongelukken ontstaan. Terwijl voorts om van verre reeds de vaartuigen van Zijne Hoogheids onderdanen te erkennen, de vorst aanneemt dezelve alle te doen varen onder eene vlag, ten dien einde door hem uittekiezen, met kennisgave daarvan aan de Hooge Regering van Nederlandsch Indië.

Art. 12.

Om zoo veel te zekerder te zijn dat wederzijds geen geweld op zee tegen elkander kan plaats hebben, en dat niemand zich tot de zeeroof kan masqueren, zoo zal Zijne Hoogheid order geven dat geen vaartuig uit des Sulthans Rijk zal varen zonder voorzien te zijn van eene pas door een gequalificeerd persoon van des Sulthans zijde gegeven en geviseerd door den Resident van de Nederlandsche zijde, als bekend met het vaartuig en met bijvoeging op de visa van het nummer, hetwelk door hem zal te boek gesteld worden.

Art. 13.

Bijaldien iemand van de wederzijdsche onderdanen, uit oorzaak van eenig gepleegd delict of andere redenen tot de eene of andere van de Hooge contracte-

rende partijen overloopt, zal men dezelve na gedaan ontbod ten eersten uitleveren, zonder zoodanigen persoon te verschuilen of achter te houden.

Art. 14.

Alle van Malacca weggeloopene of geroofde en vervoerde slaven of schuldenaren, die onder het gebied van Djohor, Pahang, Riouw, Linga of onderhoorigheden mogten gebragt worden, verbindt zich de Koning te doen overgeven aan dengenen die tot de overname daarvan gekwalificeerd is, onder genot van twintig reaal voor elken slaaf of schuldenaar die op deze wijze zal achterhaald en over gegeven worden. Gelijk de Hooge Indische Regering zich insgelijks verbindt hetzelve te doen ten opzigte van die van Djohor, Pahang, Riouw, Linga en Onderhoorigheden, welke op Malacca kunnen worden aangewezen, mede onder genot van twintig reaal voor ieder persoon. Terwijl de Hooge contracterende partijen daarenboven tegen de slaven-seductie door strenge wetten de noodige voorziening zullen doen om dezelve krachtdadiglijk te beletten en tegen te gaan.

Art. 15.

De ordinaire weg van Justitie zal voor een ieder open, en de loop daarvan ter wederzijde vrij wezen, zoodat de onderdanen van beide de Hooge contracterende Partijen hunne regten, actien en pretentiën volgens de wetten en statuten van ieder land zullen mogen instellen, ten einde daardoor ter weder zijde zonder onderscheid te erlangen, zoodanige voldoening als hun wettiglijk geoordeeld zal worden toe te komen, en ieders goed en regt dus bewaard mogen blijven.

Art. 16.

Tot een blijk dat het de ernstige begeerte der Hooge Regering van Nederlandsch-Indië is de welvaart van des Sulthans Rijk te bevorderen, zoo staat dezelve Regering mits dezen toe de vrije vaart van alle natien op Riouw en Linga, als zijnde de hoofdnegotie plaatsen van des Sulthans Rijk, terwijl voort op en in alle de havens van Djohor, Pahang, Riouw, Linga en Onderhoorigheden zullen kunnen varen alle schepen en vaartuigen van Inlandsche natiën, vrienden van den Sulthan, hetgeen aan geene schepen komende uit Europa of America, of uit bezittingen van Europesche mogendheden wordt toegestaan; hiervan echter uitgezonderd de onderdanen van Z. M. den Koning der Nederlanden. En om voorts in het innen van de regten te Riouw den Sulthan behulpzaam te zijn, zoo zal er van de Nederlandsche zijde een beambte worden aangesteld, die met en benevens een bediende van den Sulthan voor de rigtige inning van die regten zorgen zal- en zullen aan beide deze ambtenaren eene Instructie worden gegeven, ten genoege van wederzijdsche partijen op te maken.

Art. 17.

Al het tin komende van Banka en Palembang, en ingevoerd wordende in eenig plaats van des Sulthans Rijk, zal ten voordeele van den Sulthan worden geconfiskeerd en door denzelven aan de Hooge Regering worden overgegeven tegen den prijs van tien spaansche matten het picol-gelijk mede tegen inkoops-

prijs alle nagelen, nooten en foelie, welke van Borneo of uit de Molukken Eilanden in des Sulthans land worden gebragt, naardien de Hooge Regering zich de monopolie van die artikelen heeft gereserveerd. Alle andere handel is vrij.

Art. 18.

Nademaal alle kosten voor de tractementen en soldijen van het garnizoen, de oorlogschepen, den Resident en andere beambten, zullen gedragen worden door de Hooge Indische Regering, zoo zullen de opbrengsten van de nader te bepalen in- en uitgaande regten gelijkelijk worden gedeeld en de eene helft daarvan zijn voor de Hooge Regering, de andere voor den Sulthan.

Terwijl voorts wanneer met der tijd het van wederzijde goedgevonden werd eenige belastingen op de chinesche kooplieden alhier te leggen, welke nu nog niet bestaan, de opbrengst daarvan mede in twee gelijke deelen zal gesplitst worden even als de in- en uitgaande regten.

Art. 19.

De Hooge Regering van Nederlandsch-Indië zal altijd en zoo dikwijls zij het goed vindt een of meer gewapende vaartuigen mogen laten kruisen of post vatten, daar zij het noodig zal oordeelen, om sluikerijen in verboden artikelen van negotie tegen te gaan, en te beletten, zonder dat zulks van 's Konings zijde als eene acte van mistrouwen zal worden aangemerkt, zelfs zal de Koning, wanneer hij vermeent het aanwezen van zoo een gewapend vaartuig hier of elders ten gezegden einde noodig te zijn, daarom aan den Gouverneur van Malacca verzoek doen, welke dan verpligt zal wezen, een zoodanig vaartuig aan handen en te missen hebbende, hetzelve zoo spoedig immer mogelijk te zenden.

Art. 20.

Geene vaartuigen zullen uit of in een der havens van Djohor, Pahang, Riouw, Linga en Onderhoorigheden, vermogen te gaan waar een Nederlands beambte resideert, zonder zich bij hem aantemelden om gevisiteerd te worden en de Koning zal verpligt zijn daaraan de executie te houden.

Art. 21.

Bij overlijden van den regerenden Koning zullen de rijksgrooten niemand tot zijnen successeur mogen verkiezen dan den wettigen afstammeling van denzelven, en bij gebrek daarvan een der naaste prinsen, afstammelingen van het oude Djohorsche huis. De nieuwe Koning zal van zijn aanvaarden der Regering, den Gouverneur van Malacca kennis geven en gehouden zijn gevolmagtigde afgezanten te zenden, om in zijnen naam dit contract aantenemen en te bezweren.

Art. 22.

Nademaal nu dit contract geheel en al tot wederzijdsch genoegen is opgemaakt, en de Hooge Indische Regering daarbij op zich neemt de bescherming van het Rijk van Djohor, Pahang, Riouw, Linga en Onderhoorigheden, zoo is het dat ook de Sulthan zich verbindt dit Rijk te houden in zijn geheel, zonder daarvan ooit iets aftestaan aan eenige andere Mogendheid buiten toestemming

der Hooge Regering, gelijk almede de sulthan met geene natie hoe ook genaamd, eenig tractaat zal mogen aangaan zonder de goedkeuring van de Nederlandsche Hooge Indische Regering daartoe verkregen te hebben.

Art. 23.

En worden eindelijk bij dit tractaat vervallen verklaard alle vorige tractaten, zijnde dit het eenige nu van kracht. Terwijl voorts, indien er iets mogt voorkomen, dat hierin niet bepaald is, en dit bij de Hooge contracterende partijen bedenkingen mogt veroorzaken, men zich over en weder verbindt daaromtrent door nadere schikkingen zich in der minne ter verstaan.

De Sulthan en alle zijne Rijksgrooten verbinden zich alzoo bij dezen, zoowel voor zich zelven als voor hunne nakomelingen ten eeuwigen dage om dit tractaat in alle trouw natekomen, zonder daarvan in het minste aftewijken, en zoo ook de Hooge Regering van Nederlandsch-Indië.

Ter bekrachtiging hiervan stellen de Radja Moeda Djafar en Tommegong van Djohor hunne zegels en handteekeningen hieronder in naam van den sulthan Abdul Rachman Sha, koning van Djohor, Pahang, Riouw, Linga en Onderhoorigheden.

Gelijk mede de Schout bij Nacht voornoemd dit tractaat van wege de Hooge Indische Regering, met zijne handteekening en zegel bekrachtigt.

En zullen drie eensluidende van deze worden opgemaakt, waarvan eene voor de Hooge Indische Regering, eene voor den Sulthan van Djohor, Pahang, Riouw, Linga en Onderhoorigheden, en eene voor den Gouverneur van Malacca.

Geschreven in het Paleis van den Radja Moedah, te Riouw, den zes en twintigsten November des jaars een duizend acht honderd en achttien, zijnde van de Mohamedaansche tijdrekening den 27ⁿ Moharam 1234.

(L. S.) (w. g.) C. J. Wolterbeek.

(L. S.) (w. g.) Radja Djafar.

(L.S.) (w. g.) Toemenggoeng Djohor.

(L. S.) (w. g.) Sulthan Abdul Rachman.

En zijn op den 27sten November daaraanvolgende de Radja Moeda Djafar en Toemenggong Djohor dit tractaat op den koran komen bezweren aan boord van Z. M. schip *Tromp*.

En is voorts ter bekrachtiging van al het bovenstaande gesteld het grootzegel van den Sulthan, hetwelk door Zijne Hoogheid nog is gezonden om dit Tractaat van zijne zijde te certificeren.

(w. g.) C. J. Wolterbeek.

TANDJONG PINANG

in

December 1819 en Januarij 1820

XXXIX.

Wij N. S. van Son, Resident en Kommissaris ter overgave van Malakka.

Aan allen, die deze zullen zien of hooren lezen, Salut! doen te weten:

dat bij tractaat op den 17en Maart 1824 tusschen de gevolmagtigden van H. H. M. M. den Koning der Nederlanden en den Koning van Groot-Brittanië te London gesloten, onder anderen aan laatstgenoemde mogendheid zijn afgestaan alle de bezittingen van Zijne Nederlandsche Majesteit op het schiereiland Malakka;

dat wij dientengevolge den last hebben ontvangen om dien afstand ter executie te leggen, en met den sedert alhier aangekomenen Britschen kommissaris H. S. Cracroft, die ons behoorlijke volmagt heeft vertoond, de overgave op heden hebben bepaald;

Wij hebben dan reeds het bezit dezer gewesten aan den Britschen kommissaris overgeleverd, en verklaren alzoo onze oppermagt op het schiereiland Malakka van dit oogenblik te hebben opgehouden.

In naam van Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal over Nederlandsch-Indië verleenen wij bij deze honorabel ontslag aan alle ambtenaren uit derzelver respectieve betrekkingen, dezelven bedankende voor de gepresteerde diensten; en brengen hun verders ter kennis dat diegenen hunner, welke verkiezen mogten zich in eene Nederlandsche bezitting te vestigen, totdat zij anders kunnen worden geëmploijeerd, in het genot zullen blijven van de helft hunner tegenwoordige bezoldigingen, mits zij zich binnen zes maanden in eene der Nederlandsche bezittingen zullen bevinden; zullende zij die na verloop van dien tijd niet op Nederlandsch gebied zijn aangekomen, worden beschouwd van dit voorregt te hebben afgezien.

Mogten wij, ingezetenen van Malakka! nu omtrent een jaar geleden, met blijdschap het oppergezag over u aanvaarden, wij hebben dan nu met even zoo veel hartzeer daarvan afstand gedaan, te meer daar wij, ten gevolge der gunstige maatregelen door de Nederlandsche regering genomen, voor ons zelf het aangenaam vooruitzigt hadden van vroegere welvaart weder onder U te zien herleven.

Gij keert echter terug onder het bestier van eenen grootmoedigen vorst, onder wiens vlag de meesten onder u geboren zijn, en dit zij voor u en voor ons genoegzame waarborg, dat de pogingen van uwen nieuwen gebieder voor uw aller welzijn niet minder verzorgende zullen wezen, dan die welke door ons daartoe zijn aangewend.

Ga dan voort zulke goede en rustige onderdanen voor Hem te wezen als gij voor ons geweest zijt, en alzoo zult gij voorzeker tot dien voorspoed geraken, welke wij u en uwe kinderen met Gods dierbaren zegen zoo hartelijk toewenschen.

Wij gelasten eindelijk, dat deze publicatie in de onderscheidene talen zal worden afgekondigd en aangeplakt ter plaatse waar zulks behoort en gebruikelijk is.

Gegeven te *Malakka*, den 9 April 1825.

(w. g.) H. S. VAN SON.

XL.

Tractaat van eeuwigdurende vriend- en bondgenootschap, tusschen de Hooge Regering van Nederlandsch-Indië en Padoeka Sri Sulthan Abdoel Rachman Sha, opvolger van Padoeka Sri Sulthan Mahmoed Sha, Koning van Linga, Rio en onderhoorigheden.

De Hooge Regering van Nederlandsch-Indië en Padoeka Sri Sulthan Abdoel Rachman Sha, Koning van Rio, Linga en onderhoorigheden, opvolger van Padoeka Sri Sulthan Machmoed Sha, in overweging genomen hebbende, dat naar aanleiding van het Tractaat op den 17^{en} Maart 1824 te London gesloten tusschen hunne Majesteiten den Koning der Nederlanden en den Koning van het vereenigde Koningrijk van Groot Brittannië en Ierland, het rijk van Djohor en Pahang van dat van Rio, Linga en onderhoorigheden is afgescheiden geworden; dat mitsdien de vroegere tractaten tusschen de Hooge Regering van Nederlandsch-Indië en den Koning van Djohor, Pahang, Rio, Linga en onderhoorigheden aangegaan, niet meer op denzelfden voet kunnen blijven bestaan, dat daarenboven die Tractaten successivelijk door nadere overeenkomsten zijn geampliëerd of gealtereerd;- en dat het alzoo als wenschelijk moet worden beschouwd, dezelve als nu in een nieuw Tractaat gewijzigd, naar de bestaande omstandigheden te vereenigen en op eenen duurzamen voet te regelen.

Hebben tot hunne gevolmagtigden benoemd, te weten:

De Hooge Regering van Nederlandsch-Indië den Heer Elout, Cornelis, Pieter, Jacob, Ridder van de Militaire Willemsorde 3de klasse, Ridder van den Nederlandschen Leeuw, Luitenant Kolonel bij het Leger, aftredend resident van Rio, nu bestemd voor Sumatra's Westkust en Zijne Hoogheid den Koning van Rio, Linga en onderhoorigheden, den onderkoning Radja Djafar met en benevens Tongkoe Machmoed, zoon des Sulthans en als Erfprins voerende den titel van Tongkoe Besar.

Welke nadat hun wederzijds genoegzaam gebleken was van hunne respectieve volmagt, de volgende artikelen hebben vastgesteld.

Art. 1.

Door het tegenwoordig tractaat worden alle vroegere tractaten, contracten of overeenkomsten tusschen de beide contracterende partijen aangegaan, mitsgaders alle ampliatiën en alteratiën, welke successivelijk daarop zijn gemaakt, beschouwd als ingetrokken en vervallen, worden dien onverminderd het voormalig tractaat van den 10^{en} November 1784 en het daarop gevolgd tractaat van den 26^{en} November 1818 tot grondslag aangenomen van de onderlinge betrekkingen tusschen de beide contractanten.

Art. 2.

Er zal mitsdien tusschen de Hooge Regering van Nederlandsch-Indië en Zijne Hoogheid den Sulthan van Rio, Linga en onderhoorigheden eene besten-

dige vrede en vriendschap en eene goede verstandhouding bestaan, ter bevordering van de welvaart en den voorspoed van derzelver respective landen en onderdanen.

Art. 3.

Zijne Hoogheid de Sulthan verklaart en erkent bij deze plegtig en zonder de minste reserve, dat hij het Rijk van Rio, Linga en onderhoorigheden alleen bezit in leen en door de hooge gunst en de genegenheid van de Hooge regering van Nederlandsch-Indië, dat hij mitsdien als leenman van het gemelde Rijk belooft voor zich, zijne Rijksgrooten en zijne Onderhoorigen, gehouw en getrouw te zullen zijn aan den Koning der Nederlanden en aan den Gouverneur-Generaal als Zijner Majesteits vertegenwoordiger in Nederlandsch-Indië en zich alzoo eerbiedig en gehoorzaam jegens Denzelven te zullen gedragen; voorts de vrienden van het Nederlandsch-Gouvernement als zijne vrienden, en deszelfs vijanden als zijne vijanden te zullen beschouwen en behandelen, en wanneer zulks door het Gouvernement mogt worden verlangd, hetzelve met volk en vaartuigen te zullen bijstaan en een en ander ter beschikking te zullen stellen van de civiele of militaire autoriteit, welke het bevel over de Nederlandsche Krijgsmagt zal voeren.

Art. 4.

Bij het overlijden van den tegenwoordigen vorst, zal geen ander Sulthan over het Rijk van Rio en Linga worden aangesteld, dan deszelfs wettige afstammeling en bij gebreke van denzelven, zal de kroon aan geen ander Prins door de Rijksgrooten mogen worden opgedragen dan onder goedkeuring van de Hooge Indische Regering.

En zal telkens door elken nieuwen vorst, bij het aanvaarden zijner regering, hetzij in persoon, hetzij door zijne gemagtigden, de eed van getrouwheid en van de plegtige aanneming van dit contract in handen van den Resident van Rio moeten worden afgelegd.

Art. 5.

Zijne Hoogheid verbindt zich almede om het Rijk van Rio, Linga en onderhoorigheden steeds in zijn geheel te behouden, en daarvan geene afstand hoegenaamd, hetzij van het geheel, hetzij van een gedeelte, te zullen doen aan eenige andere mogendheid buiten toestemming der Hooge Indische Regering, alsmede om met geene andere natie eenig Tractaat of overeenkomst zonder de goedkeuring van gemelde Regering, aan te gaan.

Art. 6.

De Hooge Regering van Nederlandsch-Indië verklaart van hare zijde het Rijk van Rio, Linga en onderhoorigheden onder hare bescherming te nemen en te zullen houden en verbindt zich om zoo lang de Sulthan aan de verpligtingen voldoet, welke uit het tegenwoordig Tractaat voortvloeijen, hem in het bezit van gemeld Rijk te zullen laten, hem en zijne wettige opvolgers in hunne regten

te zullen handhaven en den voorspoed van het Rijk naar tijdsomstandigheden zoo veel mogelijk te bevorderen.

Art. 7.

Het bewind over het geheele Rijk van Rio, Linga en onderhoorigheden, zal even als zulks bereids ten tijde der voorvaderen van Zijne Hoogheid heeft plaats gehad bij voortduring onder den Sulthan door eenen rijksbestierder als Radja Moeda worden waargenomen. Deze Rijksbestierder zal altijd uit het geslacht der Boeginesche prinsen worden gekozen en onder den titel van Jang toean Rio te Penjingat resideren.

Bij overlijden van denzelven zal de Sulthan eenen anderen tot zijnen opvolger voordragen aan de Hooge Regering van Nederlandsch-Indië, en tot deszelfs benoeming niet overgaan dan wanneer dezelve door haar zal zijn goedgekeurd, — nemende Zijne Hoogheid aan om zich daarin steeds naar den Raad der Hooge Regering te zullen gedragen.

Voorts wordt op heden naar genoegen van Zijne Hoogheid den Sulthan en van het Nederlandsch-Gouvernement bepaald, dat die Rijksbestierder zoo veel mogelijk zal gekozen worden uit de afstammelingen van den tegenwoordigen Onder-koning met name Radja Djafar.

Art. 8.

Tot de waarneming van de belangen van het Nederlandsch-Gouvernement zal van wege hetzelve bij voortduring een ambtenaar met het gezag van Resident bekleed, bij het Rijk van Rio, Linga en onderhoorigheden resideren en den titel van Resident van Rio voeren; zullende deszelfs zetel gevestigd zijn op Tandjong Pinang.

De Hooge Regering zal steeds zoo veel mogelijk en behoudens bijzondere omstandigheden deze betrekking opdragen aan ambtenaren, met de taal, de zeden en de gewoonten der benedenwindsche landen bekend.

Met het zoo veel mogelijk in dit en in het 7e artikel voorkomende wordt geene andere reserve bedoeld dan dezulke, die uit dringende oorzaken ontstaande eene afwijking van deze bepaling noodzakelijk en klaarblijkelijk zou komen te gebieden.

Art. 9.

Indien onverhoopt tegen de handelingen van den Resident eenige bezwaren bij den Sulthan of den Rijksbestierder mogten ontstaan, zal het aan Zijne Hoogheid steeds onverlet blijven om zich met die bezwaren regtstreeks, en alzoo zonder tusschenkomst van den Resident, aan de Hooge Regering van Nederlandsch-Indië op zoodanige wijze als Zijne Hoogheid het meest geschikt zal oordeelen, te wenden

In alle andere gevallen zullen Zijne Hoogheid en de Rijksbestierder den Resident beschouwen als de gevolmagtigde der Hooge Regering, met denzelven alleen alle zaken behandelen, die betrekkelijk zijn tot de wederzijdsche belangen en alleen door zijne tusschenkomst en met zijn medeweten met de Regering corresponderen over al hetgeen zij zullen wenschen ter kennisse van dezelve te

brengen, zullende almede geene gezantschappen naar de Regering worden gezonden, dan met overleg van den Resident.

Art. 10.

De uitoefening van het Regt in alle burgerlijke en lijfstraffelijke zaken over al de ingezetenen van het Rijk van Rio en Linga wordt onder de na te noemen uitzonderingen geheel aan Zijne Hoogheid den Sulthan en in zijnen naam aan den Rijksbestierder overgelaten, voor zoo ver echter het lijfstraffelijke betreft, zoo verbindt zich zijne Hoogheid om bij voortduring alle verminkende en folterende straffen te houden voor afgeschaft en dezelve niet weder te zullen invoeren en om de doodstraf alleen te doen uitvoeren door het krissen van den misdadiger of door zoodanig ander middel, waarop de dood onmiddelijk volgt. In alle belangrijke zaken voorts, tot de administratie des regts behoorende, zal Zijne Hoogheid het gevoelen en den Raad van den Resident inwinnen.

Art. 11.

Van de bovenstaande Jurisdictie zullen steeds zijn uitgezonderd alle Europeanen, Amerikanen en andere westersche volkeren in het algemeen, mitsgaders alle onderdanen van het Nederlandsch-Indisch Gouvernement, welke zich op het gebied van Zijne Hoogheid mogten bevinden, en inzonderheid alle de inwoners van de zetelplaats des Residents, en binnen den omtrek van dezelve, volgens de grensscheidingen voor gemelde zetelplaats, zooals die zijn bepaald geworden naar aanleiding van het contract van 5 April 1820; alle welke personen uitsluitend zullen zijn onderworpen aan de regtsmagt des Residents, en buiten gemelde omtrek gevonden wordende op de eerste vordering aan de politie beambten des Residents zullen moeten worden overgeleverd. — Ook zal op voorschreven zetelplaats of binnen den gemelden omtrek zich niemand zonder toestemming van den Resident met der woon mogen nederzetten.

Art. 12.

Van de bij artikel 9 aan zijne Hoogheid toegekende Jurisdictie zullen almede zijn uitgezonderd en aan de Rijksmagt des Residents onderworpen al de ingezetenen van het eiland Bintang, hoegenaamd, in zaken betreffende de regten, belastingen, pachten en generalijk alle inkomsten van het Nederlandsch-Gouvernement, zullende gemelde ingezetenen gehouden zijn om zich aan alle de daaromtrent gemaakte of nog te maken wetten en reglementen te onderwerpen, en tot het nakomen derzelve door regtsdwang kunnen worden geconstringeerd, zonder dat daarin eenige verhindering door wien het ook zij, moge worden te weeg gebragt, nemende Zijne Hoogheid daarentegen aan om het gezag des Residents in zoodanige gevallen te zullen handhaven en te doen handhaven.

Art. 13.

Desgelijks zullen alle handelszaken, waarin betrokken zijn personen, behoorende tot eene Europesche of andere bovenwindsche mogendheid op andere plaatsen gelegen onder het gebied van Zijne Hoogheid en waar zich geen amb-

tenaar van het Nederlandsch-Indisch Gouvernement bevindt, door den rijksbestierder worden gebragt ter kennis van den Resident en met gemeen overleg van beiden worden geregeld volgens de bepalingen vastegesteld of nader vast te stellen tusschen de bovenwindsche volkeren onderling.

Ingeval een schip of vaartuig, behoorende aan den onderdaan van eene Europesche, Chinesche of andere mogendheid, in de wateren onder het gebied van Zijne Hoogheid ressorterende, mogt komen te stranden of te verongelukken, zal noch op het schip noch op de lading eenig regt door Zijne Hoogheid of door den Rijksbestierder kunnen worden gepretendeerd; doch zal in zoodanig een geval door het hoofd der aangrenzende plaats de zaak dadelijk ter kennis van den Rijksbestierder en door dezen onmiddelijk ter kennis van den Resident worden gebragt, welke gezamenlijk de noodige maatregelen zullen nemen en daarin handelen in den geest der bepalingen deswege gemaakt bij het besluit van den kommissaris-Generaal van den 26^en^ Junij 1829, N°. 19 (staatsblad N°. 54).

Art. 14.

De Hooge Regering behoudt aan zich het regt om op alle plaatsen van het Rijk van Rio en Linga, alwaar de Nederlandsche vlag waait, en een ambtenaar van het Nederlandsch-Gouvernement is gesteld ten haren behoeve zoodanige regten en belastingen daartestellen als Zij zal goedvinden en zal zich niemand met de regeling of ontvangst derzelven mogen inlaten dan de personen, welke daartoe door of van wege de Regering zullen zijn gekwalificeerd.

Op alle andere plaatsen, onder het gebied van Zijne Hoogheid staande en niet vallende onder de bovenstaande termen, zal het Zijne Hoogheid vrijstaan om zoodanige belastingen te heffen en te doen heffen als Zij zal vermeenen te behooren, na echter vooraf het gevoelen en den raad van den Resident deswege te hebben ingewonnen. — Doch zullen op zoodanige plaatsen geene verhooging der thans bestaande of invoering van nieuwe belastingen op schepen en vaartuigen dan wel op uitgaande of inkomende goederen worden daargesteld, dan met overleg van den Rijksbestierder en den Resident.

Art. 15.

De Hooge Regering zal ten allen tijde de vijheid hebben om in de bosschen of op plaatsen, onder het gebied van Zijne Hoogheid behoorende, even als Zijner Hoogheids onderdanen, zoo veel mast-, timmer- en brandhout te laten kappen dan wel te koopen en uittevoeren, als Zij benoodigd zal zijn, zonder daarvoor eenig regt of eenige recognitie te behoeven te betalen; — echter zullen geene aankappingen mogen geschieden dan met voorkennis en overleg van Zijne Hoogheid ten einde door geene ondoelmatige beschikking over gemelde houtwerken de bosschen te benadeelen.

Art. 16.

De Hooge Regering verzekert bij voortduring aan Zijne Hoogheid den Onderkoning dezelfde inkomsten als hij thans geniet en zulks bij wijle van schadeloosstelling voor de aan het Nederlandsch-Indisch Gouvernement afgestane

revenuen, zullende, ingeval het Nederlandsch-Indisch Gouvernement bij vervolg van tijd eenig ander Etablissement op eene onder het gebied van Zijne Hoogheid gelegen plaats zoude verlangen te vestigen, door hetwelk Zijne Hoogheid of een der Rijksgrooten de door denzelven vroeger genoten inkomsten geheel of gedeeltelijk zoude komen te missen, daarvoor eene billijke schadeloosstelling tot genoegen der wederzijdsche belanghebbenden worden gevalideerd. Voorts, naardien even als Penjingat de zetel is des onderkonings, zoo ook Linga die des Sulthans, en deze beide Eilanden van niet groote uitgestrektheid zijn: nademaal boven en behalve die beide Eilanden geheiligd zijn tot begraafplaatsen der vorsten, zoo is het dat het Gouvernement belooft geene beambten, veel minder krijgsvolk op die beide Eilanden te plaatsen, tenzij met vol genoegen van den Sulthan of van den onderkoning.

En opdat te meer blijke van dat vol genoegen, ingeval nader echter beambten of troepen op die Eilanden geplaatst wierden, zoo neemt het Gouvernement aan, aan de vorsten te laten de initiatieve tot zoodanigen maatregel, dewelke alzoo niet zal plaats grijpen dan na voorafgaand verzoek daartoe van een der genoemde vorsten.

Art. 17.

Zijne Hoogheid de Sulthan verbindt zich bij deze ten sterkste zoo voor zich zelven als voor den Rijksbestierder en zijne overige rijksgrooten, om het Nederlandsch-Indisch Gouvernement met alle zijne magt behulpzaam te zijn in het weren en uitroeijen der zeerooverijen; — om in geen gedeelte van het Rijk eenige schuilplaats te vergunnen aan personen, welke onder de verdenking liggen of waarvan de zekerheid bestaat, dat zij zelven zeerooverijen plegen of door anderen hun ondergeschikt, doen plegen en daarbij regtstreeks of zijdelings eenig belang hebben, maar om integendeel alle zoodanige personen, waar zij zich bevinden, te doen opvatten, en aan de gestrengheid der wetten te doen overleveren, zullende mitsdien door Zijne Hoogheid van Hare zijde, de gestrengste middelen in het werk worden gesteld om dit kwaad uit te roeijen en tevens de krachtigste bevelen worden gegeven, om waar en zoo dikwijls zulks noodig zal zijn, ten denzelfden einde de Nederlandsche magt met manschappen, wapenen en vaartuigen bijtestaan.

Art. 18.

De schepen onder de vlag van Zijne Hoogheid varende, zullen bij derzelver aankomst in eene der havens of op eene der reeden van Nederlandsch-Indië aan geene andere of hoogere regten zijn onderworpen, dan de schepen in Nederlandsch-Indië te huis behoorende, mits voorzien zijnde van eenen zeebrief door Zijne Hoogheid den Sulthan te verleenen. — Zoodanig een zeebrief zal echter niet worden verleend, dan nadat de resident van Rio op het verzoek van den belanghebbende zal zijn gehoord en het zal zijn gebleken, dat bij denzelven geene bedenkingen daartegen bestaan, zullende daarenboven de echtheid van gemelden zeebrief door het zegel en de handteekening van den resident moeten zijn bekrachtigd en bij gebreke van dien, het schip niet worden beschouwd als van Zijne Hoogheid

of aan iemand van hare onderdanen te behooren, maar als een vreemd schip worden behandeld.

Art. 19.

Ter meerdere verzekering tegen alle misbruiken, welke van het voeren van Zijner Hoogheids vlag zouden kunnen worden gemaakt, zullen door Zijne Hoogheid de noodige bevelen worden gegeven dat elk vaartuig onder die vlag varende zal moeten zijn voorzien van een jaarpas, houdende de namen van het schip en van den gezagvoerder, het getal en de namen van de equipage, de wapening van het schip en de hoeveelheid amunitie, die hetzelve aan boord heeft. Deze pas zal almede door den Resident van Rio en op andere plaatsen onder het gebied van Zijne Hoogheid liggende, alwaar zich een Nederlandsch beambte mogt bevinden, door dien ambtenaar moeten worden geviseerd, behoudens deszelfs bevoegdheid om de schepen te visiteren en te doen visiteren, en zich te doen verzekeren dat alles rigtig is en zoowel de algemeene belangen van den handel en zeevaart, als inzonderheid die van het Nederlandsch Indisch Gouvernement, behoorlijk gewaarborgd zijn.

Art. 20.

Omtrent alle zoodanige punten, welke bij dit contract niet zijn opgenomen en welke nader zouden blijken eenige voorziening te vorderen, zullen de beide contractanten zich steeds in der minne verstaan.

En hebben de wederzijdsche contractanten dit contract, ten blijke van echtheid, met hunne handteekening en hunne respective zegels bekrachtigd, en zijn van dit contract gemaakt vier eensluidende afschriften, als een voor de Hooge Regering van Nederlandsch-Indië, een voor Zijne Hoogheid den Sulthan, een voor Zijne Hoogheid den Onderkoning en een voor den Resident van Rio.

Aldus gedaan in het paleis van den Onderkoning op het Eiland Penjingat den negen en twintigsten October des jaars een duizend acht honderd en dertig, zijnde van de mahomedaansche tijdrekening den Elfden Djoemadilawal 1246.

---

a 2 Kruisbooten, waaronder die van den Radja
b 3 inlandsche praauwen en 1 sampan pandjang
c 2 Kruisbooten, 16 inlandsche vaartuigen, 3 sloepen
d Benting met 8 stukken
e Benting met 8 stukken
f Roovers praauw met 1 stuk voorop
g 1 kruisboot en 3 inl. vaartuigen voor Kota Baroe
h Verbrande kampong van den Panglima besar, de regte gestippelde lyn duidt de rigting der weg naar de Enoh aan, en de gebogene naar de S^{ie} Batang
i Legplaats van een aantal kleine sampans en 2 grootere, de kleine zyn vernield en de grootere hebben gediend als transportmiddel voor de matrozen over de Soengie Batang
k Soengie Gondol
l Gewapende praauwen ter bewaking van Soengie Gondol

Kwalla Enoh

Soengie Kalang

Soengie Gondol

Kwalla Battaparang

Kwalla Battaparang

Kwalla Tengah

Kwalla Terap of Krang

Soengie Terap

Soengie Ritteh

SCHETS
van de
Mondingen en van eenige Takken
der
RIVIER-RITTEH.

K Verbrande huizen
L Plaats waarin de blauwe vlag waait
V. Opgeworpen sterkten.
O Aangelegde weg door den modder
P Opgespoord kanaal naar Soengie Batang tot aan H afgewerkt
P Terrein waarover de noodige transport praauwen zyn getrokken geworden
Q Vyandelyk terrein met ranjoes.
R Transport praauwen
S. 1e stand der troepen.
T 2e stand der troepen

Soengie Batang

aan Magazynen in de Hoofdbenting
a Embrazure voor 1 kanon à 3 ℔
b idem voor 1 houwitser
c idem voor 1 kanon à 6 ℔
d mortier beddingen
e Embrazure voor een kanon à 3 ℔ tot dekking der overtogt
f gracht om de sterkte, 2 El breed
g houwitser in een sampan die kon getrokken worden
h Weg genomen tot omtrekking der benting
i Sterkte met 2 lilla's op de linkerwal
k lilla's in de boomen en ampilan
l ingang onzer sterkte
m amunitie en kruidkamer
n. gebouwen voor logement
o inrigting tot verpleging van zieken
p gieren kettingen tegen aanval
q versperde doch opengehakte poort
r rystmagazynen
s kruid magazyn
t woning Panglima besar en andere hoofden
u Weg gevolgd door de kruisbooten
v tweede versperring in de rivier
w openingen in de versperringen

A Hoofdbenting met 9 stukken, de zware tusschen de muurlynen b en c Bovenzyde van lilla's voor van buitenzyde alleen dubbel Ф waren in
B kleinere Benting à 6 stukken.
C Twee gewapende praauwen
D Dwarsbalk in de rivier
E Legplaats onzer flotille.
F Wachthuisje, 's nachts bezet.
G 1e Voorpost, 's nachts bezet.
H Opgeworpen sterkte, met 1 kanon à 6 ℔, 1 à 3 ℔, en omgeven door lilla's d
I Voorwaartsche bedding mortieren op 300 el afstand van de Hoofdbenting

XLII.

Opgave der officieren en manschappen, aan wien ter zake van de expeditie, tegen Reteh in 1858, militaire belooningen zijn toegekend.

A. J. Kroef	Luit. t/z. 1 kl.	M. W. orde 3 kl.
A. J. van Mansvelt	〃 〃 1 〃	〃 4 〃
K. C. Bunnink	〃 〃 2 〃	〃 4 〃
W. J. Scholten van Aschat	〃 〃 2 〃	〃 4 〃
L. F. H. Tuckerman	〃 〃 2 〃	〃 4 〃
Jhr. C. H. O. van Heemskerk van Beest	〃 〃 2 〃	〃 4 〃
Jhr. G. A. Tindal	〃 〃 2 〃	〃 4 〃
P. J. Feltkamp	Off. v. Gez. 3 〃	〃 4 〃
J. W. Cramer van Baumgarten	〃 〃 2 〃	Ned. Leeuw
M. N. Niessen	1 Luit. der Inf.	M. W. orde 4 〃
L. F. W. Meijer	Konstabel.	〃 4 〃
J. D. Goppel	Bootsman.	〃 4 〃
H. Oetses	Kwartiermeester.	〃 4 〃
P. Kievit	〃	〃 4 〃
G. H. K. Freher	Matroos	〃 4 〃
J. A. Blomquist	〃	〃 4 〃
J. H. Metter	〃	〃 4 〃
J. F. C. Hanschen	〃	〃 4 〃
H. Kemperaars	〃	〃 4 〃
J. W. Tilleman	〃	〃 4 〃
J. van Leeuwen	〃	〃 4 〃
M. van Velzen	〃	〃 4 〃
J. Boks	〃	〃 4 〃
L. G. de Graaf	〃	〃 4 〃
F. G. Jansen	〃	〃 4 〃
J. van den Berg	〃	〃 4 〃
G. A. H. van Toor	〃	〃 4 〃
J. van Schaijk	〃	〃 4 〃
J. Goedel	〃	〃 4 〃
H. Thijssen	Korp. der mar.	〃 4 〃
H. van der Kleij	Marinier.	〃 4 〃
L. C. Beije	Fuselier.	〃 4 〃
J. van de Bult	〃	〃 4 〃
Abdulkarim	Hoofd der boeginezen.	Zilv. medaille.
Radja Anie		Bronzen 〃
Abdulrachman	Gezaghebber.	Zilveren 〃
Saban	〃	Bronzen 〃
Saha	Djoeroemoedi.	〃 〃
Rasidin	〃	〃 〃
Moewah	Korporaal.	〃 〃
Raksampat	Fuselier.	〃 〃

3 2044 106 182 132

